A Kommunista Internacionálé története

A KOMMUNISTA INTERNACIONÁLÉ TÖRTÉNETE

A KOMMUNISTA INTERNACIONÁLÉ TÖRTÉNETE

KOSSUTH KÖNYVKIADÓ/1971

Az orosz eredeti címe:

КОММУНИСТИЧЕСКИЙ
ИНТЕРНАЦИОНАЛ

Издательство Политической литературы
Москва 1969

A szerzői munkaközösség tagjai:

A. I. Szobolev (a munkaközösség vezetője),
L. G. Csurbanov, F. I. Firszov, Ny. J. Koroljov,
A. B. Reznyikov, K. K. Sirinya, E. Ny. Szokolov,
G. F. Zasztavenko

E könyvet a Szovjetunió Kommunista Pártjának Központi Bizottsága mellett működő Marxizmus–Leninizmus Intézet készítette a Kommunista Internacionálé munkatársainak, valamint az Internacionálé intézményeinél és sajtószerveinél annak idején dolgozó más elvtársaknak a közreműködésével. Ezek az elvtársak a következők: Walter Ulbricht, Dolores Ibarruri, Jacques Duclos, Tim Buck, Haled Bagdas, Victorio Codovilla, Georges Cogniot, Inkeri Lehtinen, Borisz Ponomarjov, Palme Dutt, Nemes Dezső, Friedl Fürnberg, Emilio Sereni, Ruben Abramov, Andrew Rotstein.

A KIADÓ ELŐSZAVA

A Szovjetunió Kommunista Pártjának Központi Bizottsága mellett működő Marxizmus–Leninizmus Intézet méltóképpen járult hozzá a Komintern 50. évfordulójának megünnepléséhez, amikor 1969-ben megjelentette „A Kommunista Internacionálé. Rövid történelmi összefoglaló" című könyvét.

A szerzői kollektíva elsőként vállalkozott arra, hogy a Komintern közel negyedszázados tevékenységét átfogóan dolgozza fel, s az anyag gazdagságához képest valóban röviden összefoglalva tegye közkinccsé. E vállalkozás a maga nemében új, hiszen a Szovjetunióban – s még inkább Magyarországon – eddig a Komintern munkásságának csupán bizonyos vonatkozásairól, részkérdéseiről vagy meghatározott időszakáról írott tanulmányok, disszertációk és monográfiák jelentek meg. Minthogy a Kominternről magyar nyelven már korábban megjelent művek (*W. Z. Foster:* A III. Internacionálé. Szikra 1956.; *R. P. Dutt:* Az Internacionálé. Kossuth Könyvkiadó 1966.) valójában rövid vázlatot, illetve tematikus, bizonyos kérdésekre exponált áttekintést adnak, jellegükben és tartalmukban erősen eltérnek az ezúttal közreadott könyvtől.

E mű kronologikus módszerrel dolgozza fel a Komintern történetét. Egyes fejezetei a forradalmi mozgalom fordulóihoz kapcsolódnak, utolsó fejezete pedig áttekinti a Komintern munkásságának jelentőségét, ma is ható eredményeit, majd korunk kommunista világmozgalmának új tényezőivel, sikereivel és nehézségeivel, sokrétű feladataival foglalkozik.

A jelen Komintern-történetben a szerzői kollektíva hosszú évek kutatómunkáját hasznosította. Lenin vonatkozó munkáit, a Komintern nyomtatásban megjelent dokumentumait és folyóiratainak gazdag anyagát, a Marxizmus–Leninizmus Intézet Központi Pártarchívumának anyagát, valamint a kommunista pártok korabeli és újabban közreadott dokumentumait és sajtóját, vezetőinek műveit, a párttörténeteket, a részfeldolgozásokat és más írásokat tanulmányozva és bőségesen felhasználva készítették el e jelentős, hézagpótló munkájukat. Az olvasó számos, eddig

ismeretlen, vagy legfeljebb egyes tudományos cikkekben felhasznált és elemzett anyaggal ismerkedik meg. Így a Kommunista Internacionálé és a kommunista világmozgalom fejlődéséről, sikereiről és gondjairól, harcos útjáról, munkásságának sokoldalúságáról minden eddiginél átfogóbb és teljesebb képet kap.

A mű nagy figyelmet fordít Lenin azon tudományos, sokrétű, szívós és türelmes munkásságának ismertetésére, amit a Komintern létrehozásáért, a korabeli baloldali, de igen tarka, széles skálájú forradalmi csoportok kommunista pártokká formálásáért, a gyorsan változó feltételeknek megfelelő reális politika kialakításáért – nemegyszer erős ellenállásba ütközve – kifejtett. Lenin történelmi jelentőségű tevékenységét hangsúlyozva ugyanakkor bizonyítja, hogy a Komintern kollektív testület volt, tevékenységének alakításában az egész kommunista világmozgalom kivette a részét, s így eredményeiben és fogyatékosságaiban a kommunista pártok és képviselőik egyaránt osztoznak. A Komintern stratégiai és taktikai irányvonalát alapos – és szenvedélyes – viták során alakította.

Az egész munkán végigvonul annak bizonyítása, hogy a Komintern volt az első olyan forradalmi világszervezet, amely nemcsak a fejlett tőkésországok, hanem az ázsiai, afrikai és latin-amerikai területek elnyomottainak ügyét, harcának kifejlesztését és vezetését is magára vállalta. A forradalmat világméretekben képviselte, s hatalmas erőfeszítéseket tett a különböző társadalmi tartalmú, szocialista és demokratikus forradalmi mozgalmak egy mederbe tereléséért, egységes világforradalmi folyamattá ötvözéséért. A Komintern proletár internacionalizmusa felölelte és megtestesítette az első győztes proletárhatalom, a Szovjetunió, a fejlett tőkésországok munkásainak és parasztjainak, a gyarmatok elnyomott tömegeinek harcát. A könyv több helyen foglalkozik azzal a sokoldalú segítséggel, amelyet a Szovjetunió és a Szovjetunió Kommunista Pártja nyújtott a Kominternnek, a proletár forradalmi és nemzeti felszabadító mozgalmaknak. Ugyanakkor ismerteti azt a támogatást, amelyet a világ forradalmi mozgalmai nyújtottak a Szovjetuniónak, értékeli a nemzetközi támogatás jelentőségét az első munkásállam fennmaradásában és megerősödésében. A könyv kitér arra a kemény munkára is, amelyet a Komintern az európai forradalmi munkásmozgalom és a gyarmati függetlenségi mozgalmak közötti szoros viszony kialakítására fordított. Eközben számos esetben kellett fellépnie a – főleg a gyarmattartó országokban működő – kommunista pártokban is jelentkező nacionalizmus ellen. Ugyanakkor a gyarmatok kommunistái és függetlenségi harcosai a gyarmattartó tőkésországok elleni jogos bizalmatlanságot olykor a tőkésországok forradalmi munkásmozgalmára is kiterjesztették. A Komin-

ternnek ezzel a fajta nacionalizmussal is fel kellett vennie a küzdelmet.

A világforradalmi folyamat kialakítását a Komintern nem a célok és módszerek univerzálása révén kívánta elérni, hanem – mint a szerzők bizonyítják – gyakran az egyes kommunista pártok képviselőinek ilyen irányú törekvései ellenére, Lenin következtetéseinek megfelelően az objektív és szubjektív feltételekhez alkalmazkodó sokféleségen keresztül.

A Komintern egy új társadalomért vívott világméretű küzdelem vezérkara volt. Nagyrészt ismeretlen utakat kellett feltárnia, erős ellenfelekkel szembeni harcra kellett felvérteznie a kommunista mozgalmat. Rendelkezésére állt Lenin elméleti s egy ideig politikai munkássága, az oroszországi proletariátus győzelmének tapasztalatai. Ezekre támaszkodva vált képessé arra, hogy alapvetően helyesen alakítsa ki a mozgalom célját és elérésének módszereit.

A könyv lapjain végigvonul a Kommunista Internacionálénak a legmegfelelőbb stratégia, taktika és szövetségi kapcsolatok kialakítására irányuló törekvése. Ez mindenkor magas fokú elméleti felkészültséget, a világ változó jelenségeinek követését és tudományos elemzését követelte. Más taktikát, harci módszereket, formákat és jelszavakat követelt, más szövetségi politikát tett szükségessé a forradalmi fellendülés időszaka, mint az apály, az újabb fellendülés, majd a fasizmus elleni küzdelem korszaka.

A Kominternen belül a stratégia kérdéseiben viszonylag kevesebb vita alakult ki (ez is főleg a gyarmati és félgyarmati országok kommunistái részéről vagy feladataikat illetően történt), a taktikai kérdések körül viszont annál több zajlott le. A kommunista pártok képviselői hajlottak arra, hogy saját országuk osztályharcának egyes jelenségeiből általánosítsanak, szubjektív helyzetmegítélésből közelítsék meg a Komintern általános taktikai elveit, és irreális irányba befolyásolják kialakításukat. Egy időben a trockisták próbálták kalandor stratégia és taktika felé szorítani a Kommunista Internacionálét, s a szerzők részletesen írnak arról, mekkora energiát kötött le kísérletük meghiúsítása. Ugyanakkor kívülről, a szociáldemokrata mozgalom részéről megfigyelhető volt, de a Komintern soraiban is jelentkezett az ellenkező irányú nyomás, amely megalkuvó stratégia és taktika felé igyekezett vinni a világszervezetet. Fennállásának nagyobbik részében a Komintern alapvetően helyesen oldotta meg e sarkalatos kérdéseket, bár a szűk látókörű szubjektivizmus, szektásság mindvégig kísértett, ha nem a központi szervekben, akkor az egyes pártokban.

Míg Lenin részt vett a Komintern munkájában, erőfeszítéseinek nagy

részét a megalkuvás szellemének és kísérleteinek visszaszorítására s egyidejűleg az ultraforradalmi ideológiai és stratégiai-taktikai hibák leküzdésére, ezek okainak feltárására és kiküszöbölésére fordította. A szerzők szemléltetően mutatják meg, hogy a Komintern II. kongresszusán már gyümölcsöztek Lenin erőfeszítései; a heves viták után elfogadott tézisek reális forradalmi politikát és módszereket jelöltek meg. A fejlett tőkésországokban stratégiai célként a proletárhatalom kivívását, a gyarmatokon a függetlenség elérését tűzte ki a Komintern, taktikailag pedig a munkásosztály többségének megnyerését, a szegényparasztsággal való szövetség kialakítását, a gyarmatokon a nemzeti függetlenségi erők megszervezését.

Később, a húszas évek második felére, a Kommunista Internacionálé eltért az elemzés korábbi tudományos módszerétől; helyzetmegítéléseiben, célkitűzéseiben és taktikájában a szubjektivizmus hódított teret. A szerzők különösen a munkás-egységfront és – a gyarmatokon – a nemzeti egységfront kérdésében tárják fel a hibás irányvonal kialakulását. Ennek egyik tényezőjeként – mindkét esetben – hangsúlyozzák és dokumentálják a szociáldemokrácia, illetve a nemzeti burzsoázia felelősségét.

Az 1920-as évek elején a Komintern sokoldalú erőfeszítéseket tett a fejlett országok munkás-egységfrontjának megszervezésére. Az egész munkásosztály politikai és gazdasági érdekeit szolgáló közös akciókat kezdeményezett a nemzetközi szociáldemokrata szervezetekkel és pártokkal. A maga részéről erélyesen fellépett az egyes kommunista pártoknál tapasztalható, az erőviszonyokat irreálisan értékelő, a munkásegységet akadályozó politika ellen. A Komintern javaslatait azonban a reformista munkásmozgalmi központok és pártvezetőségek sorra elutasították. Ez jelentős mértékben volt kiváltója a kommunista pártokban a másik végletnek, annak, hogy a Komintern végül a szociáldemokrácia jobbszárnyát egyenesen szociálfasisztának, balszárnyát pedig a proletárforradalmi mozgalom fő akadályozójának jelölte.

A szerzők feltárják és dokumentálják az „osztály osztály ellen" taktika elhibázottságát. A Komintern VI. kongresszusán a vita egyik fontos kérdését alkotta a szociáldemokrácia megítélése, úgyszintén a fasizmus jellemzése. Ennek során Togliatti felhívta a figyelmet arra, hogy bár a jobboldali szociáldemokrácia meghatározott esetekben fasiszta módszereket követ, óvakodni kell az általánosítástól, mivel a fasizmus és a szociáldemokrácia fasiszta módszerei között lényeges különbség áll fenn. A fasizmus ugyanis – állapította meg – a kis- és középburzsoáziának a mozgalma, melyet nagytőkések és agráriusok vezetnek, s nincs gyökere a munkásosztály hagyományos szervezeteiben. A VI. kongresszuson elfo-

gadott program és határozat ezen és más kritikai észrevétel figyelembevételével jellemzi mind a szociáldemokráciát, mind a fasizmust.

A gyarmati és függő országok kommunista pártjainak a nemzeti burzsoáziával közösen vívott függetlenségi harcát a Komintern következetesebben és hosszabb ideig képviselte. Számos esetben fellépett a kommunisták és más nemzeti erők szoros kapcsolatának kialakításáért. A szerzők különösen gazdag anyag alapján tárgyalják az antiimperialista, nemzeti demokratikus összefogás kérdéseit a kínai forradalom különböző szakaszai során és az indonéz kommunisták politikájának ismertetésénél. A Komintern ajánlásaival igyekezett visszatartani az ottani kommunistákat a proletárdiktatúra mint közvetlen stratégiai cél követésétől, illetve az annak megfelelő taktika alkalmazásától. A kuomintangista burzsoázia 1927-ben bekövetkezett ellenforradalma után azonban a Komintern felemás állásfoglalásokat alakított ki a nemzeti egységfrontról, ezen belül a nemzeti burzsoáziához való kommunista viszonyról. Megkísérelte e burzsoázia szerepének rétegenkénti elemzését, de a VI. kongresszuson egészében már ellentmondásos következtetésekre jutott. Ugyanazon határozaton belül a nemzeti burzsoázia egy részét potenciálisan a nemzeti forradalmi erők közé sorolja, s ezt érvekkel támasztja alá, majd mégis leszögezi, hogy a kommunisták semmilyen együttműködésre nem léphetnek vele. Kár, hogy a szerzők e következetlenség okait csak kevéssé igyekeznek feltárni.

A VI. és a VII. kongresszus közötti időszakban a Komintern központi szerveiben, különösen az európai mozgalmakat illetően, szektás irányvonal vált dominálóvá. Ebben természetesen nem kis szerepe volt annak, hogy a testvérpártokban, köztük a KMP-ben is, a munkásság körében megindult balratolódást és a szociáldemokrata pártok szerepét egyoldalúan, szubjektív módon értékelték, ami megnövelte a szektás politikára való hajlamot. E hibák kijavítása 1933 után került előtérbe.

A könyv igen nagy teret ad a hibás irányvonal kijavításának, az antifasiszta egységfront- és népfrontpolitikának a fasizmus elleni harc kibontakozásakor. S itt helyénvaló felhívni a figyelmet arra, hogy a szerzők a Komintern-történetet nem szűkítik le a világközpont, valamint szervezetei tevékenységének ismertetésére és vizsgálatára. Minden fejezetben nagy gondot fordítanak arra, hogy az egyes pártok tevékenységét, kezdeményezéseit, a Komintern rájuk gyakorolt hatását, illetve tapasztalataiknak a Komintern általános politikájában való érvényesítését feltárják. Számos esetben írnak az egyes pártok stratégiai és taktikai lépéseiről, eredményeikről és elkövetett hibáikról, s arról, hogyan sietett segítségükre a Komintern a hibák kijavítása vagy azok káros következményeinek eny-

hítése céljával. A legnagyobb súllyal és terjedelemben a Szovjetunió Kommunista Pártja, Németország Kommunista Pártja és a Kínai Kommunista Párt munkájával foglalkoznak; bőséges anyagot hoznak a francia, olasz, spanyol, angol, indiai, indonéz stb. kommunista és munkásmozgalom ismertetésére is.

Az antifasiszta egységfronttaktika kialakítását és megvalósítását tárgyaló részben a könyv különösen a német, a francia, a spanyol és a kínai tapasztalatokat ismerteti és elemzi. Súlyuknak megfelelően jelentős helyet ad az új taktikai irányvonal megfelelő változatainak a gyarmatokon is.

A Komintern stratégiájának és taktikájának végigvitelével a könyv plasztikusan érzékelteti, milyen erőfeszítések árán jutott előre a kommunista világmozgalom, kimutatja, hogy a kommunista pártok győzelmekből és kudarcokból adódó közös és egyedi tapasztalatok hasznosítása közepette növekedtek, váltak önálló erővé, a Szovjetunió mellett más országokban is – főleg a második világháború idejétől – a legjelentősebb politikai tényezővé.

A szerzők nagy teret szentelnek a Komintern kétfrontos eszmei harcának. A kommunista világmozgalom kezdeti lépéseikor a szociáldemokrácia eszmei befolyásának leküzdése volt elsődleges, s ebben Lenin vállalta a munka nehezét. Többé-kevésbé nyíltan, de inkább leplezetten a megalkuvó ideológiai tendenciák a Komintern egész fennállása alatt – elsősorban a nagy fordulók idején – jelentkeztek, s így az ellenük való küzdelem állandó feladat volt. De korán felbukkantak a szubjektivista, ultraforradalmi irányzatok is. Az ezek eluralkodásával fenyegető veszélyek igen jelentősek voltak, s Lenin ennek megfelelő határozottsággal lépett fel ellenük. A szubjektivista eszmei irányzat képviselői hibás helyzetértékelésükkel, a tömegek történelemformáló szerepének lebecsülésével, a szövetségi kapcsolatok jelentőségének meg nem értésével, a kommunista mozgalmon belül a lenini párteszme, a demokratizmus és centralizmus egységének tagadásával szektává zsugorították volna a kommunista világmozgalmat, s vereségre kárhoztatták volna a nemzetközi forradalmi mozgalmat. Különösen kemény harcot követelt a Kominterntől a trockizmus kalandor, antileninista támadásának visszaverése. Az 1920-as évek közepére a trockizmus nemzetközi irányzattá vált, egyes országok kommunista pártjaiban és a Kominternben is megkísérelte nézeteinek elterjesztését és azoknak megfelelő politika érvényesítését.

A könyv a kommunista pártokban fel-felbukkanó nacionalizmus eddig kevéssé ismert jelenségeire is kitér. Leírja pl., hogy a Kínai Kommunista Pártnak és Indonézia Kommunista Pártjának vezetői, amikor a Komin-

tern joggal kifogásolta szektás irányvonalukat és gyakorlati politikájukat, a bírálatot és az ajánlásokat a nemzeti sajátosságokra, illetve azoknak a Komintern általi meg nem értésére hivatkozva utasították vissza. A forradalmi mozgalom általános törvényszerűségeinek lebecsüléséből adódó nacionalista szemlélet mindkét párt esetében súlyos károkhoz vezetett. A nacionalista tendenciák megnyilvánulásaira és következményeire a szerzők más pártok esetében is kitérnek.

A könyvben visszatérő téma a Kominternnek a pártok szervezeti megerősítésére, tömegpártokká fejlesztésére irányuló erőfeszítése. Az eszmei tisztaságot, a tudományos szocializmusnak megfelelő politikai irányvonalat, a rugalmas taktikát, a tömegek közötti mindennapos munkát tekintette a Komintern szükségesnek ahhoz, hogy a kommunista pártok valóban lenini pártokká váljanak. Ennek elérését sokoldalúan segítette. Az egyes, nehézségekkel küzdő pártokhoz küldötteket irányított, akik tanácsaikkal és egyéb közreműködésükkel járultak hozzá azok megerősödéséhez. A szerzők ismertetik a Kommunista Internacionálé káderképző, kiadói és sajtótevékenységét is. Ez irányú munkásságával vezetőket nevelt a kommunista pártoknak, biztosította a marxizmus–leninizmus klasszikus írásainak a világ számos nyelvén való megjelenését, a pártok folyamatos informálását, segítette az egyes országok forradalmi sajtójának megszervezését.

A szerzők, bár nem egyforma súllyal, foglalkoznak a Kominternhez kapcsolódó azon szervezetekkel is, amelyek a dolgozók különböző rétegei között a kommunista munka speciális feladatait végezték. A legnagyobb terjedelemmel a Szakszervezeti Internacionálé tevékenységét ismertetik, de írnak a kommunista ifjúsági és nőmozgalomról, a paraszt-internacionáléról, a vörössegély-szervezetről stb. is.

Az egyes fejezetekben a könyv ismerteti a Kominternnek a nemzetközi szolidaritási akciók megszervezésében betöltött kiemelkedő szerepét. Ezek széles skálán mozogtak: közülük jelentősek voltak a Szovjet-Oroszország éhezőinek megsegítését célzó mozgalom 1920-ban, az európai fehérterror és a gyarmati elnyomás ellen, a bíróság elé állított és bebörtönzött forradalmárok védelmére, illetve kiszabadításukra irányuló megmozdulások, a kínai forradalom és a Spanyol Köztársaság védelmére szervezett sokoldalú segítség, a sztrájkolók politikai és anyagi támogatására kibontakoztatott akciók, megmozdulások. Bár a reformista munkásszervezetek jobboldali vezető testületei a legtöbb esetben elhatárolták magukat e szolidaritási akcióktól, a kommunisták gyakran mégis elérték, hogy a munkások nagy tömegei részt vegyenek ezekben.

A Komintern egész történetén végigvonul a kommunistáknak a béke

megvédésére irányuló harca. E harc középpontjában állt minden dolgozó hazájának, a Szovjetuniónak az imperialista agressziótól való megvédése. A békeharc kiterjedt a Kína elleni imperialista intervenció megakadályozására is. A fasizmus előretörésétől kezdve a kommunista mozgalom egyik legfontosabb feladatának tekintette a világháború kitörésének megakadályozását. Ugyanakkor a Komintern az igazságos, a nemzeti függetlenségi háborúkat vagy a polgárháborúkban a haladást képviselő erőket a legmesszebbmenőkig támogatta, nemcsak erkölcsileg, hanem sokoldalú gyakorlati lépésekkel is.

A könyv utolsó fejezete a Komintern és korunk kommunista mozgalma közötti szoros kapcsolatot tárja fel. Hangsúlyozza, hogy a Komintern ideológiai munkásságát, stratégiai és taktikai elveit és gyakorlatát, szövetségi politikáját, a világban lezajlott folyamatokról adott értékeléseit a történelem alapvetően igazolta. A Kominternnek lehettek hibái, gyengeségei, de munkásságának egészét nem ezek jellemzik. Tevékenysége forrása volt a kommunista világmozgalom hatalmasra növekedésének, a szocialista és a nemzeti-gyarmati mozgalmak győzelmének, az új, szocialista világrendszer kialakulásának. A Komintern tradíciói – bár a világ és a kommunista mozgalom munkásságának feltételei változtak – élő tradíciók, tanulmányozásuk a mai forradalmi mozgalmaknak is hasznára válik. A kommunista világmozgalom mai legfőbb kérdéseinek és feladatainak elemzésével a könyv e fejezete méltóképpen köti össze a hősi múltat az eredményes és küzdelmes jelennel.

*

A Kommunista Internacionálé története – ha nem is választható el az egyes kommunista pártok történetétől – nem azonos azzal: kevesebb is, több is. Ez a körülmény meghatározza a vele foglalkozó mű jellegét. A jelen könyv is kevesebb – amennyiben nem térhet ki az egyes pártok harcának egymástól nagyon is eltérő feltételeire, nem foglalkozhat egyes, önmagukban mégoly jelentős események elemzésével. Több – amennyiben összesítenie kell a mozgalom tapasztalatait, összegeznie kell mindazt, ami az egyes pártoknál csak részlegesen, valamely meghatározott vonatkozásban jelentkezik.

Ez a műfaji sajátosság határozza meg a könyvnek a magyar kommunista mozgalomról szóló oldalait is. A könyv természetesen nem foglalkozhat – még vázlatosan sem – a Kommunisták Magyarországi Pártja fejlődésének problémáival. A Kommunista Internacionálé jóval többet foglalkozott az egyes pártokkal – s köztük a KMP-vel is – annál, mint

amit a könyv említeni tud. A magyar párt annyiban kerül szóba, amennyiben a nemzetközi összefüggések ábrázolása ezt szükségessé teszi. 1919-ben a magyar proletárforradalom lényegében először bizonyította be a Nagy Októberi Szocialista Forradalom eszméinek nemzetközi érvényességét. A könyv – a rendelkezésére álló terjedelemhez képest – jelentős teret szentel a Magyar Tanácsköztársaság ismertetésének. Természetesen nem bocsátkozik az események taglalásába (ez nem is feladata!), bár felsorolja a magyar proletárhatalom legfontosabb vívmányait. Témájából következően, elsősorban a nemzetközi munkásmozgalom szemszögéből, azokra a kérdésekre fordítja figyelmét, amelyek az adott időszakban nemzetközi jelentőségű problémákat érintettek, amelyekben a magyar kommunisták tapasztalatai (akár pozitív, akár negatív értelemben) gazdagíthatták a nemzetközi mozgalom elméleti kincsestárát. Nem feledhetjük el, hogy mindaddig a világ kommunistái mindössze egy ország, Szovjet-Oroszország forradalmi tapasztalatait dolgozhatták csak fel, azét az országét, amelynek viszonyai erősen eltértek az európai kommunista pártok létfeltételeitől.

Ebben a vonatkozásban a könyv pozitívan emeli ki a hatalomátvétel békés jellegét, mint ami megcáfolta a forradalmat a vérontással és terrorral azonosító opportunisták érvelését. Hangsúlyozza a munkásosztály szervezeti egysége létrejöttének – a két párt egyesülésének – fontos szerepét a hatalom vér nélküli megragadásában, és ismerteti Lenin ezzel kapcsolatos állásfoglalását.

A kibontakozó európai forradalmi mozgalom szempontjából különösen fontos kérdés volt ez. A háború utáni forradalmi hullám magában hordozta azt a lehetőséget (más kérdés, hogy ez nem vált valósággá), hogy számos európai országban a kommunisták hasonló helyzetbe kerülnek, lehetővé válhat számukra a hatalom megragadása – *a baloldali és centrista szociáldemokráciával együtt.* Mitévők legyenek? Elszalasszák a kedvező történelmi pillanatot, vagy vállalják annak kockázatát, hogy ingadozó elemekkel együtt kerüljenek hatalomra?

A Magyar Tanácsköztársaság tapasztalatai – a negatív tanulságokkal együtt – választ adtak erre a kérdésre. Meg kell kötni a kompromisszumot, át kell venni a hatalmat – ha kell, „koalíciós" szovjetkormány formájában –, de nem szabad feladni a párt önállóságát, nem szabad elmosni az elvi különbségeket a kommunisták és a nem kommunisták között, nem szabad hagyni, hogy a párt – a munkásosztály öntudatos élcsapata – beleolvadjon a forradalom ingatag híveinek vegyes összetételű, sokszínű tömegébe.

Ismeretes, hogy a Magyar Tanácsköztársaságnak ezt a fontos tanulsá-

gát a nemzetközi kommunista mozgalom (éppen a magyar kommunisták nyomán) a későbbiekben jószerével el is túlozta. Olyan benyomás alakult ki, mintha mindazok, akik a pártegyesülés előtt az SZDP-hez tartoztak, a tanácshatalom nehézségeitől megrettenve kapitulánsokká, árulókká váltak volna. Holott az egykori baloldali szociáldemokraták közül sokan – Landler, Varga, Nyisztor, Pogány, Bokányi, Hamburger stb. –, akik 1919 márciusában elfogadták a kommunista programot, a Tanácsköztársaság bukása után is hűek maradtak a kommunista eszmékhez. A centristák és a jobboldaliak árulása mellett a baloldali szociáldemokraták kommunistává fejlődésének e fontos tanulsága háttérbe tolódott.

A Magyar Tanácsköztársaság tapasztalatai közül a könyv – teljes joggal – kiemeli az agrárkérdést. Ez – többek között – azért volt fontos, mert a nyugat-európai kommunista mozgalomban (csakúgy, mint korábban a magyarban) ebben a kérdésben még mindig Karl Kautsky nézetei domináltak, amelyek szektás, a paraszti tömegek igényeit semmibe vevő parasztpolitika kialakítására ösztönöztek. Ez pedig a fiatal kommunista mozgalom számára végzetes következményekkel járhatott.

A Tanácsköztársaság leverése után a magyar kommunista mozgalom vezető gárdájának nagy része emigrált. A szomszéd országok alakulóban levő kommunista pártja szeretettel fogadták a magyar elvtársakat, igényelték segítségüket, hasznosították tapasztalataikat. Az emigrált magyar kommunisták – köztük számosan azok közül is, akik 1919 márciusa előtt az SZDP-hez tartoztak – jelentős szerepet játszottak a csehszlovák, román, német, észak-amerikai munkásmozgalomban. A magyar kommunista emigráció jelentős része a Szovjetunióba került. A magyar kommunisták a húszas években a magyar párt súlyát messze meghaladó helyet foglaltak el a Komintern vezető testületeiben. A KI felelős posztjain dolgozott Kun Béla, Varga Jenő, Alpári Gyula és mások. Varga Jenő csaknem valamennyi kongresszuson előadója volt a világgazdaság helyzetével foglalkozó napirendi pontnak. A magyar kommunisták gyakran képviselték a Kominternt a testvérpártoknál.

A gazdasági világválság kitörését az egész világon a tömegharcok fellendülése követte. A harc formái változatosak voltak: éhségmenetek, utcai demonstrációk, szolidaritás-sztrájkok követték egymást. A könyv természetesen csak a legjelentősebb, nemzetközi kihatású megmozdulások ismertetésére szorítkozik. Ezek között említi a magyar dolgozók 1930. szeptember 1-i tüntetését.

A fasizmus hatalomra kerülése Németországban új helyzet elé állította a nemzetközi kommunista mozgalmat. A pártok átértékelték addigi politikájukat, elkezdődött az a kritikai folyamat, amely 1935-re, a Komintern

VII. kongresszusára az egész kommunista taktika általános felülvizsgálatához vezetett. Ez a tendencia a magyar pártban is jelentkezett. A KMP 1933-ban (szakítva korábbi politikájával) kiadta a „Be a szakszervezetekbe!" jelszót. 1934-ben akcióegység-javaslattal fordult a Szociáldemokrata Párthoz, együttműködésre szólított a szakszervezetek védelméért, az SZDP legalitásának védelméért és általában a demokratikus szabadságjogokért s a földreformért folyó harcban. Felülvizsgálta korábbi, a választójogi küzdelmet lebecsülő álláspontját, és harcot indított az általános, titkos választójogért.

E tényekre utal a könyv, amikor megállapítja, hogy a magyar pártban is megkezdődött az elavult irányvonal felülvizsgálatának folyamata. Hangsúlyozza Kun Bélának a szektásságra való hajlamát, mint ami nehezítette az új irányvonal érvényesülését. Ez önmagában ugyan helytálló megállapítás, mégis, tömörségéből fakadóan, szinte elkerülhetetlenül a leegyszerűsítés veszélyét rejti magában. Kun Béla valóban nehezen tudott szakítani korábbi szektás nézeteivel, bár tett erre erőfeszítéseket, különösen a VII. kongresszus után. A magyar párt politikájának szektás vonásait természetesen nem lehet egy ember egyéni hajlamaira, szubjektív vonásaira redukálni. A magyar kommunisták soraiban meglevő szektás tendenciákat erősítette az a tény, hogy a Magyarországi Szociáldemokrata Párt a nemzetközi szociáldemokrácia legjobboldalibb pártjai közé tartozott. Vezetői behódoltak a Horthy-rendszernek, nemegyszer messzemenően együttműködtek vele, s mereven elzárkóztak a kommunista egységfront-javaslatok elől. A jobboldali vezetők politikája ellen szívós harcot kellett folytatni, de hiba volt a „csak alulról való egységfront" taktikájára térni, lemondani azokról a nehéz, de szükséges erőfeszítésekről, hogy az országos vezető szerveket együttműködésre bírják. 1934-től a KMP következetesen arra törekedett, hogy az SZDP vezető szerveit megnyerje a közös antifasiszta harc ügyének. De a KMP vezetésében még a harmincas évek közepén is maradtak bizonyos szektás vonások. Stratégiai irányvonalának módosítására csak 1936 után került sor.

A KMP-re vonatkozó 1936-os KI-határozat rámutatott a párt munkájának gyengeségeire. E határozatot azonban erősen befolyásolta az a bizalmatlanság, amely a Kommunista Internacionálé VII. kongresszusának előkészítése során Kun Bélával szemben keletkezett. Kun Béla ugyanis azokhoz tartozott, akiknek kételyei voltak a kialakuló új irányvonal helyességét illetően, s csak késve tette magáévá azt. A KMP Központi Bizottsága, miután megismerkedett Kun Bélának az említett vitákban elfoglalt álláspontjával, helytelenítette e tevékenységet. Arra a kérdésre azonban, hogy ezek után Kun továbbra is részt vegyen-e a

KMP vezetésében, a Központi Bizottság igennel válaszolt. Ezt az indokolta, hogy 1935 végén és 1936 elején Kun – szakítva korábbi hibáival – komoly kezdeményező lépéseket tett a KMP politikájának felülvizsgálatára és kijavítására. A Központi Bizottság állásfoglalását természetesen befolyásolta az a tény is, hogy Kun Bélának – kinek neve összeforrt a Tanácsköztársaság emlékével – mind a magyar, mind a nemzetközi forradalmi munkásságban nagy tekintélye volt. Ugyanakkor azonban ez az állásfoglalás azt eredményezte, hogy a Kun Béla iránti bizalmatlanság átterjedt a KMP Központi Bizottságának egészére. Ez befolyásolta a KMP munkájának értékelését is. Ennek következtében az 1936-os KI-határozat – jogosan bírálva a KMP hibáit – nem értékelte érdemének megfelelően a nehéz korszakban elért eredményeket, s a KMP egész Központi Bizottságát elmozdította. Létrehozott egy új ideiglenes szervet, amelyet a KMP munkájának további vezetésével bízott meg.

Új nehézséget keltett a párt munkájában, hogy az új ideiglenes titkárság a párt újjászervezését a hazai pártszervek feloszlatásával akarta megoldani. A kommunista csoportok új szervezeti keretek közt folytatták tevékenységüket, főleg a szakszervezetekben, az SZDP-pártszervezetekben (különösen az ifjúsági szervezetekben), úgyszintén értelmiségi körökben.

A Kommunista Internacionálé 1940 januárjában ismét foglalkozott a KMP munkájával, s határozatában – amelyet a könyv ismertet – az egységes, centralizált hazai vezetés létrehozását jelölte meg fő feladatként.

1940 nyarán a KIVB – Schönherz Zoltán jelentése alapján – ismét megtárgyalta a magyar párt helyzetét. A könyv ismerteti ezt a határozatot is. 1940 decemberében létrejött a KMP hazai titkársága, majd 1941 januárjában az új Központi Bizottság. A KB – mint arra a könyv is utal – létrehozta a közbülső pártszervezeteket, mindenekelőtt a Budapesti Területi Bizottságot. Irányítása alá kerültek a vidéki – köztük a dél-szlovákiai, kárpát-ukrajnai és később az észak-erdélyi – illegális pártszervezetek. Ezzel lezárult az a korszak, amely az 1936-os KI-határozatot követően súlyos szervezeti zavarokat okozott a párt életében. A Kommunisták Magyarországi Pártja újra akcióképes, szervezett élcsapattá vált.

A könyv – műfaji és terjedelmi korlátainál fogva – nem tér ki a KMP további küzdelmeire, a Hitler-ellenes, demokratikus nemzeti összefogásért, az ország függetlenségéért és jövőjéért vívott harcokra.

A könyv végezetül rövid áttekintést ad a nemzetközi kommunista mozgalomnak a Komintern feloszlatása után megtett útjáról, arról az időszakról, amelyben a szocializmus világrendszerré vált, s hazánk a szocialista közösség szerves részeként ismét a szocializmusért vívott harc élvonalában halad.

ELSŐ FEJEZET

A KOMMUNISTA INTERNACIONÁLÉ MEGALAKULÁSA. A KOMINTERN A VILÁG FORRADALMI ERŐINEK ÉLÉN (1919–1920)

A Komintern megalakításának történelmi előfeltételei és körülményei

A nemzetközi munkásmozgalomban az első világháború idején bekövetkezett változások

Az új típusú forradalmi pártok létrehozása és a Kommunista Internacionáléban való egyesítése történelmi szükségszerűség volt a proletariátus osztályharca következtében az imperializmus és a proletárforradalmak korszakában. Az új, valóban forradalmi Internacionálé megteremtésének a kérdését elsőkként Lenin és a bolsevikok vetették fel a világháború legelején, közvetlenül a II. Internacionálé csődje után.

Az 1914 nyarán megindult, mindkét részről rabló, imperialista jellegű háború a nemzetközi munkásmozgalom valamennyi akkori áramlatának kemény próbájául szolgált. Teljes kíméletlenséggel feltárta a II. Internacionálé eszmei-politikai csődjét, egész mélységében felfedte a szociáldemokrata pártok többségének opportunista elfajulását. 1914. augusztus 4-én a német szociáldemokráciának – a II. Internacionálé legerősebb és legbefolyásosabb pártjának – valamennyi képviselője, a burzsoázia és a junkerek képviselőivel együtt, a Reichstagban megszavazta a hadihiteleket. Az igazságtalan, imperialista háborúban „saját" kormányaik mellett léptek fel Ausztria–Magyarország, Franciaország, Anglia, Belgium és számos más ország szocialista pártjai is. Ez azt jelentette, hogy az opportunista vezetők a „saját" nemzeti burzsoáziájuk oldalára álltak át, gyalázatosan elárulva a munkásosztály érdekeit. Az opportunisták, lábbal tiporva a II. Internacionálé háborúellenes határozatait, súlyos csapást mértek a nemzetközi munkásmozgalom egységére, mert a „saját" burzsoáziával kialakított egység mind nemzeti, mind nemzetközi méretekben a munkásosztály dezorganizálását és megosztását jelentette.

Az imperialista háború feltárta a munkásmozgalom válságát, felnyitotta a kelevényt, amely a kapitalizmus fejlődésének viszonylag békés időszakában már régóta érlelődött. Az opportunista áramlatokat a korszak objektív feltételei táplálták. Extraprofitjából a monopolista burzsoázia megvesztegette a munkások és vezéreik egy részét, létrehozta a mun-

kásarisztokrácia és a munkásbürokrácia egész rétegét. Az elpolgáriasodott munkásoknak ez a rétege, a munkásmozgalom kispolgári útitársaival együtt, egész életmódjánál, kereseti szintjénél és egész világnézeténél fogva a burzsoázia fő támaszává, az opportunizmus fő forrásává vált a munkásosztályban. A II. Internacionálé pártjaiban egyre inkább eluralkodott az opportunizmus. A háborút megelőző években a baloldali erők nyomására a II. Internacionálé még hozott helyes határozatokat, de jobboldali vezetőinek gyakorlata mindinkább a burzsoá politika szükségleteihez alkalmazkodott.

A munkásmozgalom válsága megmutatta, hogy az opportunizmus valójában a burzsoázia szövetségese. Az opportunizmusról mint az egységes, a „szélsőségektől" idegen párt „törvényszerű árnyalatáról" szóló kautskysta elmélet a munkásosztály becsapásává vált. Mint Lenin írta: „A szocialista forradalomért vívott proletár harc egysége most, 1914 után, megköveteli a munkáspártok feltétlen különválását az opportunista pártoktól."[1]

A háború idején a nemzetközi munkás- és szocialista mozgalomban három áramlat alakult ki: a szociálsoviniszta, a centrista és a forradalmi internacionalista áramlat.

A szociálsovinisztá – vagy nyílt opportunisták – a „társadalmi békének" és a „haza védelmének" szükségességét hirdették a rablóháborúban, s ezzel nyíltan segítséget nyújtottak az uralkodó osztályoknak abban, hogy a burzsoázia profitja érdekében az imperialista vágóhídra hajtsák a munkásokat. Szociálsoviniszta álláspontra helyezkedett a szociáldemokrácia ismert vezetőinek többsége: Németországban Friedrich Ebert, Philipp Scheidemann; Ausztriában Victor Adler; Franciaországban Pierre Renaudel, Jules Guesde, Marcel Sembat; Angliában Henry Hyndman; Oroszországban Georgij Valentyinovics Plehanov; Olaszországban Leonida Bissolati; Belgiumban Émile Vandervelde; Svédországban Hjalmar Branting és mások. Franciaországban, Belgiumban és Angliában a szociálsovinisztá beléptek a burzsoá kormányba. Minden országban nemzeti burzsoáziájuk oldalára álltak át, és a proletariátus osztályellenségévé váltak.

A centrizmus mint politikai jelenség objektíve a szociálsovinizmus ügynöksége volt a munkásmozgalomban. A centristá – vagy burkolt opportunisták – szavakban a háború ellen voltak, de a valóságban a szociálsovinisztákkal való egység mellett léptek fel, támogatták azok befolyását a tömegek között, s megmentették a jobboldali vezetőket attól, hogy a dol-

1 *Lenin* Művei. 21. köt. Szikra 1951. 102. old.

gozók szemében erkölcsi-politikai halottá váljanak. Miközben a szociálsoviniszták a munkásmozgalmat jobbra húzták, a centrizmus, melynek ideológusaként Karl Kautsky, a II. Internacionálé legtekintélyesebb teoretikusa lépett fel, a háború éveiben a fő akadályává vált annak, hogy a szociálsovinizmust leleplezhessék, s a proletártömegek áttérjenek a forradalmi álláspontra. „A nyílt opportunizmus, mely rögtön eltaszítja magától a munkástömeget, nem olyan veszedelmes és ártalmas – írta Lenin –, mint ez az arany középút elmélet, amely marxista kifejezésekkel igazolja az opportunista gyakorlatot, és szofizmákkal bizonyítja a forradalmi akciók időszerűtlenségét stb."[2] A centrizmus tipikus képviselői voltak: Németországban Karl Kautsky, Hugo Haase, Georg Ledebour; Ausztriában Friedrich Adler; Franciaországban Jean Longuet, Adrien Pressemane; Angliában Ramsay MacDonald, Philip Snowden; Oroszországban L. Martov, Lev Davidovics Trockij; Olaszországban Filippo Turati, Emanuele Modigliani; az Amerikai Egyesült Államokban Morris Hillquit; Svájcban Robert Grimm és mások.

A proletártömegek alapvető érdekeit a forradalmi internacionalisták áramlata fejezte ki. Csakis ők maradtak hűek a szocializmushoz, folytattak forradalmi harcot a „saját" burzsoáziájuk ellen, szálltak szembe a szociálsovinizmussal és a centrizmussal.

A rablóháború és a sovinizmus leleplezésére a szerb szocialisták felhasználták a parlamenti szószéket: 1914. július 31-én a szkupstinában a hadihitelek ellen szavaztak. Lenin mint a nemzetközi forradalmi proletariátus alapelvei iránti hűség példáját nagyra értékelte a szerb szocialisták álláspontját. 1914. augusztus 8-án Oroszországban, a IV. Állami Duma szószékéről, határozott tiltakozás hangzott el az imperialista háború ellen. A bolsevik képviselők nemcsak hogy a hadihitelek ellen szavaztak, de erélyes forradalmi propagandát folytattak a tömegek között is. Megmutatták, hogyan kell viselkedniük a döntő órában a forradalmi proletárpárt képviselőinek. 1914. december 2-án a német Reichstagban a bolsevikok példáját követte Karl Liebknecht. E bátor proletárforradalmár a népet képviselők közül egyedül mondott nemet az imperialista háborúra.

A szociáldemokrata pártok vezetőinek a szociálsovinizmus álláspontjára való áttérése és az Internacionálé szétszakadása egymással ellenségesen szemben álló, a saját imperialista kormányaikhoz csatlakozott pártokra a II. Internacionálé teljes eszmei és szervezeti csődjét, a nemzetközi proletárszervezet pusztulását jelentette. Nem a bolsevikok és Lenin szakították szét az Internacionálét, ahogy ezt a kommunizmus ellenségei

2 Ugyanott, 255. old.

hajtogatják, hanem az opportunisták, a szociálsoviniszták elárulták a munkásosztályt, s ezzel szétzúzták a nemzetközi munkásmozgalom egységét.

A proletár világmozgalom választás elé került: vagy lemond történelmileg szükségszerű forradalmi céljairól s áttér a burzsoáziával való megegyezés vágányára, vagy pedig határozottan szakít a szociálsovinizmussal és olyan új nemzetközi szervezetet hoz létre, amely képes megvédelmezni a proletariátus osztályérdekeit, folytatni a munkásosztály nagy tanítói, Marx és Engels által megalapozott nemzetközi hagyományokat.

A II. Internacionálé csődje és az az árulás, amit pártjai a marxizmus, a nemzetközi proletár szolidaritás ügye ellen elkövettek, a forradalmi marxisták elé az új, forradalmi Internacionálé megteremtésének halaszthatatlan feladatát állította.

Az új típusú nemzetközi proletárszervezet létrehozásához ebben az időben már megértek az objektív és szubjektív feltételek. A döntő feltétel a kapitalizmus általános válságának és a proletárforradalmak korszakának bekövetkezése volt. Lenin megcáfolhatatlanul bebizonyította, hogy az imperializmus a szocialista forradalom előestéje, és hogy az imperialista országok gazdasági és politikai fejlődésének egyenlőtlensége és ugrásszerűsége a kapitalizmus alapvető ellentmondásainak kiéleződéséhez vezet. Ebből következik a legmélyrehatóbb forradalmi tömegmozgalmak elkerülhetetlensége; az imperializmus világot átfogó láncában gyenge láncszemek keletkeznek, s lehetőség nyílik rá, hogy a proletárforradalmak szétszakítsák ezeket. Lenin levonta azt a következtetést, hogy a világ grandiózus osztályösszeütközések színtere lesz, mert a forradalmi átalakulás küszöbéhez érkezett.

A szocialista forradalmak közeledése parancsolóan megkövetelte a proletárforradalmárok mielőbbi egyesítését mind nemzeti, mind nemzetközi méretekben. Ez az osztályharc alapvető szükségleteiből következő feladat az új korszak feltételei között annál is fontosabb volt, mert noha a különböző országokban működtek forradalmi marxista csoportok, de az oroszországi bolsevik párton kívül egyetlen olyan marxista forradalmi párt sem létezett, amely képes lett volna a tömegeket forradalmi csatákba vezetni.

„A III. Internacionáléra vár az a feladat – írta Lenin –, hogy a tőkés kormányok ellen forradalmi rohamra, minden ország burzsoáziája ellen polgárháborúra szervezze a proletariátus erőit – a politikai hatalomért, a szocializmus győzelméért!"[3]

3 *Lenin* Művei. 21. köt. 28. old.

Az új nemzetközi forradalmi proletárszervezet létrehozásának egyik legfontosabb előfeltétele a kommunista mozgalom eszmei, taktikai és szervezeti alapjainak kidolgozása volt Lenin és a bolsevikok által. A különféle irányzatú opportunisták elleni harcban Lenin továbbfejlesztette a marxizmust, új következtetésekkel gazdagítva azt nemcsak Oroszország, hanem az egész világ forradalmi munkásosztályának gyakorlata alapján. „Az imperializmus mint a kapitalizmus legfelsőbb foka", „Az európai egyesült államok jelszaváról", „A proletárforradalom katonai programja" című műveiben, a nemzeti és az agrárkérdésről szóló cikkeiben és sok más munkájában Lenin az imperializmus korszakának megfelelően továbbfejlesztette az osztályharc és a szocialista forradalom elméletét. Az imperializmus ellentmondásainak mélyreható tudományos elemzése alapján levonta a következtetést, hogy a szocialista forradalom győzelme kezdetben lehetséges néhány, sőt egyetlen különálló országban is. Ez az első ízben 1915-ben levont következtetés a marxista tudomány zseniális felfedezése volt. Új távlatokat adott a nemzetközi proletariátusnak, lehetővé tette, hogy az egyes országok munkásosztályai kezdeményezően lépjenek fel.

Lenin elvi jelentőségű következtetéseket vont le a munkásosztály és a parasztság szilárd szövetségére, a forradalmi harcban a demokratikus követelések fontosságára, a demokratikus forradalmak szocialista forradalomba való átnövésére, a szocializmusért vívott harcnak a nemzeti-gyarmati mozgalommal való kapcsolatára vonatkozólag. A fejlett országok proletariátusának osztályharca – mutatott rá Lenin – össze fog kapcsolódni az elnyomott országok egész sorának nemzeti felszabadító mozgalmával. Lenin továbbfejlesztette a háborúról, az államról, a proletárpártról s annak szerepéről szóló marxista tanítást is.

Leninnek és a bolsevik pártnak az osztályharcok során beigazolódott és gazdagodott következtetései döntő hozzájárulást jelentettek a Kominternek eszmei-politikai és szervezeti platformjának megteremtéséhez, stratégiájának és taktikájának kidolgozásához.

Az új, forradalmi irányvétel szükségességét mélyen átérezték a tőkésországok ama élenjáró proletárjai, akik átlátták, milyen végzetes a szociálsoviniszták és a centristák politikája. E proletárok akaratát és törekvéseit juttatták kifejezésre a forradalmi internacionalista pártok és csoportok.

A forradalmi internacionalisták áramlatához tartoztak a Lenin vezette orosz bolsevikok; a bolgár tesznyákok, élükön Dimitar Blagoevval, Georgi Kirkovval és Vaszil Kolarovval; a német baloldaliak, mindenekelőtt Karl Liebknecht, Rosa Luxemburg, Franz Mehring; a szerb szocia-

listák, így Filip Filipović, Dušan Popović, Triša Kaclerović; a lengyel baloldali szociáldemokraták, Jakub Hanecki és Adolf Warski; a lett szociáldemokraták Jan Berzin vezetésével, a holland tribunisták, köztük Antonie Pannekoek, David Wijnkoop; továbbá Svédország, Norvégia, Olaszország, Ausztria–Magyarország, Franciaország, Anglia, az Amerikai Egyesült Államok, Argentína, Dánia, Svájc és más országok baloldali szocialistái. A leninizmus szemszögéből tekintve a nyugati baloldali szociáldemokraták álláspontja nem volt eléggé szilárd és következetes. De a fő feladatot megértették és önfeláldozóan teljesítették: mindenekelőtt saját országukban kívántak harcolni a sovinizmus ellen.

A saját burzsoáziájuk és szociálsovinisztáik ellen harcoló forradalmi internacionalista pártok és csoportok megjelenése a munkásmozgalomban a Kommunista Internacionálé létrehozásának ugyancsak egyik igen fontos feltétele volt.

Lenin, a bolsevikok élénk figyelemmel kísérték az új, forradalmi Internacionálé megteremtéséhez szükséges feltételek érlelődését, és aktív harcot folytattak a nemzetközi munkásmozgalom baloldali, valóban internacionalista elemeinek a tömörítéséért. Ennek érdekében, az imperialista mészárlás elleni harc jelszavával, már röviddel a háború megindulása után gyakorlati lépéseket is tettek. A bolsevik párt az imperialista világháború elleni szervezett fellépésével a bátorság, az állhatatosság, a szocializmus és a proletár internacionalizmus iránti hűség példáját szolgáltatta. A bolsevikok, miután sok éven át harcoltak az opportunizmus ellen, a megpróbáltatások nehéz órájában is a történelmi feladatok magaslatán állottak. Svájcban 1914. november 1-én közzétették az OSZDMP Lenin által megfogalmazott kiáltványát, amely „A háború és az oroszországi szociáldemokrácia" címet viselte. E dokumentum az imperializmus, a háború és az opportunizmus elleni harc részletes programját tartalmazta. Fő jelszava ez volt: az imperialista háborút polgárháborúvá kell átváltoztatni. E jelszó a párizsi kommün tapasztalataira támaszkodott, és a II. Internacionálé 1912. évi bázeli kongresszusán elfogadott kiáltvány továbbfejlesztését jelentette. Kifejezetten szemben állott a saját burzsoáziájával kötött „osztálybéke" szociálsoviniszta jelszavával.

A lenini jelszót mind az orosz, mind a külföldi opportunisták dühödten ellenezték. „Őrültség lenne a világháborút átváltoztatni polgárháborúvá" – írta a bolsevikokkal polemizálva Eduard David német szociáldemokrata.[4] „Csak egy gyakorlati kérdés van: saját országunk győzelme vagy veresége" – ismételgette a szociálsovinisták nyomán Kautsky.

4 *E. David:* Die Sozialdemokratie im Weltkrieg. Berlin 1915. 172. old.

„Persze, ha megfeledkezünk a szocializmusról és az osztályharcról, akkor ez igaz – válaszolta Lenin. – De ha nem feledkezünk meg a szocializmusról, akkor ez nem igaz, mert akkor van egy másik *gyakorlati* kérdés. Elpusztulni a rabszolgatartók közötti háborúban, vak és gyámoltalan rabszolgaként – vagy pedig elpusztulni a rabszolgák közötti »barátkozási kísérletek miatt«, a rabszolgaság megdöntése érdekében?

Íme így áll a *valóságban* a »gyakorlati« kérdés."[5]

Kautsky szerint a feladat: háború idején – harc a békéért, békeidőben – osztályharc.[6] Ezt az álláspontot nemcsak a bolsevikok bírálták élesen, hanem a német baloldaliak is. Rosa Luxemburg szarkasztikusan azt írta, hogy hála Kautskynak, a „Kommunista Kiáltvány" történelmi jelentőségű felhívása lényegesen kiegészült, és most már így hangzik: „Világ proletárjai, egyesüljetek békeidőben, háború idején pedig harapjátok át egymás torkát."[7]

Abból a jelszóból, hogy az imperialista háborút át kell változtatni polgárháborúvá, közvetlenül következett egy másik jelszó: a „saját" kormányok veresége az imperialista háborúban. Ez szemben állt a „haza védelmének" szociálsoviniszta politikájával, és valamennyi hadviselő országra vonatkozott.

A centristák kiadták a jelszót: „sem győzelem, sem vereség". Ez formáját tekintve különbözött ugyan a „haza védelmének" soviniszta jelszavától, de a valóságban annak csak egyik változata volt. A „sem győzelem, sem vereség" hirdetői ténylegesen a burzsoázia és a szociálsovinisztá oldalán állottak, nem hittek a munkásosztály nemzetközi forradalmi akcióinak lehetőségében a „saját" kormányok ellen, nem kívánták elősegíteni ilyen akciók kibontakozását. „Aki ezt a »sem győzelem, sem vereség« jelszót hirdeti, az tudatos vagy öntudatlan soviniszta – írta Lenin –, az a legjobb esetben békülékeny kispolgár, de mindenesetre *ellensége* a proletár politikának, híve a jelenlegi kormányoknak, a jelenlegi uralkodó osztályoknak."[8]

Lenin nagy figyelmet fordított a centristák pacifista békefelhívásainak leleplezésére is.

A bolsevikok megmagyarázták a tömegeknek, hogy mindaz a jó, amit a békétől várnak, szocialista forradalom nélkül nem valósulhat meg. „A háború befejezése, a népek békéje, a rablás és az erőszak megszün-

5 *Lenin* Művei. 21. köt. 174. old.
6 *K. Kautsky:* Die Internationalität und der Krieg. Berlin 1915. 40. old.
7 Die Internationale, 1915. április 15. 1. sz. 8. old.
8 *Lenin* Művei. 21. köt. 279. old.

tetése – ez a mi eszményünk – írta Lenin –, de csak a burzsoá szofisták tehetik, hogy ezzel az eszménnyel kecsegtetik a tömegeket, ugyanakkor azonban nem hirdetnek azonnal és egyenesen forradalmi akciókat."[9]

A lenini kiáltvány első ízben fogalmazta meg az új, a III. Internacionálé megteremtésének a jelszavát. „A proletár Internacionálé nem pusztult el és nem is fog elpusztulni. A munkástömegek minden akadály ellenére meg fogják teremteni az új Internacionálét... Éljen az opportunizmustól megtisztított proletár Internacionálé!"[10]

A zimmerwaldi mozgalom

A háború által előidézett válság először óriási zavart keltett a munkások között. A legtöbb országban a proletárok a szociálsoviniszták uszályába kerültek, mert megtévesztette őket az opportunisták és a forradalmárok fiktív egysége a párton belül, és mert bizonyos mértékben a burzsoázia által felszított soviniszta hangulat hatása alá kerültek. És csak fokozatosan, 1915 kezdetétől mutatkozott meg a régi szociáldemokrata pártokon belül az elhatárolódás folyamata, a proletariátus tömegeinek eltávolodása a soviniszta vezetőktől, eltolódása balfelé, a forradalmi eszmékhez és hangulatokhoz, a forradalmi vezetőkhöz.

A háború szörnyűségei, az emberek pusztulása, az éhség és az anyagi romlás nemcsak szenvedésre kényszerítette a tömegeket, hanem arra is, hogy összegyűjtsék erőiket, megkeményítsék akaratukat, elgondolkozzanak a háború igazi okairól, s hogy fokozatosan eljussanak az események forradalmi értelmezéséhez. A tömegek balratolódása világosan megmutatkozott az ellenzéki, háborúellenes proletármozgalomban. E mozgalom eszmeileg és szervezetileg 1915 őszén bontakozott ki a svájci Zimmerwaldban tartott nemzetközi konferencián; innen kapta a zimmerwaldi mozgalom nevet.

A zimmerwaldi konferenciát 1915. szeptember 5–8-án tartották. Munkájában 12 európai országból (Németország, Franciaország, Olaszország, Oroszország, Lengyelország, Lettország, Bulgária, Románia, Svájc, Németalföld, Norvégia és Svédország) 37 küldött és egy megfigyelő vett részt.

A küldöttek nem vallottak azonos politikai nézeteket. Csak hét ország nyolc küldötte foglalt el következetesen forradalmi internacionalista álláspontot: ők a konferencián a zimmerwaldi baloldali csoportba tömörültek.

9 Ugyanott, 293. old.
10 Ugyanott, 20–21. old.

E csoport eszmei formálódását mutatta, hogy önálló határozati javaslattal és kiáltványtervezettel lépett fel, majd szervezkedni kezdett: megválasztotta irodáját, élén Leninnel. Az irodának tagja volt Grigorij Zinovjev (az OSZDMP Kozponti Bizottsága részéről) és Radek (a Lengyel Királyság és Litvánia Szociáldemokráciájának területi vezetősége részéről). A zimmerwaldi baloldalban egyesültek a bolsevikok, a lengyel rozlamovisták, a lett szociáldemokraták képviselői, Svédország, Norvégia, Svájc, Németország baloldali szociáldemokrata elemei. Később csatlakoztak hozzá Németalföld, Szerbia, Franciaország, Bulgária, Ausztria és az Egyesült Államok baloldali szocialistái. Lenin a zimmerwaldi konferencia fő eredményének éppen azt tartotta, hogy a forradalmi internacionalisták a baloldali zimmerwaldi csoportban tömörultek.

A tobbi 29 küldött a konferencia jobboldalát, illetve a zimmerwaldi tobbséget alkotta. Itt a centrista nézeteket valló kautskysták voltak a hangadók. Ide tartoztak a forradalmi és a reformista taktika között ingadozó pacifisták és néhány nem következetes internacionalista. Valamennyiüket az jellemezte, hogy nem értették meg vagy nem akarták megérteni a szociálsovinizmussal való teljes szakítás szükségességét az imperializmus és a háború elleni sikeres harc végett.

A zimmerwaldi konferencia fő napirendi pontja a proletariátus békeharcának kérdése volt. Dokumentumaiban a zimmerwaldi baloldal rámutatott arra, hogy az imperialista háborúnak csak abban az esetben lehet véget vetni, ha nyíltan forradalmi harcra szólítják és vezetik a munkástomegeket a tőkés kormányok ellen, a politikai hatalom kivívásáért a társadalom szocialista megszervezése érdekében. A kautskysták és híveik ezzel szemben azt állították, hogy még nem érkezett el a forradalom ideje, s ezért korai forradalmi jelszavakat hirdetni és meghatározni a proletariátus konkrét taktikáját az imperializmus elleni harcban. Véleményük szerint a konferenciának egy általános békefelhívás kibocsátására kellett szorítkoznia, és semmi esetre sem léphetett a régi Internacionáléval szemben álló új szervezet létrehozásának az útjára.

Lenin a viták során újból lelepelezte a kautskysták kísérleteit, hogy pacifista frazeológiájuk segítségével eltérítsék a munkásokat a jelen alapvető kérdéseinek megvizsgálásától, és kimutatta, hogy az imperialista világháború feltételei között a proletárforradalomtól függetlenül nem lehet igazságos békéről beszélni. A világháború forradalmi helyzetet hozott létre Európában, ezért – hangsúlyozta Lenin – „feltétlen kotelességünk, hogy megmagyarázzuk a tömegeknek a forradalom szukségességét, hogy forradalomra hívjuk fel őket, hogy megfelelő szervezeteket teremt-

sünk, és ne féljünk a legkonkrétabban a fegyveres harc különböző módszereiről és »technikájáról« beszélni."[11]

A zimmerwaldi konferencia szótöbbséggel (19 szavazattal 12 ellenében) elutasította a baloldaliak által előterjesztett elvi jelentőségű határozati javaslatot, s a harc feladatait és módszereit nem konkretizáló kiáltvány mellett foglalt állást. A konferencia elfogadott egy szolidaritási nyilatkozatot is a háború áldozataival, s ebben felszólította a szocialistákat, hogy kövessék az Állami Duma bolsevik képviselőinek a példáját, Liebknecht, valamint a béke és a szocializmus más harcosainak a példáját. A konferencia megválasztotta vezető szervét, a Nemzetközi Szocialista Bizottságot, amelynek Robert Grimm, Charles Naine, Odino Morgari, Angelica Balabanova lettek a tagjai.

A zimmerwaldi konferencián elfogadott kiáltvány a világháborút egyértelműen imperialista háborúként jellemezte, burzsoá hazugságként bélyegezve meg a „haza védelmének" eszméjét e háborúban. A baloldali zimmerwaldiak erőfeszítéseinek eredményeképpen a kiáltványban érvényesült az a gondolat, hogy a forradalmi harc nélkül a béke üres, hazug frázis, hogy a háború szörnyűségeitől való megszabadulás egyetlen módja a szocializmusért vívott forradalmi harc.

Leszögezte a kiáltvány, hogy a szocialista pártok többsége lábbal tiporta a II. Internacionálé stuttgarti, koppenhágai és bázeli kongresszusainak határozataiból folyó kötelezettségeket, s hogy a Nemzetközi Szocialista Iroda sem teljesítette kötelességét. Ugyanakkor azonban nem magyarázta meg e jelenség okait, s ezáltal okot szolgáltatott arra, hogy azt gondolják: mindez véletlen és egyes személyek csődje. Nem mutatott rá a kiáltvány arra, hogy a II. Internacionálé vezérei a „haza védelme" tekintetében ugyanazt a hazugságot ismételgetik, amit a burzsoázia.

Lenin bár bírálta a zimmerwaldi kiáltvány felemásságát és következetlenségét, mégis szükségesnek tartotta, hogy aláírja.

A zimmerwaldi határozatok jelentőségét értékelve a szociáldemokrácia baloldala szempontjából, így írt: a konferencia „az első lépés a III. Internacionálé felé; félénk és következetlen lépés az opportunizmussal való *szakításhoz*. Megvan a »visszaesés« lehetősége."[12]

A zimmerwaldi konferencia megvetette a Zimmerwaldi Egyesülés alapját; a forradalmi internacionalisták blokkja volt ez az ingadozó elemekkel és néhány kautskystával a szociálsovinisták ellen. E kompromisz-

11 *Lenin* Művei. 21. köt. 398. old.

12 *Lenin:* Polnoje szobranyije szocsinyenyij. 5. kiad. 49. köt. Moszkva 1964. 139. old.

szum az imperialista háború valamennyi ellenfelének tömörítését szolgálta, s elősegítette az internacionalisták erőinek további összegyűjtését. Noha okmányaiban a zimmerwaldi konferencia formálisan még csak fel sem vetette a legfontosabb kérdést, a szociálsovinisztákkal való szakítás kérdését, mégis maga az a tény, hogy a szociáldemokrata pártok hivatalos vezetőségeinek határozatai ellenére összehívták a háború elleni nemzetközi konferenciát, súlyos csapás volt a világ szociálsovinisztáira. A Zimmerwald szellemében folytatott munka a forradalmi munkások elhatárolódására vezetett az opportunista vezérektől, ami a valóságban azt jelentette, hogy a proletariátus szakít nemzeti burzsoáziájával, s helyreáll a munkásosztály nemzetközi egysége a kapitalizmus forradalmi megdöntése céljából.

A zimmerwaldi konferencia formába öntötte a dolgozó tömegek még jórészt öntudatlan tiltakozását az imperialista háború ellen. Ugyanakkor azáltal, hogy felvetette a háború és a béke legégetőbb kérdéseit, bőségesen tápot adott a gondolkodásra, lökést a hadiuralmi rendszer által elnyomott és a soviniszta propaganda által elkábított munkástömegek öntudatra ébredéséhez.

A zimmerwaldi felhívás nagy visszhangra talált Európa, Amerika és Dél-Afrika forradalmi hangulatú munkásai körében. Fossano város szocialista szekciójának a titkára, a későbbi ismert kommunista, Giovanni Germanetto, a következőképpen mondotta el, milyen óriási örömet érzett, amikor a zimmerwaldi kiáltványt olvasta: „Szóval megindult a munka! A kapcsolatokat helyreállították. A vezérek árulása nem tudta elpusztítani a szolidaritás érzését. Boldog voltam."[13] A Victorio Codovilla és Rodolfo Ghioldi vezette marxista csoport révén a zimmerwaldi kiáltványt megismerték Argentína proletárjai is. A különböző országok munkásai a zimmerwaldi kiáltványt harci felhívásnak tekintették; maga a szó, „Zimmerwald", szemükben a proletár internacionalizmus újjászületését jelentette.

A bolsevikok és a baloldali szociáldemokraták erőfeszítései révén a zimmerwaldi kiáltvánnyal együtt különböző országokban terjesztették a zimmerwaldi baloldal orosz, német, francia, angol, olasz, lengyel és lett nyelven nyomtatásban megjelent okmányait is. „Internationale Flugblätter" címen, brosúra formában 1915 novemberében kiadták a zimmerwaldi baloldal határozati javaslatait és kiáltványtervezetét; Lenin szerint ezzel fog bemutatkozni „az *összes* ország baloldali szociáldemokratáiból alakult csoport, amely világos, szabatos, mindenre kiterjedő

13 *G. Germanetto:* Il Memorie di un Barbiere. Róma 1949. 84—85. old.

választ tud adni arra a kérdésre, hogy mit kell tenni és merre kell tartani".[14]

Még nagyobb sikert értek el a baloldali zimmerwaldiak azáltal, hogy Kautsky „Die Neue Zeit" című folyóiratával szemben megindították nemzetközi elméleti folyóiratukat, a „Vorboté"-t, amelyben a különböző országok internacionalistái szabadon megvitatták a proletariátus forradalmi harcának legégetőbb elméleti és taktikai kérdéseit. A folyóirat nagy szerepet játszott a zimmerwaldi baloldal eszmei-politikai platformjának propagálásában, a szociálsovinisztáknak és az őket fedező centristák teoretikus renegátságának és áruló taktikájának leleplezésében.

1916 tavaszára az európai országok többségében jelentősen kiéleződtek az osztályellentétek. Fordulat következett be a forradalmi tömegmozgalom fejlődésében. Az óriási emberveszteségek a frontokon, az éhség, a nyomor, a drágaság mind a munkások, mind a kispolgárok körében fokozott elégedetlenséget keltett a háborúval szemben. A nyugtalanság átterjedt a hadseregre is, mind gyakoribbá vált az ellenséges hadseregek katonáinak frontbarátkozása. Ilyen körülmények között ült össze a svájci Kientalban 1916. április 24-én a második zimmerwaldi konferencia. Ezen nyolc országból – Németországból, Franciaországból, Olaszországból, Oroszországból, Lengyelországból, Szerbiából, Svájcból, Portugáliából – 41 küldött vett részt.

Kientalban a zimmerwaldi baloldal erősebb volt, mint Zimmerwaldban, 10 küldött tartozott hozzá. Egyes kérdésekben támogatta még 12 küldött. Noha a zimmerwaldi baloldaliak megint kisebbségben maradtak, eszmei befolyásuk megnövekedett. Lenin vezetésével egységesen és szervezetten léptek fel. A jobboldalt 8 ország 31 küldötte alkotta. Akárcsak Zimmerwaldban, itt is nagyon különböző elemek tömörültek benne a kifejezetten centristáktól a következetlen internacionalistákig. De ezúttal, mint Lenin megjegyezte, „a zimmerwaldi jobboldalnak már nem volt olyan többsége, hogy tovább folytathatta volna *saját* politikáját..."[15]

Ama kérdés megvitatásánál, milyen legyen a proletariátus viszonya a különböző békeprogramokhoz, a baloldali zimmerwaldiaknak sikerült elérniük, hogy a határozatba felvegyenek több olyan megfogalmazást, amelyek elítélték a szociálpacifizmust mint a burzsoá csalás különleges válfaját, amely elvonja a tömegeket a forradalmi osztályharctól.

Az eszmei harc akkor élesedett ki leginkább, amikor azt vitatták meg, milyen magatartást tanúsítsanak a zimmerwaldiak a Nemzetközi Szo-

14 *Lenin* Művei. 35. köt. Szikra 1956. 189. old.
15 *Lenin* Művei. 23. köt. Szikra 1951. 249. old.

cialista Iroda összehívásával kapcsolatban. Az alapvető elvi kérdés az volt: mire kell felszólítani a munkásokat – a régi, csődbe jutott Internacionálé helyreállítására-e, avagy pedig harcra az új, a III. Internacionálé megteremtéséért. A kautskysta többség ultimátumszerűen állást foglalt a Szocialista Irodával való szakítás ellen. Végül is kompromisszumos határozatot fogadtak el, amely formálisan elítélte a Szocialista Iroda szociálsoviniszta politikáját, de nem vont le gyakorlati következtetéseket abból a tényből, hogy a II. Internacionálé vezérei elárulták a proletariátus ügyét. A konferencia a szociálsovinizmus éles bírálatát tartalmazó kiáltványt fogadott el „A pusztulásba döntött és kiirtásra ítélt népekhez".

A kientali konferencia eredményeit értékelve Lenin a következőket írta: „Az eredmény { kis lépés előre, egészében egy helyben topogás, ingadozások."[16]

A növekvő háborúellenes forradalmi tömegmozgalom hatására a jobboldali zimmerwaldiak Kientalban kénytelenek voltak engedményeket tenni a baloldaliaknak. A szociálsovinizmust és a pacifizmust elítélő határozatokat aláírva azonban a jobboldaliak a valóságban egyáltalán nem mondtak le saját szociálpacifista nézeteikről, még kevésbé zárták el az utat a kibéküléshez a szociálsovinisztákkal. Kategorikusan elutasították a III. Internacionálé megalakításának eszméjét, azt hajtogatták, hogy fel kell oszlatni a Nemzetközi Szocialista Bizottságot, mihelyt összeül a Nemzetközi Szocialista Iroda, és kifejezték készségüket, hogy a szociálsovinisztákkal való szövetség kedvéért lemondjanak a forradalmi internacionalistákkal kötött blokkról. Kientalban a vita során a centristák mind gyakrabban és mind durvább módon folyamodtak a diktátumhoz, hogy ráerőszakolják akaratukat a konferenciára; azzal fenyegetőztek, hogy felrobbantják a Zimmerwaldi Egyesülést, ha a konferencia állást foglal a II. Internacionáléval való szakítás mellett.

A baloldali zimmerwaldiak már Kientalban fontolgatni kezdték, érdemes-e továbbra is bent maradniuk a Zimmerwaldi Egyesülésben? Úgy határoztak, hogy egyelőre bent maradnak azért, hogy folytassák a harcot a kautskysták ellen, hogy segítsenek az ingadozóknak kilábalni a centrizmus mocsarából és a proletár politika útjára lépni.

Annak okait elemezve, hogy a kautskysták hibájából a Zimmerwaldi Egyesülés mindinkább zsákutcába került, 1916 szeptemberében Lenin a következőket írta: „Az imperializmus elleni harc, ha nem kapcsolódik egybe elválaszthatatlanul az opportunizmus elleni harccal – üres frázis

16 CPA IML. f. 2. op. 1. ed. hr. 4050.

vagy ámítás. Zimmerwald és Kiental egyik legfőbb fogyatékossága, a III. Internacionálé e csírái esetleges kudarcainak egyik legfőbb oka éppen abban rejlik, hogy az opportunizmus elleni harc kérdését nyíltan még csak fel sem vetették, nemhogy az opportunistákkal való szakítás szükségességének értelmében döntötték volna el."[17]

1916 végén a világpolitikában fordulat következett be az imperialista háborútól az imperialista békéhez. Az objektív feltételek és a forradalomtól való rettegés arra késztették bizonyos hatalmak imperialista köreit, hogy utakat keressenek az elhúzódó háború befejezésére. Ily módon a pacifista propaganda bizonyos objektív talajt kapott, amelyen megvalósult a szociálsoviniszták politikai kibékülése a zimmerwaldiak jobbszárnyával.

Egyesülve a szociálsovinisztákkal a szociálpacifizmus általános platformján, a jobboldali zimmerwaldisták elárulták az imperialista háború és a kapitalizmus elleni harc Zimmerwaldban és Kientalban oly ünnepélyesen meghirdetett eszméit. A zimmerwaldi többség eszmei-politikai csődbe vezette a Zimmerwaldi Egyesülést, Zimmerwald zászlaját a szociálsovinizmus és a burzsoá reformizmus leplezését szolgáló spanyolfallá változtatva.

Az oroszországi februári polgári demokratikus forradalom még inkább elmélyítette a baloldali és a jobboldali zimmerwaldiak közötti szakadékot. A februári események megmutatták, hogy az imperialista háború kezdett átváltozni polgárháborúvá. Az oroszországi munkásosztály a legnagyobb forradalmi energiát bontakoztatta ki, és pártja lehetőséget kapott arra, hogy legális feltételek között dolgozzék. Ez volt a világ egyetlen olyan pártja, amelynek a háború, a béke és a forradalom kérdéseiben világos, szabatos programja volt, s amely természetszerűleg a világproletariátus forradalmi erőinek vonzási középpontjává vált; e pártnak kellett tehát vállalnia a kezdeményezést a Kommunista Internacionálé gyakorlati előkészítése terén is.

Lenin megengedhetetlennek tartotta, hogy a forradalmi internacionalisták továbbra is bent maradjanak a Zimmerwaldi Egyesülésben. „Nem szabad tovább tűrni a zimmerwaldi mocsárt – írta. – Nem szabad a zimmerwaldi »kautskysták« miatt továbbra is félig-meddig összeköttetésben maradni a Plehanovok és a Scheidemannok soviniszta Internacionáléjával. Azonnal szakítani kell ezzel az Internacionáléval. *Csak* információszerzés céljából kell Zimmerwaldban maradni."[18] Lenin az új, forra-

17 *Lenin* Művei. 23. köt. 82. old.
18 *Lenin* Művei. 24. köt. Szikra 1952. 67. old.

dalmi, proletár Internacionálé haladéktalan megalakítására hívott fel.

A lenini felhívást nem tette azonnal magáévá a párt több tagja, lévén a zimmerwaldi illúziók foglyai. Az OSZD(b)MP áprilisi konferenciáján a küldöttek zöme még nem tudta, hogy a Zimmerwaldi Egyesülésben többségbe kerültek a kautskysták. A konferencia elhatározta: bent kell maradni a zimmerwaldi blokkban, hogy ott védelmezzék a zimmerwaldi baloldal taktikáját, és megbízta a KB-t, biztosítsa a bolsevikok részvételét a Nemzetközi Szocialista Bizottság által Stockholmba összehívott III. zimmerwaldi konferencián. Lenin javaslatát, hogy csak tájékozódási céllal maradjanak bent a zimmerwaldi blokkban, elutasították.[19]

A zimmerwaldi illúziókat a pártban Zinovjev terjesztette. Azokra a baloldali szociáldemokratákra hivatkozva, akik a centristáktól való elhatárolódás kérdésében bizonytalankodtak, Zinovjev azt javasolta, hogy ne szakítsanak Zimmerwalddal, hanem igyekezzenek megnyerni annak többségét a III. Internacionálénak. Ezt az álláspontot védelmezte az áprilisi konferencián és utána is. „Most jó lenne meghódítani a Zimmerwaldi Internacionálét" – hangsúlyozta 1917 júniusában is. Erre Lenin a következőt válaszolta: „Szerintem ez rendkívül opportunista és ártalmas taktika. ...Azt jelentené, hogy félredobjuk valamennyi elvünket, megfeledkezünk mindarról, amit a centrum ellen írtunk és mondottunk, s hogy mi magunk összezavarodunk és szégyent vallunk."[20]

Lenin nemegyszer hangsúlyozta, hogy a Zimmerwaldi Egyesülés túlélte magát, s ha a bolsevikok nem szakítanak vele, csak megnehezítik a maguk számára a III. Internacionálé mielőbbi megalapítására teendő gyakorlati lépéseket. Az áprilisi konferencia után Lenin állhatatosan törekedett e hiba kijavítására. 1917 nyarán és őszén nem egy alkalommal fordult a KB-hoz és annak Külföldi Képviseletéhez, s követelte az internacionalisták nemzetközi konferenciájának sürgős összehívását a forradalmi Internacionálé megalapítása céljából – „*csak* baloldaliakból, *csak a kautskysták ellen*".[21]

Ám Zinovjev a Központi Bizottságban, Radek pedig annak Külföldi Képviseletében szabotálta Lenin útmutatásait. Úgy gondolták, hogy egy ilyen konferencia a résztvevők csekély száma miatt kudarcot szenvedne.

Lenin elutasította ezt az érvet, és a következőt írta: „Hallatlan ostobaság volna, ha »várnánk«, amíg »nagyszámú« résztvevő lesz és ha

19 Szegymaja (Aprelszkaja) Vszerosszijszkaja konferencija RSZDRP (bolsevikov). Protokoli. Moszkva 1958. 228–233., 253–255. old.

20 *Lenin:* Polnoje szobranyije szocsinyenyij. 49. kot. 443. old.

21 Ugyanott, 444. old.

»restellnénk«, hogy most »kevesen« vannak. Mert most egy ilyen konferencia a résztvevők számától függetlenül *eszmei* erő lesz, később viszont *agyonhallgathatják.*"[22] Lenin kiemelte, hogy a VII. (áprilisi) konferencia és a VI. pártkongresszus határozatai, valamint a bolsevikok új programjának tervezete – „ez már elegendő *eszmei bázis* a »Vorboté«-val, a »Tribune«-nal, az »Arbeiterpolitik«-kal stb. kiegészítve ahhoz, hogy az egész világ színe előtt világos választ adjunk az imperializmus kérdéseire, és vádat emeljünk a szociálsoviniszták és a kautskysták ellen".[23]

Sajnos, akkor nem valósultak meg Lenin útmutatásai. A bolsevikok képviselői részt vettek a Stockholmban 1917. szeptember 5-e és 12-e között megtartott III. zimmerwaldi konferencián. Ez, mint Lenin előre látta, teljesen meddőnek bizonyult a forradalmi világmozgalom szempontjából, mert munkájában a centristák játszották a döntő szerepet.

22 *Lenin* Művei. 35. köt. 304. old.
23 Ugyanott, 305. old.

A forradalmi világválság

1917. november 7-én (a régi időszámítás szerint október 25-én) Oroszországban megvalósult a győzelmes szocialista forradalom. Fegyveres felkelés eredményeként megdöntötték a burzsoázia hatalmát, és a földkerekség egyhatodán létrejött a proletárdiktatúra.

A kapitalizmus valamennyi ellentmondásának az imperialista háború során történt rendkívüli kiéleződése következtében kibontakozott forradalom megindította a kapitalizmus általános válságát, új korszakot nyitott az emberiség történetében – a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet korszakát –, és a szocialista világforradalom első aktusa volt. „A kapitalizmusnak és maradványainak megsemmisítése – írta Lenin –, a kommunista rendszer alapjainak lerakása a világtörténelem most megkezdődött új korszakának a tartalma."[24]

A szocialista forradalom olyan országban ment végbe, amelyet a társadalmi viszonyok rendkívüli sokfélesége jellemzett. A cári Oroszországban összpontosultak mind a tőkés fejlődés által létrehozott, mind a feudalizmus maradványaiból következő ellentmondások. Rendkívül kiéleződött a parasztkérdés és a nemzeti kérdés, amelyeknek a kapitalizmus egész világrendszerében is aktuális jelentőségük volt.

A Nagy Október a világot két részre szakította: a szocialista és a kapitalista rendszerre, kiélezte az imperializmus valamennyi ellentmondását, s az egész világ dolgozóit harcra lelkesítette az erőszak és az elnyomás ellen. A győzelmes Októberi Forradalmat követően fellendült a forradalmi harc – mind a fejlett tőkésországokban, mind az elmaradott országokban.

A forradalmi mozgalom élén a tőkésországok munkásosztálya haladt. Valamennyi elnyomott és kizsákmányolt ember érdekében harcolt a békéért, a szabadságért, a szocializmusért. A rablóháború befejezésén

24 *Lenin* Művei. 31. köt. Szikra 1951. 403–404. old.

túlmenően a munkástömegek ösztönösen az egész tőkés rendszer felszámolására törekedtek.

1918 januárjában, miután a központi hatalmak Breszt-Litovszkban rabló békefeltételeket terjesztettek Szovjet-Oroszország elé, tiltakozásul Ausztria–Magyarország és Németország mintegy kétmillió munkása sztrájkba lépett. A dolgozók követelték az azonnali békekötést a szovjet kormány javasolta feltételek mellett, a rendkívüli állapot megszüntetését, az élelmiszer-ellátás megjavítását. Ausztria–Magyarország és Németország több ipari központjában munkástanácsok keletkeztek. A januári akciók megmutatták, milyen óriási a tömegek forradalmi ereje. De ezt az erőt megbénították az opportunisták, akiknek sikerült letörni a sztrájkot.

1918 január végén Finnországban is kitört a proletárforradalom. Szovjet-Oroszország után Finnország volt az első ország, ahol létrejött a munkások és parasztok szocialista köztársasága – olyan állam, amelyben, mint Lenin mondotta, „nincsenek szovjetek, de a hatalom típusa mégiscsak új, proletár".[25] Finnország burzsoá kormánya a népharag elől az ország északi részébe menekült; a déli, ipari vidékeken a hatalom a munkások kezébe ment át. Január 28-án forradalmi kormányt alakítottak, K. Manner, Yrjö Sirola, Otto Kuusinen és más baloldali szociáldemokrata vezetők részvételével. Mögöttük állt a szociáldemokrata párt többsége. Helyileg megalakították a munkásszervezetek szejmjeit, a munkásbizottságokat, a szakmai vezetőségeket, amelyek gyakorlatilag a munkáshatalom forradalmi feladatait valósították meg.

Kifejezésre juttatva a munkások és a torparok – föld nélküli parasztbérlők – akaratát, a forradalmi kormány több demokratikus reformot bevezetett. Kötelezte a vállalkozókat a napi 8 órás munkaidő szigorú betartására, kártalanítás nélkül átadta a torparoknak az általuk művelt földet, nacionalizálta a megszökött tőkések vállalatait, munkásellenőrzést létesített a vállalatokban, megvalósította a bírósági szervek reformját, ellenőrzése alá helyezte a finn bankot. 1918. március 1-én a kormány aláírta a Finn Szocialista Munkásköztársaság és az OSZSZK közötti barátsági és testvériségi szerződést, amely első ízben határozta meg két szocialista köztársaság baráti viszonyát. A munkáshatalom Finnországban 1918 május elejéig maradt fenn. Áprilisban a császári Németország csapatai a finn fehérgárdisták segítségére siettek. Közös erővel kibontakoztatták az országban a polgárháborút, és vérbe fojtották a szocialista köztársaságot.

A munkások egyes vereségei nem állíthatták meg a forradalmi mozgalmat nyugaton. Nem szűntek meg az elégedetlenséget előidéző okok.

25 *Lenin* Művei. 27. köt. Szikra 1952. 121. old.

A rablóháború elhúzódott, az imperializmus gaztettei mind leplezetlenebbé váltak, felnyitva a legmegfélemlítettebb és legelnyomottabb néprétegek szemét is, politikai öntudatra és forradalmi harcra serkentve a dolgozók újabb meg újabb tömegeit. „Akármilyen nagyok is a nehézségek, amelyek utunkat állják... – mondotta Lenin 1918 augusztusában –, az egész világ munkásosztálya érzi, hogy az orosz forradalom – a saját ügye. Az imperialisták egyik csoportjának a másik csoport ellen viselt háborújával párhuzamosan mindenütt megkezdődik az a háború, amelyet az orosz forradalom példáján fellelkesült munkásosztály üzen meg saját burzsoáziájának."[26]

1918 szeptemberében fegyveres felkelés tört ki a bolgár hadseregben (a vladajai felkelés). A katonák megdöntöttnek nyilvánították a monarchiát és kikiáltották a köztársaságot. Spontán akciójukat azonban nem koronázta győzelem, mert külföldi csapatok segítségével kegyetlenül leverték.

1918 őszén a frontokon elszenvedett katonai vereségek, a hadseregben és a flottában végbement felkelések, a dolgozók forradalmi-demokratikus mozgalmai, a cseh, a szlovák, a délszláv, a lengyel, a nyugatukrán és a román vidékeken a nemzeti felszabadító mozgalom viharos fellendülése következtében megindult az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlása. Október-novemberben a polgári demokratikus forradalmak elsöpörték a reakciós Habsburg-rendszert. Az események hajtóereje a proletariátus volt, de minthogy szociálreformisták vezették, a proletariátus nem ragadhatta meg a hatalmat, noha a harc során sok városban megalakultak a munkásküldöttek tanácsai mint a forradalmi hatalom szerveinek a csírái. Európa e részében végső soron több új burzsoá állam keletkezett: Ausztria, Magyarország, Csehszlovákia, Lengyelország, a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság (1929-től Jugoszlávia).

1918. november 3-án a haditengerészet matrózainak kieli felkelésével megkezdődött a forradalom Németországban. Mindenütt munkás- és paraszttanácsok alakultak. November 9-én a spartakisták és a forradalmi bizalmiak felhívására a felfegyverzett munkások és katonák hatalmukba kerítették Berlint, a német imperializmus központját, s megdöntötték a császári rendszert.

Csakhogy Németországban a forradalom, amelyet bizonyos mértékben proletár eszközökkel valósítottak meg, nem lépett túl a polgári demokratikus átalakulás keretein. Csak II. Vilmos monarchiáját semmisítette meg, de nem a burzsoázia hatalmát. Az új kormány, amely képmutatóan a

26 *Lenin* Művei. 28. köt. Szikra 1952. 74. old.

szocialista köztársaság nevében lépett fel, jobboldali szociáldemokratákból és centristákból alakult. A „szocialista" címke egyáltalán nem zavarta abban, hogy a tömegek öntudatlan hiszékenységére támaszkodva, a hatalmat a burzsoázia érdekében gyakorolja.

A német munkások és katonák többsége azt hitte, hogy a háború befejezése (a fegyverszünetet november 11-én írták alá), a monarchia megdöntése, a tanácsok létrehozása, a köztársaság kikiáltása, az általános választójog bevezetése már azt jelenti, hogy a proletariátus meghódította a hatalmat, és hogy megteremtették az előfeltételeket a szocializmus építéséhez. De ez igen nagy tévedés volt: a forradalmi tapasztalat elégtelenségének és a burzsoá parlamenti előítéleteknek volt a következménye, amely előítéleteket a szociáldemokrácia és a szakszervezetek reformista vezetői éveken keresztül plántálták a német munkások tudatába.

A német opportunistáknak sikerült szétzilálniuk a forradalmi mozgalmat, lefékezniük a forradalmat, polgári demokratikus keretek közé szorítva annak fejlődését. A jobboldali szociáldemokrata vezetők a nemzetgyűlés mielőbbi összehívásának jelszavával egyesítettek minden reakciós erőt, és a szoldateszkával szövetségben súlyos csapást mértek a munkásosztályra. A forradalmi proletár élcsapat elnyomásának véres missziójáteljesítő Gustav Noske kijelentette: „Hadd legyen így! Hiszen valakinek vállalnia kell a véreb szerepét. Én nem félek a felelősségtől."[27]

A szociáldemokrata vezetők árulása, valamint a forradalom kezdetén az új típusú proletárpárt hiánya – ezek a német munkásosztály vereségének alapvető okai.

Az osztályharc a győztes országokban is kiéleződött. Franciaországban, Angliában, Olaszországban, az Egyesült Államokban hatalmas sztrájkmozgalom bontakozott ki. Japánban „rizslázadások" törtek ki mintegy 10 millió ember részvételével. A munkások mindenütt követelték a napi 8 órás munkaidő bevezetését, a munkabér felemelését, a szakszervezeti jogok elismerését, a demokratikus szabadságjogok megvalósítását. A munkásosztály gazdasági és politikai harca sok esetben egybefonódott a háború által tönkretett parasztságnak a földért vívott harcával. A dolgozóknak közös erőfeszítéssel több országban sikerült elérniük a választójog kiterjesztését, a munkanap megrövidítését, a munkabér felemelését.

1919-ben Angliában a munkások széles körű mozgalmat indítottak „El a kezekkel Szovjet-Oroszországtól!" jelszóval. Ez a mozgalom világosan tükrözte a dolgozók nemzetközi testvéri szolidaritását Szovjet-Oroszország munkásaival. A szolidaritás kiemelkedő példáját szolgál-

27 *G. Noske:* Von Kiel bis Kapp. Berlin 1920. 68. old.

tatták a Fekete-tengerre küldött francia flotta matrózai. Nem voltak hajlandók részt venni az orosz dolgozók elleni piszkos háborúban, és barátkozni kezdtek velük. 1919. április 20-án vörös zászlót vontak fel a hadihajókra, és a szovjethatalmat támogató jelszavakat hangoztatva Szevasztopol munkásaival együtt tüntettek. A francia matrózok hőstette nagy visszhangra talált a különböző országok dolgozói körében. Mély megindultsággal beszélt erről Lenin: „Azoknak a matrózoknak a neve, akik a mi Fekete-tengerünkön voltak, egész Franciaországban az orosz forradalomról való megemlékezéssel kapcsolódik egybe; a francia munkások tudják, hogy azok, akik Franciaországban fegyházbüntetésüket töltik, azért lázadtak fel a Fekete-tengeren, mert nem akartak az orosz munkások és parasztok hóhérai lenni."[28]

A kibontakozó forradalmi világmozgalomnak fontos jellemzője volt, hogy a gyarmati és a függő helyzetben levő országok nemzeti felszabadító harca fokozottan imperialistaellenes irányzatú lett. Az Októberi Forradalom erős csapást mért az imperializmus hátországára, s megindította a gyarmati rendszer válságát.

Latin-Amerika függő helyzetben levő országaiban a külföldi elnyomás, a jogtalanság, a nyomor és a drágaság ellen nemcsak a munkások szálltak harcba, hanem a parasztok, a városi kispolgárság, az értelmiség és a diákság is. Argentína, Brazília, Mexikó, Peru, Uruguay, Chile dolgozói követelték a földreform megvalósítását, a 8 órás munkanap bevezetését, a munkabérek felemelését, az öregségi biztosítást, a női és a gyermekmunka védelmét, a szakszervezeti szervezkedés szabadságát, az egyetemi reformot.

Óriási tömegek kapcsolódtak be az imperialistaellenes és feudalizmusellenes mozgalomba Kínában („május 4-i mozgalom"), Indiában (az amritszari események), Koreában (az 1919. évi felkelés). Az idegen uralom ellen felkeltek Szíria, Libanon, Irak, Egyiptom, Líbia, Szudán, Szomáli parasztjai. Megtették az első lépéseket a gyarmatosítás elleni harcban a trópusi Afrika (Nigéria, Sierra Leone, Belga-Kongó, Szenegál) leigázott népei. Az imperialista hatalmak a legtöbb esetben kegyetlenül elfojtották az elnyomott népek akcióit. Mindazonáltal Törökország, Irán, Afganisztán és Mongólia népeinek a Szovjetunió segítségével sikerült kivívniuk nemzeti függetlenségüket.

Ily módon a forradalmi világmozgalom során valamennyi kontinensen sokmilliós tömegek szálltak harcba. A szovjethatalom megerősödése Oroszországban és az osztályharc hatalmas fellendülése a tőkés világ-

28 *Lenin* Művei. 31. köt. 411. old.

ban, a proletár világforradalom gyors érlelődését jelezte. A megrémült imperialista burzsoázia lázas erőfeszítéseket tett, hogy elnyomja a proletármozgalmat mind saját országaiban, mind Szovjet-Oroszországban. Polgárháborút robbantott ki, és fegyveres intervenciót szervezett. A kapitalizmus elleni roham időszakának a bekövetkezése, az osztály-összeütközések példátlan kiéleződése, a szocializmusért vívott harc grandiózus feladatai a forradalmi erők lehető leggyorsabb tömörítését, a nemzetközi szolidaritás megerősítését követelték.

Lenin harca a kommunista világmozgalom eszmei alapjainak megszilárdításáért

Létének puszta tényével Szovjet-Oroszország forradalmasító hatást gyakorolt a nemzetközi munkásosztályra. Mindazonáltal a proletariátus forradalmi osztályöntudatának a növekedése más országokban lassúbb, nehezebb és gyötrelmesebb folyamat volt, mint Oroszországban.

A kialakult helyzetben a nemzetközi forradalmi mozgalom erősödése szempontjából óriási jelentőségű volt a Nagy Október tapasztalatainak általánosítása, elsajátítása a forradalmi munkások által. E feladat annál is inkább előtérbe került, mert az uralkodó osztályok és szociáldemokrata kiszolgálóik mindent megtettek annak megakadályozása érdekében, hogy országaikban az események az orosz minta szerint folyjanak. Erőszakot és csalást, fenyegetéseket és ígéreteket egyaránt felhasználtak arra, hogy elnyomják a tömegek növekvő elégedetlenségét. Mozgósították a propaganda minden eszközét, hogy az orosz forradalomra vonatkozó dezinformációs áradattal és rágalmazó koholmányokkal elkábítsák és félrevezessék a tömegeket.

A szociálsoviniszták és a centristák az első időben képmutatóan üdvözölték az orosz proletariátust. A szociáldemokrata vezérek kénytelenek voltak engedni a dolgozó tömegek és az egyszerű szociáldemokraták Szovjetunió iránti szimpátiájának, de ezt az engedményt mindig a bolsevizmus módszereinek legdurvább elítélése követte. A szovjet köztársaság nehézségeire spekulálva, melyeket a négyéves háború pusztításai, a külföldi intervenció és a fehérgárdisták felkelései idéztek elő, a különféle irányzatú reformisták méreteit és módszereit tekintve példátlan harcot indítottak az Októberi Forradalom eszméinek a nyugat-európai proletariátusra gyakorolt befolyása ellen.

E szégyenletes szovjetellenes és kommunistaellenes kampány eszmei sugalmazójaként a centrizmus fő teoretikusa, Karl Kautsky lépett fel. 1918 augusztusában könyvet tett közzé, amelyben eltorzította a proletárdiktatúráról szóló marxista tanítást, megrágalmazta az oroszországi szocialista forradalmat, s úgy tüntette fel a szovjethatalmat, mint amely

még a kapitalizmusnál és a világháborúnál is nagyobb nyomorúságot és szenvedéseket hoz. Kautsky elmélkedéseinek igazi célja az volt, hogy elijessze a munkásokat a forradalomtól, megbénítsa harci akaratukat, elhomályosítsa öntudatukat, s megerősítse ama reformista illúzióikat, hogy a kapitalizmus békésen átnőhet a szocializmusba.

Kautsky azzal leplezte elpártolását a proletárforradalomtól, hogy szavakban elismerte a marxizmus igazát, s az Oroszországban már elkezdődött világforradalmat a bolsevikok által állítólag idealista módon eltorzított ortodox marxizmus védelmének a zászlaja alatt támadta. Szofizmák segítségével Kautsky elsikkasztotta a marxizmus forradalmi lényegét, tagadta a harc forradalmi eszközeit, tagadta a proletárforradalom eszmei és politikai előkészítésének, továbbá annak szükségességét, hogy a tömegeket ebben az irányban neveljék.

A centristák opportunista elgondolásai és vezéreiknek, Kautskynak a nézetei nagy veszélyt jelentettek a forradalmi világmozgalom fejlődésére. Lenin azt tartotta, hogy a kautskyzmus eszmei-elméleti szétzúzása rendkívül fontos a proletariátus osztályharca szempontjából. 1918 október elején – még alig épült fel súlyos sebesüléséből – Lenin tollat ragadott, hogy megütközzék a nemzetközi centrizmussal. Cikket, majd könyvet írt egyazon címmel: „A proletárforradalom és a renegát Kautsky".

A Kautsky elleni polémiában Lenin felvetette a proletárforradalom legfontosabb problémáit, amelyeknek nemcsak Oroszország és a bolsevikok szempontjából volt aktuális jelentőségük, hanem a nemzetközi munkás- és kommunista mozgalom szempontjából is. Ezzel eszmeileg felfegyverezte a nemzetközi munkásosztályt az imperializmus és az opportunizmus elleni harcra.

Lenin a proletárdiktatúra problémájára összpontosította a figyelmet. Kautsky éppen ebben a kérdésben igyekezett leginkább meghamisítani a marxizmust. Marx híres következtetését, miszerint a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakában szükség van a *proletariátus* forradalmi *diktatúrájára*, Kautsky olyan véletlenül elejtett *szócskának* tüntette fel könyvében, amelyet állítólag a bolsevikok céljaik érdekében ügyesen felhasználtak.[29] Később Kautsky azt javasolta, hogy teljesen mondjanak le a „proletariátus diktatúrájának" a fogalmáról, mert ez állítólag mindig is csak félreértéseket okozott.

Kautsky ravaszkodását leleplezve, Lenin azt írta, hogy a „proletariátus diktatúrájának" a formulája csupán történelmileg konkrétabb és tudományosan pontosabb értelmezése a proletariátus ama feladatának

29 *K. Kautsky:* Die Diktatur des Proletariats. Wien 1918. 20., 60. old.

(szétzúzni a burzsoá államgépezetet), amelyről Marx és Engels beszélt az 1848-as forradalom és különösen az 1871. évi párizsi kommün tapasztalatainak elemzése után. Lenin megmagyarázta, hogy a proletariátus diktatúrája olyan hatalom, amelyet a proletariátus erőszakkal vívott ki és tart fenn a burzsoáziával szemben, olyan hatalom, amely szükséges ahhoz, hogy biztosítsa a felfegyverzett nép tekintélyét ellenségeivel szemben, és elnyomja a burzsoázia ellenállását. Minden országban, bármilyen is a forradalom fejlődése – békés vagy nem békés –, „*a proletariátus diktatúrájának* szükségszerű *ismertetőjele* a kizsákmányolóknak mint *osztálynak erőszakos* elnyomása és következésképpen a »tiszta demokrácia«, vagyis az egyenlőség és szabadság *megsértése* – ezt az *osztályt illetően*" – hangsúlyozta Lenin.[30]

Felfedve Kautsky elmélkedéseinek igazi jelentőségét a „demokratikus szocializmusról" és a „tiszta demokráciáról", Lenin azt írta: mindez csak arra szolgál, hogy elleplezze a burzsoá demokrácia történelmi korlátozottságát és a proletariátus diktatúrájával való felváltásának elkerülhetetlenségét. „A burzsoá demokrácia, bár nagy történelmi haladás volt a középkorhoz képest, mindig szűk, korlátozott, hamis, képmutató lesz, paradicsom a gazdagok, csapda és csalás a kizsákmányoltak, a szegények számára – és a kapitalizmus alatt nem is lehet ez másként."[31]

Lenin a burzsoá demokráciával a proletár demokráciát állította szembe. Kimutatta, hogy az osztálytársadalomban a proletárdiktatúra a demokrácia legmagasabb rendű típusa. A szovjethatalom milliószor demokratikusabb a legdemokratikusabb burzsoá köztársaságnál – írta Lenin –, mert nem taszítja el a legszélesebb néptömegeket, hanem állandó és döntő jelentőségű részvételt biztosít nekik az államigazgatás munkájában. A bolsevizmus történelmi érdeme, hogy az egész világ számára érthetővé tette a proletariátus diktatúrájának eszméjét: ez a kifejezés az összes dolgozók élén haladó munkásosztály hatalmát jelenti.

Lenin feltárta könyvében a bolsevik párt kiemelkedő szerepét a forradalmi elmélet és taktika, a nemzetközi proletár szolidaritás elveinek alkotó jellegű továbbfejlesztésében. A bolsevikok taktikája – mutatott rá Lenin – az egyedül helyes taktika volt, mert nem a világforradalomtól való gyáva félelmen, hanem az európai forradalmi helyzet reális számbavételén alapult. „Ez volt az egyedüli internacionalista taktika, mert megtette a maximumát annak, ami *egy* országban *valamennyi ország* forra-

30 *Lenin* Művei. 28. köt. 260. old.
31 Ugyanott, 246. old.

dalmának fejlesztése, támogatása, felébresztése *érdekében* megvalósítható."[32]

Példájukkal a bolsevikok a világ proletariátusát az imperialista burzsoázia megdöntésére szólították, míg a szociálsoviniszták védelmezték ezt a burzsoáziát, a centristák pedig az imperializmus reformista „tökéletesítését", a hozzá való alkalmazkodást, a neki való alárendeltséget prédikálták. Mind nagyobb munkástömegek győződtek meg arról, hogy a Scheidemannok és a Kautskyk politikája nem szabadította meg őket az imperialista háborútól és a bérrabszolgaságtól. Ugyanakkor a proletárok mind világosabban látták, hogy a bolsevikok mutatták meg a háború rémségeitől és az imperializmustól való megszabadulás helyes útját, hogy „a bolsevizmus *alkalmas arra, hogy mindenki számára a taktika mintája legyen*".[33]

A bolsevizmus azért ért el hatalmas sikereket és vált nemzetközi erővé, mert politikájával az egész világ dolgozói együttéreztek. Ezáltal a bolsevizmus megsemmisítő csapást mért a Scheidemannok és a Kautskyk, a Renaudelek és Longuet-k, a Hendersonok és a MacDonaldok Internacionáléjára. „A bolsevizmus *lerakta* az eszmei és taktikai alapjait a valóban proletár és kommunista III. Internacionálénak – hangsúlyozta Lenin –, amely számba veszi mind a békés korszak vívmányait, mind a *megkezdődött forradalmi korszak* tapasztalatait."[34]

A forradalmi fellendülés a tőkésországokban együtt járt a munkás tömegszervezetek viharos növekedésével. A szociáldemokrata pártok és a szakszervezetek taglétszámának nagyméretű megnövekedése a munkásosztály és a kispolgárság legelmaradottabb, legelnyomottabb rétegeinek az aktív politikai életre való felemelkedését tükrözte. Ez a fellendülés szükségszerű feltétele volt a forradalom további előrehaladásának. De a harcra kelt tömegek többségükben még a reformista pártokat követték. A még kevéssé öntudatos tömegek számára a szociálsoviniszták és a centristák alkalmazkodó programja érthetőbb volt, mint a régi társadalom gyökeres átépítését követelő kommunista program. Időre volt szükség ahhoz, hogy a tömegek saját tapasztalataik alapján elvessék a reformista illúziókat, szakítsanak az opportunistákkal, és a forradalmi harc útjára lépjenek. Csakis az új típusú forradalmi párt segíthette a tömegeket abban, hogy felismerjék alapvető érdekeiket, és hogy energiájukat a kapitalizmus megdöntésére tudják fordítani.

32 Ugyanott, 299. old.
33 Ugyanott, 301. old.
34 Ugyanott, 300. old.

Égetően szükséges volt tehát, hogy minden országban ilyen pártot alakítsanak. Ez a szocialista forradalom győzelmének elengedhetetlen feltétele volt. Csakhogy erről még a zimmerwaldi baloldal sok híve sem volt szilárdan meggyőződve. A különböző országokban az internacionalista csoportok rendszerint a régi szociáldemokrata pártokon belül működtek, és nem szánták el magukat arra, hogy szervezetileg szakítsanak velük.

Lenin erre vonatkozólag a következőket írta: „Európa legfőbb baja és veszélye az, hogy *nincs* Európában forradalmi párt...

A tömegek hatalmas forradalmi mozgalma természetesen pótolhatja ezt a hiányt, de ez mégis nagy baj és nagy veszély.

Ezért mindenképpen le kell lepleznünk a Kautsky-féle renegátokat, hogy ezzel támogassuk a valóban internacionalista proletárok forradalmi *csoportjait*, amelyek *minden* országban megvannak."[35]

A nemzetközi forradalmi válság rendkívüli módon meggyorsította az internacionalista csoportok és áramlatok önálló kommunista pártokká és csoportokká formálódását. 1918 januárjában megalakult Argentína Internacionalista Szocialista Pártja, amelyet 1920 végétől Argentína Kommunista Pártjának neveztek, 1918 második felében kommunista pártokat hoztak létre Finnországban, Ausztriában, Hollandiában, Magyarországon, Németországban. Lengyelországban a kommunista párt két forradalmi munkáspárt – a Lengyel Királyság és Litvánia Szociáldemokráciája, valamint a Lengyel Szocialista Párt, baloldal – egyesüléséből jött létre. Forradalmi internacionalista álláspontra helyezkedett a Bolgár Szociáldemokrata Munkáspárt (a „tesznyákok"), Svédország Baloldali Szociáldemokrata Pártja, a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság szociáldemokrata pártjai, a Norvég Munkáspárt, Görögország Szocialista Munkáspártja, Mexikó Szocialista Munkáspártja. Kommunista csoportok és körök alakultak 1918–1919-ben Csehszlovákiában, Romániában, Olaszországban, Franciaországban, Nagy-Britanniában, Svájcban, az Amerikai Egyesült Államokban, Kanadában, Brazíliában, Kínában, Koreában, Ausztráliában, a Dél-Afrikai Szövetségben és más országokban.

Nyugat-Európában Németország Kommunista Pártja volt a legnagyobb kommunista párt, a Spartakus Szövetségből jött létre más baloldali áramlatok csatlakozásával. Alapító kongresszusát 1918. december 30-a és 1919. január 1-e között tartották Karl Liebknecht és Rosa Luxemburg részvételével. Eszmei-elméleti és szervezeti gyengeségük a

35 Ugyanott, 104–105. old.

spartakistákat megakadályozta abban, hogy idejében olyan proletár harci pártot hozzanak létre, amely képes lett volna a tömegeket vezetni a novemberi forradalom idején. Megállapítva e tényt, Lenin azt írta: „A válság időpontjában a német munkások nem rendelkeztek valóban forradalmi párttal, mert elkéstek a szakítással és mert rájuk nehezedett a tőke korrupt (a Scheidemannok, a Legienek, a Davidok és Társaik) és jellemtelen (a Kautskyk, a Hilferdingek és Társaik) bandájával való »egység« átkozott hagyománya."[36]

Az NKP-nak Rosa Luxemburg által megfogalmazott és a párt alapító kongresszusán elfogadott programja abból indult ki, hogy csakis a proletariátus diktatúrája szüntetheti meg a bérrabszolgaság tőkés rendszerét. A program alapjában helyesen határozta meg a német munkásosztály harci feladatait, és követelte az első szocialista állam – Szovjet-Oroszország – támogatását. Ugyanakkor a programban nem tisztáztak több elméleti kérdést (az agrárkérdést, a nemzeti-gyarmati kérdést stb.), és nem volt világos az sem, miképpen kívánják bevonni a munkásosztályt és a parasztтömegeket a német imperializmus elleni közös harcba.

A körülmények különbözősége, melyek közepette a kommunisták a különböző országokban tevékenykedtek, elkerülhetetlenül a vélemények és a nézetek különféle árnyalatait hozta létre. De e nézeteltérések nem érintették az elvi-eszmei alapot, amely a gyakorlatban valamennyi kommunistát egyesítette: a szocialista forradalom és a proletárdiktatúra szükségességének az elismerését.

A Kommunista Internacionálé első (alapító) kongresszusa

Az Októberi Forradalom gyökeresen megváltoztatta az egész nemzetközi helyzetet, és új, kedvezőbb feltételeket teremtett a Kommunista Internacionálé létrehozásához. Ez a forradalom az emberiség történetében először valósította meg a társadalom szocialista átalakításának marxi–lenini eszméit, megcáfolhatatlanul bebizonyította a marxizmus–leninizmus igazságát és hatalmas átalakító erejét. A forradalmi elmélet győzelme volt ez a reformizmus felett, a leninizmus győzelme a szociáldemokratizmus felett.

Az Októberi Forradalom, az oroszországi bolsevik párt elmélete és gyakorlata megmutatta a népeknek a békéhez, az igazi szabadsághoz, a szocializmushoz vezető egyetlen helyes utat. „Az Orosz Szovjetköztársaság – írta Karl Liebknecht – a harc zászlajává, az Internacionálé zászlajává vált, felbátorít másokat, bátorságot önt az ingadozókba,

36 *Lenin:* Polnoje szobranyije szocsinyenyij. 44. köt. 89. old.

megtízszerezi a harcosok bátorságát és elszántságát."[37] Október győzelme a kommunista világmozgalomnak tömegbázist adott, ami előzőleg sohasem létezett. A szovjetköztársaság a tőkés rendszer megrohamozására készülő dolgozók millióí számára érthetővé s kézenfekvővé tette a III. Internacionálé megteremtésének gondolatát. A proletariátus és valamennyi dolgozó osztályharcának érdekei az erők maximális koncentrációját és a felszabadító mozgalom valamennyi osztaga erőfeszítéseinek összehangolását követelték meg, hogy összpontosított és megsemmisítő csapást lehessen mérni az imperializmusra. E feladatot csakis világméretekben szervezett, új típusú párt oldhatta meg.

A Kommunista Internacionálé előkészítésére 1918 januárjában Petrográdban megtartották az első nemzetközi tanácskozást. Ezen a bolsevikok, a baloldali eszerek, Svédország, Norvégia, Anglia, az Egyesült Államok szociáldemokratái, valamint a lengyel, a román, a cseh, a horvát internacionalisták képviselői vettek részt. A tanácskozás elhatározta a baloldaliak konferenciájának összehívását a következő feltételek mellett: „1. A pártok és a szervezetek megegyeznek abban, hogy az azonnali béke érdekében a kormányaik elleni forradalmi harc útjára lépjenek. 2. Támogatják az oroszországi Októberi Forradalmat és a szovjethatalmat."[38] E határozatot megküldték a baloldali pártoknak és csoportoknak. A határozat alapján megindult a fáradságos munka a különböző országok internacionalista erőinek egyesítésére a III. Internacionálében.

A Kommunista Internacionálé eszméinek propagálásában jelentős szerepet játszott az OK(b)P Központi Bizottsága mellett működő Külföldi Csoportok Föderációja és az OK(b)P Muzulmán Szervezeteinek Központi Irodája. Lenin nagyra értékelte a külföldi csoportok tevékenységét. Nekik volt köszönhető, hogy a hadifoglyok, a politikai emigránsok, a volt intervenciós katonák ezrei járták ki Oroszországban a bolsevizmus iskoláját, váltak meggyőződéses internacionalistákká. Ezek az emberek azután visszatértek hazájukba, elbeszélték, amit láttak és átéltek; így sokat tettek azért, hogy honfitársaik megismerjék az igazságot Októberről, s egyben azért is, hogy a munkások a III. Internacionálé zászlaja alatt tömörüljenek.

A kommunista pártok és csoportok létrehozása több országban máris azt jelentette, hogy a III. Internacionálé ténylegesen megszületett és működni kezdett. A feladat az volt, hogy szervezetileg egyesítsék a kom-

37 Idézi *F. Fischer:* Kak zsil i borolszja Karl Liebknecht. Moszkva–Leningrád 1931. 56. old.

38 Pravda, 1918. február 12.

munista mozgalom már létező osztagait, s ezáltal megsokszorozzák erejüket és tomegbefolyásukat. Haladéktalanul cselekedni kellett már azért is, mert a szociálsoviniszták és a centristák ebben az időben a kommunista mozgalom elleni harc céljából, a II. Internacionálé helyreállításának jelszavával hozzáfogtak egy reformista nemzetkozi egyesulés kialakításához. Mindezt számításba véve, az OK(b)P 1918. december 24-én azzal a felhívással fordult a kulonbozó országok kommunistáihoz, hogy egyesuljenek a III., Kommunista Internacionálében.

1919 januárjában Moszkvában újabb nemzetkozi tanácskozást tartottak. A résztvevők egyhangúlag elfogadták Lenin javaslatát, hogy rovid időn belül hívják ossze a III. Internacionálé alapító kongresszusát. A megfelelő felhívást Szovjet-Oroszország, Lengyelország, Magyarország, Ausztria, Lettország, Finnország kommunistái, valamint a Balkáni Forradalmi Szociáldemokrata Foderációnak és Amerika Szocialista Munkáspártjának a képviselői írták alá. Az OK(b)P és a Spartakus Szovetség program jellegű okmányai alapján a felhívásban roviden megfogalmazták a megalakítandó Internacionálé eszmei-politikai platformját, meghatározták a nemzetkozi mozgalom céljait, taktikáját és szervezeti elveit. A tanácskozás felhívással fordult 39 testvérpárthoz, csoporthoz és szervezethez, hogy vitassák meg a Kommunista Internacionálé létrehozásának kérdését, és vegyenek részt alapító kongresszusának munkájában.

A moszkvai kongresszusra – mondotta nyomatékosan Lenin – meghívták először is „azokat a pártokat és csoportokat, amelyeket *már* teljes joggal tekinthetunk a III. Internacionálé alapján állóknak, s amelyek eléggé szolidárisak ahhoz, hogy *formálisan* megalapítsák a III. Internacionálét..."; másodszor „azokat a pártokat, amelyek *közel állnak* ehhez, amelyektől kozeledést és osszeolvadást *várunk*..."; harmadszor „azokat a szociálpatrióta, pártokon *beluli csoportokat* és áramlatokat, amelyek tobbé-kevésbé kozel állnak a bolsevizmushoz".[39]

Hogy megzavarják a proletár tomegek egyesülését a szocialista forradalom zászlaja alatt, a szociálsoviniszták és a centristák 1919 februárjában Bernben konferenciát tartottak, amelyen életre galvanizálták a II. Internacionálé hulláját. Ez az Internacionálé – Lenin kifejezése szerint – nyomban úgy mutatkozott be, mint *„a nemzetközi imperializmus ügynökeinek* a munkásmozgalmon *belul* működő *szervezete*, akik a *munkásmozgalomban* burzsoá befolyást, burzsoá eszméket, burzsoá hazugságot, burzsoá

39 *Lenin:* Polnoje szobranyije szocsinyenyij 50 kot 228 old.

feslettséget terjesztenek".[40] A Berni Internacionálé igazi jelentőségét még alapítói sem titkolták. MacDonald angol opportunista egyenesen a következőket írta: „Az egész II. Internacionálé bolsevistaellenes. A katonai megtorló rendszabályokon kívül ténylegesen ez az egyetlen reális védőbástya a bolsevizmus ellen."[41]

1919. február végén, óriási akadályok közepette, a blokádot, a polgárháború frontvonalait leküzdve, kezdtek megérkezni Moszkvába a kommunista küldöttek. Nem sikerült keresztültörniük az akadályokon az Olasz Szocialista Párt küldötteinek, a francia, az angol és az amerikai baloldali szocialista csoportok képviselőinek. Útban Szovjet-Oroszország felé letartóztatták a Kommunisták Magyarországi Pártjának a küldötteit és egy német küldöttet. Néhányan késve érkeztek.

Március 1-én Lenin vezetésével több küldött tanácskozást tartott a kommunisták küszöbönálló nemzetközi kongresszusának megnyitásáról és napirendjéről. A vita folyamán Hugo Eberlein, Németország Kommunista Pártjának a képviselője, az NKP Központi Bizottságától kapott hivatalos utasítására hivatkozva, a Kommunista Internacionálé azonnali megalapítása ellen foglalt állást. Figyelembe véve a német párt álláspontját és néhány más ország képviselőinek távollétét, a tanácskozás elhatározta: nem dönt a III. Internacionálé megalapításáról, hanem a kongresszust olyan nemzetközi kommunista konferenciaként kezdi meg, amely platformot dolgoz ki, irodát választ, és csatlakozásra hívja fel a testvérpártokat.

1919. március 2-án este a Kremlben megkezdte munkáját a nemzetközi kommunista konferencia. Az elnökség állandó tagjaivá választották: Vlagyimir Iljics Lenint (Szovjet-Oroszország), Hugo Eberleint (Németország), Fritz Plattent (Svájc). A konferencián Európa, Amerika és Ázsia 21 országából összesen 35 szervezet 52 küldötte vett részt. 19 szervezetnek határozati, 16-nak pedig tanácskozási joga volt. A küldöttek az Amerikai Egyesült Államok, Ausztria, Bulgária, Csehszlovákia, Finnország, Franciaország, Hollandia, Lengyelország, Magyarország, Nagy-Britannia, Németország, Norvégia, Románia, Svájc, Svédország, a Szerb–Horvát–Szlovén Királyság, Szovjet-Oroszország kommunista, baloldali szocialista pártjait és csoportjait képviselték. Külön küldöttségek képviselték Azerbajdzsán, Belorusszija, Észtország, Grúzia, Lettország, Litvánia, Örményország, Turkesztán, Ukrajna, a Volga-vidéki németek kommunista szervezeteit. Ilyen jellegű fórumon első ízben vet-

40 Ugyanott, 39. köt. 99. old.
41 The Labour Leader, 1919. VIII. 14. 5. old.

tek részt Irán, Kína, Korea, Törökország elnyomott népeinek képviselői.

A konferencián képviselt pártok közül ekkor igazi tömegpárt csak az OK(b)P volt. Ausztria, Finnország, Hollandia, Lengyelország, Magyarország, Németország kommunista pártjai rövid idővel azelőtt alakultak, és még nem erősödtek meg. De a munkásmozgalom fellendülésének időszakát élték, és csakhamar tapasztalatot szereztek a forradalmi harcban. A küldöttek többsége olyan kommunista csoportokat és baloldali szociáldemokrata pártokat képviselt, amelyek még csak csírái voltak a későbbi kommunista pártoknak. A Kommunista Internacionálé egyik fő feladata ebben az időszakban tulajdonképpen éppen abban állott, hogy elősegítse a baloldali szocialisták és az első kommunista osztagok eszmei és szervezeti megerősödését, a leninizmus elméletének és gyakorlatának szilárd elsajátítását.

A konferenciát Lenin nyitotta meg. Megállapította, hogy a forradalmi mozgalom világszerte megerősödött, és hogy a munkások mindinkább felismerik a kibontakozó harc jelentőségét. Az oroszországi szovjethatalom révén a munkástömegek megtalálták a proletariátus diktatúrájának gyakorlati formáját.

Miután több ország küldöttei jelentést tettek hazájuk forradalmi mozgalmának fejlődéséről, március 3-án este a konferencia áttért a napirend egyik fő pontjának, a nemzetközi kommunista mozgalom platformjának megvitatására. Hugo Eberlein és Nyikolaj Buharin voltak az előadók. A platform tömören megfogalmazta az imperializmusra és a szocialista forradalom elméletére vonatkozó lenini tanítás legfontosabb tételeit. „Új korszak született – olvashatjuk az okmányban – a kapitalizmus rothadásának, belső szétesésének a korszaka, *a proletariátus kommunista forradalmának a korszaka.*"[42] A beköszöntő korszak e lenini jellemzése volt az az elméleti bázis, amelyre a proletariátus legközelebbi feladatait és harci módszereit meghatározó valamennyi többi következtetést alapozták.

A platform rámutatott arra, hogy a proletariátus diktatúrájának megteremtése közvetlen feladattá vált sok tőkésországban. A politikai hatalomnak a munkásosztály által történő meghódítása nem szorítkozhat személyi változásokra a kormányban, hanem a régi államgépezet szétzúzását jelenti annak hadseregével, rendőrségével, hivatalnoki karával együtt, továbbá a burzsoázia lefegyverzését, a proletariátus felfegyverzését, az igazgatás új, proletár szerveinek megteremtését.

42 Pervij kongressz Kominterna. 1919 március. Moszkva 1933. 173. old.

A proletariátus diktatúrája nem cél, csupán eszköz a szociális és gazdasági átalakítások megvalósítására a munkások és valamennyi dolgozó érdekében. Legközelebbi gazdasági feladatként a platform a kisajátítók kisajátítását, a magántulajdon megszüntetését, a nagyiparnak és a nagybirtokoknak a proletárállam tulajdonába való átadását jelölte meg. Emellett a platform hangsúlyozta, hogy „a kistulajdont nem kell kisajátítani, és hogy az idegen munkaerőt ki nem zsákmányoló kistulajdonosokat semmiféle erőszakos rendszabálynak nem szabad alávetni".

A proletariátus győzelmének szükségszerű erőfeltétele a teljes szakítás a szociáldemokratákkal és a centristákkal – szögezte le a platform. Ugyanakkor blokkot kell alkotni a szindikalistákkal és a munkásmozgalomnak olyan, korábban nem szocialista elemeivel, amelyek most a szovjetek formájában a proletariátus diktatúrájának alapjára helyezkedtek.

A Kommunista Internacionálé platformja hangsúlyozta a proletár internacionalizmus elvét. Kiemelte, hogy feltétlenül szükséges a proletariátus akcióinak összehangolása nemzetközi méretekben, a nemzeti keretek között folyó osztályharc érdekeinek összekapcsolása a világforradalom feladataival. A Komintern a platform szerint vállalta, hogy állandó kapcsolatot biztosít az imperialista országok proletariátusának harca és a gyarmatok, félgyarmatok elnyomottjainak nemzeti felszabadító mozgalma között, „hogy előmozdítsa az imperializmus világrendszerének végleges összeomlását".[43] Egyidejűleg kinyilvánította, hogy szövetkezniük kell, és kölcsönösen segíteniük kell egymást azoknak az államoknak, amelyekben győzött a proletariátus hatalma, hogy közösen védelmezzék vívmányaikat és építsék a szocializmust.

A platform tervezetének vitájában sok küldött vett részt. A küldöttek több kiegészítő és módosító javaslatot tettek. A végleges szöveget név szerinti szavazással mindenki elfogadta, kivéve a Norvég Munkáspárt képviseletét, amely tartózkodott a szavazástól.

Másnap a konferencia meghallgatta Lenin előadását és téziseit a burzsoá demokráciáról és a proletárdiktatúráról. A tézisek továbbfejlesztették azokat az igen fontos elméleti és politikai következtetéseket, amelyeket Lenin „Állam és forradalom", „A proletár forradalom és a renegát Kautsky" és más műveiben alapozott meg. Feltárva a burzsoá demokrácia korlátozottságát, Lenin meggyőzően bebizonyította annak szükségességét, hogy ezt a proletariátus diktatúrájával váltsák fel. Kíméletlen élességgel vonta meg a határt a kommunizmus és a reformizmus

43 Pervij kongressz Kominterna. 177., 179. old.

között, megmutatta a mélységes szakadékot, amely a proletárforradalmárokat az opportunistáktól elválasztja.

A forradalmi válság közepette a burzsoázia és a szociáldemokrácia a „tiszta demokrácia" jelszavát használta fel a proletárforradalom elleni harcra. Leleplezve az efféle hamis érveket, Lenin hangsúlyozta, hogy a forradalmi világválság idején a burzsoá rendszer elleni közvetlen roham körülményei között „nem lehetséges semmiféle közbülső dolog, nem lehetséges más, mint a burzsoázia diktatúrája vagy a proletariátus diktatúrája".[44]

Lenin rámutatott arra, hogy mindenfajta okoskodás a „demokráciáról általában" vagy a „tiszta demokráciáról", valójában a burzsoáziának, a kizsákmányolásnak a védelmét jelenti. A gyülekezési szabadságot, a sajtószabadságot, az egyenlőséget – mindezeket a jelszavakat a a burzsoák és szociáldemokrata kiszolgálóik a proletariátus becsapására, a kapitalizmus uralmának álcázására, a burzsoázia diktatúrájának igazolására használták fel. Lenin kimutatta, hogy a proletariátus diktatúrája gyökeresen különbözik más osztályok diktatúrájától, a földesurak és a kapitalisták diktatúrájától. A különbség abban áll – mondotta –, hogy „a földesurak és a burzsoázia diktatúrája a lakosság óriási többsége, nevezetesen a dolgozók ellenállásának erőszakos elnyomása volt. Ezzel szemben a proletariátus diktatúrája a kizsákmányolók, azaz a lakosság elenyésző kisebbsége – a földbirtokosok és kapitalisták – ellenállásának erőszakos elnyomása."[45] Ennélfogva a proletariátus diktatúrája a demokrácia soha nem látott kiszélesítését jelenti a dolgozók, a kizsákmányolt tömegek számára.

A szovjethatalom a proletariátus diktatúrájának olyan konkrét történelmi államformája, amelyet maguk a tömegek fedeztek fel maguknak. A kizsákmányoló kisebbség kezéből a kizsákmányolt többség kezébe nem mehetett át a hatalom a burzsoá parlamenti demokrácia régi keretei között; a proletár demokráciának új formákat kellett kialakítani.

A szovjet típusú államszervezet jellemzője, hogy alkalmazkodott a proletariátusnak mint a kapitalizmus által legjobban összpontosított és felvilágosított osztálynak a vezető szerepéhez. A történelmi tapasztalat bebizonyította – hangsúlyozta Lenin –, „hogy csak a proletariátus képes egyesíteni és vezetni a dolgozó és kizsákmányolt lakosság szétforgácsolt és elmaradt rétegeit".[46] Oroszország forradalmi gyakorlata igazolta,

44 *Lenin* Művei. 28. köt. 488. old.
45 Ugyanott, 489. old.
46 Ugyanott, 491. old.

hogy csakis a proletárdiktatúrát megvalósító szovjethatalom tudja szétzúzni a burzsoá államgépezetet, s biztosítani a dolgozóknak az igazi szabadságot és demokráciát.

Befejezésül Lenin határozati javaslatot terjesztett elő, amelyben megállapította, hogy a proletariátust a tőkés rendszer elleni rohamra felkészítő kommunista pártok fő feladata a következő:

„1. Megmagyarázni a munkásosztály nagy tömegeinek, mi a történelmi jelentősége az új, proletár demokrácia politikai és történelmi szükségszerűségének, amelyet a burzsoá demokrácia és a parlamentarizmus helyébe kell állítani.

2. Terjeszteni és szervezni a szovjeteket minden iparág munkásai közt, továbbá a hadsereg és a flotta tagjai között, valamint a mezőgazdasági munkások és a szegényparasztok között.

3. Létrehozni a szovjeteken belül a szilárd kommunista többséget."[47]

A forradalmi mozgalom fejlődésének a tőkésországokban tapasztalható nehézségeit elemezve Lenin rámutatott arra, hogy még Németországban sem volt világos a szovjetrendszer jelentősége a politikailag képzett munkások tömegei előtt, akiket a burzsoá parlamenti és reformista előítéletek szellemében neveltek. Megállapította azt is, hogy a kommunisták nem fordítanak kellő gondot a tanácsrendszer elterjesztésére. „A győzelmet – mondotta Lenin – csak akkor lehet biztosítottnak tekinteni, amikor nemcsak a városi munkások, de a falusi proletárok is meg lesznek szervezve, mégpedig nem úgy, mint régebben – szakszervezetekben és szövetkezetekben –, hanem szovjetekben."[48] Végül Lenin különösen hangsúlyozta annak szükségességét, hogy a kommunisták szilárd többséget szerezzenek a tanácsokban. „Akkor győzelmünk biztosítva lesz – mondotta –, és nincs olyan erő, amely képes lesz bármit is tenni a kommunista forradalom ellen. Másként a győzelem nem lesz olyan könnyű és nem lesz tartós."[49]

Lenin beszámolóját és téziseit a burzsoá demokráciáról és a proletárdiktatúráról óriási figyelemmel hallgatták. E téziseket és a kommunista pártok feladataira vonatkozó határozatot – mint a nemzetközi kommunista mozgalom alapvető, program jellegű dokumentumát – egyhangúlag elfogadták. Ez a tény megmutatta, hogy a nemzetközi kommunista mozgalom már megszerezte a szükséges tapasztalatot, és elérte az érettség megfelelő fokát ahhoz, hogy program jellegű dokumentumokban

47 Ugyanott, 500. old.
48 Ugyanott, 498. old.
49 Ugyanott, 499. old.

meghatározza a harc általános elveit és feladatait. Az elfogadott dokumentumok rögzítették a különböző országokból jött kommunisták nézeteinek és akcióinak egységét, és megerősítették a leninizmusnak mint a világkommunizmus egységes elméletének nemzetközi jellegét.

A program jellegű dokumentumok elfogadása nyilvánvalóvá tette, hogy nem indokolt a Kommunista Internacionálé formális megalapításának további halogatása. Miután újabb küldöttek is érkeztek, március 4-én este újból felvetették a III. Internacionálé megalakításának kérdését. Ausztria és Magyarország kommunista pártjainak, Svédország Baloldali Szociáldemokrata Pártjának és a Balkáni Forradalmi Szociáldemokrata Föderációnak a képviselői közös nyilatkozatot tettek, amelyben megállapították, hogy a III. Internacionálé megalapítása „kétségtelen történelmi szükségszerűség, s a Moszkvában ülésező nemzetközi kommunista konferenciának ezt meg kell valósítania".[50] A javaslattevők rámutattak arra, hogy a III. Internacionálé létrehozása feltétlenül szükséges a proletariátus diktatúrájáért vívott harc sikere, a munkásoknak a kommunizmus zászlaja alatti tömörítése és a Berni Internacionálé opportunizmusának elhárítása végett.

A nyilatkozattal kapcsolatban a konferencia visszatért a III. Internacionálé megalakításának kérdésére. Németország Kommunista Pártjának küldötte, Hugo Eberlein megismételte korábbi ellenvetéseit: taktikai meggondolásokból korainak tartotta a Kommunista Internacionálé megalakítására vonatkozó határozat meghozatalát. De a küldöttek úgy vélték, hogy az idő teljesen megérett erre. Finnország Kommunista Pártjának a küldötte, Otto Kuusinen emlékeztette rá elvtársait, hogy a tanácskozás résztvevőinek kis létszáma nem akadályozta meg Marxot és harcostársait az I. Internacionálé megalapításában. „Az új Internacionálé ereje – hangoztatta Kuusinen – a forradalmi proletariátus erejével lesz egyenlő, nem pedig e kis gyülekezetével."[51]

Ausztria Kommunista Pártjának képviselője, K. Steinhardt kijelentette: „Nem tehetünk róla, hogy nincs képviselve körünkben minden ország. Hiszen éppen a III. Internacionálénak kell elősegítenie, hogy azokban az országokban, ahol még nem léteznek kommunista alapon álló szervezetek, ilyen szervezeteket létrehozzanak."[52] Finnország Kommunista Pártjától Yuka Rahja megjegyezte, hogy a III. Internacionálé megalakítása hatalmas lökést ad a forradalmi mozgalom fejlődésének,

50 Pervij kongressz Kominterna. 118–119. old.
51 Ugyanott, 88. old.
52 Ugyanott, 130. old.

mert világosságot teremt, és arra készteti az ingadozókat, hogy szilárdan elhatározzák magukat. Cristian Racovski, a Balkáni Forradalmi Szociáldemokrata Föderáció küldötte azt mondotta, hogy a III. Internacionálé megalapításának elhalasztása morálisan és politikailag hátrányosan befolyásolhatja a forradalmi munkásmozgalmat. Ugyancsak a III. Internacionálé azonnali megalakítását követelte Otto Grimlund (Svédország Baloldali Szociáldemokrata Pártja), Jacques Sadoul (Francia Kommunista Csoport), J. Fineberg (Angol Kommunista Csoport), L. Kascher (Svájci Kommunista Csoport) és mások.

A vita után mind a határozati, mind a tanácskozási jogú küldöttek részvételével név szerinti szavazást tartottak. Az NKP képviselője tartózkodott a szavazástól. A többiek mind a Kommunista Internacionálé azonnali megalakítása mellett foglaltak állást. Az elfogadott határozat kimondotta, hogy „minden pártnak, szervezetnek és csoportnak jogában áll nyolc hónapon belül végleges formában közölnie, hogy belép a III. Internacionáléba".[53] A szavazás után Eberlein kijelentette: ha visszatér Németországba, minden tőle telhetőt el fog követni annak érdekében, hogy pártja tagja legyen a Kominternnek.[54] S valóban, az NKP az elsők között csatlakozott a Kommunista Internacionáléhoz.

1919. március 4-től a nemzetközi kommunista konferencia már a Kommunista Internacionálé első, alapító kongresszusaként folytatta munkáját. Ezen a napon a zimmerwaldi mozgalom több kiemelkedő személyiségének a javaslatára hivatalos határozatot hoztak a Zimmerwaldi Egyesülés felszámolásáról, minthogy ez véglegesen túlhaladottá vált. A következő üléseken még több fontos határozatot fogadtak el. „A »szocialista« áramlatokhoz és a Berni Internacionáléhoz való viszonyokról", „A nemzetközi helyzetről és az antant politikájáról", „A munkásnők bevonásáról a szocializmusért vívott harcba" című beszámolókban és határozatokban konkretizálták és megmagyarázták mindazokat a tételeket, amelyeket elméletileg a Komintern platformja és Lenin tézisei alapoztak meg. Yrjö Sirola, finn kommunista referátuma alapján „A fehérterrorról" elfogadott határozat felhívta a világ munkásait, hogy egyszer s mindenkorra végezzenek a rablás és gyilkolás kapitalizmus szülte rendszerével. Az első kongresszus jóváhagyta „A Kommunista Internacionálé kiáltványát a világ proletárjaihoz" és a „Valamennyi Ország Munkásaihoz" intézett felhívást.

A Komintern első kongresszusán elfogadott dokumentumok harci

53 Ugyanott, 132. old.
54 Ugyanott.

programot adtak a világ proletariátusának a hatalomért vívott harcra, s pontosan meghatározták a kommunista pártok feladatait és taktikájuk fő irányvonalait.

A kongresszus elhatározta, hogy a Komintern vezetésére Szovjet-Oroszország, Németország, Ausztria, Magyarország, valamint Svájc és Skandinávia kommunista pártjai s a Balkáni Forradalmi Szociáldemokrata Föderáció képviselőiből Végrehajtó Bizottságot (KIVB) hoz létre. A határozat kimondotta, hogy a Kommunista Internacionálé végleges alkotmányát a legközelebbi kongresszuson kell elfogadni, addig pedig a szervezési munkával öttagú irodát bíznak meg. Később a KIVB elnökének tisztségében az OK(b)P képviselőjét, Zinovjevet erősítették meg, titkárai pedig Balabanova és Berzin lettek.

Lenin, megállapítva, hogy a Komintern első kongresszusa sikeres munkát végzett, zárszavában a következőket mondotta: „Az, hogy sikerült minden rendőri zaklatás és üldözés ellenére összegyűlnünk, hogy sikerült rövid idő alatt lényeges nézeteltérések nélkül a jelenlegi forradalmi korszak minden életbevágó kérdésében fontos határozatokat hoznunk, csakis annak köszönhető, hogy az egész világ proletár tömegei akcióikkal mindezeket a kérdéseket már gyakorlatilag napirendre tűzték, és hozzáfogtak gyakorlati megoldásukhoz."[55]

A Komintern első, alapító kongresszusának rendkívül nagy nemzetközi jelentősége volt. A kongresszus hivatalosan kimondta a Kommunista Internacionálé megalakítását, elméletileg általánosította a már elkezdődött proletár világforradalom első lépéseit, megalapozta a világ proletárjainak eszmei és szervezeti tömörülését a leninizmus zászlaja alatt. Elszánt harcra hívott fel a szociálsoviniszták áruló politikája ellen, sztrájktörő sárga szervezetként bélyegezte meg a Berni Internacionálét, s megindokolta, miért kell kíméletlenül megbírálni és leleplezni a centrizmus vezéreit, miért elkerülhetetlen a velük való szakítás. Ezen a kongresszuson a világtörténelemben először egyesültek Európa és Amerika proletárjai a gyarmatok és a függő helyzetben levő országok dolgozóival.

A Komintern megalakításának világtörténelmi jelentőségét méltatva Lenin a következőket írta: „A III., Kommunista Internacionálé megalakulása ... annak írásba foglalása volt, amit nemcsak az orosz, nemcsak az oroszországi, hanem a német, osztrák, magyar, finn, svájci – egyszóval a nemzetközi proletártömegek vívtak ki. S éppen ezért a III., Kommunista Internacionálé megalakulása maradandó dolog."[56]

55 *Lenin* Művei. 28. köt. 501. old.
56 Ugyanott, 502. old.

Az új Internacionálé szilárd bázissal rendelkezett: ez a bázis Szovjet-Oroszország volt, amely nemzetközi méretekben megtestesítette a proletariátus diktatúráját, győzelmét a kapitalizmus felett.

A III. Internacionálé történelmi helyzetét meghatározva, Lenin a következőt írta:

„Az I. Internacionálé lerakta a szocializmusért vívott nemzetközi proletárharc alapját.

A II. Internacionálé korszaka előkészítette a talajt a mozgalom széles, tömegméretekben való elterjedésére számos országban.

A III. Internacionálé magáévá tette a II. Internacionálé munkájának eredményeit, megtisztította az opportunista, szociálsoviniszta, polgári és kispolgári salaktól, és *megkezdte* a proletárdiktatúra *megvalósítását.*"[57]

57 *Lenin* Művei. 29. köt. Szikra 1953. 310. old.

A forradalmi világmozgalom az 1919–1920-as években

A forradalmi események Nyugat-Európában rövidesen igazolták a Komintern elméleti kiindulópontjának helyességét, hogy a tőkés rendszer egészében megérett a szocialista forradalomra. Az a tény, hogy Magyarországon, Bajorországban, Szlovákiában tanácsköztársaságok keletkeztek, megmutatta, hogy a proletariátus diktatúrája nem különleges orosz jelenség, amint a reformisták állították, hanem kétségtelen, elengedhetetlen feltétele az átmenetnek a kapitalizmusról a szocializmusra. Magyarországon a szocialista forradalom fő sajátossága abban állott, hogy a proletariátus békés úton, fegyveres felkelés nélkül került hatalomra. Ez megcáfolta az opportunisták hazugságait, mintha a proletariátus diktatúrájának létrehozását mindig vérontás és terror kísérné.

A magyar munkásosztály bebizonyította: ő az egyetlen olyan erő, amely nagy nemzeti válság idején képes maga körül egyesíteni a népet, hogy kivezesse az országot a zűrzavarból, s az imperialista agresszióval szemben megszervezze az ország védelmét. A munkásosztály harcképességének fokozására törekedve a magyar kommunisták belementek a szociáldemokratákkal való azonnali egyesülésbe Magyarország egységes szocialista pártjában; ez a körülmény fontos szerepet játszott a Tanácsköztársaság megalapításában 1919. március 21-én. A forradalom során megalakított Népbiztosok Tanácsa Magyarországot Tanácsköztársasággá kiáltotta ki. A proletariátus gyors és vértelen győzelmét a munkásosztály egysége biztosította.

Lenin foglalkozott az egyesülés folyamatának bonyolultságával és különféle következményeivel. Pozitívan értékelte a magyar kommunisták sikerét, akik a proletariátus diktatúrájának platformja alapján el tudták érni az egyesülést a szocialistákkal. Egyidejűleg azonban figyelmeztetett arra, hogy a magukat gyorsan kommunistákká átfestett tegnapi szociáldemokraták között árulás és ingadozások lehetségesek, amelyek a proletariátus diktatúrájának pusztulását okozhatják. A magyar munkásokhoz

fordulva, Lenin 1919 májusában a következőt írta: „Most az a hálás és igen nehéz feladat áll előttetek, hogy álljátok a sarat az antant elleni súlyos háborúban. Legyetek szilárdak. Ha ingadozást tapasztaltok a szocialisták között, akik tegnap hozzátok, a proletárdiktatúrához csatlakoztak, vagy a kispolgárság között, nyomjátok el könyörtelenül ezeket az ingadozásokat."[58]

A további események megmutatták, hogy a kommunista programon épülő egyesült pártba a forradalmi munkásokkal együtt centristák, sőt jobboldali szociáldemokraták is bekerültek, akik csak szavakban ismerték el a proletariátus diktatúráját. Sajnos, a magyarországi tanácshatalom megszilárdításáért hősiesen harcoló kommunisták és baloldali szocialisták nem tudták megtisztítani az egyesült párt sorait, a kormányszerveket és a Tanácsköztársaság más intézményeit az árulóktól és az ingadozó elemektől. Ezek a legnehezebb pillanatban hátba támadták a forradalmat. A jobboldali szociáldemokraták árulása, valamint a centristák kishitűsége és ingadozásai megkönnyítették a nemzetközi ellenforradalomnak a proletárdiktatúra megdöntését Magyarországon. A kommunistáknak – mutatott rá Lenin – nem szabad elfelejteniük a Magyarországi Tanácsköztársaság tanulságait. A magyar kommunisták egyesülése a reformistákkal – akik aztán elárulták a Tanácsköztársaságot – sokba került a magyar proletariátusnak.[59]

A minden oldalról ellenség által körülfogott magyarországi Tanácsköztársaság 133 napig – 1919. március 21-től augusztus 1-ig – élt és harcolt. De a magyar proletároknak e rövid idő alatt is sokat sikerült tenniük. Munkás-paraszt Vörös Hadsereget hoztak létre, s ez huzamosabb időn át sikeresen verte vissza Románia és Csehszlovákia fehérgárdista csapatait, amelyek mögött az antant állott. A tanácshatalom nacionalizálta az ipart és a bankokat; bevezették a 8 órás munkanapot; elválasztották az egyházat az államtól, bevezették az ingyenes iskolai oktatást; a palotákat, a villákat, a szanatóriumokat a dolgozók rendelkezésére bocsátották.

Ugyanakkor a magyarországi Tanácsköztársaság kormánya hibát követett el a földkérdésben. Nacionalizálta valamennyi nagybirtokot, s mezőgazdasági szövetkezetekké alakította át őket. Miután nem elégítették ki a szegényparasztok óriási földéhségét, a magyar munkások mint uralkodó osztály nem vonhatták be természetes szövetségesüket a burzsoázia elleni aktív harcba, s ezáltal gyengítették a proletárdiktatúra tö-

58 Ugyanott.

59 *Lenin:* Polnoje szobranyije szocsinyenyij. 41. köt. 205. old.

megbázisát. Lenin meglátta a hibát, s kijelentette, hogy a tanácshatalomnak a nagy földbirtokok terhére feltétlenül ki kell elégítenie a szegényparasztokat. „Ellenkező esetben a kisparaszt észre sem veszi a különbséget aközött, ami előzőleg volt, és a tanácsdiktatúra között. Ha a proletár államhatalom nem ezt a politikát követi, nem fog tudni fennmaradni."[60] 1919. áprilisában Magyarország történetében először tartottak általános választásokat, amelyeken minden 18. életévét betöltött állampolgár részt vett.

Szovjet-Oroszország és Tanács-Magyarország dolgozói minden tőlük telhetőt megtettek, hogy a két szocialista állam között a politikai szövetségen kívül a katonai szövetséget is megvalósítsák. De akkor nem sikerült keresztültörniük, hogy egyesüljenek egymással. A magyar munkások hősies erőfeszítéseket tettek a Tanácsköztársaság megmentéséért. De a külföldi intervenciósok túlereje és a belső ellenforradalom mesterkedései következtében a Tanácsköztársaság elbukott. A vereséget elősegítette, hogy a magyar Vörös Hadsereg visszavonult az általa felszabadított területekről – abban a reményben, hogy az antant román csapatai kivonulnak Magyarországból, s hogy béketárgyalásokat kezdenek Magyarországgal; ezt ígérte Clemenceau ultimátuma, amihez azonban az antant egyáltalán nem tartotta magát.

A tanácshatalom Bajorországban (1919. április 13–május 1) és Szlovákiában (1919. június 16–július 5) még rövidebb ideig maradt fenn. Ugyanúgy, mint Magyarországon, a Tanácsköztársaságot itt is a külső és a belső ellenforradalom túlereje döntötte meg. Mindamellett az első nyugati tanácsköztársaságok tapasztalatai és tanulságai a Komintern számára igen értékesek voltak. Megmutatták, hogy a munkásosztály nem szilárdíthatja meg győzelmét tapasztalt, fegyelmezett, a tömegekkel szoros kapcsolatban álló kommunista párt nélkül, amelynek helyes politikát kell folytatnia a parasztság és a városi kispolgárság irányában.

Abban, hogy több ország munkásosztálya vereséget szenvedett, bizonyos szerepet játszott az a körülmény is, hogy a háború befejezésével az imperialista hatalmak nagy katonai erőket tudtak bevetni a forradalom tűzfészkeinek eltiprására. Az antant több ország csapatait indította Tanács-Magyarország ellen. A győztes hatalmak beleegyezésével a német imperializmus Ukrajna, Belorusszija és a Baltikum megszállt területein részt vett a szovjethatalom megdöntésében. Az imperialista versailles-i béke, amely a győztes hatalmak kívánságai szerint szabta át a földkerekség térképét, s új háború magvait hintette el, egyben kifejezetten szov-

60 Ugyanott, 252. old.

jetellenes volt, és rendszabályokat irányzott elő a forradalmi mozgalmak elleni harcra az európai országokban. A versailles-i szerződés elegendő erőt hagyott meg a német imperializmusnak arra, hogy elnyomhassa a proletariátus forradalmi mozgalmát Németországban, és hogy faltörő kosként léphessen fel Szovjet-Oroszország ellen.

Miután Magyarországon és Bajorországban leverték a tanácshatalmat, a nyugat-európai proletariátus forradalmi aktivitása némileg csökkent, de harci akarata még nem tört meg. Erről tanúskodtak az 1920. év olyan nagy eseményei, mint a Kapp-puccs elleni általános sztrájk Németországban (12 millió ember részvételével), Olaszországban a gyárfoglaló mozgalom, a hatalmas sztrájkok Franciaországban, Angliában, az Egyesült Államokban, Japánban. A sztrájkolók rendszerint szívósan küzdöttek, sok esetben összeütköztek a rendőrséggel, a hadsereggel, s a sztrájkok gyakran nyílt, fegyveres harcba torkollottak.

Az éles osztály-összeütközések során mind öntudatosabbá váltak a munkások. Fokozottabban szervezkedtek és tömörültek. A háború utáni években valamennyi országban megnőtt a szociáldemokrata pártok, a szakszervezetek és más hagyományos tömegszervezetek taglétszáma. Egyidejűleg jelentékenyen balra tolódtak a tömegek. Ez a kommunista világmozgalom viharos növekedésében jutott kifejezésre.

A Komintern első kongresszusa után a kommunista világmozgalom jelentősen előrehaladt. 1919 májusában a bolgár tesznyákok pártját kommunista párttá alakították át. 1919 márciusától 1920 novemberéig kommunista párt keletkezett Jugoszláviában, az Egyesült Államokban, Mexikóban, Dániában, Spanyolországban, Indonéziában, Iránban, Nagy-Britanniában, Törökországban, Uruguayban, Ausztráliában. Kinyilvánította csatlakozását a Kominternhez Argentína Nemzetközi Szocialista Pártja, Görögország Szocialista Munkáspártja, Románia Szocialista Pártja, Svédország Baloldali Szociáldemokrata Pártja, a Norvég Munkáspárt, az Olasz Szocialista Párt, a Brit Szocialista Párt, az angol Független Munkáspárt skóciai frakciója, Luxemburg Szocialista Pártja, valamint számos ország forradalmi csoportja és szakszervezete.

A forradalmi munkások nyomása alatt bejelentette, hogy szakít a II. Internacionáléval Németország Független Szociáldemokrata Pártja, a Francia Szocialista Párt, Amerika Szocialista Pártja, az angol Független Munkáspárt, Svájc Szociáldemokrata Pártja és még néhány más párt. A Komintern befogadta soraiba a balra tolódó szociáldemokrata tömegeket, de azt nem engedhette meg, hogy olyan elemek hatoljanak szervezeteibe, amelyek nem szakítottak a reformizmus ideológiájával és

gyakorlatával. Az ilyen elemek belépése aláásta volna a III. Internacionálé forradalmi alapjait.

Óriási segítséget nyújtott a különböző országok kommunistáinak a Komintern Végrehajtó Bizottsága, amely kezdettől fogva mint a forradalmi világmozgalom harci vezérkara dolgozott. A kommunisták üldözése, a tapasztalt káderek hiánya, Szovjet-Oroszország blokádja, a polgárháború – mindez a Komintern első kongresszusa után huzamos időn keresztül nem tette lehetővé, hogy a tőkésországok kommunista pártjainak többsége elküldje képviselőjét a Komintern Végrehajtó Bizottságába. Ezért az első időben az ügyek többségét az OK(b)P Kominternnél működő képviselőinek kellett intézniük.

Később mások is csatlakoztak a Végrehajtó Bizottsághoz, s munkájában Szovjet-Oroszország, Magyarország, Finnország, Jugoszlávia és Svájc képviselői vettek részt. Bizonyos időre bevonták a munkába Hollandia, Svédország, Norvégia, Franciaország, az Amerikai Egyesült Államok, Olaszország, Nagy-Britannia, Ausztria, Korea, Kína kommunista és baloldali szocialista pártjainak képviselőit is. A Komintern vezető szervének egész tevékenységét Lenin irányította, aki részt vett a Végrehajtó Bizottság legfontosabb ülésein.

Bár a különböző országok kommunista pártjaival óriási nehézségek árán lehetett csak kapcsolatokat tartani, a KIVB igen nagy munkát végzett, hogy a kommunista eszméket meggyökereztesse a nemzetközi munkásmozgalomban. 1919 májusában megjelent a „Kommunista Internacionálé" című folyóirat első száma. Orosz, német, angol, francia nyelven adták ki, később pedig spanyol és kínai nyelven is. A folyóirat valamennyi kommunista párt fontos eszmei fegyverévé vált.

Megalakulásának első napjaitól kezdve a Komintern Végrehajtó Bizottsága óriási figyelmet fordított a proletár nemzetköziség propagandájára, a különböző országokban zajló forradalmi mozgalmak megsegítésére.

1919 tavaszán a KIVB felhívással fordult Európa proletárjaihoz, hogy szervezzenek általános sztrájkot a Magyar Tanácsköztársaság és az Oroszországi Szovjetköztársaság védelmére. 1919. július 21-én sztrájkba is léptek a munkások Olaszországban, Ausztriában, Norvégiában, Németországban – Angliában és Franciaországban viszont a reformisták meghiúsították a sztrájkot. A szélsőjobboldali szociáldemokrata vezetők erőteljes ellenakciója dacára, a tőkésországokban növekedett a szolidaritási mozgalom. Csúcspontját 1920 nyarán érte el, miután Lengyelország megtámadta Szovjet-Oroszországot. Valamennyi kontinensen a dolgozók milliói léptek fel az „El a kezekkel Szovjet-Oroszországtól!" jelszó-

val. Sok országban – Németországtól kezdve Argentináig – Szovjet-Oroszországot segítő bizottságok alakultak. „Mihelyt a nemzetközi burzsoázia lecsapni készül ránk, a saját munkásai lefogják a kezét" – írta Lenin a külföldi proletariátus által a szovjetköztársaságnak nyújtott segítségről.[61]

A Komintern nagy szerepet játszott a nemzetközi ifjúsági, nő- és szakszervezeti mozgalom tömörítésében a kommunizmus zászlaja alatt. 1919 májusában a KIVB a forradalmi szellemű fiatalokhoz fordult, hogy alakítsák meg az ifjúság Internacionáléját. Még ugyanazon év novemberében Berlinben illegálisan összeült a kommunista ifjúsági szervezetek kongresszusa. 13 országból mintegy 20 küldött érkezett. A kongresszus megalakította a Kommunista Ifjúsági Internacionálét (KII), amely egyik szekciója lett a Kominternnek.

1920 júliusában Moszkvában megtartották a munkásnők nemzetközi konferenciáját is. Ezen 16 országból 21 nőküldött volt jelen. A konferencia kiáltványt fogadott el és téziseket, amelyek meghatározták a proletár nők körében folytatandó munka fő irányelveit. A konferencia határozata alapján a KIVB 1920 novemberében nemzetközi nőtitkárságot hozott létre, amely különböző nyelveken agitációs és propagandairodalmat adott ki.

Nagy részt vállalt a Komintern Végrehajtó Bizottsága a különböző országok forradalmi szakszervezeteinek tömörítésében. Kezdeményezésére 1920 nyarán Szovjet-Oroszország, Bulgária, Jugoszlávia, Olaszország, Franciaország és Spanyolország forradalmi szakszervezetei létrehozták a Szakszervezetek Nemzetközi Tanácsát (SZNT), amely 9 millió munkást egyesített.

A Komintern Végrehajtó Bizottsága azt tartotta legfontosabb feladatának, hogy elősegítse a nemzetközi kommunista mozgalom eszmei és szervezeti megerősödését. Ebből a célból fontos, irányt mutató leveleket dolgoztak ki: a politikai párt szerepéről a proletárforradalomban, a legális és az illegális munka összekapcsolásáról, a parlamentarizmusról, a szakszervezetekről, az angol munkásmozgalom sajátosságairól.

A kommunista pártok megalakulásának és fejlődésének folyamata bonyolult volt. Útjukban a fiatal kommunista pártok kezdettől fogva sok nehézségbe ütköztek. A munkásmozgalomban velük szemben tapasztalt reformista szervezetek állottak, tömörítve a tőkésországok proletariátusának a többségét. A kommunistáknak sikerült megnyerniük a politikailag legfejlettebb munkásokat, de lassan növekedett és viszonylag gyenge

61 *Lenin:* Polnoje szobranyije szocsinyenyij. 41. köt. 329. old.

maradt befolyásuk a proletariátus széles rétegeire. A tőkésországok kommunista pártjait a dolgozók nagyobb tömegeinek megnyerésében baloldali és szektás hibák is gátolták. Így például Angliában sok forradalmár hallani sem akart a burzsoá parlamentben való részvételről, s elutasította a belépést kollektív tagság alapján a Labour Partyba; így e kommunisták korlátozták pártjuk lehetőségét, hogy hasson a tömegekre és magával ragadja azokat.

Baloldali szektás nézetek és hangulatok széles körben elterjedtek Németországban, Ausztriában, Franciaországban, Olaszországban, az Egyesült Államokban, Hollandiában és másutt. Németországban a baloldali elemek 1920 áprilisában külön pártot szerveztek, Németország Kommunista Munkáspártját (NKMP), amely élesen támadta az NKP-t amiatt, hogy kísérleteket tett a szociáldemokrata munkások megközelítésére. Az NKMP vezetői – olyan típusú „baloldali" szájhősök, mint Wolffheim és Laufenberg – opportunizmussal vádolták az NKP-t, azzal, hogy állítólag egyesülni akar a függetlenekkel. A Komintern Végrehajtó Bizottsága az NKP taktikájának a védelmére kelt. Az NKMP tagjaihoz intézett nyílt levélben rámutatott arra, hogy meg kell különböztetni Németország Független Szociáldemokrata Pártjának centrista vezetőitől a párt egyszerű tagjait, akik túlnyomó többségükben becsületesen és őszintén a Kommunista Internacionálé mellé állottak. „Megegyezésre jutni azzal a csaknem egymillió munkással, akik a Független Párthoz tartoznak, de akiket az élet tanulságai nap mint nap egyre inkább felénk taszítanak, nemcsak hogy nem opportunizmus – hangsúlyozta a levél –, hanem egyenesen elsőrendű feladata minden komoly németországi kommunistának."[62]

A baloldali szektás hibák Lenin szavai szerint „a legkomolyabb kárt okozták a kommunizmusnak".[63] Leküzdésük nélkül gondolni sem lehetett a kommunisták sikeres munkájára a munkástömegek és a dolgozók nem proletár rétegei körében. Ezért a „baloldaliság" elleni harc a kommunista mozgalomban nagyon időszerű, halaszthatatlan feladattá vált. „Ha az első történelmi feladatot (a proletariátus öntudatos élcsapatának a szovjethatalom és a munkásosztály diktatúrája számára való megnyerését) nem lehetett megoldani az opportunizmuson aratott teljes eszmei és politikai győzelem nélkül – írta Lenin 1920 áprilisában –, akkor a második feladatot, amely ma van soron és amely abban áll, hogy a *tömegeket* elvezessük az élcsapat győzelmét a forradalomban biztosítani alkalmas

62 Kommunyisztyicseszkij Internacional, 1920. 11. sz. 1877. old.
63 *Lenin:* Polnoje szobranyije szocsinyenyij. 41. köt. 89. old.

új állásba – ezt a legközelebbi feladatot nem lehet teljesíteni a baloldali doktrínérség felszámolása, hibáinak teljes leküzdése, a tőlük való megszabadulás nélkül."[64]

Lenin a kommunista világmozgalom időszerű kérdéseiről

1920 tavaszán a nemzetközi helyzet bonyolult és ellentmondásos volt. A proletariátus diktatúrájának megszilárdulása Szovjet-Oroszországban, az elnyomott népek nemzeti felszabadító harcának további fellendülése, s ugyanakkor a forradalom előrehaladásának lassulása a tőkésországokban – mindez a forradalmi világfolyamat egyenlőtlen fejlődéséről tanúskodott.

A nyugat-európai proletariátus sikertelenségének okairól Lenin a következőket írta: „A forradalom első időszakában sokakban élt a remény, hogy Nyugat-Európában a szocialista forradalom abban a pillanatban elkezdődik, amikor befejeződik az imperialista háború; mert abban az időpontban, amikor a tömegek fel voltak fegyverezve, a forradalom a legtöbb sikerrel mehetett végbe a Nyugat néhány országában is. Így történhetett volna, ha nem derült volna ki, hogy Nyugat-Európában a proletariátus körében a szakadás mélyebb, a volt szocialista vezérek árulása nagyobb."[65] Nyugaton a burzsoáziának a szociáldemokrácia és a szakszervezetek reformista vezetőinek segítségével sikerült visszavernie a proletariátus első forradalmi rohamát. De a munkásosztály ereje még nem volt megtörve, s új harcra készült a tőkés rabszolgaság ellen.

A megváltozott helyzet, az 1919–1920. évi osztályharcok tanulságai a Kominterntől megkövetelték, hogy a kommunista világmozgalom rugalmasabb stratégiáját és taktikáját dolgozza ki, hogy feltétlenül megnyerje a kommunizmusnak a munkásosztály többségét, hogy szövetségeseket szerezzen a tömegek körében, hogy új utakat és módszereket keressen a tömegek forradalmasítására. E problémák megoldása céljából írta Lenin „»Baloldaliság« – a kommunizmus gyermekbetegsége" című könyvét 1920 tavaszán, a Komintern második kongresszusára.

Ahhoz, hogy a kommunista pártok eszmeileg és szervezetileg megerősödjenek, s hogy a tömegek harcának ténylegesen vezetőivé és szervezőivé váljanak, határozottan le kellett számolni a kommunista mozgalom soraiban levő baloldali doktrínérséggel, dogmatizmussal és szektássággal. A burzsoá parlamentben és a reformista szakszervezetekben végzendő

64 *Lenin* Művei. 31. köt. 85. old.
65 *Lenin:* Polnoje szobranyije szocsinyenyij. 40. köt. 203. old.

munka elutasítása, a reális erőviszonyokkal való számvetés képességének és akaratának hiánya, a pártszerűséghez és általában a fegyelemhez való nihilista viszony, a politikai kompromisszumok tagadása – a „baloldaliság" mindezen megnyilvánulásai a növekvő kommunista mozgalom veszélyes gyengeségét jelentették, s e gyengeség a tomegektől való elszakadásra, a munkásosztály pártjának szektává válására vezethetett.

A „baloldaliság" forrása gyakran a forradalmi munkásoknak az opportunista szociáldemokrata vezetők elleni jogos gyűlolete volt. A gyűlölet elvakította az embereket, meggondolatlan akciókra késztette őket, megakadályozta, hogy józanul ítéljenek, hogy okos és rugalmas stratégiát és taktikát dolgozzanak ki. A baloldali hibák oka sok esetben a kommunisták forradalmi türelmetlensége is volt, politikai tapasztalatlanságuk, az a torekvésük, hogy minél gyorsabban megcsinálják azt, amit az oroszok, tekintet nélkül a szükséges feltételek meglétére vagy hiányára.

Lenin ugyanakkor rámutatott arra, hogy a „baloldaliság" osztálygyökerei tulajdonképpen a kispolgári forradalmiságban rejlenek, s a kispolgárság dühödt ide-oda csapódását, a munkásosztályra gyakorolt nyomását tükrözik. Lenin a következőt írta: „...a kistulajdonos, a kisvállalkozó (ez sok európai országban igen nagy számban, tömegesen megtalálható társadalmi típus), aki a kapitalizmusban állandóan elnyomatásnak s igen gyakran az életviszonyok hihetetlenül erős és gyors rosszabbodásának van kitéve és tönkremegy, könnyen csap át szélsőséges forradalmiságba, de nem képes arra, hogy kitartást, szervezettséget, fegyelmet és állhatatosságot tanúsítson."[66]

A háború éveiben tönkrement kispolgárok tömegei, a proletariátus sorait gyarapítva, bevitték oda a kispolgári forradalmiság, az anarchizmus, a türelmetlenség, a munkásmozgalmak során felhalmozott tapasztalatok semmibevevésének a szellemét. Tehát nemcsak a forradalmi mozgalomba bevont kispolgárok léptek fel a kispolgári forradalmiság képviselőiként, hanem a munkásosztálynak az a része is, amely nemrégen még a kispolgársághoz tartozott. E rétegek követelései hatással voltak a kommunistáknak arra a részére, amely még nem ment keresztül az állhatatos, fegyelmezett harc iskoláján.

Lenin leleplezte és álforradalmi áramlatként megbélyegezte a „baloldali" kommunizmust. Ebben mindenekelőtt a bolsevikok tapasztalataira támaszkodott, akik nemcsak a jobboldali opportunizmus elleni harc iskoláját járták ki, hanem a kispolgári, félanarchista forradalmiság ellenit is. E tapasztalatokat általánosítani, az egész földkerekség kom-

66 *Lenin* Művei. 31. kot. 17. old.

munistáinak közkincsévé tenni – ezt a fő célt tűzte maga elé a „»Baloldaliság« – a kommunizmus gyermekbetegsége" című könyv szerzője.

Lenin mindenekelőtt megvizsgálta a kommunista stratégia és taktika tudományos alapjainak a kérdését. Elítélt a politikában mindenféle szubjektivizmust, és hangsúlyozta, hogy a kommunista politikát az adott állam valamennyi osztályerejének és ezen erők világméretekben való megoszlásának józan, szigorúan objektív számbavételére kell alapozni. A kommunista politikát semmi esetre sem szabad „kizárólag csak egy csoport vagy párt kívánságainak és nézeteinek, öntudatossága és harckészségének foka alapján meghatározni".[67] Lenin mindezzel összefüggésben kifejtette a forradalmi helyzetre, a politikára mint tudományra és művészetre vonatkozó tanítását.

Igen fontosak voltak Leninnek azok a megállapításai, amelyek az általános és a különös, a nemzetközi és a nemzeti viszonyára vonatkoztak a kommunisták politikájában. A bolsevik taktika szolgai másolása a különböző országokban, figyelmen kívül hagyva a helyi viszonyok sajátosságait, óriási kárt okozhatott a nemzetközi proletárforradalom ügyének. Ezért Lenin hangsúlyozta, hogy a kommunista világmozgalom nemzetközi taktikájának az egysége nem a különféleség megszüntetését, nem a nemzeti különbségek megszüntetését követeli, hanem a kommunizmus alapelveinek olyan alkalmazását, „amely ezeket az elveket a *részletekben helyesen módosítja*, azokat a nemzeti és nemzeti-állami különbségekhez hozzáalakítja, hozzáalkalmazza".[68] Ez a következtetés az alábbi, még 1916-ban meghirdetett tétel továbbfejlesztését jelentette: „Minden nemzet eljut a szocializmushoz, ez elkerülhetetlen, de nem mindegyikük teljesen egyformán jut el hozzá: mindegyikük valami sajátosságot visz bele a demokrácia egyik vagy másik formájába, a proletariátus diktatúrájának egyik vagy másik változatába, a társadalmi élet különféle területe szocialista átalakításának ilyen vagy olyan ütemébe."[69]

Az Októberi Forradalom nemzetközi jelentőségét elemezve, Lenin mindenekelőtt igyekezett kiemelni azt, ami a bolsevizmus történetéből és taktikájából általánosan elfogadható, általános jelentőségű, általánosan kötelező. Az orosz forradalom ilyen jellemzőjének – nem specifikus, nem nemzetileg sajátos, hanem általános jellegűnek tartotta Lenin a proletariátus diktatúráját és az összeforrott, fegyelmezett kommunista párt meglétét.

Szovjet-Oroszország tapasztalata azt mutatta, hogy a proletariátus

67 Ugyanott, 71. old.
68 Ugyanott, 83. old.
69 *Lenin:* Polnoje szobranyije szocsinyenyij. 30. köt. 123. old.

diktatúrája nélkül lehetetlen elnyomni a megdöntött burzsoázia ellenállását, megoldani a munkásosztály és a kisárutermelők viszonyának bonyolult kérdéseit, magukat a proletárokat megszabadítani a kispolgári előítéletektől és szokásoktól. „A proletariátus diktatúrája szívós harc, véres és vértelen, erőszakos és békés, katonai és gazdasági, pedagógiai és adminisztratív harc a régi társadalom erői és hagyományai ellen."[70]

Óva intve a külföldi kommunistákat a proletárdiktatúra osztálytartalmának szűk, egyoldalú felfogásától, Lenin rámutatott arra, hogy a proletárdiktatúra a proletariátus és a dolgozók nagy létszámú, nem proletár rétegei (kispolgárság, parasztság, értelmiség) közötti osztályszövetség különleges formája, a tőke elleni szövetség formája: ez a szövetség a burzsoázia megdöntését és ellenállásának elnyomását, a szocializmus építését tekinti céljának. Sajátossága abban áll, hogy vezető ereje a proletariátus.

Lenin kimutatta továbbá, hogy a proletariátus nem győzheti le ellenségeit kommunista párt nélkül. Október tapasztalatai alapján feltárta egyes balosok nézeteinek teljes tarthatatlanságát, akik elismerték a proletariátus diktatúráját, de tagadták a vasfegyelmű, szigorúan központosított, a tömegekkel szoros kapcsolatban álló munkáspárt szükségességét. Lenin hangsúlyozta, hogy a kommunista párt a proletariátus osztályegyesülésének legmagasabb formája. Ilyen párt nélkül nem létezhet a proletariátus diktatúrája, és a dolgozó tömegek vereségre vannak kárhoztatva. „Ma már bizonyára majdnem mindenki látja, hogy a bolsevikok nemhogy két és fél évig, de két és fél hónapig sem tarthatták volna magukat hatalmon, ha pártunkban nem lett volna a legszigorúbb fegyelem, valóságos vasfegyelem, ha a párt nem élvezte volna a munkásosztály egész tömegének, azaz mindazoknak legteljesebb és legodaadóbb támogatását, akik a munkásosztály gondolkodó, tisztességes, önfeláldozó, befolyásos, az elmaradt rétegeket vezetni vagy magukkal ragadni képes elemei."[71]

A munkásosztály hatalmát a párt segítségével, a dolgozók tömegszervezetein keresztül – a szakszervezeteken, a szovjeteken, az ifjúsági, a kulturális-felvilágosító és egyéb szervezeteken keresztül – gyakorolják. Ennek eredményeként formálisan nem kommunista, rugalmas és viszonylag széles körű, erőteljes proletár apparátus jön létre, melynek közvetítésével megvalósul a munkásosztály diktatúrája.

70 *Lenin* Művei. 31. köt. 30. old.
71 Ugyanott, 8. old.

Lenin felhívta a figyelmet a vezérek óriási szerepére is a munkásosztály forradalmi harcában. Erre azért volt szükség, mert egyes országokban a „baloldaliak" tagadták a vezérek szerepét, szembeállították őket a párttal, a pártot az osztállyal, az osztályt a tömegekkel. A tömegek barátságtalan, sőt ellenséges viszonyát a vezérekhez rendszerint maguk a vezérek keltették fel opportunizmusukkal és a burzsoázia előtti csúszás-mászásukkal. De ebből még nem következhetett, hogy a proletariátusnak nincs szüksége vezérekre. Ha a proletariátus le akarja győzni a burzsoáziát, akkor ki kell nevelnie saját, proletár politikusait – írta Lenin –, olyanokat, akik nem rosszabbak a burzsoázia politikusainál.

Nagy figyelmet szentelt Lenin annak is, hogyan vezessék el a tömegeket a forradalomhoz. Rámutatott arra, hogy a kommunistáknak meg kell tanulniuk gondosan kiválasztani az időpontot az elnyomók elleni döntő csatára. Egyedül az élcsapattal győzni nem lehet. Harcba vetni az élcsapatot, amíg a munkásosztály és a tömegek nem foglaltak el az élcsapatot támogató álláspontot – vagy legalábbis nem tanúsítanak irányában jóindulatú semlegességet és teljes képtelenséget arra, hogy az ellenfelet támogassák –, nemcsak ostobaság lenne, hanem egyenesen bűn.

Sok „baloldali" kommunista naivan feltételezte, hogy elegendő felszólítani a munkásosztályt és valamennyi dolgozót a kizsákmányolók megdöntésére, s a tömegek azonnal eleget is tesznek e felszólításnak. Lenin kifejtette, hogy ilyen módon nem lehet a tömegeket elvezetni a forradalmi harc szükségességének megértéséhez, hogy ehhez „a propaganda egymagában, az agitáció egymagában kevés. Ahhoz ezeknek a tömegeknek saját politikai tapasztalata szükséges. Ez minden nagy forradalom legfőbb törvénye ..."[72] Segíteni a tömegeket abban, hogy állást foglaljanak, hogy tapasztalatot szerezzenek, s hogy azután határozottan a szocialista forradalom és a proletariátus diktatúrája felé forduljanak – ezt tekintette Lenin a kommunista pártok fő feladatának.

E feladat megoldásának fő akadálya a baloldali doktrínérség volt: az, hogy a „baloldaliak" nem akartak dolgozni a burzsoá parlamentben, a reformista szakszervezetekben, hogy elutasítottak mindenfajta kompromisszumot. Mint a kommunista tanítás tisztaságának bajnokai, a „baloldaliak" elvileg megengedhetetlennek nyilvánítottak mindenfajta politikai kompromisszumot, s kiadták a képtelen jelszót: „Ki a szakszervezetekből!" A parlamentarizmust „történelmileg és politikailag túlhaladottnak" nyilvánították. A szektás korlátoltságot és elzárkózást – még ha a munkásoknak a reformista politikusokkal szembeni jogos gyűlölete

72 Ugyanott, 84. old.

és undora váltotta is ki – a leghatározottabban elítélte Lenin. Érteni kell ahhoz, hogy különböző áldozatokat hozzunk, hogy legyőzzük a legnagyobb nehézségeket – tanította Lenin –, hogy szisztematikusan, kitartóan, állhatatosan, türelmesen folytassunk propagandát, és agitáljunk bármiféle intézményben, társaságban, szakszervezetben, még a legreakciósabbakban is, ahol proletár vagy félproletár tömeg található.

„Mi, bolsevikok – írta Lenin –, részt vettünk a legellenforradalmibb parlamentekben, és a tapasztalat azt mutatta, hogy ez a részvétel ... nemcsak hasznos, hanem elkerülhetetlenül szükséges is volt a forradalmi proletariátus pártja számára."[73] Nyugat-Európa kommunistái számára a parlamenti tevékenység annál is inkább szükséges, mert a tömegek tudatában ott mélyen gyökeret vertek a polgári demokratikus és a parlamenti hagyományok. A parlament – mutatott rá Lenin – harci küzdőtér, ahol megtalálható valamennyi osztály, ahol megnyilvánul minden osztályellentét és konfliktus. A parlamenti szószéknek nagy jelentősége van a kispolgári rétegek tudatának alakításában. Ezért a forradalmi proletariátus pártjának feltétlenül indulnia kell a parlamenti választásokon és részt kell vennie a parlamenti szószéken folytatott harcban – éppen osztálya elmaradott rétegeinek nevelése céljából, éppen a fejletlen, elnyomott, sötét paraszti tömeg öntudatra ébresztése és felvilágosítása céljából.

A parlamentellenességet Lenin úgy értékelte, mint kísérletet arra, hogy kitérjenek a nem megszokott, nem opportunista, nem karrierista parlamentarizmus megteremtésének bonyolult feladata elől. Ugyanakkor óvta a kommunistákat a harc parlamenti formájának túlbecsülésétől, hangsúlyozva, hogy a tőke országaiban a munkásmozgalom alapvető kérdéseit nem a burzsoá parlamentekben döntik el, hanem csakis a munkásosztály politikai tömegharca útján.

Lenin arra tanította a fiatal kommunista pártokat, hogy a harc valamennyi formáját sajátítsák el, kivétel nélkül – a legálisat és az illegálisat, a békéset és a nem békéset, a parlamentit és a parlamenten kívülit –, s hogy álljanak készen az egyik formának a másikkal való leggyorsabb felcserélésére is. E követelményeket csak abban az esetben lehet teljesíteni, ha a kommunisták tökéletesen elsajátítják a rugalmas taktika és a politikai kompromisszum művészetét. A hatalmasabb ellenfelet legyőzni – tanította Lenin – csak az erők legnagyobb megfeszítésével és abban az esetben lehetséges, ha feltétlenül, a legpontosabban, a leggondosabban, a legóvatosabban, a legokosabban kihasználjuk az ellenség táborában levő legkisebb „rést" is, valamint minden, még a legcsekélyebb lehe-

73 Ugyanott, 49. old.

tőséget is arra, hogy szövetséges tömegre tegyünk szert, még ha ez ideiglenes, ingadozó, nem szilárd, megbízhatatlan, feltételes szövetséges is.

Sok „baloldali" kommunista a forradalmiság jelének tartotta mindenfajta kompromisszum elutasítását. Magatartásuk emlékeztetett a blanquisták álláspontjára, akik azt hirdették, hogy a kommunisták állítólag úgy érhetik el céljaikat, ha nem állnak meg közbülső állomásokon, ha nem mennek bele kompromisszumokba, amelyek állítólag csak elodázzák a győzelem napját, meghosszabbítják a rabság időszakát. Engels már a XIX. század hetvenes éveiben bírálta az ilyen nézeteket.[74] De a forradalmárok közül sokan továbbra is elutasították a kompromisszumokat. Ez nagymértékben azzal magyarázható, hogy a nemzetközi munkásmozgalomban nagyon is sok áruló jellegű kompromisszum volt.

De vannak ilyen és vannak olyan kompromisszumok – tanította Lenin –, s nem szabad a kompromisszumokat általában, „elvileg" elutasítani. A bolsevik párt a szükséges esetekben lavírozáshoz, kompromisszumokhoz folyamodott.

Az egyik kényszerű kompromisszum a fiatal szovjetköztársaságra ráerőszakolt breszti békeszerződés volt. A „baloldali" kommunisták szempontjából e szerződés – mint az imperialistákkal kötött bármiféle megegyezés – megengedhetetlen volt. A valóságban azonban, az akkori konkrét feltételek között, az ilyen kompromisszum kötelező volt, mert döntő jelentőséggel bírt a szovjethatalom megőrzése szempontjából Oroszországban, s a forradalmi mozgalom fejlődése szempontjából Németországban és más országokban.

Lenin többször leszögezte, hogy nincs olyan általános szabály, amely mindenféle kompromisszum megkötésénél vezérelhetne, minden esetre alkalmazható lenne. A saját fejünkkel kell gondolkodnunk, hogy minden egyes esetben helyesen járjunk el. „A kompromisszumokról" című, 1920 tavaszán írott cikkében Lenin rámutatott: „Nem tehetünk fogadalmat, hogy sohasem kötünk kompromisszumokat. A lényeg az, hogy minden kompromisszumon át, amelyekre a körülmények folytán olykor még a legforradalmibb osztály legforradalmibb pártja is szükségszerűen rákényszerül, hogy minden kompromisszumon keresztül is meg tudjuk őrizni, szilárdítani, edzeni, tovább tudjuk fejleszteni a munkásosztály és szervezett élcsapata, a kommunista párt forradalmi taktikáját és szervezetét, forradalmi öntudatát, elszántságát, felkészültségét."[75]

Lenin azt tanította: a kommunisták olyan elemeknek és olyan esetek-

74 *Marx–Engels:* Szocsinyenyija. 18. köt. 510–517. old.

75 *Lenin* Művei. 30. köt. Szikra 1953. 499. old.

ben tegyenek engedményeket, amikor ezek a proletariátus felé fordulnak, egyidejűleg pedig harcoljanak azok ellen, akik a burzsoázia felé fordulnak. Egyezségkotéskor nem szabad feláldozni az elveket – ez volt Lenin legfontosabb követelménye a kompromisszumok kérdésében.

Lenin műve tehát a kommunista stratégia és taktika valóságos enciklopédiája volt, amely a Nyugat fiatal kommunista pártjai számára teljes gazdagságában feltárta a bolsevikok tapasztalatait.

Lenin „»Baloldaliság« – a kommunizmus gyermekbetegsége" című műve igen elterjedtté vált a nemzetkozi munkásmozgalomban. A konyvet 1920 nyarán, a Komintern második kongresszusának megnyitására orosz, angol és francia nyelven adták ki Moszkvában. Még ugyanabban az évben megjelent Németországban, Angliában, Franciaországban, Bulgáriában, Argentínában, Hollandiában, Svédországban; 1921-ben Olaszországban, az Egyesult Államokban, Finnországban. A konyvet nagyra értékelte és melegen üdvozolte a kulonbozó országok ontudatos munkásainak és kommunistáinak tóbbsége.

Nagy-Britannia Kommunista Pártjának egyik megalapítója, William Gallacher később, arról szólva, milyen érzelmek toltották el, amikor megismerkedett Lenin konyvével, a kovetkezőket írta: „Miután átnéztem a Németországra vonatkozó részt, elkezdtem olvasni az Angliáról szólót. Nagy megdobbenésemre kiderult, hogy én magam is szerepelek benne, mint a rossz példa megtestesítője! ... Amit most Lenin konyvében olvastam, hideg zuhanyként ért."[76] Lenin művének gondos tanulmányozása, valamint a személyes találkozások és beszélgetések a világproletariátus nagy vezérével, segítették Gallachert és sok más kommunistát abban, hogy lekuzdjék hibáikat, s megtalálják a helyes utat a nehéz forradalmi harcban.

Leninnek a kommunista mozgalom stratégiájáról, taktikájáról és szervezeti elveiről írott konyve szerves része a marxizmus–leninizmus kincsestárának. Jelentősége ma is óriási. Ma is a politikai harc művészetére, a győzelem művészetére tanítja a kommunistákat.

A kommunista mozgalom stratégiájának és taktikájának kidolgozása a Komintern második kongresszusan

Amikor a Komintern második kongresszusa osszeult, a kommunista világmozgalom már jelentősen megerősodott, s minden kontinensen sikereket ért el. A kommunista mozgalom nemzeti osztagai sikereiket

76 Velikaja Oktvabrszkaja revoljucija i mirovoje oszvobogyityelnoje dvizsenyije 2 kot. Moszkva 1958. 106. old.

nagymértékben annak köszönhették, hogy a Komintern – és személyesen Lenin – hallatlan erőfeszítéseket tett a nemzetközi munkásmozgalom átorientálására. „A régi típusú európai parlamenti, a valóságban reformista, csupán némiképp forradalmi színűre festett párt átváltoztatása új típusú, valóban forradalmi, valóban kommunista párttá – rendkívül nehéz dolog"[77] – írta később Lenin. Ezt a nehéz feladatot mégis sikeresen megoldották.

Ugyanakkor azonban a kommunizmus gyors növekedése két hibát, illetve gyengeséget hozott felszínre, amelyek akadályozták a mozgalom további fejlődését. Az egyik abban állott, hogy sok olyan szocialista párt nyilvánította ki csatlakozását a III. Internacionáléhoz, amely még nem szakított a centrizmus ideológiájával és gyakorlatával. Ez a helyzet akadályozta az erős kommunista pártok létrejöttét, és azzal a veszéllyel járt, hogy a szociálopportunizmus behatol a kommunista mozgalomba, s gyengíti forradalmi szellemét. A másik hiba a baloldaliságra való törekvésben rejlett, abban, hogy egyes kommunisták nem akartak a hagyományos tömegszervezetekben dolgozni és kialakítani a forradalom politikai hadseregét abból a tömegből, amelyet a kapitalizmus szült.

Az 1919–1920. évi osztályharcok világosan megmutatták, milyen veszélyek származhatnak e hibákból, és a forradalmi világmozgalom bonyolult kérdéseit állították a Komintern elé: az új típusú proletár pártok szerepének kérdését a szocialista forradalomban, a tömegekért folytatott harc kérdését, a proletariátus szövetségeseinek kérdését a hatalomért vívott harcban. A Komintern második kongresszusát e rendkívül fontos problémák kidolgozásának szentelték.

A kongresszusra 37 országból 67 szervezet 217 küldötte érkezett. Képviselték magukat a kommunista pártok és csoportok, valamint néhány szindikalista szervezet is. Tanácskozási joggal részt vettek két centrista pártnak – Németország Független Szociáldemokrata Pártjának és a Francia Szocialista Pártnak – a képviselői is. A kongresszust 1920. július 19-én Petrográdban nyitották meg, a többi ülést pedig július 23-tól augusztus 7-ig Moszkvában tartották. A kongresszus az általános lelkesedés közepette ülésezett: a Vörös Hadsereg, miután visszaverte a burzsoá-földesúri Lengyelország támadását, ellentámadásba ment át, és gyorsan közeledett Varsóhoz. A világ proletárjai kifejezték szolidaritásukat Szovjet-Oroszország dolgozóival. Lelkesedésük a kongresszus küldötteire is átterjedt.

A kongresszus egész tevékenysége Lenin irányításával folyt, aki óriási

77 *Lenin:* Polnoje szobranyije szocsinyenyij. 44. köt. 420. old.

figyelmet szentelt az előkészítő munkálatoknak. A „» Baloldaliság « – a kommunizmus gyermekbetegsége" című könyv három nyelven megjelentetett példányait szétosztották a küldöttek között. Lenin készítette el a főreferátumot és a napirend csaknem minden pontjához a téziseket, s a kongresszus tíz bizottsága közül háromnak a munkájában részt vett.

Az első ülésen a nemzetközi helyzetről és a Kommunista Internacionálé alapvető feladatairól tartott referátumában Lenin a forradalmi világválságnak – mint a kommunisták forradalmi tevékenysége alapjának – mélyreható elemzését adta. Megbírálta a válság akkoriban elterjedt két hibás értékelését. Egyfelől: a reformisták egyszerű „nyugtalanságként" tüntették fel a válságot, amely rövidesen megszűnik. Értékelésük alapját a munkásarisztokrácia önző érdekei képezték, hiszen a munkásarisztokrácia a forradalmi válságot nem akarta a burzsoázia hatalmának megdöntésére felhasználni. „Az opportunizmus a mi főellenségünk – mondotta Lenin. – A munkásmozgalom felső rétegeinek opportunizmusa nem proletár, hanem burzsoá szocializmus. A gyakorlat bebizonyította, hogy a munkásmozgalomnak az opportunista irányhoz tartozó vezetői – jobb védelmezői a burzsoáziának, mint maguk a burzsoák. Ha nem ők vezették volna a munkásokat, a burzsoázia nem tudta volna fenntartani uralmát."[78] Másfelől: egyes „baloldali" kommunisták úgy vélték, hogy a burzsoázia számára a válság teljesen kilátástalan. E nézet alapja a kapitalizmus automatikus összeomlásának elmélete és a tapasztalatlan kommunisták forradalmi türelmetlensége volt. „Nincs olyan helyzet, amelyből egyáltalán ne volna kivezető út – mondotta Lenin. – A burzsoázia úgy viselkedik, mint valami vérszemet kapott és fejét vesztett ragadozó, ostobaságot ostobaságra halmoz, s ezzel kiélezi a helyzetet, meggyorsítja saját pusztulását. Mindez igaz, de nem lehet »bebizonyítani«, hogy egyáltalán semmi lehetőség sincs arra, hogy a burzsoázia a kizsákmányoltak egyik-másik kisebbségét bizonyos apró-cseprő engedményekkel elaltassa, az elnyomottak és kizsákmányoltak bizonyos részének egyik-másik mozgalmát vagy felkelését leverje."[79]

Hangsúlyozva az érlelődő forradalmi helyzet feltételei között a szubjektív tényező döntő jelentőségét, Lenin a következőt mondotta: „A burzsoá rend az egész világon hatalmas forradalmi válságot él át. A forradalmi pártoknak most a gyakorlatban kell »bebizonyítaniuk«, hogy elég tudatosak, elég szervezettek, eléggé egybe vannak forrva a kizsákmányolt tömegekkel, elég határozottak és elég hozzáértéssel rendelkeznek

78 *Lenin* Művei. 31. köt. 230. old.
79 Ugyanott, 225–226. old.

ahhoz, hogy kihasználják ezt a válságot a sikeres, a győzelmes forradalom érdekében."[80]

Lenin a gazdasági és politikai világhelyzet elemzése során megállapította, hogy a szokásosnál sokkal több a gyúlékony anyag, s megvannak az okok is, amelyek hatására váratlanul fellobbanhat a láng. Az uralkodó osztályok általános válságban vannak. Ám a tőkésországok többségében, sajnos, a proletariátus még nem készült fel arra, hogy megteremtse a saját diktatúráját. Pillanatnyilag az a feladat, hogy fokozzák a proletariátus felkészítését a forradalomra. A kommunista pártoknak ebben döntő szerepet kell játszaniuk.

A Komintern második kongresszusán a figyelem elsősorban az új típusú proletárpártok létrehozására és megerősítésére irányult. A Lenin által írt és a kongresszuson elfogadott tézisek rámutattak arra, hogy a Kommunista Internacionálé alapvető feladata a szétforgácsolt kommunista erők tömörítése, minden országban egységes kommunista párt létrehozása (vagy a már létező párt megerősítése és megújítása) avégett, hogy fokozzák a proletariátus felkészítését az államhatalom meghódítására, mégpedig proletárdiktatúra formájában.

A munkásosztály felkészítése a burzsoázia megdöntésére nem lehetséges az opportunisták leleplezése és kiűzése, a „baloldali" hibák leküzdése, a tömegek megnyerése nélkül. A III. Internacionáléhoz csatlakozott valamennyi pártnak meg kell valósítania a jelszót: „Mélyebben a tömegek közé!", „Szorosabb kapcsolatot a tömegekkel!" – tömegeken a dolgozók és a tőke által kizsákmányoltak összességét értve, különösen a legkevésbé szervezetteket és felvilágosultakat, a legelnyomottabbakat és a szervezés számára legkevésbé hozzáférhetőket.[81]

A kongresszus egy másik határozatát – „A kommunista párt szerepéről a proletárforradalomban" címűt – szintén annak szentelték, hogy tisztázzák az új típusú párt viszonyát a munkásosztályhoz és a dolgozó tömegekhez. Szigorúan meg kell különböztetni a *párt* fogalmát az *osztály* fogalmától – mondotta a határozat. – A kommunista párt a munkásosztály része, mégpedig a leghaladóbb, a legöntudatosabb, a legforradalmibb része. A kommunista párt abban különbözik a munkások tömegétől általában, hogy a maga teljességében áttekinti a munkásosztály egész történelmi útját, s ezen út minden fordulójánál nem az egyes csoportok, nem az egyes szakmák, hanem egészében a munkásosztály érdekeit

80 Ugyanott, 226. old.

81 Vtoroj kongressz Kominterna. 1920 július–augusztus. Moszkva 1934. 474–475. old.

igyekszik megvédelmezni. A kommunista párt az a szervezeti-politikai lendítő erő, melynek segítségével a munkásosztály leghaladóbb része a helyes útra irányítja a proletariátus és a félproletariátus egész tömegét.

A határozat hangsúlyozta, hogy a régi szociáldemokrata pártok csődjét semmi esetre sem szabad általában a proletárpárt csődjeként feltüntetni. A kommunista párt a munkásosztály felszabadításának fő, illetve alapvető eszköze. Miután a proletariátus meghódította a hatalmat, a párt szerepe nemcsak hogy nem csökken, hanem inkább megnövekszik. A pártnak kell vezetnie a munkásosztály gazdasági, politikai, kulturális felvilágosító harcát. Ezt a feladatot csak abban az esetben oldhatja meg, ha döntő befolyással fog rendelkezni a tanácsokban, a szakszervezetekben, a szövetkezetekben és más tömegszervezetekben.

A kommunista pártnak a demokratikus centralizmus alapelvén kell felépülnie. Ez a gyakorlatban a következőket jelenti: a felsőbb szervet az alsóbb választja; a felsőbb szerv utasításai feltétlenül kötelező erejűek az alárendelt alsóbb szervre; tekintélyes pártközpont létezik, amelynek határozatai a pártkongresszustól pártkongresszusig terjedő időben vitathatatlanok valamennyi kommunista számára. A demokratikus centralizmus elve kiállta az idő próbáját. Az élet bebizonyította, hogy csakis szigorúan központosított pártvezetés képes minden erőt egyesíteni, egyetlen célra irányítani, s az egyes munkáscsoportok szétforgácsolt akcióinak egységet adni. A gyakorlat egyben megmutatta azt is, hogy a párton belül a közös akarat meghatározásának legjobb módja a különböző vélemények és javaslatok demokratikus megvitatása, majd pedig a mindenkire kötelező határozat meghozatala.

Az új típusú proletárpárt eszmei, taktikai és szervezeti elveinek teljes foglalatát adta „A Kommunista Internacionáléba való felvétel 21 feltétele" néven ismertté vált dokumentum. A Kominternnek mint eszmeileg egységes szervezetnek a megerősítése lehetetlen volt ilyen dokumentum nélkül. A Kominternt az a veszély fenyegette, hogy tönkreteszik az ingadozó, felemás, a reformizmus ideológiájától és az anarcho-szindikalizmus örökségétől még el nem határolódott elemek. A jobboldali és a „baloldali" veszély szükségessé tette, hogy szabatosan kidolgozzák a felvételi feltételeket, amelyek elzárják a Kominternbe vezető utat az olyan pártok előtt, amelyek nem állnak szilárdan a Kommunista Internacionálé platformján.

A Kommunista Internacionáléhoz való tartozás alapvető feltételei a következők voltak: a proletariátus diktatúrájának elismerése és az érte vívott következetes, szisztematikus harc; teljes szakítás a reformistákkal s a centristákkal, kiűzésük a pártból; a harc legális és illegális módszerei-

nek kombinálása; rendszeres munka falun, a hadseregben, a reformista szakszervezetekben és a burzsoá parlamentben. A Komintern pártjainak kommunista pártoknak kellett nevezniük magukat, és a demokratikus centralizmus elve alapján kellett felépülniük. A Komintern kongresszusainak és Végrehajtó Bizottságának minden határozata kötelező erejű a Kommunista Internacionáléhoz tartozó minden pártra. Ezzel kapcsolatban a kongresszus hangsúlyozta, hogy a Komintern és Végrehajtó Bizottsága „köteles számításba venni a feltételek sokféleségét, amelyek közepette a különböző pártoknak harcolniuk és dolgozniuk kell, és csak olyan kérdésekben hozhat általánosan kötelező határozatokat, amelyekben ilyen határozatok lehetségesek".[82]

A küldöttek túlnyomó többsége helyesen értelmezte a nemzetközi proletariátus egységes harci szervezetének megteremtését szolgáló „21 feltétel" jelentőségét, s teljes mértékben egyetértett ezzel az elvi jelentőségű dokumentummal. A dokumentum egyes pontjai azonban ellenvetéseket is kiváltottak. Így például az Olasz Szocialista Párt küldöttségének vezetője, Serrati úgy vélte, hogy a III. Internacionálé kapuit ki kell tárni minden olyan párt előtt, amely be akar lépni. Serrati ellene volt annak is, hogy azonnal kizárják az olasz pártból a nyilvánvaló reformistákat. Németország Független Szociáldemokrata Pártjának a képviselői, Wilhelm Dittmann és Arthur Crispien, felléptek a proletárdiktatúra elfogadásának kötelezővé tétele ellen. Ugyanakkor az Olasz Szocialista Pártnak, Hollandia Kommunista Pártjának, a Kommunista Ifjúsági Internacionálénak néhány küldötte és más „baloldaliak" kategórikusan elleneztek bármiféle tárgyalást a Francia Szocialista Párt, Németország Független Szociáldemokrata Pártja, a Norvég Munkáspárt és több más olyan párt képviselőivel, amelyek pedig már szakítottak a II. Internacionáléval. Beszédeikben a „baloldaliak" helytelenül azonosították az opportunista vezetőket a pártok egyszerű tagjaival, akik többségükben forradalmi álláspontra helyezkedtek.

Crispiennel és Dittmann-nal polemizálva, akiknek felszólalásait burzsoá szellem itatta át, Lenin határozottan megvédelmezte a „21 feltételt". Egyidejűleg megbírálta a „baloldali" kommunistákat is, akik elégedetlenkedtek amiatt, hogy meghívták Németország Független Szociáldemokrata Pártját és tárgyaltak képviselőivel. „Amikor Kautsky fellép és könyveket ír ellenünk – mondotta Lenin –, akkor úgy vitatkozunk vele, mint osztályellenséggel. De amikor itt tárgyalások folytatása céljából megjelenik a Független Szociáldemokrata Párt, amely a forradalmi

82 Vtoroj kongressz Kominterna. 504. old.

munkások tömeges csatlakozása következtében nőtt meg, akkor ennek a pártnak a képviselőivel beszélnünk kell, mert ezek a forradalmi munkások egy részét képviselik."[83]

Vita után a kongresszus túlnyomó többséggel, két szavazat ellenében elfogadta a Kominternbe való felvétel 21 feltételét. Ezzel olyan gátat emelt, amely megbízhatóan védelmezte a kommunista világmozgalom eszmei-politikai és szervezeti egységét az idegen elemek beözönlésétől.

A továbbiakban a második kongresszus rátért a kommunista pártok másik fontos feladatára: ez a szektás szűklátókörűség leküzdése és a tömegekért folytatandó harc volt. Megvizsgálták a kommunisták munkájának problémáját a burzsoá parlamentben és a reformista szakszervezetekben s az angol kommunisták belépését a Labour Partyba. Egyes küldöttek – Amadeo Bordiga Olaszországból, William Gallacher Angliából, J. Herzog Svájcból és mások – szót emeltek általában a kommunisták részvétele ellen a burzsoá parlamentben, s kijelentették, hogy ezt minden esetben bojkottálni kell. Lenin a parlamentarizmusról tartott beszédében feltárta a bojkott-taktika veszélyességét. Rámutatott arra, hogy az elmaradottabb munkások, kispolgárok és a parasztok zömükben még hisznek abban, hogy a parlament az ő érdekeiket képviseli. Ezért a kommunistáknak részt kell venniük a burzsoá parlamentekben, hogy a gyakorlatban leplezzék le ezt az állami intézményt mint a burzsoázia diktatúrájának eszközét. Az opportunisták a parlamenti demokrácia jelszavát a tőkés rendszer igazolására és védelmére használták fel, azzal a céllal, hogy a tömegeket elvonják a forradalmi harctól. Lenin elgondolása tehát, hogy a proletár demokráciára való átmenetel céljából le kell leplezni és szét kell rombolni a burzsoá parlamentarizmust, abban az időben az egyedül helyes álláspontot jelentette.

A küldöttek többsége elutasította a „baloldali" kommunisták szektás javaslatait, és támogatta a „»Baloldaliság« – a kommunizmus gyermekbetegsége" című mű tételeinek szellemében megfogalmazott határozati javaslatokat. A kongresszus a kommunista pártoktól a legális és az illegális munka összekapcsolását követelte; kötelezte a kommunista pártokat, hogy a tömegek megnyerése céljából dolgozzanak a reformista szakszervezetekben; állást foglalt a burzsoá parlamentekben való részvétel mellett. A kongresszus az angol kommunistáknak azt javasolta, hogy lépjenek be a Labour Partyba, minthogy e párt szerkezete lehetővé teszi, hogy kommunista agitációt folytassanak benne.

Különös figyelmet fordított a kongresszus a munkásosztály szövetsé-

83 *Lenin* Művei. 31. köt. 251. old.

geseinek problémájára az imperializmus elleni harcban. Ezzel kapcsolatban megvizsgálta az agrár-, valamint a nemzeti és gyarmati kérdést. Lenin mindkét kérdésről előzetes téziseket dolgozott ki, és részt vett a megfelelő határozati javaslatokat kidolgozó bizottságok munkájában.

A munkásosztály szövetsége a parasztsággal a leninizmus egyik alapeszméje. Szükségességére már Marx és Engels is rámutatott, számba véve a nyugat-európai proletariátus vereségének okait az 1848–1849. évi forradalmi harcokban, valamint levonva az 1871. évi párizsi kommün tanulságait. A tudományos kommunizmus megalapítóinak a parasztkérdésre vonatkozó magvas gondolatait a II. Internacionálé opportunistái feledésbe merítették. Leninnek viszont éppen ezek a gondolatok szolgáltak kiindulópontul a bolsevik párt és a Komintern agrárprogramjának a kidolgozásánál.

Az agrárkérdésre vonatkozó tézisek első megfogalmazásakor Lenin megállapította, hogy a munkásosztály és a parasztság szoros szövetségét parancsolóan követelik mindkét osztály életbevágó érdekei, mert ellenségük közös: a tőke. A falu dolgozó tömegei másként nem szabadulhatnak meg a kizsákmányolástól, csak ha szövetségre lépnek a proletariátussal, ha odaadóan támogatják forradalmi harcát a földesurak és a burzsoázia megdöntéséért. Ugyanakkor az ipari munkások nem képesek teljesíteni hivatásukat, az emberiség megszabadítását a tőkés elnyomástól és a hódító háborúktól, ha bezárkóznak a szűk céhérdekek és szakmai érdekek körébe. „A proletariátus csak abban az esetben valóban forradalmi, valóban szocialista módon cselekvő osztály – hangsúlyozta Lenin –, ha az egész dolgozó és kizsákmányolt nép élcsapataként, vezéreként lép fel és jár el a kizsákmányolók uralmának megdöntéséért folytatott harcban – ez pedig teljesíthetetlen, ha az osztályharcot nem viszik be a faluba, ha a falu dolgozó tömegeit nem tömörítik a városi proletariátus kommunista pártjai köré, és ha a városi proletariátus nem neveli a falu dolgozó tömegeit."[84]

A parasztságon belüli társadalmi csoportok helyzetének sokoldalú elemzése alapján Lenin megalapozta a kommunista agrárpolitikát. A parasztságnak milyen csoportjai lehetnek a munkások szövetségesei a tőke elleni harcban? E kérdésre Lenin szabatos, differenciált választ adott. Először is szövetségesek lehetnek a mezőgazdasági munkások, akik megélhetésüket a tőkés mezőgazdasági üzemekben végzett bérmunkával biztosítják; másodszor a félproletárok vagy parcellás parasztok, akik megélhetésükért részben bérmunkát vállalnak, részben a sajátjukon

84 *Lenin* Művei. 31. köt. 147. old.

vagy bérelt földdarabkán dolgozva szerzik meg a szükségeset; harmadszor a kisparasztok, azaz a kisbirtokosok, akik tulajdon vagy bérlet formájában csak olyan nagyságú földterülettel rendelkeznek, hogy családjuk és gazdaságuk szükségleteinek a fedezésére nem folyamodnak idegen munkaerő felhasználásához.

E három csoport együttvéve a tőkésországokban a falusi lakosság többségét alkotja. A tőkések és a nagybirtokosok megdöntése azonnali és óriási nyereséget jelent számukra. Ezért a szocialista forradalom végső győzelme a falun biztosított. De Lenin hangsúlyozta: nem szabad azt várni, hogy a parasztok e csoportjainak a támogatása azonnal megvalósul. Az Októberi Forradalom tapasztalatai megmutatták, hogy e hallatlanul megfélemlített, elnyomott, szétforgácsolt, félbarbár életfeltételekre kárhoztatott falusi lakosság, amely gazdaságilag, társadalmilag és kulturálisan érdekelt a szocializmus győzelmében, csak azután képes határozottan támogatni a forradalmi proletariátust, miután ez meghódította a politikai hatalmat, s határozottan leszámolt a nagybirtokosokkal és a kapitalistákkal – tehát csak azután, hogy ezek az elnyomott emberek a gyakorlatban tapasztalták: van szervezett vezérük és védelmezőjük, amely elég hatalmas és elég szilárd ahhoz, hogy segítséget nyújtson nekik és vezesse őket.

A középparasztokról Lenin azt írta, hogy gazdasági szempontból olyan kisföldműveseket kell érteni rajtuk, akik tulajdonosokként vagy bérlőként ugyancsak nem nagy földterülettel rendelkeznek, de mégis akkorával, amely a kapitalizmus idején rendszerint nemcsak a család szegényes megélhetését és a gazdaság fenntartását biztosítja, hanem bizonyos olyan felesleg megszerzését is, amely – legalábbis a jobb években – tőkévé változhat. A középparasztok elég gyakran folyamodnak idegen munkaerő alkalmazásához. Általánosítva korának forradalmi tapasztalatait, Lenin rámutatott arra, hogy a forradalmi proletariátus nem tűzheti feladatként maga elé a középparasztság megnyerését – legalábbis a legközelebbi jövőben és a proletariátus diktatúrájának kezdetéig nem –, hanem a középparasztság semlegesítésére kell törekednie. Miután semlegesítette és elszakította a burzsoáziától, a munkásosztálynak később rá kell lépnie a középparasztsággal való szilárd szövetség útjára.

Más politikát kell folytatnia a munkásosztálynak a nagyparasztok irányában. Rajtuk a tőkés mezőgazdasági vállalkozókat kell érteni, azokat, akik rendszerint néhány bérmunkást fogadnak fel, s akiket a parasztság többi rétegével csak az alacsony kulturális színvonal, az életforma s a gazdaságban személyesen végzett munka kapcsol egybe. A nagyparasztság (a kulákság) a legnagyobb létszámú burzsoá réteg, a forradalmi

munkásosztály közvetlen és elszánt ellensége. A proletariátus városi győzelme után e réteg feltétlenül a szabotázs legkülönfélébb formáihoz folyamodik, és fegyveres ellenforradalmi felkelésben törhet ki. Ezért a proletariátusnak fel kell készülnie arra, hogy e réteget teljesen lefegyverezze, ellenállás esetén pedig megsemmisítő csapást mérjen rá.

A nagyparasztok kisajátítása azonban semmiképpen sem lehet a győztes proletariátus közvetlen feladata – hangsúlyozta Lenin –, mert az ilyen gazdaságok társadalmasításához nincsenek még meg az anyagi, nevezetesen a technikai, továbbá a társadalmi feltételek. Általános szabály: a győztes proletariátus hagyja meg a nagyparasztok földjét, s csak abban az esetben kobozza el azt, ha a nagyparaszt ellenáll a dolgozók hatalmának. Az Októberi Forradalom tapasztalatai szerint – mondotta Lenin – „ez a réteg, miután a legcsekélyebb ellenállási kísérletekért alaposan megleckéztették, tudja lojálisan teljesíteni a proletárállam által kitűzött feladatokat..."[85]

Azonnal és feltétlenül el kell kobozni a földesurak, a nagybirtokosok, tehát azon személyek földjeit, akik a tőkésországokban közvetlenül vagy bérlők útján rendszeresen bérmunkások és a környéken lakó kisparasztok, sőt nem ritkán középparasztok munkaerejét zsákmányolják ki; azokét, akik egyáltalán nem vesznek részt a testi munkában, zömükben a feudális birtokosok leszármazottai vagy meggazdagodott pénzmágnások, avagy a kizsákmányolók és naplopók e két kategóriájának a keverékei.

A kongresszus bizottságaiban és plenáris ülésein éles vita bontakozott ki az agrárkérdésről. Egyes küldöttek különösen a földesúri földeknek a kis- és középparasztok közötti felosztását ellenezték. Lenin előre látta az ilyen ellenvetéseket, s ezért téziseiben kifejtette, hogy a fejlett tőkésországok tekintetében a Komintern helyesnek ismeri el a volt nagybirtokos gazdaságok egybentartását és az oroszországi szovhozok típusának megfelelő vezetését. „A legnagyobb hiba volna azonban ezt a szabályt túlozni vagy sablonosan alkalmazni és soha meg nem engedni, hogy a kisajátított kisajátítók földjeinek *egy részét* ingyenesen átadják a környékbeli kisparasztságnak, olykor pedig a középparasztságnak is."[86]

Egyes küldöttek még nem értették meg a proletariátus és a kisparasztság szilárd szövetségének döntő jelentőségét a szocialista forradalom szempontjából, s kispolgársággal vádolták Lenint. Így például Arthur Crispien és Giacinto Menotti Serrati azt állították, hogy a kisparasztságnak tett engedmények az opportunizmus útjára taszíthatják a nyugat-

85 *Lenin* Művei. 31. köt. 152. old.
86 Ugyanott, 154. old.

európai proletariátust. Serrati azt javasolta, hogy a forradalom előtt ne tegyenek semmiféle engedményt a falusi kispolgárságnak, nehogy ártsanak a proletártömegek érdekeinek.[87] A küldöttek többsége nem így vélekedett, hanem Lenint támogatta, aki téziseinek kidolgozásakor az orosz forradalom tapasztalatain kívül a magyarországi és a Bajor Tanácsköztársaság tanulságait is figyelembe vette.

A kongresszus behatóan foglalkozott a nemzeti-gyarmati problémával. Alapjában véve ez a munkásosztály és a parasztság szövetségének a problémája volt nemzetközi méretekben, mert a gyarmati és a függő helyzetben levő országok lakosságának túlnyomó többségét parasztok alkották. Amint az egyes országokban a burzsoázia felett nem lehet győzelmet aratni a munkásosztály és a dolgozó parasztság szövetsége nélkül, ugyanúgy a világimperializmus feletti győzelem sem lehetséges a forradalmi proletariátus és a nemzeti felszabadító mozgalom szövetsége nélkül. Abból kiindulva, hogy az új történelmi korszakban a nemzeti felszabadító mozgalom a szocialista világforradalom elválaszthatatlan része, a kongresszus azt a feladatot tűzte ki, hogy a fejlett tőkésországok forradalmi harcát és az elnyomott népek nemzeti felszabadító mozgalmát egységes imperialistaellenes folyammá kell egybeolvasztani.

A kommunista világmozgalom stratégiai feladatának meghatározásában döntő szerepet játszott Lenin. Az Októberi Forradalom után írt műveiben kidolgozta a forradalmi világmozgalomban harcoló különböző osztagok kölcsönhatásának rendkívül bonyolult kérdéseit, megmutatta a tőkésországokban megvalósítandó proletárforradalmaknak és az elnyomott népek felszabadító harcának kölcsönös kapcsolatát.

Még a Komintern második kongresszusának megnyitása előtt Lenin vitára bocsátotta „A nemzeti és gyarmati kérdésről szóló tézisek tervezetét": elküldte a különböző országokban levő elvtársaknak, s megkérte őket, hogy tegyék meg észrevételeiket. Többen eleget tettek a felhívásnak, s eljuttatták Leninnek észrevételeiket és anyagaikat, amelyeket azután ő felhasznált. Később, a kongresszus megnyitása után, a Lenin elnökletével ülésező különbizottság behatóan foglalkozott a kérdéssel. Lenin felkérésére Massabendra Nath Roy indiai küldött kiegészítő téziseket írt, amelyek a nemzeti felszabadító mozgalom képét „India és más, Anglia által elnyomott nagy ázsiai népek szempontjából"[88] rajzolta meg. Alapos vita után a bizottság jelentéktelen módosításokkal egyhangúlag elfogadta Lenin téziseit és Roy téziseit is Lenin módosításaival.

87 Vtoroj kongressz Kominterna. 383. old.
88 *Lenin* Művei. 31. köt. 240. old.

A kongresszus plenáris ülésén Lenin számolt be a bizottság munkájáról. Mindenekelőtt megállapította, hogy „sikerült minden fontosabb kérdésben teljes egyetértésre" jutni.[89] Az elfogadott tézisek kiindulópontja az imperializmus és a szocializmus közötti ellentmondásnak mint a beköszöntött új korszak alapvető ellentmondásának a meghatározása volt. Most az egész világfejlődést az imperialista nemzetek Szovjet-Oroszország elleni harca határozza meg – mondotta Lenin. „Ha ezt szem elől tévesztjük, akkor egyetlen nemzeti vagy gyarmati kérdést sem tudunk majd helyesen felvetni, még ha a világ legtávolibb zugáról volna is szó. Mind a civilizált, mind pedig az elmaradott országok kommunista pártjai csak ebből a szempontból kiindulva képesek helyesen felvetni és megoldani a politikai kérdéseket."[90] A Kominternnek tehát az a legfontosabb feladata, hogy megvalósítsa valamennyi nemzeti és gyarmati felszabadító mozgalom szoros szövetségét Szovjet-Oroszországgal a közös ellenség, a világimperializmus ellen, amelyet a földkerekség lakosságának óriási többségét kizsákmányoló és elnyomó imperialista hatalmak csoportja képvisel.

Lenin abból indult ki, hogy az elnyomott országokban a kommunistáknak a nemzeti felszabadító harc élenjáró erőivé kell válniuk, s hogy meghatározott feltételek között azzá is válhatnak. Lenin rámutatott az elnyomott népek nemzeti öntudatra ébredésének haladó szerepére, és aláhúzta, hogy a forradalmi és a nacionalista Kelet növekvő imperialistaellenes erő. Határozottan ellenzett bármiféle arra irányuló kísérletet, hogy a keleti nemzeti felszabadító harcot szembeállítsák a nyugati szocialista forradalom ügyével. Mint megalapozatlanokat elutasította az olyan állításokat, „mintha a Nyugatnak a sorsa kizárólag a keleti országokban folyó forradalmi mozgalom fejlettségi fokától és erejétől függene".[91] Ugyanakkor Lenin követelte: „...határozottan harcolni kell az ellen, hogy az elmaradott országok burzsoá demokratikus felszabadító irányzatait olyan színben tüntessék fel, mintha azok kommunista irányzatok volnának".[92] Később, azokat a pártokat jellemezve, amelyeket a gyengén fejlett országokban meg lehet alakítani, hangsúlyozta, hogy például olyan országban, mint Mongólia, „a forradalmároknak sokat kell még dolgozniuk az állami, gazdasági és kulturális építés területén, amíg a pásztorelemekből proletártömeg jön létre, amely aztán segíteni fog

89 Ugyanott, 239. old.
90 Ugyanott, 240. old.
91 Vesztnyik 2-vo kongressza Kommunyisztyicseszkovo Internacionala, 1920. július 27. 1. sz.
92 *Lenin* Művei. 31. köt. 144. old.

abban, hogy a népi-forradalmi pártot »átváltoztassák« kommunistává. Csupán a cégtábla megváltoztatása ártalmas és veszélyes lenne."[93]

Hogyan és milyen feltételek között kell a Kominternnek támogatnia a nemzeti felszabadító mozgalmakat, amelyek osztálytartalmukat tekintve burzsoá demokratikus mozgalmak? A lenini tézisek erre a kérdésre is világos választ adtak. A kommunistáknak támogatniuk kell mindenfajta nemzeti felszabadító mozgalmat, ha az valóban forradalmi és az imperializmus szétzúzására irányul. „A Kommunista Internacionálénak ideiglenes megegyezésre, sőt szovetségre kell lépnie a gyarmatok és az elmaradott országok burzsoá demokráciájával, de nem szabad osszeolvadnia vele, hanem feltétlenül meg kell őriznie a proletármozgalom önállóságát, még legkezdetlegesebb formájában is."[94]

Az elnyomott országokban a kommunisták feladatait Lenin abban látta, hogy olyan forradalmi pártokat hozzanak létre, amelyek nemcsak a nevükben kommunisták; hogy lefordítsák a kommunista tanítást minden nép nyelvére; hogy megvalósítsák ezen országok dolgozóinak és kizsákmányolt tömegeinek a kapcsolatát a világ proletariátusával; hogy felkeltsék a tömegek forradalmi aktivitását és öntevékenységét függetlenül attól, milyen a tömegek színvonala; hogy harcot folytassanak a tömegek életbevágó követeléseiért. Lenin hangsúlyozta, hogy a Kelet kommunistáinak „arra a történelmileg jogosult burzsoá nacionalizmusra kell támaszkodniuk, amely felébred a népeknél, s nem lehetséges, hogy ne ébredjen fel".[95]

Lenin azzal, hogy kiadta a jelszót: a gyarmatokon támogatni kell a valóban forradalmi polgári demokratikus erőket, miközben a kommunista elemek megőrzik szervezeti és ideológiai önállóságukat – megvetette az egységes imperialistaellenes front megteremtésének eszmei alapját.

Ez az elvileg új szemlélet ellenzést váltott ki néhány küldöttből. Így például Serrati és az iráni Sultan-Zade azt állította, hogy a nemzeti mozgalmak, amelyekben részt vesz a burzsoázia, nem forradalmiak. A nemzeti burzsoázia támogatása a nemzeti felszabadító mozgalomban – Serrati véleménye szerint – „csak a proletariátus ontudatának elhomályosodására" vezethet.[96] Hasonló gondolatot juttatott kifejezésre téziseinek első változatában Roy indiai küldött is. Roy úgy vélte, hogy a gyarmatokon és a függő helyzetben levő országokban a helyi burzsoá-

93 *Lenin:* Polnoje szobranyije szocsinyenyij. 44. kot. 233. old.
94 Vtoroj kongressz Kominterna. 495. old.
95 *Lenin:* Polnoje szobranyije szocsinyenyij. 39. kot. 330. old.
96 Vtoroj kongressz Kominterna. 165. old.

zia nemzeti függetlenségi mozgalma, valamint a munkás- és parasztttömegeknek a kizsákmányolás elleni mozgalma nagyon is szemben állnak egymással, és nem fejlődhetnek együtt.

Hosszú viták után a küldöttek többsége meggyőződött az ilyesfajta állítások alaptalanságáról, és arra a következtetésre jutott, hogy a gyarmati és függő helyzetben levő országokban a kommunistáknak támogatniuk kell a helyi polgári demokratikus mozgalmakat, mivel ezek még nem vesztették el objektíve forradalmi szerepüket. De a kommunisták csakis abban az esetben juthatnak egységre a nemzeti felszabadító erőkkel, ha ezek nem akadályozzák meg a kommunistákat abban, hogy „forradalmi szellemben neveljük és szervezzük a parasztságot és a kizsákmányoltak széles tömegeit".[97]

A kongresszus hangsúlyozta azt is, hogy feltétlenül ki kell irtani a kommunisták tudatából a kispolgári nacionalizmus maradványait, amelyek károsan befolyásolhatják a munkásosztály és az elnyomott népek imperialistaellenes erőfeszítéseinek egyesítését. A lenini tézisek erről a következőket mondották: „A harcot e baj ellen, a legmegrögzöttebb kispolgári nacionalista előítéletek ellen (amelyek a legkülönbözőbb formákban jelennek meg: például fajgyűlölet, nemzetiségi üldözés, antiszemitizmus formájában) annál inkább előtérbe kell helyezni, minél időszerűbb feladattá válik, hogy a proletárdiktatúrát nemzetiből (azaz egy országban létezőből, amely nem képes meghatározni a világpolitikát) nemzetközivé változtassuk át (azaz legalábbis néhány élenjáró ország proletárdiktatúrájává, amely döntő befolyást tud gyakorolni a világpolitikára)".[98]

Leleplezve a munkásmozgalom ama résztvevőinek nemzeti önzését, akik a nemzetek egyenjogúságát hangsúlyozva elhanyagolják az összproletár, nemzetközi célokat és feladatokat, Lenin azt írta, hogy a proletár internacionalizmus megköveteli, először is: hogy a proletárharc *egy* országon belüli érdekeit alárendeljék a harc egyetemes világméretű érdekeinek; másodszor pedig: hogy azon nemzet, amely már győzelmet aratott a burzsoázia felett, vállalja a legnagyobb áldozatokat is a nemzetközi tőke megdöntéséért.

A nemzeti-gyarmati probléma megvitatása során megvizsgálták azt is, hogy az elmaradott országoknak van-e lehetőségük a nem kapitalista úton való fejlődésre. A küldöttek nagyra értékelték a szovjet államépítés közép-ázsiai tapasztalatait, és egyhangúlag helyeselték Lenin következ-

97 *Lenin* Művei. 31. köt. 241. old.
98 Vtoroj kongressz Kominterna. 493–494. old.

tetését: „...az előrehaladott országok proletariátusának segítségével az elmaradott országok áttérhetnek a szovjetrendre, és bizonyos fejlődésfokon keresztül – a kommunizmusra, a tőkés fejlődési szakasz elkerülésével".[99] A közép-ázsiai szovjetköztársaságok, valamint utóbb a Mongol Népköztársaság fejlődése igazolta e rendkívül fontos elméleti tételt.

Melyek a kommunisták feladatai a Kelet országaiban? Lenin szerint „különösen arra kell összpontosítaniuk erőfeszítéseiket, hogy a »dolgozók szovjetjeinek« létrehozása stb. útján alkalmazzák a szovjetrendszer alapelveit azokban az országokban, ahol kapitalizmus előtti viszonyok uralkodnak".[100] E szovjeteken Lenin mindenekelőtt parasztszovjeteket értett, azaz osztályösszetételüket tekintve nem proletár hatalmi szerveket. Rámutatott arra is, hogy az elmaradott országokban a kommunisták hatalomra jutása nem elengedhetetlen feltétele a nem kapitalista úton való fejlődésnek.

A Komintern második kongresszusa még számos más kérdéssel is foglalkozott. Kiáltványt fogadott el, és határozatot hozott a tanácsok megalakításának feltételeiről, felhívást intézett a világ proletárjaihoz és proletárasszonyaihoz, az egész világ szakszervezeteihez, a Francia Szocialista Párt tagjaihoz és minden öntudatos francia munkáshoz, Pétervár munkásaihoz, az OSZSZSZK Vörös Hadseregéhez és Flottájához, s felhívást bocsátott ki Magyarország hóhérai ellen.

A második kongresszus egyhangúlag elfogadta a Komintern szervezeti szabályzatát, amely a demokratikus centralizmus alapján pontosan meghatározta a Kommunista Internacionálé szerkezetét és szervezeti felépítését.

A szervezeti szabályzatról Hriszto Kabakcsiev, a Bolgár Kommunista Párt küldötte tartott előadást. Hangsúlyozta, hogy a proletariátus erőinek tömörítése és összpontosítása az egyesült ellenforradalom elleni harcban a proletárforradalom sikerének alapvető feltétele. A gyakorlatban a Kominternnek kell megvalósítania a világproletariátus tömörítését. Hogy ezt megtehesse, hatalmas, fegyelmezett, szigorúan központosított szervezetnek kell lennnie, amely ellenőrzi, irányítja és egybehangolja az egyes országok proletariátusának gyakorlati tevékenységét, forradalmi akcióit.

A szervezeti szabályzat kimondotta, hogy a Kommunista Internacionálé feladatul tűzi maga elé az egész világ dolgozóinak felszabadítását. Ezért a Komintern soraiban mint testvérek egyesülnek a fehér, sárga,

99 *Lenin* Művei. 31. köt. 244. old.
100 CPA IML. f. 2. op. 1. ed. hr. 14423. l. 7.

fekete bőrű emberek, az egész földkerekség dolgozói. A szervezeti szabályzat leszögezte: „A Kommunista Internacionálénak valóban és ténylegesen egységes kommunista világpártnak kell lennie, melynek szekciói az egyes országokban működő pártok."[101]

A Kommunista Internacionálé legfelsőbb szervévé a Kominternhez tartozó valamennyi párt és szervezet világkongresszusát nyilvánították, amelynek általában évenként kellett összeülnie. Csak a kongresszusnak volt joga megváltoztatni a Komintern programját és dönteni a legfontosabb stratégiai és taktikai kérdésekről.

A kongresszusok közötti időszakban a Komintern vezető szerve a kongresszusnak felelős Végrehajtó Bizottság (KIVB) volt. A KIVB székhelyét a szervezeti szabályzat szerint mindannyiszor a kongresszusnak kellett megállapítania. A Komintern Végrehajtó Bizottságába azon ország kommunista pártja, ahol a KIVB székelt, öt szavazati jogú képviselőt küldött, a kongresszuson megállapítandó 10–13 legnagyobb párt pedig egy-egy szavazati jogú képviselőt. A többi pártnak is joga volt képviselőt küldeni a KIVB-be, tanácskozó joggal.

A Végrehajtó Bizottság kötelessége volt két kongresszus között vezetni a Komintern munkáját, kiadni különböző nyelveken a „Kommunista Internacionálé" című folyóiratot, a Komintern nevében közzétenni a szükséges felhívásokat és irányelveket. A szervezeti szabályzat megadta a Komintern Végrehajtó Bizottságának „a jogot, hogy megkövetelje a csatlakozott pártoktól olyan csoportok és személyek kizárását, amelyek, illetve akik megszegik a nemzetközi fegyelmet, valamint hogy kizárja a Kommunista Internacionáléból az olyan pártokat, amelyek megszegik a világkongresszus határozatait".[102] Az egyes pártok közötti legfontosabb politikai kapcsolatokat általában a KIVB útján kellett megvalósítani.

A Komintern második kongresszusa nagyszerű politikai egyetem volt a nemzetközi proletariátus küldöttei és az elnyomott népek képviselői számára. A kongresszus plenáris üléseinek és munkabizottságainak tárgyilagos légköre, a Leninnel folytatott baráti beszélgetések hozzájárultak ahhoz, hogy a küldöttek mélyrehatóan kidolgozzák és megértsék a kommunista világmozgalom céljait és feladatait. A kongresszusnak egyetlen olyan résztvevője sem volt, akire ne gyakorolt volna óriási hatást Lenin személyisége. „Lenin, aki egyidejűleg teoretikus és az akció embere is, jelenleg a világ munkásmozgalmának legnagyobb alakja"[103] –

101 Vtoroj kongressz Kominterna. 536. old.
102 Ugyanott, 537. old.
103 Piszma V. I. Lenyinu iz-za rubezsa. Moszkva 1966. 233. old.

írta akkor Marcel Cachin, a francia munkásosztály kiemelkedő képviselője.

A kongresszusi küldöttekre nagy benyomást gyakoroltak a világforradalom élvonalában hősiesen harcoló szovjet emberek. „Láttuk, mint mentek a frontra a komszomolisták, hogy megvédelmezzék a fiatal szovjetköztársaságot. Lenin lelkesítette őket, az ő hősiességük lelkesítette Lenint – emlékezett vissza később William Gallacher, az angol munkásmozgalom jelentős személyisége. – Mi, a Kommunista Internacionálé második kongresszusának küldöttei, valamennyien éreztük, tudtuk, hogy semmilyen nehézség, semmilyen szenvedés nem tudja megtörni a szovjet emberek bátorságát, a fiatalokét és az öregekét, a katonai egyenruhát viselőkét és az egyenruha nélküliekét. Az, aminek szemtanúi voltunk Moszkvában, óriási hatást gyakorolt ránk. Elszántságunk megszilárdult, hogy cselekedjünk, hogy állhatatosak legyünk, hogy leküzdjük a nehézségeket."[104]

1920. augusztus 7-én a Komintern második kongresszusa befejezte munkáját. Még ugyanazon a napon a Komintern 20 szekciójának a képviselőiből megalakították a Komintern Végrehajtó Bizottságát. A KIVB Kisirodáját (elnökségét), amelynek a mindennapi, folyó ügyeket kellett intéznie és előkészítenie az anyagokat a KIVB teljes üléseire, a következő öt főből alakították meg: Zinovjev lett az elnök, Buharin az elnök helyettese, Kobeckij a titkár, továbbá tagja volt még E. Meyer és Rudnyánszky Endre.

Röviddel a Komintern második kongresszusa után Bakuban megtartották a keleti népek első kongresszusát. Ezen a közép-ázsiai szovjetköztársaságokból, Indiából, Kínából, Afganisztánból, Törökországból, Iránból és a Kelet más országaiból érkezett mintegy kétezer küldött vett részt, valamint vendégek Európa és Amerika országaiból. A kongreszszus a Komintern második kongresszusának szellemében több dokumentumot fogadott el, és kiadta a jelszót: „Világ proletárjai és az egész világ elnyomott népei, egyesüljetek!"

Hangsúlyozva az elfogadott határozatok óriási fontosságát, Lenin a a következőt mondotta: „Azt, amit a kommunisták moszkvai kongreszszusa és a keleti népek kommunista képviselőinek bakui kongresszusa végzett, nem lehet rögtön felmérni, nem lehet közvetlenül kiszámítani, de ez olyan vívmány, amely többet jelent minden katonai győzelemnél, mert azt mutatja nekünk, hogy a bolsevikok tapasztalatai, tevékenységük,

104 O Lenyinye. Voszpominanyija zarubezsnih szovremennyikov. Moszkva 1966. 337. old.

programjuk, a tőkések és az imperialisták elleni forradalmi harcra szólító felhívásuk világszerte elismerést vívott ki magának..."[105]

A Komintern második kongresszusának világtörténelmi jelentősége abban áll, hogy kidolgozta a kommunista világmozgalomnak az imperializmus elleni harcra vonatkozó politikai vonalát. Irányelveket adott a forradalmi proletariátusnak a dolgozó parasztsággal és az elnyomott népek nemzeti felszabadító mozgalmával való szövetségére, elejét vette annak, hogy az opportunisták behatoljanak a Kominternbe, kijelölte a baloldali hibák kijavításának útját a kommunista mozgalomban, kitűzte a kommunista pártok eszmei és szervezeti megszilárdításának feladatát, a tömegekhez fűződő kapcsolatok megerősítésének feladatát. A „21 feltétel" és a szervezeti szabályzat elfogadásával befejezte a Kominternnek mint egységes nemzetközi forradalmi proletárpártnak a szervezeti kialakítását, meghatározta a nemzetközi proletárfegyelem szilárd elveit. „Büszkék vagyunk arra – hangsúlyozta Lenin az osztrák kommunistákhoz írott levelében –, hogy a munkások felszabadulásukért folytatott harcának nagy kérdéseit úgy oldjuk meg, hogy alávetjük magunkat a forradalmi proletariátus nemzetközi fegyelmének, számításba vesszük a különböző országok munkásainak tapasztalatait, számolunk tudásukkal, akaratukkal, és ilyenformán a gyakorlatban (nem pedig szóban, mint a Karl Rennerek, Fritz Adlerek és Otto Bauerek) valósítjuk meg a világkommunizmusért folytatott munkás osztályharc egységét."[106]

Lenin a kommunista világmozgalomnak a Komintern 1919-ben történt megalapítása óta elért sikereit összegezve azt írta, hogy a második kongresszuson már nem csupán a proletárforradalom élenjáró osztagai tömörültek, hanem erős, a proletártömegekkel kapcsolatban álló szervezetek küldöttei. Míg a Komintern első, alapító kongresszusa megvetette a proletariátus tömörítésének alapját a kommunizmus zászlaja alatt, addig a második kongresszus megtette a következő lépést: határozataiban kidolgozta a nemzetközi kommunista mozgalom elméletének és taktikájának alapvető kérdéseit.

105 *Lenin* Művei. 31. köt. 336. old.
106 Ugyanott, 270–271. old.

MÁSODIK FEJEZET

A KOMMUNISTA INTERNACIONÁLÉ HARCA A TÖMEGEKÉRT, A MUNKÁS-EGYSÉGFRONTÉRT, A SZOVJETEK KÖZTÁRSASÁGÁNAK MEGERŐSÍTÉSÉÉRT

(1921–1923)

A munkásmozgalom helyzete

A Komintern II. és III. kongresszusa között a nemzetközi helyzetben és a forradalmi világmozgalomban jelentős változások következtek be. 1920 végén Szovjet-Oroszországban befejeződött a külföldi katonai intervenció és a polgárháború. A bolsevik párt vezette szovjet nép, a nemzetközi proletariátus támogatásával, megvédte a Nagy Októberi Szocialista Forradalom vívmányait, a szovjethatalmat, az ország függetlenségét. Kudarcot vallott a nemzetközi imperializmus kísérlete, hogy erőszakkal megfojtsa a világ első szocialista forradalmát. A fiatal szocialista állam győzelme megmutatta az új rend legyőzhetetlenségét, a kapitalizmus szétzúzására irányuló folyamatnak a visszafordíthatatlanságát, kifejezésre juttatta a szocialista világforradalom bástyájának, a tőkésországokban és a gyarmatokban harcoló néptömegek világítótornyának megszilárdulását.

A világpolitika és az imperializmusra gyakorolt forradalmi nyomás mind aktívabb tényezőjévé vált a gyarmati és a félgyarmati országok elnyomott népeinek növekvő felszabadító mozgalma. 1921-ben antiimperialista, antifeudális népforradalom eredményeként Mongólia kiszakadt az imperializmus rendszeréből, s lehetőséget kapott arra, hogy szabad, független, demokratikus országként fejlődjék. A forradalom élén az 1921. március 1-én megalakított Mongol Néppárt állott.

Ugyanakkor a tőkésországokban a forradalmi harc lendülete alábbhagyott. Az 1920 második felében és az 1921 elején kibontakozó forradalmi harcok során a jobboldali szociáldemokrácia támogatásával a burzsoáziának sikerült vereséget mérnie a proletariátusra. Észak-Olaszországban sikertelenül végződött a munkások akciója, akik 1920 szeptemberében felkeltek, hogy elfoglalják a gyárakat és az üzemeket. Decemberben a burzsoázia Csehszlovákiában elnyomta a proletárok általános sztrájkját. 1921 márciusában a német reakció kiprovokálta, azután

pedig vérbe fojtotta Közép-Németország munkásainak forradalmi akcióját.

A tőkésországok többségében a burzsoázia támadásba ment át a proletariátus ellen. A munkásosztály kénytelen volt nehéz védelmi harcokat folytatni, mégpedig a tőkésországokat 1920–1921-ben hatalmába kerítő gazdasági válság feltételei közepette. A gyárakból és üzemekből több millió embert az utcára dobtak, a dolgozók bérét csökkentették. A világháború befejezése után kiharcolt politikai és gazdasági vívmányok most veszélybe kerültek, egyes országokban pedig sokat fel is számoltak közülük. A dolgozók életszínvonala ellen intézett támadást a politikai reakció fokozódása kísérte. A munkások ellen mind gyakrabban alkalmaztak terrorista és sztrájktörő szervezeteket, a többi között felfegyverzett fasiszta bandákat is. Az esetek többségében a sztrájkok és a munkások egyéb akciói vereséggel végződtek.

Az európai és az amerikai burzsoázia ügyesen kombinálta a közvetlen nyomás és terror politikáját a lavírozás, az egyes engedmények politikájával. A forradalmi fellendülés éveiben a tőkésországokban megnőtt a dolgozók milliós tömegeinek aktivitása. De a burzsoázia ereje és tapasztalatai, a szociálreformista pártok ideológiai és szervezeti befolyása, a tömegek elégtelen politikai érettsége, a tudatuk mélyen gyökerező előítéletek és illúziók, a naiv hit, hogy teljes mértékben biztosíthatják érdekeiket a burzsoá demokrácia viszonyai között, valamint a fiatal kommunista pártok gyengesége és tapasztalatlansága odavezettek, hogy a munkások és más dolgozó rétegek tekintélyes része nem tudott a forradalmi útra lépni, hanem a reformistákat követte.

1921-ben a szociáldemokrata és a szocialista pártokban mintegy 8 millió tag tömörült, a reformisták vezette Nemzetközi Szakszervezeti Szövetséghez, az ún. Amszterdami Internacionáléhoz pedig mintegy 22 millió ember tartozott.[1]

A jobboldali szociáldemokrata vezérek és a reformista szakszervezeti vezetők ebben az időben nagy hangon hirdették az „osztálybékét" és a „kapitalizmus belenövését a szocializmusba", és széles körben propagálták a gazdaság úgynevezett „szocializálására" vonatkozó terveiket. Kijelentették, hogy a világháború befejeződése után a proletariátus előtt megnyílt az út a szocializmushoz, forradalom nélkül, a parlamenti demokrácián keresztül, s ezért a szocialista pártok feladata abban áll, hogy a parlamenti választásokon győzelmet aratva megvalósítsák program-

1 Jahrbuch für Wirtschaft, Politik und Arbeiterbewegung 1923–1924. Hamburg. 51. old.; Jezsegodnyik Kominterna. Petrográd–Moszkva 1923. 54–55., 82–83. old.

jukat. „Erőnket a választási urnákra kell összpontosítanunk. A szavazólap erősebb a lövedéknél, és végső fokon győznie kell" – állította James Henry Thomas, az Amszterdami Internacionálé egyik vezére.[2] Demagóg módon kihasználva a dolgozók demokratikus hangulatát, a reformisták saját érdemükként tüntették fel az osztályharcban elért vívmányokat, azt állították, hogy megnyitják az utat a „demokratikus szocializmushoz", és közben minden erejüket arra összpontosították, hogy megakadályozzák a tömegek részvételét az aktív forradalmi akciókban. Az osztályharc legnagyobb fokú kiéleződésének pillanatában a jobboldali szociáldemokraták nemritkán magukra vállalták a forradalom megfojtóinak és hóhérainak szerepét. Elkeseredett harcot folytattak a kommunisták ellen, igyekeztek elszigetelni őket a néptől, felszámolni a kommunista pártok befolyását a munkásosztályban. Ezzel a céllal kizárták a kommunistákat a szakszervezetekből, s kiűzték a szakszervezeti egyesülésekből azokat az ágazati szakszervezeteket, amelyekben erős volt a kommunista befolyás.

A reformisták szakadár politikáját elősegítették a „baloldali" kommunisták hibái. Ezek Németországban, Csehszlovákiában s néhány más országban arra törekedtek, hogy a forradalmi munkások kilépjenek a reformista szakszervezetekből és önálló szakszervezeteket alakítsanak. Az ilyen álradikális akciók a valóságban a reformisták kezére játszottak. A szakszervezetekből kizártak egyébként is kénytelenek voltak létrehozni saját szakszervezeteiket, amelyek noha forradalmi álláspontra helyezkedtek, el voltak szigetelve a reformista szakszervezetekben maradt nagy munkástömegektől.

A nemzetközi munkásmozgalomban káros politikát folytattak a centrista pártok vezetői. Igyekeztek gátat emelni ama munkások útjába, akik elfordultak a jobboldali szociáldemokratáktól, és kezdték megérteni a forradalmi akciók szükségességét. A centrista vezérek, noha szavakban elismerték a forradalmi átalakításoknak, sőt a proletárdiktatúra megvalósításának szükségességét és fontosságát, ténylegesen segítettek a jobboldali szociáldemokratáknak a munkásmozgalom gyengítésében. Bírálták a II. Internacionálét mint reformista szervezetet, de a valóságban ugyanolyan opportunista, szakadár politikát folytattak, mint annak vezetői. Mindez odavezetett, hogy a centrista pártokban mélyült az ellentét a balra tolódó egyszerű tagok és a jobbfelé húzó vezérek között.

1921-ben a centrista pártok Bécsben megalapították a Szocialista Pártok Nemzetközi Munkásegyesülését, az úgynevezett II és ½-es Inter-

2 Mezsdunarodnoje rabocseje dvizsenyije, 1921. 2. sz. 7. old.

nacionálét. Forradalmi frazeológiájukkal, állandóan ismételgetett demagóg egységfelhívásaikkal a centristák a II és ½-es Internacionálét a kommunisták növekvő befolyásának feltartóztatására használták fel. Lenin ezt írta róluk: „A II és ½-es Internacionáléhoz tartozó urak, akik azt szeretnék, ha forradalmároknak neveznék őket, a valóságban minden komoly helyzetben ellenforradalmároknak bizonyulnak, mert félnek a régi államgépezet erőszakos lerombolásától, nem hisznek a munkásosztály erőiben."[3]

A nemzetközi munkásosztályban a szociáldemokrata vezetők árulása következtében történt szakadás és az osztályharc szabotálása meggyengítette a proletariátus erőit, és elősegítette a burzsoázia támadását a munkásosztály ellen. A burzsoáziának sikerült a tőkésországokban időleges vereséget mérnie a munkásosztályra, fékeznie a forradalmi világfolyamatot, de ezt megállítani nem volt képes. A kapitalizmus általános válsága tovább mélyült.

A proletariátus veresége nyomán bekövetkezett forradalmi apály ellenére továbbra is objektíve forradalmi volt a helyzet, s a tőkés és a gyarmati országokban felhalmozódott nagy mennyiségű „gyúlékony anyag" új forradalmi robbanás lehetőségét teremtette meg.

Új kommunista pártok alakulása

Ebben az időszakban, jóllehet az osztályharc feltételei bonyolultabbakká váltak, a munkásmozgalom soraiban erősödött a differenciálódás folyamata. Az elhatárolódás eredményeként a szocialista pártok legjobb, leghaladóbb elemei a kommunizmus oldalára állottak.

A Komintern második kongresszusának határozatai, különösen a „21 feltétel" heves vitákat váltott ki azokban a pártokban, amelyek kinyilvánították, hogy csatlakozni kívánnak a III. Internacionáléhoz, de amelyek lényegében még centrista pártok voltak. Németország Független Szociáldemokrata Pártjában, a Francia Szocialista Pártban, az Olasz Szocialista Pártban és még néhány más pártban a forradalmi szárny harcot indított az opportunista, centrista elemek ellen, akik nem akarták elfogadni a „21 feltételt". Az opportunisták a Kominternt és különösen az OK(b)P-t „diktátorsággal" s azzal vádolták, hogy a munkásmozgalmat „Moszkva érdekeinek" akarja alárendelni. Lenin leleplezte ezt a rágalmat. A német és francia munkásokhoz írott levelében megállapította: „A Moszkva »diktátorságával« stb. kapcsolatos hangoskodások nem egyebek közönséges elterelő hadmozdulatnál. Valójában a Kommunista

3 *Lenin* Művei. 33. köt. Szikra 1953. 6. old.

Internacionálé Végrehajtó Bizottságának húsz tagja van, akik közül csak öt az Oroszországi Kommunista Párt tagja. A »diktátorságot« stb. hangoztató beszédek nem egyebek önámításnál vagy a munkások becsapásánál."[4] Az igazi harc egyrészt a forradalmi, proletár elemek, másrészt pedig az opportunista, kispolgári elemek között folyik, akik a proletárpárton belül a burzsoázia befolyását valósítják meg, a proletariátus alávetését a burzsoá reformizmusnak. „Csak az ilyen és hozzájuk hasonló emberekkel való szakítás valósítja meg a forradalmi proletariátus *nemzetközi egységét* a burzsoázia *ellen*, a burzsoázia megdöntése érdekében."[5]

A kommunista pártok kialakulási folyamatának, a nemzetközi kommunista mozgalom egysége létrehozásának és megszilárdításának szerves része volt a centristák leleplezése és kiűzése a III. Internacionálé pártjaiból.

Németországban az NKP támogatásával a NFSZDP forradalmi szárnya a maga oldalára állította a párt tömegeit, a Hallében tartott kongresszuson megszerezte a szavazatok többségét, és keresztülvitte, hogy a kongresszus határozatot fogadott el a Kominternbe való belépésről és az NKP-val való egyesülésről. A jobboldaliak kivonultak a kongresszusról, és kettészakították a pártot. 1920 decemberében a Berlinben tartott kongresszuson az NFSZDP balszárnya a kommunista párttal Németország Egyesült Kommunista Pártjává (NEKP) olvadt össze.[6] A német proletariátus forradalmi élcsapatának tömörülése, történelmileg rövid idő alatt a NKP tömegpárttá válása, a nemzetközi kommunista mozgalom nagy vívmánya volt, amely más országokban is erős visszhangot keltett. „Az iparilag erősen fejlett ország két pártjának közös harca egy pártban való egyesülésükhöz vezetett, forradalmi alapon."[7]

1920 decemberének végén Tours városában megnyílt a Francia Szocialista Párt kongresszusa. A kongresszust megelőzően a forradalmi elemek a párton belül erőteljes harcot indítottak azért, hogy a párt marxi–lenini álláspontra helyezkedjék és elfogadja a „21 feltételt". A kongreszszuson azután a Komintern befolyására és segítségével olyan határozatokat hoztak, amelyek lehetővé tették a pártnak, hogy végleg a forradalmi útra térjen és kommunista párttá váljon. Marcel Cachin, a Komintern aktív harcosa, a Francia Kommunista Párt fáradhatatlan építője, Szovjet-Oroszországban tett utazása és Leninnel történt találkozásai után vált

4 *Lenin* Művei. 31. köt. 282. old.
5 Ugyanott, 284. old.
6 1921 augusztusában a NEKP a Németország Kommunista Pártja nevet vette fel.
7 Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung. 3. köt. 1917–1923. Berlin 1966. 311. old.

meggyőződéses forradalmárrá. Clara Zetkin, aki illegálisan érkezett a tours-i kongresszusra, a Komintern Végrehajtó Bizottsága nevében felszólította a kongresszust, hogy helyezkedjék osztályharcos, forradalmi álláspontra, és alapítsa meg a kommunista pártot. „Az előrehaladáshoz – mondotta – erős, egységes, központosított, fegyelmezett pártot kell létrehozni, s világosan ki kell jelenteni, hogy ez a párt csatlakozott a Kommunista Internacionáléhoz."[8]

A kongresszus háromnegyedes szótöbbséggel elhatározta a csatlakozást a Kommunista Internacionáléhoz. Az elfogadott kiáltványt Paul Vaillant-Couturier olvasta fel: „A kongresszus fordulópontot jelent a szocializmus hosszú és dicsőséges történetében Franciaországban. Új életre keltve országunkban Marx és Engels igazi, hamisítatlan tanítását, amely egykor szent volt számunkra, de amelyről a gyakorlatban gyakran megfeledkeztünk, a kongresszus ugyanakkor arra tanít bennünket, hogy felkészülésünk módszereit és akcióinkat az új korszak szükségleteihez alkalmazzuk, azokhoz a kötelezettségekhez, amelyeket parancsolóan előír számunkra a forradalmi világválság... Legyen hát naggyá pártunk! Legyen erős és fegyelmezett, tekintély nemcsak az egyszerű tagok, hanem a vezetők számára is!"[9]

A tours-i kongresszus biztosította a feltételeket ahhoz, hogy a francia munkásmozgalom egyesüljön a marxizmus–leninizmussal. A kommunista párt, szakítva a jobboldaliak és a centristák reformista, opportunista politikájával, a francia proletariátus forradalmi hagyományainak örököseként lépett a történelem színpadára. Kezdettől fogva nagy befolyással rendelkezett a munkásosztályban, és jelentős bázisa volt több paraszti vidéken is. Ugyanekkor azonban a pártnak, hogy valóban forradalmivá váljék, meg kellett szabadulnia a szociáldemokratizmus számos maradványától. Az opportunista kisebbség a szakítás útjára lépett, és létrehozta a szocialista pártot.

Ugyanebben az időszakban hozták létre az Olasz Kommunista Pártot is. 1920-ban az Olasz Szocialista Párt belépett a III. Internacionáléba, de nem volt képes az országban a forradalmi mozgalom élére állni. A pártban nem volt meg a belső eszmei és szervezeti egység, a szilárd politikai fegyelem. Sem a forradalmi fellendülés viszonyai között, sem a burzsoázia támadása és a fasizmus aktivizálódása közepette nem tudott helyesen cselekedni. A forradalmi szárny mellett nyílt opportunisták is beléptek a pártba, a vezetés pedig a centrista csoport kezében volt. A jobb-

8 Idézi *J. Duclos:* Oktyabr 17 goda i Francija. Moszkva 1967. 361. old.
9 Ugyanott, 364–365., 366. old.

oldali reformisták felléptek a proletárdiktatúra és a „21 feltétel" elfogadása ellen, a centrista vezetés pedig nem akart szakítani a reformistákkal. Válságba került a párt, mert a pártvezetés nem értette meg a gyökeres megújhodás, az igazi forradalmi proletárpárttá válás szükségességét, aminek előfeltétele az opportunistáktól való megszabadulás volt. 1921 januárjában, a livornói kongresszuson, miután a szavazatok abszolút többségével rendelkező centrista csoport elutasította a szakítást a reformistákkal, a kommunisták elhagyták a kongresszust, és megalapították az Olasz Kommunista Pártot. A Komintern Végrehajtó Bizottsága a pártot elismerte a III. Internacionálé olaszországi szekciójának.

A kommunista párt megalakulása az olasz munkásmozgalom történetének kiemelkedő eseménye volt. Az országban a marxizmus–leninizmus eszmei alapján létrejött a munkásosztály igazi forradalmi pártja. De a kommunista pártba a volt szocialista párt tagjainak csak kisebbsége lépett be, sok forradalmi beállítottságú munkás a régi pártban maradt. Magában a kommunista pártban a vezetés Amadeo Bordiga szektás csoportjának a kezébe került. A marxista–leninista alapon álló Ordine Nuovo csoport – élén Antonio Gramscival, Palmiro Togliattival, Umberto Terracinivel – ebben az időben csak a turini szervezetre támaszkodott, és kisebb befolyással rendelkezett a szocialista mozgalomban, mint Bordiga hívei. Az éppen csak megalakult kommunista pártnak rögtön súlyos harcot kellett folytatnia az országban kibontakozott fasiszta előretöréssel szemben.

1921. május 8-án Románia Szocialista Pártjának kongresszusa a szavazatok túlnyomó többségével határozatot hozott a kommunista párttá való átalakulásról, és a III. Internacionáléhoz csatlakozott. Előzőleg a kommunista csoportok már intenzív munkát végeztek a párton belül, és sikerült maguknak megnyerniük a szervezetek többségét. A reakció nyomban kísérletet tett a kommunista párt megsemmisítésére. A kongresszus küldötteinek jelentős részét letartóztatták és börtönbe vetették, de az üldözések ellenére a kommunista párt továbbra is létezett és harcolt.

Ugyanabban a hónapban tartották meg Csehszlovákia Kommunista Pártjának alapító kongresszusát. A szociáldemokrata párt marxista szárnyának, a Bohumír Šmeral vezette marxista baloldalnak a Kommunista Internacionáléba való belépéséért folytatott harca azt eredményezte, hogy a párt tagjainak abszolút többsége a marxista baloldal álláspontjára helyezkedett. Miután a jobboldali vezetők szakítottak a párttal, a marxista baloldal 1920 szeptemberében önálló párttá alakult, amely kifejezte elvi egyetértését a Komintern irányvonalával, s megbízta a Központi Bizottságot, hogy folytasson tárgyalásokat a III. Internacionáléba való

belépésről. 1921 májusában a Csehszlovák (baloldali) Szociáldemokrata Párt kongresszusa határozatban kimondta belépését a Kominternbe, és a párt nevét Csehszlovákia Kommunista Pártjára változtatta. E párt tömegpártként jött létre: megalakulásának időpontjában taglétszámát csak Oroszország és Németország kommunista pártjainak taglétszáma múlta felül.

1921-ben kommunista pártot hoztak létre Kínában, Dél-Afrikában, Belgiumban, Kanadában, Luxemburgban, Svájcban, Palesztinában, Portugáliában és Új-Zélandban. 1922-ben kommunista pártok keletkeztek Brazíliában, Japánban, Chilében, 1923-ban Norvégiában. A kommunista világmozgalom megnövekedése lehetővé tette, hogy Lenin levonja a következtetést: a „II. kongresszus után a Kommunista Internacionálé a legnagyobb fejlett európai országokban a munkásmozgalom ügyévé vált – mi több, a nemzetközi politika legfontosabb tényezőjévé vált".[10]

A kommunista pártok megalakulása a forradalmi proletariátus nagy vívmánya volt. Történelmi fordulópontot jelentett ezen országok munkásmozgalmának fejlődésében. A kommunista pártok révén a dolgozó tömegek következetes élcsapattal rendelkeztek.

A kommunista pártok alapvető feladata: harc a tömegekért

A Komintern és a kommunista pártok a stratégiai és a taktikai irányvonal kidolgozásánál a kapitalizmus általános válságának elemzéséből, a nemzetközi helyzetben bekövetkezett változásokból, az erőviszonyok világméretű és országonkénti alakulásából és az elmúlt évek forradalmi harcainak tapasztalataiból indultak ki.

A burzsoázia támadása és a munkásosztály védekezésbe kényszerülése új feladatokat állított a kommunista pártok elé. A tömegek létérdekeinek védelme, a dolgozók által a forradalmi fellendülés idején kiharcolt demokratikus szabadságjogok, szociális és politikai vívmányok megvédése és kibővítése, az új háborúk elkerüléséért és a szovjetország megvédelmezéséért vívott harc, a gondosabb felkészülés a jövendő forradalmi harcokra – mindez a proletariátusnak és forradalmi szervezeteinek halaszthatatlan feladatává vált. A siker attól függött, hogy a munkásoknak mennyire sikerül tömöríteniük soraikat. Ezért a kommunista pártok elsőrendű feladata a mindennapi, aprólékos szervező munka volt. A burzsoázia támadása a dolgozók minden rétege ellen irányult, mindenekelőtt egészében a munkásosztály ellen, így a munkások összessége, politikai nézetektől és szakszervezeti hovatartozástól függetlenül, érdekelt volt a támadás visz-

10 *Lenin* Művei. 32. köt. Szikra 1953. 169. old.

szaverésében. Ez objektív lehetőséget teremtett a munkásosztály különböző osztagai akcióegységének megvalósítására.

A kommunista pártok befolyásának növelését akadályozta e pártok többségének kis létszáma és tapasztalatlansága. 1921 elején, nem teljes adatok szerint, a kommunista pártok soraiban – az OK(b)P nélkül – körülbelül 760 ezer ember tömörült.[11]

Új kommunista pártok keletkezésével és taglétszámuk általános növekedésével 1921 nyarára a nemzetközi kommunista mozgalom jelentősen megizmosodott. A Komintern III. kongresszusa mandátumvizsgáló bizottságának adatai szerint ekkor 2 millió 238 ezer kommunista párttag volt a világon, ebből 722 ezer az OK(b)P tagja volt, 1 millió 516 ezer pedig a kapitalista országokban élt.[12] A kommunista pártok befolyása a proletártömegek körében jelentősen megerősödött. Mindazonáltal a proletariátus nagy része még mindig a szociáldemokrata pártokban és más reformista szervezetekben tömörült.

A fiatal kommunista pártok nem rendelkeztek elegendő tapasztalattal és készséggel a tömegek körében folytatandó munkához, s nem mindig értelmezték helyesen feladataikat a tömegeknek az új feltételek között folyó osztálycsatákra való előkészítése terén. „Szerte a világon működik a kommunisták hadserege – írta Lenin 1921 nyarán. – Még rosszul kiképzett, rosszul szervezett hadseregek ezek. Az ügy szempontjából a legnagyobb mértékben káros lenne, ha ezt az igazságot akár elfelejtenénk, akár pedig félnénk beismerni. Ezt a hadsereget gyakorlati módon, a legnagyobb óvatossággal és szigorúsággal ellenőrizve magunkat, tanulmányozva saját mozgalmunk tapasztalatait, kellőképpen ki kell képezni, kellőképpen meg kell szervezni, próbára tenni mindenféle hadgyakorlatokon, különböző ütközetekben, támadó és visszavonuló hadműveletekben. E hosszú és nehéz iskola nélkül nem lehet győzni."[13]

A Komintern segítségével a kommunista testvérpártok kidolgozták a

11 Jahrbuch für Wirtschaft, Politik und Arbeiterbewegung 1923–1924. 51. old.

12 Ezek az adatok nem teljesen pontosak, mert ebben az időben a kommunista pártokban nem folyt rendszeres tagnyilvántartás, és néha a forradalmi szakszervezetek tagjait is felvették a taglétszámba. „A Komintern öt éve határozatokban és számokban" című, Tivel által összeállított kézikönyv (Moszkva 1924. 26–27. old.) a kommunista pártok taglétszámát a III. kongresszus időpontjában 1 millió 963 ezer főben állapítja meg, ebből 643 ezer az OK(b)P tagja, a tőkésországok kommunista pártjaié pedig 1 millió 320 ezer. 1921 novemberében a KIVB adatai szerint a kommunista pártoknak 2 millió tagjuk volt, ebből az OK(b)P-nak 674 ezer, a külföldi kommunista pártoknak pedig 1 millió 326 ezer. (Pravda, 1921. november 13.)

13 *Lenin* Művei. 32. köt. 559. old.

munkástömegek tömörítésének útjait és módszereit, saját tapasztalatukkal gazdagítva az egész kommunista mozgalom tapasztalatait. A tőkés támadás visszaverésében és a munkások egyesítésében különösen Németország kommunistái léptek fel kezdeményezően. 1921 elején a német kommunista párt tevékenységében a tömegmunka került előtérbe. A munkásosztály akcióegységéért folytatott harcban a dolgozók mindennapi gazdasági követeléseire, valamint a demokratikus szabadságjogok védelmére és kiszélesítésére vonatkozó követelésekre helyeződött a hangsúly. A párt rendszeresen dolgozni kezdett a szakszervezetekben és más proletár tömegszervezetekben, s céljainak megvilágítására és a tömegek mozgósítására aktívan felhasználta a parlamenti szószéket. 1921. január 8-án Németország Egyesült Kommunista Pártjának Központi Bizottsága „Nyílt levelet" intézett az ország valamennyi proletárszervezetéhez: a Szociáldemokrata Párthoz és a Független Szociáldemokrata Párthoz, Németország Kommunista Pártjához és a szakszervezeti egyesülésekhez. A levélben közös harcra szólította fel őket a munkások és a nem proletár dolgozó tömegek életbevágó követeléseiért, a reakció fokozódó támadása ellen. Javasolta, hogy küzdjenek a munkabér, a segélyek és a nyugdíjak felemeléséért, a drágaság és az árak emelkedése ellen, az üresen álló helyiségek azonnali rekvirálásáért és a dolgozók lakásviszonyainak megjavításáért, a termelés, az élelmiszerek és a nyersanyag munkásellenőrzéséért. Levelükben a kommunisták megfogalmazták az azonnali leszerelésnek, valamennyi ellenforradalmi szervezet feloszlatásának, a proletár önvédelmi szervezetek létrehozásának a követelését, követelték az amnesztiát, a politikai bebörtönzöttek szabadon bocsátását, Szovjet-Oroszországgal a diplomáciai és a kereskedelmi kapcsolatok haladéktalan felvételét. E dokumentum nagy visszhangra talált a német proletariátus körében. Az ország sok városában és ipari központjában munkásgyűléseket tartottak, amelyeken helyeselték a kommunisták kezdeményezését, és javaslataik elfogadását követelték. De a szociáldemokraták, a „függetlenek" és a reformista szakszervezetek vezetői elutasították e javaslatokat. Antikommunizmusuk a munkásosztály egységes akcióinak komoly akadálya volt. Élesen elutasító álláspontot foglalt el a Nyílt levéllel szemben Németország „ultrabaloldali" Kommunista Munkáspártja is, amely a levelet úgy értékelte, mint a reformizmus mocsarába süllyedést. A tömegharc elutasításával a NKMP szektásai lényegében mindenfajta forradalmi tömegmunka tagadásához jutottak el.

Németország Egyesült Kommunista Pártjának Nyílt levele magára vonta a nemzetközi kommunista mozgalom figyelmét. A Kominternben a levél körül kibontakozott viták a kommunisták hangulatát és nézeteit tükrözték, az osztályharc további fejlődését, a kommunista pártok feladatait és tömegmunkáját illetően. A kommunista pártokon belüli opportunista elemek hajlamosak voltak arra, hogy elvi engedményeket tegyenek a szociálreformizmusnak, hogy lemondjanak a tömegeknek a forradalomra való előkészítéséről. A kommunista pártoknak és a Kominternnek harcolniuk kellett az egyes kommunista pártok tevékenységében megnyilvánuló szociáldemokratizmus maradványai ellen, a reformista és centrista elhajlások ellen.

Ugyanakkor a kommunista pártokban széles körben terjedtek a szektás nézetek is. Képviselőik nem értették meg, milyen fontos a dolgozók mindennapi érdekeinek védelme, e harcban a munkásosztály tömörítése, és elutasították a kommunista pártok, valamint a munkásosztály többségét befolyása alatt tartó szociáldemokrata pártok és reformista szakszervezetek közötti érintkezés szükségességének gondolatát. Egyes kommunista pártokban támogatásra találtak a kispolgári forradalmiság válfaját jelentő nézetek. Nemritkán fiatal kommunisták tapasztalatlanságból, Lenin szavai szerint, helyettesítették „az azonnali és közvetlen akció szempontjából nem nagyon kedvező helyzetnek józan számbavételét a vörös zászlócskákkal való fokozott hadonászással".[14]

A „baloldaliak" tagadták a forradalmi hullám apadását, azonnali forradalmi akciókat követeltek, elutasították annak szükségességét, hogy a kommunista pártok megnyerjék a dolgozó tömegeket, és azt állították, hogy az aktív kisebbség fellépése döntő szerepet játszik. Az ilyen nézetek különösen veszélyesekké váltak akkor, amikor apadóban volt a forradalmi hullám, a kommunistákat pedig csak a munkásosztály kisebbsége támogatta. Az új feltételek között a „baloldaliak" politikája fő veszéllyé vált a kommunista mozgalomban, mert a forradalmi proletariátust idő előtti akciókban vereségekre kárhoztatta, és a kommunista pártok elszigetelődéséhez vezetett.

A helyzetet bonyolította, hogy a „baloldaliak" bizonyos nézetei mellett, a Nyílt levél ellen fellépett Zinovjev, a KIVB elnöke és Buharin, a KIVB tagja. 1921. február 22-én, a NEKP taktikájának a KIVB-ben történt megvitatásakor, Zinovjev a Nyílt levelet mesterkélt dolognak nevezte, s a benne javasolt taktikát mint teljesen megvalósíthatatlant elítélte.

14 *Lenin:* Polnoje szobranyije szocsinyenyij. 44. köt. 419. old.

Kijelentette, hogy a kommunistáknak nem kell megegyezésre törekedniük más munkáspártokkal. Buharin a Nyílt levelet „nem forradalmi aktusként" értékelte. Szembeállítva a dolgozók mindennapi érdekeiért folytatott harcot a párt forradalmi politikájával, Buharin azt mondotta, hogy a NEKP elutasítja az igazi harcot, és mesterséges utakról fantaziál.

Zinovjev és Buharin álláspontja a kommunista pártok kirajzolódó új irányvonalának meghiúsításával fenyegetett, és hozzájárult a szektásbalos nézetek megerősödéséhez a kommunista pártokban. Feltárva a veszélyt, Lenin erélyesen fellépett a Nyílt levél megvitatásakor, és melegen támogatta a levelet. Clara Zetkinhez és Paul Levihez intézett levelében a következőt írta: „Csak a Nyílt levelet láttam, s azt *egészen helyes* taktikának tartom (elítéltem a mi »baloldaliaink« ellenkező véleményét, akik helytelenítették ezt a levelet)".[15] Lenin a NEKP levelét a proletár egységfront megvalósítására irányuló helyes kísérletként értékelte. A többi párt köteles alkalmazni a NEKP Nyílt levelében megfogalmazott taktikát – hangoztatta.– A levél a „példás politikai lépés ...Példás, mint annak a gyakorlati módszernek első aktusa, amely a munkásosztály többségének a megnyerését célozza."[16]

Lenin határozott fellépését a baloldali szektás, kalandor nézetek elterjedésének nagy veszélye indokolta. A „baloldaliak" részéről a tömegek forradalomakarásának eltúlzása és az, hogy nem akarták józanul értékelni az osztályharc objektív lehetőségeit, helyesen meghatározni a pártok feladatait és munkamódszereit a forradalmi hullám apadásának s a tőkés támadás kibontakozásának a feltételei között – mindez nemcsak a kommunista élcsapatnak a tömegektől való elszigetelődésére vezetett, hanem maguknak a kommunista pártoknak a létét is veszélyeztette.

A „baloldaliak" a munkásosztály tömörítésének taktikájával az úgynevezett „offenzívaelméletet" állították szembe. A kommunista pártnak mindig támadó taktikát kell alkalmaznia – mondották –, minden esetben, az objektív feltételektől függetlenül, fegyveres támadásba kell átmennie, és „elővédharcokat" kell folytatnia. Ennek az „elméletnek" hívei voltak a német, a magyar, a csehszlovák, az olasz, az osztrák és a francia kommunisták között.

Különösen éles vita folyt az „offenzívaelméletről" az 1921. évi németországi eseményekkel kapcsolatban. Mint ismeretes, az ellenforradalom, a szociáldemokrácia jobboldali vezetőinek a segítségével, fegyveres akcióra provokálta Közép-Németország munkásait, ahol erős volt a kom-

15 *Lenin:* A Kommunista Internacionáléról. Kossuth Könyvkiadó 1969. 303. old.
16 *Lenin* Művei. 32. köt. 505. old.

munista befolyás. Március 19-én Szászország szociáldemokrata főrezidensének, Hörsingnek a parancsára rendőrség hatolt be az üzemekbe. A munkások felháborodásukban tiltakozó sztrájkba léptek, és összetűztek a rendőrökkel. Majd fegyveres harcra került sor. A kommunista párt és Németország munkásosztálya nem volt felkészülve az egész országban a fegyveres felkelésre; a harc Közép-Németország vidékére korlátozódott, főleg Mansfeld területére. A kommunisták vezette forradalmi munkások, hősiességük ellenére, súlyos vereséget szenvedtek. Ebben az időben a NEKP vezetőségében túlsúlyban voltak a szektás elemek, akik a márciusi eseményeket olyan általános forradalmi akció kezdeteként értékelték, amelyre a pártnak fel kell hívnia a munkástömegeket. „A kalandor, szubjektivista politika, amely az »offenzívaelméletből« következett, az osztályellenség malmára hajtotta a vizet."[17]

A kommunista pártot ebben az időben hátba támadta Paul Levi, aki 1921 februárjában kilépett Németország Egyesült Kommunista Pártjának Központi Bizottságából. A márciusi események után Levi a sajtóban puccsizmussal vádolta a NEKP-t és a Kominternt, s ezzel érvet szolgáltatott a burzsoáziának és a szociáldemokráciának a kommunisták elleni hajszában. A NEKP Központi Bizottsága a pártfegyelem durva megsértéséért, a rágalmazó brosúra által okozott kárért Levit kizárta a pártból.

Az „offenzívaelmélet" gyengítette a kommunista párt befolyását a munkásosztályban, és félő volt, hogy a párt elszigetelődik a tömegektől. Minél előbb le kellett küzdeni a „baloldali" opportunizmust, ami a kommunisták által a tömegek megnyeréséért folytatott harc sikerének fő akadályává vált. Ezt nem értették meg egyes kommunista pártok vezetői, valamint Zinovjev, Buharin és Radek sem. A veszélyt továbbra is csak a jobboldali opportunizmusban látták, s felléptek az ellen, hogy megváltoztassák a Komintern taktikáját. Nézeteik erősítették a kommunista pártokban a szektás hangulatot, amely ellen szívós harcot kellett folytatni a Kommunista Internacionálé III. kongresszusán.

A Komintern III. kongresszusának előkészítése

A nemzetközi kommunista mozgalomnak módosítania kellett taktikáját a világfejlődés új szakaszában előállt követelmények szerint. A Komintern III. kongresszusának előkészítésében sok kommunista pártnak a képviselői vettek részt, s már ebben a szakaszban éles vita bontakozott ki: a kongresszus határozataiba többen fel akarták vétetni az „offenzívaelméletet".

17 Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung. 3. köt. 127–128. old.

Kun Béla és August Thalheimer, a NEKP Központi Bizottságának tagja, ezen elmélet aktív hívei, tézistervezetet készítettek, amelyben azt állították, hogy a Komintern már befejezte az erők összegyűjtésének propaganda-időszakát, és új időszakra kell áttérni, az akciók időszakára. Karl Radek is készített egy tézistervezetet, s ezen utólag számos módosítást eszközölt, engedményeket téve a „baloldaliaknak". Lenin, miután megkapta e tervezeteket, Kun és Thalheimer tervezetét politikailag helytelennek minősítette, a „baloldalisággal" való játékként értékelte, s részletesen elemezte Radek tervezetének hiányosságait is, különösen „a »baloldaliak« ostobaságának tett..." engedményeit. Lenin élesen bírálta Radeket, mert a tézisek eredeti szövegében szereplő, „a munkásosztály többségének megnyerése" fogalmazást „a munkásosztály *szociálisan döntő részeinek* megnyerése" fogalmazással helyettesítette. „Enyhíteni itt, ebben a szövegösszefüggésben, annak szükségességét, hogy »a kommunizmus elvei számára« éppen a munkásosztály *többségét* nyerjük meg, a butaság netovábbja – írta Lenin. – Hogy kivívjuk a hatalmat, *bizonyos körülmények között* (kiváltképpen, amikor a munkásosztály *többségét* már megnyertük *a kommunizmus elvei számára)* a munkásosztály szociálisan döntő részei alkotta többségnek csapást kell mérnie a döntő helyen..."[18] „A többséget (a munkásosztályét) a kommunista pártok még sehol sem nyerték meg: nemcsak ahhoz, hogy szervezetileg vezessék, hanem a kommunizmus elvei számára sem. Ez az alapja mindennek. Az egyetlen értelmes taktikának ezt a fundamentumát »enyhíteni« – *b ű n ö s k ö n n y e l m ű s é g.*"[19]

Lenin megfogalmazta a tézisek alapgondolatát: „A taktikát a Kommunista Internacionálénak a következőkre kell építenie: hajthatatlanul és rendszeresen nyerjük meg a *munkásosztály többségét*, mindenekelőtt a *r é g i szakszervezeteken belül.* Akkor bizonyosan győzünk majd, akárhogy fordulnak is az események... Következésképpen a »nyílt levél« taktikája mindenütt kötelező."[20] E világos lenini következtetés tartalmazta a Kommunista Internacionálé stratégiai vonalának az alapját, amit azután a kongresszus elfogadott. Vlagyimir Iljics ismételten aláhúzta: a téziseknek figyelmeztetniük kell a kommunista pártokat arra, nehogy idő előtt belebocsátkozzanak a burzsoázia által rájuk erőszakolt általános csatába, figyelmeztetniük kell a „baloldalisággal" való játék veszélyeire. Követelte, hogy a tézisekben tárják fel részletesen a NEKP hibáit az 1921. évi márciusi akcióban, s hogy a tézisek határozottan óvjanak e hibák megis-

18 *Lenin:* A Kommunista Internacionáléról. 305. old.
19 Ugyanott, 306. old.
20 Ugyanott, 307. old.

métlésétől. A tézistervezetet Lenin észrevételei alapján átdolgozták, az előzetes tanácskozásokon több kommunista párt küldöttségével megvitatták, és az OK(b)P küldöttsége nevében a kongresszus elé terjesztették. „Persze senki előtt sem titok, hogy téziseink kompromisszumot jelentenek – mondotta Lenin a kongresszuson. – S miért ne? A kommunisták között, akik már a harmadik kongresszust hívják egybe és akik kidolgoztak bizonyos alapelveket –, bizonyos feltételek mellett szükség van kompromisszumokra. Téziseinket, melyeket az orosz delegáció beterjesztett, a leggondosabban tanulmányoztuk és előkészítettük, és ezek hosszas megfontolásoknak és különböző delegációkkal való tárgyalásoknak eredményei voltak."[21]

A munkásmozgalom előtt álló új feladatok a fiatal kommunista pártok szervezeti megerősítését, a pártépítés elveinek, a pártmunka módszereinek és tartalmának a tökéletesítését követelték. E kérdésről a tézistervezetet Otto Kuusinen dolgozta ki. Kuusinen elküldött Leninnek a szervezeti kérdésekről írt cikkéből egy részletet, s elküldte a cikk fő tételeit alkotó téziseket. Lenin jóváhagyta ezeket, s azt javasolta Kuusinennek, hogy készítsen a kongresszusra referátumot, amelyet célszerűbb lesz Németország Kommunista Pártja képviselőjének megtartania.[22]

Lenin azt tanácsolta, hogy a szervezeti kérdésekről szóló tézisekben emeljék ki: a nyugati legális pártok többségében „nem létezik *minden* párttag *mindennapi* munkája (forradalmi munkája).

Ez az alapvető baj.

Megváltoztatni ezt – ez a legnagyobb nehézség.

Pedig ez a legfontosabb."[23]

Lenin javasolta továbbá, hogy részletesebben szóljanak a kommunisták kötelességeiről „a sárga szakszervezetekben (a többi között a II. és a II és ½-es Internacionálében) levő szervezett, a szervezetlen *tömegek és a dolgozók nem proletár* rétegei *között* végzendő" munkában.[24] Lenin valamennyi tanácsával és észrevételével állhatatosan arra igyekezett irányítani a kommunistákat, hogy a tömegek sűrűjében dolgozzanak, s a dolgozók létérdekeinek védelme alapján tömörítsék őket a kommunista párt körül. A kommunista pártok nem zárkózhatnak be a proletariátus legöntudatosabb részének szűk körébe, hanem kötelesek a dolgozók közé vegyülve dolgozni, s különös figyelmet fordítani a reformista pártok és szervezetek tagjaira. Lenin tanácsai segítettek megérteni a proletár egység-

21 *Lenin* Művei. 32. köt. 503. old.

22 *Lenin:* Polnoje szobranyije szocsinyenyij. 52. köt. 272. old.

23 Ugyanott, 44. köt. 14. old.

24 Ugyanott, 15. old.

front taktikáját. Kuusinen téziseinek kidolgozásában részt vett Wilhelm Koenen német kommunista, aki a kongresszuson a referátumot tartotta.

Az új határozatok meghozatala szempontjából óriási jelentőségű volt a Komintern-szekciók gyakorlati tevékenységének általánosítása. A kommunista pártok képviselői igyekeztek megismertetni a testvérpártokat saját következtetéseikkel és értékeléseikkel, hozzájárulva ezzel a nemzetközi kommunista mozgalom stratégiai és taktikai irányvonalának kidolgozásához. A fiatal kommunista pártok különös figyelemmel tanulmányozták az OK(b)P tapasztalatait, hiszen ezt a pártot jogosan tekinthették példaképnek tevékenységükben.

Az Oroszországi Kommunista (bolsevik) Párt internacionalista kötelességének tartotta, hogy beszámoljon tevékenységéről a nemzetközi proletariátus kollektív szervének, a Komintern kongresszusának. A Központi Bizottság megbízásából Lenin téziseket készített az OK(b)P taktikájáról szóló beszámolóhoz. Hogy a kongresszus küldötteivel jobban megismertessék az orosz párt politikáját, lefordították német, angol és francia nyelvre Leninnek „A terményadóról" című munkáját, és közzétették a „Kommunista Internacionálé" című folyóiratban.

Közvetlenül a kongresszus előtt a KIVB ülésein elemezték az egyes kommunista pártok helyzetét. A kongresszus küldöttei ekkor személyesen találkozhattak és beszélhettek Leninnel. A kommunista mozgalom legégetőbb kérdéseit vitatták meg. Minthogy pedig ezek megközelítésében egyes pártok képviselőinél megmutatkozott a törekvés, hogy kitérjenek a tömegek között végzendő aprólékos munka elől, s ezt „forradalmi" jelszavakkal és akciófelhívásokkal helyettesítették, a viták olykor igen élesek voltak.

Egy ilyen beszélgetés során – mint Fritz Heckert német kommunista elmesélte – Lenin azt kérdezte a NEKP küldötteitől:

„– S hogy képzelik, vajon mit gondolnak a munkások, ha harcba vezetik őket, és olyan ütéseket kapnak, mint Mansfeldben?

Wilhelm Koenen ezt válaszolta:

– A munkások tanulnak az ütésekből.

– Most is tanulnak, amikor munkanélküliek lettek? – kérdezte Lenin, amire Koenen így válaszolt:

– Akkor a gyomruk villamosítja az agyukat.

Lenin megjegyezte ezt a kifejezést és felhasználta arra, hogy nevetségessé tegye egész álláspontunkat e kérdésben. Minden alkalommal, valahányszor bebizonyította nézeteink alaptalanságát, helytelenségét és veszélyességét, így szólt:

– Hát igen, maguknál mindez onnan származik, hogy a gyomor villamosítja az agyat..."[25]

Lenin támogatta Clara Zetkint, aki élesen bírálta az „offenzívaelméletet" és a NEKP vezetésének balos hibáit a márciusi események során.

A kongresszus előkészítése jegyében a KIVB 1921. június 16–18-i ülésein megvitatták a Francia Kommunista Párt tevékenységét. A „baloldaliak" hevesen nekirontottak az FKP vezetésének, bírálták az ifjúság körében végzett munkájuk hiányosságait, különösen pedig a „l'Humanité" egyik cikkét, amelyben arról volt szó, hogy a kommunistáknak meg kell őrizniük „hidegvérüket és fegyelmüket". Lenin élesen visszautasította ezeket a támadásokat. Tévednek azok, akik azt hiszik, hogy csak jobboldali opportunista hibák léteznek – mondotta. – Nem, léteznek „baloldali" hibák is. Ha Önök a „baloldaliak" tanácsára fognak hallgatni, akkor „megölik a forradalmi mozgalmat..."[26] A francia pártot bírálni kell, de a bírálatnak a párt bizonyos helytelen, opportunista cselekedeteire kell vonatkoznia; nem szabad általában rátámadni a pártra, szétzilálni, nem szabad az opportunista cselekedetek ellensúlyozására más, „baloldali" ostobaságokat javasolni. „A marxizmus abban áll – magyarázta Lenin –, hogy meg tudjuk határozni, milyen politikát kell az egyik vagy a másik esetben folytatni."[27] „Csak egy módja van annak, hogy megakadályozzák a kommunizmus győzelmét Franciországban, Angliában és Németországban – mégpedig az, hogy balos hibákat követnek el – hangsúlyozta Lenin. – Ha túlhajtások nélkül fogjuk folytatni harcunkat az opportunizmus ellen, úgy biztosak lehetünk győzelmünkben."[28] Amikor a tömegek fokozottabban közelednek hozzánk, meg kell nyernünk a szakszervezeteket. Ha megnyerjük őket, az lesz a legnagyobb győzelmünk. Mindenekelőtt meg kell nyerni a többséget. És csak azután kezdünk forradalmat csinálni, harcolva az opportunizmus és a baloldali ostobaságok ellen – mondotta Lenin.

„Lenin beszéde világosságot teremtett a küldöttek fejében – emlékezett vissza Vaszil Kolarov bolgár kommunista. – A küldöttek tudták, hogy a világforradalom nagy vezére beszél, aki szilárdan meg van győződve a győzelemről, és határozottan kezében tartja a Kommunista Internacionálé kormányát."[29]

A KIVB ülésein, röviddel a kongresszus megnyitása előtt, megvitatták

25 Voszpominanyija o Lenyinye. 2. köt. Moszkva 1957. 738. old.
26 CPA IML. f. 2. op. i. ed. hr. 19320. l. 12.
27 Vlagyimir Iljics Lenyin. Biografija. Moszkva 1967. 684. old.
28 CPA IML. f. 2. op. 1. ed. hr. 19320. l. 13.
29 O Lenyinye. Voszpominanyija zarubezsnih szovremennyikov. 144. old.

a csehszlovák kommunista mozgalom kérdéseit. A CSKP több szakaszban formálódott ki: először a balszárny önálló párttá szerveződött, majd ebbe belépett a volt szociáldemokrata párt tagjainak többsége, azután pedig a baloldali párt átalakult kommunista párttá. E folyamattal kapcsolatban a pártvezetés, különösen pedig Bohumír Šmeral politikáját élesen bírálták a Kominternben levő „baloldali" elemek és a CSKP 1921 márciusában keletkezett német szekciójának képviselői. Hibául rótták fel Šmeralnak, hogy szinte tudatosan szállt szembe a CSKP megalakításával; centristának nyilvánították őt, s követelték eltávolítását a CSKP vezetéséből. Nem értették, hogy éppen a Šmeral vezette marxista baloldal vezetőségének rugalmas politikája következtében sikerült Csehszlovákiában megőrizni a kommunista párt tömegjellegét. Šmeral egyébként valóban követett el hibákat is, nevezetesen a CSKP és a német szekció egyesülésének határideje kérdésében. Lenin védte Šmeralt. Elérte, hogy a III. kongresszusnak a taktikára vonatkozó tézistervezetéből törölték Šmeralnak mint a centrizmus hívének helytelen jellemzését. De Lenin megállapította azt is, hogy nem helyes halogatni a CSKP egyesülését a német szekcióval.[30]

Lenin kifejezésre juttatta kívánságát, hogy a cseh elvtársak szabatosabban határozzák meg álláspontjukat. Később figyelmesen tanulmányozta Šmeralnak az alapító kongresszuson tartott referátumát. Aláhúzta a referátum legfontosabb tételeit, és egyetértett Šmerallal abban, mennyire fontos a párt tömegjellege, a rugalmas taktika, a szövetségesek megnyerése a munkásosztály számára. A referátum szövegéből Lenin a következőket emelte ki:

„A közép-európai burzsoázia *átvészelte* a katonai vereség utáni *első kritikus időszakot*, és újból hozzálátott *a régi kizsákmányoló apparátus építéséhez*... A szociálpatrióták a döntő pillanatban *a kapitalizmus közvetlen védelmezőiként* lépnek fel... Pártjaik tömegpártokként vannak szervezve, s mi csak abban az esetben győzhetjük le őket és a tőkéseket, ha *nagy kommunista párttá*, a *tömegek* pártjává válunk..." Lenin figyelmet fordított Šmeralnak ama szavaira is, hogy a tömegek megnyerése érdekében *„szükség van a nyugodt magyarázatra, a türelmességre és a türelemre"*, hogy kímélni kell a munkások *nemzeti érzelmeit*, hogy nem szabad lenézően viselkedni Szlovákiában a szegényparasztok vallásos érzületével szemben. Aláhúzta Lenin a referátumban azt a helyet is, ahol arról volt szó, hogy a pártnak támogatnia kell *„az aktív tömegmozgalmakat, a sztrájkokat, a tiltakozó tüntetéseket, még ha ezek az*

30 A CSKP és a német szekció egyesítő kongresszusát 1921. október 30-a és november 4-e között tartották meg.

elégtelen élelmiszerellátás által kiváltott zavargások is, vagy tüntetések a konkrét erőszakos akciók, a reakció ellen"; a pártnak mindig a tömegekkel kell lennie, a párt a tömegek szükségleteiből kiindulva, a konkrét követelések támogatására maga fogja szervezni a tömegek akcióit. Lenin teljesen egyetértett Šmerallal, amikor fellépett ama „kívánság" ellen, hogy *mesterségesen* idézzenek elő harci helyzetet, *függetlenül* a feltételektől", és azt mondotta, hogy „*e taktika ellen elvileg* a leghatározottabban tiltakozni kell". Lenin mindamellett hibás nézeteket is megállapított Šmeral referátumában; nevezetesen kárhoztatta, hogy Šmeral ellenezte az azonnali egyesülést a CSKP német szekciójával, és megjelölte a referátum néhány más, nem helyes pontját is.[31] Šmeral referátumának elemzése világosan mutatja, milyen pontosan tanulmányozta Vlagyimir Iljics a kommunista pártok tapasztalatait, miként gondoskodott arról, hogy e tapasztalatokat felhasználják a Komintern helyes politikai irányvonalának, stratégiájának és taktikájának a kidolgozásánál.

31 CPA IML. f. 2. op. 1. ed. hr. 20565. l. 2., 5., 7., 8.

A kongresszus a kommunista pártok taktikájáról

1921. június 22-én Moszkvában megnyílt a Kommunista Internacionálé III. kongresszusa. Negyvennyolc ország kommunista pártjainak, huszonnyolc ifjúsági szövetségnek és számos más proletárszervezetnek a küldöttei[32] gyűltek össze, hogy a megváltozott helyzetben közös erővel meghatározzák a Kominternnek és szekcióinak politikáját, s hogy választ adjanak a nemzetközi kommunista mozgalom építésének számos más fontos problémájára. A kongresszus napirendjén a következő kérdések szerepeltek: a világgazdasági válság és a Komintern új feladatai, a KIVB beszámolójának, a Komintern és az OK(b)P taktikájának, a Komintern szervezeti építésének a megvitatása, a szakszervezeti, a szövetkezeti, az ifjúsági és a nőmozgalom kérdései, néhány kommunista párt helyzete és más kérdések. A kongresszus vitájának középpontjában a nemzetközi helyzet, valamint a kommunista pártok stratégiájának és taktikájának a kérdései állottak. Lenin háromszor szólalt fel: beszámolót tartott az OK(b)P taktikájáról, beszédet mondott az olasz kérdésben és a Kommunista Internacionálé taktikájának a védelmében.

A kongresszus megállapította, hogy a háború utáni forradalmi mozgalom első szakasza, amelyet a tömegek ösztönös nyomása, a módszerek és a célok kialakulatlansága és az uralkodó osztályok pánikja jellemzett, nagyrészt lezárult. A burzsoázia mind a gazdasági, mind a politikai fronton mindenütt támadásba ment át a munkástömegek ellen. A proletariátusnak a hatalomért folytatott harca világméretekben lanyhult. De a kapitalizmus egyensúlya nem állt helyre a háború után.

Tekintettel arra, hogy a kapitalizmus szilárdsága csak úgy állhat helyre, ha a kizsákmányolás fokozódik, a munkások állandóan sztrájkokra és az osztályharc más formáira kényszerülnek. A tőkésországokban a helyzet objektíve forradalmi marad, de a forradalmi mozgalom a visszavonulás

32 Összesen 52 ország 103 szervezetének 605 küldötte volt jelen.

fázisában van. „Vezetni a proletariátus mostani védelmi harcát, kiszélesíteni és elmélyíteni, egységet adni neki, s a fejlődés menetének megfelelően *a végső politikai harc* szintjére emelni – ez a kommunista párt alapvető feladata és ez is marad a jelenlegi válságban."[33] Ebből a helyzetelemzésből, a forradalmi mozgalom távlatainak ilyen értékeléséből az következett, hogy hosszan tartó harccal kell számolni a kapitalizmus forradalmi megdöntésének bekövetkeztéig, alaposabban kell előkészíteni a forradalmat, és mélyrehatóan kell tanulmányozni az osztályharc konkrét fejlődését a tőkésországokban avégett, hogy a különböző országok sajátosságainak megfelelően tudják alkalmazni a forradalmi alapelveket. „Minél szervezettebb a proletariátus egy kapitalista szempontból fejlett országban, annál nagyobb alaposságot követel tőlünk a történelem a forradalom előkészítésében, és annál alaposabban meg kell hódítanunk a munkásosztály többségét"[34] – mondotta Lenin a kongresszuson. – Ezért fel kell számolni az olyan baloldali illúziókat, mintha a világforradalom megszakítás nélkül kezdeti viharos ütemében haladna előre, mintha már feltámadt volna az új forradalmi hullám, mintha egyedül a kommunista pártok akaratától és aktivitásától függne a forradalom győzelme.[35]

Lenin és a kommunista pártok őt támogató vezetői – Zetkin, Kuusinen, Kolarov, Šmeral, Joseph Jacquemotte, Minor (Ballister) és sokan mások – azért harcoltak, hogy a kongresszus a nemzetközi kommunista mozgalom helyzetének és feladatainak megfelelő határozatokat hozzon. Nem volt könnyű a dolguk, mert a küldöttek közül sokan azzal a tervvel érkeztek, hogy elfogadtatják, s a kommunista pártok további tevékenységének alapjává teszik az „offenzívaelméletet". Az ilyen nézeteket általában fiatal kommunisták védelmezték, túlnyomó többségükben becsületes, a forradalom ügye iránt odaadással viseltető emberek; csakhogy nem értelmezték helyesen pártjuk fő feladatát az adott szakaszban, s forradalmi buzgalmukban és tapasztalatlanságuk folytán „baloldali" hibákat követtek el. A vita harcostársak között folyt, akik egyetértettek egymással a fő dologban, a proletárforradalomért folytatott harc szükségességében, de akiknek nézetei a harc módszereit és eszközeit illetően eltértek. A kongresszuson tanácskozó joggal részt vett az „ultrabaloldaliak" nem nagy csoportja is, amely szektás és kalandor álláspontot foglalt el. Ezek Németország Kommunista Munkáspártjának (NKMP) képviselői voltak, vala-

33 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah 1919–1932. Moszkva 1933. 179. old.

34 *Lenin* Művei. 32. köt. 517. old.

35 O Lenyinye. Voszpominanyija zarubezsnih szovremennyikov. 45. old.

mint a holland „baloldaliak", akik erősen az anarcho-szindikalizmus befolyása alatt állottak.

Balos tendenciák mutatkoztak meg Zinovjev beszámolójában is, amelyet a Komintern Végrehajtó Bizottságának tevékenységéről tartott. Lenin útmutatása ellenére – hogy az erőket a kommunista pártok tömegkapcsolatainak javítására, a munkásosztály többségének megnyerésére, a kommunista pártok tevékenységében tapasztalható „baloldali ostobaságok" leküzdésére kell összpontosítani – Zinovjev a küldötteket főként a kommunista pártokon belüli jobboldali és centrista elemek elleni harcra orientálta. Azt állította, hogy ez a harc a „fő feladat".[36] Az olasz, a német és a magyar kommunista párt több képviselője (Gennari és Terracini, Heckert és Koenen, valamint Rákosi) a centrista és félcentrista elemek elleni harc fokozását, sőt a kommunista pártokból való kizárásukat követelte, helytelenül közéjük sorolva azokat is, akik annak szükségességét hangoztatták, hogy a kommunista pártok rugalmasabb taktikát alkalmazzanak. A „baloldaliak" lényegében azonosították a szociáldemokrácia opportunista és centrista vezéreihez való viszonyt ama volt szociáldemokratákhoz való viszonnyal, akik még nem tudtak megszabadulni korábbi elképzeléseik és előítéleteik terhétől. Náluk tehát nem arról volt szó, hogy átneveljék a kommunista pártok új tagjait, hanem a kommunista pártok „tisztaságáért" folytatott mechanikus harcról és mindazoknak a kizárásáról, akik még nem küzdötték le hibás nézeteiket. A „baloldaliak" nézeteiben valójában a kommunista pártok tömegjellegéért folytatandó harc szükségességének tagadása tükröződött. Nem értették meg, mennyire fontos a kommunista pártok munkájának átépítése, a tömegek megnyerése a forradalom ügyének. Lenin értékelése szerint ez volt a helyzet „sarkpontja" a nemzetközi kommunista mozgalomban, amikor „a Kommunista Internacionálé egyes legjobb és legbefolyásosabb részei... *egy kicsit túlozták* a „centrizmus elleni harcot", *egy kicsit átlépték azt a határt*, amelyen túl ez a harc sporttá válik, ahol a forradalmi marxizmus kompromittálása kezdődik... A túlzás nem volt nagy. De roppant veszedelmes volt... A túlzás, ha jóvá nem tették volna, minden bizonnyal a Kommunista Internacionálé vesztét okozta volna... A centrizmus elleni harcot túlzásba vinni annyi, mint *megmenteni* a centrizmust, *megszilárdítani* helyzetét, a munkásokra gyakorolt befolyását."[37]

A jobboldali opportunizmus és a „baloldali" szektások ellen harcolva,

36 III Vszemirnij kongressz Kommunyisztyicseszkovo Internacionala. Sztyenografiicseszkij otcsot. Petrográd 1922. 85., 86., 101. old.

37 *Lenin* Művei. 32. köt. 560. old.

a kommunista pártoknak fel kell használniuk a már felhalmozott forradalmi tapasztalatokat, mindenekelőtt a bolsevizmus tapasztalatait – mondotta Lenin. – A bolsevik párt és az Októberi Forradalom tapasztalatai világjelentőségűek, az egész nemzetközi kommunista mozgalomra érvényes tartalmúak, a bolsevizmus taktikája általános minta. Ugyanakkor Lenin óvott e tapasztalatok vak másolásától és sablonos alkalmazásától. A kongresszuson kijelentette: „Mi sohasem akartuk, hogy Serrati Olaszországban az orosz forradalmat utánozza. Ez dőreség volna. Elég okosak és hajlékonyak vagyunk ahhoz, hogy elkerüljük ezt a dőreséget."[38]

A kommunista párt kialakulásában az első szakasz a komoly, egyértelmű és végleges szakítás a reformizmussal – állapította meg Vlagyimir Iljics. – „A második szakasz egyáltalán nem a forradalmi jelszavak ismétléséből fog állni. Abban fog állni, hogy elfogadják okos és ügyes határozatainkat, amelyek mindig ilyenek lesznek és mindig ezt fogják ismételni: a forradalmi alapelveket alkalmazni kell a különböző országok sajátosságaihoz."[39]

Lenin rugalmas és óvatos taktikát ajánlott, de ugyanakkor a leghatározottabban figyelmeztetett arra, hogy ez semmiképp sem jelenthet lemondást a forradalmi harcról. „Ha valaki olyan harc után, amelyben százezrek vettek részt, e harc ellen fordul, és úgy cselekszik, mint Levi, azt ki kell zárni."[40] Amikor a különböző országokban élő munkások harcának egybehangolását úgy értelmezik, hogy a kisebb lakosságú ország meg fogja várni, amíg akcióba lép a másik, gazdagabb, nagyobb lakosságú ország, úgy ez – mutatott rá Lenin – szemérmetlen csalás. „A koordinációnak abban kell állnia, hogy más országbeli elvtársaink tudják, melyek a jelentős pillanatok. A koordináció legfontosabb magyarázata ez: a jó példák jobb és gyorsabb utánzása."[41]

A Komintern kongresszusa kinyílvánította, hogy a kommunista pártoknak, a többi között Csehszlovákia Kommunista Pártjának is, le kell mondania „az ingadozás minden centrista hagyományáról".[42] Nyugtalanít bennünket – mondotta Lenin a német, a lengyel, a csehszlovák, a magyar és az olasz kommunista pártok küldötteivel való találkozásakor –, hogy vajon Csehszlovákiában valóban „eljutnak-e a támadás előkészítéséig, vagy csak a nehézségeken fognak lamentálni".[43] „Ha ...a hiba a megmoz-

38 Ugyanott, 502. old.
39 Ugyanott, 500. old.
40 Ugyanott, 508. old.
41 *Lenin:* A Kommunista Internacionáléról. 328. old.
42 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. Moszkva 1933. 187. old.
43 *Lenin:* A Kommunista Internacionáléról. 327. old.

dulásra való elszántságot érinti, ez egyáltalán nem kis hiba, hanem árulás... Az az elmélet, hogy forradalmat hajtunk majd végre, de csak amikor mások is megmozdulnak már – gyökerében hibás."[44]

Július 1-én a „Moszkva" című újságban, a III. kongresszus orgánumában, a német, az osztrák és az olasz küldöttség aláírásával, módosító javaslatok jelentek meg a taktikáról szóló tézistervezethez. Írói nem bírálták a NEKP Központi Bizottsága által a márciusi események idején elkövetett hibákat, viszont javasolták az „offenzívaelmélet" elfogadását, valamint mindannak az elhagyását, ami élesen „a türelmetlen és politikailag tapasztalatlan forradalmi elemek" tendenciái ellen irányult. Javasolták továbbá, hogy ott, ahol arról volt szó, hogy a kommunista pártoknak meg kell nyerniük a kommunizmus elvei számára a munkásosztály többségét, hagyják el a „többség" szót, s töröljék azt a helyet, ahol a Nyílt levélről történik említés. Az a tény, hogy e módosító javaslatokat három küldöttség tette, s csatlakozott hozzájuk Csehszlovákia Kommunista Pártjának német szekciója, a magyar küldöttség többsége és a Kommunista Ifjúsági Internacionálé képviselői, nagyon kiélezte a vitát a kongresszuson.

Július 1-i kongresszusi felszólalásában Lenin kifejtette a Kommunista Internacionálé taktikájának elvi alapjait, s bebizonyította, mennyire veszélyes a kommunista mozgalom sorsára a „baloldali" opportunizmus. „Ha a kongresszus sem fog határozott offenzívát folytatni ilyen hibák, ilyen »baloldali« ostobaságok ellen, akkor az egész mozgalom pusztulásra van ítélve. Ez mély meggyőződésem" – mondotta Vlagyimir Iljics.[45] A taktikára vonatkozó tézisek kidolgozásával az volt a cél, hogy meghatározzák a Komintern alapvető irányvonalát: erre különösen szükség van most, miután a kommunisták nemcsak formálisan ítélték el a megrögzött centristákat, hanem ki is zárták őket a pártból – mondotta Lenin. Emlékeztetett arra, hogy a Komintern I. és II. kongresszusának jelszava: „Le a centristákkal!" volt. A centrista vezetők elleni elszánt harc folyamán Németországban, Franciaországban és más országokban a kommunisták megnyerték maguknak a centrista pártok forradalmi szellemű tagjait. Tovább kell menni. „Most a másik oldal ellen kell fellépnünk, amelyet szintén veszedelmesnek tartunk ...nekünk most más, fontosabb feladataink vannak, mint a centristák üldözése..."[46] „Ehelyett az elvtársaknak meg kellene tanulniuk, hogyan kell igazi forradalmi harcot folytatni... nem szabad üres fecsegéssel tölteni az időt, hanem azonnal hozzá kell

44 Ugyanott.
45 *Lenin* Művei. 32. köt. 503. old.
46 Ugyanott, 513. old.

látni a tanuláshoz, meg kell tanulni az elkövetett hibákból, hogyan kell a harcot jobban szervezni."[47]

Lenin kijelentette, hogy a „balos" irányzat, amely oly élesen jutott kifejezésre a tézisekhez beterjesztett módosító javaslatokban, annyira ártalmassá és veszélyessé vált, hogy „ez ellen az irányzat ellen kíméletlen harcot kell folytatni, mert ellenkező esetben nincs kommunizmus és nincs Kommunista Internacionálé".[48] Lenin szerint szégyenletes dolog volt a „baloldaliaktól", hogy tagadták a munkásosztály többsége megnyerésének feladatát, és felléptek a szerintük opportunista Nyílt levél ellen. „Aki nem érti, hogy Európában – ahol majdnem valamennyi proletár szervezett – meg kell nyernünk a munkásosztály többségét, az elveszett a kommunista mozgalom számára..."[49] Azzal kapcsolatban, hogy a proletariátust és általában a dolgozók többségét megnyerni mennyire fontos feladat, Lenin a következőket mondotta: „Mi Oroszországban kis párt voltunk, de velünk volt az egész országban a munkás- és parasztküldöttek szovjetjeinek a többsége is... Hol látják ezt Önöknél? Velünk volt majdnem a fele a hadseregnek, amely akkor legalább 10 millió embert számlált. Vajon Önök mellett van-e a hadsereg többsége? Mutassanak nekem ilyen országot!"[50] „Ha azt mondják, hogy mi győztünk Oroszországban, pedig nem volt nagy a pártunk, ezzel csak azt bizonyítják, hogy nem értették meg az orosz forradalmat, és hogy egyáltalán nem értik, hogyan kell előkészíteni a forradalmat."[51]

Miközben a kongresszus küldöttei előtt a tömegek megnyerésének szükségességét fejtegette, Lenin megjegyezte, hogy a harc jellegének megváltozását figyelembe véve maga a „tömeg" fogalma is változó. A harc kezdetén elegendő néhány ezer forradalmár ahhoz, hogy tömegről lehessen beszélni. Ha a pártnak sikerül bevonnia a harcba saját tagjain kívül másokat is, ha sikerül felráznia a pártonkívülieket is, úgy ez már a tömegek megnyerésének a kezdete. Forradalom idején pedig a „tömeg" fogalmába már beletartozik a többség, mégpedig nem egyszerűen a munkások többsége, hanem általában a kizsákmányoltak többsége. Ezt Lenin többször ismételte: „...ahhoz... hogy győzzünk, hogy a hatalmat megtartsuk, nemcsak a munkásosztály többségére van szükség, ...hanem a kizsákmányolt és dolgozó falusi lakosság többségére is."[52] Forradalmi pártban nem

47 Ugyanott.
48 Ugyanott, 504. old.
49 Ugyanott, 505–506. old.
50 Ugyanott, 506. old.
51 Ugyanott, 509. old.
52 Ugyanott, 512. old.

lehet vitás a forradalmi offenzíva szükségessége; de azt igenis helyesen kell megértenünk: a siker alapvető feltétele az offenzíva előkészítése, mindenekelőtt a városi és a falusi dolgozók többségének a megnyerése.

Miután feltárta hibáikat, Lenin felszólította a „baloldaliakat", hogy nyíltan, bátran ismerjék be és javítsák ki e hibákat. „Nem kell eltitkolnunk hibáinkat az ellenség előtt. Aki ettől fél, az nem forradalmár – mondotta Lenin, szenvedélyes beszédének végén. – Ellenkezőleg, ha nyíltan megmondjuk a munkásoknak: »Igenis hibákat követtünk el«, ez azt jelenti, hogy a jövőben ezek a hibák nem fognak megismétlődni, és hogy jobban meg tudjuk majd választani a kellő pillanatot. És ha a harc során mellettünk lesz a dolgozók többsége – nemcsak a munkások többsége –, akkor valóban győzni fogunk."[53]

Lenin beszéde óriási hatást gyakorolt a küldöttekre. Wilhelm Koenen így emlékezett vissza: „A feszültség nyomasztó érzése megszűnt a kongresszuson."[54] Terracini, aki akkoriban a „baloldali" nézeteket védelmezte, később ezt írta: Lenin „a szinte pörölyként lesújtó szavaiból kihallatszó kemény ítéletet az osztályrészéül jutott legmagasabb rendű kötelesség nevében mondotta ki. E kötelessége abban állott, hogy megmentsen engem, megmentsen mindannyiunkat attól a hibától, amely jóvátehetetlenné és végzetessé válhatott volna nemcsak számunkra, hanem a társadalmi felszabadítás nagy, magasztos ügye számára is – valamennyiünk közös ügye számára... Később e lecke nekem, kommunistának, hasznomra vált negyvenévi további harcomban."[55]

Az Egyesült Államok Kommunista Pártjának küldöttsége nevében Robert Minor kijelentette, hogy teljes mértékben „egyetért az orosz küldöttség irodájának téziseivel a taktikát illetően".[56] Melegen üdvözölte Lenin beszédét Clara Zetkin. „Köszönjük orosz testvéreinknek, kiváltképpen az orosz proletariátusnak, hogy abban a pillanatban, amikor a világforradalom hatására a régi világ összeomlóban van, megismertettek bennünket a harc módszereivel és eszközeivel, de köszönjük nekik mindenekelőtt azt, hogy megmutatták nekünk, milyen óriási erő rejlik a forradalmi harc akarásában."[57] „A francia küldöttség teljes egyetértését fejezi ki az Oroszországi Kommunista Párt által beterjesztett tézisekkel" – jelentette ki a kongresszus szószékéről Paul Vaillant-Couturier.[58] Nagy-Britannia

53 Ugyanott, 513. old.
54 O Lenyinye. Voszpominanyija zarubezsnih szovremennyikov. 368. old.
55 Ugyanott, 395. old.
56 III Vszemirnij kongressz Kommunyisztyicseszkovo Internacionala. 270. old.
57 Ugyanott, 286. old.
58 Ugyanott.

Kommunista Pártja – hangsúlyozta Tom Bell – „egyetért az itt javasolt tézisekkel".[59] Támogatták a téziseket Csehszlovákia és más országok kommunista pártjainak küldöttségei is.[60] Annak ellenére, hogy a viták olykor igen kiélesedtek, a kongresszus munkáját a testvéri együttműködés és a proletár internacionalizmus szelleme hatotta át. A kommunista pártok képviselői együttes erővel igyekeztek megtalálni a helyes választ arra a kérdésre, miként cselekedjenek a kommunisták a továbbiakban, miként kell felkészülniük a küszöbönálló védelmi és támadó harcokra. Ezért a vita törvényszerűen azzal végződött, hogy a „baloldaliak" hibás nézeteit a küldöttek abszolút többsége elvetette. A küldöttek meggyőződtek arról, hogy csakis a kommunista pártok feladatainak és módszereinek a nemzetközi kommunista mozgalom sokoldalú tapasztalatain alapuló lenini megközelítése felel meg a proletár osztályharc érdekeinek, nyit új távlatokat arra, hogy a kommunisták megnyerjék a tömegeket.

„A kongresszus Lenin mellé állt" – emlékezett vissza Otto Kuusinen.[61] A „baloldali" módosító javaslatok kezdeményezői nyilatkozatot tettek a kongresszus elnökségének, s ebben kifejezték egyetértésüket a taktikáról szóló tézisek alapelveivel, amelyeket az orosz küldöttség kizárólag V. I. Lenin és az OK(b)P más képviselői nézeteinek értelmében javasolt.[62] A kongresszus egyhangúlag elfogadta a taktikáról szóló téziseket, amelyek kimondották, hogy a kommunista pártok legfontosabb feladatai: döntő mértékben befolyásuk alá vonni mindenekelőtt a munkásosztály többségét, döntő részét bevonni a harcba, „közvetlenül részt venni a munkástömegek küzdelmében, ennek kommunista vezetést biztosítani s e harc során nagy, forradalmi, kommunista tömegpártokat létrehozni".[63] A tézisek kiemelték annak fontosságát, hogy a kommunisták részt vegyenek a proletariátus mindennapi követeléseiért folytatott harcban. Hiszen közvetlen kapcsolat van a dolgozók részleges követeléseiért folyó mozgalom és a perspektíva között, hogy a tömegek közeledjenek a szocialista forradalom feladataihoz. „Csakis a proletariátus gyakorlati harcának élére állva, csakis e harcot serkentve nyerhetik meg a kommunisták a proletártömegeket a diktatúráért folytatott harcnak"[64] – mondották a tézisek.

A „baloldaliakkal" szemben, akik lebecsülték a részleges követelések

59 Ugyanott, 288. old.
60 Ugyanott, 256. old.
61 *O. V. Kuusinen:* Izbrannije proizvegyenyija. Moszkva 1966. 670. old.
62 CPA IML. f. 512. op. 1. ed. hr. 8133. l. 1.
63 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 183. old.
64 Ugyanott, 189. old.

védelmét, és minden erőt a fegyveres támadás megszervezésére kívántak összpontosítani, a kongresszus hangsúlyozta, hogy a proletariátus „nem mondhat le a mindennapi, halaszthatatlan, létfontosságú követeléseiért folytatott harcról mindaddig, amíg ki nem vívja a diktatúrát".[65] A kommunista pártok – mondották a taktikáról szóló tézisek – nem állítanak fel olyan szociáldemokrata típusú minimális programot, amelynek célja a kapitalizmus düledező épületének erősítése és javítása. A kongresszus azért tűzte ki közvetlen feladatul a proletariátus konkrét követeléseiért folytatott harcot, mert e követelések összességének a megvalósítása bomlasztja a burzsoázia hatalmát, szervezi a proletariátust, és részévé válik a munkásosztály hatalmi harcának. A konkrét követelésekért folytatott harc fejlődésének megfelelően a kommunista pártnak új jelszavakat kell kiadnia, magasabb szintre emelve a dolgozók harcát. „Az ilyen részleges követelések ellenzése, a reformizmus vádja a részleges harccal kapcsolatban minden esetben annak a következménye, hogy nem képesek átfogni a forradalmi cselekvés életbevágó szükségleteit; kifejezésre jutott ez egyes kommunista csoportok ellenkezésében a szakszervezetekben való részvétellel és a parlamentarizmus felhasználásával szemben. Nem arról van szó, hogy felhívjuk a proletariátust a végső célok kivívására, hanem arról, hogy magasabb szintre emeljük a proletariátus gyakorlati harcát, mert csakis ez vezetheti el a proletariátust a végcélokért folytatott harchoz."[66]

A kongresszus határozottan elvetette az „offenzívaelméletet". A türelmetlen és politikailag tapasztalatlan elemek ama kísérletei ugyanis, hogy egyes kérdésekben a legszélsőségesebb módszereket alkalmazzák – amely módszerek lényegében a forradalmi felkelés módszerei –, a legveszedelmesebb kalandorság elemeit tartalmazzák. E módszerek, tényleges alkalmazásuk esetén, hosszú időre tönkretehetik a proletariátusnak valóban a forradalom előkészítésére irányuló munkáját.

A különböző országokban szerzett harci tapasztalatokból, a NEKP Nyílt levelének példájából a kongresszus levonta a következtetést, hogy a munkásosztály mindennapi, életbevágó szükségleteiért folytatott harcba be kell vonni az osztály valamennyi osztagát és szervezetét. „Figyelembe véve, hogy Nyugat-Európában és Amerikában, ahol a munkástömegek szakszervezetekben és politikai pártokban tömörülnek, s ahol ezért csak igen ritka esetekben lehet számolni spontán keletkező mozgalmakkal, a kommunista pártoknak arra kell törekedniük, hogy szakszer-

65 Ugyanott.
66 Ugyanott, 191. old.

vezeti befolyásuk megszilárdítása és a proletariátusra támaszkodó más pártokra gyakorolt nyomás útján közös harcot kezdjenek a proletariátus közvetlen érdekeiért."[67]

Ily módon, a munkásmozgalom tapasztalatainak általánosítása és kollektív megvitatása alapján, Lenin segítségével, a kommunista pártok a Komintern III. kongresszusán lerakták a nemzetközi kommunista mozgalom új szakaszának – a proletár egységfront megteremtéséért folytatott harc szakaszának – az alapjait.

Ugyanakkor a III. kongresszus a kommunista pártok elé azt a feladatot állította, hogy a tőke támadása elleni általános demokratikus front létrehozása céljából nyerjék meg a nép félproletár és kispolgári rétegeit is, mindenekelőtt a kisparasztságot, a kispolgárság, az alkalmazottak és az értelmiség egy részét.

Németország Egyesült Kommunista Pártjához intézett levelében Lenin, a III. kongresszus határozatainak jelentőségét méltatva, a következőket tanácsolta: „Meg kell őrizni a hidegvért és az önuralmat; – rendszeresen jóvá kell tenni a múlt hibáit; – szakadatlanul törekedni kell a munkástömegek többségének megnyerésére mind a szakszervezetekben, mind a szakszervezeteken kívül; – türelmesen építeni kell egy erős és okos kommunista pártot, amely – bármilyen fordulatot vesznek is az események – valóban vezetni tudja a tömegeket; – olyan stratégiát kell kidolgozni, amely nem marad el a »legfelvilágosultabb« (általában századok tapasztalatain, s különösen az »orosz tapasztalatokon« felvilágosult), előrehaladott burzsoázia legjobb nemzetközi stratégiája mögött, – ezt kell tenni, és ezt fogja tenni a német proletariátus, ez biztosítja számára a győzelmet."[68] Lenin a levélben idézte a taktikáról szóló tézisekből azt a részt, amely azt a feladatot állította az Olasz Kommunista Párt elé, hogy a fasizmus elleni harcban egyesítse a munkásosztály valamennyi szervezetét. Nem tekintette az egységfrontért folytatott harc feltételének, hogy a reformista pártok egyszerű tagjai szakítsanak vezetőikkel. Az a fő dolog, hogy a tömeg bekapcsolódjék a harcba, s ennek során majd a saját tapasztalatai alapján meggyőződik az egység szükségességéről, a kommunisták politikájának helyességéről, és követni fogja a kommunistákat. „A többség ilyen megnyerése az egész világon, mindenütt és mindenféle módon, feltartóztathatatlanul halad előre – írta Lenin. – Készítsük ezt elő alaposabban és gondosabban, ne szalasszunk el egyetlen olyan alkalmat sem, amikor a burzsoázia a proletariátust harcra

67 Ugyanott, 193. old.
68 *Lenin* Művei. 32. köt. 552–553. old.

kényszeríti, tanuljuk meg helyesen megválasztani azokat a pilllanatokat, amikor a proletariátus *tömegeinek feltétlenül fel kell kelniük* velünk együtt. Akkor a győzelem biztosítva van, akármilyen súlyosak lesznek is az egyes vereségek, és akármilyen nehezek lesznek is egyes menetelések nagy hadjáratunk során."[69]

Lenin előadói beszéde az OK(b)P taktikájáról

Július 5-én Lenin előadást tartott az OK(b)P taktikájáról. Részletesen elemezte a nemzetközi helyzetet, a forradalmi harc távlatait és feladatait. A forradalmi világmozgalmat olyan egységes folyamatként jellemezte, amelyben három fő erő működik: a győztes proletariátus országa, a tőkésországok forradalmi mozgalma és az elnyomott népek felszabadító harca. Mint mondotta, a nemzeti felszabadító mozgalom, „a világforradalom eljövendő döntő ütközeteiben a földkerekség népessége többségének eredetileg a nemzeti felszabadulás jegyében folyó mozgalma a kapitalizmus és az imperializmus ellen fog fordulni..."[70]

Lenin foglalkozott a szovjetországban folyó szocialista átalakulás nemzetközi jelentőségével. A szocializmus építését Szovjet-Oroszországban a Kommunista Párt nemzetközi kötelességének, a forradalmi világmozgalomhoz való legfontosabb hozzájárulásnak tekintette. „Most gazdasági politikánkkal gyakoroljuk a legnagyobb befolyást a nemzetközi forradalomra – mondotta Lenin nem sokkal a kongresszus megnyitása előtt, az OK(b)P X. pártkonferenciáján. – Az Oroszországi Szovjet Köztársaság felé fordítja tekintetét mindenki, a világ minden országának minden dolgozója, kivétel nélkül – ezt minden túlzás nélkül állíthatjuk... Erre a térre tevődött át a harc világméretekben. Ha megoldjuk ezt a feladatot, akkor nemzetközi méretekben biztosan és véglegesen győztünk."[71]

Beszámolójában Lenin jellemezte az új gazdaságpolitika, a NEP általános elveit is, amelyek minden, a szocializmus útjára lépő országban alkalmazhatók. Kimutatta, hogy az új gazdaságpolitika nem részprobléma, hanem a világforradalom fejlődésének egyik legfontosabb kérdése. A győztes proletariátus gazdasági politikája jut benne kifejezésre az átmeneti időszakban. Az új gazdasági politika célja a szocializmus gazdasági bázisának megteremtése volt, a mezőgazdaságot is újjászervezni képes ipar sokoldalú fejlesztése útján. Célja a szocializmus teljes győzel-

69 Ugyanott, 562. old.
70 Ugyanott, 518. old.
71 Ugyanott, 470. old.

mének biztosítása volt a kapitalizmus felett, felhasználva az áru-pénz viszonyok mechanizmusát és bizonyos szabadságot engedve a kapitalista elemeknek. Mindez a munkások és a parasztok, az ipar és a mezőgazdaság gazdasági szövetsége alapján végső soron a kizsákmányoló osztályok felszámolását eredményezi. Lenin azzal indokolta a munkás-paraszt szövetség szükségességét, hogy ez a proletárdiktatúra legfőbb elve, általános törvényszerűsége. A beszolgáltatás helyettesítése a természetbeni adóval éppen e szövetség gazdasági alapja volt, lehetővé tette a parasztok tömegek fokozatos bevonását a szocializmus építésébe, s óriási jelentőséggel bírt az első proletárállam belső gazdasági és politikai megszilárdítása szempontjából.

E feladat – hangsúlyozta Vlagyimir Iljics – „a szocialista építés legnehezebb feladatai közé tartozik, amelyek valamennyi tőkésország előtt fel fognak merülni..."[72]

Az OK(b)P a szocialista építés gyakorlati útjainak meghatározásánál figyelembe vette Szovjet-Oroszország átmeneti gazdaságának sajátosságait, különböző fajtájú társadalmi-gazdasági alakzataival, amelyek közül legfontosabbak a szocializmus, a kisárutermelő parasztgazdaság és a kapitalizmus voltak. A párt számításba vette, hogy az átmenet formái a kapitalizmusról a szocializmusra elkerülhetetlenül különfélék, és külön féléknek is kell lenniük azoktól a feltételektől függően, amelyek közepette a szocializmus építése elkezdődik, s mindenekelőtt attól függően, hogy vajon az adott országban a gépi nagyipar van-e túlsúlyban vagy a kisgazdaság.

Az új gazdasági politika olyan formákat és módszereket alkalmazott, amelyek biztosították a heterogén gazdaság átalakítását szocialista gazdasággá. Arra törekedett, hogy a csere, a város és a falu közötti kereskedelmi kapcsolat útján biztosítsa a proletárállam befolyását a kisárutermelő gazdaságra, s előkészítse a parasztok áttérését a szocialista útra. Ez csak a munkásosztály politikai vezetésével, az ország szocialista iparosításával és a parasztságnak nyújtott állami támogatással volt lehetséges. Az új gazdasági politikát áthatotta az iparosítás, az ország villamosítása és a mezőgazdaság kollektivizálása közötti szerves kapcsolat lenini eszméje.

Az „ultrabaloldali" csoportosulások – Németország Kommunista Munkáspártja, a holland „baloldaliak", az OK(b)P-ben működő „munkásellenzék" frakciós csoportja – a kongresszuson bírálattal illették az új gazdasági politikát. Kijelentették, hogy a párt e politikája állítólag

72 *Lenin:* Polnoje szobranyije szocsinyenyij. 44. köt. 6. old.

megnehezíti a világforradalom fejlődését, elősegíti a kapitalizmus megszilárdulását az egész világon. Azt bizonygatták, hogy a tőkésországok forradalmi proletariátusának és Szovjet-Oroszországnak az érdekei ellentétesek. Nem akarták megérteni a forradalmi világfolyamat tényleges menetét, a szovjetországban folyó szocialista építés világtörténelmi jelentőségét, és meghirdették „a forradalom mielőbbi keresztülvitelének" jelszavát,[73] különböző kalandor jellegű követeléseket állítva fel, követelve például az általános „szabotázst". Amikor a kommunista pártok határozottan visszautasították követeléseiket, az „ultrabaloldaliak" megosztani igyekeztek a nemzetközi kommunista mozgalom sorait, s azt kiáltozták, hogy a kommunista pártokban és a Kommunista Internacionálében ellenzékre van szükség. Az „ultrabaloldaliak" nevében a kongresszuson Henriëtte Roland-Holst kijelentette: a Komintern normális és egészséges fejlődéséhez szükséges, hogy legyenek benne „baloldali" és „ultrabaloldali" pártok akkor is, ha nem vetik alá magukat a Komintern fegyelmének. Elgondolásukat a Kominternben az „ultrabaloldaliak" azzal próbálták indokolni, hogy állítólag ellensúlyozni kell az OK(b)P befolyását, amely állampolitikai szempontjaiból kiindulva fékezi a forradalom fejlődését. A baloldaliak kongresszusi fellépéseiben teljes mértékben megnyilvánultak a nemzetközi kommunista mozgalomban található legkülönfélébb szakadárok politikai harcának jellemző módszerei: a kísérlet, hogy ráerőszakolják dogmájukat a kommunista pártokra, ebből a célból szakadás előidézése a mozgalomban, s mindenekelőtt az a törekvés, hogy elszakítsák egymástól és szembeállítsák egymással egyfelől a tőkésországok kommunista pártjait, másfelől a bolsevik pártot, amely ellen azt a vádat emelték, hogy lemond a világforradalomról.

A III. kongresszus után az „ultrabaloldaliak" szakítottak a nemzetközi kommunista mozgalommal, és csakhamar jelentéktelen szektává váltak, melynek nem volt befolyása a munkásmozgalomra.

A kommunista pártok képviselői elutasították az „ultrabaloldaliak" támadásait, és kijelentették, hogy támogatják az OK(b)P politikáját. A kongresszus egyhangúlag jóváhagyta a párt tevékenységét, hangsúlyozva: az OK(b)P „minden helyzetben, kezdettől fogva meglátta a fenyegető veszélyt, s a forradalmi marxizmus alapelveinek szellemében megtalálta az eszközöket annak elhárítására... Csakis az Oroszországi Kommunista Párt e következetes és tudatos politikájának eredményeként marad Szovjet-Oroszország a világforradalom első és legfontosabb

73 III Vszemirnij kongressz Kommunyisztyicseszkovo Internacionala. 377. old.

erődje..."[74] A kongresszus felhívta az egész világ proletárjait, hogy támogassák Szovjet-Oroszország dolgozóit, és harcoljanak a proletariátus győzelméért.

A kommunista pártok szervezeti építése

A munkásosztály többségének megnyerésére irányuló politika a kommunista pártok szervezeti megerősítését követelte. A kommunisták nem követhették a szociáldemokrácia szervezeti formáit. Ki kellett dolgozni a pártépítés új elveit, s az ezeknek megfelelő szervezeti felépítést. Ezzel kapcsolatban a kongresszuson megvitatták a szervezeti kérdéseket, valamint a pártok munkájának módszereit és tartalmát. Az elfogadott tézisek, hangsúlyozva a tömegek közötti mindennapi munka szükségességét, leszögezték: „...ha a pártszervezetek nem állnak a legszorosabb kapcsolatban a nagy- és a középüzemekben foglalkoztatott proletártömegekkel, a kommunista párt nem lesz képes nagy tömegakciókat és valóban forradalmi mozgalmakat megvalósítani".[75] Feladatul tűzték ki a tézisek, hogy a pártokat területi-termelési elv alapján szervezzék át, hozzanak létre üzemi-gyári sejteket, és egyesítsék a tömegszervezetekben dolgozó kommunistákat. A belső pártélet alapjául jóváhagyták a demokratikus centralizmust.

A tézisek ama tételét, hogy a kommunista pártokban szervesen egybe kell kapcsolni a centralizmust és a proletár demokráciát, Wilhelm Koenen, a NEKP képviselője fejtette ki. A következőket mondotta: „A pártoknak szigorúan ügyelniük kell arra, hogy valóban centralizált tevékenység folyik-e náluk, vagy pedig bürokratikus centralizmus uralkodik. Ezért állandóan felül kell vizsgálniuk, javítaniuk kell apparátusukat, hogy eljussanak a munkástömegek vezetésének valódi koncentrációjához. Az eleven kapcsolat a pártközpont és valamennyi pártszerv között a legjobb eszköz az apparátus elbürokratizálódása ellen."[76]

A Komintern kongresszusa nagy figyelmet szentelt a kommunista pártok egységének. A testvérpártok a Kominternt a nemzeti szekciók közös erőfeszítésével létrehozott világpártnak tekintették; e szekciók mindegyike az egységes nemzetközi szervezet egyenrangú része volt, és felelősséget viselt a III. Internacionálé egész tevékenységéért. A NEKP küldöttségének javaslatára a kongresszus a következő határozatot fogadta el: a kommunista pártoknak „meg kell tenniük mindent, hogy a legelevenebb és

74 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 231. old.
75 Ugyanott, 216. old.
76 III Vszemirnij kongressz Kommunyisztyicseszkovo Internacionala. 447. old.

a legszorosabb kapcsolatot tartsák fenn a Végrehajtó Bizottsággal; nemcsak országuk legjobb képviselőit kell a Végrehajtó Bizottságba küldeniük, hanem körültekintően és rendszeresen megbízható tájékoztatást kell adniuk a Végrehajtó Bizottságnak, hogy igazi dokumentumok és hiteles anyagok alapján határozhassa meg álláspontját a felmerült politikai kérdésekben."[77] A határozat szerint a szekcióknak szervezeti és információs kapcsolatban kell állniuk egymással, a legfontosabb konferenciákon való kölcsönös képviselet és a vezető káderek cseréje útján. „A vezető erők e cseréjének haladéktalanul meg kell valósulnia, s valamennyi többé-kevésbé cselekvőképes szekció számára mintegy állandó szabállyá kell válnia."[78] Határozatot hoztak a Végrehajtó Bizottság kibővítéséről is. Eszerint a Végrehajtó Bizottságban valamennyi kommunista pártnak képviseltetnie kell magát, s ezt a gyakorlatban is megvalósították.

1921 szeptemberében a KIVB Kisirodáját a KIVB Elnökségének nevezték el. 1921 decemberében létrehozták a KIVB főtitkári tisztségét, s e tisztségre Otto Kuusinent választották meg. 1922 decemberében a főtitkár Vaszil Kolarov lett.

A III. kongresszus küldöttei hangsúlyozták a kommunisták szilárd összeforrottságának, a mindenkire egyaránt kötelező fegyelemnek a szükségességét, és annak feltétlen szükségességét, hogy a párt és a Komintern határozatait végrehajtsák. Július 9-én a NEKP küldötteinek Lenin kifejtette, hogy a pártnak fegyelmet kell tartania, és nem kell félnie hibái feltárásától. Veszélyesebb a hiányosságok elhallgatása. Ugyanekkor kijelentette, hogy megengedhetetlen bármiféle frakciós tevékenység, meg kell erősíteni a kommunista párt és a Komintern egységét. „A Kommunista Internacionálé tagjaiként vagyunk itt, s mindenkitől, aki tagja a Kommunista Internacionálénak, azt követeljük, hogy tartsa meg ennek fegyelmét"[79] – mondotta Vlagyimir Iljics. A munkásosztály felszabadító harcának sikerét a kommunista pártok, az egész nemzetközi kommunista mozgalom egysége biztosítja a marxizmus–leninizmus alapján.

A III. kongresszus hangsúlyozta a kommunista pártok egységének, a pártfegyelemnek a szükségességét, a kollektívan kidolgozott Kominternhatározatok kötelező erejét valamennyi kommunista pártra, a párt és a pártszervezetek határozatainak kötelező erejét minden kommunistára.

77 Tyeziszi i rezoljucii III kongressza Kommunyisztyicseszkovo Internacionala. Moszkva 1921. 55. old.
78 Ugyanott.
79 CPA IML. f. 2. op. 1. ed. hr. 25774. l. 1.

A pártfegyelem elutasítását, a párt és a nemzetközi kommunista mozgalom egységes irányvonala elleni fellépést összeegyeztethetetlennek nyilvánította a párttagsággal. „*A front általános egységének* gyengítése vagy megsemmisítése *a fegyelem* legsúlyosabb *megsértése* s a legsúlyosabb hiba a forradalmi *harcban* – mondotta ki a kongresszus. – A párt minden tagjának legfőbb kötelessége védelmezni a kommunista pártot, mindenekelőtt a Kommunista Internacionálét a kommunizmus minden ellenségével szemben. Aki erről megfeledkezik, sőt nyilvánosan megtámadja a pártot vagy a Kommunista Internacionálét, azt a párt ellenségének kell tekinteni."[80]

A szervezeti kérdésben a III. kongresszuson elfogadott tézisek, bár alapjukban helyesek, lényegében mégis hiányosak voltak. A Komintern IV. kongresszusán Lenin megállapította, hogy a határozat „nagyon orosz" volt, minthogy csak az OK(b)P tapasztalatain alapult, és nem vette figyelembe a különböző országok feltételeinek és harci feladatainak sajátosságait. Lenin szerint a kommunistáknak ügyelniük kell a sajátos nemzeti különbségekre minden országban és minden szituációban, nem szabad mechanikusan másolniuk az OKP tapasztalatait, hanem meg kell érteniük, és országuk feltételei között alkotó módon kell alkalmazniuk azokat. „S ha ezt nem fogjuk megérteni, nem tudunk előbbre jutni. Azt hiszem, hogy valamennyiünk számára – mind az orosz, mind a külföldi elvtársak számára – az a legfontosabb, hogy ... tanulnunk kell."[81] „Külföldi elvtársainknak – tanácsolta Vlagyimir Iljics – át kell venniük az orosz tapasztalatok egy részét... Nekünk, oroszoknak, szintén utat és módot kell keresnünk arra, hogy megmagyarázzuk a külföldieknek e határozat alapelveit. Különben egyáltalán nem tudják végrehajtani ezt a határozatot."[82]

Később Otto Kuusinen azt írta a szervezeti kérdésekre vonatkozó tézisek hiányosságaival kapcsolatban, hogy bár a tézisekben önmagukban véve a kommunista pártok elé tűzött feladatok helyesek és szükségesek voltak, kifejtésük úgy történt, hogy egyformán s ezért nem pontosan vonatkoztak minden egyes tőkésország viszonyaira és minden párt feladataira. Ennek megfelelően nem határozták meg, hogy mely feladatokat kell elsősorban végrehajtani, s melyeket másodsorban. A tézisek csak elméletileg, az OK(b)P tapasztalatainak fényénél fejtették ki általában a kommunista pártok feladatait a szervezeti munka terén. „Következés-

80 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 222. old.
81 *Lenin* Művei. 33. köt. 430. old.
82 Ugyanott, 431. old.

képpen a határozat a szervezeti bolsevizálás elméleti programja volt – írta Kuusinen –, s ennek ellenére azzal az igénnyel lépett fel, hogy gyakorlati irányelveket adjon. És ebben volt a hibája."[83]

A III. kongresszus a kommunisták munkájáról a tömegszervezetekben. A kongresszus jelentősége

A III. kongresszus megvitatta a kommunista pártok munkáját a szakszervezetekben, a szövetkezetekben, a nő- és ifjúsági szervezetekben. Az „ultrabaloldali" szektások a régi szakszervezetek lerombolását és újak, „forradalmiak" megalakítását követelték. Az NKMP szónoka, L. Meyer (Bergmann) azt állította, hogy a reformista szakszervezetek „a kapitalista állam részeivé, mégpedig nagyon lényeges részeivé" váltak, s ezért nem a szakszervezetek megnyerése kell legyen a kommunisták jelszava, hanem azok szétrombolása és egyidejűleg új szervezetek létrehozása."[84] A kongresszus elutasította a szektások érveit, és felszólította a kommunistákat: „Magyarázzák meg minden proletárnak, hogy nem az a menekvés útja, ha kilépnek a régi szakszervezetekből, nem hoznak létre újakat és szervezetlenek maradnak, hanem az, ha forradalmasítják a szakszervezeteket, kiűzik onnan a reformizmus szellemét és az áruló reformista vezetőket, s a forradalmi proletariátus igazi bástyáivá változtatják a szakszervezeteket."[85] Valamely kommunista párt erejének igazi mutatója a befolyás, melyet a szakszervezetekben szervezett munkások tömegére gyakorol. A pártnak értenie kell ahhoz, hogy éreztesse befolyását a szakszervezetekben anélkül, hogy kicsinyes gyámkodást tanúsítana felettük.

A kongresszus fellépett a szakszervezeteknek a politikai harcban való semlegessége ellen, hiszen a reformisták e jelszó segítségével igyekeztek a szakszervezeteket a forradalmi harctól visszatartani. Harcolni kell az Amszterdami Szakszervezeti Internacionálé ellen, amely a nemzetközi tőke fő támasza a munkásosztályban, harcolni kell a reformisták által a szakszervezetekben megvalósított szakadás ellen – mondották a tézisek.

A kommunisták szakszervezeti munkájának megvitatása a Kominternek III. kongresszusán egybeesett a forradalmi szakmai és iparági szervezetek július 3–19-e között Moszkvában megtartott I. nemzetközi kongresszusával. Lenin a kongresszushoz intézett üdvözletében a következőket írta: „A kommunizmus eszméi mindenütt feltartóztathatatlanul meghódítják a szakszervezeti tagokat minden országban, az egész

83 Lenyin i mezsdunarodnoje rabocseje dvizsenyije. Voszpominanyija. Moszkva 1934. 58. old.

84 III Vszemirnij kongressz Kommunyisztyicseszkovo Internacionala. 343–345. old.

85 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 235. old.

világon. Ez a folyamat nem egyenes vonalban, nem szabályosan, nem egyenletesen, de ezernyi akadályt leküzdve mégis feltartóztathatatlanul halad. A Nemzetközi Szakszervezeti Kongresszus meg fogja gyorsítani ezt a mozgalmat. A kommunizmus győzni fog a szakszervezetek között. Nincs a világon olyan erő, mely feltartóztathatja a kapitalizmus bukását és a munkásosztály győzelmét a burzsoázia felett."[86] Ekkor már több országban léteztek önálló forradalmi szakszervezetek, s felmerült egyesítésük szükségessége. A kongresszust a Moszkvában 1920 júliusában alapított Nemzetközi Szakszervezeti Tanács készítette elő, amely a szakszervezetek forradalmi osztályharcát propagálta.

A szakszervezetek kongresszusa elhatározta, hogy egységes, harcos, nemzetközi vezető központot hoznak létre, a Vörös Szakszervezeti Internacionálét (Profintern), és szorosan együttműködnek a Kommunista Internacionáléval. Abban a kérdésben, hogy a forradalmi munkások viszonya milyen legyen a régi reformista szakszervezetekhez, a kongresszus úgy döntött, hogy meg kell nyerni ezeket, kereteik között kell maradni, s nem helyes újabb, szétaprózott szakszervezeti csoportokat létrehozni. „*Nem a szakszervezetek szétrombolása, hanem megnyerésük*, azaz a régi szakszervezetekben levő sokmilliós tömeg megnyerése – ekörül kell kibontakoznia a forradalmi harcnak" – mondotta a kongresszus határozata.[87]

A kongresszus megválasztotta a Vörös Szakszervezeti Internacionálé Központi Tanácsát. Főtitkárrá Szolomon Abramovics Lozovszkijt választották meg. A Profintern azokat a szakszervezeti központokat és szakszervezeteket egyesítette, amelyek nem voltak az Amszterdami Internacionálé tagjai: a VCSZPSZ-t (a szovjet szakszervezeteket), Ausztrália, Belgium, Bulgária, Csehszlovákia, Chile, Észtország, Franciaország, Hollandia, Indonézia, Írország, Kanada, Kína, Kolumbia, Korea, Litvánia, Mongólia, Peru, Perzsia, Uruguay forradalmi nemzeti szakszervezeti szövetségeit, valamint számos tőkésország reformista szakszervezeti egyesüléseiből az ellenzéki csoportokat és irányzatokat. A Profintern a szakszervezeti mozgalom egységének helyreállításáért, a munkásosztály követeléseinek védelméért, a tőke és a fasizmus támadása ellen, az imperialista háború veszélye ellen, a szovjet munkásosztályhoz való közeledésért indított harcot.

A Komintern III. kongresszusának ama határozatai, amelyek a szövetkezetekben, a nők és a fiatalság körében végzendő munkára vonatkoz-

86 *Lenin* Művei. 32. köt. 538. old.

87 I Mezsdunarodnij kongressz revoljucionnih professzionalnih i proizvodsztvennih szojuzov. Sztyenograficseszkij otcsot. Moszkva 1921. Prilozsenyije k sztyenograficseszkomu otcsotu. 15. old.

tak, aláhúzták: törekedni kell arra, hogy a munkásosztály harcába mind aktívabban bevonják a dolgozók különféle tömegszervezeteit. A Kommunista Ifjúsági Internacionálénak és az egyes országok kommunista ifjúsági szövetségeinek legfontosabb feladata a fiatal nemzedék nevelése kommunista szellemben, a kommunista ifjúsági szervezetek átváltoztatása a kommunista pártok tartalékaivá és segítőivé.

Nem sokkal a III. kongresszus megnyitása előtt, június 9-től 15-ig tartották Moszkvában a kommunista nők II. nemzetközi konferenciáját. Ezen 28 országból 82 küldött vett részt. A konferencia megvitatta a nők közötti kommunista munka formáit és módszereit s a Nemzetközi Nőtitkárság feladatait. A III. kongresszus jóváhagyta a konferencia határozatait, s felszólította a kommunista pártokat, hogy fokozzák munkájukat a munkásnők között, minthogy „a proletár- és félproletár nők tömegeinek aktív részvétele nélkül a proletariátus nem hódíthatja meg a hatalmat, s nem valósíthatja meg a kommunizmust abban az országban, ahol már megdöntötte a burzsoázia igáját".[88]

A Kommunista Internacionálé III. kongresszusa a nemzetközi kommunista mozgalom fontos állomása volt. Meghatározta, miként kell a kommunistáknak a továbbiakban, a forradalmi hullám apadásának feltételei között dolgozniuk, a kommunisták figyelmét a munkásosztály és a dolgozó tömegek megnyerésére, az eljövendő forradalmi harcokra való alaposabb felkészülésre irányította.

A kongresszus, Lenin vezetésével, határozottan elutasította a „baloldali" szektások káros politikáját, akik a kommunista pártokat a „forradalmi" kalandorság és az idő előtti, elő nem készített felkelések veszélyes útjára próbálták taszítani, súlyos vereségek lehetőségének téve ki a proletariátust. A testvérpártok legérettebb és legtapasztaltabb kommunistáinak támogatásával Lenin kijelölte és a kongresszuson keresztülvitte a helyes taktikai irányvonalat, a tömegekért folytatott harc irányvonalát.

A III. kongresszus igazi iskola volt a fiatal kommunista pártok számára. A kölcsönös tapasztalatcsere, a pártok feladatainak és munkamódszereinek kollektív megvitatása útján a kongresszus nagymértékben gazdagította a nemzetközi kommunista mozgalom stratégiáját és taktikáját. A kongresszus arra a következtetésre jutott, hogy a kommunista pártoknak a munkásosztály valamennyi osztagát és szervezetét harcba kell vinniük a dolgozók mindennapi gazdasági érdekeinek védelméért, a demokratikus szabadságjogok védelméért, egybekapcsolva mindezt a

88 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 243. old.

tömegek előkészítésével az új forradalmi csatákra. „Csakis a munkástömegek elemi, létfontosságú követeléseiért folytatott harcban hozhatjuk létre a proletariátus egységfrontját a burzsoázia ellen, vethetünk véget a proletariátus megosztottságának, ami megkönnyíti a burzsoázia további fennmaradását"[89] – mondotta a Komintern Végrehajtó Bizottságának a kongresszus befejezése után kibocsátott felhívása.

Óriási elfoglaltsága ellenére, amit a párt és a szovjet állam vezetése jelentett, Lenin sűrűn találkozott a külföldről Moszkvába érkezett kommunistákkal, elbeszélgetett velük, kikérdezte őket a munkástömegek munka- és létfeltételeiről, hangulatáról. Ez segítette őt abban, hogy állandó, szoros kapcsolatot tartson fenn a dolgozó tömegekkel. Segítette, hogy jobban ismerje a munkások hangulatát, és helyesen határozza meg a kommunista pártok taktikáját.

1921 augusztus elején Lenin találkozott Tom Bell-lel, Nagy-Britannia Kommunista Pártjának a Kominternek Végrehajtó Bizottságánál levő képviselőjével. „Beszéltünk a trade-unionokról, a Labour Partyról, viszonylagos erejükről és befolyásukról Anglia munkásmozgalmában, a mi kommunista pártunkról, összetételéről és befolyásáról a munkások között" – emlékezik vissza Bell.[90] Angliában 1921 áprilisától júniusáig több mint 1 millió bányász szívós sztrájkharcot folytatott a bányatulajdonosok ellen, akik le akarták szállítani a béreket. Az áruló reformista szakszervezeti vezetők meghiúsították a bányászok támogatására tervezett általános sztrájkot, s ez a bányászok vereségét jelentette. Lenin részletesen kikérdezte Bellt a bányászok mozgalmáról, hangulatáról s arról, hogy milyen munkát végeznek közöttük a kommunisták.

Néhány nap múlva Bell levelet írt Leninnek, melyben tájékoztatta őt a déli-walesi bányászok soron következő kongresszusáról, határozatukról, hogy csatlakoznak a III. Internacionáléhoz, valamint a sztrájk letörésére a szénbányavidékekre küldött tengerészgyalogságról, a munkások és a matrózok közötti fraternizálás eseteiről.

Válaszlevelében Lenin nagyra értékelte a dél-walesi bányászok harcát, és kifejezte reményét: „Lehet, hogy ez egy *kommunista értelemben* vett igazi proletár tömegmozgalom *kezdete* Nagy-Britanniában...", tekintve, hogy ott „nincs igazi kommunista *tömeg*mozgalom".[91] Nyomatékosan hangsúlyozta, hogy az angol tőkések ravaszak, okosak, álnokok, támogatnak mindenféle gazdasági rendszabályt (mint például a közkonyhákat), hogy

89 Tyeziszi i rezoljucii III kongressza Kommunyisztyicseszkovo Internacionala. 93. old.

90 O Lenyinye. Voszpominanyija zarubezsnih szovremenynikov. 384. old.

91 *Lenin* Művei. 32. kot. 548. old.

elvonják a munkások figyelmét a politikai célokról. A legfontosabb feladatokként Lenin a következőket határozta meg:

„1. Alakítsanak Angliának ezen a részén nagyon jó, valóban proletár, valóban *kommunista* tömegpártot, vagyis olyan pártot, amely *valóban vezető* ereje lenne az *egész* munkásmozgalomnak Angliának ezen a részén (alkalmazzák országuknak ezen a részén a III. kongresszusnak a párt szervezetéről és munkájáról hozott határozatát).

2. Munkásnapilapot kell indítani Anglia e részének munkásosztálya számára."[92] Lenin részletesen megmagyarázta az angol kommunistáknak, hogyan kell a munkások támogatásával és anyagi eszközeivel megszervezni az újság kiadását, s „a *tömegek gazdasági és politikai* harci" fegyverévé tenni azt.[93]

Lenin tudta, hogy noha az angol munkások körében erős az együttérzés Szovjet-Oroszországgal, tömegeiket még nem hatotta át a forradalmi szellem. Ezért javasolta, hogy a dolgot az újság kiadásával kezdjék, amely maga köré tömörítheti a tömegeket. De abban az időben az angol kommunisták nem tudták megvalósítani Lenin tanácsát. Csak 1930-ban szervezték meg napilapjuk, a „Daily Worker" kiadását.

Az angol kommunisták tevékenységét figyelve, Lenin azt írta, hogy segíteni kell nekik a bolsevik tapasztalatok elsajátításában. 1921. szeptember 8-án Berzinhez írt levelében a következőt tanácsolta: „Tanítani, tanítani, tanítani kell az angol kommunistákat, úgy dolgozni, ahogyan az orosz bolsevikok dolgoztak: tanítani cikkekkel, tanítani feltétlenül nyilvánosan, a sajtóban. Tanítani lehet a Komintern III. kongresszusának a pártmunkáról szóló határozata alapján."[94]

Ugyanazon a napon Lenin Vorovszkijnak csaknem ugyanazt írta az olasz kommunistákkal kapcsolatban: „Tanítani, tanítani, tanítani kell őket úgy dolgozni, amint a bolsevikok dolgoztak, feltétlenül cikkekkel kell tanítani, feltétlenül a sajtóban."[95] Lenin nyomatékosan kérte, küldjék el neki az illető országokban megjelenő legfontosabb cikkeket, brosúrákat és könyveket.

A tőkésországok munkásmozgalmáról való jobb informálódás érdekében Lenin javasolta, hozzanak létre Németországban egy erre vonatkozó anyaggyűjtéssel foglalkozó irodát. Pontosan meghatározta ennek az irodának feladatait és munkamódszereit. „*Teljes és igaz* információra van szükségünk – írta Lenin. – Az igazságnak pedig nem kell attól függnie,

92 Ugyanott, 549. old.
93 Ugyanott.
94 CPA IML. f. 2. op. 1. ed. hr. 24694. l. 1.
95 CPA IML. f. 2. op. 1. ed. hr. 24693. l. 1.

kinek szolgál."[96] 1921. szeptember 6-án a Komintern Végrehajtó Bizottsága határozatot hozott a berlini Statisztikai Tájékoztató Intézet megalakításáról, melynek élére Varga Jenőt állították.

Lenin sűrűn hangoztatta, hogy a kommunistáknak össze kell kapcsolniuk tevékenységük elvi-forradalmi jellegét a manőverezés művészetével. Arra tanította őket, hogy legyenek „rugalmasak, gyorsan és hirtelen tudják változtatni taktikájukat az objektív feltételek változásának megfelelően, a célokhoz vezető új utat keresve, ha az előző útról kiderült, hogy az adott időszakban nem célrevezető, járhatatlan."[97] Lenin óva intette a kommunistákat az elhamarkodottságtól, attól, hogy gyakorlati tevékenységükben megelőzzék a forradalmi hullám emelkedését, mert a forradalmat kellőképpen meg kell érlelni. Nem szabad bedőlni a burzsoáziának, amely provokációval igyekszik idő előtti felkelést kirobbantani, hogy megfojtsa a forradalmat. „Ha a burzsoázia lemészárol 100–300 embert, ez nem teszi tönkre az ügyet – írta Lenin 1921. október 19-én a lengyel kommunistáknak. – De ha kiprovokálva a vérengzést, 10–30 *ezer* munkást sikerül lemészárolnia, ez már *néhány esztendővel* is késleltetheti a forradalmat."[98] Lenin tehát önuralomra és türelemre, rugalmasságra és óvatosságra tanította a kommunistákat, arra, hogy ki tudják várni a forradalmi hullám teljes felemelkedését, s a mindennapi osztályharcokban készítsék fel erre a proletár élcsapatot.

A Komintern VB elnökségének felkérésére Lenin tanulmányozta a Francia Kommunista Párt által közzétett agrártéziseket. 1921. december 11-i cikkében részletesen elemezte és egészében pozitívan értékelte azokat. Lenin azt tanácsolta a francia kommunistáknak, hogy különösen gondosan dolgozzák ki az „átmeneti rendszabályok programját", mert ezek a rendszabályok teszik lehetővé, hogy a parasztok a forradalom győzelme után önként áttérjenek a mezőgazdaság társadalmasítására, s egyidejűleg javíthatnak a falusi lakosság óriási többségének, a bérmunkásoknak és a kisparasztoknak a helyzetén. A földjüket egyedül művelő kistulajdonosok számára feltétlenül biztosítsák az állandó (és örökölhető) földhasználat jogát: „...a *teljes* kommunizmus azonnali alkalmazása a *kisparaszti gazdaság* viszonyaira (korántsem csak Franciaországban, hanem minden országban, ahol kisparaszti gazdaság van) *súlyos* hiba volna."[99] Lenin szükségesnek tartotta, hogy fokozottabban törekedjenek a francia imperializmus politikájának leleplezésére, a francia parasztság

96 *Lenin:* Polnoje szobranyije szocsinyenyij. 54. köt. 446. old.
97 Ugyanott, 151. old.
98 *Lenin:* A Kommunista Internacionáléról. 348. old.
99 *Lenin* Művei. 33. köt. 121. old.

körében élő illúziók, a pacifista ideológia leküzdésére. Felhívta a francia pártot, hogy jobban támaszkodjék az 1789. évi polgári demokratikus forradalom hagyományaira, a francia nép felszabadító harcának hagyományaira.

1921. december 11-i cikkében Lenin továbbfejlesztette az elkövetkező korszak háborúinak jellegére vonatkozó tételeket. „Nem kétséges, hogy csak a proletariátus forradalma vethet véget, és kétségtelenül véget is fog vetni általában minden háborúnak – írta Vlagyimir Iljics. – De pacifista illúzió volna azt gondolni, hogy a proletariátus győzelmes forradalma egy országban, például Franciaországban, egyszerre és minden bizonnyal megszüntet minden háborút."[100] Feltétlenül meg kell különböztetni az imperialista háborút a forradalmi és a felszabadító háborútól. „Amennyire bűnösek és pusztítóak a reakciós háborúk és különösen az imperialista háborúk ..., annyira jogosak és igazságosak a forradalmi háborúk, vagyis azok a háborúk, amelyeket azért viselnek, hogy megvédjék az elnyomott osztályokat a kapitalistákkal szemben, a néhány ország imperialistái által elnyomott népeket az elnyomókkal szemben, a szocialista forradalmat a külföldi támadásokkal szemben."[101]

100 Ugyanott, 118. old.
101 Ugyanott, 118–119. old.

Az egységfronttaktika kidolgozása

A III. kongresszuson körvonalazott egységfronttaktika alkalmazása, „A tömegek közé!" jelszó gyakorlati megvalósítása megnyitotta a kommunisták előtt a perspektívát, hogy maguk mellé állíthatják a munkásosztály, a dolgozók többségét. Ennél döntő jelentőségű volt a dolgozók életbevágó követeléseinek védelme, mert csak a mindennapi harc élére állva vonhatták a kommunisták a maguk oldalára a néptömegeket. A Komintern Végrehajtó Bizottsága 1921. augusztus 1-i külön felhívásában a következőket írta: „Az egész világ munkástömegeinek egyesítéséért folytatott harc, a kapitalizmus támadásainak kivédése céljából, a harc az egyesült munkástömegek élén, a felszabadításunkért – ez a mi feladatunk, s e feladatot teljesítve a Kommunista Internacionálé, az egyetlen *eleven internacionálé* köré tömörítjük a tömegeket; *ez az internacionálé képes* felszabadítani a proletariátust a burzsoázia befolyása alól, egyesíteni és mint erőt szembeállítani a burzsoáziával."[102]

A tőkésországok munkástömegei körében nagy visszhangra talált az egységfront jelszava. A demokratikus szabadságjogok, a háború utáni években elért gazdasági és politikai vívmányok megvédelmezése és elmélyítése, a dolgozók jogainak kiterjesztése fontos volt számukra. Csakhogy a munkásosztály szétszakítottsága, olyan nemzetközi reformista szervezetek létezése, melyeknek vezetése akadályozta a munkások igazi akcióegységének megteremtését, a fiatal kommunista pártok gyengesége és kis létszáma, a burzsoázia rugalmas politikája – a részleges eredmények, valamint a nyílt terror és a kegyetlen erőszak módszereinek kombinálása – mindez rendkívül megnehezítette a proletár-egységfront létrehozását. A jobboldali szociáldemokraták, az egységfront szabotálói ki-

102 Gyejatyelnoszty Iszpolnyityelnovo Komityeta i Prezigyiuma IK Kommunyisztyicseszkovo Internacionala ot 13 ijulja 1921 g. do 1 fevralja 1922 g. Petrograd 1922. 73. old.

jelentették, hogy a kommunisták számára ez a jelszó csak manőver. Állításukat a Komintern néhány vezető személyiségének, például Zinovjevnek és Buharinnak a kijelentéseivel támasztották alá, akik egyoldalúan és szektás módon értelmezték az egységfront feladatait.

A Kommunista Internacionálé Lenin vezetésével meghatározta az egységfronttaktika céljait és jelentőségét, a munkás-akcióegység megvalósításának a módszereit. „Az egységfronttaktika célja és értelme abban áll, hogy a tőke elleni harcba bevonjuk a munkások mind nagyobb tömegeit, attól sem riadva vissza, hogy akár a II. és a II $^1/_2$-es Internacionálé vezéreihez is ismételten ilyen javaslatokkal forduljunk" – írja Lenin.[103] A munkás-egységfront lenini taktikájának lényege az volt, hogy a halaszthatatlan, a tömegekhez közel álló gyakorlati követelésekért folytatott harc során létrehozzák a munkások akcióegységét; hogy bevonják a mozgalomba a munkásosztály különböző osztagait, köztük azokat is, amelyek a reformisták befolyása alatt állottak; hogy a harc során forradalmi szellemben neveljék a proletariátust, és felkészítsék az alapvető feladatok megoldására, amelyek a következők: a burzsoá rendszer megdöntése, a proletárdiktatúra megteremtése és a szocializmus felépítése. A munkás-egységfronttaktika a kommunisták részéről nem manőver, hanem tevékenységük alapelve, a dolgozók életérdekeiről való gondoskodás megkövetelte politikai vonal.

A Kommunista Internacionálé 1921-ben ismételten javaslatot tett az egységfront megvalósítására nemzetközi méretekben, valamennyi munkáspárt és szervezet részvételével. 1921. július 30-án a Komintern Végrehajtó Bizottsága felhívással fordult a világ munkásaihoz, hogy nyújtsanak segítséget Szovjet-Oroszország éhező tömegeinek. Javasolta a kommunista pártoknak, hogy a többi munkásszervezettel együtt alakítsanak közös segélybizottságokat, s ezek folytassanak agitációt, és indítsanak gyűjtést a tömegek között az éhezők számára történő gabona- és gyógyszervásárlás céljából. Augusztus 12-én megalakították a külföldi Munkássegély Bizottságot az oroszországi éhezők segélyezésére. (Később ebből a bizottságból lett a Nemzetközi Munkássegély.) Elnökévé Clara Zetkint választották, titkárává pedig Willi Münzenberget. Tagjai lettek: Albert Einstein, Martin Andersen-Nexö, Bernard Shaw, Anatole France, Henri Barbusse és sokan mások. A bizottság nagy munkát fejtett ki az éhezők megsegítésére. Augusztus 15-én azt javasolta az Amszterdami Internacionálénak, a II. és a II $^1/_2$-es Internacionálénak, hogy dolgozzanak együtt, de ezek vezetői elutasították az együttműködést a

103 *Lenin:* Polnoje szobranyije szocsinyenyij. 45. köt. 131. old.

bizottsággal. A kommunista pártok mindenütt bizottságokat szerveztek az éhezők megsegítésére, bevonták a munkába a kiemelkedő társadalmi személyiségeket, írókat, tudósokat. A szociáldemokratákkal való együttműködésre tett kísérleteik azonban a reformisták szakadár politikája következtében csupán Csehszlovákiában és Olaszországban jártak eredménnyel, de az itt létrehozott bizottságok sem dolgoztak hosszú ideig.

A Volga-vidéki éhezők megsegítéséért folytatott kampány világszerte átfogta a munkástömegeket. A proletár internacionalizmus igazi megnyilvánulása volt. A tömegek nyomására a segélykampányban részt vett az Amszterdami Szakszervezeti Internacionálé is. A gazdasági válság, a bércsökkentések és a munkanélküliség ellenére, a tőkésországok proletariátusa a szovjetek országának segítségére sietett.

1923 nyaráig az éhezőket segélyező bizottság több mint 5 millió dollárnyi élelmiszert, árut, pénzt gyűjtött és küldött Szovjet-Oroszországba. Az Amszterdami Szakszervezeti Internacionálé körülbelül 1 millió dollárt gyűjtött. A nemzetközi proletariátus szolidaritása az éhség sújtotta vidékeken sok tízezer ember, különösen gyermek életét mentette meg. Lenin több ízben hangsúlyozta a nemzetközi proletariátus testvéri segítségének fontosságát Szovjet-Oroszország gazdaságának talpraállítása szempontjából; e segítség egyben része volt az imperializmus elleni harcnak. „A nemzetközi finánctőke igája, a nemzetközi reakció elleni harc békés eszközei között – írta Lenin – nincs még egy, amely oly gyors és oly biztos győzelmet ígérne, mint a Szovjet-Oroszország népgazdaságának helyreállításában nyújtott segítség."[104] Az éhezők megsegítéséért folytatott kampány elősegítette a tőkésországok munkásságának tömörülését, az osztályöntudata növekedését, a proletár internacionalizmus erősödését.

A Kommunista Internacionálé feladatának tekintette ama országok dolgozóinak támogatását, ahol különösen erősen dühöngött a reakció. 1921. október 9-én a KIVB elhatározta, hogy az Amszterdami Internacionálét közös akcióra hívja fel a balkáni és a spanyolországi fehérterror ellen. E javaslatot a Komintern Végrehajtó Bizottságának és a Profintern Végrehajtó Irodájának 1921. október 19-i felhívása tartalmazta. 1921. november 17-én a KIVB Elnöksége speciális levelet hagyott jóvá az Amszterdami Szakszervezeti Internacionálé Végrehajtó Bizottságához, amelyben megismételte javaslatát, hogy rendezzenek „speciális találkozót" a Spanyolország és Jugoszlávia dolgozóinak támogatására szerve-

104 *Lenin* Művei. 35. köt. 511. old.

zendő „harc formáinak, módszereinek és eszközeinek a megvitatására".[105] Az Amszterdami Internacionálé reformista vezetősége figyelmen kívül hagyta a Komintern és a Profintern javaslatait.

1921 október végén Németország Kommunista Pártja javaslattal fordult a többi munkáspárt és a szakszervezetek vezetőihez, hogy szervezzenek közös akciókat a dolgozók jogainak védelméért, az adóterheknek a vagyonosok vállaira hárításáért, a leszerelésért és valamennyi ellenforradalmi szervezet feloszlatásáért, a dolgozók önvédelmi szerveinek megteremtéséért, az államgépezetnek a monarchista elemektől való megtisztításáért a munkásosztály ellenőrzésével stb. A kommunista párt támogatta a szakszervezetek vezetőségének a monopóliumok támadása ellen irányuló tíz követelését. A dolgozók demokratikus szabadságjogait csakis a tömegeknek a reakció elleni harca biztosíthatja – szögezte le a párt. A Komintern Végrehajtó Bizottságának támogatásával Németország Kommunista Pártja kidolgozta a demokratikus követelések programját, melynek alapján a munkásegységfront megteremtésére törekedett. Tevékenységének központjába a munkáskormányért folytatott harcot állította, s kijelentette, hogy meghatározott feltételek mellett kész belépni az ilyen kormányba.[106] A szociáldemokrácia jobboldali vezetői erre a kommunisták elleni dühödt kirohanásokkal válaszoltak, puccsizmussal vádolták a kommunista pártot, és elutasították az egységfrontra vonatkozó javaslatait.

Hogy a fiatal kommunista pártok helyesen értelmezzék az egységfronttaktikát, a Komintern Végrehajtó Bizottsága, az OK(b)P Politikai Irodájának kezdeményezésére, továbbfejlesztve a III. kongresszus irányelveit, 1921. december 18-án téziseket fogadott el a munkás-egységfrontról, valamint a II., a II $^1/_2$-es és az Amszterdami Internacionáléhoz, továbbá az anarcho-szindikalista szervezetekhez tartozó munkásokhoz való viszonyról. E tézisek megalapozták és feltárták a proletár-egységfront taktikáját, s meghatározták a kommunista pártok feladatait e taktika megvalósításában. „Munkás-egységfronton a kapitalizmus ellen harcolni kívánó munkások egységét kell érteni – mondották a tézisek. – Szervezetileg biztosítva maguknak a munkástömegekre gyakorolt *eszmei befolyás* teljes szabadságát, valamennyi ország kommunista pártjainak most minden esetben arra kell törekedniük, hogy elérjék e tömegek gyakorlati akcióinak lehető legszélesebb és legteljesebb egységét."[107] A fő

105 Gyejatyelnoszty Iszpolnyityelnovo Komityeta. 282. old.
106 Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung. 3. köt. 349–350. old.
107 Gyejatyelnoszty Iszpolnyityelnovo Komityeta. 388., 389. old.

feltétel, melyet a Komintern azon kommunista pártok elé állított, amelyek egyezséget kötnek a II. és a II $^{1}/_{2}$-es Internacionáléhoz tartozó pártokkal, minden kommunista párt teljes önállósága és politikai függetlensége volt nézeteik kifejtésében és a kommunizmus ellenfeleinek bírálatában. Lenin javaslatára a munkás-egységfrontra vonatkozó téziseket kiegészítették az orosz bolsevikok tapasztalatai alapján; az utóbbiak bár szüntelenül harcoltak a reformizmus ellen, többször is egységre léptek a mensevikekkel. A bolsevikok politikája, rugalmas taktikája azt eredményezte, hogy a bolsevik párt megnyerte Oroszország munkásosztályának többségét. A Komintern Végrehajtó Bizottsága figyelmeztette a kommunista pártokat, hogy a jobboldali elemek majd megpróbálják úgy értelmezni az egységfrontot, mint a II. Internacionáléval való eszmei megegyezést, s igyekezni fognak a kommunista pártokat feloldani a reformistákkal alkotott elvtelen tömbben. Az ilyen opportunista értelmezésnek semmi köze az egységfront-politikához, amely megvalósításánál feltételezi a rugalmasság összekapcsolását a forradalmi politika elveinek megvédelmezésével. A tézisek hangsúlyozták, hogy a kommunistáknak, más szervezetekkel folytatott tárgyalásaik során, rá kell irányítaniuk azokra a munkástömegek figyelmét, hogy megfelelő politikai tapasztalatokat szerezzenek.

Megismételve egységfrontjavaslatát, a Kommunista Internacionálé kijelentette, hogy amennyiben a II., a II $^{1}/_{2}$-es és az Amszterdami Internacionálé elutasítja a Komintern egyik vagy másik gyakorlati felhívását, ez nem fogja a Kominternt arra késztetni, hogy eltérjen a kijelölt taktikától, amelynek mély gyökerei vannak a tömegekben, s amelyet rendszeresen és tántoríthatatlanul tovább kell fejleszteni. 1922. január 1-én a Komintern Végrehajtó Bizottsága és a Profintern Végrehajtó Irodája felszólította valamennyi kommunistát s általában a becsületes munkásokat, hogy „mindenütt – a műhelyekben, a gyűléseken – egyesüljenek a dolgozók egységes családjában, amely meg tudja védeni önmagát, s a súlyos helyzetekben vissza tudja verni a tőke támadását... Ha ti, proletárok, kezet fogtok egymással a műhelyben és a bányában – mondotta a felhívás –, akkor valamennyi, a proletariátusra támaszkodó és rá hivatkozó párt kénytelen lesz egyesülni a tőke elleni védelmi háborúra. Csak ebben az esetben lesznek kénytelenek felmondani a szövetséget a tőkés pártokkal."[108] A felhívás konkrét harci programot tartalmazott a munkanélküliség és a bércsökkentés ellen, a termelés munkásellenőrzéséért, a fegyverkezés és az imperialista háború veszélyének növekedése ellen,

108 Ugyanott, 416. old.

Németország kirablása ellen az antant imperialistái részéről, Szovjet-Oroszország elismeréséért. A Komintern e program alapján kívánta létrehozni a munkásosztály és szervezetei akcióegységét.

Az egységfront jelszavát a kommunista pártok néhány vezetője nem mindjárt értette meg helyesen. A „baloldali" elemek, mint például Bordiga Olaszországban, csupán úgy értelmezték e taktikát, mint együttműködést a szakszervezetekben a gazdasági harc talaján. Franciaországban Frossard azt állította, hogy az egységfronttaktika a kommunista párt szervezeti összeolvadását eredményezheti a szocialista párttal, s azt javasolta, hogy szorítkozzanak a forradalmi szindikalistákkal való együttműködésre. Bordiga és Walecki, amikor tudomást szereztek arról, hogy az NKP Központi Bizottsága 1921 december végén javaslatot tett a Komintern Végrehajtó Bizottságának a II. és a II $^1/_2$-es Internacionáléval való együttműködésre vonatkozólag, izgatott hangú táviratot küldtek a KIVB-nak, s ebben azt állították: „...ez az aktus Franciaországban és más országokban zavart és súlyos belső viszályokat fog előidézni".[109] A baloldaliak szektás nézetei akadályozták a kommunista pártokat a helyes taktika kidolgozásában; ugyanakkor a kommunista pártok soraiban levő jobboldali opportunisták arra próbálták felhasználni az egységfronttaktikát, hogy a reformizmus útjára taszítsák pártjukat.

Lenin és a Komintern figyelemmel kísérték, miként alkalmazzák a fiatal kommunista pártok az egységfront taktikáját. Január 12-én, a közelgő angliai választásokkal kapcsolatban, Lenin azt javasolta a Komintern Végrehajtó Bizottságának: hozzon „részletesen megindokolt határozatot, melyben feltétlenül meg kell követelni Anglia Kommunista Pártjától, hogy a választásokon valamennyi kommunista agitáljon és szavazzon a Munkáspárt tagjaira, kivéve azt az igen kis számú esetet, amikor kezeskedni lehet azért, hogy ha a kommunista jelöltre szavaznak, az semmiképpen sem biztosítja a burzsoá jelölt győzelmét".[110] Január 13-án a KIVB határozatilag kimondotta: „Feltétlenül ajánlani kell az angol kommunistáknak, hogy a választásokon segítsék a Munkáspártot."[111] Ennek megfelelően Nagy-Britannia Kommunista Pártja 1922 márciusában kiadta a jelszót, hogy a választásokon a Munkáspárt győzelméért kell harcolni. Ősszel, a parlamenti választásokon, a kommunista párt valóban visszavonta a munkáspártiakkal szemben állított saját jelöltjeit, s a munkásoknak megmagyarázta a döntés okait.

109 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 110. l. 1.
110 CPA IML. f. 2. op. 1. ed. hr. 22623. l. 1.
111 CPA IML. f. 495. op. 2. ed. hr. 12. l. 11.

Lenin újból és újból arra tanította a kommunistákat, hogy rugalmas taktikát alkalmazzanak, óvta őket a „baloldali" opportunizmus és a kalandorság veszélyétől. „Egyrészt a túlzott óvatosság hibákra vezet – írta Vlagyimir Iljics. – Másrészt nem szabad elfelejteni, hogy ha a helyzet józan megítélését pusztán »hangulattal« vagy vörös zászlócskák lengetésével helyettesítjük, akkor megtörténhet, hogy jóvátehetetlen hibát követünk el, s olyan körülmények közt pusztulunk el, amikor nagyok ugyan a nehézségek, de az elpusztulás még egyáltalán nem, cseppet sem kötelező."[112]

A kommunista pártokban sok olyan egykori szociáldemokrata volt, aki még nem küzdötte le régi elképzeléseit a párt szerepéről. Emiatt a pártoknak gyökeres belső átalakulási folyamaton kell keresztülmenniük, hogy egész felépítésüket és egész munkájukat tekintve igazán forradalmi, harcos és kommunista tömegpártokká váljanak. „A mindennapi életben átalakítani a pártmunka *típusát*, megváltoztatni a megszokott dolgokat, elérni azt, hogy a párt a forradalmi proletariátus élcsapatává váljon s ne távolodjon el a tömegektől, hanem egyre jobban és jobban közeledjen hozzájuk, forradalmi öntudatra nevelje és forradalmi harcra mozgósítsa őket – ez a legnehezebb, de egyben a legfontosabb."[113]

Lenin segítsége döntő jelentőségű volt abban, hogy a kommunista pártok igazi forradalmi pártokká váljanak. Vlagyimir Iljics marxista elviségre tanította őket, elősegítette megszilárdulásukat. Állhatatosan törekedett a kommunista pártok politikai aktivitásának fokozására, a világforradalom ügyéért, a szocializmus ügyéért való felelősségérzetük tudatosítására. Lenin a helyes politika kidolgozására és ügyes megvalósítására tanította a kommunistákat, arra, hogy az osztályharc szükségletei szerint építsék át pártjuk szervezetét s tömegkapcsolatainak formáit. „Az a zajtalan, szürke, csendes, lassú, de mélyreható munka, amely arra irányul, hogy Európában és Amerikában létrehozzák az igazi kommunista pártokat, a proletariátus igazi forradalmi élcsapatait, már megkezdődött, és a munka folyik" – írta Lenin 1922 februárjában.[114]

A nemzetközi munkáskonferencia előkészítése. A KIVB első plénuma

A munkáspártok és -szervezetek világkongresszusának összehívásáról mind gyakrabban cikkezett a munkássajtó, mind szélesebb körben vitatkozott Németország, Csehszlovákia, Franciaország, Anglia és más ország-

112 *Lenin* Művei. 33. köt. 200. old.
113 Ugyanott.
114 Ugyanott.

gok proletariátusa. A II és $^1/_2$-es Internacionáléhoz tartozó Francia Szocialista Párt kongresszusa javasolta internacionáléja irodájának, hogy hívja meg közös konferenciára a II. és a III. Internacionálé képviselőit. A II $^1/_2$-es Internacionálé vezetése a munkásszervezetek kozos konferenciája mellett foglalt állást, s elutasította az Angol Munkáspárt javaslatát, hogy csak a II. és II $^1/_2$-es Internacionálé képviselői üljenek ossze. Ily módon a munkástomegek egységtorekvéseire támaszkodva, a Kommunista Internacionálénak sikerült meghiúsítania a reformista vezetők próbálkozásait, hogy a reformizmus alapján, a kommunisták részvétele nélkul és a kommunisták ellen hozzanak létre egységfrontot. 1922. január 13-án a KIVB Elnoksége határozatot hozott, hogy kozli a kommunista pártokkal: a KIVB februárban kibővített plénumának napirendjére tűzi azt a kérdést, hogy a Komintern tartson valamennyi más nemzetkozi munkásszervezettel kozos konferenciát a nemzetkozi politika alapvető problémáinak megvitatására. A II és $^1/_2$-es Internacionálé Irodája január 14–15-én Berlinben tartott ulésén elhatározta, hogy tárgyalásokat kezd valamennyi munkáspárt kozos konferenciájának osszehívása végett. 1922. január 22-én ilyen értelmű javaslattal fordult a Komintern Végrehajtó Bizottságához. A KIVB Elnoksége január 21-én állást foglalt a meghívás elfogadása mellett, s a kérdést felvette a KIVB kibővített plénumának napirendjére.

A küszöbonálló konferenciára való felkészulésben aktívan részt vett Lenin. Felvázolta a Komintern-küldottség magatartásának alapvető irányvonalát. „A tanácskozáson megvitatásra kerülő kérdések jegyzékét jó előre át kell gondolni, s csakis a tanácskozáson részt vevő valamennyi féllel egyetértésben lehet összeállítani – írta Lenin. – A magunk részéről e jegyzékbe csakis olyan kérdéseket kell felvennünk, amelyek kozvetlenul a munkástomegek kozos akcióinak arra a teruletére vonatkoznak, amelyet mindhárom résztvevő fél sajtójának hivatalos megnyilatkozásaiban vitathatatlanoknak ismernek el."[115] A munkástomegek akcióegységét a kommunisták elérhetik, még ha a forradalmi és a reformista szervezetek kozött gyokeres politikai nézeteltérések állanak is fenn. De ha a reformisták az egységfront meghiúsítása céljából a mensevikekhez való viszony kérdésén és más hasonló kérdéseken akarnak vitatkozni, akkor – javasolta Lenin – válaszként napirendre kell tűzetni a II. és a II és $^1/_2$-es Internacionálé renegát viszonyát az 1912. évi bázeli kiáltványhoz, a reformisták részvételét a német kommunisták meggyilkolásában ama burzsoá kormányok útján, amelyeket a reformisták támogatnak, a pár-

115 *Lenin:* Polnoje szobranyije szocsinyenyij. 44 kot. 377. old

tok hasonló viszonyát forradalmárok legyilkolásához a gyarmatokon stb. „Módot kell találnunk arra, hogy hivatalosan kijelentsük: a II. és a II és $^1/_2$-es Internacionálét nem tekintjük másnak, mint a világ ellenforradalmi burzsoáziájával alkotott blokk következetlen és ingadozó részvevőinek; az egységfrontra vonatkozó tanácskozásra azért megyünk el, hogy a tömegek közvetlen akcióiban gyakorlati egységet érhessünk el, s hogy leleplezzük a II. és a II és $^1/_2$-es Internacionálé egész helytelen politikai állásfoglalását."[116] Az egységfronttaktika rugalmas alkalmazásának szükségességét hangoztatva, Lenin ismételten fellépett az elvi-politikai engedmények ellen, amelyek meggyengíthetik a kommunista pártot és a szovjethatalmat, a nemzetközi kommunista mozgalmat.

A munkás-egységfronttaktika kérdését részletesen megvitatták a Komintern Végrehajtó Bizottságának 1922. február 21-e és március 4-e között tartott első kibővített teljes ülésén, 36 kommunista párt képviselőinek részvételével. Lenin áttanulmányozta a plénum határozattervezetét a három Internacionálé konferenciáján való részvételről, s elsőrendű fontosságúnak ítélte elfogadását a plénumon. A tervezeten Lenin több módosítást eszközölt, megjegyezve többek közt, hogy a határozatban nem kell éles kifejezéseket használni a II. és a II és $^1/_2$-es Internacionálé vezetőivel szemben, nehogy ürügyül használhassák fel ezt a konferencia elutasítására. „Legfontosabb módosítási javaslatom az, hogy töröljék a II. és II és $^1/_2$-es Internacionálé vezetőit a nemzetközi burzsoázia szekértolóinak minősítő bekezdést – írta Vlagyimir Iljics. – ... Semmi értelme kockáztatni egy óriási jelentőségű gyakorlati ügyet annak az elégtételnek a kedvéért, hogy újból szidalmazzunk olyan hitvány embereket, akiket amúgy is szidunk és szidni fogunk ezernyi más helyen."[117]

Éles vita eredményeként a KIVB plénuma szótöbbséggel – az olasz, a spanyol küldöttség és a francia küldöttség többségének szavazatai ellenében – jóváhagyta az egységfrontra vonatkozó decemberi téziseket. Elhatározta, hogy részt vesz a világ munkásszervezeteinek tervezett konferenciáján, és javasolta, hogy ebbe vonjanak be minden szakszervezetet, nemzeti és nemzetközi egyesüléseikkel együtt, abból a célból, hogy a konferencia a világ valamennyi munkásszervezetének tényleges és sokoldalú képviseletévé váljék. „A munkásszervezetek világkonferenciájának egyetlen nagy feladatot kell maga elé tűznie: megszervezni a munkásosztály védelmi harcát a nemzetközi tőke támadása ellen."[118]

116 Ugyanott, 378. old.
117 *Lenin:* A Kommunista Internacionáléről. 352. old.
118 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 269. old.

A Komintern Végrehajtó Bizottságának plénuma megvitatta az új imperialista háború veszélyének a kérdését. „A háború fenyegető veszélye ellen létre kell hoznunk a proletariátus összeforrott egységfrontját..." – mondotta előadói beszédében Clara Zetkin.[119] A plénum kötelezte a kommunista pártokat, hogy ideológiailag és szervezetileg készüljenek fel az osztályharcra a háború megelőzéséért, és mozgósítsák a tömegeket a háború utáni egyenlőtlen szerződések megszüntetésének, a fegyverzet korlátozásának, a háborús terhek burzsoáziára hárításának és Szovjet-Oroszország védelmének a jelszavával. A Kommunista Internacionálé felszólította a dolgozókat: harcoljanak az imperialista háborúk ellen, a békéért.

A három Internacionálé konferenciája

Hogy a világkongresszust előkészítsék, április 2-ától 5-éig Berlinben konferenciát tartottak az internacionálék végrehajtó bizottságai. Az első ülésen a KIVB küldöttsége nevében Clara Zetkin azt ajánlotta, hogy „a küszöbönálló nemzetközi konferencián csak olyan kérdéseket vitassanak meg, amelyek közvetlenül érintik a munkástömegek közös akcióit, amelyek nem elválasztják, hanem egyesítik a munkástömegeket".[120] A KIVB küldöttsége javasolta, hogy tűzzék napirendre a tőkés támadás, a reakció és az új imperialista háborúk elleni védekezésnek, Szovjet-Oroszország megsegítésének, a versailles-i békének és a lerombolt területek helyreállításának kérdését. Vandervelde azonban a II. Internacionálé küldöttsége nevében kijelentette, hogy a kongresszust azzal a feltétellel lehet összehívni, ha a kommunisták lemondanak sejtek szervezéséről a szakszervezetekben, ha kivonják a Vörös Hadsereget Grúziából és restaurálják ott a mensevikek hatalmát, ha a szovjet szervek által letartóztatott eszer terroristákat bírósági perükön a II. Internacionálé képviselői védhetik. Nyilvánvaló kísérlet volt ez arra, hogy a KIVB küldöttségét elfogadhatatlan feltételekkel a megegyezés elutasítására provokálják, és rá hárítsák a felelősséget a konferencia meghiúsulásáért. Faure, a II és $^1/_2$-es Internacionálé képviselője, gyakorlatilag a II. Internacionálé követeléseit támogatta.

Válságba jutott a konferencia. A KIVB küldöttsége április 3-án levéllel fordult a konferencia elnökségéhez és a II és $^1/_2$-es Internacionálé

119 Die Taktik der Kommunistischen Internationale gegen die Offensive des Kapitals. Hamburg 1922. 143. old.

120 Mezsdunarodnaja szocialisztyicseszkaja konferencija. (Objegyinyonnoje zaszedanyije Iszpolkomov trjoh Internacionalov.) Sztyenograficseszkij otcsot. Moszkva 1922. 15. old.

küldöttségéhez: azt javasolta, hagyják abba a vitát, és valamennyi küldöttségnek tegyék fel a kérdést: „Hajlandó-e részt venni a nemzetközi kongresszuson?"[121] A konferencia április 4-i ülésén Ramsay MacDonald és Otto Bauer lényegében megismételte Vandervelde követeléseit. A Komintern küldöttsége az általános megegyezés érdekében komoly engedményt tett: beleegyezett abba, hogy a szovjethatalom nem hoz halálos ítéletet az eszer terroristák ellen, és hozzájárul ahhoz, hogy a II. és a II és $^1/_2$-es Internacionálé képviselői jelen legyenek a per tárgyalásán. Ezek az egyoldalú engedmények a KIVB irányelveinek megsértését jelentették. „A Kommunista Internacionálé a II. és a II és $^1/_2$-es Internacionálé megbízottainak nyomására politikai engedményeket tett, és... cserébe semmiféle engedményt nem kaptunk" – írta Lenin „Túlságosan nagy árat fizettünk" című cikkében. „A burzsoázia diplomatái személyében ismét ügyesebbnek bizonyult a Kommunista Internacionálé képviselőinél. Ez a berlini tanácskozás tanulsága."[122] Noha Lenin szükségesnek tartotta a megegyezés jóváhagyását, mégis azt követelte, hogy szabályként szögezzék le: a nemzetközi burzsoáziának nem szabad politikai engedményt tenni, ha cserébe nem kapunk többé-kevésbé egyenértékű engedményt Szovjet-Oroszország vagy a kapitalizmus ellen harcoló nemzetközi proletariátus más osztaga javára.

A konferencián nyilatkozatot fogadtak el, melyben elismerték közös tanácskozások lehetőségét, valamint közös akciók lehetőségét április 20-ra és május 1-re a nyolcórás munkanapért, a munkanélküliség, a tőkés támadás ellen, az orosz forradalom védelmében, az oroszországi éhezők megsegítéséért, a Szovjet-Oroszországgal való politikai és gazdasági államközi kapcsolatok helyreállításáért, a proletár-egységfront kialakításáért. A konferencia állást foglalt a munkásszervezetek világkonferenciájának mielőbbi összehívása mellett, és kilenctagú szervező bizottságot hozott létre (mindegyik Internacionálétól 3–3 fővel) a konferenciák és a kongresszus előkészítésére. De a kongresszus összehívásának határidejét és összetételét illetően nem jutottak konkrét megegyezésre.

A berlini konferencia eredményei korlátozottságuk mellett is azt bizonyították, hogy a mély politikai ellentétek dacára megegyezést lehet elérni a munkásosztály különböző osztagai között a munkásokat érintő legégetőbb gyakorlati kérdésekben. Igazolódott a Komintern politikai irányvonalának, a munkás-egységfront taktikájának a helyessége. Noha a KIVB küldöttsége a konferencián hibát követett el azzal, hogy egyol-

121 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 86. l. 219.
122 *Lenin* Művei. 33. köt. 328., 330. old.

dalú engedményt tett a II. és a II és $^1/_2$-es Internacionálé képviselőinek, mégis a Berlinben elért megegyezés megnyitotta az utat az egységfronthoz, megkönnyítette a kommunisták tömegmunkáját. „A kommunisták ne zárkózzanak be a maguk csigaházába, hanem tanuljanak meg úgy cselekedni, hogy bizonyos áldozatoktól sem riadva vissza, a minden új és nehéz vállalkozás elején elkerülhetetlen hibáktól sem félve, behatoljanak a zárt helyiségbe, ahol a burzsoázia képviselői befolyásolják a munkásokat"[123] – írta erről Lenin, kiemelve annak szükségességét, hogy a kommunisták szívósan dolgozzanak a II. és a II és $^1/_2$-es Internacionálé befolyása alatt álló jelentős munkásrétegek megnyerésén. A Berlinben elért megegyezés után – mondotta – a II. és a II és $^1/_2$-es Internacionálé politikáját némileg másként, türelmesebben, részletesebben, magyarázóbban kell bírálni, nehogy éles szavakkal elijesszük ezeket a munkásokat. Fel kell tárni a kibékíthetetlen ellentmondást a képviselőik által Berlinben elfogadott jelszavak és az egész reformista politika között. „Az egységfront taktikáját azért fogadtuk el és fogjuk következetesen megvalósítani, hogy segítsük ezeket a tömegeket a tőke elleni harcukban, hogy segítsünk megérteni az egész gazdasági élet és az egész nemzetközi politika két frontjának »fortélyos összefüggéseit«."[124]

A Kommunista Internacionálé úgy látta, hogy a berlini konferencia eredményeként kedvező lehetőségek nyíltak egységes munkásakciók szervezésére – mindenekelőtt a békeharc és a szovjet küldöttség által a génuai konferencián előterjesztett általános fegyverzetcsökkentési programért folytatott harc kérdésében. Április 17-én Leninnek és az OK(b)P Politikai Irodája más tagjainak aláírásával távirat érkezett Berlinbe a KIVB küldöttségéhez. A távirat a küldöttség tevékenységének értékelését tartalmazta, és új feladatokat vetett fel. „Javasoljuk a kilences bizottságban haladéktalanul felvetni a génuai tárgyalások menetének kérdését. Bebizonyosodott, hogy a leszerelés kérdése és az antant követelése miatt – hogy ismerjük el a nagy külföldi tőkésekkel szembeni magántartozásokat – a szakítás bármely pillanatban bekövetkezhet. Mutassanak rá, hogy a leszerelés követelése a II. és a II és $^1/_2$-es [Internacionálé] követelései közé tartozik. Ha huszonnégy óránál tovább halogatják a kérdést, akkor a Végrehajtó Bizottság nevében bocsássanak ki önök maguk kiáltványt, s szólítsanak fel tiltakozásra minden munkást."[125]

Április 18-án a KIVB Elnöksége jóváhagyta a berlini megegyezést, s

123 Ugyanott, 329. old.
124 Ugyanott, 330. old.
125 CPA IML. f. 2. op. 1. ed. hr. 25669. l. 1–2.

javasolta, hogy a kilenctagú bizottságban vitassák meg egy, a Profinternnel és az Amszterdami Internacionáléval tartandó tanácskozás kérdését a következő napirenddel: 1. Harc a háború veszélye ellen; 2. Harc a tőke támadása ellen. A KIVB Elnöksége a kilenctagú bizottságban levő képviselőinek – Zetkin, Frossard és Radek – javasolta azt is, hogy a három Internacionálé közösen lépjen fel a génuai konferencia meghiúsítása ellen.

Április 20-án a Kominternnek a kilenctagú bizottságban levő egyik képviselője táviratot küldött a II és $^1/_2$-es Internacionálé vezérének, Friedrich Adlernek és Németország Szociáldemokrata Pártja egyik vezetőjének, Otto Welsnek. Azt javasolta, hogy a KIVB elnökségének határozatában foglalt kérdések megvitatására 48 órán belül hívják össze a kilenctagú bizottságot. Wels azonban kijelentette, hogy erre nincs meg a szükséges felhatalmazása.[126]

A tőkésországokban a munkástömegek melegen üdvözölték a berlini konferenciának a közös akciókra vonatkozó határozatait. Április 20-án és május 1-én Ausztriában, Németországban, Svédországban és Norvégiában az egységfront jelszavaival hatalmas munkástüntetések zajlottak le. Ez nem felelt meg a reformisták szándékainak, akik minden módon halogatták a kilenctagú bizottság összehívását és szabotálták a munkás-világkongresszus előkészítő munkálatait.

1922. május 16-án az OK(b)P Központi Bizottságának plénuma megbízta az OK(b)P képviselőjét, hogy a KIVB-ben terjessze elő azt az irányelvtervezetet, amely határozottan követelte a munkás-világkongresszus mielőbbi összehívását. „Amennyiben ezt a II. Internacionálé továbbra is szabotálja, a Komintern azonnal visszahívja képviselőit a kilenctagú bizottságból, s a kialakult helyzetnek megfelelő formában fogja folytatni az agitációt a proletár-egységfrontért.

A kilenctagú bizottság orosz képviselőjének ki kell jelentenie, hogy mi teljes mértékben készek vagyunk törölni a közös platformból a Szovjet-Oroszország védelmére vonatkozó ígéretet, a harcot a nyolcórás munkanap védelmére, a munkanélküliség ellen stb. összpontosítva.

Ugyanakkor ki kell jelenteni, hogy amennyiben a II. és a II és $^1/_2$-es Internacionálé megváltoztatja véleményét, s olyan képviselőket küld, akik készek nem szavakban, hanem ténylegesen összehívni a kongresszust, akkor újból kiküldjük képviselőinket a kilenctagú bizottságba."[127]

Május 17-én a KIVB Elnöksége elfogadta az OK(b)P Központi Bi-

126 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 86. l. 18., 19.
127 CPA IML. f. 17. op. 2. ed. hr. 79. l. 2.

zottságának javaslatát, és megbízta képviselőit a kilenctagú bizottságban, hogy jelentsék ki a következőt: „A II. és a II és $^1/_2$-es Internacionálé vezérei nemegyszer kijelentették, hogy a Komintern egységfronttaktikáját csakis Szovjet-Oroszország állami érdekei diktálják. Az orosz kommunisták nyilatkozata ennek ellenkezőjét bizonyítja. A Komintern követeli, hogy a II. és a II és $^1/_2$-es Internacionálé képviselői foglaljanak hivatalosan állást az orosz kommunisták nyilatkozatával kapcsolatban. Ha a II. és a II és $^1/_2$-es Internacionálé képviselői valóban kitartanak amellett, hogy Szovjet-Oroszország támogatásának a jelszavát valamilyen formában vissza kell vonni, úgy a Komintern küldöttsége kész tudomásul venni a II. és a II és $^1/_2$-es Internacionálé képviselőinek nyilatkozatát, s ezt megfelelőképpen megvitatni."[128] Az orosz kommunistáknak a KIVB Elnöksége által támogatott kezdeményezése arról tanúskodott, hogy a Komintern szempontjából az egységfronttaktika célja az egész világ munkásainak egyesítése volt a burzsoázia elleni harcra, a dolgozók legközvetlenebb követeléseinek érvényesítéséért, és hogy e taktika megvalósítását a legszélesebb dolgozó tömegek érdekei diktálták, nem pedig Szovjet-Oroszország külpolitikai céljai, amint azt a II. Internacionálé vezérei állították.

Egészen más politikát folytattak a II. és a II. és $^1/_2$-es Internacionálé vezetői. A kilenctagú bizottság háta mögött a két Internacionáléhoz tartozó pártok közül többnek a képviselői május 21-én megegyeztek abban, hogy a kommunisták nélkül összehívják a nemzetközi munkáskonferenciát. Ez előre eldöntötte a kilenctagú bizottság május 23-i ülésének kimenetelét, melyen a Komintern küldöttsége bejelentette, hogy elhagyja a bizottságot. A reformista vezérek szakadár politikája 1922 tavaszán meghiúsította a proletár-egységfront létrehozásának kísérletét. Hogy a II. Internacionálé vezérei tudatosan erre törekedtek, azt ékesszólóan tanúsította a német szociáldemokrata lap, a „Vorwärts" vallomása: „A munkásmozgalom egységét csakis a kommunisták elleni éles harcban lehet helyreállítani."[129] A II. Internacionálé 1922. június 18–19-én megtartott londoni konferenciája határozatot hozott arról, hogy a II. Internacionálé „nem vehet részt a III. Internacionáléval való megegyezésre irányuló további kísérletekben".[130]

A Komintern Végrehajtó Bizottságának a küldöttsége május 24-én felhívással fordult a világ munkásaihoz. Leleplezve a II. Internacionálé

128 CPA IML. f. 495. op. 2. ed. hr. 12. l. 108.
129 Vorwärts, 1922. május 29.
130 CPA IML. f. 495. op. 33. ed. hr. 185. l. 157–158.

vezéreinek szakadár tevékenységét, kijelentette: „A munkás-világkongresszus összehívására irányuló első kísérlet tapasztalatai azt bizonyították, hogy a kongresszus megvalósítása érdekében mindenekelőtt Németországban és Angliában kell megtörni a szociáldemokrata vezetők ellenállását. Ezekben az országokban pártokra való tekintet nélkül egyesíteni kell a munkásokat az egységfront létrehozásáért vívott mindennapi harcban, amely egységfront aztán kiterjed majd minden országra."[131] A II. Internacionáléval ellentétben a Komintern Végrehajtó Bizottságának 1922. június 7–11-én megtartott plénuma jóváhagyta a KIVB berlini küldöttségének tevékenységét, és elhatározta, hogy továbbra is alkalmazni fogja az egységfronttaktikát. A plénum megbírálta az egységfronttaktikával kapcsolatos szektás nézeteket, amelyek különösen a Francia és az Olasz Kommunista Pártban és Csehszlovákia Kommunista Pártjának „baloldali" ellenzékében voltak tapasztalhatók.

A kommunista pártok a kilences bizottság tevékenységének megszűnte után is folytatták a harcot a munkások akcióegységéért. 1922 nyarán Németországban a kommunista párt kezdeményezte a reakciós monarchista szervezetek növekvő aktivitása ellen irányuló munkásmegmozdulásokat. De az NSZDP és a szakszervezetek jobboldali vezetői, akik a tömegek nyomására szintén részt vettek e mozgalomban, később megbontották a kialakuló egységfrontot, s megakadályozták a munkásosztályt abban, hogy sikereket érjen el a reakció elleni harcban.

Különösen élesen vetődött fel az egységfront, mindenekelőtt az antifasiszta egységfront létrehozásának problémája Olaszországban, ahol Mussolini fasiszta bandái, a nagyburzsoázia, a nagybirtokosok és az államgépezet támogatásával dühödten törtek a hatalomra, munkásszervezeteket romboltak szét, gyilkolták és terrorizálták a munkásmozgalom aktivistáit. Demagógiával, a legszélsőségesebb sovinizmussal és nacionalizmussal a fasizmus a maga oldalára vonta a kispolgárságot, a lakosság legelmaradottabb rétegeit, azokat, akik megrémültek a proletariátus harcától, akik ebben látták minden bajuk okát.

Ebben az időben Olaszország proletárszervezetei nem voltak képesek a fasizmus elleni harcra tömöríteni a munkásosztályt, a parasztságot, a városi kispolgárságot, mindazokat, akiknek érdeke volt a demokratikus szabadságjogok megvédelmezése. A nagy befolyással rendelkező szocialista párt a „passzív ellenállás" politikáját folytatta, sőt 1921 augusztusában szégyenletes „megbékélési paktumot" kötött a fasisztákkal, amelyben a felek kötelezték magukat, hogy tartózkodnak egymással szemben

131 Internazionale Presse-Korrespondenz. 1922. május 27. 2. köt. 42. sz. 318. old.

az ellenséges cselekedetektől. A szocialista párt e lépése óriási kárt okozott a munkásosztály antifasiszta harcának. Kézzelfoghatóan arról tanúskodott, hogy a párt képtelen a fasizmus elleni harc élére állni.

Aktívan harcolt a fasizmus ellen Olaszország fiatal kommunista pártja. Vezetése azonban, élén Amadeo Bordigával, szektás álláspontot foglalt el. A fasizmus hatalomra jutását helytelenül azonosította a vezető emberek vagy csoportok puszta cseréjével a burzsoá rendszer keretei között; nem értette meg a fasizmus lényegét, s elutasította az együttműködést más olyan pártokkal, amelyek készek voltak szembeszállni a fasizmussal. Ez a forradalmi élcsapat elszigetelődéséhez vezetett, „megfosztotta a munkásosztályt a lehetőségtől, hogy a különböző szociális csoportok és politikai pártjaik irányában pozitív tevékenységet fejtsen ki avégett, hogy elszigetelje a legreakciósabb erőket és létrehozza a szükséges együttműködést a demokráciáért és a szocializmusért vívott harcban."[132] A Kommunista Internacionálé Végrehajtó Bizottsága állhatatosan arra törekedett, hogy az Olasz Kommunista Párt leküzdje a szektás hibákat. Felhívta az olasz kommunistákat és szocialistákat, hogy „tömörítsék soraikat a munkáskormány jelszavával, egyesítsék a városi és a falusi proletariátus millióit a növekvő elnyomorodás és a fasiszta reakció fokozódó támadása elleni harcra".[133] A bordigista vezetés szektás hibái ellenére Olaszország kommunistái az antifasiszta harcosok első soraiban küzdöttek, s a bátorság, az önfeláldozás és a fasizmus elleni következetes harckészség példáját adták.

A fasizmus rohamát nem sikerült feltartóztatni. 1922 októberében Olaszországban fasiszta, terrorista diktatúrát vezettek be. Ez a munkásosztály, az olasz nép demokratikus erőinek súlyos vereségét jelentette.

Az olaszországi események világosan mutatták, hogy a tőkésországokban új, nagyon aktív reakciós erő jelent meg – a fasizmus, amelyet a monopoltőke igyekezett a forradalmi és demokratikus mozgalom elnyomására és nyílt terrorista diktatúra megvalósítására felhasználni. Mussolini államcsínyje bátorítóan hatott a fasiszta szervezetekre Németországban, Lengyelországban és más országokban. A fasizmus elleni harc a nemzetközi munkásosztálynak mind fontosabb feladatává vált. Ki kellett dolgozni e harc módszereit és eszközeit, meg kellett határozni azokat a politikai erőket, amelyeket egyesíteni lehetett a fasizmus ellen, meg kellett állapítani az antifasiszta harc helyét és jelentőségét a proletariátus forradalmi céljainak megvalósítása szempontjából.

132 *P. Togliatti:* Italjanszkaja kommunyisztyicseszkaja partyija. Moszkva 1959. 37. old,
133 Pravda, 1922. július 29.

A IV. kongresszus az egységfront taktikájáról

1922. november 5-én Petrográdban megkezdte munkáját a Kommunista Internacionálé IV. kongresszusa. Később az üléseket Moszkvában tartották. A kongresszuson 58 kommunista párt és számos munkásszervezet képviseltette magát, s összesen 58 országból 66 párt és szervezet részéről 408 küldött vett részt. A mandátumvizsgáló bizottság adatai szerint akkor a kommunista pártoknak 1 millió 253 ezer tagjuk volt, ebből a tőkésországokban 825 ezer. 17 párt nem közölte taglétszámát.[134]

A kongresszus első ülésén felolvasták Lenin üdvözlő táviratát. „A Kommunista Internacionálé a kommunista pártok útjában álló óriási nehézségek ellenére is nő és erősödik – szólt a távirat. – A fő feladat változatlanul a munkások többségének a megnyerése. És ezt a feladatot minden nehézség ellenére teljesíteni fogjuk... Szovjet-Oroszország egyik legnagyobb büszkeségének tekinti, hogy segítségére lehet az egész világ munkásainak a kapitalizmus megdöntéséért folytatott nehéz harcokban. A győzelem a miénk lesz.

Éljen a Kommunista Internacionálé!"[135]

A kongresszus megvitatta a Komintern Végrehajtó Bizottságának beszámolóját, Leninnek „Az oroszországi forradalom öt éve és a világforradalom távlatai" című előadói beszédét, a tőke és a fasizmus támadásának, a Kommunista Internacionálé programjának, a kommunisták szakszervezeti munkájának, az éhezőknek nyújtott munkássegélynek a kérdéseit, a keleti kérdést, az agrárkérdést, az ifjúsági mozgalom kérdését; tárgyaltak a nők közötti munkáról, a szövetkezeti munkáról, a

134 A kommunisták számának csökkenését a tőkésországokban a forradalmi hullám további apadása, a reakció támadása, az ingadozó elemek távozása idézte elő; 1921–1922-ben az OK(b)P-ban párttisztítást hajtottak végre. (CPA IML. f. 491. op. 1. ed. hr. 338. l. 2.)

135 *Lenin* Művei. 33. köt. 415–416. old.

kommunisták nevelőmunkájáról, a versailles-i békeszerződésről, valamint néhány kommunista párt helyzetéről.

A Komintern Végrehajtó Bizottságának beszámolóját elnöke, Zinovjev tartotta; a beszámoló és Radeknak a tőke támadásáról tartott előadása a nemzetközi helyzet értékelését adta, kifejtette a munkásosztály védelmi harcának feladatait, s megindokolta az egységfronttaktika további alkalmazásának szükségességét. Zinovjev referátumában a forradalmi fejlődés távlatai tekintetében komoly hibák voltak. Zinovjev kijelentette, hogy a kapitalizmus nem képes kivezető utat találni a helyzetből; ugyanakkor pedig, mint mondotta, egész Közép-Európában várható a fasizmus uralomra jutása. Azt állította, hogy ez forradalmasító tényező lesz; a fasizmus uralomra jutása Olaszországban történelmi perspektívában „a helyzet kiéleződését s az olasz proletárforradalom érlelődését jelenti".[136]

A kongresszus nem helyezkedett erre az álláspontra. A küldöttek többsége, köztük az OK(b)P küldöttei is elutasították Zinovjev balos s ugyanakkor kapituláns értékelését a fasizmus elleni harc távlatait illetően. Ahogyan a kongresszuson elfogadott tézisek leszögezték, a burzsoázia számára már nem elegendők a forradalmi harc „törvényes" elnyomásának módszerei, s ezért áttér „olyan különleges fehérgárda szervezésére, amely speciálisan a proletariátus forradalmi törekvései ellen irányul, s egyre inkább arra szolgál, hogy erőszakkal elfojtsa a munkásosztály mindenfajta kísérletét helyzetének megjavítására". Az antifasiszta mozgalom kibontakoztatásában különösen fontos volt a kongresszus ama megállapítása, hogy „a fasizmus nyílt uralma egyben általában a polgári demokrácia alapjai ellen is irányul", hogy a burzsoázia a demokrácia rendszerét a fehérgárdista, terrorista reakció durva formájával igyekszik felcserélni.[137] A fasiszták nemcsak fegyveres terrorista szervezeteket hoznak létre, hanem szociális és nacionalista demagógiájuk segítségével talajt is igyekeznek biztosítani maguknak a tömegek körében, a parasztságban, a kispolgárságban, sőt a proletariátus elmaradott rétegeiben. A fasizmus természetét és eredetét, szerepét és szociális bázisát elemezve a kongresszus megállapította, hogy a fasizmus veszélye sok tőkésországban fennáll. Ezért a kommunista pártok egyik legfontosabb feladata az ellenállás megszervezése a fasizmussal szemben. „A fasiszta bandák elleni harcban a munkásosztály élére kell állniuk, erélyesen al-

136 Bulletin IV. kongressza Kommunyisztyicseszkovo Internacionala. 1922. november 13. 3. sz. 2. old.

137 Ugyanott, 1922. december 9. 32. sz. 11. old.

kalmazva itt is az egységfronttaktikát, s feltétlenül felhasználva a szervezkedés illegális formáit."[138] Magát az egységfront-politikát a Kominternmind szorosabban összekapcsolta az általános demokratikus követelésekkel és a dolgozók mindennapi szükségletei védelmének feladataival.

„A munkásosztály mindig harcol azért, hogy kivívja és megvédelmezze a demokratikus jogokat, még ha korlátozza is ezeket a burzsoá hatalom – idézi visszaemlékezéseiben Lenin szavait Ravera, az Olasz Kommunista Párt küldötte a IV. kongresszuson. – Ha pedig elveszti e jogokat, akkor azért harcol, hogy visszaszerezze őket, s egyidejűleg szövetségeseket keres..."[139]

A Komintern úgy vélte, hogy az osztályharc további fejlődése a tőkésországokban eredményezheti közvetlenül a proletárforradalmat, de adódhatnak olyan átmeneti szakaszok is, amelyek közvetve vezethetnek el a forradalomhoz. „A nyílt burzsoá reakció uralmának jelenlegi időszaka és a forradalmi proletariátusnak a burzsoázia feletti teljes győzelme között különféle szakaszok vannak, és különböző, rövid ideig tartó epizódok lehetségesek – szögezték le a kongresszus tézisei. – A Kommunista Internacionálénak és szekcióinak számolniuk kell ezekkel a lehetőségekkel is. Érteniük kell ahhoz, hogy minden helyzetben megvédelmezzék a forradalmi pozíciókat."[140]

A munkásosztály jelszava

A Komintern IV. kongresszusa hangsúlyozta, hogy az egységfronttaktikának „döntő jelentősége lesz egy egész korszakra".[141] Részletesen kidolgozta az egységfront-politika kérdéseit, továbbfejlesztette az egész taktikát. Ennek keretében megvizsgálta a munkáskormányok létrehozásának lehetőségét. Ebben a kérdésben a kongresszuson éles vita alakult ki. A balos-dogmatikus elemek a munkáskormány jelszavát csupán „a proletárdiktatúra terminológiai egyenértékeként" igyekeztek értelmezni.[142] Hasonló nézeteket vallott Zinovjev, aki még 1922 nyarán, a Komintern Végrehajtó Bizottságának plénumán azt állította, hogy a munkáskormány nem más, mint a proletariátus diktatúrája, a szovjetkormány álneve.[143] Ezzel szemben a IV. kongresszus sok küldötte, köz-

138 Ugyanott, 12. old.
139 O Lenyinye. Voszpominanyija zarubezsnih szovremennyikov. 471. old.
140 Kommunyiszticseszkij Internacional v dokumentah. 298. old.
141 Ugyanott, 300. old.
142 Bulletin IV. kongressza... 1922. november 14. 4. sz. 16. old.
143 Bericht über Tätigkeit des Präsidiums und der Exekutive der Kommunistischen Internationale für die Zeit vom 6. März bis 11. Juni 1922. Hamburg 1922. 123. old.

tük az OK(b)P küldöttei azt mondták, hogy a munkáskormány jelszava közvetlenül az egységfronttaktikából folyik, megkönnyíti a tömegek bevonását a harcba, s hogy a munkáskormányt a proletariátus diktatúrájára való átmenet lehetséges formájának kell tekinteni.

A Kommunista Internacionálé a munkáskormány problematikájának kidolgozásánál a kommunista pártok tapasztalataira támaszkodott. Utóbbiak országuk konkrét viszonyai között meghatározni igyekeztek a proletárforradalom megközelítésének vagy a hozzá vezető átmenetnek a formáját. Ezzel az egész nemzetközi kommunista mozgalom kollektív tapasztalatait gazdagították. Németország Kommunista Pártjának küldöttsége vitára terjesztette elő az NKP programtervezetét, amelyben nagy teret kapott a hatalom meghódítása előtti átmeneti rendszabályok, köztük a munkáskormány kérdése. A német programtervezet rámutatott arra, hogy a munkáskormány követelése megfelelő eszköz a proletártömegeknek a burzsoázia befolyása alól való további kiszabadítására olyan időszakban, amikor a proletariátus önálló tömegmozgalma már bizonyos szintet elért, amikor a szakadék a proletariátus, valamint a burzsoázia és a vele kapcsolatban álló munkásvezérek között elmélyült, de amikor a proletariátus többsége még nem készült fel a burzsoá demokrácia kereteinek széttörésére. Ilyen feltételek között a munkáskormány követelése kiindulópontul szolgálhat a proletárdiktatúráért folytatott harchoz. A felfegyverzett munkásokra támaszkodva a munkáskormánynak számos olyan politikai, gazdasági és pénzügyi rendszabályt kell megvalósítania, amelyek formálisan nem lépik ugyan túl a burzsoá rendszer kereteit, ténylegesen mégis korlátozzák a tőkések jogát, hogy rendelkezzenek tulajdonukkal, sőt akár csak a tőkés nyereséggel is. A burzsoázia ellenállása természetesen arra fogja kényszeríteni a munkáskormányt, hogy túllépje a felemás rendszabályok kereteit, s elvezeti a tömegeket annak megértéséhez, hogy teljesen meg kell szüntetni a termelési eszközök burzsoá tulajdonát, szét kell zúzni a régi burzsoá államgépezetet, és létre kell hozni a proletariátus diktatúráját. Az NKP küldöttsége nevében E. Meyer, E. Hoernle és Walter Ulbricht módosító javaslatokat nyújtott be a szerkesztő bizottsághoz a taktikai tézistervezettel kapcsolatban. Ezek a javaslatok szabatosabban meghatározták a munkáskormány jelszavát, és jellemezték az ilyen kormány különböző típusait. A bizottság, majd a kongresszus is elfogadta őket.

A Kommunista Internacionálé a munkáskormány jelszavát szembeállította a reformisták ama kísérleteivel, hogy a burzsoá pártokkal együtt a burzsoázia érdekében koalíciós kormányokat hozzanak létre. Munkáskormány parlamenti alapon is létrejöhet, de csak a burzsoázia ellen

vívott forradalmi harc kíséretében, csak a tömegharc során, a tömegekre támaszkodva és erősítve a forradalmi mozgalmat. A munkáskormány megalakításának jelszavát természetesen csak azokban az országokban érdemes kiadni, ahol a munkásosztály és a burzsoázia erőviszonyai gyakorlati szükségességként tűzik napirendre a kormány kérdését. A munkáskormánynak, amely még nem vált a proletárdiktatúra kormányává, feladata a proletariátus felfegyverzése és az ellenforradalmi burzsoá szervezetek lefegyverzése, a termelés ellenőrzésének bevezetése, az adóterhek nagy részének áthelyezése a birtokos osztályokra és az ellenforradalom ellenállásának az elnyomása. E rendszabályok következetes megvalósítása, párosulva a dolgozók forradalmi nevelésével és a kommunista párt körül való tömörítésével, előkészítheti az átmenetet a szocialista forradalomra.

A kommunistáknak ki kell nyilvánítaniuk készségüket, hogy más, nem kommunista munkáspártokkal és munkásszervezetekkel együtt munkáskormányt alakítanak, azzal a feltétellel, hogy e kormány valóban harcot folytat a burzsoázia ellen. Az ilyen kormányban részt vevő kommunistáknak pártjuk szigorú ellenőrzése alatt kell állniuk és szoros kapcsolatot kell tartaniuk a forradalmi tömegszervezetekkel. A kommunista pártnak meg kell őriznie jellemzőit és teljes agitációs szabadságát. A munkáskormány létrehozása minden országban elválaszthatatlan a burzsoázia elleni osztályharctól.

A munkáskormány jelszava fontos lépés volt a szocialista forradalomhoz vezető konkrét út keresésében. E jelszó a dolgozók mindennapi gazdasági és politikai követeléseiért, az általános demokratikus követelésekért folytatott harc eszméjét összekapcsolta ama harccal, amelynek célja a tömegek megnyerése volt a szocializmusnak. A munkáskormány gondolatköre a proletárforradalomra vonatkozó marxi–lenini elmélet alkotó továbbfejlesztése volt.

Lenin előadói beszéde: „Az oroszországi forradalom öt éve és a világforradalom távlatai"

Lenin arra tanította a kommunistákat, hogy országaik konkrét viszonyai között alkotó módon alkalmazzák a marxista elméletet és a nemzetközi kommunista mozgalom tapasztalatait. A kommunista pártoknak nemcsak azzal a lehetőséggel kell számolniuk, hogy támadásba menjenek át a burzsoázia ellen, hanem a visszavonulás lehetőségével is, s biztosítaniuk kell az ilyen visszavonulás útját – figyelmeztetett Vlagyimir Iljics. A kommunistáknak nemcsak a forradalom támadása és győzelme esetén kell tudniuk cselekedni. „Forradalom idején mindig vannak olyan pilla-

natok, amikor az ellenfél elveszti a fejét, és ha ilyen pillanatban rontunk rá, akkor könnyen győzelmet arathatunk. De ez még semmit sem jelent, mert ellenfelünk, ha eléggé kitartó, jó előre erőket gyűjthet össze stb. Ebben az esetben könnyen kiprovokálhatja, hogy támadjunk, és aztán sok évvel visszavethet bennünket."[144] A kommunistáknak le kell vonniuk a tanulságokat a fasizmus olaszországi győzelméből. A fasiszta veszéllyel kapcsolatban előtérbe került a reakció elleni harc feladata. Azok a tapasztalatok pedig, amelyeket a kommunista pártok e harcban szereznek, segíteni fogják őket abban, hogy elsajátítsák és helyesen alkalmazzák a bolsevikok tapasztalatait, a forradalmi elméletet. Lenin azt mondotta: a testvérpártok legfontosabb feladata az, „hogy valóban megértsék a forradalmi munka szervezetét, felépítését, módszerét és tartalmát".[145]

Lenin elemezte Szovjet-Oroszország fejlődésének legfontosabb kérdéseit, a szocialista építés feladatait, az új gazdasági politika sikereit. A bolsevik párt vezére rámutatott, hogy az OK(b)P kialakította és megvalósította az egyedül lehetséges politikát, amely biztosítja a szocializmus győzelmét – elkerülhetetlenül ezen az úton kell haladnia a többi népnek is. „...mi a munkások számára ragadtuk meg a hatalmat, s az a célunk, hogy ennek a hatalomnak a segítségével szocialista rendet teremtsünk – mondotta Lenin. – Ezért számunkra mindennél fontosabb volt az, hogy gazdasági tekintetben előkészítsük a szocialista gazdálkodást."[146] Az Oroszországi Kommunista Párt által megvalósított új gazdasági politika a szocialista gazdaság építésének egyedül helyes útja, mivel a gazdaság és az elosztás tisztán szocialista formáinak közvetlen alkalmazása mindjárt a forradalom győzelme után lehetetlennek bizonyult. Lenin azt mondotta, hogy reálisan számot kell vetni a gazdaság fejlődésének törvényszerűségeivel, mert ha a népgazdaságra elfogadhatatlan fejlődési ütemet kényszerítenek rá, úgy ez óriási kárt okozhat, alááshatja a népgazdaságot, szétrombolhatja a munkásosztály szövetségét a parasztsággal.

Beszámolójában Lenin továbbfejlesztette az ország iparosításának általa korábban megfogalmazott rendkívül fontos tételét. „... a nehézipar megmentése, a nehézipar helyreállítása nélkül semmiféle ipart nem építhetünk fel, enélkül pedig, mint önálló ország, egyáltalában elveszünk. Ezt jól tudjuk" – mondotta.[147] Különös figyelmet szentelt ama

144 *Lenin* Művei. 33. köt. 420. old.
145 Ugyanott, 431–432. old.
146 Ugyanott, 427. old.
147 Ugyanott, 426. old.

forrásoknak, amelyek lehetővé teszik a nehézipar helyreállításához szükséges eszközök felhalmozását, kiemelte a kereskedelem fontosságát, és a legszigorúbb takarékosságot követelte ezeknek az eszközöknek az előteremtése végett. Lenin hangsúlyozta, hogy az OK(b)P legfontosabb feladata elsajátítani a szükséges ismereteket, megtanulni igazgatni az államot, helyesen vezetni a népgazdaságot – tanulni és tanulni.

Lenin előadása általánosította az OK(b)P tapasztalatait a szocializmus győzelmének gazdasági és politikai előkészítéséért folytatott harcban, s e tapasztalatokkal felfegyverezte a nemzetközi kommunista mozgalmat is.

A kongresszus küldöttei nagyra értékelték a bolsevikok tevékenységét, s a bolsevik pártot a kommunista világmozgalom élcsapataként jellemezték. „Az új politika nemcsak az oroszországi feltételek között elkerülhetetlen, hanem szükséges a kommunizmusra való átmenet megvalósításához is – írta Leninnek 1922. november 12-én Clara Zetkin. – A hatalom meghódítása után mutatis mutandis (a megfelelő változtatásokkal) a többi ország proletariátusának is végig kell járnia az „új politika" nem könnyű útját, természetesen kedvezőbb feltételek között, mint Önöknél."[148] A IV. kongresszusnak az orosz kérdésről hozott határozata megállapította, hogy Szovjet-Oroszország a világ proletariátusa számára a történelmi forradalmi tapasztalat leggazdagabb kincsestára. Ugyanakkor csakis a világ proletárjainak együttes erőfeszítései biztosíthatják az oroszországi proletárforradalmat az imperialista hatalmak támadása és a burzsoá rendszer restaurálása ellen. A kongresszus a világ dolgozóit Szovjet-Oroszország támogatására szólította fel. Arról, hogy milyen segítséget nyújthatnak a szovjetek országának, a kongresszus azt mondotta: valamennyi munkáspárt és szervezet, mindenekelőtt a kommunisták kötelesek azonnali és reális támogatást nyújtani Szovjet-Oroszországnak gazdasága helyreállításában, mégpedig nemcsak a saját országukban folytatott forradalmi politikai harc útján, hanem a dolgozó tömegek gazdasági segítségnyújtásának megszervezése útján is. Hiszen „Szovjet-Oroszországnak, a világ első munkásállamának mindennemű erősítése a munkásosztály erősítését jelenti osztályellenségével, a burzsoáziával szemben."[149]

148 CPA IML. f. 2. op. 1. ed. hr. 23461. l. 1.

149 Protokoll des Vierten Kongresses der Kommunistischen Internationale. Hamburg 1923. 936. old.

Alkotó szellemben megvitatták a Komintern programtervezetét. Annak idején a Komintern Végrehajtó Bizottságának II. kibővített plénuma programbizottságot hozott létre a programtervezet előkészítésére. Ennek tagjai voltak: Vlagyimir Iljics Lenin, Clara Zetkin, Marcel Cachin, Bohumír Šmeral, Otto Kuusinen, Kun Béla, Hriszto Kabakcsiev, Szen Katajama és más kommunista vezetők. A programbizottság ülésein és a kommunista sajtóban élénk vita bontakozott ki arról, milyen legyen a Kommunista Internacionálé programja. A vita résztvevői abban egyetértettek, hogy a programnak tartalmaznia kell a korszak jellemzését, az imperializmus jellemzését, a szocialista forradalom elkerülhetetlenségének megindokolását, a proletariátus diktatúrájára, a szocializmusra és a kommunizmusra vonatkozó tanítást. Abban a vonatkozásban azonban, hogy milyen választ adjon a program az osztályharc konkrét kérdéseire a tőkésországokban, miként szerepeljenek benne a kommunista pártok legáltalánosabb jelszavai és követelései, tekintettel országaik sajátos jellegére a politikai hatalom meghódítása előtti időszakban – a nézetek különbözőek voltak.

Egyesek úgy vélték, hogy a programba nem kell felvenni a kommunista pártok legáltalánosabb átmeneti követeléseit (a munkáskormány jelszavát, a termelés munkásellenőrzését stb.), amelyeknek megvalósítása a tömegek elvezetését jelenti a proletárforradalom feladataihoz. Ezek az emberek úgy gondolták, hogy az ilyen kérdések a pártok közvetlen gyakorlati tevékenységének területéhez tartoznak, s ezért ellene voltak általánosításuknak a Komintern programjában.

Mások – a többi között Zetkin, Šmeral és Varga Jenő – úgy vélték, hogy olyan stratégiai tervet kell adni a kommunista pártoknak, amely nem csupán általában a munkásmozgalom harci elveit tartalmazza, hanem a proletariátus politikai hatalmának megteremtéséért folytatott harc konkrét, gyakorlati módszereit is a különböző országokban, a legáltalánosabb átmeneti követeléseket, amelyek a munkástömegeket a tőke elleni harcra mozgósítják. Ez a vita azután magán a kongresszuson is folytatódott.

A Buharin által készített programtervezet a kapitalizmus és az imperializmus jellemzésére, a kommunista társadalomra vonatkozó általános tételekre, a proletárforradalom és a proletárdiktatúra feladatainak a kifejtésére szorítkozott.[150] Arról nem szólt, mit tegyenek a kommunista

150 K voproszu o programme Kommunyisztyicseszkovo Internacionala. (Matyeriali.) Moszkva 1924. 56–66. old.

pártok a proletárforradalom előkészítése és győzelme érdekében. Buharin tagadta annak szükségességét, hogy a Kominternben programjában a legáltalánosabb átmeneti és részleges követeléseket megindokolják. Álláspontját élesen bírálták a kongresszus küldöttei, Németország és Bulgária Kommunista Pártjának képviselői. A programba fel kell venni az átmeneti követeléseket – mondották. – „A kommunista párt programjának nem platformnak kell lennie, amely csupán a pillanat követeléseit tartalmazza – hangoztatta Hriszto Kabakcsiev bolgár kommunista –, hanem történelmi világnézetünk teoretikus és elvi kifejtésének, s ugyanakkor fel kell ölelnie azokat az alapvető követeléseket is, amelyekért a forradalmi proletariátus a hatalom meghódítása előtt, az átmeneti időszakban és a proletárdiktatúra idején harcol."[151]

A Buharin által készített programtervezetet előzetesen nem vitatta meg az OK(b)P küldöttsége. Lenin a kongresszuson azt javasolta, hogy szorítkozzanak a programtervezet általános vitájára, elfogadását pedig halasszák egy későbbi időpontra. Úgy vélte, hogy a programot részletesebben ki kell dolgozni, különösen a stratégiára és a taktikára vonatkozó részeket, az átmeneti jelszavakat, „az esetleges visszavonulásnak és e visszavonulás biztosításának kérdését. Márpedig ez olyan kérdés, amelyre ma, amikor ilyen gyökeres változások mennek végbe az egész világon, mint a kapitalizmus megdöntése és a szocializmus építése a velejáró óriási nehézségekkel, feltétlenül figyelmet kell fordítanunk."[152] Az OK(b)P küldöttsége kérelemmel fordult a kongresszus elnökségéhez: tegye lehetővé, hogy a küldöttség saját kebelében megvitassa az átmeneti követelések helyét a Komintern programjában. A kongresszus elnöksége eleget tett e kérelemnek.

November 20-án az OK(b)P küldöttségének irodája Lenin vezetésével megvitatta a Komintern-program kérdését. Állást foglalt amellett, hogy vegyék fel a kommunista pártok programjába az átmeneti követeléseket; ezek általános megfogalmazását és teoretikus megindokolását pedig illesszék be a Komintern programjának általános részébe is.[153] A kongresszuson elfogadott határozat előirányozta a további munkát a Komintern programjának előkészítésére. A programnak feltétlenül tartalmaznia kell valamennyi átmeneti és részleges követelés elméleti megindokolását, világosan ki kell fejtenie az egyes nemzeti szekciók átmeneti követeléseinek történelmi típusait, a különböző országok gazdasági és

151 Ugyanott, 101. old.
152 *Lenin* Művei. 33. köt. 420. old.
153 *Lenin:* Polnoje szobranyije szocsinyenyij. 54. köt. 347–348. old.

politikai struktúrája között levő alapvető különbségeknek megfelelően, mint például az Anglia és India helyzete közti különbség stb. „A kongresszus határozottan elítéli azt a tendenciát, amely opportunizmusnak tekinti az átmeneti követelések felvételét a programba – mondotta a kongresszus határozata –, valamint elítél minden arra irányuló kísérletet, hogy részleges követelésekkel helyettesítsék az alapvető forradalmi feladatokat."[154] A Komintern IV. kongresszusának valamennyi határozata arra ösztönözte a kommunistákat, hogy keressék azokat a konkrét utakat, amelyeken könnyebben elvezethetik a dolgozó tömegeket a forradalomhoz.

A IV. kongresszusnak az agrárkérdésre vonatkozó határozatai konkretizálták ama jelszavakat, amelyeket a kommunista pártoknak a proletárforradalom győzelme előtti időszakban kell kiadniuk a falusi dolgozó lakosság mindennapi érdekeinek védelmére. (E jelszavak a következők: a mezőgazdasági proletariátus érdekeinek védelme, a szegény- és a középparasztság mindenfajta tőkés kizsákmányolásának megszüntetése, a szegényparasztok adómentessége, a részesmunkások helyzetének megjavítása és a földbérleti díj csökkentése, a kisföldű parasztok földhöz juttatása, ellátásuk állattal és termelési eszközökkel stb.) A kommunista pártnak e követelésekért folytatott állandó harcával minden országban be kell bizonyítania, hogy valóban valamennyi dolgozónak és elnyomottnak a pártja.

Az imperialistaellenes egységfrontért

A IV. kongresszus behatóan foglalkozott a nemzeti felszabadító mozgalom helyzetével a gyarmati és a függő országokban. Időközben győzött a török nép függetlenségi harca. Indiában, Egyiptomban, Marokkóban, Kínában és Koreában erősödött a felszabadító mozgalom, a Kelet országaiban megélénkült a munkásmozgalom, és megjelentek a kommunista pártok. Mindez igazolta a Komintern lenini politikájának helyességét a nemzeti-gyarmati kérdésben, bebizonyította a nemzeti felszabadító mozgalomra mint a nemzetközi proletárforradalom részére vonatkozó lenini tanítás helyességét. A Kommunista Internacionálé a gyarmatokon és a félgyarmatokon a kommunisták elsőrendű feladatának tartotta a kommunista pártok magjának megteremtését, az imperialistaellenes nemzeti felszabadító mozgalom legteljesebb támogatását, a kommunista pártok átváltoztatását a mozgalom élcsapatává, a szociális

154 Posztanovlenyija IV Vszemirnovo Kongressza Kommunyisztyicseszkovo Internacionala. Petrográd 1923. 107. old.

mozgalom serkentését és erősítését a nemzeti felszabadító harc keretei között.

1922 január–februárban Moszkvában és Petrográdban megtartották a Távol-Kelet forradalmi szervezeteinek kongresszusát, Kína, Korea, Japán, Mongólia, India, Indonézia és Szibéria képviselőinek részvételével. A kongresszus kijelentette, hogy teljesen egyetért a Komintern kongresszusainak a nemzeti és gyarmati kérdésről hozott határozataival, s külön leszögezte annak „szükségességét, hogy helyesen értelmezzék a nemzeti forradalmi mozgalmaknak és a dolgozók szociális küzdelmének egymáshoz való viszonyát, tekintve, hogy a Távol-Kelet dolgozó tömegei csakis a nemzetközi proletariátussal szövetségben vívhatják ki szociális és nemzeti felszabadulásukat".[155] A Komintern IV. kongresszusán felszólalt Szen Katajama, a japán munkásmozgalom veteránja, Japán Kommunista Pártjának megalapítója. Kijelentette: „Kongresszusunkon (ti. a távol-keleti népek kongresszusán. – *Szerk.*) létrehoztuk az egységfrontot. A kiindulópont az volt, hogy a japán, a kínai és a koreai kommunisták egységfrontot hoznak létre a japán imperializmus ellen."[156]

Továbbfejlesztve és konkretizálva a nemzeti és gyarmati kérdésben folytatandó politikát, a Komintern IV. kongresszusa kiadta az egységes antiimperialista front jelszavát. E front programja a független köztársaság kivívását, valamennyi feudális jog és kiváltság megszüntetését, a földreformot, a haladó munkástörvényhozást, a politikai rendszer demokratizálását stb. foglalta magában, vagyis az antiimperialista, antifeudális és demokratikus forradalom megvalósítását jelentette. E forradalom sikerének feltétele a nemzetközi proletariátussal és a szovjet köztársaságokkal való szövetség. A nemzeti burzsoázia következetlenségéről szólva a IV. kongresszus hangsúlyozta, hogy támogatni kell a nemzeti forradalmi mozgalmat, s fel kell használni a nemzeti burzsoázia érdekeltségét az imperialistaellenes harc alapvető feladatainak megvalósításában. „A gyarmati és a félgyarmati országok munkásmozgalmának mindenekelőtt el kell érnie, hogy az általános imperialistaellenes frontban önálló politikai tényezővé váljék. Csakis önálló jelentőségének elismerése és teljes politikai függetlenségének megőrzése alapján engedhetők meg és szükségesek az ideiglenes megegyezések a burzsoá demokráciával."[157] Ezekben az országokban a munkásosztálynak arra kell törekednie, hogy megnyerje szövetségesül a paraszti és a félproletár tömegeket.

155 CPA IML. f. 495. op. 154. ed. hr. 170.
156 Bulletin IV kongressza... 1922. december 1. 19. sz. 30. old.
157 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 322. old.

A kongresszus aláhúzta, hogy a gyarmati országokban a forradalmi mozgalom nem érhet el sikert, ha nem támaszkodik a nagy paraszti tömegekre. A kommunisták által a keleti országokban kidolgozott agrárprogram a feudalizmusnak és maradványainak teljes megsemmisítésére, a parasztttömegeknek a nemzeti felszabadító harcba való bevonására irányult. A tézisek kimondották: a kommunistáknak arra kell törekedniük, hogy a nemzeti-forradalmi pártok radikális agrárprogramot fogadjanak el. Fontos feladatuk továbbá,hogy az elmaradott országok nemzeti burzsoáziájának haladó tendenciáját felhasználják az imperializmus és a feudalizmus elleni harc érdekében. A kongresszus amellett, hogy a feudálisokat és a feudális bürokráciát mint a külföldi imperializmus támaszát jellemezte a gyarmatokon, rámutatott arra, hogy ott, ahol a feudális-patriarchális rendszer még nem bomlott fel annyira, hogy teljesen elkülönítse a bennszülött arisztokráciát a néptömegektől, „e felső réteg képviselői az imperialista elnyomás elleni harc vezetőiként léphetnek fel".[158] Ez az irányelv Ázsia és Afrika számos elmaradott országában megmutatta a kommunistáknak a harc lehetséges útjait.

„Tudatában lévén annak, hogy a nemzet állami önállóságra irányuló akaratának különböző történelmi feltételek között a legkülönbözőbb hordozói lehetnek, a Kommunista Internacionálé támogat minden, az imperializmus ellen irányuló nemzeti forradalmi mozgalmat – mondották ki a kongresszus tézisei. – De ugyanakkor nem téveszti szem elől, hogy az elnyomottakat csakis abban az esetben lehet győzelemre vezetni, ha a legszélesebb tömegeket harcra mozgósítják, s feltétlenül szakítanak azokkal, akik osztályuralmuk érdekében az imperializmussal való megalkuvás hívei." Kelet proletariátusának „saját körében és a hozzá közel álló társadalmi rétegekben" hosszú időn át végzett munkával kell felkészülnie a politikai vezér szerepére. „A gyarmatok kommunistáinak lemondása az imperialista erőszak elleni harcról azzal az ürüggyel, hogy állítólag önálló osztályérdekeket »védelmeznek«, az opportunizmus legrosszabb fajtája, amely Keleten csak diszkreditálhatja a proletárforradalmat. Nem kevésbé károsnak kell tartani azokat a kísérleteket is, hogy a »nemzeti egység« vagy az »osztálybéke« megőrzése nevében távol tartsák magukat a munkásosztály életbevágó és mindennapi követeléseiért folytatott harcától." A kongresszus arra a következtetésre jutott, hogy a Kelet „többé-kevésbé még embrionális állapotban levő kommunista pártjainak részt kell venniük minden olyan mozgalomban, amely megnyitja előttük az utat a tömegekhez". A gyarmatok és a félgyarmatok

158 Ugyanott, 318. old.

munkásosztálya csakis az imperializmus elleni harc útján foglalhatja el a forradalmi vezér szerepét; a munkásosztály gazdasági és politikai szervezete ugyanakkor növeli a harc forradalmi lendületét.[159]

Ilyen módon a IV. kongresszus tézisei világosan meghatározták az elnyomott országok proletariátusának osztály- és nemzeti feladatait. E feladatok semmiképp nem állottak szemben egymással, ellenkezőleg, kiegészítették egymást. Az antiimperialista egységfront taktikája keleten: a munkásegységfront jelszava nyugaton – e kettő a legszorosabb kapcsolatban állott egymással. Egy és ugyanazon taktika különböző aspektusai voltak ezek, s megvalósításuknál a proletariátus és a kommunista párt forradalmi vezető szerepét az egységfront keretei között vívott állhatatos, szívós, mindennapi harcban kellett elérni. Emellett a kommunisták vezető szerepének elismerése egyáltalán nem volt annak feltétele, hogy az egyik vagy a másik politikai erőt „felvegyék" a frontba. A kongresszus rámutatott, hogy az antiimperialista egységfrontért folytatott harc hozzá fog járulni „a burzsoá nacionalizmus egyes csoportjai ingadozásainak és határozatlanságának a leleplezéséhez."[160]

A nemzeti felszabadító mozgalom későbbi fejlődése megmutatta, hogy az új feltételek között új utak és formák jelentkezhetnek a néptömegek bevonására a forradalmi harcba.

A Komintern élesen fellépett a nemzeti és faji előítéletek ellen, amelyek akadályozták a gyarmatokon élő európai dolgozók és az őslakosság összefogását. Hangsúlyozta, hogy „a gyarmatokon végzett munkában nem a kapitalista és a nacionalista előítéletek által megfertőzött elemekre kell támaszkodni, hanem a bennszülöttek legjobb elemeire, mindenekelőtt a bennszülött munkásifjúságra".[161] A keleti kérdésről a IV. kongresszuson elfogadott téziseket áthatotta a szocialista proletárállam, a tőkésországok forradalmi proletariátusa és a nemzeti felszabadító mozgalom közötti legszorosabb szövetség szükségességének lenini tanítása. Az imperialistaellenes egységfront jelszavának kiadása fontos hozzájárulást jelentett az elnyomott népeknek a szabadságért és a függetlenségért vívott harcához.

159 Ugyanott, 319., 321., 322. old.
160 Ugyanott.
161 Ugyanott, 349. old.

A IV. kongresszus a kommunista pártok tömegmunkájáról.

A kongresszus jelentősége

A kommunisták tömegmunkájának fokozása megkövetelte, hogy a párt minden tagja a szervező, a propagandista és az agitátor, a tömegnevelő képességeivel rendelkezzék. A kongresszus külön megvitatta a kommunisták tevékenységét a tömegek felvilágosítása és nevelése terén. Erről E. Hoernle német kommunista és Nagyezsda Konsztantyinovna Krupszkaja tartott beszámolót. Kifejtették, hogy nevelőmunkát kell végezni mind a pártokon belül, mind pedig a tömegek között. E munkának szoros kapcsolatban kell állnia a mindennapi gyakorlattal, a mindennapi harccal, a tömegek politikai nevelését, a forradalmárok kinevelését kell szolgálnia, s a párt harcképességének, agitációs és szervezeti erejének a növekedésére kell vezetnie. N. K. Krupszkaja a bolsevik párt tapasztalatai alapján kiemelte az ideológiai munka jelentőségét. „A kommunista párt sohasem szakította el az agitáció és a propaganda kérdéseit a párt munkájának egészétől – mondotta Krupszkaja. – Az agitáció és a propaganda kérdései mindig a párt munkájának a lényegét alkották."[162]

A IV. kongresszus elemezte a kommunisták munkáját a tömegszervezetekben: a szakszervezetekben, a szövetkezetekben, a nő- és az ifjúsági szervezetekben. Határozatai arra orientálták a kommunista pártokat, hogy a különböző proletárszervezeteket a dolgozók érdekvédelmi szerveivé, forradalmi nevelésük eszközeivé változtassák át. Az Sz. A. Lozovszkij beszámolója alapján elfogadott tézisekben a kongresszus hangsúlyozta, hogy harcolni kell a szakszervezetek szétszakításának megakadályozásáért, a szakszervezeti mozgalom egységének megőrzéséért, illetve helyreállításáért ott, ahol a reformisták az egységet megbontották. A szakszervezeti egység jelszavával hozta meg határozatait a Vörös Szakszervezeti Internacionálé 1922. november 19-e és december 2-a között Moszkvában megtartott II. kongresszusa is.

November 30-án a Régi Bolsevikok Társasága egyik tagjának, F. Konnak a javaslatára határozatot hoztak A Forradalom Harcosait Segítő Nemzetközi Szervezet (Vörös Segély) megalakításáról, melynek az volt a célja, hogy „anyagi és erkölcsi segítséget nyújtson a tőke börtönökben sínylődő áldozatainak".[163] Így jött létre az a nemzetközi szervezet, amely nagy szerepet játszott a dolgozók nemzetközi szolidaritásának erősítésében, a fehérterror és a fasizmus áldozatainak, a békeharc hőseinek megsegítésében. A Nemzetközi Vörös Segély munkáját a nemzetközi

162 Bulletin IV kongressza... 1922. december 5. 25. sz. 8. old.
163 Ugyanott, 1922. december 6, 27. sz. 16. old.

munkásmozgalom olyan kiemelkedő személyiségei vezették, mint Julian Marchlewski, Clara Zetkin, J. D. Sztaszova, Wilhelm Pieck.

A IV. kongresszus nagy figyelmet szentelt az egyes Komintern-szekciók helyzetének. A plenáris üléseken és a bizottságokban megvitatták Franciaország, Spanyolország, Olaszország, Csehszlovákia, az Amerikai Egyesült Államok, Jugoszlávia, Lengyelország, Dánia és más országok kommunista pártjainak a tevékenységét. A kongresszuson és a bizottságokban elfogadott határozatok nagy segítséget nyújtottak e pártoknak a szociáldemokrata maradványok, a jobboldali opportunista és a szektás-dogmatikus hibák leküzdésében, igazi, új típusú marxista–leninista pártokká fejlődésükben. A kongresszus 1922. december 5-i záróülésén megválasztották a Végrehajtó Bizottságot. Ez eddig a kommunista pártok képviselőiből tevődött össze; most az a tény, hogy a kongresszuson választották meg, a Kominternnek mint egységes világpártnak megszilárdulásáról, a kommunista világmozgalom összeforrottságáról tanúskodott.

A IV. kongresszus előrehaladást jelentett a munkásosztály egységfrontjának megteremtésében. A Komintern felhasználta azt a tényt, hogy az Amszterdami Internacionálé, az új világháború veszélye ellen tiltakozó munkástömegek nyomására, 1922 decemberében Hágába nemzetközi béke-világkongresszust hívott egybe. A kongresszusra meghívták a II. és a II és $^1/_2$-es Internacionálét, a burzsoá pacifista szervezeteket, a szakszervezeteket és a szövetkezeti egyesüléseket, a többi között a szovjet szakszervezeteket és szövetkezeteket is. A IV. kongresszus nyílt levéllel fordult a hágai kongresszushoz, a II. és a II és $^1/_2$-es Internacionáléhoz s az egész világ szakszervezeteihez, és közös akcióra szólította fel őket a tőke támadása és a háború veszélye ellen, a termelés ellenőrzéséért és a nyolcórás munkanapért, a proletariátus létminimumának biztosításáért, valamint a proletariátus közös feladatai alapján egyesített munkáspártok képviselőiből megalakítandó kormányért, mint a munkásosztály közvetlen érdekeiért folytatott harc eszközéért.[164] A szovjet szakszervezetek küldöttsége a hágai kongresszus szószékéről hívott fel összefogásra a háborús veszély ellen, a munkásosztály egységfrontjáért, de a hágai kongresszus opportunista többsége elutasította javaslatait.

A Kommunista Internacionálé IV. kongresszusa fontos helyet foglal el a nemzetközi munkás- és kommunista mozgalom történetében. A kongresszus továbbfejlesztette a proletár-egységfront taktikáját, s összekapcsolta az általános demokratikus követelések védelmének, mindenekelőtt a reakció és a fasizmus elleni harcnak a feladataival. Arra buzdította a

164 Voproszi isztorii KPSZSZ, 1962. 1. sz. 144–148. old.

kommunista pártokat, hogy keressék az utat a tömegek elvezetésére a proletárforradalomhoz, s megjelölte a munkáskormányt mint a proletárdiktatúrára való átmenet lehetséges formáját. Általánosítva a nemzeti felszabadító harc tapasztalatait az elnyomott és a függő országokban, a IV. kongresszus kiadta az imperialistaellenes egységfront jelszavát, és körvonalazta az antiimperialista, antifeudális és demokratikus forradalom programját ezekben az országokban.

A Komintern a nemzetközi kommunista mozgalom elméletének és taktikájának továbbfejlesztésében a forradalmi világfolyamat távlatainak lenini elemzésére támaszkodott. Műveiben Lenin kidolgozta a szocializmus építésének tervét a Szovjetunióban, s e terv a Szovjetunió Kommunista Pártja tevékenységének alapjává vált. Lenin megállapította, hogy az imperializmus elleni harcban egyesülnek a győzelmes proletárforradalom országának, a tőkésországok munkásmozgalmának és az elnyomott népek nemzeti felszabadító mozgalmának erői, a földkerekség lakosságának óriási többsége. Lenin a kommunistákat forradalmi alkotómunkára tanította, arra, hogy tudjanak tájékozódni országuk konkrét viszonyai közepette, hogy helyes politikát folytassanak, amely megfelel országukban az osztály-erőviszonyoknak és a forradalmi harc feladatainak, a forradalmi világmozgalom feladatainak.

A Kommunista Internacionálé stratégiája és taktikája az 1923. évi őszi forradalmi események során

Harc az egységfrontért a nemzetközi helyzet kiéleződése idején

A nemzetközi helyzetről a Komintern IV. kongresszusa megállapította, hogy a burzsoázia folytatódó támadása ellenére objektíve forradalmi marad, és a legkisebb ok is nagy forradalmi harcok kiindulópontjává válhat. A Kominternnek ez a jóslata beigazolódott az 1923. évi forradalmi események során.

A Ruhr-vidék francia katonai megszállása kiélezte a nemzetközi helyzetet. 1923 januárjában a kommunisták konferenciát tartottak Essenben, amelyen részt vettek Anglia, Belgium, Németország, Olaszország, Németalföld, Franciaország és Csehszlovákia kommunista pártjainak képviselői, a Vörös Szakszervezeti Internacionálé és a Kommunista Ifjúsági Internacionálé küldöttségei. A konferencia figyelmeztette Európa dolgozóit, hogy a Ruhr-vidék megszállásával kapcsolatban a békét komoly veszély fenyegeti, s közös harcra szólított fel a tőke támadása és a háború veszélye ellen.

A Komintern Végrehajtó Bizottsága a Profintern Végrehajtó Irodájával együtt javaslattal fordult a II. és az Amszterdami Internacionáléhoz, hogy kezdjenek megbeszéléseket közös akciókról az új háború megakadályozása végett.[165] Január 15-én újabb felszólítás következett a reformista egyesülések vezetőihez, hogy hozzanak közös gyakorlati rendszabályokat a fasizmus elleni harcra és az olasz proletariátus támogatására.[166] A reformista vezetők azonban elutasították a Komintern javaslatait. Ekkor a Kommunista Internacionálé közvetlenül a munkásokhoz, parasztokhoz és a katonákhoz fordult, hogy indítsanak nemzetközi tiltakozó kampányt a Ruhr-vidéki francia–belga agresszió ellen, és vegyék fel a harcot a növekvő fasiszta veszéllyel.

A Ruhr-vidék megszállása, ezzel kapcsolatban Németország súlyos

165 Internationale Presse-Korrespondenz, 1923. 11. sz. 76. old.
166 Ugyanott, 17. sz. 124. old.

gazdasági leromlása és a német dolgozók kizsákmányolásának fokozódása az osztályharc újabb fellendülésére vezetett az országban. A szociális és nemzeti felszabadulásért folytatott harc élén Németország Kommunista Pártja állott. Ez a párt vezette a sztrájkokat és más megmozdulásokat a külföldi katonai intervenció ellen, a kormány sovinizmusa és reakciós, nemzetellenes politikája ellen, a dolgozók tönkremenése és elnyomorodása, a fasizmus és a szeparatizmus ellen. Németország Kommunista Pártjának Lipcsében 1923. január 28-a és február 1-e között megtartott kongresszusa a következő feladatokat állította a kommunisták elé: a tömegharc kibontakoztatása, a dolgozók szociális és demokratikus jogainak és az egész nemzet érdekeinek a védelme, átmenet támadásba és a munkáskormány megalakítása. A balos elemek (Ruth Fischer, Arkadi Maslow és mások) újból megpróbálták kiküszöbölni az egységfronttaktikát. A munkáskormány jelszavát csupán a proletárdiktatúra szinonimájaként értelmezték. A kongresszus elutasította nézeteiket, és a munkáskormányt a proletárdiktatúrához vezető szakaszként jellemezte.

Németország Kommunista Pártja tehát a Komintern útmutatása alapján tisztázta, hogy a proletariátus diktatúráját nem lehet „egyetlen ugrással" megvalósítani, s a munkáskormányra mint a proletárdiktatúrához vezető út szakaszára irányította figyelmét. Ez a Komintern IV. kongresszusán hozott határozatok konkretizálása volt. A német kommunisták saját országuk viszonylatában meghatározták az utat, amelyen a tömegeket elvezethetik a forradalomhoz. Ugyanakkor azonban az NKP kongresszusának az egységfronttaktikára s a munkáskormányra vonatkozó téziseiben és a kongresszus némely más határozatában pontatlan és hibás megfogalmazások is voltak, amelyek elősegíthették a jobboldali opportunista illúziók terjedését. Úgy tűnt belőlük, mintha a burzsoá demokrácia keretei között lehetséges volna egy munkáskormány fennállása huzamosabb időn át, holott a Kommunista Internacionálé a munkáskormányt a burzsoázia elleni harc eszközének tekintette végleges megdöntése céljából, azaz átmeneti szakaszként a proletariátus diktatúrájához. A Komintern Végrehajtó Bizottsága a német pártban felmerült nézeteltérésekről szóló határozatában rámutatott az NKP lipcsei kongresszusának határozataiban levő hibás megfogalmazásokra. „A munkáskormány kiindulhat a meglevő demokratikus intézményekből, de ezeket csak akkor lehet kiküszöbölni, ha a burzsoáziának a proletariátus elleni támadása arra készteti a munkástömeget, a többi között a szociáldemokráciát követőket, hogy felismerjék: azok az eszközök, amelyeket a demokrácia ad a kezükbe, nem elegendők a proletariátus érdekeiért folytatott harchoz – mondotta a Komintern Végrehajtó Bizottságának ha-

tározata. – De mihelyt a munkáskormány hozzáfog programjának megvalósításához, s kénytelen visszaverni a burzsoázia részéről létét fenyegető veszélyt, abban a pillanatban szét kell törnie a burzsoá államgépezetet, és meg kell teremtenie a sajátját – a proletárt."[167] A Komintern arra is figyelmeztette az NKP-t, hogy Németország egyes területein nem lehet megfelelő munkáskormányt létrehozni, hanem össznémetországi munkáskormányért kell harcolni. Az NKP-nak az a feladata, hogy „a szászországi szociáldemokrata kormányt a szövetségi kormány részéről fenyegető veszélyt, valamint a fasiszta veszélyt széles körű és erélyes kampányra használja fel az össznémet munkáskormány létrehozásáért".[168]

Március 17–20-án Majna-Frankfurtban megtartották a Rajna–Vesztfália terület üzemi bizottságai által a Ruhr-vidék megszállása, a fasiszta reakció és az új háború veszélye ellen összehívott nemzetközi konferenciát. A II. és a II és $^1/_2$-es Internacionálé megtagadta a részvételt. De elküldte képviselőit a Komintern, a Kommunista Ifjúsági Internacionálé, a Vörös Szakszervezeti Internacionálé, az európai országok kommunista pártjai és forradalmi szakszervezetei, valamint számos németországi helyi szociáldemokrata szervezet és üzemi bizottság. A konferencia kiáltvánnyal fordult „A világ munkásaihoz!", s határozatot fogadott el a francia imperializmusnak a Ruhr-vidék ellen intézett rablótámadása elleni, az új háború veszélye elleni, a fasizmus elleni harcról és a proletár-egységfront létrehozásáról. A konferencia Nemzetközi Akcióbizottságot választott, élén Zetkinnel, Heckerttel és Barbusse-szal. E bizottságnak az volt a feladata, hogy nemzetközi méretekben vezesse a harcot a proletariátus egységfrontjának megvalósulásáért. A frankfurti konferencia elhatározta, hogy küldöttséget meneszt a reformista egyesületekhez, s antifasiszta egységfront szervezését javasolja nekik, de ez a kísérlet is a jobboldali és centrista szakadárok szabotázsába ütközött.[169]

A Komintern Végrehajtó Bizottsága figyelmeztette a dolgozókat, hogy a demokratikus szabadságjogok felszámolása, a terrornak és az erőszaknak az a rendszere, amelyet a fasiszták Olaszországban bevezettek, más tőkésországok népeit is fenyegeti. „A fasizmus nem a munkásosztály egyik vagy másik áramlata ellen, hanem az egész osztály ellen irányul; a burzsoázia úgy látja, a kapitalizmus stabilitását csupán valamennyi munkás intenzív kizsákmányolása és teljes politikai leigázása útján érheti el." A fasizmus uralma elkerülhetetlenül imperialista háborúhoz

167 Kommunyisztyicseszkij Internacional, 1923. 25. sz. 6847. old.
168 Ugyanott, 6852. old.
169 Internationale Presse-Korrespondenz, 1923. 52. sz. 406–424. old.; 75. sz. 651–652. old.

vezet, amelyben éppoly kegyetlenséggel fog eljárni, amilyennel a szociális háborút folytatja. A KIVB felszólította Franciaország, Németország, Anglia, Amerika és más országok munkásait, hogy nyújtsanak gyakorlati segítséget az olasz dolgozók fasizmus elleni harcához. „Amikor Ti az olasz fasizmus ellen harcoltak – mondotta az 1923. január 18-i felhívás –, akkor saját szabadságotokért harcoltok, s megmutatjátok az uralkodó osztálynak: sohasem engeditek meg, hogy az önkény és az öldöklés uralmát, amelyet Olaszország kénytelen elviselni, a többi országra is kiterjesszék."[170] Márpedig a fasizmus előretörése mind nyilvánvalóbbá vált.

A gazdasági romlás közepette, a nacionalizmus és a sovinizmus hullámán Németországban gyorsan növekedtek a fasiszta szervezetek. A Hitler vezette úgynevezett Nemzetiszocialista Munkáspárt támogatást, anyagi segítséget kapott a nagyburzsoázia legreakciósabb köreitől. A fasiszták széles körben felhasználták a szociális demagógiát, soviniszta és revansista jelszavakat adtak ki, igyekeztek bázist teremteni maguknak a deklasszált elemek között és a város s a falu középrétegeiben. A hitleristák fegyveres osztagokat szerveztek, megtámadták a munkásgyűléseket, kommunistákat gyilkoltak meg orvul, a hatalom megragadására készültek.

Ebben a helyzetben a Komintern Végrehajtó Bizottságának Titkársága levéllel fordult a kommunista pártokhoz a május 1-i tüntetések előkészítéséről. „Május 1-i tüntetéseinknek, véleményünk szerint, elsősorban a fasizmus ellen kell irányulniuk – szólt a levél. – A fasizmus elleni sikeres harc első és legfontosabb feltétele a proletár-egységfront fejlődése... Május elsejei tüntetéseinknek a fenyegető háborús veszély ellen kell irányulniuk."[171] „Munkások, tüntessetek május elsején a fasizmus ellen, a háború veszélye ellen, a proletariátus egységfrontjáért, Szovjet-Oroszországért!" – mondotta a Komintern Végrehajtó Bizottságának május 1-e megünneplésére vonatkozó felhívása. A kommunista pártok be szerették volna vonni május elsejei akcióikba a szociáldemokrata pártokat is, de ezek elutasító választ adtak. Berlinben e napon 500 ezer főnyi tömeg tüntetett. Az emberek transzparenseket vittek, melyeken követelték a Cuno- és a Poincaré-kormány lemondását, önvédelmi fegyveres osztagok szervezését a fasiszták ellen. A tömeg élén akasztófát vittek, amelyen Hitler-bábú himbálózott.[172]

Olaszországban, Spanyolországban, Lengyelországban, Lettország-

170 Ugyanott, 1923. 19. sz. 150. old.
171 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 44. l. 236.
172 Pravda, 1923. április 14., május 3.

ban és Japánban a május elseje megünneplésére kivonult munkásokra kegyetlenül rátámadtak a rendőrök és a fasiszták.

1923 májusában a reformista vezetők a hamburgi kongresszuson a jobboldali szociáldemokrácia platformján egyesítették a II. és a II és $^1/_2$-es Internacionálét, s létrejött a Szocialista Munkásinternacionálé. A II és $^1/_2$-es Internacionálé centristái kapituláltak a jobboldali vezetők előtt, s még arról is lemondtak, hogy akár csak szavakban elismerjék a társadalmi forradalom és a proletariátus diktatúrájának a szükségességét. A II. és a II és $^1/_2$-es Internacionálé összeolvadása a jobboldali szociáldemokrata vezetők pozícióit erősítette, s elmélyítette a szakadást a nemzetközi munkásmozgalomban. A Szocialista Munkásinternacionáléhoz csatlakozott pártok tagjainak száma 1923-ban összesen több mint 6 millió 700 ezer fő volt.[173]

A hamburgi kongresszus még a háborús veszély és a fasizmus ellen létrehozott Nemzetközi Akcióbizottság küldöttségét sem volt hajlandó meghallgatni, amely azt javasolta, hogy az egyik ülésen vitassák meg – a különböző pártokhoz és szakszervezetekhez való tartozásuktól függetlenül – a világ proletariátusának közös harcát a valamennyiüket egyaránt fenyegető háború és fasizmus ellen.

A Komintern Végrehajtó Bizottságának III. plénuma

A reformisták szakadár politikájával ellentétben, a Komintern Végrehajtó Bizottságának Moszkvában 1923. június 12-e és 23-a között megtartott III. plénuma nagy figyelmet szentelt a munkásosztály antifasiszta egységfrontjának. A plénum úgy értékelte a II. és a II és $^1/_2$-es Internacionálé egyesülését, mint a centristák kapitulációját a nyílt reformisták előtt, s a reformizmus elleni harc fokozására szólította fel a munkásmozgalmat. „De ezt csakis a proletár-egységfrontért nemzeti és nemzetközi méretekben folytatott harc platformján lehet megvalósítani. Minden országban tervszerűbben és határozottabban kell harcolni az egységfrontért a legkonkrétabb és legnépszerűbb módon. A szociálpatrióták és a burzsoázia egységfrontjával szembe kell állítani valamennyi kizsákmányolt egységfrontját, a munkáspártok és a tőkések koalíciójával szembe kell állítani valamennyi munkáspárt közös harcát a munkás-paraszt kormányért és a tőkések ellen."[174]

A munkásosztály és a parasztság viszonya a nemzetközi proletárforra-

173 Jahrbuch für Wirtschaft, Politik und Arbeiterbewegung 1923–1924. Hamburg. 51. old.

174 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 376. old.

dalom egyik alapvető kérdése. A II. kongresszuson kidolgozott és a IV. kongresszuson továbbfejlesztett agrárprogram jellegű tételekre támaszkodva, a Komintern Végrehajtó Bizottságának plénuma kiadta a munkás-paraszt kormány jelszavát. Olyan koncentrált politikai formula volt ez, amely valóra váltotta és továbbfejlesztette a II. és a IV. kongresszus határozatait. „A kommunista pártnak készen kell állnia arra, hogy már holnap legyőzze a burzsoáziát – mondotta a plénum határozata. – Ezért már ma az a feladata, hogy össznépi célokat tűzzön maga elé, s igyekezzen megnyerni a proletariátusnak a lakosság mindazon rétegeit, amelyek szociális helyzetüknél fogva a döntő pillanatban támogathatják a proletárforradalmat."[175] A tőkésországok forradalmi munkásainak és parasztttömegeinek összefogásában a húszas években jelentős szerepet játszott az 1923-ban alakult Nemzetközi Paraszttanács – a Paraszt-internacionálé –, a Kominternhez csatlakozott párton kívüli paraszt-szervezet. A Nemzetközi Paraszttanács tömöríteni igyekezett a dolgozó parasztokat, és kiszabadítani őket a földbirtokosok és a tőkések befolyása alól. Fő jelszavai voltak: „Világ munkásai és parasztjai, egyesüljetek!" „Munkás-paraszt kormányt!"

A munkás-paraszt kormány jelszava kifejezésre juttatta a tőke támadása, a reakció és a fasizmus elleni harc össznépi céljait s mindenekelőtt a munkás-paraszt szövetség megvalósításának a szükségességét. E jelszó – amint a Komintern Végrehajtó Bizottságának plénumán hozott határozat megállapította – a munkáskormány IV. kongresszuson megfogalmazott jelszavának a konkretizálása volt, kiszélesítette az egységfronttaktika megvalósításának bázisát, és „a proletárdiktatúrához vezető utat" jelentette. [176] Mindez a Kommunista Internacionálé stratégiájának és taktikájának továbbfejlesztése volt.

Zinovjev a plénumon tartott beszámolójában szektás módon értékelte az egységfronttaktikát. Úgy állította be, mintha ez a szociáldemokrata pártok leleplezését szolgáló „stratégiai manőver" lenne, minthogy eleve világos, hogy ezek a pártok nem fogadják el az egységfrontot.[177] Ez az értelmezés lényegében az egységfronttaktikára vonatkozó lenini tanítás eltorzítása volt, és gyakorlatilag az egységfront jelszavának diszkreditálását jelentette. Zinovjev álláspontját a plénum határozatai nem erősítették meg.

A fasizmus elleni harcról Clara Zetkin tartott beszámolót. E probléma

175 Ugyanott, 371. old.

176 Raszsirennij plenum Iszpolnyityelnovo Komityeta Kommunyisztyicseszkovo Internacionala 12–23. junya 1923. Otcsot. Moszkva 1923. 13. old.

177 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 371. old.

megvitatása különösen fontossá vált a Bulgáriában 1923. június 9-én végrehajtott militarista-fasiszta államcsíny következtében, Sztambolijszki demokratikus kormányának megdöntésével és a katonai fasiszta diktatúra bevezetésével kapcsolatban. A Bolgár Kommunista Párt vezetői ekkor helytelen álláspontra helyezkedtek. Kijelentették, hogy a harc a burzsoázia két tábora, a falusi és a városi között folyik, s hogy a kommunista párt nem vesz benne részt. A BKP vezetése nem értette meg, hogy nem az egyik burzsoá kormány felváltásáról volt szó egy másikkal, hanem reakciós terrorista rendszer bevezetéséről és a demokratikus szabadságjogok felszámolásáról. A Komintern Végrehajtó Bizottságának plénuma megbírálta a BKP szektás-doktriner álláspontját, amely a militarista-fasiszta államcsíny idején tétlenségre kárhoztatta a kommunistákat.

Beszámolójában Zetkin azt mondotta, hogy a fasizmussal mint „rendkívül veszélyes és szörnyű ellenséggel" kell számolni, s hogy „a fasizmus elleni harc az egész proletariátus ügye". Elutasította azt a leegyszerűsítő elképzelést, mintha a fasizmus csupán erőszakos burzsoá terror lenne. Megállapítása szerint a fasizmus a reakciós burzsoá diktatúra más formáitól abban különbözik, hogy támaszra talál a lakosság jelentékeny részében – a kispolgárság, a deklasszált elemek, sőt a proletariátus elmaradott rétegei körében is. Ezt a körülményt a fasizmus ügyesen felhasználja általában a burzsoá demokrácia elnyomására. „Az egyes országok konkrét feltételeitől függően a fasizmusnak különböző vonásai vannak – mondotta Zetkin. – De két vonás mindenütt jellemzi: először is a legszélesebb társadalmi tömegek hangulatához, érdekeihez és szükségleteihez ügyesen hozzáidomított álforradalmi program, másodszor pedig a legdurvább terror." Rugalmas politikát kell folytatni a fasizmussal szemben, amely lehetővé teszi elszigetelését és a lakosság különböző rétegeinek egyesítését ellene: a középrétegek, a parasztság, az értelmiség megnyerését – megnyerését „mindazon rétegeknek, amelyeket gazdasági és szociális helyzetük ellenséges viszonyba hoz a nagytőkével".[178] Meg kell értetni a munkásokkal, hogy az olasz munkásosztály sorsára jutnak, ha nem akadályozzák meg az osztályszempontból kevésbé tudatos elemeknek a fasizmushoz özönlését – mondotta a plénum határozata. Ezért a munkásszervezeteknek a legnagyobb energiával kell belevetniük magukat a tőke elleni harcba, hogy megvédjék a dolgozó tömegeket a kizsákmányolástól, az elnyomástól és a spekulációtól; a fasizmus álforradalmi, demagóg jelszavaival komoly és szervezett tömegharcot kell szembeállí-

178 Raszsirennij plenum IKKI. 207., 213., 225. old.

taniuk. „Minden erejükkel meg kell akadályozniuk a fasiszta szervezkedés első kísérleteit otthon, a saját szülőföldjükön, s mindig tudatában kell lenniük annak, hogy Olaszországban és az egész világon a fasizmus elleni harc legjobb módja ott helyben az energikus harc."[179]

„Németországban a fasizmus felemeli a fejét – mondotta a Komintern Végrehajtó Bizottságának és a Profintern Végrehajtó Irodájának a Szocialista Munkásinternacionáléhoz és az Amszterdami Internacionáléhoz 1923. augusztus 25-én intézett nyílt levele. – A proletariátus nemzetközi szervezeteinek segítséget kell nyújtaniuk a német forradalmi munkásoknak a fasizmus ellen."[180] A Komintern Végrehajtó Bizottsága nemzetközi szolidaritási konferenciát javasolt a békeharc kérdéseinek megbeszélésére. De a reformista vezetők újból ignorálták a Komintern javaslatait.

Az egységes antiimperialista front problémái Indonéziában és Kínában

A Komintern Végrehajtó Bizottsága hozzálátott, hogy a gyakorlatban megvalósítsa a Komintern II. és IV. kongresszusán a nemzeti és gyarmati kérdésről hozott határozatokat. Különösen jellemző volt e tekintetben álláspontja a nemzeti politika kérdésében, konkrétan az indonéziai és a kínai felszabadító harc vonatkozásában.

A Komintern Végrehajtó Bizottsága ismételten hangsúlyozta annak szükségességét, hogy az indonéziai kommunisták a forradalmi nacionalista szervezetekben, mindenekelőtt az akkor tömegjellegű Sarekat Iszlam (Iszlam Szövetsége) nevű szervezetben dolgozzanak. Indonézia Kommunista Pártja (IKP) vezetőinek egy része ellenezte ezt a taktikát.

1923 elején Indonézia Kommunista Pártjához intézett levelében a KIVB kiemelte a Kelet nemzeti felszabadító mozgalmainak imperialistaellenes jellegét. „Önök jól tudják – mondotta a levél –, mennyire fontos számunkra a Sarekat Iszlam mozgalom. Nem szükséges ennek fontosságáról írnunk, hiszen pártunk kezdettől fogva igyekezett együttműködni a Sarekat Iszlammal. A III. Internacionálé igen érdekelt e mozgalomban... A nehézségek, amelyeket a Sarekat Iszlam két vagy három vezetője okozni fog nekünk, mitsem jelentenek ahhoz az előnyhöz képest, amit a Sarekat Iszlam tömegei jelentenek számunkra." Abban a levélben, amelyet U. Sz. Csokroaminotóhoz, a Sarekat Iszlam legkiemelkedőbb vezetőjéhez az IKP vezetése útján juttatott el a Komintern Végrehajtó Bizottsága, az utóbbi megállapította, hogy a Sarekat Iszlam követelései megfelelnek a dolgozók széles rétegeinek. Különösen világosan

179 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 383. old.
180 Internationale Presse-Korrespondenz, 1923. II. köt. 35. sz. 835. old.

megmutatkozott ez 1921 márciusától, amikor a szervezet kongresszusán megfogalmazták a következő jelszavakat: „Minden földet visszaadni a parasztoknak! Be kell vezetni a »közös jogot« a gyárakra és a bányákra, be kell vezetni a munkásellenőrzést!" A Komintern Végrehajtó Bizottsága szerint a Sarekat Iszlam „több, mint egyszerű nacionalista mozgalom". „Tudjuk, hogy a mi ügyünk nem mindenben felel meg a Sarekat Iszlam ügyének" – folytatta a Komintern Végrehajtó Bizottsága. – De ez nem lehet akadálya közös imperialistaellenes harcunknak. A Végrehajtó Bizottságnak az a célja – hangsúlyozta a levél –, hogy megvalósuljon „a Sarekat Iszlam és a III. Internacionálé akcióegysége".[181]

Indonézia Kommunista Pártjának vezetősége azonban akkoriban elfogadhatatlannak tartotta ezt a taktikát. Szakítani kívánt a Sarekat Iszlammal, és kivonta keretéből szekcióinak túlnyomó többségét, amelyek azután létrehozták a Vörös Sarekat Iszlamot, majd pedig a Sarekat Rakjatot (a Nép Szövetségét), egy túlnyomórészt parasztszervezetet. Az IKP vezetőinek nem volt világos elképzelésük a kommunista párt helyéről és szerepéről a demokratikus politikai erők és a tömegszervezetek rendszerében; ez pedig azt a veszélyt rejtette magában, hogy a kommunisták feloldódnak a demokratikus mozgalomban. Nevezetesen az IKP nem húzta meg pontosan a határvonalat a párt és a Sarekat Rakjat között. A Komintern azt tanácsolta az indonéziai kommunistáknak, hogy erősítsék meg vezető szerepüket a Sarekat Rakjatban, s változtassák át ezt a szervezetet olyan nemzeti forradalmi párttá, amely a kommunista párttal szoros szövetségben működik.

A Komintern Végrehajtó Bizottsága azon volt, hogy a Kelet országaiban nemzeti forradalmi és munkás-paraszt pártokat hozzanak létre, de semmiképpen nem akarta helyettesíteni velük a kommunista pártokat. A nemzeti forradalmi pártok főként munkás-paraszt összetételét egyáltalán nem tekintette biztosítéknak arra, hogy vezetőik munkás-paraszt politikát folytatnak. Olyan tömegszervezetekről volt szó, amelyekben a kommunisták és a burzsoá elemek között harcnak kellett kibontakoznia a döntő befolyásért és a hegemóniáért.

Különösen nagy figyelmet fordított a Komintern Végrehajtó Bizottsága a nemzeti forradalmi erőkkel való egységfront problémájára Kínában. Kína Kommunista Pártjának I. kongresszusa 1921 júliusában elutasította a más pártokkal való együttműködés taktikáját: „Nekünk kizárólag a proletariátus érdekeit ... kell védelmeznünk, és egyáltalán nem szabad kapcsolatba lépnünk más pártokkal" – mondotta ki a kongresz-

181 CPA IML. Kollekcija nyeobrabotannih dokumentov.

szus egyik határozata.[182] Akkoriban sok kínai kommunista közvetlen feladatnak tekintette a szocialista forradalmat. Ebben az időben a Kominternek Kínába küldött képviselői jelentéseikben megállapították, hogy a kínai kommunisták elszakadtak a munkásosztálytól és a nemzeti forradalmi mozgalomtól. A „baloldaliság" eme „gyermekbetegsége" a Kelet sok kommunista pártjára jellemző volt. Harci tapasztalatok kellettek ahhoz, hogy a KKP vezetősége meggyőződjék a Komintern javasolta irányvonal helyességéről.

A helyes irányvonal kidolgozásában előrelépést jelentettek a KKP II. kongresszusának döntései a nacionalistákkal – azaz a Kuomintanggal – való együttműködésről. Ez a határozat a többi között a következőt mondotta: „Egyesítenünk kell valamennyi forradalmi pártot és szervezetet, s egységfrontot kell szerveznünk avégett, hogy együttes erővel megdöntsük a militaristák, az imperialisták pártját, és megvessük az igazi demokratikus és független nemzet alapját."[183]

1923. január 12-én a Komintern Végrehajtó Bizottsága határozatot hozott „Kína Kommunista Pártjának a Kuomintang-párthoz való viszonyáról". Ebben megállapította: „Kínában a központi feladat az imperialisták és belföldi feudális ügynökeik elleni nemzeti forradalom"; „Kínában az egyetlen jelentős nemzeti forradalmi alakulat a Kuomintang-párt, amely részben a liberális demokratikus burzsoáziára és a kispolgárságra, részben pedig az értelmiségre és a munkásokra támaszkodik";[184] a munkásosztálynak közvetlenül érdeke a nemzeti forradalom győzelme. A KIVB azt ajánlotta a kínai kommunistáknak, hogy dolgozzanak a Kuomintangban; ám ennek semmiképpen sem szabad a kommunista párt önállóságának megszűnésével vagy aláásásával járnia. A súlyos harci tapasztalatok – a peking–hankoui vasutassztrájk szétzúzása 1923 februárjában – alapján a kínai párt vezetősége meggyőződött arról, hogy a KKP-nek szüksége van tömegbefolyással rendelkező szövetségesekre; így jutott arra a következtetésre, hogy helyes a Komintern javasolta taktika. A KKP 1923 júniusi III. kongresszusa, leküzdve a szektások és a jobboldali opportunisták ellenállását, a Komintern Végrehajtó Bizottsága 1923. január 12-i határozatainak eszméin alapuló határozatot hozott.

A Komintern úgy vélte, hogy az elnyomott országok proletariátusának imperialistaellenes nemzeti és tulajdonképpeni osztályfeladatai sem-

182 CPA IML. f. 514. op. 1. ed. hr. 13.
183 CPA IML. f. 514. op. 1. ed. hr. 33.
184 Sztratyegija i taktyika Komiterna v nacionalno-kolonyialnoj revoljucii na primere Kitaja. Moszkva 1934. 112. old.

miképpen nem ellentétesek egymással. Ezzel kapcsolatban a kommunista pozíciók erősödése a Kelet nemzeti forradalmi szervezeteiben meg kellett hogy feleljen a proletariátus közvetlen osztályérdekeinek; ez az erősödés egyben hozzá kellett hogy járuljon a nemzeti forradalmi mozgalmak lehető legnagyobb mértékű kibontakoztatásához Keleten, azoknak a „nagy harcoknak és forradalmaknak" az előkészítéséhez, melyeknek közeledéséről Lenin beszélt.

Nemzeti és gyarmati politikájában a Komintern abból a lenini útmutatásból indult ki, hogy meg kell valósítani a nemzetközi munkásmozgalom szövetségét a forradalmi Kelettel. M. M. Borogyin, amikor a Komintern képviselőjeként 1923-ban Kínába ment, azt az instrukciót kapta, hogy mindenekelőtt a kínai nemzeti felszabadító mozgalom érdekeit tartsa szem előtt.

1923 novemberében a Komintern Végrehajtó Bizottsága elfogadta „A nemzeti felszabadító mozgalomról és a Kuomintang-pártról" szóló határozatot.[185] Ebben arra hívta fel a Kuomintang figyelmét, hogy nem hatékony a felső réteg politikai harca, ha nem támaszkodik a parasztság és a városi lakosság népes dolgozó rétegeire. A határozatban központi helyet foglalt el a Komintern álláspontjának kifejtése a Kuomintang „három népi elvének" – a nacionalizmus, a demokratizmus és a népjólét elvének – tartalmáról.

A nacionalizmust a határozat antiimperialista nacionalizmusként értelmezte – a Kuomintang harcaként a világimperializmus és kreatúrái ellen, Kína függetlenségéért, miközben a Kuomintang a parasztokra, a munkásokra, az értelmiségre és az ország kereskedő-iparos rétegeire támaszkodik. A dolgozó népesség szemében a nacionalizmus a zsarnoki feudális elnyomás és a külföldi tőke mellett a nemzeti tőke által is megvalósított rabló jellegű kizsákmányolás megsemmisítését jelentette. Ugyanakkor ez az elv azt a követelményt is tartalmazta, hogy Kína nemzeti mozgalma szövetségre lépjen a kínai uralkodó körök által elnyomott nemzetiségek felszabadító mozgalmával, elismerje a nemzetiségek önrendelkezési jogát.

A demokratizmust a határozat olyan elvként értelmezte, amely biztosít minden jogot és szabadságot az imperializmus elleni harc platformján álló egyéneknek és szervezeteknek.

A „népjólét" elve, a Komintern véleménye szerint, abban az esetben gyakorolhat forradalmasító hatást a tömegekre, ha úgy értelmezik, mint a külföldi cégek, vállalatok, bankok, vasutak és vízi közlekedési utak

85 CPA IML. f. 514. op. 1. ed. hr. 36.

államosítását, a föld átadását azoknak, akik megművelik, s az adóprés lazítását.

A határozat kinyilvánította, hogy létre kell hozni a kínai felszabadító mozgalomnak és a munkás-paraszt államnak – a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségének – imperialistaellenes egységfrontját. A Kuomintang I. kongresszusa 1924 januárjában azt bizonyította, hogy e szervezet vezetése, élén Szun Jat-szennel, a nemzeti felszabadító mozgalom kibontakoztatásában felhasználta a Komintern ajánlásait.

A Kominternnek a kínai kérdésre vonatkozó határozatai, gyakorlati segítsége a Kuomintang nemzeti tömegpárttá szervezésében, a Szovjetunió által Kína nemzeti kormányának nyújtott támogatás – mindez az imperialistaellenes egységfront lenini eszméjének megvalósítását jelentette. A Kuomintang, melynek forradalmi élcsapatát a kommunisták alkották, Kína antiimperialista erőinek blokkjává vált. Az a folyamat, amelynek során a Kuomintang átváltozott nemzeti párttá, megmozgatta Kína néptömegeit, és fontos eleme volt a kínai forradalom előkészítésének. De e sajátos, „sokosztályú" párt keretei között kibontakozott a harc a vezetésért – egyrészt a forradalmi elemek, másrészt pedig a burzsoá-földesúri körök között.

A bulgáriai szeptemberi felkelés és a lengyelországi általános sztrájk tanulságai

Ebben az időben a Komintern Végrehajtó Bizottsága a bolgár kommunistáknak nagy segítséget nyújtott. Ennek eredményeként a Bolgár Kommunista Párt szakított a hibás, szektás politikával, és irányt vett valamennyi antifasiszta erő tömörítésére a város és a falu dolgozóinak egységes tömbjében. Az országban fegyveres népi felkelés érlelődött, valamennyi demokratikus erő részvételével. Céljai általános demokratikus célok voltak: a monarchista fasiszta diktatúra megdöntése, munkás-paraszt kormány hatalomra juttatása. A párt új irányvonalának kidolgozásában nagy szerepet játszott Vaszil Kolarov és Georgi Dimitrov. Dimitrovnak a párt központi orgánumában, a „Rabotnicseszki vesztnik" című újságban megjelent cikkei elemezték az egységfront kérdéseit, megindokolták a demokratikus erők együttműködésének fontosságát a fasiszta diktatúra elleni harcban, megmagyarázták az antifasiszta harc általános demokratikus tartalmát. „A fasizmus nemcsak *kommunizmus-ellenes*, hanem egyben népellenes is – írta Dimitrov. – A dolgozó tömegek és a dolgozó értelmiség, valamint politikai pártjaik és gazdasági szervezeteik közös érdekei most azt követelik, hogy együttes erőfeszítésekkel megvédelmezzék szabadságukat, jogaikat, becsületüket és életüket, mind-

járt a legelején megfékezzék a burzsoá reakciót és ennek legtipikusabb megnyilvánulását – a fasizmust."[186] A dolgozó tömegek, politikai pártjaik és gazdasági szervezeteik egységfrontja – írta Dimitrov – biztosítja az ország számára az igazi néphatalmat, a munkás-paraszt kormányt; ez pedig azt fogja jelenteni, hogy az ország gazdasági, kulturális és politikai életét, az egész társadalmi fejlődést a dolgozó nép szükségletei kielégítésének, jogai, szabadsága, élete, jóléte és békéje biztosításának útjára terelik. Ilyen módon, az antifasiszta harc feladatainak konkrét elemzése alapján, a nemzetközi kommunista mozgalomban megszületett a felszabadító mozgalom új útjaira vonatkozó elképzelés: a reakció és a fasizmus ellen, a demokratikus jogok kibővítéséért és elmélyítéséért folytatott általános demokratikus harc mind szorosabb kapcsolata a szocializmusért folytatott küzdelem feladataival.

A Komintern Bulgáriában különösképpen fontosnak tartotta a munkásosztály és a parasztság szövetségét. „Cankov provokációs politikájára Bulgária munkásainak és parasztjainak erejük egyesítésével, illegális csoportok szervezésével, a dolgozók százezrei és milliói között végzett tömegagitációval kell válaszolniuk, s amikor majd elérkezik az ideje, a munkás-paraszt kormány létrehozásával is – mondotta 1923 szeptemberében a Komintern Végrehajtó Bizottságának a felhívása. – A fehérhóhérok elleni gyűlölet hulláma mind magasabbra és magasabbra fog csapni, s eljön majd a pillanat, amikor a bolgár munkások és parasztok megfizetnek a terroristáknak."[187]

A Bolgár Kommunista Párt egységfrontjavaslattal fordult a Bolgár Népi Földműves Szövetséghez, a Szociáldemokrata Párthoz és más demokratikus pártokhoz. De csak a Földműves Szövetség balszárnya fogadta el a BKP javaslatát. A BKP vele szövetségben állt az 1923 szeptemberében kitört fegyveres felkelés élére. Ez volt a történelem első, kommunisták vezette antifasiszta felkelése. Noha vereséggel végződött, mégis sok tanulsággal szolgált a kommunista pártnak és a néptömegeknek, az egész nemzetközi kommunista mozgalomnak. A kommunista párt önfeláldozó harca az antifasiszta front létrehozásáért, a kommunisták hősiessége, a proletár osztályharc helyes összekapcsolása a reakció és a fasizmus elleni harc általános demokratikus feladataival – mindez közelebb vitte a kommunista pártot a néptömegekhez, s megteremtette „az előfeltételeket ahhoz, hogy a kommunista párt a város és a falu dol-

186 *G. M. Dimitrov:* Izbrannije proizvegyenyija. I. köt. Moszkva 1957. 100–101. old.
187 Pravda, 1923. szeptember 21.

gozóinak igazi vezetőjévé váljon a demokráciáért és a szocializmusért folytatott harcban".[188]

1923 őszén viharos erejű munkásmegmozdulások remegtették meg Lengyelország burzsoá-földesúri rendszerét. A sztrájkok addig nem tapasztalt méreteket öltöttek, részben politikai jelleggel, utcai tüntetések és a rendőrséggel való összeütközések kíséretében. A harc élén Lengyelország Kommunista Munkáspártja (LKMP) haladt. 1923 augusztusában a párt azzal a javaslattal fordult Lengyelország munkásnépéhez, a Lengyel Szocialista Párthoz és a Wyzwolenie parasztpárthoz, hogy indítsanak közös harcot olyan munkás-paraszt kormány megteremtéséért, amely képes lesz megvédelmezni a dolgozó tömegek érdekeit, a földbirtokosok földjét megváltás nélkül átadja a föld nélküli és kisföldű parasztoknak, elismeri a nemzeti kisebbségek önrendelkezési jogát, biztosítja Lengyelország függetlenségét az imperialista hatalmaktól, s megvalósítja Lengyelország közeledését a Szovjetunióhoz. Lengyelország Kommunista Munkáspártjának 1923. szeptember 19–október 2-án megtartott II. kongresszusa felhívta az ország dolgozó népét a munkás-egységfrontnak, a munkásosztály, a parasztság és az elnyomott nemzetiségek szövetségének létrehozására a munkásosztály vezető szerepével. A cél a burzsoá-földesúri rendszer megdöntése, a munkás-paraszt hatalom kiharcolása volt. A II. kongresszus határozatai, amelyeket Adolf Warski, Maria Koszutska, Henryk Walecki, Edward Próchniak és az LKMP más kiemelkedő személyiségei készítettek elő, a lenini tanítások alkotó alkalmazását jelentették a lengyel viszonyokra.

1923 őszén a tömeges sztrájkmozgalom egyik központja Felső-Szilézia volt. Itt az üzemi bizottságok kongresszusa egységfrontszervet választott, a „21-es bizottságot", amelynek kommunisták, szociáldemokraták és szakszervezeti vezetők voltak a tagjai. Élén Józef Wieczórek kommunista vezető állott. A „21-es bizottság" felhívására Felső-Sziléziában október 15-én általános sztrájk robbant ki, amelyben bányászok, vasutasok, postások, távirdai dolgozók stb. vettek részt. A kormány bevezette a rendkívüli állapotot. A munkások nyomására a Lengyel Szocialista Párt és a reformista szakszervezetek vezetősége kénytelen volt november 5-re, a vasutak militarizálása és a rögtönítélő hadbíróságok bevezetése elleni tiltakozásul, általános sztrájkot hirdetni. A megalkuvó pártok vezetői egyidejűleg tárgyalásokat kezdtek a kormánnyal, remélve, hogy elérnek némi engedményt, aztán pedig majd visszavonják a sztrájkfelhívást. A kommunista párt viszont arra szólította fel a dolgozókat, hogy

188 *G. M. Dimitrov:* Izbrannije proizvegyenyija. II. köt. Moszkva 1957. 590. old.

egységfrontban folytassák a harcot és törekedjenek a burzsoá kormány megdöntésére.

A november 5-i sztrájk az ország több körzetére kiterjedt. Krakkóban fegyveres összeütközésbe csapott át. De a felkelőknek nem volt vezető központjuk: a kommunisták jelentős része börtönben ült, a többiek pedig, a szabadon levők, nem tudtak a felkelés élére állni. A Lengyel Szocialista Párt vezetői megegyezésre léptek a hatóságokkal, és le tudták fegyverezni a munkásokat. Ezt követően határozatot hoztak az általános sztrájk megszüntetéséről. A kemény megtorlások következtében meggyengült kommunista párt, amely a munkásosztály többségét még nem tartotta befolyása alatt, nem tudta elérni az általános sztrájk folytatását.

A Komintern Végrehajtó Bizottsága a krakkói felkelés tanulságait a következőkben látta: „...a munkás és a paraszt szövetsége, amelyet Krakkóban vérrel pecsételtek meg, a lengyel forradalom fő feltétele. Ez a krakkói események fő tanulsága, ez a kommunisták alapvető feladata."[189] A KIVB leleplezte a szocialista vezetőket, akik elárulták a krakkói felkelőket. Majd felhívta a lengyel munkásokat, parasztokat és más dolgozókat, a lengyel kapitalisták és földbirtokosok által elnyomott nemzeti kisebbségeket, hogy egyesüljenek a Komintern zászlaja alatt, s harcoljanak a tőkések és a földesurak kormányának megdöntéséért, a munkás-paraszt kormány megteremtéséért.

A német kérdés a Kominternben

1923-ban a nemzetközi proletariátus figyelmét a németországi események kötötték le. Németország Kommunista Pártjának vezetésével tömegmozgalom bontakozott ki az országban a Cuno-kormány reakciós politikája ellen. Növekedett a kommunista párt tekintélye, s csökkent a jobboldali szociáldemokratáké és a szakszervezeti vezetőké, mindazonáltal továbbra is ezek tudták maguk mögött a munkásosztály többségét. A munkásosztály egységtörekvése egységfrontszervek létrehozásában jutott kifejezésre: a munkások üzemi bizottságokat, ellenőrző bizottságokat, munkanélküli-bizottságokat, fegyveres proletárosztagokat – a fasiszta és a háborús veszély elleni önvédelmi szervezeteket – alakítottak. A kommunista párt Központi Bizottságának 1923 májusi plénuma a munkásokat egyenesen a Cuno-kormány megdöntésére és munkáskormány alakítására hívta fel. Július 29-ére a párt országszerte megszervezte a fasizmus elleni harc napját, a munkások százezreinek részvételével. A Cuno-kormány megdöntésének jelszava mind népszerűbbé vált, a töb-

189 Pravda, 1923. november 17.

bi között a szociáldemokrata munkások között is, akik nyomást gyakoroltak vezetőikre. Augusztus 11-én a forradalmi üzemi bizottságok berlini bizottsága általános sztrájkra szólított fel a Cuno-kormány megdöntésére. Még aznap megkezdődött a berlini munkások sztrájkja. Augusztus 12-én az NKP Központi Bizottsága és az üzemi bizottságok országos bizottsága az egész országban általános sztrájkra hívott fel. A szociáldemokrácia jobboldali vezetői kénytelenek voltak lemondani a kormány támogatásáról. A Cuno-kormány megbukott. Megalakult Stresemann koalíciós kormánya, amelybe jobboldali szociáldemokraták is beléptek.

Az események menetétől megriadt német burzsoázia minden erejét a forradalmi mozgalom elnyomására összpontosította. Szeptember 27-én rendkívüli állapotot vezettek be az országban. A polgári demokratikus szabadságjogok felszámolása arról tanúskodott, hogy az uralkodó osztály nem volt képes a hatalmat a régi eszközökkel megtartani. Ugyanakkor a dolgozók helyzetének további rosszabbodása az osztályellentétek kiéleződésére és az osztályharc fokozódására vezetett.

A kommunista párt stratégiai irányelvei, amelyeket még az 1923 elején tartott lipcsei kongresszuson dolgoztak ki a demokratikus szabadságjogok védelmére és kibővítésére, a gazdasági helyzet javítására, a proletár-egységfront megvalósítását, a munkásosztály és más dolgozó rétegek szövetségének létrehozását és a munkás-paraszt kormányért folytatott harc kibontakoztatását tartalmazták. Németországban, ahol jelentős katonai erő állott a burzsoá kormány rendelkezésére, s a fasiszta bandák is mozgolódtak, a kommunista pártnak a tömegharc vezetését össze kellett kapcsolnia a fegyveres felkelés előkészítésével.[190]

Az NKP és a Komintern Végrehajtó Bizottsága az általános sztrájk befejeződése és a Cuno-kormány bukása után abból indult ki, hogy a forradalmi válság Németországban gyorsan érlelődik. Augusztus 28-án az NKP KB Politikai Irodája a Központi Bizottság hat tagjából Katonai Tanácsot alakított, amely kidolgozta a felkelés előkészítésének katonai szervezeti tervét, s hozzáfogott proletár harci osztagok szervezéséhez, kiképzéséhez és felfegyverzéséhez.[191] A pártszervezetek teljes figyelmüket a felkelés katonai-technikai előkészítésére fordították. Ugyanakkor a párt vezetése, élén Brandlerrel, nem törődött kellőképpen a tömegmozgalom kibontakoztatásával. „A Cuno elleni sztrájk után elkövették azt a hibát, hogy fékezni és a döntő csatáig elhalasztani igyekeztek az ösztönös tömegmozgalmat – állapította meg 1924 januárjában a Kommunista

190 Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung. 3. köt. 416. old.
191 CPA IML. f. 495. op. 19. ed. hr. 70. l. 6.

Internacionálé Végrehajtó Bizottsága. – A döntő hetekben a technikai előkészítés láza, a felkeléshez való olyan viszony, mintha az csak a párt ügye lenne, és a „döntő csapásra" való kizárólagos irányvétel a megelőző részleges összecsapások és tömegmozgalmak nélkül – ezek a hibák megakadályozták az erőviszonyok reális felmérését és lehetetlenné tették az időpont célszerű megválasztását."[192] A párt vezetése túlbecsülte a tömegek felkészültségét a döntő harcokra, túlbecsülte a forradalmi válság kiéleződésének ütemét, és lebecsülte az imperialista és a militarista erők manőverező képességét.[193]

Abból a célból, hogy segítséget nyújtson Németország Kommunista Pártjának, a Komintern Végrehajtó Bizottsága összehívta Németország, Franciaország, Csehszlovákia kommunistáinak és az OK(b)P képviselőinek tanácskozását. Súlyos betegsége miatt Lenin ezen a tanácskozáson nem vett részt.

Németország helyzetéről Brandler számolt be. Eltúlozta a kommunista párt felkészültségét a hatalomért folyó döntő harcban, s hamis képet festett a szociáldemokrata párt helyzetéről. A munkástömegeknek a Cuno-kormány elleni általános sztrájkban való részvételét úgy értelmezte, mintha a német munkásosztály az egész országban kész volna a kommunista párt vezetésével harcolni, s azt állította, hogy a kommunista párt komoly ellenállás nélkül megragadhatja a hatalmat. „A hatalom megragadását, mi, felelős funkcionáriusok, valamennyien nem nehéz és könnyen megvalósítható feladatnak tartjuk" – mondotta Brandler.[194]

Brandler kijelentette, hogy a párt 250 000 főt számláló proletár harci osztagokkal rendelkezik, s hozzáfogott ahhoz, hogy 15 hadosztályt szervezzen belőlük. Azt állította továbbá, hogy alapjában véve megoldották a fegyverzet kérdését, s a technikai nehézség csak a fegyverek szétosztásá-

192 Uroki germanszkih szobityij. Germanszkij voprosz v Prezigyiume Iszpolkoma Kominterna. Janvarj 1924 g. Moszkva 1924. 95–96. old.

193 Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung. 3. köt. 422–423. old.

194 Pravda, 1923. szeptember 22. – Kuusinen, aki ugyancsak részt vett a tanácskozáson. később a következőt írta: „Brandler itt már a forradalmi fantasztikum területére tévedt. A hatalom megragadása könnyűnek és kétségtelennek tűnt számára. Erősen túlértékelte az NKP harckészségét és katonai felkészültségét, s ezzel megnehezítette, hogy a Végrehajtó Bizottságnak világos képe legyen a német mozgalom legközelebbi nehézségeiről és szükségleteiről." (*O. Kuusinen:* Nyeudavsejeszja izobrazsenyije „nyemeckovo Oktyabrja".) Moszkva–Leningrád 1924. 11. old.

ban rejlik, ti. vigyázni kell, nehogy a rendőrség meghiúsítsa az osztagok felfegyverzését.[195]

A Brandler festette túlzottan optimista képet Thälmann és Eberlein cáfolta. Thälmann kifejtette, hogy Brandler beszámolója nem az egész ország helyzetének és erőviszonyainak az elemzésén alapul, hanem csak Szászországén és Türingiáén, ahol a munkásegységfront-mozgalom a legfejlettebb. Bár az általános sztrájk megmutatta, hogy a tömegekben érlelődik a fegyveres felkelés szükségességének gondolata, Thälmann kijelentette, hogy Brandler túlbecsüli az erőviszonyokat. A proletárosztagok egyáltalán nem készültek még fel a harcra, és nincs fegyverük. Megcáfolta Brandler ama optimista kijelentéseit is, hogy az osztagokat gyorsan fel lehet fegyverezni. „Igen komolyan megmondottuk M(oszkvá)ban, hogy a proletárforradalommal nem lehet játszani, ha az előkészítés – mind a politikai, mind a katonai – nem megfelelő – hangsúlyozta Thälmann az NKP Központi Bizottságának 1923. november 3-i ülésén. – Brandler hadosztályokról beszélt, de a valóságban az volt a helyzet, hogy nem volt lehetőségünk harcosaink felfegyverzésére."[196] Thälmann kijelentette, hogy a párt ideológiailag és politikailag még nem készült fel a polgárháborúra.

Eberlein elismerte, hogy a párt egységes a helyzet és a távlatok értékelésében. Megjegyezte azonban, hogy amikor Brandler harci szervezetekről és a fegyverzetről beszél, vágyait tünteti fel valóságként, mert ezek az osztagok még csupán a szervezés állapotában vannak, a fegyver pedig nagyon kevés. De a tanácskozás nem vette figyelembe Thälmann és Eberlein megfontolandó kijelentéseit.

Az NKP-ben a „baloldali" ellenzék képviselői, Fischer és Maslow azt követelték, hogy az NKP közvetlen feladata ne a munkás-paraszt kormány megvalósítása, hanem a proletárdiktatúráért és a szovjethatalomért folytatandó harc legyen, vegyenek irányt a hatalom megragadására. Zinovjev támogatta őket. A vita eredményeit összefoglalva október 4-én azt mondotta, hogy a németországi fejlődés stádiumában a munkás-paraszt kormány jelszava nem elegendő; a tömegeknek meg kell magyarázni, hogy a munkás-paraszt kormány nem egyéb, mint a proletariátus diktatúrája a szovjetek formájában.

195 Ténylegesen a proletárosztagokban 1923 október közepén körülbelül 133 ezer ember volt. (CPA IML. f. 495. op. 19. ed. hr. 70. l. 29.) – A Komintern Végrehajtó Bizottságának az NKP KB-hoz intézett 1923. november 5-i levele rámutatott: „Az Önök által a szervezeti felkészültségről Moszkvában közölt adatok, különösen ami a fegyvereket illeti, hallatlanul eltúlzottak." (Ugyanott, l. 85.)

196 Ocserki po isztorii vooruzsonnovo vosztanyija II. köt. Moszkva 1931. 60–61. old.

A tanácskozáson Zinovjev tájékoztatta a résztvevőket az OK(b)P KB szeptember 23-i plénumának „A közelgő német forradalom és az OK(b)P feladatai" című téziseiről, amelyeket alapjában ő állított össze. Németországban a proletárforradalom minden feltétele megérett – mondották ki a tézisek. – „Jelenleg már teljesen világos, hogy Németországban a proletárforradalom nemcsak elkerülhetetlen, hanem egészen közel is van, a küszöbön áll. Németország Kommunista Pártja megnyerte a proletariátus aktív részének többségét. A legközelebbi jövőben pedig képes lesz magával ragadni az egész proletariátus többségét."[197] A tézisek azt állították, hogy a német szociáldemokrácia mély válságba került, és elvesztette tekintélyét a tömegek előtt. A szociáldemokrata munkások többségükben a baloldali ellenzék mellett állnak, és „a kommunista párt javasolta úton fognak haladni, mihelyt meggyőződnek róla, hogy a szociáldemokrata párt »új« vezérei a régi politikát folytatják". A Stresemann-kormányt a tézisek reális erővel nem rendelkező kormányként jellemezték.

Október 1-én a Komintern Végrehajtó Bizottsága a német párt képviselőinek részvételével határozatot hozott arról, hogy célszerű az NKP képviselőinek a belépése Szászország és Türingia kormányaiba, feltéve, hogy a kormányok élén álló baloldali szociáldemokraták készek Szászországot megvédelmezni Bajorország ellen, ahol aktivizálódtak a fasisztá, továbbá ha felfegyvereznek 50–60 ezer munkást, és ellenállást tanúsítanak Müller tábornokkal szemben, akit a német központi kormány a forradalom letörésére küldött Szászországba. Mindez Türingiára is vonatkozott. Ez a határozat azon a meggyőződésen alapult, hogy a legközelebbi 4–6 hét folyamán az országban okvetlenül kitör a fegyveres felkelés, és a kommunisták belépése a szászországi és a türingiai kormányba meg fogja gyorsítani az eseményeket.[198]

A párt elgondolása a következő volt: a proletariátus, felkelve a munkáskormány védelmére, az akciót Szászországban kezdi el. A szászországi proletariátus felhasználja az államhatalmat arra, hogy felfegyverkezzen, és Közép-Németország sűrűn lakott proletár vidékén erődöt képez a déli, bajor ellenforradalom és az északon levő fasizmus között. Egyidejűleg a párt az egész államban akcióba lép és mozgósítja a tömegeket.[199]

A tanácskozás határozatai a németországi helyzet túlzottan optimista értékelésén alapultak. Nem arra orientálták a pártot, hogy a tömegeket a munkás-paraszt kormány létrehozásáért vezesse harcba, amit az adott

197 CPA IML. f. 17. op. 2. ed. hr. 101. l. 6.
198 Uroki germanszkih szobityij. 65. old.
199 Ugyanott, 5. old.

pillanat követelt volna, hanem olyan feladatokat vetettek fel, amelyek a harc e szakaszának átugrását jelentették; lebecsülték azt a munkát, hogy utakat keressenek a tömegek forradalmasításához, amiről a Komintern IV. kongresszusának határozataiban volt szó. Október 8-án az NKP vezetőinek felhívása „A német proletariátushoz" azt a jelszót adta ki, hogy a fehér diktatúrával vörös diktatúrát kell szembeállítani, a Reichstag helyett pedig a szovjetkongresszusnak kell átvennie a hatalmat. „A szovjethatalom követelése az egész országban nem felelt meg az akkori helyzetnek, s természetesen összeegyeztethetetlen volt az egyidejű nyilatkozattal, hogy a párt kész Szászországban és Türingiában a szociáldemokrata párttal együtt belépni a kormányba" – állapította meg ezzel kapcsolatban Walter Ulbricht[200].

Németországban a reális helyzet egyáltalán nem hasonlított a „rózsás képre", amelyet Brandler a moszkvai tanácskozáson róla festett.[201] Minthogy nem volt képes helyesen értékelni a helyzetet, Brandler ténylegesen parlamenti szellemben való tevékenységre orientálta a pártot. A kormánytevékenység opportunista, a burzsoá törvények keretei közötti értelmezése és a tömegharc lebecsülése együttesen vezetett el oda, hogy az NKP a szászországi és a türingiai munkáskormányt nem tudta felhasználni a forradalmi mozgalom további kibontakoztatására az országban. A jobboldali opportunisták – a brandleristák – hibájából nem tették meg a szükséges lépéseket a proletariátus felfegyverzésére. Az NKP brandlerista vezetésének jobboldali opportunista politikája az 1923 októberi napokban súlyos következményekkel járt a párt tevékenységére. „Az államhatalom jellegének meg nem értése, ennek jobboldali opportunista és ultrabaloldali értelmezése megakadályozta a pártot abban, hogy megnyerje a munkásosztály többségét" – állapította meg Ulbricht.[202]

Október 20-án, miután híre kelt, hogy Reichswehr-csapatokat küldtek Szászországba, az NKP vezetése elhatározta, hogy a szászországi üzemi bizottságok, szakszervezetek és ellenőrző bizottságok október 21-ére Chemnitzbe összehívott konferenciáján keresztülviszi az általános sztrájkra vonatkozó határozatot. A sztrájknak Hamburgban fegyveres felkelésbe kellett átnőnie. De nem tisztázták a baloldali szociáldemokraták viszonyát az általános sztrájk kérdéséhez, és amikor ezek a chemnitzi konfe-

200 *W. Ulbricht:* Referat zum „Grundriss der Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung". Einheit (Sonderheft), 1962 augusztus. 36–37. old.

201 Később ezt ő maga ismerte be Zetkinhez írt 1923. november 13-i levelében. (CPA IML. f. 495. op. 19. ed. hr. 70. l. 136.)

202 Einheit (Sonderheft), 1962 augusztus. 37. old.

rencián felléptek az általános sztrájk kihirdetése ellen, az NKP vezetése lemondott tervéről.[203]

Az, hogy az NSZDP baloldali elemei a döntő pillanatban nem voltak hajlandók támogatni az általános sztrájkra vonatkozó javaslatot, általában egész határozatlan politikájuk a németországi 1923 őszi események idején, óriási kárt okozott a forradalmi harcnak. A kommunista pártnak nem sikerült leküzdenie a baloldali szociáldemokraták állhatatlanságát, s a jobboldali vezetők ellen egyesíteni őket a kommunistákkal. Szászországban és Türingiában feloszlatták a munkáskormányt. A forradalmi mozgalom elnyomásában aktív szerepet játszottak a szociáldemokrácia jobboldali vezetői.

Németország Kommunista Pártjának brandlerista vezetése nem szervezett széles körben tiltakozó mozgalmat a reakció támadásával szemben. Lényegében kapitulált a reakció előtt. Egyetlen kivétel a Thälmann vezette forradalmi munkások hősi felkelése volt Hamburgban. De a felkelés elszigetelődött, és 60 órás kemény harc után elbukott. A német munkásosztály 1923 őszi forradalmi harca vereséggel végződött. Ezt a kedvezőtlen erőviszonyok magyarázzák – amiben nagy szerepe volt annak, hogy a jobboldali szociáldemokraták támogatták az ellenforradalom erőit – de magyarázzák a baloldali szociáldemokraták ingadozásai és határozatlansága is. A kommunista pártnak nem sikerült a döntő harcok idejére megnyernie a munkásosztály és a paraszttömegek többségét. A párt vezetése, élén a Brandler–Thalheimer-csoporttal, számos jobboldali opportunista, valamint balos hibát követett el, amelyek megakadályozták a pártot abban, hogy az országban elmélyítse és megerősítse a forradalmi mozgalmat.

Az 1923. évi németországi eseményeket, akárcsak a bulgáriai és a lengyelországi eseményeket, a nemzetközi kommunista mozgalomban figyelmesen tanulmányozták.

Nagy jelentőségű volt a munkás-paraszt kormánynak mint a proletariátus diktatúrájához vezető útnak a meghatározása, továbbá az a kísérlet, hogy a reakció és a fasizmus támadása elleni harcot összekapcsolják a munkás-paraszt kormányért folytatott harccal, s ezen az alapon megteremtsék a munkásosztály akcióegységét, megnyerjék a dolgozó tömegek támogatását. De az 1923 őszi, döntő fontosságú eseményekig a kommunista pártoknak még nem sikerült e stratégiai irányvonalat teljesen kidolgozniuk. Még nagyon erősen éltek azok az elképzelések, hogy egyetlen „döntő csapással" győzelemre lehet vinni a forradalmat, elkerülve a harc

203 CPA IML. f. 495. op. 19. ed. hr. 67. l. 51.

közbeeső szakaszait. A kommunistáknak nem sikerült megnyerniük a munkásosztály többségét, a nem proletár dolgozó tömegek többségét, létrehozni a munkásosztály és a parasztság szövetségét. Tevékenységükben mind a szociáldemokrata, opportunista örökség maradványainak, mind pedig a szektás-dogmatikus hibáknak a hatása megmutatkozott.

A testvérpártok eszmei-szervezeti megerősödése, a tömegmunka különböző formáinak és módszereinek elsajátítása, a stratégia és taktika továbbfejlesztése döntő jelentőségűvé vált a nemzetközi kommunista mozgalomban. De az egységfront eszméjének jobboldali opportunista torzítása elleni harcban baloldali, szektás hibákat követtek el.

Szerepe volt ebben a kommunista pártok reakciójának a jobboldali szociáldemokrácia kommunistaellenes politikájára. Hiszen a szociáldemokrácia továbbra is támogatta a burzsoáziát a forradalmi mozgalom elleni harcában, és ebből a célból szakadár tevékenységet folytatott a nemzetközi munkásmozgalomban. Ugyanakkor, az osztályharc kiéleződésének időszakában, a németországi 1923. évi őszi események idején, a szociáldemokrácia balszárnya is elutasította a reakció elleni határozott fellépést. Mindez elmélyítette a szakadást a munkástömegek körében.

Németország Kommunista Pártjának és a Komintern Végrehajtó Bizottságának balos elemei a hatalom átmeneti formáinak tagadására használták fel az NKP brandlerista vezetésének opportunista gyakorlatát és a baloldali szociáldemokraták határozatlanságát, a szászországi és a türingiai munkáskormány vereségét, az NSZDP vezetőinek ellenforradalmi tevékenységét. Mindebből kiindulva azt állították, hogy a munkáskormányt csupán mint a proletariátus diktatúrájának álnevét kell felfogni, az egységfronttaktikát pedig korlátozott értelemben, csak a szociáldemokrácia leleplezésére alkalmas módszernek tekintették.

A kommunista mozgalom vezetői közül többen – Zetkin, Pieck, Lengyelország Kommunista Munkáspártjának vezetői és mások – rámutattak ezen értékelések balos-szektás jellegére. A többi között Lengyelország Kommunista Munkáspártjának a Kominternhez intézett levele kifejtette, hogy hibás minden olyan megfogalmazás, amelyet az egységfronttaktika elítéléseként lehet értelmezni. De az ilyen meggondolásokat nem vették figyelembe. A szociáldemokráciát „a fasizmus szárnyának" nyilvánították. Ezt a kijelentést Zinovjev tette a Komintern Végrehajtó Bizottsága Elnökségének 1924 januári ülésén, a német kérdés megvitatása alkalmával.[204] Zinovjev megfogalmazta azt a tételt is, hogy a baloldali szociáldemokrácia a főellenség: nemcsak hogy a baloldali szociáldemokrácia

204 Uroki germanszkih szobityij. 57–67. old.

nélkül, de egyenesen ellene kell folytatni a harcot, az egységfrontot csakis alulról szabad megvalósítani, a szociáldemokrácia vezetésével való minden tárgyalás nélkül. E tételek szellemében születtek a Komintern Végrehajtó Bizottsága Elnökségének határozatai.[205] A szektás-dogmatikus hibák a továbbiakban nagy kárt okoztak a nemzetközi kommunista mozgalomnak, a munkásegységért folytatott harcnak. Ezeket a hibákat a kommunisták a következő években szerzett új történelmi tapasztalatok alapján küzdötték le és javították ki.

A kommunista pártok az 1923 őszi vereségekből a következő tanulságot vonhatták le: mindenekelőtt alkotó szellemben kell elsajátítaniuk a marxizmus–leninizmust, tökéletesíteniük kell a nemzetközi kommunista mozgalom stratégiáját és taktikáját, és olyan tömegpártokká kell válniuk, amelyek szoros kapcsolatban állanak a munkásosztály és a dolgozók legszélesebb rétegeivel.

205 Ugyanott, 92., 99–100. old.

HARMADIK FEJEZET

A KOMINTERN A KAPITALIZMUS IDEIGLENES ÉS RÉSZLEGES STABILIZÁCIÓJÁNAK ÉS A SZOCIALIZMUS SZOVJETUNIÓBELI ÉPÍTÉSÉNEK IDŐSZAKÁBAN. A KOMMUNISTA PÁRTOK ESZMEI ÉS SZERVEZETI MEGSZILÁRDÍTÁSÁNAK IRÁNYVONALA (1924–1928)

1924 elejére befejeződött a háborút követő évek forradalmi fellendülése. Már az 1921–1923-as években számos tőkésországban megfigyelhető volt a burzsoá rendszerek megszilárdulása, de a stabilizáció még nem öltött világméreteket. A proletariátus 1923. évi németországi, bulgáriai és lengyelországi veresége után a tőkés világ az időleges és részleges stabilizáció időszakába lépett.

A burzsoá rendszerek ellen intézett roham sikertelenségének döntő szerepe volt abban, hogy a tőkésországokban meglassult a forradalmi fejlődés. De ebben az irányban más tényezők is hatottak.

A tőkés gazdaság kilábalt a háború utáni válság állapotából, s a fellendülés szakaszába lépett. Ezt az ipar technikai és szervezeti rekonstrukciója, a munka termelékenységének és a termelésnek a növekedése kísérte. A termelés koncentrációja és a tőke centralizációja korábban ismeretlen méreteket öltött, s ez gigantikus méretű monopolista egyesülések megjelenéséhez vezetett.

A húszas évek gazdasági fellendülését a burzsoá állam megszilárdulása kísérte. A burzsoá pártok kezdték visszaszerezni előzőleg elvesztett pozícióik egy részét.

A kapitalizmus időleges stabilizációja kiterjedt a nemzetközi kapcsolatok területére is. A világ újrafelosztásának a versailles-i szerződésben és a washingtoni egyezményekben rögzített eredményei a legjelentősebb tőkés hatalmak közötti érdekszférák elhatárolásának alapjává váltak. A győztes hatalmaknak a washingtoni konferencián (1921 november–1922 február) sikerült megegyezniük a kínai nép közös kizsákmányolásában, Kína félgyarmati helyzetének fenntartása és megszilárdítása alapján. A washingtoni konferencia a Csendes-óceánon az imperialista hatalmak időleges erőegyensúlyára vezetett, de a köztük levő ellentmondásokat nem szüntette meg.

1924-ben az Amerikai Egyesült Államok és Anglia uralkodó köreinek

sürgetésére elfogadták a Dawes-tervet, melynek értelmében Németországot felmentették a jóvátételi kötelezettségek jelentős részének megfizetése alól, s katonai és gazdasági potenciáljának helyreállítására angol–amerikai kölcsönt adtak neki. A Dawes-tervnek, amely időlegesen enyhítette Németország és a győztes hatalmak legélesebb ellentmondásait, az a megfontolás is alapjául szolgált, hogy a Szovjetuniót Németország iparának piacává tegyék, és meghiúsítsák a Szovjetunió iparosítását. A locarnói egyezményekben (1925 október) az antant imperialistái garantálták a versailles-i szerződésben megállapított német–francia és német–belga határ sérthetetlenségét. Ugyanakkor nem voltak hajlandók garantálni a német–lengyel és a német–csehszlovák határt, s ezáltal a jövendő német agresszió számára a „keleti utat" jelölték meg.

A kapitalizmus ideiglenes és részleges stabilizációjának feltételei között erősödött a burzsoázia eszmei-politikai befolyása a dolgozókra. A gazdasági fellendülés, a munkanélküliség csökkenése, a dolgozók egyes rétegei életszínvonalának bizonyos emelkedése a lakosság körében megerősítette a fennálló viszonyok szilárdságának a hitét. Burzsoá parlamenti és pacifista illúziók terjedtek el és az az elképzelés, mintha a kapitalizmus leküzdötte volna rosszabb oldalait. A jobboldali szociáldemokratáknak sikerült a reformista tömegszervezeteket a burzsoáziával való együttműködés útjára vezetni. A burzsoá és a jobboldali szocialista ideológusok és politikusok kinyilvánították, hogy bekövetkezett a kapitalizmus örökös virágzásának a korszaka.

A Komintern és a kommunista pártok határozottan szembehelyezkedtek azzal az állítással, mintha a kapitalizmus kilábalt volna a rothadás időszakából, s leküzdötte volna ellentmondásait. A stabilizáció nem lehetett tartós, mert a kapitalizmus általános válsága kozepette ment végbe, melynek fő mutatója a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme, a világ két rendszerre szakadása és az imperializmus uralmi szférájának összeszűkülése volt. A szovjetek országának léte, hatalmának és tekintélyének növekedése aláásta a kapitalizmus stabilizációját. A proletariátus diktatúrájának megszilárdulása, a szocializmus sikeres építése a Szovjetunióban az egész világra forradalmasító hatást gyakorolt.

A stabilizáció nem „szüntethette meg" a kapitalizmus objektíve ható törvényeit. Fokozódott a munkásoknak és a lakosság más dolgozó rétegeinek a kizsákmányolása; a tőkés racionalizálás a munka intenzitásának nagyméretű növekedésére vezetett; krónikus jellegűvé vált a munkanélküliség. A kapitalizmus fejlődése olyan tényezőket szült, amelyeknek elkerülhetetlenül a kapitalizmusban rejlő ellentmondások újabb kiéleződéséhez kellett vezetniük.

A proletariátus folytatta osztályharcát, s ez részben elkeseredett küzdelmekhez vezetett. 1924 júliusában antifasiszta sztrájk zajlott le Olaszországban, 500 ezer ember részvételével; tömegtüntetésekre és tömegsztrájkokra került sor Franciaországban 1925 októberében a francia imperializmus gyarmati háborúja ellen; Angliában az egész életet megbénította az általános sztrájk 1926 májusában; 1927 júliusában barikádok emelkedtek Bécs utcáin; heves harcokat vívott a munkásosztály Németországban, Csehszlovákiában és más országokban. Mindezek az akciók megrendítették a tőkés stabilizációt. Ilyen irányban hatott az imperializmus gyarmati rendszerének válsága is. A Kelet 1917 októberében felébresztett népei elszántan a nemzeti felszabadító harc útjára léptek. Ezekben az években az imperialistaellenes felkelések lángba borították Szíriát, Marokkót, Indonéziát; Kínában 1925–1927-ben nemzeti forradalom bontakozott ki. Ázsia és Afrika mind újabb népei kapcsolódtak be a politikai harcba. Latin-Amerikában is felléptek a tömegek az amerikai és az angol imperializmus ellen.

A stabilizáció nem lehetett szilárd már azért sem, mert az egyes országok fejlődésének egyenlőtlensége fokozódott, s ez elkerülhetetlenül az imperialista ellentétek új kiéleződésére vezetett. Gyorsan növekedett az Amerikai Egyesült Államok, Japán és Németország gazdasági ereje, viszont csökkent Anglia részesedése a világgazdaságban; Franciaország csaknem egy helyben topogott. Az imperialisták közötti ellentmondásoknak új, bonyolult csomópontjai jöttek létre.

Mindezeknek a tényezőknek, amint a kommunisták helyesen látták, elkerülhetetlenül a tőkés stabilizáció csődjéhez kellett vezetniük, s a forradalmi harc fellendülését kellett előidézniük. Ez a távlatok tudományos meghatározása volt. De amíg a tőkés viszonyok ideiglenes stabilizációt mutattak, elkerülhetetlen volt a világforradalmi folyamat ütemének a lassulása, „a többé-kevésbé elhúzódó jellegű fejlődés"[1] időszakának a bekövetkezése.

A nemzetközi kommunista és munkásmozgalommal a világkapitalizmus állott szemben, amely történelmileg pusztulásra volt ítélve, de amely anyagi, politikai és eszmei tartalékainak teljes fegyverzetében még mindig hatalmas ellenség volt. Hosszú és súlyos harcokra kellett még számítani. Ebben a szovjetek országa volt a forradalmi erők védőbástyája.

A tőkés rendszer egyik leghatékonyabb „stabilizátoraként" a jobboldali szociáldemokrácia lépett fel. Vezetői azt az opportunista eszmét hirdették a dolgozóknak, hogy gyökeresen meg lehet javítani a tömegek

1 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 475. old.

helyzetét, és el lehet érni a társadalmi felszabadulást a tőkés rendszer alapjainak szétzúzása nélkül. A szociáldemokrácia ügyesen ki tudta használni azt a tényt, hogy a munkásosztály jelentős rétegeinek harc útján sikerült a reálbér bizonyos emelését elérniük.

A kapitalizmus stabilizációja idején a Szocialista Munkásinternacionáléhoz tartozó reformista munkáspártoknak 6,5–7 millió tagjuk volt. Az Amszterdami Szakszervezeti Internacionáléban és az Egyesült Államok, Kanada, Japán, India reformista szakszervezeti egyesüléseiben 17,5 millió munkás tömörült. Ebben az időszakban körülbelül 25 millió választó adta szavazatát a reformistákra.

A Szocialista Munkásinternacionálé 1925. évi marseille-i kongresszusának határozatai kimondották, hogy a kapitalizmus belenő a szocializmusba, s ezzel dezorientálták a munkásokat. Németország Szociáldemokrata Pártjának 1925-ben Heidelbergben elfogadott programja a tőke koncentrációját olyan folyamatként tüntette fel, amelynek során a termelési eszközök fokozatosan társadalmi tulajdonba mennek át. A német szociáldemokrácia teoretikusa, Rudolf Hilferding, meghirdette a „szervezett kapitalizmus" korszakát. A „szervezett kapitalizmus" állítólag képes leküzdeni a válságokat és a termelés anarchiáját. A trösztök és a kartellek erősödésében, nemzetközi kapcsolataik szélesedésében, az állammonopolista szabályozásban Hilferding „a szabad verseny kapitalista elvének a helyettesítését" látta „a tervszerű termelés szocialista elvével".[2] Ezeket az eszméket a Szocialista Munkásinternacionálé valamennyi pártjának vezérei védelmezték.

Az európai kispolgárság és munkásarisztokrácia hangulatát juttatva kifejezésre, a reformista vezetők ténylegesen igazolták a gyarmati elnyomás politikáját. Világosan kitűnt ez a Szocialista Munkásinternacionálé 1928. évi brüsszeli kongresszusának határozataiból. A tömegek között azt az illúziót terjesztették, hogy a kapitalizmus állítólag megszűnt imperialista kapitalizmus lenni, már nem érdekelt gyarmatok és piacok meghódításában, s hogy a tőkésországok között lehetséges az örök béke.

Ezek a következtetések alkották a burzsoáziával folytatott együttműködés alapját. A jobboldali szociáldemokráciának még sohasem sikerült bevonnia a burzsoáziával való együttműködés gyakorlatába a dolgozóknak olyan óriási tömegeit, mint ezekben az években. Az új helyzet a Kommunista Internacionálétól és szekcióitól a nemzetközi munkás- és kommunista mozgalom s egészében a forradalmi világfolyamat legközelebbi feladatainak és távlatainak új meghatározását követelte.

2 Sozialdemokratischer Parteitag in Kiel. Berlin 1927. 168. old.

A Komintern V. kongresszusa. A kommunista pártok eszmei és szervezeti megszilárdításának irányvonala

Az V. kongresszus megnyitása

A Komintern V. kongresszusát 1924. június 17-én Moszkvában nyitották meg. Ez volt az első olyan kongresszus, amely a Kommunista Internacionálé megalapítója és vezetője, Lenin nélkül ült össze. A forradalmi proletariátus vezérének halála mélyen megrendítette a dolgozók millióit a földkerekség minden zugában. A súlyos veszteség még inkább összeforrasztotta a kommunista világmozgalom harcosait.

Az V. kongresszus munkájában 504 küldött vett részt. A küldöttek 49 kommunista és munkáspártot és egy népi forradalmi pártot, valamint 10 nemzetközi szervezetet (a Profinternt, a Kommunista Ifjúsági Internacionálét, a Nemzetközi Munkássegélyt, a Nemzetközi Vörössegélyt és másokat) képviseltek. A Komintern V. kongresszusának időpontjában a kommunista pártok 1 millió 319 ezer embert egyesítettek; ezek fele az OK(b)P tagja volt. 1922-höz képest némileg csökkent a kommunista pártok taglétszáma. Ez a csökkenés a munkások 1923-ban elszenvedett vereségei, illetve a körülmények olyan alakulása folytán állt be, hogy a kommunista pártok több tőkésországban kénytelenek voltak illegálisan folytatni tevékenységüket, de a csökkenés részben magyarázható volt azzal is, hogy az ingatag elemek átmentek a reformistákhoz.

Az V. kongresszusnak több elméleti, program jellegű és taktikai problémát kellett megvizsgálnia, amelyek a IV. kongresszus óta eltelt másfél év alatt merültek fel a kommunista világmozgalomban. A figyelem középpontjába egyrészt a munkásosztály és az egész forradalmi világmozgalom sorainak tömörítése került, tekintettel a tőke támadására, másrészt pedig a kommunista pártok megerősítésének a feladata. E feladatokat sikeresen csakis a marxizmus–leninizmus elméleti, program jellegű és taktikai következtetéseinek továbbfejlesztése, az OK(b)P világtörténelmi jellegű tapasztalatainak hasznosítása alapján lehetett megoldani.

Meg kellett vizsgálni a kommunista pártok politikájának és taktikájának kérdését az új feltételek között. A Kominternben levő „baloldali"

elemek úgy vélték, hogy az 1923. évi őszi németországi, bulgáriai és lengyelországi események a forradalmak új korszakának a kezdetét jelentik. Ebből azt a következtetést vonták le, hogy a tőkésországokban közvetlenül a proletariátus diktatúrájának megvalósítására kell törekedni, s el kell vetni az egységfront taktikáját, amelyben csupán rövid időre szóló manővert láttak. A nemzeti és gyarmati kérdésben, amelyet ugyancsak meg kellett tárgyalni a kongresszuson, a „baloldaliak" a tüzet az antiimperialista egységront jelszava ellen összpontosították.

A bonyolult elméleti és gyakorlati problémák megoldását rendkívül megnehezítette, hogy a kommunisták mellett már nem állt ott Lenin.

A Komintern Végrehajtó Bizottsága és a Profintern Végrehajtó Irodája 1924. január 24-én közzétett Felhívásában az egész világ dolgozó millióinak érzelmeit juttatta kifejezésre, amikor ezt írta: a Lenin elhunyta felett érzett bánat nem bátortalanítja el a kommunistákat, lelkesíti őket nagyszerű példája, s a kommunisták arra fognak törekedni, hogy megvalósítsák Lenin történelmi jelentőségű tanításait. „Lenin, bár meghalt, vezérünk marad, miként Marx" – mondotta a Felhívás. S a következő szavakkal végződött: „Kövessétek Lenin tanítását, amely tovább él pártjában és mindabban, amit élete munkájával alkotott. Harcoljatok úgy, mint Lenin, s győzni fogtok, mint Lenin."[3]

Kongresszusi megnyitó beszédében Vaszil Kolarov, a Komintern Végrehajtó Bizottságának főtitkára, a következőket mondotta: „Legutóbbi kongresszusunktól mindössze másfél év választ el bennünket. Ez igen rövid idő. De ezen idő alatt sok, rendkívül nagy jelentőségű esemény történt, óriási változások mentek végbe mind a nemzetközi viszonyokban, mind pedig egyes pártjaink életében és fejlődésében... E harcban voltak részleges vereségek és voltak jelentékeny győzelmek. De óriási áldozatok is voltak. S amikor a kongresszus munkáját elkezdjük, először óriási veszteségeinkről kell beszélnünk. És az elsők között is az első szónak a világforradalom legnagyobb vezérének, Lenin elvtársnak az elvesztéséről kell elhangzania."[4]

Június 18-án a kongresszus küldöttei összegyűltek Lenin mauzóleumánál, ahol a Szovjetunió Központi Végrehajtó Bizottságának elnöke, M. I. Kalinyin, „A leninizmus és a Komintern" címmel előadást tartott. „Elvtársak! Azt hiszem, már hosszú idővel a kongresszus előtt mindannyiuk számára világos volt, hogy a kongresszuson az első szó Lenin elvtársról

3 Pravda, 1924. január 23.

4 Pjatij Vszemirnij kongressz Kommunyisztyicseszkovo Internacionala. Sztenyograficseszkij otcsot. Moszkva 1925. 1. rész. 5. old.

fog elhangzani – mondotta. – Ez magától értetődött. Az orosz forradalom vezére, a bolsevizmus vezére egyben a Kommunista Internacionálé vezére is volt. S ez egyáltalán nem tekinthető történelmi véletlennek. Az, amit »leninizmusnak« nevezünk, magában foglalja a legkövetkezetesebb, a legteljesebb, a leghatékonyabb internacionalizmust."[5]

A kommunista pártok eszmei és szervezeti megszilárdításának útjai.
A bolsevizálás jelszava

A kommunista mozgalom alapvető feladatairól szólva a Komintern V. kongresszusa leszögezte: „A proletártömegeknek és kommunista élcsapataiknak (a pártoknak) szervezettségi foka az egész történelmi korszak központi kérdése." A kongresszus hangsúlyozta, hogy a Kommunista Internacionálé III. kongresszusán kiadott jelszó, „A tömegek közé!", teljes mértékben érvényben marad. Elítélte a jobboldaliakat, akik „a dolgozó tömegek statisztikai többségének előzetes megnyerését követelik, s azt gondolják, hogy nem lehet szó mindaddig igazi forradalmi harcról, amíg a kommunisták nem nyerték meg a dolgozóknak úgyszólván 99 százalékát". Ugyanakkor az V. kongresszus elutasította az „ultrabaloldaliak" nézeteit is, akik nem értették meg „A tömegek közé!" jelszó döntő jelentőségét. Ezek a szektások azt hitték, hogy a kommunista pártok bármely pillanatban, még ha nem is váltak tömegpártokká, képesek harcba vezetni a dolgozókat.[6]

Az V. kongresszus irányvonala, a III. és IV. kongresszus irányvonalának folytatása, időszerű volt, mert több kommunista pártban nagy befolyással rendelkeztek azok, akik a valóban létező jobboldali veszéllyel küzdve, „ultrabaloldali" elhajlásba estek. A többi között ilyen helyzet alakult ki Németország Kommunista Pártjában, amely tevékenységét a proletariátus osztályharcának egyik legkritikusabb szakaszán fejtette ki. 1924 elején Németországban, majd Moszkvában, az V. kongresszuson Brandler és Thalheimer csoportja megkísérelte igazolni az 1923. évi októberi eseményekkel kapcsolatos kapituláns hibákat, amelyek végső soron az ellenfél erőinek lebecsüléséből származtak. Ugyanakkor az NKP KB-jának „ultrabaloldali" csoportja (R. Fischer, A. Maslow, W. Scholem) azt állította, hogy a szászországi és a türingiai események állítólag az egységfront eszméjének „helytelenségét" bizonyították. E csoport teljesen szakítani kívánt a szociáldemokráciával, s a tüzet annak balszárnya ellen összpontosította. Az „ultrabaloldaliak" azt követelték, hogy

5 Ugyanott, 33. old.
6 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 403., 404. old.

mind Németországban, mind nemzetközi méretekben mondjanak le a szakszervezeti egységért folytatott harcról. Kihasználva Brandler és Thalheimer jobboldali opportunista hibáinak a bírálatát és a forradalmi beállítottságú munkások felháborodását a szociáldemokrata vezérek tevékenységével szemben, az „ultrabaloldaliak" magukhoz ragadták az NKP vezetését. A párt frankfurti kongresszusa (1924. április 7–10) nyomásukra azt a következtetést vonta le, miszerint az új forradalmi fellendülés gyorsan közeledik. A Komintern VB küldöttségének – Kuusinennek, Manuilszkijnak és Lozovszkijnak – a tiltakozását figyelmen kívül hagyva, az „ultrabaloldaliak" olyan határozatot fogadtattak el, amely ténylegesen elutasította az egységfront taktikáját.

Az „ultrabaloldali" tendenciák erősek voltak Olaszországban is. Bordiga csoportjának hibás nézetei koncentráltan jutottak kifejezésre az V. kongresszuson tartott beszédében. Teljesen figyelmen kívül hagyva a politikai valóságot, és kihagyva a számításból a reformizmus befolyását a munkásmozgalomban, Bordiga a következőket mondotta: „Ha nem akarjuk kompromittálni a proletariátus forradalmi és politikai nevelése terén végzett egész munkánkat, akkor annak még a gondolatát sem szabad megengednünk, hogy a kommunista párton kívül más munkáspárt is létezik...[7] Ebből pedig a munkás-egységfront politikájának a tagadása következett.

Ebben a helyzetben különösen nagy fontosságú volt, hogy az V. kongresszus elítélte az „ultrabaloldali" elhajlást, amely a kommunista pártokat ama veszélynek tette ki, hogy elszigetelődnek a munkásosztálytól és általában a dolgozó tömegektől. A kongresszus „A taktika kérdései" című téziseiben hangsúlyozta: „A bolsevizmus, Oroszország proletariátusának forradalmi mozgalma, fejlődése során nemcsak a mensevizmus és a centrizmus ellen folytatott kíméletlen harcot, hanem az »ultrabaloldali« elhajlások ellen is. A Kommunista Internacionálé mint nemzetközi bolsevik szervezet fennállásának első napjaitól fogva kíméletlen harcot folytat nemcsak a jobboldali opportunizmus ellen, hanem az »ultrabaloldali« elhajlások ellen is, amelyek részben csak az ellenkező irányú opportunizmust jelentik."[8]

A munkáspártok eszmei és szervezeti megszilárdításának fontosságát hangsúlyozva az V. kongresszus kiadta a Kommunista Internacionálé bolsevizálásának a jelszavát. Ez azt jelentette, hogy a kommunista párto-

7 Pjatij Vszemirnij kongressz Kommunyisztyicseszkovo Internacionala. 1. rész. 383. old.

8 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 406–407. old.

kat eszmeileg szilárd tömegszervezetekké kell átalakítani. Abban a helyzetben, amikor a burzsoá rendszerek elleni közvetlen rohamot a munkásosztálynak a tőke elleni hosszan tartó pozícióharca váltotta fel, minden lehetőséget fel kellett használni a proletárszervezetek, mindenekelőtt a forradalmi proletariátus élcsapatának és vezető erejének, a kommunista pártoknak a megerősítésére.

Az 1918–1923. évi forradalmi harcokban gyakran érezhető volt a kommunista pártok szervezettségének elégtelensége, tömegkapcsolataik gyengesége, a szükséges tapasztalat és edzettség hiánya. A Komintern feladatul tűzte ki e gyengeségek leküzdését. Úgy vélte, hogy arra az időpontra, amikor újra megérnek a forradalmi fellendülés objektív feltételei, készen kell lennie valamennyi szubjektív feltételnek is. A munkásosztálynak az új fellendülést úgy kell fogadnia, hogy szilárd, edzett kommunista pártjai legyenek, amelyek győzelemre tudják vezetni. Ily módon a kommunista pártok bolsevizálása igen fontos eleme volt a kommunista és munkásmozgalom sokoldalú felkészítésének a jövendő csatákra.

Lenin a Kommunista Internacionálé megalakulásától fogva óriási figyelmet szentelt e feladatnak. A Komintern kongresszusain tartott beszámolói és beszédei, „»Baloldaliság« – a kommunizmus gyermekbetegsége" című könyve, egész elméleti és gyakorlati tevékenysége a fiatal kommunista mozgalom megszilárdítására, harcképességének fokozására irányult. Lenin sokszor elmondta, mennyire fontos, hogy a testvérpártok elsajátítsák és alkalmazni tudják a bolsevizmus tapasztalatait. Hiszen a bolsevikok taktikája mintául szolgálhat mindegyikőjüknek, mert három forradalom tapasztalatán épül, elfogadta és továbbfejlesztette a proletariátus nemzetközi forradalmi mozgalmából mindazt, ami értékes benne, bebizonyította odaadó hűségét a munkásosztály érdekei iránt, és magas fokú elviségét ezeknek az érdekeknek a védelmében. Mint Lenin írta, ez a párt hallatlan szenvedések és áldozatok, bámulatos forradalmi hősiesség, hihetetlen energia és önfeláldozó keresés, tanulás, gyakorlati próba közepette, az európai tapasztalatokkal állandóan összehasonlítva magát, fejlődött éveken keresztül. De azt sem felejtette el Lenin soha megemlíteni, hogy megengedhetetlen az orosz példa sablonos, gépies utánzása; élesen fellépett a bolsevikok tapasztalatainak vulgáris abszolutizálása ellen, különösen, amikor e tapasztalatokkal a dogmatizmust vagy azt a tényt próbálták fedezni, hogy a bolsevik tudományt nem tudják saját országuk konkrét viszonyaira alkalmazni. Lenin az OK(b)P internacionalista kötelességének tartotta, hogy elősegítse az orosz tapasztalatok alkotó szellemű elsajátítását és alkalmazását.

A kongresszus tehát a bolsevik párt tapasztalatainak elsajátítására vo-

natkozó lenini elgondolások alapján hozott határozatot szekcióinak eszmei-szervezeti megerősítéséről. Innen kiindulva határozta meg az egyes konkrét feladatokat is, amelyek a következők voltak: szervezeti átépítés oly módon, hogy az üzemi sejtek váljanak a párt fundamentumává; helyes kommunista munka a szakszervezetekben; helyes politika a parasztság irányában; marxi–lenini politika a nemzeti kérdésben.

A kongresszus meghatározta az igazi bolsevik párt jellemző vonásait:

1. A párt valóban tömegpárt, mind legális, mind pedig illegális körülmények között széttéphetetlen kapcsolatban áll a dolgozókkal, kifejezi szükségleteiket és vágyaikat.

2. A párt rugalmas, a dogmatizmustól és a szektásságtól mentes taktikát alkalmaz, s ért ahhoz, hogy szükség esetén minden stratégiai tartalékot felhasználjon az osztályellenség elleni harcra.

3. Lényegét tekintve a párt forradalmi, marxista párt, amely feltartóztathatatlanul halad a cél felé, s minden körülmények között arra törekszik, hogy közelebb hozza a burzsoázia feletti győzelmet.

4. A párt centralizált, szigorú fegyelem uralkodik benne, amely nem gépies jellegű, hanem a párt akarati és cselekvési egységének a kifejezője.

A pártok bolsevizálásának jelszava felszólítás volt az egész nemzetközi kommunista mozgalom tapasztalatainak alkotó szellemű tanulmányozására és alkalmazására.

„A pártok bolsevizálását Lenin tanítását követve kell megvalósítani, s emellett *figyelembe kell venni minden országban a konkrét helyzetet*... – szögezte le a kongresszus. – ...Ez már elkezdődött... A vezető pártszervek, pártszervezetek és egyes párttagok aktivitása sok szekcióban, ha lassan is, de állandóan növekedik. A legjobb pártok már most lépten-nyomon igazi forradalmi kezdeményezést, szívós energiát és harcképességet mutatnak fel, s az igazi forradalmi szervezetre jellemző vasfegyelmet tanúsítják."[9]

A kommunista pártok bolsevizálása terén egyik legfontosabb feladatként a kongresszus a marxista–leninista elmélet eltorzítása elleni harcot jelölte meg. „A jobboldali és a baloldali politikai elhajlás, a letérés a marxizmus–leninizmus álláspontjáról a proletariátus osztályideológiájától való eltávolodással kapcsolatos" – mondották a „Tézisek a Komintern és szekciói propagandatevékenységéről". – „A kommunista pártoknak nem szabad a marxizmus–leninizmus néhány fő eszméjének a tömegek közötti agitációjára szorítkozniuk, hanem tervszerű és energikus propagandával a marxizmus–leninizmust egészében minden egyes párttag

9 Ugyanott, 396. old.

sajátjává kell tenniük... A Kominternnek sürgős és fontos feladata Lenin tanításainak kiterjedt propagálása és e propaganda rendszeres folytatásának szervezeti biztosítása."[10] A kongresszus üdvözölte az OK(b)P XIII. kongresszusának ama határozatát, hogy közzé kell tenni Marx és Engels összes műveit és leveleit.[11]

A bolsevizálás jelszava – az oroszországi tapasztalatok alkotó szellemű alkalmazásának, a kommunista pártok eszmei és szervezeti megszilárdításának, tömegkapcsolataik kiszélesítésének, a munkásosztály és forradalmi élcsapata felkészítésének az eljövendő döntő harcokra, a marxi–lenini káderek gondos kiválogatásának és megedzésének az irányvonala – teljes mértékben megfelelt a politikai valóság által a kapitalizmus részleges stabilizációjának feltételei között felvetett követelményeknek, és meleg fogadtatásra talált a nemzetközi kommunista mozgalomban.

A bolsevizálás elengedhetetlen feltétele volt a marxista–leninista párt egységének megszilárdítása. Különösen fontos volt ez azért, mert az egység elve a frakciós csoportok céltáblájává vált.

1923 őszén az Oroszországi Kommunista Pártban szervezett formát öltött az az antileninista ellenzék, melynek élén Trockij állott. Trockijék megkísérelték szembeállítani az egyszerű kommunista párttagokat a pártapparátussal: a frakciós tevékenység szabadságát és lényegében az új gazdasági politikáról való lemondást követelték, s felléptek a munkásosztály és a parasztság szövetsége ellen. Vitát kényszerítettek rá a pártra. Amikor az ellenzék a szovjet párton belül határozott visszautasításba ütközött, megkísérelt támaszra találni a tőkésországok fiatal kommunista pártjaiban, különösen az „ultrabaloldali" álláspontot elfoglaló elemek között. Ezért a trockizmus elleni harc tapasztalatainak nagy jelentőségük volt a kommunista pártok eszmei és szervezeti megerősödése szempontjából.

Június 27-én az OK(b)P Központi Bizottsága jelentést tett az V. kongresszusnak „A Szovjetunió gazdasági helyzetéről és az OKP-n belüli vitáról". A Szovjetunió kommunistái beszámoltak a szocializmus építésének menetéről, sikereiről és nehézségeiről. Hangsúlyozták a pártbeli csoportok és frakciók elleni harc szükségességét, rámutattak arra, hogy az ellenzék az ellenséges erők vonzási központjává vált; elítélték az ifjúságnak a trockizmusra jellemző szembeállítását a párt régi gárdájával.

1924. június 26-án a német, a francia, az amerikai és az angol küldött-

10 Pjatij Vszemirnij kongressz Kommunyisztyicseszkovo Internacionala. 2. rész. 97–99. old.

11 Ugyanott, 180. old.

ség eljuttatta az elnökségnek „Javaslat az orosz kérdésben" című memorandumát. Ebben a következők állottak: „Alulírott küldöttségek azoknak a pártoknak a nevében beszélnek, amelyek kezdettől fogva a legnagyobb figyelemmel és nagy nyugtalansággal követték az orosz pártvitát, és egyhangúlag állást foglaltak az OKP KB-ja mellett. Ezt azért tették, mert az ellenzék javaslataiban a proletárdiktatúra szilárdsága és az OKP egysége elleni fenyegetést láttak... A Komintern V. kongresszusának meg kell erősítenie az OKP XIII. kongresszusának határozatát, és alá kell húznia, hogy az ellenzék nézetei kispolgári opportunista elhajlást jelentenek. Mi itt hangsúlyozzuk, hogy az orosz kérdés nem nemzeti kérdés, hanem nemzetközi jelentőségű."[12]

A Kommunista Internacionálé V. kongresszusa a küldöttségek javaslatának megfelelő határozatot hozott. Megerősítette az OK(b)P XIII. pártkonferenciájának és XIII. kongresszusának határozatait, amelyek elítélték az ellenzék platformját és cselekedeteit, mint „amelyek a pártegységet, következésképpen a proletariátus diktatúráját is fenyegették a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségében".[13] A nemzetközi kommunista mozgalom a trockista ellenzék elmarasztalásával nagy segítséget nyújtott az Oroszországi Kommunista Pártnak.

Az V. kongresszus a kommunista pártok taktikájáról

A Komintern V. kongresszusa a taktika kérdéseivel abból a következtetésből kiindulva foglalkozott, hogy a munkásmozgalom mintegy két forradalmi hullám között van. A Végrehajtó Bizottságnak a nemzetközi helyzetre vonatkozó beszámolója megállapította a forradalmi mozgalom apályát, de ugyanakkor kifejezte ama reményét, hogy a forradalmi válság gyorsan közeledik. Az V. kongresszus határozataiban még nem szerepelt az a megállapítás, hogy elkezdődött a kapitalizmus stabilizációja. Egyes küldöttek úgy értékelték az 1923. évi osztályharcokat – amelyek ténylegesen utóvédharcok voltak –, mint az új forradalmi fellendülés kezdetét. Értékelésük tehát nem a valóságot tükrözte, hanem a baloldaliságra hajlamos forradalmárok vágyát, hogy a helyzetet az aktív cselekvés számára kedvezőnek lássák; mégis, a taktika egyes kérdéseiben, bizonyos befolyást gyakoroltak az V. kongresszus határozataira, nevezetesen a munkásegységfront, a munkás-paraszt kormány és a dolgozók közvetlen követeléseiért folytatott harc kérdésében. Az 1923. évi osztályharcok tanulságait, különösen pedig a németországi vereség tanulságait jellemezve, Zinovjev

12 Ugyanott, I. rész. 550. old.
13 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 463. old.

és hívei arra a következtetésre jutottak, mintha a III. és a IV. kongresszuson megfogalmazott egységfronttaktika nem vált volna be; ezért úgy vélték, hogy bizonyos fokig revideálni kell a taktikát. Beszámolójában Zinovjev egyenesen azt mondotta, hogy az egységfronttaktika a Kominternszámára az agitáció és a tömegmozgósítás módszere, manőver. Azt javasolta: mondjanak le a IV. kongresszus e kérdésben hozott határozatáról.

A munkás-paraszt kormányt Zinovjev a proletárdiktatúra „pszeudonimjának" nevezte, s ezzel revíziónak vetette alá a Kominternn IV. kongresszusán hozott határozatokat, elsikkasztva a munkás-paraszt kormány jelszavának politikai tartalmát, átmeneti jellegét. Zinovjev szerint a IV. kongresszusnak a kommunista és a szociáldemokrata pártok akcióegységére, valamennyi dolgozó egységfrontjára vonatkozó irányvonala nem volt egyéb, mint „az opportunizmus bibliája". Az egységfronttaktika szektás értelmezésének megfelelően Zinovjev azt javasolta, hogy a fő tüzet a szociáldemokrácia ellen, különösen annak balszárnya ellen összpontosítsák.

Zinovjev álláspontját visszautasította több küldött, akik úgy vélték, hogy a kommunista pártok politikájában meg kell valósulnia az egységfront eszméjének. A bolgár kommunisták képviselője, a KIVB főtitkára, Vaszil Kolarov, a párt 1923. évi tevékenységét elemezve, a következőket mondotta: „Meg kell mondanom önöknek, a párt által elkövetett hibák igazi forrása az, hogy nem alkalmazta teljes mértékben az egységfronttaktikát. Nálunk az egységfrontot csak alulról valósították meg. Éppoly kevéssé vettünk tudomást a parasztszervezetekről, mint a mensevikekről és a szociáldemokratákról... A júniusi vereség után a helyzet teljesen megváltozott, s pártunk kezdte az egységfronttaktikát felülről is alkalmazni... Miként vetődik fel most a kérdés? Egységfronttaktika fent és lent, egységfronttaktika minden irányban és minden formában."[14]

Zinovjev álláspontját élesen bírálta Clara Zetkin. Megállapította, hogy a proletár-egységfront helyes értelmezésének és megvalósításának a kérdése nemcsak Németország, hanem a Komintern valamennyi szekciója szempontjából nagy jelentőségű. „Be kell vallanom, elvtársak – mondotta Zetkin –, hogy ebből a szempontból sem Zinovjev elvtárs beszámolója, sem pedig az ezt követő vita nem elégített ki." Az egységfronttaktika egyik előfeltételeként kiemelte: „...érteni kell ahhoz, hogy napról napra szorosabbra fűzzük a kapcsolatot a dolgozó tömegekkel, gondosan meg-

14 Pjatij Vszemirnij kongressz Kommunyisztyicseszkovo Internacionala. I. rész. 277–278. old.

ismerkedve szükségleteikkel, kívánságaikkal és hangulatukkal, alaposan átgondolva akcióinkat, és törhetetlenül védelmezve a proletariátus érdekeit". A munkás-paraszt kormányról Clara Zetkin a következőt mondotta: „Semmiképp sem tudok egyetérteni Zinovjev elvtárssal abban, hogy a munkás-paraszt kormány csupán a proletariátus diktatúrájának pszeudonimja, szinonimája vagy még valami más »nim«-ja."[15]

„Itt azt állították, hogy a munkás-paraszt kormány a munkásdiktatúra, a proletárdiktatúra szinonimája – mondotta Tim Buck. – De ne gondolják, hogy ezt a tézist alkalmazni lehet Kanadára vagy Észak-Amerikára. A farmermunkás-kormány Kanadában csak liberális munkáskormány lesz, nem több."[16]

Zinovjev mellett felvonultak a szektások. Ruth Fischer nekirontott azoknak a küldötteknek, akik nem értettek egyet az egységfronttaktika Zinovjev-féle értelmezésével. Hasonló álláspontot foglalt el Amadeo Bordiga is, aki egyenesen azt követelte, hogy a kongresszus jelentse ki: elutasítja a IV. kongresszus határozatait az egységfront és a munkás-paraszt kormány kérdésében, s ezeket még mint „az agitáció eszközeit" sem alkalmazza.

A munkás-egységfront taktikáról a kongresszus határozatai azt mondották, hogy e taktika szükséges volt és az is marad abból a célból, hogy „bevonják a harcba a proletariátus döntő többségét, s ezáltal előkészítsék a burzsoázia elleni támadásra". Különösen hangsúlyozta a kongresszus, hogy az egységfronttaktikát alulról kell megvalósítani, és semmiképpen sem *csak* „felülről". Ugyanakkor rámutatott arra: „...egységet *alulról* és *egyidejűleg* tárgyalásokat a *vezetőkkel* – ezt a módszert elég gyakran kell alkalmazni azokban az országokban, ahol a szociáldemokrácia még jelentős erő".[17]

A kongresszus taktikai kérdésekkel foglalkozó albizottsága a „baloldaliak" nyomására olyan téziseket dolgozott ki, amelyekben a munkás-paraszt kormány jelszavát nem mint a hatalomért folytatott harc átmeneti jelszavát értelmezték, hanem szektás szellemben, mint a burzsoázia diktatúrája elleni közvetlen roham jelszavát. A határozatokban visszatükröződött az a balos tétel, hogy a szociáldemokrácia számos esetben a fasizmus szárnyává változik át.[18]

A taktikai határozatokban foglalt bizonyos hibák akadályozták a kommunistáknak a munkások egységfrontjáért, a kommunista és a szociál-

15 Ugyanott, 321., 322., 323. old.
16 Ugyanott, 399. old.
17 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 408. old.
18 Ugyanott.

demokrata párt és a szakszervezetek akcióegységéért folyó harcát. E következtetések sok tekintetben kapcsolatosak voltak a fiatal kommunista pártok reakciójával, amit a jobboldali szociáldemokrata vezetők magatartása váltott ki – hiszen e jobboldali vezetők a háború utáni évek forradalmi fellendülése idején közvetlen segítséget nyújtottak a proletariátus osztályellenségeinek, s nemritkán velük együtt nyomták el a dolgozók megmozdulásait és a harcos antikommunizmus álláspontjára helyezkedtek.

A Komintern V. kongresszusa fontos határozatokat hozott a szakszervezeti egységről is. Lozovszkij tartotta az előadói beszédet. Kijelentette: „...lehetetlen megnyerni a tomegeket a szakszervezetek megnyerése nélkül". Élesen bírálta több olyan kommunista párt gyakorlatát, amelyek lebecsülték a munkát a reformista szakszervezetekben, s híveiknek azt tanácsolták, hogy lépjenek ki ezekből. A szakszervezetekből való kilépés nem a kilépők aktivitását tanúsítja, hanem a kétségbeesés tünete. Azokban az országokban, ahol, mint Franciaországban és Csehszlovákiában, párhuzamos szakszervezeti központok léteznek, legyen a fő jelszó: „Egység közös kongresszus útján". „A reformistáknak, akik szétszakítják a szakszervezeti mozgalmat, semmiképpen nem szabad a kezükbe adni az egység monopóliumát" – mondotta Lozovszkij.[19]

Az OK(b)P küldöttsége a nemzetközi szakszervezeti mozgalom egységének megvalósítására fontos javaslatot terjesztett elő. Célszerűnek tartotta, hogy a Profintern javaslattal forduljon az Amszterdami Szakszervezeti Internacionáléhoz, hogy arányos képviseleti alapon hívják össze valamennyi szakszervezet nemzetközi kongresszusát a Vörös Szakszervezeti Internacionálé és az Amszterdami Internacionálé egyesítése céljából. „Mi, kommunisták – mondotta az OK(b)P küldöttségének javaslata –, elvileg a szakszervezeti mozgalom egysége mellett vagyunk, és Oroszországban minden pártszakadás ellenére a szakszervezetek egysége érintetlen maradt."[20] Lozovszkij előadói beszédének megfelelően az V. kongresszus olyan határozatot hozott, amely megfelelt a munkásegységfront létrehozásáért folytatott harc feladatainak. „A Kommunista Internacionálé egész tevékenységén vörös fonálként húzódik végig a harc a szakszervezeti világmozgalom egységéért – mondotta a határozat. Ez nem abból ered, mintha fetisizálnánk a szervezkedést, hanem abból a meggondolásból, hogy a szakszervezeteken belüli egységért harcolva, a

19 Pjatij Vszemirnij kongressz Kommunyisztyicseszkovo Inernacionala. I. rész. 805., 807. old.

20 CPA IML. f. 492. op. 1. ed. hr. 134. l. 19.

kommunisták kiszélesítik a Kommunista Internacionálé kommunista pártjainak befolyási szféráját, egy percre sem szakadva el a tomegektől. A szakszervezeti mozgalom egységéért folytatott harc a tomegek megnyerésének legjobb eszkoze és módszere. Ezért semmi nem késztetheti és semminek sem kell késztetnie a Kommunista Internacionálét és a hozzá csatlakozott kommunista pártokat arra, hogy alapvető irányvonalukat megváltoztassák. A Kommunista Internacionálé régi jelszavai – a szakszervezetek megnyerése, nem pedig szétrombolása, harc a szakszervezetekből való menekülés ellen, harc azért, hogy a kilépettek visszalépjenek, harc az egységért – érvényben maradnak, s ezeket teljes határozottsággal és eréllyel meg kell valósítani."[21]

1924 júliusában Moszkvában megtartották a Voros Szakszervezeti Internacionálé IV. kongresszusát. A kongresszus meghirdette az egységes Szakszervezeti Internacionálé jelszavát, s elhatározta, hogy tárgyalásokat kezd az Amszterdami Internacionáléval és az angol trade-unionok Főtanácsával, amelyeknek balszárnya a szakszervezeti mozgalom egysége mellett nyilatkozott.

Azzal a különosen nagy veszéllyel kapcsolatban, amelyet a fasizmus a forradalmi mozgalomra jelentett, és az antifasiszta mozgalom feladataival kapcsolatban Olaszországban, a Komintern V. kongresszusa megvizsgálta a fasizmus elleni harc módszereinek a kérdését. Rámutatott arra, hogy a fasizmus elleni harc kimenetele a néptomegek, s mindenekelőtt a munkásosztály és a kommunista párt aktivitásától függ. A kongresszus lehetséges perspektívának tartotta mind a fasizmus kozvetlen megdontését győzedelmes proletárforradalom útján, mind pedig felváltását a burzsoá demokrácia egyik vagy másik formájával. Az Olaszországban kovetendő rugalmas politikát a Bordiga-csoporttal folytatott vitában dolgozták ki a kongresszuson, mivel Bordigáék úgy vélték, hogy a fasizmust csakis a proletariátus diktatúrája válthatja fel az országban.

A kongresszus záróülésén megválasztották a Kommunista Internacionálé Végrehajtó Bizottságát.

A Komintern szüntelenül gazdagodott a pártok gyakorlati tapasztalataival, és elméletileg általánosította azokat. Taktikai fordulatai rendszerint és végső soron szekcióinak és a tőke elleni harc világfrontjának a helyzetét tükrozték vissza. A történelmi feladat abban állott, hogy a kommunista világforradalom osztagait oly módon tomorítse, hogy mindegyikük mozgásba hozza a dolgozók, az elnyomottak, a kizsákmányoltak tomegét.

21 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 439. old.

A Kommunista Internacionálé harca a tőke elleni munkásegységért és az imperialistaellenes egységfrontért

A kommunista pártok harca az egységfrontért a különböző országokban

A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége a húszas évek közepére nagy sikereket ért el a szocializmus építésében. Befejeződött a helyreállítás időszaka. Az ország előtt az iparosítás, a fejlett szocialista gazdaság létrehozásának grandiózus feladata állott.

A trockisták ebben az időpontban indítottak támadást ama nagy fontosságú lenini elv ellen, hogy a szocializmus *egy* országban is felépíthető. Az OK(b)P XIV. konferenciája (1925. április 27–29.) a leghatározottabban elítélte Trockij tételét, amely szerint lehetetlen a szocializmust az európai proletariátus állami formában történő támogatása nélkül építeni, és rámutatott: a pártnak „bátran és határozottan kell építenie a szocializmust már most".[22]

Röviddel az OK(b)P XIV. konferenciája után „új ellenzék" alakult ki. Zinovjev és Kamenyev, kezdetben leplezett formában, később pedig nyíltan is, támogatni kezdte Trockijt. Az ellenzék fellépései károsan hatottak a szocializmus építésére.

Az SZK(b)P 1925 decemberében megtartott XIV. kongresszusa szétzúzta a Zinovjev és Kamenyev vezette „új ellenzéket".[23] Az ellenzékieknek mint a szocialista építés ellenségeinek és szabotálóinak a leleplezése gátat emelt a trockisták és a zinovjevisták elé, akik igyekeztek támaszt szerezni maguknak a tőkésországok kommunista pártjaiban.

A Szovjetunió Kommunista Pártjának az ország iparosítására vonatkozó irányvonala azt jelentette, hogy a Szovjetunió gyorsan hatalmas gazdasági, politikai és katonai erővé válik, amely mind nagyobb befolyást gyakorol a forradalmi világfolyamatra.

22 Az SZKP kongresszusainak, konferenciáinak és központi bizottsági plénumainak határozatai. II. rész. Szikra 1954. 198. old.

23 A kongresszus jóváhagyta a párt nevének megváltoztatását: új neve Vszeszojuznaja Kommunyisztyicseszkaja Partyija (bolsevikov) – magyar használatban: a Szovjetunió Kommunista (bolsevik) Pártja – SZK(b)P – lett. – *Szerk.*

Miközben a szovjet nép, élén a kommunistákkal, hozzáfogott az ország iparosításához, a tőkésországok kommunista pártjai szívós harcot folytattak a dolgozók létérdekeiért. Németországban a monopóliumok támadása ellen, a reakciós monarchista csoportok ellen, a 8 órás munkanapért, a Dawes-terv következményei ellen kellett harcolni. Franciaországban a kommunista párt 1925-ben kampányt bontakoztatott ki a marokkói gyarmati háború ellen, a Rif Köztársasággal való azonnali békekötésért és valamennyi gyarmati nép függetlenségéért. A kommunista párt szorgalmazta az üzemi egységbizottságok szervezését, amelyek közös harcba vitték a kommunista, a szocialista és a párton kívüli munkásokat. Csehszlovákiában a kommunisták kampányt indítottak a drágaság ellen.

Angliában a kommunisták az elsők között vettek részt a trade-unionok „kisebbségi mozgalmának" szervezésében. 1924 augusztusában tartották a „kisebbségi mozgalom" első angliai országos konferenciáját. Elnökké Tom Mannt, főtitkárrá pedig Harry Pollittot választották meg. A brit szakszervezetek balszárnya, amelyet a „kisebbségi mozgalom" képviselt, a termelés munkásellenőrzésének, a háború elleni harcnak és a szakszervezeti egység megvalósításának a követelésével lépett fel.

1925 őszén a bányatulajdonosok bércsökkentési kísérlete a munkások elszántságába ütközött, hogy megvédelmezik jogaikat. Az uralkodó körök kénytelenek voltak meghátrálni. 1925. július 31-ét, amikor egységes fellépésükkel győzelmet arattak, a munkások „vörös pénteknek" nevezték el. A kommunista párt figyelmeztette a munkásokat, hogy újabb osztályösszeütközésekre kell felkészülniük.

Több gyarmati és függő helyzetben levő országban a fiatal kommunista pártok erélyesen bekapcsolódtak a nemzeti függetlenségi harcba. Indonéziában a kommunista párt mozgósította a tömegeket a hollandi gyarmati uralom ellen, és tekintélyes politikai erővé vált.

A kommunista pártok, a Komintern vezetésével, mindenütt a dolgozó tömegek érdekeinek szószólóiként léptek fel, önfeláldozóan védelmezték a demokratikus szabadságjogokat, harcoltak az imperialista háború veszélye ellen, felléptek a Szovjetunió védelmében, a tömegek között propagálták a proletár internacionalizmus elveit és a kommunizmus eszméit. Tevékenységük azonban a burzsoázia és a jobboldali szociáldemokrácia makacs ellenállásába ütközött. A burzsoázia uralkodó körei, amelyek sokat tanultak a háború utáni viharos években, ügyesen manővereztek: engedményeket és félengedményeket tettek, felhasználták a burzsoá parlamentarizmus módszereit, ott pedig, ahol a helyzet kiéleződött, cinikus rágalmakat és kegyetlen megtorlást zúdítottak a munkásokra. Például az angol konzervatívok, néhány nappal a parlamenti választások előtt,

1924 októberében egy hamisítványt tettek közzé, az úgynevezett „Zinovjev-levelet", amely állítólag a Komintern utasításait tartalmazta fegyveres felkelés szervezésére Angliában, a burzsoázia hatalmának megdöntése céljából. A konzervatívok provokációjának nem kis szerepe volt abban, hogy a labourista kormány megbukott a választásokon.

A „szervezett kapitalizmus" eszméit hirdető jobboldali szociáldemokraták sok országban az úgynevezett „gazdasági demokrácia" politikáját valósították meg, amely lényegében igazolta az állammonopolista kapitalizmus rendszabályait. A tőkés állam beavatkozását a gazdasági életbe a szociáldemokraták úgy tüntették fel, mint magának a kapitalizmus alapjainak az aláásását, mint a tőke egyeduralmának megingását.

A reformizmus, amely a munkásmozgalomban a fő veszélyt jelentette, a kommunisták egyes csoportjait is megfertőzte, s hozzájárult jobboldali tendenciák keletkezéséhez a kommunista pártokban. A Komintern állandóan figyelmeztette szekcióit ezen elhajlások elleni kérlelhetetlen harc szükségességére. 1925 áprilisában a Komintern Végrehajtó Bizottsága elítélte Rubnik jobboldali csoportját, amely Csehszlovákia Kommunista Pártján belül formálódott ki, és dezorganizálta a munkások tömegakcióit. „Politikai árulásnak" minősítve e csoport cselekedeteit, a KIVB ezen „súlyos szociáldemokrata örökséggel" való leszámolást követelte, és rámutatott arra, hogy Csehszlovákia viszonyai között abban az időben a jobboldali veszély ellen kellett összpontosítani.[24]

1926 márciusában a Komintern, a Francia Kommunista Párt helyzetét vizsgálva, rámutatott: „Rendkívül káros... hogy a párton belül lebecsülik a jobboldali veszély jelentőségét. Pedig a jobboldali veszély már állhatatosan kopogtat a párt ajtaján."[25] A KIVB Rosmer és Monatte csoportját, valamint Souvarine csoportját is a jobboldali befolyás közvetítőjeként jellemezte az FKP-ban (később e csoportok egyesültek a trockizmussal, és nyíltan pártellenes álláspontot foglaltak el).

A kommunista pártok eszmei és szervezeti megerősödését nagyban elősegítette a Komintern Végrehajtó Bizottságának V., kibővített plénuma (1925. március 21–április 6.), ahol a figyelem középpontjában a kommunista mozgalom igen fontos elméleti és gyakorlati problémái állottak. A plénum elfogadta „A Kommunista Internacionálé pártjainak bolsevizálása" című téziseket. A tézisek megállapították: „Már a Kommunista Internacionálé III. kongresszusa idején kezdett megmutatkozni, hogy a világforradalom többé-kevésbé elhúzódó fejlődési szakasza előtt állunk.

24 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 507–508. old.
25 Ugyanott, 592. old.

Az V. kongresszus időpontjában ez még inkább nyilvánvalóvá vált. A forradalom lassú és elhúzódó fejlődése mellett a bolsevizálás jelentősége nem csökken, hanem növekedik..." A plénum határozata kinyilvánította, hogy a kommunistáknak még szívósabban kell azon munkálkodniuk, hogy „olyan proletár magot kovácsoljanak ki, amely minden körülmények között előkészíti és szervezi a proletárforradalmat".[26]

A forradalmi párt helyes fejlődését és megerősödését – mutatott rá a plénum – csakis a kétfrontos harc biztosíthatja: mind a jobboldali veszély ellen, mind pedig az „ultrabaloldali" elhajlás ellen, minthogy az egyik is és a másik is objektíve az ellenséges erők előretörését segíti.

Az V. plénum nyomatékosan hangsúlyozta a kommunista pártok eszmei és elméleti színvonala emelésének szükségességét, mert ez az előfeltétele megszilárdításuknak és harcképességük fokozásának. Minden kommunista pártnak legfontosabb feladata, hogy elsajátítsa a leninizmust, amely új szakasz a marxizmus fejlődésében. Marxizmus nélkül nincs leninizmus, leninizmus nélkül pedig nem létezhet forradalmi marxizmus – szögezte le az V. plénum. – A leninizmus a monopoltőke (az imperializmus), az imperialista háborúk és a proletárforradalmak korszakának marxizmusa. A Kommunista Internacionálé – mondotta a plénum határozata – azt a feladatot tűzi maga elé, hogy olyan nemzetközi szervezetté váljék, amely tevékenysége során megvalósítja a leninizmus elméletét és gyakorlatát. Ez a feltétele az egyes pártok eszmei és szervezeti megerősödésének is.

A Komintern V. kongresszusán és a KIVB V. plénumán kidolgozott bolsevizálási politika fontos szerepet játszott a kommunista pártok eszmei, politikai és szervezeti színvonalának emelésében, abban, hogy elsajátítsák a marxi–lenini elveket és növeljék harckészségüket. A pártok bolsevizálása végett indított kampány, amelynek segítenie kellett a külföldi elvtársakat abban, hogy elsajátítsák „az orosz tapasztalatok egy részét" – írta Togliatti –, már nagy lendületet vett. „E kampány minden országban arra szolgált, hogy előrevigye a pártok és vezető kádereik képzésének ügyét, eltávolítva azokat az embereket és csoportokat, akik, illetve amelyek nem akarták komolyan elsajátítani a marxi–lenini elveket, s makacsul szembeszegültek a fegyelemmel és a forradalmi párt munkamódszereivel."[27]

A bolsevizálás folyamán megváltozott a pártok struktúrája. A súlypont az üzemi sejtekben végzett munkára tevődött át, aminek nemcsak

26 Ugyanott, 475. old.

27 *P. Togliatti:* Sul movimento operaio internazionale. Róma 1964. 301. old.

szervezeti, hanem politikai jelentősége is volt: kikovácsolódott a kollektív vezetés. Ugyanakkor egyes esetekben a bolsevizálás során nem vették eléggé figyelembe azokat a sajátos, konkrét feltételeket, amelyek közepette a különböző országok kommunista pártjai működtek.

A KIVB V. plénuma rámutatott a trockizmus különös veszélyére: a trockizmus összekapcsolja „az európai opportunizmust a »baloldali-radikális« frazeológiával". „A trockizmus – mondotta a plénum határozata – a leninizmus elleni sokéves harc rendszere; nemcsak orosz jelenség, hanem nemzetközi jelenség is."[28]

Lenini szellemben döntött a plénum a proletariátus szövetségeseinek kérdéséről a forradalomban; rámutatott arra, hogy szükséges „kipuhatolni a konkrét szövetségest az adott konkrét feladatra".[29] Bírálta néhány párt által a múltban és „a Kommunista Internacionálé több szekciója által még most is" a parasztság irányában tanúsított helytelen, szektás magatartást.[30] Az egységfront taktikáját úgy határozta meg, mint a tömegek forradalmi harcba való bevonásának jellegzetes leninista módszerét. Több nyugat-európai országra vonatkozóan a plénum azt mondotta, hogy a városi alkalmazottak – hivatalnokok, műszaki értelmiségiek stb. – jelentős rétegei, a burzsoázia és a proletariátus jelenlegi erőviszonya mellett, bizonyos mértékben a harcoló proletariátus szövetségeseivé válhatnak; egyes országokban pedig e rétegek, bizonyos feltételek között, többé-kevésbé ahhoz hasonló szerepet is játszhatnak, amilyet Oroszországban a proletárforradalom némely szakaszában a parasztság játszott.

A plénum részletesen megvizsgálta a nemzeti és gyarmati kérdést. Konkretizálta azokat a javaslatokat, amelyek e vonatkozásban már a Komintern V. kongresszusán felmerültek. Az OK(b)P küldöttségének vezetője, D. Z. Manuilszkij, a kongresszuson tartott előadói beszédében azt mondotta: az események bebizonyították, mennyire helyes a Kominternnek egyfelől a proletariátus, másfelől az elnyomott nemzetek és a gyarmatok forradalmi egységfrontjára vonatkozó eszméje. Az előadó szükségesnek tartotta a gazdag tényanyag általánosítását „a proletariátus és a különböző országok elnyomott nemzetiségei forradalmi egységfrontja kérdésében"; felszólított a több országban e kérdésben elkövetett hibák elemzésére, valamint rámutatott arra, hogy értékelni kell a „Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége megalakulásának tényét,

28 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 481. old.
29 Ugyanott, 486. old.
30 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 481. old.

mint a nemzeti kérdés megoldását egy soknemzetiségű parasztországban a proletárdiktatúra viszonyai között.[31]

Azzal a tendenciával kapcsolatban, hogy Keleten viszonylag radikális antiimperialista programmal munkás-paraszt pártokat hoznak létre, a Kelet kommunista pártjainak meg kellett határozniuk álláspontjukat. A jávai kommunistáknak a Komintern azt ajánlotta, hogy „vegyenek részt az ottani munkás-paraszt pártban", a kínai kommunistáknak pedig, hogy lépjenek be a Kuomintangba, ami segítheti a pártot abban, hogy határozottabb küzdelmet folytasson az imperializmus ellen. Dimitrij Zaharovics Manuilszkij beszédében rámutatott „a Keletet forradalmasító ilyen új jelenségek nihilista ignorálásának veszélyére", s ugyanakkor arra is: megengedhetetlen, hogy a kommunista pártok „vulgárisan működjenek együtt a kispolgársággal, elveszítve önálló osztályarculatukat".[32]

A Komintern Végrehajtó Bizottságának V. kibővített plénuma megvitatta, milyen tapasztalatokkal járt a kommunisták részvétele a nemzeti felszabadító mozgalomban. Április 6-án határozatokat hozott, amelyekben értékelte az indiai, az indonéziai, az egyiptomi politikai helyzetet, s program jellegű és taktikai kérdésekben ajánlásokat adott ezen országok kommunistáinak.

A plénum megállapította: „egyrészről a brit imperializmusnak a kommunista elemek, a munkásmozgalom és a következetes nacionalisták elleni megtorló politikája, másrészről pedig a nemzeti mozgalmon belüli ellentétek időlegesen meggyengítették az indiai tömegek ellenállását a brit imperializmussal szemben". Abból kiindulva, hogy a dolgok ilyen állása nem jelenti sem a nemzeti felszabadító mozgalom vereségét, sem pedig csődjét az országban, hanem csak a nemzeti pártokon belüli ideiglenes válságot, a plénum arra az álláspontra helyezkedett, hogy „Indiában elvtársaink egyik legfontosabb feladata jelenleg a nemzeti felszabadító mozgalom kialakításán dolgozni, elszántan küzdve India függetlenségéért". Az indiai kommunistáknak a plénum azt ajánlotta, hogy folytassák a munkát az Indiai Nemzeti Kongresszusban, az ország legnagyobb tömegszervezetében, azzal a céllal, hogy „nemzeti forradalmi tömegpártot és összindiai imperialistaellenes tömböt hozzanak létre"; találják meg a módját annak, hogyan késztethetnék „az indiai burzsoáziát határozottabb politikai harcra; az egységfront alapján támogassák a burzsoázia ellenállásának minden formáját az imperializmussal szemben".

31 Pjatij Vszemirnij kongressz Kommunyisztyicseszkovo Internacionala. I. rész. 591–592. old.

32 Ugyanott, 593. old.

A plénum az indiai kommunisták fő feladatát abban látta, hogy „a kommunista csoportok és elemek egyesítésére törekedjenek a munkásosztály erős pártjában, a kommunista pártban".[33]

Az indonéziai helyzet elemzése során a plénum rámutatott arra, hogy a kommunista pártnak „meg kell hirdetnie a Jáva szigetén működő valamennyi nemzeti forradalmi párt imperialistaellenes blokkjának jelszavát". Ám Indonézia Kommunista Pártjának egyes vezetői, mint a plénum megállapította, idő előtt átugorva az imperialistaellenes demokratikus forradalom szakaszát, „a szovjethatalom jelszavait alkalmazták Jávára, amely jelszavak nem gyűjthették a Szarekat Rakjat nemzeti forradalmi párt köré a parasztság és a városi burzsoázia tömegeit".[34]

Az egyiptomi kommunistáknak a plénum azt ajánlotta, hogy támogassák „a nemzeti forradalmi mozgalom valamennyi formáját, s minden módon járuljanak hozzá bázisának kiszélesítéséhez és harcának fokozásához".[35]

A plénum határozatot fogadott el az Amerikai Egyesült Államok kommunistáinak taktikájáról is az amerikai imperializmus által elnyomott országokban folyó felszabadító mozgalmakkal kapcsolatban. Az amerikai kommunistáknak a plénum a következőket ajánlotta: „A legaktívabb módon segítsék a nemzeti forradalmi mozgalmakat azokban az országokban, amelyek jelenleg az Egyesült Államok gyarmatai vagy félgyarmatai"[36] (vonatkozik ez a többi között Puerto Ricóra, a Fülöp-szigetekre és Kubára); nyújtsanak segítséget a Fülöp-szigetek Kommunista Pártjának megalakításához, s ebben az országban a forradalmi szakszervezeti mozgalom és a parasztszervezetek megszilárdításához; az amerikai kontinens valamennyi más kommunista pártjával együtt munkálkodjanak egy összamerikai antiimperialista liga létrehozásán, az amerikai imperializmus elleni propaganda megszervezése céljából Közép- és Dél-Amerikában.

A Komintern Végrehajtó Bizottsága úgy vélte, hogy történelmi távlatban fellendülőben vannak a nemzeti felszabadító mozgalmak, s arra orientálta a kommunista pártokat, hogy küzdjenek az első sorokban. Ugyanakkor óva intette az elnyomott országok kommunistáit az elsietett, a tömegek támogatását nem élvező akcióktól.

A Komintern a kommunistákat a proletariátus körében végzendő munkára serkentette, mivel a proletariátus képes maga köré tömöríteni

33 CPA IML. f. 495. op. 163. ed. hr. 178. 1. l. 3–4.
34 Kommunyiszt, 1969. 4. sz. 16–17. old.
35 CPA IML. f. 495. op. 163. ed. hr. 180. l. 2.
36 CPA IML. f. 495. op. 163. ed. hr. 186. l. 3.

valamennyi dolgozót és kizsákmányoltat, minden imperialistaellenes erőt. Ugyanakkor, figyelembe véve, hogy a gyarmatokon és a félgyarmatokon a munkásosztály még csak kialakulóban van, és hogy a kommunista pártok ott még csupán az első lépéseket tették meg, a KIVB korainak tartotta a proletárhegemónia jelszavának kiadását és annak felvetését, hogy akár csak ezen országok legfejlettebbjeiben is közvetlen feladat lenne a kommunisták vezető szerepének biztosítása a felszabadító mozgalomban.

Az elnyomott országok kommunista pártjai előtt óriási lehetőségek nyílnak meg, ha részt vesznek a nemzeti felszabadító harcban. Részvételük lendületet és erőt ad a nemzeti felszabadító mozgalomnak, forradalmasítja azt, és elősegíti, hogy a legelszántabb imperialistaellenes erők kezébe menjen át a vezetés – állapította meg a Komintern. A KIVB „népi-forradalmi", „népi" és „munkás-paraszt" pártok létrehozására gondolt, megjegyezve, hogy a Kelet kommunistáinak szívós, következetes munkával az antiimperialista front politikai szervezeteivé kell változtatniuk azokat.

Ezek a határozatok a II. és a IV. kongresszus eszméinek továbbfejlesztését, valamint a Komintern és a gyarmati kommunista pártok tapasztalatainak általánosítását jelentették. Az imperializmus által elnyomott vagy tőle függő országokban megjelent és szervezetileg kialakult a kommunista mozgalom. 1925 augusztusában megalakult Kuba Kommunista Pártja, amely rövidesen a Komintern szekciójává vált. 1925-ben egész Latin-Amerikában 7,5 ezer kommunista volt. A Kommunista Internacionáléval való kapcsolatok szorosabbá válása, a lenini eszmei örökség elsajátítása segített Latin-Amerika kommunista pártjainak az anarchista hagyományok leküzdésében és abban, hogy hazájukban alkotó módon alkalmazzák a marxi–lenini elméletet.

A KIVB V. kibővített plénumának határozatai fontos szerepet játszottak a kommunista pártok tömegpolitikájának kifejlesztésében mind a nyugati országokban, mind pedig a Kelet elnyomott országaiban.

1925–1926-ban a tőkésországok kommunistái nagy sikereket értek el a munkás-egységfront kifejlesztésében.

A Komintern a kommunista pártoknak azt ajánlotta, hogy a munkásosztály akcióegységének megvalósítása végett tegyenek konkrét javaslatokat más munkáspártoknak és antifasiszta pártoknak. 1925. november 26-án a KIVB Elnöksége a következőket írta erről az Olasz Kommunista Párt vezetőségének: „A párt alkalmazta az egységfrontot alulról, szükségesnek tartva, hogy mindenekelőtt az üzemek munkástömegei között bontakoztassa ki az egységfront-tevékenységet; ez teljességgel helyes,

de egyáltalán nem zárja ki annak hasznosságát, hogy ezzel egyidejűleg más pártok vezető szerveihez is forduljon..."[37]

1926. január 9-én a Francia Kommunista Párt Központi Bizottsága felhívást bocsátott ki a szocialista párt rendkívüli kongresszusának összehívásával kapcsolatban. A Komintern Végrehajtó Bizottsága több vonatkozásban hibásnak ítélte ezt a felhívást. Úgy vélte, hogy a kommunista pártnak közvetlenül a kongresszus küldötteihez kellett volna fordulnia. „De az önök felhívása a francia munkásoknak és a munkás-szocialistáknak van címezve. Így járva el, önök a lehetőségét is kizárták annak, hogy a kongresszus egységfront-javaslatukra válaszoljon..." A KIVB azt is hibának tartotta, hogy „egy kaptafára húzzák" a szocialista párton belüli különféle áramlatokat. „Önök ezzel megkönnyítik a szocialista munkások közeledését a szocialista vezérekhez – mondotta a levél –, holott a mi politikánknak inkább el kell mélyítenie az őket elválasztó szakadékot... Az a hang, amelyet önök javaslatukban a szocialista vezérek irányában használnak, eleve kizárja az egységfront megvalósításának a lehetőségét... Önök elfelejtik, hogy előbb a vezetőkhöz kellett volna fordulni – és nem ilyen hangon –, s csak azután, ha elutasításban részesülnek, kell azt tenni, amit önök tettek: a vezérek feje felett az őket követő tömegekhez fordulni. Csak elutasítás esetén kell önöknek a vezéreket megfelelő módon leleplezniük."[38]

Az egységfrontért folytatott harcban, leküzdve a jobboldali és a „baloldali" elhajlásokat, a kommunista pártok megerősödtek. A kommunisták mind jobban felismerték, milyen ártalmas befolyást gyakorolnak a pártok politikájára a baloldali szektás csoportok. Éppen ebben az időszakban távolították el több kommunista párt vezetéséből a kispolgári kalandor tendenciákat kifejezésre juttató ultrabaloldaliakat. Németországban az NKP-t vezető Fischer–Maslow-csoport ultrabaloldali politikája jelentékeny kárt okozott a pártnak és a munkásmozgalomnak, s a kommunisták pozícióinak jelentékeny meggyengüléséhez vezetett a szakszervezetekben. Az 1924 decemberi Reichstag-választásokon a Fischer–Maslow-csoport jelszava ez volt: „A proletariátus diktatúrájáért és a szocializálásért!" (A munkás-paraszt kormány jelszavát még mint agitációs eszközt is elvetették.) E választásokon a párt 1 millió szavazatot vesztett az 1924 tavaszi választásokhoz képest. 1925-ben a német ultrabaloldaliak kijelentették, hogy szolidárisak a Szovjetunióbeli ellenzékkel. Politikai irányvonaluk nyilvánvaló ellentéte a forradalmi harccal és

37 CPA IML. f. 495. op. 2. ed. hr. 43. l. 40.
38 CPA IML. f. 495. op. 2. ed. hr. 47. l. 122–123.

a párt fejlődésével odavezetett, hogy elvesztették a tömegek támogatását. 1925 októberében az ultrabaloldaliakat eltávolították az NKP vezetéséből; helyüket a munkásosztály kipróbált vezérei foglalták el, élükön Ernst Thälmann-nal. Az ultrabaloldaliak letörésében az NKP-nak nagy segítséget nyújtott a Komintern Végrehajtó Bizottsága, amely élesen bírálta Fischer és Maslow csoportját, s Thälmann munkáscsoportját támogatta.[39] Németországban „az ultrabaloldali szárny volt a legfőbb fék a tömegek megnyerésének folyamatában" – állapította meg a KIVB.[40]

Az Olasz Kommunista Pártban is befejeződött a Bordiga ultrabaloldali irányzata elleni harc. Lyon francia városban tartották meg a III. kongresszust, ahol az Antonio Gramsci és Palmiro Togliatti vezette marxista–leninista mag körül a párt konszolidálódott.

Japánban is ekkor küzdötte le a kommunista párt Fukumoto balos elhajlását; Fukumotóék lebecsülték a proletár tömegszervezetek jelentőségét s a munkásosztály részleges követeléseiért folytatott harcot.

A Kominternnek és szekcióinak következetes harca a jobboldali és a „baloldali" elhajlások ellen, hozzájárult a kommunista pártok eszmei és szervezeti megerősödéséhez, bolsevizálásukhoz.

Ahol a kommunista pártok helyesen alkalmazták az egységfronttaktikát, jelentős eredményeket értek el. Nagyszerű példa volt erre a fejedelmek vagyonának elkobzásáért Németországban folytatott kampány (1925 végén – 1926 első felében). Az egységfrontban fellépő kommunista és szociáldemokrata munkások, a szakszervezetek tagjai körül a parasztok, a kézművesek és az értelmiség képviselőinek jelentős tömegei is tömörültek. A tömegek nyomására a szociáldemokrata párt vezetősége kénytelen volt megegyezni a kommunista párt Központi Bizottságával a fejedelmek vagyonának ellenszolgáltatás nélküli elkobzásáért folytatandó közös harc érdekében. A népszavazás során több mint 14,5 millió választó szavazott a fejedelmek vagyonának kisajátítása mellett, ami jelentősen meghaladta az előző Reichstag-választásokon az NKP-ra és az NSZDP-re együttesen leadott szavazatok számát.

Thälmann azt mondotta erről a kampányról, hogy erősítette a proletariátus osztályharcát, gyengítette a szociáldemokrata párt kapcsolatait a burzsoá pártokkal, az NSZDP-t a kommunisták támogatására késztette, és rést ütött azon a falon, amely régóta állott a szociáldemokrata párt és a kommunista párt között.[41]

39 CPA IML. f. 558. op. 2. ed. hr. 6373. l. 2.

40 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 579. old.

41 *E. Thälmann:* Izbrannije sztatyi i recsi. 1919–1928. 1. köt. Moszkva 1953. 235., 248. old.

Az Olasz Kommunista Párt azért küzdött, hogy az ország valamennyi demokratikus ereje egyesüljön a fasiszta diktatúra ellen. III. kongresszusán, 1926 januárjában az OKP elemezte az olasz társadalom ellentmondásait, és arra a következtetésre jutott, hogy a munkásosztálynak kell vállalnia azokat a nemzeti feladatokat, amelyeket a polgári demokratikus forradalom nem oldott meg. A kongresszus rámutatott arra, hogy a pártnak a proletariátust és szövetségeseit „egész sor részleges akción keresztül" kell elvezetnie a proletárforradalomhoz, és hogy tevékenysége megkönnyítése céljából a párt „javasolhatja az általános politikai problémák közbülső, kompromisszumos megoldását, s agitálhat mellettük a tömegek között".[42] Ezzel kapcsolatban a kongresszus különös figyelmet fordított a fasiszta törvényhozás elleni, a monarchia elleni harc és a dolgozók demokratikus szabadságjogaiért és a földreformért stb. vívott küzdelem jelszavaira.

A Komintern és a Profintern ama törekvése, hogy nemzetközi méretekben megvalósítsák a munkásosztály akcióegységét, kifejezésre jutott a különböző irányzatú szakszervezeti központok, a többi között a Szovjetunió szakszervezetei és a tőkésországok szakszervezeti közötti kapcsolatok erősítésében. 1925 tavaszán megalakították a szakszervezeti egység Angol–Orosz Bizottságát. Ennek létrejöttében nagy szerepet játszott az angol „kisebbségi mozgalom", amelynek nyomására a trade-unionok vezetői beleegyeztek e lépésbe. Az Angol–Orosz Bizottság azt a feladatot tűzte maga elé, hogy fejleszti a szovjet és az angol szakszervezetek kapcsolatait, közös akciókat szervez a nemzetközi szakszervezeti mozgalom egységéért, a tőke támadása és a szovjetellenes háború veszélye ellen.

A KIVB VI. kibővített plénuma (1926. február 17–március 15.) szintén az egységfront jegyében ült össze, ismételten felhívva a kommunista pártok figyelmét az együttműködés szükségességére a szociáldemokrata munkásokkal. A plénum megállapította, hogy a szociáldemokrácia balszárnyának képviselői – akik felléptek a burzsoáziával való együttműködés és a koalíciós kormányokban való további részvétel ellen –, ha gyenge formában is, de kifejezték az egyszerű szociáldemokrata munkások elégedetlenségét a megalkuvás politikájával. „A Kommunista Internacionálénak és szekcióinak – szögezte le a plénum – határozottan és őszintén elébe kell menniük a szociáldemokrata munkások e becsületes egységtörekvésének."[43] A Komintern azért tartotta szükségesnek a

42 Tridcaty let zsiznyi i borbi italjanszkoj kommunyisztyicseszkoj partyii. Moszkva 1953. 235., 248. old.

43 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 541. old.

baloldali szociáldemokráciával való együttműködést, hogy a tőke elleni harcba minél több munkást és dolgozót lehessen bevonni, és az osztályharcok során megmutatni a tömegeknek a reformista vezérek következetlenségét, határozatlanságát és ingadozásait.

A Komintern úgy látta, hogy az egységfronttaktika megvalósítását igencsak előmozdíthatja azzal, ha segíti a szakszervezetek baloldali elemeit, támogatja egységtörekvéseiket, minden országban a szakszervezeti egység helyreállításáért küzd, és harcol az egységes szakszervezeti Internacionáléért. A közös akciók feltételeként nem szabad olyan követeléseket felvetni, amelyek nyilvánvalóan elfogadhatatlanok a reformista gondolkodású munkások számára, ugyanakkor megengedhetetlen a kommunista agitáció szabadságáról való lemondás is. „Az egységfronttaktika mindenekelőtt a munkások közös akcióira irányul – mutatott rá a KIVB –, de ebben nem merül ki. Kedvező körülmények között a kommunistáknak fel kell vetniük olyan részleges követeléseket, amelyek alkalmasak bizonyos félproletár és kispolgári rétegek megnyerésére is."[44]

A Komintern kijelentette, hogy az egységfronttaktikát „nagyobb erővel" fogja alkalmazni „mint bármikor, azaz javasolni fogja a szociáldemokrata munkásoknak (és a pártonkívülieknek) a burzsoázia elleni közös harcot, közös akciókat a politika és a gazdaság valamennyi legfontosabb kérdésében, amelyekben megegyezésre juthatnak a szociáldemokraták és a kommunisták". A francia kommunistáknak adott ajánlásban ez áll: „az egységfronttaktika nemcsak arra való, hogy a vezérek árulását leleplezze, hanem meg kell mutatnia a szervezetlen tömegeknek ama készségünket is, hogy velük együtt dolgozzunk mindennapi követeléseik megvalósulásáért".[45] „A kommunista pártok állandó figyelemmel kísérése, politikai nevelésük, megacélozásuk, továbbá szervezeti összeforrottságuknak, eszmei állhatatosságuknak, forradalmi határozottságuknak és az annak érdekében végzett munka, hogy közelebb kerüljenek a tömegekhez – ez a legközelebbi évekre a Kommunista Internacionálé legfontosabb feladata" – mutatott rá a plénum határozata.[46] A KIVB újból aláhúzta a „Világ proletárjai és világ elnyomott népei, egyesüljetek!" jelszó rendkívüli fontosságát.

44 Ugyanott, 551. old.
45 Ugyanott, 542—543., 596. old.
46 Ugyanott, 547. old.

A Kominternnek nagy szüksége volt elméletileg és politikailag képzett pártmunkásokra. A kommunisták ezrei tanultak a tanintézetekben – a Nemzetközi Lenin Iskolán,[47] a Keleti Dolgozók Kommunista Egyetemén, a Szun Jat-szen Egyetemen –, amelyek a Komintern Végrehajtó Bizottságának vezetésével működtek. A húszas években a Keleti Dolgozók Egyetemén Kínából, Indiából, az arab országokból, Indonéziából, Mongóliából, Japánból, a Fülöp-szigetekről, Latin-Amerikából s a világ más országaiból és tájairól származó forradalmárok tanultak. A Komintern szekciói által küldött hallgatók e tanintézetekben tanulmányozták a marxi–lenini elméletet, a pártépítés alapjait, az agitáció és a propaganda módszereit, s kicserélték hazai tapasztalataikat. A kommunista pártok aktivistái, akik keresztülmentek a gyakorlati harc iskoláján, itt pedig elsajátították a marxi–lenini elméletet és a proletár internacionalizmus elveit, a dolgozó tömegek igazi vezetőivé váltak.

A kommunista pártok eszmei megszilárdításához jelentősen hozzájárult az, hogy a Komintern és szekciói kiadták és széles körben terjesztették a tudományos kommunizmus megalapítóinak műveit. Marx, Engels és Lenin műveit lefordították és legálisan kiadták mindenütt, ahol a kommunistáknak erre lehetőségük volt. Azokban az országokban, ahol a kommunista pártok illegalitásban voltak, e műveket illegális nyomdákban nyomtatták, álnéven adták ki, megszervezték kiadásukat külföldön, és illegálisan az országba szállították. A kommunista pártok terjesztették a Komintern könyveit és brosúráit, amelyekben Marx, Engels, Lenin műveit, a KIVB határozatait, leveleit és felhívásait, az üléseiről készült gyorsírói feljegyzéseket, a Komintern vezető személyiségeinek beszédeit és cikkeit tették közzé. Sok nyelven jelent meg a KIVB tájékoztató közlönye is, az „Inprekorr". 1929-ig a Komintern kiadványai 38 országban 40 nyelven jelentek meg.[48]

1924. január 22-én a KIVB Elnöksége határozatot hozott Lenin válogatott műveinek idegen nyelveken való kiadásáról.[49] Rövidesen meg is jelentek e művek német, angol, francia, spanyol, olasz, norvég, japán, lengyel, finn nyelven és más nyelveken. 1929-ig Ausztriában Lenin egyes művei közül tizenötöt, Angliában huszonkilencet, Magyarországon tizenhatot, Németországban nyolcvankettőt, Olaszországban tizenhár-

47 Ezt az 1926-ban alapított tanintézetet 1928-ig Nemzetközi Lenin Tanfolyamnak nevezték.

48 CPA IML. f. 495. op. 78. ed. hr. 58.

49 CPA IML. f. 495. op. 2. ed. hr. 27. l. 1.

mat, az Egyesült Államokban tizennyolcat, Csehszlovákiában huszonkettőt stb. adtak ki. 1927-től kezdve a Komintern, a Lenin Intézet segítségével, hozzáfogott Lenin műveinek a kiadásához német, angol és francia nyelven. Különösen gyakran adták ki ezekben az években Lenin következő műveit: „Az imperializmus mint a kapitalizmus legfelsőbb foka", „Állam és forradalom", „A proletárforradalom és a renegát Kautsky", „»Baloldaliság« – a kommunizmus gyermekbetegsége", „A szovjethatalom soron levő feladatai" – többször megjelentek nyomtatásban Lenin tézisei és előadói beszédei a Komintern kongresszusain stb. A lenini eszmei örökség a kommunista pártok tevékenységének irányítójává vált. S éppen a leninizmus propagandája, a lenini művek terjesztése volt a Kommunista Internacionálé egyik legnagyobb történelmi érdeme.

A Komintern és a forradalmi világmozgalom fejlődésének problémái az új feltételek között. A trockizmus szétzúzása

A szocializmus szovjetunióbeli építésének történelmi jelentősége.
A KIVB VII. kibővített plénuma

Az osztályharcok során a Kominternnek és szekcióinak sok bonyolult feladatot kellett megoldaniuk. Emellett a húszas évek második felében, a megváltozott feltételekkel kapcsolatban, szükségessé vált a stratégia és a taktika konkretizálása. Különösen élesen vetődött fel az a kérdés: fel lehet-e építeni a szocializmust *egy* országban, amelyet tőkésországok zárnak körül, s milyen szerepet játszik ez az ország a forradalmi világmozgalomban?

E kettős kérdés nemcsak a Szovjetunió Kommunista Pártja politikájának szempontjából volt elsőrendű fontosságú, hanem az egész Kommunista Internacionálé szempontjából is. Hogy a proletariátus osztályharca során felvetődő problémákat megoldhassák, mindenekelőtt ezt a kérdést kellett tisztázni.

A Szovjetunió Kommunista Pártja szilárdan arra a lenini álláspontra helyezkedett, hogy a szocializmus sikeres építése a Szovjetunióban, noha a tőkés körülzárás súlyos feltételei között megy végbe, teljes mértékben biztosítható. Ez az építés – rendkívül nagy szociális és gazdasági feladataival – nem jelent bezárkózást a „nemzeti keretek közé", nem jelenti a Szovjetunió szerepének csökkenését a forradalmi világfejlődésben, hanem, éppen ellenkezőleg, a világforradalom leghatékonyabb tényezője. A Szovjetunió munkásosztályának harca a szocializmus felépítéséért nem volt csak a szovjetország belső ügye, hanem nagy nemzetközi kötelesség teljesítését jelentette, az egész világon folyó forradalmi harcok egységes frontjának legfontosabb része volt.

A Komintern és az SZK(b)P előtt álló program jellegű és taktikai problémák konkretizálása halaszthatatlanná vált azért is, mert az egyesült antileninista, pártellenes blokk, melyet 1926 nyarán a trockisták és az „új ellenzék" hoztak létre, támadást intézett a Kommunista Internacionálé és az SZK(b)P fő irányvonala ellen. A trockizmus mind a

kommunista mozgalom program jellegű irányvonala tekintetében, mind pedig konkrét politikai kérdésekben, a többi között az angol és a kínai kérdésben, a saját platformjával lépett fel.

Angliában 1926 májusában általános sztrájk zajlott – a kapitalizmus ideiglenes stabilizációja éveiben az európai proletariátus legtömegesebb és legelszántabb akciója. A sztrájk előkészítéséből nagy részt vállalt Nagy-Britannia Kommunista Pártja és a szakszervezetek „kisebbségi mozgalma".[50]

A Komintern Végrehajtó Bizottsága, az angliai konfliktus érlelődését tapasztalva, felhívta a nemzetközi proletariátust, hogy szervezzen széles körű szolidaritási mozgalmat az angol munkásokkal. Április 23-án a KIVB Elnöksége nyilatkozatot tett közzé arról, hogy létre kell hozni több ország bányamunkásainak egységfrontját, valamint az Amszterdami Internacionálé és a Vörös Szakszervezeti Internacionálé akcióegységét. „Annak érdekében, hogy az egész világ proletariátusa egységben léphessen fel, amire mindenáron és minden feltételek között törekszünk", háttérbe kell szorítani a forradalmi és a reformista szervezetek közötti nézeteltéréseket.[51] Csakhogy a reformista szervezetek vezetői ezúttal sem tették magukévá a KIVB javaslatát. Az általános sztrájk vereségének egyik legfontosabb oka éppen az a közvetlen segítség volt, melyet a trade-unionok Főtanácsa és a Labour Party jobboldali reformista vezetése a burzsoáziának nyújtott. A trade-unionok Főtanácsa minden módon fékezte az Angol–Orosz Bizottság összehívását a problémák tisztázására és a bányászok megsegítésének megvitatására, amit a szovjet szakszervezetek követeltek.

Az angliai általános sztrájk vereségét, miközben a bányászok még folytatták a sztrájkharcot, a trockista ellenzék megkísérelte kihasználni frakciós céljai érdekében, az SZK(b)P-nek és politikájának diszkreditálására. Az ellenzékiek az Angol–Orosz Bizottság kérdésével kapcsolatban heves tüzet zúdítottak a Komintern politikájára és az SZK(b)P-ra.

1926 júliusában a Szovjetunió Szakszervezeti Tanácsának küldöttsége az Angol–Orosz Bizottságban azt az utasítást kapta: olyan irányvonalat alkalmazzon, hogy „lehetőleg elkerülje a szakítást, és minden-

50 Az általános sztrájkban, tetőzésekor, mintegy 4 millió ember vett részt. Élharcosai a bányászok voltak. A munkások által létrehozott sztrájkbizottságok és „akciótanácsok" helyi hatalmi funkciókat töltöttek be. De a trade-unionok Főtanácsának megalkuvó politikája miatt a sztrájk elvesztette általános jellegét. A bányászok novemberig folytatták a harcot, majd ők is kénytelenek voltak feladni. A szovjet dolgozók nagy erkölcsi és anyagi támogatásban részesítették az angol munkásokat.

51 CPA IML. f. 495. op. 2. ed. hr. 55. l. 106.

áron vonja be az Angol–Orosz Bizottság angol részét a sztrájkoló bányászok sokoldalú megsegítésébe..."[52] Ezzel szemben az ellenzék olyan politikát igyekezett rákényszeríteni az SZK(b)P-ra és a Kominternre, amely lényegében az angol szakszervezeti bürokraták érdekeinek felelt meg. Zinovjevnek az SZK(b)P Politikai Bizottságához beterjesztett tézisei azt követelték, hogy a szovjet szakszervezetek azonnal lépjenek ki az Angol–Orosz Bizottságból. Zinovjev véleménye szerint a kapitalizmus stabilizációja befejeződött vagy végnapjait éli, a tőkés rendszer a forradalmi robbanások időszakába lép, s ezzel kapcsolatban háttérbe szorul az erőgyűjtés taktikája. Nem sokkal ezután Trockij és Kamenyev is fellépett azzal a követeléssel, hogy lépjenek ki az Angol–Orosz Bizottságból, s azt javasolta, hogy irányítsák a főcsapást a Főtanács balszárnya ellen. Az SZK(b)P Politikai Bizottsága elutasította Zinovjev téziseit, valamint Kamenyev és Trockij javaslatait.

A KIVB Elnöksége június 8-án jóváhagyta az angol sztrájk tanulságait összegező téziseket. Ezek megállapították, hogy a sztrájk igazolta a Komintern értékelését a világhelyzetről mint a kapitalizmus viszonylagos és időleges stabilizációjának színteréről. A tézisek leleplezték az angol szakszervezetek reformista vezetőinek áruló szerepét és rámutattak arra, hogy „a munkásmozgalmi opportunizmus szétzúzása nélkül a tőkés rendszert sem lehet szétzúzni". Leszögezték, hogy az Angol–Orosz Bizottságból való „kilépés a Szovjetunió szakszervezetei részéről... nagyon »hősi«, de politikailag gyermeteg és célszerűtlen gesztus lenne".[53] Zinovjev következtetését, miszerint Angliában a reformisták balszárnya vált „a legnagyobb ellenséggé", a KIVB Elnökségének rendkívüli ülése, amely Thomas Bell jelentésének megvitatására gyűlt össze, még május 7-én elvetette.

A KIVB Elnökségének a szakszervezeti egységhez való viszonyát az SZK(b)P KB-jának és KEB-jének egyesített plénumán tartott beszédében Palmiro Togliatti fejtette ki. (A plénum munkájában részt vettek a KIVB Elnökségének tagjai.) Togliatti a következőket mondotta: „Mi az AOB? Egységfronttaktikánk eszköze, olyan eszköz, amelyet a tömegekkel való kapcsolataink építésére használunk... Blokk volt ez a vezérekkel? Természetesen ez az elem is megvolt az AOB-ban. Egységfronttak-

52 CPA IML. f. 495. op. 2. ed. hr. 63. l. 42.

53 Pravda, 1926. június 9. – A szovjet KB és KEB júliusi egyesített plénumán a KIVB Elnökségének tagja, D. Z. Manuilszkij, az ellenzékhez fordulva s annak szektás taktikájára célozva, a következőt mondotta: „Az önök ajtócsapása – ajtóbecsapás a szakszervezeti egység eszméje előtt." (CPA IML. f. 17. op. 2. ed. hr. 246. vip. l. 24.)

tikánkban bizonyos mértékig mindig megvan az ilyenfajta elem... Nemcsak alulról kell alkalmaznunk az egységfronttaktikát, hanem felülről is; a tömegek megnyerése érdekében kénytelenek vagyunk egy sorban állni a vezérekkel." A kilépés az AOB-ból maga után vonta volna a szakszervezeti egység meghiúsulását Franciaországban, és azt az egységfronttaktikát is tönkretette volna, amelyet az Olasz Kommunista Párt valósított meg. „Röviden: ez az egységfronttaktika felszámolása lett volna az egész Internacionáléban."[54]

1926 májusában Zinovjev még egy szektás javaslattal lépett fel: adjon a KIVB utasítást a Kínai Kommunista Pártnak, hogy lépjen ki a Kuomintangból. Az SZK(b)P Központi Bizottsága jogosan értékelte úgy ezt a javaslatot, mint „a kínai forradalmi mozgalom felszámolásának" irányvonalát.[55] A nemzeti és gyarmati kérdésben a KIVB VI. kibővített plénumának határozatait valósította meg, egységfront kialakítását tekintette céljának. Ez általános, globális jelentőségű koncepció volt, s Keleten a gyarmati és a félgyarmati országok sajátosságainak megfelelő formájában jelent meg, azaz mint valamennyi imperialistaellenes erő egyesítésének a politikája.

A trockista–zinovjevista ellenzék mindezen túlmenően fellépett a Komintern fő irányvonala ellen, s a forradalmi világfolyamat fejlődésének távlataira vonatkozó alapvető értékelések és következtetések revízióját követelte. A fő kérdés, amely körül a harc kibontakozott, a szocializmus *egy* országban való felépítésének a lehetősége volt.

Az SZK(b)P XV. pártkonferenciáján (1926. október 26–november 3.) Trockij és Zinovjev, demagóg módon hangsúlyozva a szocializmus szovjetunióbeli építésének nehézségeit, nyíltan megtámadták Lenin ama tételét, hogy a szocializmust *egy* országban is fel lehet építeni. Azt bizonygatták, hogy „elkerülhetetlen" a proletárdiktatúra összeütközése a parasztsággal, és a proletárdiktatúra bukását jósolták. A XV. pártkonferencia mindezt határozottan visszautasította. De a trockista ellenzék folytatta bomlasztó frakciós tevékenységét, s megpróbált antileninista blokkot létrehozni nemzetközi méretekben.

Teljes joggal mondotta akkor Dimitrov: „...jelenleg a Kommunista Internacionálében már nemzetközi frakció szerveződik". Ezért az ellene folytatott harcnak is nemzetközi jellegűnek kell lennie, harcnak „a Kommunista Internacionálé létéért".[56]

54 CPA IML. f. 17. op. 2. ed. hr. 246. vip. l. 81–82.
55 CPA IML. f. 558. op. 1. ed. hr. 5297. l. 1.
56 CPA IML. f. 495. op. 2. ed. hr. 63. l. 42.

A trockizmus tagadta a szocialista építés lehetőségét a Szovjetunióban a nyugati proletariátus „közvetlen állami támogatása" nélkül. Az ellenzékiek azt a rágalmat hangoztatták, mintha a szocialista társadalom építése a Szovjetunióban a világforradalom perspektívájának elutasítását, a proletár internacionalizmusról való megfeledkezést jelentené. A szocializmus építésének feladatát mesterségesen, demagóg céllal elszakították a forradalmi világfolyamat további kibontakoztatásának a feladatától, és szembeállították vele. Az ellenzék „hitvallása" a permanens forradalom trockista elmélete volt, s ezzel összefüggésben, valamennyi országra érvényes szabályként, a forradalom polgári demokratikus szakaszának „átugrása", a munkásosztály és a parasztság szövetségének – eme alapvető fontosságú lenini tanításnak – a lebecsülése.

Trockij azt állította, hogy csak a forradalom világméretű győzelme mentheti meg „az elfajulástól és a rothadástól" a proletárhatalmat a szovjetországban; hogy az imperializmus gazdasági és politikai nyomása következtében a szocialista gazdaság elkerülhetetlenül összeomlik, s hogy meg fog nyílni az út a tőkés viszonyok restaurálására a Szovjetunióban; hogy a nehézségekből kivezető utat a világforradalom mesterséges „előrelökése" jelentheti, s ehhez minden eszközt fel kell használni, a többi között a háború kirobbantását is. Ezzel kapcsolatban Trockij a Szovjetunió külpolitikáját, amely a szocializmus építése érdekében a béke megőrzésére irányult és a forradalmi világfolyamat érdekeinek is teljes mértékben megfelelt, „hitszegésnek" minősítette.

Mint ismeretes, Lenin az ilyesféle nézetekről még 1918-ban a következőt mondotta: „Talán úgy vélik a szerzők, hogy a nemzetközi forradalom érdekei a nemzetközi forradalom *előrelökését* követelik, ilyen előrelökés pedig csak a háború lehet, semmi esetre sem a béke, mert az a tömegekben az imperializmus »legalizálásának« benyomását keltené? Az efféle »elmélet« teljes szakítás volna a marxizmussal, amely mindig tagadta a forradalmak »előrelökését«, mert a forradalmak oly mértékben fejlődnek, amily mértékben a forradalmakat előidéző osztályellentétek élesednek. Az ilyen elmélet egyértelmű volna azzal a nézettel, hogy a fegyveres felkelés az a harci forma, amely mindig és minden körülmények között kötelező. A valóságban a nemzetközi forradalom érdekei azt követelik, hogy a Szovjethatalom, amely megdöntötte az országban a burzsoáziát, *segítse* ezt a forradalmat, de a segítség *formáját* saját erejéhez mérten válassza meg."[57] A trockisták megpróbálták rávenni a kommunista pártokat, hogy elutasítsák ezeket a megállapításokat.

57 *Lenin* Művei. 27. köt. Szikra 1952. 57. old.

A frakciósok gyűlöletét különösképpen kiváltotta a kommunista párt egységének lenini elve, melytől vezéreltetve az SZK(b)P kérlelhetetlen harcot folytatott az ellenzék szakadár tevékenysége ellen.

A forradalmi világfolyamat fejlődési útjainak további meghatározásában, a trockista–zinovjevista blokk eszmei szétzúzásában nagy szerepet játszott a KIVB VII. kibővített plénuma, amely 1926. november 22-e és december 16-a között ülésezett.

A KIVB VII. kibővített plénumán az SZK(b)P belső helyzetéről I. V. Sztálin tartott előadói beszédet. E beszédnek fontos szerepe volt a párt erőinek mozgósításában az ellenzék elleni harcra. „Pártunkban a legaktuálisabb kérdés ez idő szerint a szocializmus országunkban való felépítésének kérdése – mondta Sztálin. – Leninnek igaza volt, amikor azt mondotta, hogy az egész világnak rajtunk van a szeme, a mi gazdasági építésünkön, az építés frontján elért sikereinken. De ahhoz, hogy sikereket érjünk el ezen a fronton, elengedhetetlenül szükséges, hogy a proletárdiktatúra legfőbb eszköze, pártunk, erre a feladatra készen álljon, hogy tudatában legyen e feladat fontosságának, és hogy emelője lehessen szocialista építésünk győzelmének."[58] Az előadó hangsúlyozta, hogy „a Szovjetunió proletariátusának nemzeti és nemzetközi feladatai egybefolynak a világ proletariátusának a kapitalizmus alóli felszabadítása feladatával". Előadói beszédében Sztálin, valamint a többi kommunista párt képviselői – Semard, Togliatti, Thälmann, Kolarov, Zetkin, Szen Katajama és mások – felszólalásaikban bírálták az ellenzék antileninista nézeteit és szakadár tevékenységét.

A KIVB VII. kibővített plénumán az ellenzékiek meggyőződhettek arról, hogy nem számíthatnak a tőkésországok kommunista pártjainak támogatására. Az orosz kérdés vitája megmutatta a trockisták teljes elszigeteltségét. A küldöttek egyhangúlag elítélték az ellenzék elméleti, szervezeti és taktikai platformját s tevékenységét, mint ami a proletárdiktatúra ellenségeinek malmára hajtja a vizet. A plénum kategorikusan elutasította azt a trockista tézist, hogy lehetetlen a szocialista forradalom győzelme *egy* országban: „Az SZK(b)P helyesen folytatja a szocialista építés politikáját abban a meggyőződésben, hogy a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége az országon belül minden szükségessel és elegendővel rendelkezik a teljes szocialista társadalom felépítéséhez." A „nemzeti korlátoltság" vádját, amit az ellenzékiek a lenini párt ellen emeltek, a pártjaik nevében a plénumon fellépő küldöttek erélyesen visszautasították. Minden felszólalásból kitűnt a meggyőződés, hogy az

58 *Sztálin* Művei. 9. köt. Szikra 1952. 64–65. old.

SZK(b)P a szocializmus szovjetunióbeli építésének vezetésével óriási támogatást nyújt a nemzetközi munkásmozgalomnak, a népek felszabadító harcának, a kommunisták nemzetközi hadseregének. „A Kommunista Internacionálé Végrehajtó Bizottságának VII. kibővített plénuma – hangzott a plénumon elfogadott határozat – úgy véli, hogy a szovjetország objektíve a nemzetközi forradalom szervező központja. A kibővített plénum megállapítja, hogy az SZK(b)P egész múltbeli és jelenlegi munkájával nem szavakban, hanem a valóságban bizonyította be internacionalizmusát, és ennek legnagyszerűbb példáit adta. A kibővített plénum a nemzeti korlátoltság vádját az SZK(b)P megrágalmazásának tekinti."[59]

A plénum arra kötelezte a Komintern szekcióit, hogy harcoljanak a trockizmus ellen, az ellenzék ama kísérletei ellen, amelyek a Kommunista Internacionálé eszmei és szervezeti egységének megbontására irányultak. Ez a harc – hangsúlyozta a határozat – különösen szükséges akkor, amikor az imperialista államok megkísérlik körülzárni a Szovjetuniót. A plénum megerősítette az SZK(b)P XV. pártkonferenciájának az ellenzéki blokkról hozott határozatát.

Október 23-án pártjaik nevében Clara Zetkin, Palmiro Togliatti, Ottomar Geschke, Bohumír Šmeral, Otto Kuusinen, H. Walecki, Georgi Dimitrov, Szen Katajama, K. Manner, V. Codovilla és a nemzetközi kommunista mozgalom más neves vezetői a KIVB Elnökségéhez benyújtottak egy tervezetet, s azt javasolták, hogy az Elnökség sajátjaként terjessze azt a VII. kibővített plénum elé. A dokumentum kinyilvánította: az Elnökség nem tartja lehetségesnek, hogy Zinovjev továbbra is a Kominternben maradjon és ott dolgozzon.[60] A KIVB Elnöksége egyetértett a javaslattal és a VII. plénum elé terjesztette. Zinovjevet felmentették a Komintern Végrehajtó Bizottságának elnöki tisztsége alól.

Az ellenzék eszmei és szervezeti szétzúzása fontos cselekedet volt a nemzetközi kommunista mozgalom történetében. Komoly akadályt távolított el az útból. A Komintern a világforradalom további fejlődésére, a kommunista mozgalom stratégiájára és taktikájára, sorainak összeforrasztására vonatkozólag világos és szabatos irányvonalat állapított meg a marxizmus–leninizmus alapján.

A nemzetközi helyzet és a Kommunista Internacionálé feladatainak elemzése során a VII. kibővített plénum leszögezte, hogy a jelenlegi helyzet a kapitalizmus részleges stabilizációjának az időszaka. A külö-

59 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 680. old.
60 CPA IML. f. 495. op. 2. ed. hr. 64. l. 198–199.

nösen fontos tényezők közé, amelyek a kapitalista stabilizációnak időleges és ingatag jelleget adtak, a plénum a következőket sorolta: a szocializmus fejlődése a Szovjetunióban, az angol kapitalizmus hanyatlása, az osztályharc kiéleződése Angliában és a nemzeti forradalom Kínában.

Az angliai sztrájk tanulságairól szólva, a plénum elítélte a brit tradeunionok reformista vezetőinek kapituláns magatartását és rámutatott arra: a szovjet szakszervezetek képviselőinek tevékenysége, akik benn maradtak az Angol–Orosz Bizottságban és bírálták a Főtanács hitszegését, valamint az angol kommunisták politikája, akik a Független Munkáspárt helyi szervezeteivel közös kampányt igyekeztek szervezni a sztrájkoló bányászok megsegítésére, „bebizonyította az egységfronttaktika fontosságát, azaz fontosságát ama eszköznek, amellyel a munkásokat a kapitalizmus elleni harcra lehet egyesíteni, s a reformista vezetőket arra kényszeríteni, hogy felfedjék igazi arcukat."[61]

Szervezeti kérdések is napirendre kerültek. A VII. plénum határozatilag módosította a Kommunista Internacionálé Végrehajtó Bizottságának alárendelt vezető szervek szerkezetét. Megszüntették a Komintern Végrehajtó Bizottságának elnöki tisztségét, és kollektív szervet állítottak helyére: a KIVB Politikai Titkárságát.

A KIVB taktikája a kínai kérdésben

A Komintern nagy figyelemmel kísérte a forradalom kibontakozását Kínában, és meghatározta a kommunisták irányvonalát, figyelembe véve a helyzetben bekövetkezett változásokat: a Kuomintang nemzeti forradalmi hadseregeinek sikeres előrenyomulását észak felé, a munkás- és parasztmozgalmak fellendülését, a Kínai Kommunista Párt befolyásának erősödését a tömegek között, és Csang Kaj-sek környezetében, a Kuomintang felső rétegében a kommunistaellenes tendenciák fokozódását. A kínai forradalom vonatkozásában a Komintern azt a taktikát követte, hogy valamennyi imperialistaellenes erőnek egyesülnie kell a közös harcra. Szekcióit pedig arra buzdította, hogy nyújtsanak gyakorlati segítséget Kína nemzeti forradalmi erőinek.

Mindjárt az 1925. május 30-i események után (azaz a sanghaji munkások és diákok antiimperialista megmozdulása után, amellyel Kínában kezdetét vette a nemzeti forradalom) a KIVB Elnöksége megvitatta a kínai kérdést, és június 17-én táviratot küldött a tőkésországok kommunista pártjainak. A távirat a következőket tartalmazta:

„A Kínában kibontakozó eseményekkel és az imperialisták, főként az

61 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 664. old.

angolok és a japánok mind erősebb támadásával kapcsolatban, amely nyílt fegyveres intervencióvá fejlődik, a Komintern és a Profintern Elnöksége, a harcoló kínai népnek más formákban nyújtandó segítség mellett elhatározta, hogy a II. Internacionáléhoz és Amszterdamhoz fordul, s közös fellépést javasol az imperialisták leleplezése és a Kína elleni további agresszió meghiúsítása céljából. Az Elnökség javasolja Önöknek: tegyenek meg minden szükséges intézkedést, hogy a nagy munkásközvéleményt bevonhassák a kínai nép függetlenségi harcába és a szocialistákkal s a párton kívüli munkásokkal együtt a pénzgyűjtésbe, közös akciót javasolva a szociáldemokratáknak és az amszterdamiaknak. Jelszavak: 1. Ki az imperialistákkal Kínából! 2. A Kínát sújtó szégyenletes szerződések érvénytelenítése. 3. A területenkívüliség megszüntetése. 4. A sztrájkoló munkások követeléseinek kielégítése. 5. Mindazoknak azonnali bíróság elé állítása, akik felelősek a munkások és diákok gyilkolásáért Sanghajban, Hankouban, Csingtaóban és másutt."[62]

A KIVB Elnökségének ez az akciója hozzájárult az elnyomó és az elnyomott országok imperialistaellenes erőinek egyesítéséhez, nyugaton alapot teremtett a munkáspártok akcióegységéhez egy fontos konkrét kérdésben, s mindenképp az egységfronttaktika példás demonstrálása volt. Megmutatta, mennyire időszerűen reagált a Komintern a nemzetközi élet fontos eseményeire, miként értett ahhoz, hogy felfedezze a rést az ellenséges falon, s milyen határozottsággal mozgósította az erőket a forradalmi mozgalom előtt megnyíló lehetőségek felhasználására. A KIVB Elnökségének távirata elősegítette, hogy százezrek kapcsolódjanak be a kínai nép megsegítésére indult mozgalomba; a távoli kínai forradalom „közelebb került" a kapitalizmus országaihoz, s ezen országok proletariátusának ügyévé vált. Az „El a kezekkel Kínától!" jelszóval folyó mozgalom a Szovjetunióban kezdődött, s az egész világon elterjedt. Az imperialista hatalmak kínai beavatkozása elleni tiltakozás felhangzott a gyűléseken Franciaországban, Németországban, az Amerikai Egyesült Államokban, Angliában, Ausztriában, Japánban, Csehszlovákiában, Koreában, Olaszországban, Egyiptomban, Törökországban és más országokban.

A Komintern Végrehajtó Bizottságának VI. kibővített plénuma (1926. február–március) megállapította: Kínában „az ország függetlenségének és a néphatalom létrehozásának" a jelszavával „hatalmas össznépi mozgalom" bontakozik ki. Kína munkásosztályát a plénum „e mozgalom úttörőjeként és élharcosaként" jellemezte. Határozatában rámu-

62 CPA IML. f. 495. op. 2. ed. hr. 40. l. 90.

tatott, hogy a kommunisták oly mértékben támogatják a Kuomintangot, ahogy ez harcot folytat „a külföldi imperialisták és az egész militarista-feudális rendszer ellen, az ország függetlenségéért és az egységes forradalmi-demokratikus hatalomért". A KIVB élesen elítélte a KKP soraiban mind a jobboldali likvidátorokat, akik figyelmen kívül hagyták a kínai proletariátus önálló osztályfeladatait, mind pedig a balosokat, akik „átugorva a mozgalom forradalmi-demokratikus szakaszát, közvetlenül a proletárdiktatúra, a szovjethatalom megvalósítását tekintették feladatuknak". A KIVB rámutatott arra, milyen rendkívül fontos szerepet játszhat a kínai forradalomban a sokmilliós parasztttömeg.[63]

A KIVB VII. kibővített plénuma a kínai forradalmat antiimperialista, polgári demokratikus forradalomként jellemezte, amely arra hivatott, hogy a kínai népet megszabadítsa az idegen elnyomástól, egyesítse az országot, létrehozza a munkásosztály és a parasztság demokratikus diktatúráját, megoldja a földkérdést és elkobozza a külföldi tőkés tulajdont. A KIVB úgy vélte, hogy a kínai forradalom össznépi szakaszát éli, a polgári demokratikus szakasz még éppen csak elkezdődött; a forradalmat a proletariátus, a parasztság, a kis- és a középburzsoázia hajtja előre, sőt részt vesz benne a nagyburzsoázia egy része is, s ezek együttesen széles imperialistaellenes frontot alkotnak.[64]

A Komintern a kínai forradalom vonatkozásában követendő taktika kidolgozása során több olyan elméleti és gyakorlati problémát világított meg, amelyek teljes nagyságukban első ízben vetődtek fel a kommunista mozgalom előtt. Ebben az időben a Komintern a Kuomintangot nem tekintette közönséges burzsoá politikai pártnak, hanem politikai blokkot

63 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 619., 621. old.

64 A tézisekhez I. V. Sztálin fontos módosításokat javasolt, amelyek realisztikusabbá tették azokat. Így például, helyesen, úgy vélve, hogy az akkori kínai viszonyok között az uzsora megszüntetése nem valósítható meg, Sztálin azt javasolta, hogy ehelyett a tézisekbe „uzsora elleni erélyes harc" követelését vegyék fel. Ama követelés helyett, hogy a kommunisták ne ragadják magukhoz mechanikusan a Kuomintang balszárnyának a vezetését, Sztálin a következőt javasolta: „...a kommunisták befolyását a balszárnyra nem szabad mechanikusan megvalósítani". Sztálin azt is ajánlotta, hogy a kínai forradalom feladatairól szóló részben „a nagyvállalatok, a bányák és a bankok államosítása" szavakhoz fűzzék hozzá: „...amelyek imperialista koncesszió jellegűek". (CPA IML. f. 495. op. 165. ed. hr. 278. l. 1–2.) Sztálin módosító javaslatai a nemzeti burzsoázia haladó szerepének lehetőségével számoltak. A plénum elfogadta Sztálin e javaslatait. Később azonban, Csang Kaj-sek és Vang Csing-vej ellenforradalmi puccsa után, Sztálin mindinkább kételkedni kezdett Kína, India, Indonézia és több más elnyomott ország nemzeti burzsoáziájának haladó szerepében; ez azután visszatükröződött a nemzeti felszabadító mozgalom több kérdésére vonatkozó állásfoglalásában.

látott benne, olyan szervezetet, amelyben harc folyt a különböző osztályok politikai erői között. A Komintern a marxista ideológiát gyarapította, amikor leszögezte: az 1925–27. évi kínai forradalom fejlődésének első szakaszában össznemzeti jellegű. Újat jelentett az a megállapítás, hogy a katonai tényező nagy, bizonyos tekintetben önálló, sőt, gyakran döntő jelentőségű ebben a forradalomban. Újat adott a kínai militarizmus beható és pontos jellemzése a KIVB VII. plénumának a kínai kérdéssel foglalkozó bizottságában. Már akkor felvetődött a gondolat, hogy Északkelet-Kínában támaszpontokat kell létrehozni, ahol, mint a Kínai Kommunista Párt vezetősége mondotta, „kisebb az intervenció veszélye, s ahol kapcsolatban fogunk állni a Szovjetunióval és támogatást kaphatunk tőle".[65]

A kínai forradalom távlatairól szólva a plénum rámutatott, hogy e forradalomnak „nem kell feltétlenül olyan szociális és politikai viszonyokat eredményeznie, amelyek az ország tőkés fejlődéséhez vezetnek". A forradalom győzelmének eredményeként létrehozandó állam nem lesz tisztán polgári demokratikus állam. „A proletariátus, a parasztság és más kizsákmányolt osztályok demokratikus diktatúrája lesz."[66]

A KIVB VII. kibővített plénuma abban az időben ülésezett, amikor a nemzeti forradalmi hadseregek mind újabb és újabb győzelmeket aratták a militarista erők, az imperialista befolyás kínai támaszai felett. A plénum megállapította, hogy Kínában fokozódik az imperialista intervenció, hogy Kínában sajátságosak a viszonyok, s hogy ezzel kapcsolatban a kínai nemzeti forradalom „lényegesen különbözik a nyugateurópai országok múlt századbeli klasszikus polgári forradalmaitól, valamint az 1905. évi oroszországi forradalomtól is".[67] A kínai forradalomban részt vevő társadalmi erők körében gyors átcsoportosulás figyelhető meg, és a nagyburzsoázia zöme elkerülhetetlenül az ellenforradalom oldalára fog átállni – szögezte le a plénum. Az agrárkérdést mint „a jelenlegi helyzet központi problémáját" jellemezte. Konkrét követelésekből álló programot vázolt fel annak érdekében, hogy „bevonják a munkások tömegeit a mozgalomba, és megszilárdítsák pozícióikat a nemzeti forradalomban", s hogy megnyerjék a forradalomnak a parasztságot. Rámutatott a plénum a kínai forradalom legfontosabb demokratikus feladataira, szorgalmazva mind a kommunistáknak a jobboldali kuomintangisták elleni elszánt harcát, mind a Kuomintang balszárnyával való együttműködésüket.

65 CPA IML. f. 495. op. 166. ed. hr. 159. l. 39.
66 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 672., 673. old.
67 Ugyanott, 670. old.

Az 1926. március 20-i események után, amelyek nyilvánvalóvá tették a nemzeti forradalmi hadseregek főparancsnokának kommunistaellenességét, a KIVB feltételezte, hogy Csang Kaj-sek előbb-utóbb csapást mér Kína forradalmi erőire.[68] A VII. plénumon kifejtették: amilyen mértékben fejlődik és elmélyül a kínai forradalom, úgy fog a nagyburzsoázia mindinkább arra a következtetésre jutni, hogy az imperialistaellenes harc az ő érdekeit veszélyezteti; ennek következtében eltávolodik majd a forradalomtól, és igyekezni fog szétzúzni azt. A kommunisták feladata az, hogy időt nyerjenek a forradalom további kibontakoztatására, pártjuk megerősítésére és az ellenforradalom visszaverésének előkészítésére.

Ebben az időben a kuomintangisták nyilvánvalóan túlerőben voltak, több oknál fogva. A tömegek továbbra is hittek a Kuomintangnak, amely tegnap még forradalmi volt. A kommunista párt sok híve nem követte volna a Kuomintangot, ha ez nem hangoztatta volna a forradalmi elveket. A hadsereg parancsnoki kara nagyrészt a Kuomintang vezetőségének döntő befolyása alatt állott. A Kínai Kommunista Párt még nem volt olyan erős, hogy hatékonyan vissza tudta volna verni az ellenforradalom és a katonai diktatúra híveit. Nem kis szerepet játszott az is, hogy 1927 tavaszán és nyarán a KKP főtitkárának, Csen Tu-hsziunak a tevékenységében, aki a húszas évek elején még ellenállást igyekezett tanúsítani a Komintern vonalával szemben, erős jobboldali opportunista tendenciák mutatkoztak, amelyek elősegítették az éberség eltompulását a Kuomintang vezetésének jobbszárnya iránt. Emellett a KKP-nak olyan tapasztalt, kegyetlen és abban az időben még tömegbefolyással rendelkező ellenséggel volt dolga, mint Csang Kaj-sek klikkje.[69]

68 A Kuomintang vezetői abban az időben, amikor a kommunista párttal szövetségben működtek, gyakran hangoztatták, hogy „a Kuomintangnak a legszorosabb kapcsolatban kell állnia a világforradalom vezérkarával", s hogy „a Kuomintang legfőbb vágya az, hogy közelebbi kapcsolatba kerüljön a Kominternnel". A Kuomintang Végrehajtó Bizottsága be akart lépni a Kominternbe, de a Komintern ebbe nem egyezett bele. Más szóval a Kuomintang vezetése erősen „kommunista színűre festette át magát". Teljes határozottsággal meg kell mondani, hogy a Kominternben soha nem volt a legkisebb kétség sem afelől, hogy a Kuomintang nacionalista, nem pedig kommunista szervezet. Az ellenzék erre vonatkozó kirohanásai teljesen megalapozatlanok voltak. (CPA IML. f. 495. op. 165. ed. hr. 280. l. 31–33.; f. 514. op. 1. ed. hr. 236. l. 2–3.; 141–144.)

69 A Komintern, teljes joggal, még Csang Kaj-sek 1927 áprilisi puccsa után sem tagadta meg azt az álláspontot, hogy a valamennyi kínai imperialistaellenes erő egyesítésének irányvonala helyes volt. Csang Kaj-sek mindenekelőtt az ellenforradalom túlereje következtében valósíthatta meg államcsínyét. Ebben az időben megállapították, hogy a Kínai Kommunista Párt hibáit nagyrészt fiatalsága és tapasztalatlansága magyarázza. (CPA IML. f. 495. op. 166. ed. hr. 186. l. 8–9.)

Miután Csang Kaj-sek Sanghajban ellenforradalmi puccsot hajtott végre, s Kínában változott a helyzet, a KIVB VIII. plénuma (1927 május) megállapította: a vuhani baloldali Kuomintang-kormány, amely a forradalom új szakaszában a forradalom hajtóerőit képviselte – a parasztokat, a munkásokat, a kézműveseket és a középburzsoázia egy részét –, forradalmi szerepet játszhat, ha a tömegekhez fordul. Ilyen értelemben kellett meghatározni a KKP taktikai irányvonalát is. Részt vállalva a vuhani baloldali Kuomintang-kormány munkájában, a pártnak olyan hatalmas tömegnyomást kellett szerveznie, amely forradalmi útra tolja a kormányt. Feltételezték, hogy Vuhan a forradalmi erők vonzási központjává válik, és hogy képes lesz visszaverni a bitorló Csang Kaj-seket, aki Sanghajban katonai diktatúrát vezetett be. De nem így történt. 1927 júliusában a vuhani kormány, élén Vang Csing-vejjel, aki nemrég még árulással vádolta Csang Kaj-seket, szakított a kommunistákkal, a megtorlások özönét zúdította rájuk, és bevégezte az imperialistaellenes front szétszakítását Kínában.

A Kuomintang, amely azelőtt nemzeti forradalmi párt volt, átalakult a burzsoá-militarista, népellenes kaszt által ellenőrzött egyesüléssé. Ezt az átalakulást a dolgozók, mindenekelőtt a kommunisták elleni vad terror kísérte. Olyan tényező volt ez, amely más tényezőkkel együtt hatva, a Kominternt arra a következtetésre vezette, hogy az elnyomott országokban a nemzeti burzsoáziának, mint az imperializmus ellen harcoló erőnek, nincsen jelentősége.

Azt, hogy 1927 tavaszán és nyarán a Kominternben bizonyos fokig túlbecsülték a KKP erejét, meg lehet érteni, ha figyelembe vesszük, hogy a KKP, amelynek 1921-ben 30 tagja volt, 1927-re tömegszervezetté és befolyásos politikai erővé vált. 1927 márciusában mintegy 58 ezer kommunistát tömörített soraiban: a párt tagjainak 53,8 százaléka munkás, 18,7 százaléka paraszt, 19,1 százaléka értelmiségi, 3,1 százaléka pedig katona volt.[70] Népes szakszervezetek voltak a párt befolyása alatt, valamint számos parasztszövetség. A párt az országban a forradalmi harc motorjaként lépett fel.

De ha az ellenzék ezen az „alapon" a kommunista pártot a hatalom megragadásának kísérletébe akarta taszítani, úgy a Komintern, elutasítva e kalandor tervet, azon a véleményen volt, hogy a KKP-nak az antiimperialista, antifeudális forradalomra kell mozgósítania a tömegeket, a hatalomért pedig egységfrontban kell harcot indítani. Más szóval:

70 CPA IML. f. 495. op. 166. ed. hr. 151. l. 42.

a Kominternnek és az ellenzéknek a kínai forradalomra vonatkozó nézetei diametrálisan ellentétesek voltak.

A Kominternnek a kínai kérdésben követett irányvonalát – valamenynyi imperialistaellenes erő egyesítése és a kommunista párt vezető szerepe – a trockista–zinovjevista ellenzék dühödten támadta. Úgy is mondhatnánk, hogy a kínai forradalom problémája ürügyül szolgált az ellenzéknek a Komintern és az SZK(b)P fő irányvonala elleni támadásokra; később az ellenzék ugyanezzel a célzattal igyekezett kihasználni a kínai forradalom vereségét.

Az ellenzék a kínai kérdést illetően a következő nézeteket vallotta: a Kominternnek azt a megállapítását, hogy az elnyomott országokban támogatni kell a forradalmi irányzatú nemzeti mozgalmakat, hamisan úgy értelmezte, mint irányvételt a szakításra azokkal az imperialistaellenes erőkkel, amelyek nem kommunisták. Az ellenzék úgy vélte, hogy az osztályerők csoportosulását és jellegét tekintve a kínai forradalom elvileg nem különbözik az oroszországi 1905-ös forradalomtól, s mint közvetlen perspektívát hirdette a forradalom átnövését szocialista forradalomba. Szun Jat-szen tanításait és mozgalmát az ellenzék nem tekintette előrehaladásnak, nem értékelte szerepét a dolgozó tömegek ideológiai képzésében – mint ahogy a Komintern tette –, hanem alapjában reakciós ideológiának minősítette. A több osztály blokkjának érdekeit képviselő kormány létrehozását az ellenzék „nonszensznek", a marxizmus „hatályon kívül helyezésének" nyilvánította. A Kuomintangot közönséges burzsoá pártként jellemezte, amely sohasem volt forradalmi, csupán forradalmi pártnak „maszkírozta magát". A trockista–zinovjevista ellenzékiek a szovjetek azonnali megalakítását követelték Kínában, s mindenekelőtt a hatalom szerveiként munkástanácsok létrehozását, figyelmen kívül hagyva a forradalom fejlődésének átmeneti szakaszait. Képmutatóan a II. kongresszus határozataira hivatkoztak, amelyekben politikai tömegszervezetek létrehozásáról volt szó – a dolgozók tanácsairól, a kizsákmányoltak tanácsairól. Más szóval: az ellenzék, figyelmen kívül hagyva a forradalom polgári demokratikus szakaszát, a proletárdiktatúráért folytatott közvetlen harcot követelte Kínában. A Kuomintang agrárprogramját – amelynek megvalósításáért harcolva a kommunista párt maga körül tömöríthette a néptömegeket, szemben az e programot szabotáló kuomintangista vezetőkkel – az ellenzék elvetette, s a Kominternt megpróbálta rávenni az agrárforradalom erőszakolására országos méretekben.

Csang Kaj-sek 1927 áprilisi puccsa után az ellenzék azt bizonygatta, hogy a jobboldali kuomintangisták uralmát a legközelebbi időben meg-

döntik, s Kínában létrehozzák „a proletariátus, a parasztság és a városi szegénység diktatúráját". Ezzel kapcsolatban az ellenzék újból kiadta a jelszót: „Szovjeteket mindenütt, ahol lehetséges, mindenekelőtt a munkáskerületekben...",[71] s azt az irreális követelést tűzte ki, hogy távolítsanak el a vuhani baloldali kuomintangista kormányból mindenkit, aki a szovjetek megalakítása ellen foglal állást.

E program megvalósítása nemcsak a Kínai Kommunista Párt szétzúzására vezetett volna még a forradalom korai szakaszában, hanem éppen ennek következtében a forradalom lendületének csökkenésére is. A kínai forradalom nem hódította volna meg a tömegeket.

Mialatt a Komintern az általános demokratikus jelszavakkal mind szélesebb tömegeket igyekezett bevonni a forradalmi harcba, hogy ennek során meggyőződjenek a kommunista párt politikájának helyességéről, Trockij gúnyt űzött a tömegek forradalmi tapasztalatainak fontosságára vonatkozó megállapításból. „A konzervatív nemzeti burzsoá kormány, Csang Kaj-sek katonai diktatúrája... egyszóval a birtokos és uralkodó osztályok által létrehozott minden intézmény, amely akadály a forradalmi tömegmozgalom útjában, ezen elmélet szerint nagy történelmi lépcsőfokká, olyan szakasszá válik, amelyhez alkalmazkodnia kell politikánknak mindaddig, míg „maguk a tömegek" nem söprik el ezt az akadályt" – így tüntette fel Trockij a Komintern álláspontját.[72]

A történelem kegyetlen tréfát űzött Trockijjal: Csang Kaj-sek diktatúrájának megdöntéséhez sok év harcaira és kompromisszumaira volt szükség; s a kísérletek, hogy a célt „maguk a tömegek" nélkül érjék el, csak vereségekhez vezettek.

A Komintern visszautasította az ellenzék próbálkozásait. E balos kalandor nézetek rendszerének szétzúzásában nagy érdemeket szerzett I. V. Sztálin, aki a KIVB-ben részt vett a kínai kérdés megvitatásában, a megfelelő dokumentumok előkészítésében, a Komintern kínai politikai irányvonalának a kidolgozásában.

A forradalmi erők 1927. évi veresége után Kínában kialakult helyzetet a KIVB IX. plénuma vizsgálta meg 1928 februárjában. A plénum megállapította: „... a munkások és parasztok forradalmi mozgalmának első hulláma" igen súlyos vereséggel végződött; „jelenleg országos méretekben még nem tapasztalható a forradalmi tömegmozgalomnak újabb hatalmas fellendülése; nincsenek megoldva a polgári demokratikus forradalomnak sem gazdasági, sem osztály-, sem nemzeti feladatai; helyte-

71 CPA IML. f. 495. op. 166. ed. hr. 167. l. 157.
72 CPA OML. f. 495. op. 166. ed. hr. 196. l. 151.

len lenne azt állítani, hogy a kínai forradalom már átnőtt szocialista forradalomba vagy hogy permanens". „A polgári demokratikus szakasz átugrásának a tendenciája s ugyanekkor a forradalomnak »permanensként« való értékelése ugyanolyan hiba, amilyet Trockij 1905-ben követett el. Most e hiba annál ártalmasabb, mert a kérdés ilyen felvetése elhanyagolja a kínai forradalomnak mint félgyarmati forradalomnak legnagyobb nemzeti sajátosságát."[73]

A plénum megállapította azt is, hogy Kínában a forradalmi mozgalom rendkívül egyenlőtlenül fejlődik. „A jelenlegi helyzetet egyebek között az jellemzi, hogy mialatt több tartományban a parasztmozgalom tovább fejlődik, addig számos ipari központban a nagy vérveszteséget szenvedett és a fehérterror vasgyűrűjébe szorított munkásmozgalom bizonyos depresszió állapotában van." Ily módon a Komintern már 1928 elején észrevette a kínai forradalomnak azt a rendkívül fontos sajátosságát, amely a következő években sok tekintetben meghatározta a forradalom irányát.

Ebben az időszakban a KIVB a kínai kommunisták fő feladatát abban látta, hogy bevonják a harcba a milliós munkás- és parasztmegeket, politikai felvilágosító munkát végezzenek körükben, tömörítsék őket a párt körül, vezessék mindennapi harcukat. Igen fontos a kuomintangista szakszervezetekben végzett munka; a „szovjetizált parasztkerületekben" a kommunista pártnak az agrárforradalom megvalósítására kell törekednie, és meg kell szerveznie a Vörös Hadsereg osztagait azzal a céllal, hogy ezeket később összkínai Vörös Hadsereggé egyesítsék. A Kínai Kommunista Pártnak a falut és várost átfogó, közös akciókat kell előkészítenie.

A KIVB az 1927 decemberi kantoni felkelést úgy jellemezte, mint „a proletariátus hősi kísérletét a szovjethatalom megszervezésére Kínában". Ugyanakkor megállapította, hogy a felkelésnek komoly fogyatékosságai voltak: a munkások, a parasztok és a katonák között nem végeztek kellő munkát, nem alakítottak ki helyes viszonyt a kuomintangista szakszervezetek munkástagjaival, az országos pártközpont nem tájékozódott a kantoni eseményekről. „A vezetés e hibái ellenére a kantoni felkelést mint a kínai munkások hősiességének legnagyszerűbb példáját kell tekinteni, akik joggal igénylik a nagy kínai forradalom hegemónjának történelmi szerepét." A Komintern óva intette a kínai kommunistákat a puccsizmus, „a felkeléssel való játék" veszélyétől.[74]

73 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 763. old.
74 Ugyanott, 766. old.

A KIVB szerint a Kínai Kommunista Pártnak követelnie kellett: a földesúri földek elkobzását, a nyolcórás munkanap bevezetését, Kína egyesítését és az imperialista elnyomás megszüntetését, a fennálló hatalom megdöntését, a proletariátus és a parasztság diktatúrájának létrehozását és a tanácsok megszervezését. A Kommunista Internacionálé vonala tehát megváltozott a kínai kérdésben: támogatta a tanácsoknak mint a proletariátus és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrája hatalmi szerveinek megalakítását. Ez a változás megfelelt a kínai helyzet megváltozásának: a Kuomintang felső rétege árulást követett el, az 1925–1927. évi forradalom vereséget szenvedett, s hiányoztak a széles imperialistaellenes nemzeti front létrehozásához szükséges feltételek.

A Komintern és Indonézia Kommunista Pártja

A Komintern taktikai vonalának helyességét a nemzeti és gyarmati kérdésben nagyon jól bizonyította Indonézia felszabadító és kommunista mozgalmával kapcsolatban folytatott politikája. Mindjárt az V. plénum munkájának befejezése után megküldték az indonéziai kommunistáknak a plénum határozatát, s ehhez kiegészítő magyarázatokat fűztek. A KIVB hangsúlyozta, hogy a „Sarekat Rakjat, összetételét és ideológiáját tekintve, kispolgári szervezet, s mint ilyennek, nemzeti felszabadító programot, nem pedig kommunista programot kell követnie".[75]

A KIVB állást foglalt Indonézia Kommunista Pártja 1924 decemberi konferenciájának ama határozata ellen, amely szerint a jelentékeny parasztttömegeket egyesítő Sarekat Rakjatot fel kell oszlatni. „A nemzetközi kommunista mozgalom tapasztalatai azt mutatják – írta a KIVB –, hogy nincs a világon egyetlen olyan ország sem, ahol a proletariátus sikerre számíthatna harcában, ha nem kap támogatást a parasztság többségétől. Teljesen világos, hogy amennyiben önök Indonéziában lemondanak a parasztság harcának vezetéséről a holland imperialisták ellen, akkor hosszú időre visszatartják a forradalmat."[76]

Indonézia Kommunista Pártjának vezetői formálisan egyetértettek ugyan a KIVB határozataival, szektás tendenciáikból kifolyólag mégsem követték a Komintern tanácsait, hanem korábbi hibás irányvonalukat alkalmazták.

A KIVB nemsokára újabb levelet küldött Indonézia Kommunista Pártjának, amelyben megismételte kritikai észrevételeit. Bírálta az indo-

75 CPA IML. Fel nem dolgozott dokumentumok gyűjteménye.
76 Ugyanott.

néziai pártot azért is, mert nem akarta összeegyeztetni a dolgozók mindennapi követeléseiért folytatott harcot a politikai harccal. Az IKP vezetése a Komintern tanácsait „felesleges instrukcióknak" tekintette. Nem vette számításba azokat a pártra nézve súlyos következményeket, amelyeket a Sarekat Rakjat felszámolásának irányvonala maga után vont. A holland gyarmatosítók terrorjának fokozódása 1926-ban általános kétségbeesést váltott ki az országban. Ebből a párt vezetősége a tömegek igazi harckészségére következtetett, s „ultraforradalmi' álláspontra helyezkedett.

1926 nyarán a Kominternbe érkezett Indonézia Kommunista Pártjának küldöttsége. Tájékoztatta a KIVB-t arról, hogy 1925 végén Solóban (Közép-Jáván) megtartották a Központi Bizottság tagjainak tanácskozását, akik a pártszervezetek mellett a Sarekat Rakjat szervezeteit és több szakszervezetet is képviseltek. A tanácskozás az alábbi következtetésre jutott: „A párt objektíve elég erősnek érzi magát arra, hogy hatalmas ellenállással és felkeléssel válaszoljon a reakciónak."[77] A küldöttség bejelentette, hogy Indonéziában a kommunista pártnak 8 ezer, a Sarekat Rakjatnak pedig 101 ezer tagja van, s hogy az IKP 9 szakszervezeti központot ellenőriz, 21 ezer főnyi munkás- és alkalmazott-tagsággal.

Július 22-én Indonézia Kommunista Pártjának küldöttségét fogadták a Komintern Végrehajtó Bizottságában. Ennek tagjait igencsak nyugtalanította a kérdés, valóban forradalmi helyzet van-e Indonéziában, amint a küldöttek jelentették. S mi a küszöbönálló akció programja? Erre a kérdésre nem tudtak világos választ adni. „Az egész lakosság követni fog bennünket, s azután majd kidolgozzuk a politikai programot. Természetesen, mihelyt eljön az ideje, s készen leszünk, kezünkbe vesszük a hatalmat" – mondották a küldöttek. A küldöttség véleménye szerint a felkelés győzelme biztosítva volt.[78]

Augusztusban Indonézia Kommunista Pártjának képviselői találkoztak Sztálinnal, aki tagja volt a Komintern Végrehajtó Bizottságának. A küldöttek közölték, hogy országukban a helyzet kedvező a forradalmi tömegakciókra. Sztálin kétségét fejezte ki a tekintetben, hogy a felkelés kellőképpen elő van készítve, s ugyanekkor aláhúzta a forradalom nemzeti-demokratikus szakasza átugrásának perspektívátlanságát. Amikor 1926 szeptemberében a küldöttség megismerkedett a KIVB-nek az indonéz kérdésre vonatkozó határozattervezetével, amelynek alapvető tételei

77 Ugyanott.
78 Ugyanott.

egybevágtak Sztálin koncepciójával, negatív álláspontra helyezkedett vele kapcsolatban.

A határozattervezet szerint Indonézia Kommunista Pártjának egyik legfontosabb feladata az ország nemzeti forradalmi elemeinek tömörítése nemzeti egységfrontban, az IKP teljes szervezeti és politikai önállóságának a megőrzése mellett. Az ajánlott akcióprogram központi követelése az ország függetlenségének követelése volt.

Amikor 1926 novemberében kitört a holland gyarmatosítók elleni felkelés, a Komintern azonnal hozzáfogott a felkelőkkel való szolidaritási mozgalom megszervezéséhez. Az egész világ előtt leleplezte az indonéziai nép hőhérait, és rámutatott Indonézia Kommunista Pártjának vezető szerepére a gyarmati elnyomás ellen vívott küzdelemben. Később a Komintern hatékonyan segítette az indonéziai kommunistákat a felkelés veresége következtében szétzúzott pártjuk újjáteremtésében. Sokszor kiállt Indonézia nem proletár antiimperialista erői mellett is, amelyek a párt forradalmi-demokratikus szárnyának megerősödésével párhuzamosan mind jobban hajlottak a kommunistákkal való együttműködésre.

Az Antiimperialista Liga megalakulása

A nemzeti felszabadító mozgalom fellendülése nyomán megélénkült az imperialistaellenes erők tevékenysége. Több antiimperialista szervezet 1926 februárjában, Berlinben konferenciát tartott, amelyen létrehozták a Gyarmati Elnyomás Elleni Harc Ligáját. A konferencia elhatározta, hogy összehívja az elnyomott népek reprezentatív nemzetközi kongresszusát. Szervező bizottság alakult, amely a kongresszus színhelyéül Brüsszelt jelölte ki, s a következő kérdések napirendre tűzését javasolta: az imperializmus gyarmati politikája s ennek befolyása a gyarmati és félgyarmati országokra; az elnyomott népek felszabadító mozgalma és az a támogatás, amit az imperialista országok munkásmozgalmától és haladó szervezeteitől kaphat; a nemzeti felszabadító mozgalom és a munkásmozgalom közös akciói a gyarmati és az imperialista országokban; nemzetközi szervezet létrehozása a gyarmati elnyomás és az imperializmus ellen, az egész világ nemzeti felszabadító és munkásmozgalmának az egyesítése céljából.

1927. február 10-én Brüsszelben megnyílt a nemzetközi antikolonialista és antiimperialista kongresszus. Ezen 152 küldött 37 ország 137 haladó szervezetét képviselte, a leigázott országokból és a nyugati tőkésországokból egyaránt.

A kongresszuson elfogadott dokumentumok egyik legfontosabbika az

a határozat volt, amelyet az angol, az indiai és a kínai küldöttség együttesen terjesztett elő. Ebben megfogalmazták az imperialista országok munkásosztályának kötelezettségeit a nemzeti felszabadító mozgalom iránt: az elnyomott népekkel vállvetve kell harcolniuk azok teljes felszabadulásáért, kötelesek a gyarmati népek elnyomását és a gyarmati rendszer fenntartását szolgáló hitelek ellen szavazni, leleplezni az imperializmus politikáját és „az osztályharc politikájának megfelelően kivívni a felszabadulást".[79] Minden idegen fegyveres erőt azonnal ki kell vonni Kínából. India vonatkozásában a kongresszus kiállt az ország teljes nemzeti felszabadításért folytatott mozgalom mellett, s kifejezte meggyőződését, hogy a többi országok munkásosztálya és népei mindent megtesznek az Indiába irányuló csapatszállítások megakadályozásáért. A kongresszus elítélte a gyarmatosítók szíriai tevékenységét.

A Nemzetközi Munkássegély főtitkárának, Willi Münzenbergnek az előadói beszéde nyomán a kongresszus elhatározta, hogy nemzetközi szervezetet, ligát hoz létre az imperializmus, a gyarmati elnyomás ellen, a nemzeti függetlenség kiharcolásáért. Tagjai lehettek ennek mindazok a szervezetek, pártok, szakszervezetek és egyes személyek, akik harcot folytatnak a kapitalista és az imperialista uralom ellen, minden nemzet önrendelkezéséért, minden nép szabadságáért, minden faj és minden ember egyenjogúságáért, s amelyek, illetve akik elismerték a brüsszeli kongresszus határozatait.

A kongresszus kiáltvánnyal fordult „Minden elnyomott néphez és osztályhoz". „A világ minden részéből a kongresszusra összegyűlt elnyomott népeknek és a munkásosztálynak a képviselői elemi jogaik és fejlődésük biztosítása végett testvéri szövetséget kötöttek egymással... Elnyomott népek és elnyomott osztályok, egyesüljetek!" – hangzott a kongresszus felhívása.[80] 1927. február 16-án a „Pravda" a brüsszeli kongresszussal kapcsolatban a következőt írta: „Semmiféle kiáltozással nem fog sikerülni elnyomni az egyszer kiadott jelszót: »Világ proletárjai és világ elnyomott népei, egyesüljetek!«"

A Komintern támogatta a liga munkáját, amelyben abban az időben a különböző imperialistaellenes erők egységfrontszervezetét látta.

Megvalósult tehát a nemzetközi munkásosztály, a tőkésországok haladó értelmisége, Ázsia, Afrika és Latin-Amerika gyarmati és függő helyzetben levő népei képviselőinek első antiimperialista szervezete. Vala-

79 Das Flammenzeichen vom Palais Egmont. Offizielles Protokoll des Kongresses gegen koloniale Unterdrückung und Imperialismus. Brüssel, 10–15. Februar, 1927. Berlin 1927. 52. old.

80 Ugyanott, 243–250. old.

mennyi kontinensen nagyszámú politikai, szakszervezeti, kulturális és társadalmi szervezet csatlakozott hozzá.

1929 júliusában Georgi Dimitrov ezt írta: „A Nemzetközi Antiimperialista Ligát... főként a nagy gyarmatokon és félgyarmatokon az imperializmus ellen folytatott harc szervezeteként hozták létre... Felöleli a Balkán-félszigetet is, imperialista világfronttá szélesítve ki a népek közös frontját a Balkán-félszigettől Kínáig és Indiáig, Latin-Amerikáig, Szíriáig, Marokkóig, Egyiptomig, Afganisztánig, Iránig stb."[81]

A Komintern tevékenysége a szovjetellenes háború veszélyének megnövekedésekor

A Kommunista Internacionálé Központi Bizottságának 1927 májusában összeült VIII. plénumán a háború és a háborús veszély elleni harc s ezzel kapcsolatban a kínai helyzet megvitatása volt a legfontosabb. 1927 tavaszán az imperialisták egész sor provokációt szerveztek a Szovjetunió ellen. Ebben az angol uralkodó körök voltak a legaktívabbak. 1927. április 6-án Pekingben a militarista hatóságok több száz csendőrje és katonája betört a szovjet nagykövetségre, s megmotozta a munkatársakat. Ez a provokáció az angol kémszervezet műve volt. A házkutatásnál állítólag felfedezett hamis dokumentumok segítségével az angol kormány elhatározta, hogy megvádolja a Szovjetuniót a Kína belügyeibe való beavatkozással, s hogy fegyveres konfliktust provokál a Szovjetunió és az észak-kínai militaristák között. Egyidejűleg blokád alá helyezték a sanghaji szovjet konzulátust is. Néhány nap elteltével Csang Kaj-sek katonai puccsot hajtott végre, és ezzel súlyos csapást mért Kína forradalmi erőire.

Mihelyt a KIVB tudomást szerzett a pekingi provokációról, a Politikai Titkárság a kommunista pártoknak a következő tartalmú táviratot küldte: „A Szovjetunió követségének megrohanását Pekingben, a letartóztatásokat, a tettleges bántalmazásokat, a sanghaji konzulátus körülzárását a diplomáciai testület hozzájárulásával hajtották végre. Egyáltalán nem kétséges, hogy az összeesküvést Anglia szervezte, amely háborút provokál a Szovjetunió ellen. Az imperialisták elfoglalták a kínai kikötőket. A helyzet rendkívül feszült. A kínai forradalom elleni háború már kitört, s háború fenyegeti a Szovjetuniót is. Valamennyi kommunista párt köteles mozgósítani a lehető legnagyobb tömegeket, felhasználni valamennyi kisegítő szervezetet és az ifjúságot. Angolellenes tömegtüntetéseket kell szervezni a legrövidebb időn belül, lehetőleg az angol

81 *G. M. Dimitrov:* Izbrannije proizvegyenyija. 1. köt. 310. old.

követségek és konzulátosok előtt. Ahol lehetséges, interpellálni kell a parlamentben, követelni a kormány világos állásfoglalását."[82] A háborús veszéllyel szemben a Komintern mozgósította az egész világ kommunistáit, akik a tömegakciók élére álltak.

A reakció folytatta a provokálást. Május 12-én az angol rendőrség behatolt a szovjet kereskedelmi kirendeltség és a londoni Angol–Szovjet Részvénytársaság (ARKOSZ) épületébe. Négy napon át hiába keresett „kompromittáló anyagokat". Nem sokkal ezután Anglia megszakította a diplomáciai kapcsolatot a Szovjetunióval. Tíz nap múlva Varsóban fehéremigránsok meggyilkolták P. L. Vojkov szovjet diplomatát; a nyomok ismét Londonba vezettek. A nemzetközi helyzet igen feszültté vált.

A munkásosztálynak el kellett hárítania az új imperialista háború veszélyét. „A munkástömegeknek most inkább, mint valaha, résen kell lenniük – mondotta a KIVB VIII. plénumának határozata. – A világ kommunistáinak szorosabbra kell zárniuk soraikat, mozgósítaniuk kell minden erőt a Kínában már elkezdődött, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségét pedig most fenyegető háború ellen."[83]

Az imperialisták háborús politikája – mutatott rá a KIVB VIII. plénuma – a munkásosztály elnyomásának fasiszta, terrorista módszereit és e módszerek „internacionalizálását" vonja maga után. „Ahhoz, hogy háborút folytasson, a kapitalizmusnak »nyugodt hátországra« van szüksége. A jelenkori háború jellege, a fronton levő tömegek mellett, a gigászi hadigépezetet kiszolgáló óriási üzemi hadseregeket követel. Az itt dolgozó embereknek e gépezet csavaraivá kell válniuk, s meg kell semmisíteni bennük a harci akaratot..."[84]

Amikor a nemzetközi imperializmus keresztes hadjáratot készített elő a Szovjetunió ellen, a jobboldali szociáldemokrácia szavakban elítélte az imperialista politika „szélsőségeit", de nem tett ellene semmit. Ez a magatartás a forradalmi munkások felháborodását váltotta ki. A KIVB plénumának határozata rámutatott, hogy a háború ideológiai előkészítését a szociáldemokrácia és a Szocialista Munkásinternacionálé vállalta magára, amely utóbbi marseille-i kongresszusán kijelentette: a békét leginkább a „világbolsevizmus" fenyegeti. A Komintern felszólította szekcióit, hogy vessenek véget a háborús veszély lebecsülésének.

A burzsoá sajtó, amely demagóg módon a dolgozók nemzeti érzéseire

82 CPA IML. f. 495. op. 3. ed. hr. 18. l.2.
83 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 699. old.
84 Ugyanott, 703. old.

hivatkozott, nagy lármát csapott akörül, hogy a Komintern a Szovjetuniót fenyegető háborús veszély elleni harcában „a Szovjetunió érdekében" cselekszik. De az öntudatos dolgozók megértették, hogy a Szovjetunióban elért szocialista vívmányok védelmére kelve, a világforradalom fő bástyáját, a nemzetközi kommunista mozgalom támaszát, a legfontosabb imperialistaellenes erőt védelmezik, s ezzel saját népeik igazi nemzeti érdekeit szolgálják.

A KIVB VIII. plénuma kénytelen volt ismét foglalkozni a trockisták szűnni nem akaró frakciós tevékenységével. Trockij ismételten felszólalt a plénumon, s rágalmakkal illette a Kominternt és az SZK(b)P-t. Követelte az egységfronttaktikáról való lemondást. Az ellenzék feje újólag „felfedezte" a tőkés stabilizáció csődjét. A plénumon kimutatták, hogy ez az állítás megalapozatlan, demoralizálja a kommunista pártokat és a munkásosztályt. Trockijnak és híveinek a Komintern és az SZK(b)P elleni kirohanásait felkapta a burzsoá propaganda, és széles körben felhasználta a szovjetellenes rágalmazó kampányban. Felszólalásait a plénumon Trockij kizárólag frakciós célokra használta fel. Az ő és segítőtársai fellépéseit a plénum határozata úgy jellemezte, mint „egyes dezertőrök kétségbeesett harcát az egész világ kommunistáinak a frontja ellen".[85]

A plénum követelte Trockijtól, hogy szüntesse be frakciós tevékenységét. Felhatalmazta rá a KIVB Elnökségét, hogy amennyiben Trockij nem teljesíti ezt a követelést, zárja ki őt a Végrehajtó Bizottságból. Trockij, aki a plénumon kijelentette, hogy „mindvégig" harcolni fog a Komintern és az SZK(b)P irányvonala ellen, nem tette le a fegyvert, s folytatta a frakciózást. Szeptember 27-én, a VIII. plénum határozatának megfelelően a KIVB Elnöksége kizárta Trockijt a Komintern Végrehajtó Bizottságából. A Kominternből kiűzték a trockista ellenzéket. Ez mindinkább az ellenségnél talált támaszra, amely szövetségest látott a trockistákban a Komintern és az SZK(b)P elleni harcához. A mensevik „Szocialisztyicseszkij Vesztnyik" 1927 júniusában a következőt írta: „Az ellenzéki támadások jelentősége a sztálini többség ellen nem az ellenzék programjában rejlik, hanem *kritikájában*, a bolsevizmus bomlasztásában, a diktatúra »monolit« épületének szétrázásában, a Komintern eszmei és szervezeti alapjainak aláásásában".[86]

Ebben az időszakban a Szovjetunió külpolitikai téren nagy sikereket ért el. A háborús gyújtogatóknak nem sikerült megszervezniük a tőkés-

85 Ugyanott, 744–745. old.
86 CPA IML. f. 17. op. 2. ed. hr. 317. l. 14.

államok egységes tömbjét ellene. Döntő szerepet játszott ebben a lenini békepolitika, melyet a bolsevik párt tántoríthatatlanul folytatott. Az SZK(b)P KB-jának és KEB-jének 1927 július-augusztusi egyesített plénuma határozatában hangsúlyozta a béke megőrzésének szükségességét, kiváltképpen, mert a béke „évről évre, szinte hónapról hónapra egyre jobban megszilárdítja a proletárállam helyzetét".[87] De a Szovjetunió elleni intervenció terveinek meg kellett hiúsulniuk azért is, mert az imperialista kormányok kénytelenek voltak számításba venni a Szovjetunió tekintélyének növekedését az egész világ dolgozói szemében. A nemzetközi proletariátus s az elnyomott országok szabadságért küzdő erői benne látták támaszukat és reménységüket.

Különösen szépen megmutatkozott a dolgozók együttérzése a Szovjetunióval a Nagy Október tizedik évfordulójának megünneplése alkalmából. Az elnyomottak és a kizsákmányoltak százezrei világszerte a saját ünnepükként ünnepelték meg az első munkás-paraszt állam tízéves jubileumát. A burzsoá propaganda erőfeszítéseivel, amely a rágalmak özönét zúdította a Szovjetunióra, az SZK(b)P és a szovjet kormány a „nyitott ajtó politikáját" állította szembe: a tőkésországok dolgozóinak a küldöttei s a gyarmatok és félgyarmatok elnyomott népeinek a képviselői beutazhattak az országba. A küldöttségek tucatjai látogatták meg a Szovjetuniót, és megismerkedve a szovjet nép életével, egyhangúlag arra a következtetésre jutottak, hogy Oroszország nemrég még elnyomott és kisemmizett dolgozói hazájuk gazdáivá váltak. Saját szemükkel látták a gigászi méretű szocialista építést, és meglepte őket a munkások munkalendülete. Olyan jelenség ez, amely csakis a szocialista rendszer viszonyai között lehetséges. Különös jelentősége volt annak, hogy a küldöttek nagy része szociáldemokrata munkás volt, akik közül sokan vezetőik tilalma ellenére utaztak a Szovjetunióba.

1927 novemberében Moszkvában megtartották a Szovjetunió barátainak kongresszusát, amelyen 43 országból 947 küldött vett részt: munkások, parasztok, a dolgozó értelmiség képviselői, a Kelet országainak követei. A küldöttek jelentős része – körülbelül 22 százaléka – szociáldemokrata munkás volt. A kongresszus határozata megállapította, hogy „a szocializmus már a valóságban, a földkerekség egyhatodának nagyszerű tapasztalataival megmutatta életképességét".[88] A résztvevők „Kiáltványt" intéztek „a világ dolgozóihoz az imperialista háború ellen s a Szov-

87 Az SZKP kongresszusainak, konferenciáinak és központi bizottsági plénumainak határozatai. II. rész. 422. old.

88 Pravda, 1927. november 13.

jetunió és a kínai forradalom védelmére". Ebben kijelentették, hogy a Szovjetunió elleni háborút az emberiség elleni legnagyobb bűncselekménynek tekintik.

A dolgozók nemzetközi szolidaritásának fokozódása kifejezésre jutott többek között Sacco és Vanzetti ügyében. E két olasz munkást az amerikai bíróság gyilkosság hamis vádjával 1921-ben halálra ítélte. Osztálybosszú volt ez azért, mert Sacco és Vanzetti részt vett a sztrájkmozgalomban; de ugyanakkor figyelmeztetésül szolgált az Egyesült Államok valamennyi haladó erejének, s jeladás volt a „vörösök" elleni újabb hadjáratra. A halálra ítélt Sacco és Vanzetti ügye évekig húzódott. Kibontakozott és világszerte éveken át folytatódott a dolgozók tiltakozó mozgalma. Ez különösen 1927 nyarán vált nagyon intenzívvé, amikor véglegesen tisztázódott, hogy az ítéletet nem fogják megváltoztatni. Az Egyesült Államokban, Kanadában, Angliában, Németországban, Franciaországban, Svédországban, Kínában, a latin-amerikai országokban létrehozott Sacco–Vanzetti-bizottságok tömeges tiltakozó mozgalmat szerveztek, melynek hulláma az egész világon végigsöpört.

Például Angliában csupán 1927 augusztusában 158 tiltakozó tüntetés és gyűlés volt. Augusztus 10-én New Yorkban az elítéltek védelmére szervezett tüntetésen 50 ezer munkás vett részt. A nemzetközi tiltakozó mozgalomban a legkülönbözőbb politikai nézetű, irányzatú és meggyőződésű emberek együttesen léptek fel: haladó értelmiségiek, szociáldemokraták, kommunisták és katolikusok. Az élen a Nemzetközi Vörössegély haladt, amely bebizonyította a dolgozóknak, hogy a Saccóval és Vanzettivel való leszámolás az egész világ haladó erőinek kihívását jelenti.

Saccót és Vanzettit kivégezték. Ez az erőszakos leszámolás az egész világnak megmutatta a tőkés „demokrácia" igazi arculatát. „A Sacco és Vanzetti megmentéséért folytatott harc a dolgozók grandiózus tüntetésévé vált. Az amerikai provokátorok és hóhérok elleni felháborodás olyan fokot és olyan intenzitást ért el, hogy átfogta a lakosság igen nagy tömegeit, és számos országban valóban össznépi jelleget öltött" – írta a „Kommunista Internacionálé" című folyóirat 1927 szeptemberében.[89]

Az egységfronttaktika problémái 1927–1928-ban

1926–1927-ben több tőkésországban az osztályharc kiéleződésének a jelei mutatkoztak. 1927 júniusában Bécsben nagy erejű ösztönös munkástüntetés zajlott, amelyet a rendőrség fegyveres erővel nyomott el. A tüntetés kicsúszott a szociáldemokrata vezetés ellenőrzése alól, viszont gyen-

89 Kommunyisztyicseszkij Internacional, 1927. 35. sz. 8. old.

gesége miatt a kommunista párt sem tudta irányítása alá vonni. Ennek ellenére az ausztriai események az öntudatos proletárok harci szellemének fokozódásáról tanúskodtak. A Komintern egységfront-politikájával szemben a szociáldemokrácia és az Amszterdami Szakszervezeti Internacionálé vezetői továbbra is makacs ellenállást tanúsítottak. Meghiúsították a munkásosztály tömegakcióit, mihelyt ezek az akciók „az osztálybékét" fenyegették, hiszen ennek biztosítására irányultak a szociáldemokrata vezetők fő erőfeszítései. Ugyanakkor szemet hunytak a sok országban megnövekedett fasiszta veszély láttán. Az Amszterdami Szakszervezeti Internacionálé vezetése elutasította a Profintern ama javaslatait, amelyek a nemzetközi szakszervezeti mozgalom megosztottságának felszámolására irányultak, mert attól tartott, hogy ez a kommunisták befolyásának növekedéséhez vezet a munkástömegek között. A szociáldemokrácia balszárnyának vezetői a jobboldali vezetőkkel együtt rágalmazták a Kommunista Internacionálét és a szovjetek országát.

Ugyanekkor több tényező – a szovjet szocialista építés ütemének meggyorsulása és sikerei, a munkásmozgalom szervezettségének és harcosságának növekedése a tőkésországokban, a gyarmati és félgyarmati népek politikai aktivitásának növekedése és az imperialisták közötti ellentétek kiéleződése – alapul szolgált ahhoz, hogy a kommunisták egy részénél olyan nézetek merüljenek fel, mintha a kapitalizmus időleges stabilizációja már túlhaladott lenne, bármely pillanatban véget érhetne. Ez pedig az egész tőkés rendszer csődjét fogja jelenteni, következésképpen már megértek a feltételek a forradalmi folyamat meggyorsítására. Sok forradalmár úgy vélte, hogy az imperializmus ellen harcolva a tőkésországokban a szociáldemokráciára, a gyarmatokon és a félgyarmatokon pedig a nemzeti burzsoáziára kell a fő csapást mérni. Ez bizonyos fokig módosította a Kommunista Internacionálénak a szociáldemokrácia irányában folytatott politikáját.

1927 októberében a KIVB Politikai Titkársága megvitatta Nagy-Britannia Kommunista Pártjának és a Francia Kommunista Pártnak a választási taktikáját. Október 1-én táviratot küldött Nagy-Britannia Kommunista Pártja kongresszusának, amelyben azt javasolta: fokozzák a harcot a Munkáspárt burzsoá vezetése ellen, a parlamenti kretenizmus minden válfaja ellen, s készüljenek fel arra, hogy a küszöbönálló választásokon önálló pártként, saját platformjukkal és saját jelöltjeikkel lépjenek fel még abban az esetben is, ha a Kommunista Párt jelöltjeivel szemben a Munkáspárt úgynevezett hivatalos jelölteket állít..."[90] A Poli-

90 CPA IML. f. 495. op. 3. ed. hr. 46. l. 11.

tikai Titkárság e javaslatát azzal indokolta, hogy a Munkáspárt választási győzelme nem hoz lényeges változást a munkásosztály helyzetében. Hasonló tartalmú táviratot küldött a Francia Kommunista Pártnak is. Mindjárt ezután ismét távirat ment mindkét kommunista párt Központi Bizottságának, amelyben arról volt szó, hogy Angliában és Franciaországban a pártnak arra kell törekednie, hogy a választások idején a „fő vízválasztó" egyfelől a kommunista párt, másfelől pedig a burzsoá pártok és a szociáldemokrata párt között húzódjon.[91]

Ily módon a Kominternben fokozatosan új taktikát dolgoztak ki, amely később az „osztály osztály ellen" taktika elnevezést kapta.

Az osztályharc kiéleződésének feltételei között született új taktikának az volt a célja, hogy megakadályozza a szociáldemokrácia és a burzsoá pártok blokkjának kialakulását, fokozza a harcot a szociáldemokrácia megalkuvó politikája ellen, a munkásosztály egységfrontjának létrehozását feltételezve. Az „osztály osztály ellen" taktikának a kommunisták számítása szerint meg kellett szilárdítania a proletariátus osztályöntudatát, még önállóbbá kellett tennie a proletariátust a burzsoáziával szemben, növelve harcképességét. Ebben volt az új taktika egészséges magja. Több kommunista pártnak ezért sikerült fokoznia a harcot a jobboldali opportunizmus ellen, szakítania a reformista illúziók maradványaival, megszilárdítania eszmei és politikai pozícióit.

Ugyanakkor az „osztály osztály ellen" taktika azon a feltételezésen alapult, mintha a reformista szervezetek teljes egészükben a burzsoá osztály oldalára mentek volna át. Nem tettek megfelelő különbséget a jobboldali vezetők és az egyszerű szociáldemokrata munkások között. Az „osztály osztály ellen" taktika gyakorlati megvalósításánál megnyilvánuló szektásság nem a kommunisták és a szocialisták akcióegységére, hanem a szociáldemokrata szervezetek tagjaihoz fűződő viszony kiéleződésére vezetett. A szociáldemokrata pártokat „burzsoá munkáspártoknak" vagy „a burzsoázia harmadik pártjainak" tekintették. Az „osztály osztály ellen" taktika a dolgozók proletár rétegeivel, a lakosság valamennyi közbülső csoportjaival sem segítette elő az együttműködést, pedig ezek a rétegek objektíve a forradalmi munkásosztály szövetségesei a monopoltőke hatalma elleni harcban. E taktika nem engedte meg, hogy a kommunisták a szociáldemokrata és a radikális pártok jelöltjeire szavazzanak, hogy a választások előtt blokkra lépjenek velük, megnehezítette a kommunisták harcát a tömegek között a munkásosztály egységéért, a tőke támadása, a fasizmus és a háború növekvő veszélye ellen, és objektíve

91 CPA IML. f. 495. op. 3. ed. hr. 49. l. 127–128.

megkönnyítette a reformista vezetőknek a kommunista párt elszigetelésére irányuló manővereit. Sok országban éppen e taktika akadályozta meg, hogy a munkásosztály szövetségeseivé legyenek olyan szociális erők, amelyek különben a monopóliumellenes mozgalom részeseivé válhattak volna.

Az 1927 utáni időszakban a Francia Kommunista Pártban a munkásegységfront politikáját megkérdőjelezték, sőt ez a politika gyakorlatilag feledésbe merült. „Ebben az időszakban a szektás hibák nemcsak általában a pártban jelentek meg, hanem a párt vezetésében is, amely megvetéssel viseltetett a tömegek iránt; megmutatta, hogy nem tud velük dolgozni – írta Maurice Thorez. – Megfeledkeztek a munkásosztály legközvetlenebb követeléseiről. A szektások kijelentették, hogy »lejárt a beefsteakért folytatott harc ideje«; a szocialista munkásokat egy kalap alá vették vezetőikkel."[92]

A KIVB 1928. február 9-e és 25-e között megtartott IX. plénuma az angol és a francia kérdésre vonatkozó határozataiban megerősítette az „osztály osztály ellen" taktika irányvonalát.

Ugyanilyen szellemben foglalkoztak a szakszervezeti mozgalom problémáival is.

1928 elején Sz. A. Lozovszkij javaslatot nyújtott be a Kominternhez a szakszervezeti mozgalom taktikájának néhány elvi kérdésére vonatkozóan. „A reformista szakszervezetekben végzett munkának – írta –, amennyiben az országban létezik forradalmi központ, logikusan azt kell eredményeznie, hogy a megnyert szervezetek csatlakozzanak a forradalmi központhoz."[93] Az a tétel, hogy a reformista szakszervezetekben végzett munka célja egyes csoportok lehasítása, objektíve megakadályozta a kommunisták befolyásának növekedését a szakszervezeti mozgalomban.

92 40 let Francuzszkoj kommunyisztyicseszkoj partyii. Moszkva 1961. 17. old.
93 CPA IML. f. 508. op. 1. ed. hr. 56. l. 39.

A VI. kongresszus előestéjén

A kapitalizmus ideiglenes stabilizációja idején a kommunista mozgalom, minden nehézség, csapás ellenére, feltartóztathatatlanul tovább fejlődött. A kommunista pártok megnövelték politikai és ideológiai befolyásukat a munkástömegek körében. Latin-Amerika országaiban, továbbá sok ázsiai és afrikai országban terjedtek a kommunista eszmék. A Komintern V. kongresszusa után a tőkésországok kommunista pártjaiban fokozódott a bolsevizálás folyamata.

Néhány kommunista párt taglétszáma növekedett. De a tőkésországok kommunista pártjaiban a taglétszám általában csökkenő tendenciát mutatott. E jelenség fő oka a reformizmus befolyásának időleges növekedése volt a munkásmozgalomban, az ingatag elemek távozása, valamint a kommunista pártok tömegmunkájának az elégtelensége. A szakszervezetekben, a parasztság, az ifjúság és a nők között végzett munka a kommunista pártok többségének gyenge oldala volt.

A munkásrétegekben még mindig erős szociáldemokrata befolyás kedvezett a jobboldali opportunista tendenciák behatolásának a Komintern néhány szekciójába. A jobboldali elhajlások abban jutottak kifejezésre, hogy túlbecsülték a kapitalizmus stabilizációját és ellenezték a kommunista pártok átszervezését az üzemi sejtek alapján. A Komintern V. és VI. kongresszusa közötti időszakban a Kominternnek és szekcióinak soraiból több jobboldali opportunista csoportot kizártak.

A Komintern ugyanakkor harcolt az „ultrabaloldali" elhajlások ellen is, amelyek a kapitalizmus stabilizációjának tagadásában, a reformista szakszervezetekben végzendő munka elutasításában és az egységfronttaktika helytelenítésében jutottak kifejezésre.

Nagy jelentőséget tulajdonított a Komintern a trockizmus elleni harcnak, minthogy a trockista csoportok továbbra is dühödten támadták a Kominternt és az SZK(b)P-t. Ebben a harcban – írta William Foster – „nemcsak az oroszországi forradalom sorsa forgott kockán, hanem az

egész nemzetközi kommunista mozgalomé is".[94] A trockizmus, a jobboldali opportunizmus és a kommunista mozgalomban az „ultrabaloldali" elhajlások elleni harc során a Komintern megvédelmezte a marxi–lenini tanítás tisztaságát és sorainak eszmei, szervezeti egységét.

A VI. kongresszus a nemzetközi helyzetről
és a Komintern feladatairól

A Komintern VI. kongresszusát 1928. július 17-től szeptember 1-ig Moszkvában tartották meg. 57 párt és 9 szervezet képviseletében 532 küldött vett részt rajta. A szervezetek között volt a Kommunista Ifjúsági Internacionálé, a Profintern, a Nemzetközi Vörössegély, a Nemzetközi Munkássegély és mások. A mandátumvizsgáló bizottság adatai szerint akkor az egész világon 1 millió 799 ezer kommunista volt, ebből 1 millió 211 ezer az SZK(b)P tagja és tagjelöltje.[95] A kongresszuson képviselve voltak a világ minden részének kommunista és munkáspártjai.

A Komintern VI. kongresszusa a következő fontosabb kérdéseket vitatta meg: a Komintern Végrehajtó Bizottságának beszámolója; a Kommunista Internacionálé programja; az imperialista háborúk veszélyének elhárítása; forradalmi mozgalom a gyarmatokon és a félgyarmatokon; a Szovjetunió gazdasági helyzete és az SZK(b)P helyzete. A kongresszus napirendjén szereplő kérdések a nemzetközi kommunista mozgalom időszerű problémáit tükrözték.

A Komintern tevékenységéről szóló előadói beszéd után olyan vita bontakozott ki, amelyben mintegy 100 küldött felszólalt. Az előadás, valamint a nemzetközi helyzetről és a Komintern feladatairól szóló, Buharin által készített tézistervezet egyes tételeit alaposan megbírálták. Néhány küldött megjegyezte, hogy a tézistervezet túlbecsüli a kapitalista stabilizáció tartósságát. Élénk ellenzést váltott ki az a tézis, hogy a kapitalizmus összeomlása csak a tőkésországok katonai összeütközése folytán, a külső ellentétek további éleződése révén fog bekövetkezni. A kongresszus megerősítette azt a lenini tételt, hogy a kapitalizmus összeomlását valamennyi ellentmondásnak, mind a belsőknek, mind a külsőknek a kiéleződése, a dolgozók forradalmi harca fogja előidézni.

A kongresszus megállapítása szerint a világ burzsoáziájának politikája arra irányult, hogy minden ellenforradalmi erő részvételével háborút indítson a Szovjetunió ellen. Ennélfogva az adott időpontban a kommunista mozgalom legfontosabb feladatai nemzetközi téren a következők voltak:

94 *W. Foster:* Isztorija trjoh Internacionalov. Moszkva 1959. 371. old.
95 Sztyenograficseszkij otcsot VI kongressza Kominterna. 5. kiad. 1929. 97., 159. old.

harc az imperialista háború veszélye ellen, a Szovjetunió védelme, harc az intervenció ellen Kínában és Kína felosztása ellen, a kínai forradalom és a gyarmati felkelések védelme.

A kongresszus arra buzdította a kommunista pártokat, hogy nagyon szorgalmasan dolgozzanak a szakszervezetekben, küzdjenek a szakszervezeti egységért nemzeti és nemzetközi méretekben. A korábbinál jobb munkát kellett végezni a parasztság, az ifjúság és a dolgozó nők körében is.

A VI. kongresszus szentesítette a gyakorlatban már alkalmazott új politikát, melynek célja nemcsak a burzsoá pártok, hanem a szociáldemokrácia elleni harc fokozása is volt. Egyes küldöttek nem értettek egyet a szociáldemokrácia leegyszerűsített jellemzésével, a fasizmussal való tényleges azonosításával. Bodenmann svájci küldött például kijelentette, hogy amennyiben élesebb hangot használnak a szociáldemokráciával szemben – amint ezt a tézisek ajánlják, s amint ez a gyakorlatban már megtörtént –, akkor még inkább lanyhul az egységfront megszilárdítására irányuló, egyébként is gyenge munka. Togliatti elismerte, hogy bizonyos feltételek között a jobboldali szociáldemokrácia nyilvánvalóan fasiszta módszereket alkalmaz, ugyanakkor hangsúlyozta, hogy „e téren óvakodni kell a túlzott általánosítástól, figyelembe véve a fasizmus és a szociáldemokrácia által alkalmazott fasiszta módszerek közötti lényeges különbségeket. A fasizmus általában a kis- és a középburzsoáziának a nagyburzsoázia és az agráriusok vezette mozgalma; nincs gyökere a munkásosztály hagyományos szervezetében. A szociáldemokrácia viszont a munkás- és a kispolgári tömegre támaszkodó mozgalom, s erejét főként abból a szervezetből meríti, amely a munkásság felfogása szerint a munkásosztály hagyományos szervezete."[96]

A kongresszus azt követelte a kommunista pártoktól, hogy elsősorban alulról, a tömegek szintjén igyekezzenek megvalósítani az egységfrontot. Kötelességükké tette a kommunistáknak, hogy élesen megkülönböztessék a szociáldemokrata munkásokat a szociáldemokrata vezetéstől.

Fontos feladatnak ítélte a kongresszus az opportunista elhajlások elleni harc fokozását a Komintern soraiban. „A kommunista pártokban – állapította meg a kongresszus – a kapitalizmus részleges stabilizációja alapján és a szociáldemokrácia közvetlen befolyásával kapcsolatban az elhajlások fő vonala a helyes politikai állásponttól jobbfelé halad."[97] A jobboldali elhajlások különösen veszélyesek, amikor viszonylag erős szociáldemokrata pártok léteznek; ezért első feladat a jobboldali elhajlások elleni harc.

96 Sztyenograficseszkij otcsot VI kongressza Kominterna. 1. kiad. 132., 503. old.

97 Ugyanott, 6. kiad. 1929. 80. old.

Egyidejűleg a kommunista pártok fontos feladata marad a harc a „baloldali" elhajlások ellen is, amelyek az egységfronttaktika elutasításában, a szakszervezeti munka jelentőségének meg nem értésében, a forradalmi frázispolitikában és a puccsista tendenciákban (Kína) jutottak kifejezésre. E feladatok teljesítése érdekében a kongresszus különösen fontosnak tartotta az egyes kommunista pártok elméleti tevékenységének magasabb szintre emelését.

A kongresszus kötelességévé tette a Komintern Végrehajtó Bizottságának, hogy minden eszközzel védelmezze meg a Komintern és a szekciók egységét. A kommunista pártok tevékenységében mutatkozó hibákat és gyengeségeket csakis a politikai képzés, a belső pártdemokrácia fejlesztése útján lehet leküzdeni.

A Komintern programjának elfogadása

A VI. kongresszuson a legfontosabb feladat a Komintern programjának megvitatása és elfogadása volt. A Kommunista Internacionálé programjáról első ízben 1922 júniusában, a KIVB II. kibővített plénumán tárgyaltak. A Komintern V. kongresszusán jóváhagytak egy programtervezetet, amelyet a szekcióknak kellett megvitatniuk; a program végleges elfogadását pedig a következő kongresszusra halasztották. A Komintern Végrehajtó Bizottságának programbizottsága 1928 elején új programtervezetet készített, amelyet széles körben megvitattak a Komintern szekcióiban. A programtervezet előkészítésében nagy szerepet játszott az SZK(b)P Központi Bizottsága, a program összeállításában pedig valamennyi szekció részt vett. A Komintern VI. kongresszusa a program végleges szövegének kidolgozására bizottságot hozott létre 40 különböző szekció képviselőiből.

A programbizottságban és a kongresszus ülésein lezajlott viták során a programtervezethez mintegy 600 javaslatot, kiegészítést, módosító indítványt terjesztettek elő.[98] Elvi nézeteltérések nem voltak. Több fontos kérdést megvitattak, például a következőket: az új gazdasági politika elkerülhetetlensége, szükségessége és a hadikommunizmus időszaka; a fasizmus meghatározása és társadalmi gyökerei; a „finánctőke" kifejezés tartalma.

Egyesek azt javasolták: vegyék fel a programba, hogy a hadikommunizmus általános érvényű jelenség lesz minden országban. A kapitalizmusról a szocializmusra való átmenet mindig a hadikommunizmus formáját ölti – mondották –, a hadikommunizmuson át vezet az út a szocializ-

98 *J. Jaroszlavszkij:* Ob itogah VI kongressza Kominterna. 1928. 7. old.

mushoz. Ezt az álláspontot, melynek alapja az átmeneti időszak törvényszerűségeinek meg nem értése volt, a kongresszus küldöttei nem támogatták.

Több küldött fellépett azellen, hogy a „fasizmus" kifejezést mindenfajta reakciós politikára alkalmazzák. Mint mondották, a fasizmust nem lehet a tőkés reakció egyetlen formájának tekinteni. A különböző országokban a nagyburzsoázia diktatúrájának különféle, az olasz fasizmustól eltérő formái léteznek. A többi között P. Semard felszólalt ama tendencia ellen, hogy „elkenjék a reális politikai helyzet elemzését, s ezt olyan mechanikus meghatározásokkal helyettesítsék, mint a szociálfasizmus, a baloldaliak fasiszta blokkja, fasiszta kormány stb."[99] A Komintern programja megkülönböztetést tett a nyílt fasizmus és a fasiszta tendenciák között, amelyek a burzsoázia ingatag helyzetéből következtek.

A kongresszus kimondta, hogy a Kommunista Internacionálé programja, „lévén a proletariátus nemzetközi forradalmi mozgalma során szerzett történelmi tapasztalatok politikai általánosítása, a világproletariátus diktatúrájáért folytatott harc programja, a világkommunizmusért folytatott harc programja". Mint a program bevezetője utalt rá, a Kommunista Internacionálé elméleti és gyakorlati munkájában „teljes mértékben és feltétlenül a leninizmusban továbbfejlődött forradalmi marxizmus nézeteit vallja".[100]

A Kommunista Internacionálé programja felmérte az imperializmus és a forradalom erőit, elemezte a kapitalizmus általános válságát, s levonta azt a következtetést, hogy a kapitalizmus összeomlása és a szocialista világforradalom győzelme elkerülhetetlen. Konkretizálta a forradalmi világmozgalom végcéljáért, a kommunizmusért folytatott harc útjait. „A történelmi fejlődés egész menete által előkészített kommunista társadalom az egyedüli kivezető út az emberiség számára, mert csak ez vet véget a tőkés rendszer ellentmondásainak, melyek az emberiséget elkorcsosulással és pusztulással fenyegetik."[101]

A programban nagy helyet foglaltak el a kapitalizmusról a szocializmusra való átmenet problémái.

A program kimondta, hogy a nemzetközi proletárforradalmat nem lehet egyszeri és általános aktusként felfogni. Lehetséges a szocializmus győzelme kezdetben néhány, sőt *egy* tőkésországban is. A programnak ez az útmutatása, amely az imperializmus korszakában a különböző ország-

99 Sztyenograficseszkij otcsot VI kongressza Kominterna. 3. kiad. 1929. 93. old.
100 Programma Kommunyisztyicseszkovo Internacionala. 1928. 6., 8. old.
101 Sztyenograficseszkij otcsot VI kongressza Kominterna. 6. kiad. 21. old.

gok gazdasági és politikai fejlődése egyenlőtlenségének lenini tanításán alapult, alapvető jelentőségű volt a kommunista világmozgalom politikája szempontjából.

Trockij megküldte a kongresszusnak a maga programtervezetét, amelyben fellépett a szocializmus építésének lehetősége ellen egyetlen országban. A KIVB által kidolgozott programtervezetet „revizionista dokumentumnak" nevezte, s azt javasolta, hogy vegyenek fel a programba pontot arról, hogy „lehetetlen a szocializmus győzelme *egy* országban, a világforradalom győzelme nélkül". Trockij antileninista próbálkozásai azonban kudarcot vallottak.

Figyelembe véve az egyes tőkésországok társadalmi és gazdasági fejlettsége közti különbségeket, feltételeik konkrét sajátosságait, a kongresszus rámutatott: „E körülmények történelmileg elkerülhetetlenné teszik a sokféleséget a proletariátus hatalomra jutásának útjai és üteme tekintetében, több országban bizonyos átmeneti fokozatok szükségességét, amelyek elvezetnek a proletariátus diktatúrájához; azután pedig számolni kell az egyes országokban épülő szocializmus *formáinak* sokféleségével is."[102]

A proletárdiktatúrára való átmenet feltételeinek és útjainak megfelelően a program valamennyi országot három alapvető típusba sorolta:

1. A magasan fejlett tőkésországok, amelyekkel szemben a program alapvető politikai követelményként a proletárdiktatúrára való közvetlen átmenetet állította.

2. A közepesen fejlett tőkésországok, amelyekben még nem fejeződtek be a polgári demokratikus átalakulások. Ezen országok némelyikében a program a polgári demokratikus forradalomnak szocialista forradalomba való többé-kevésbé gyors átnövését irányozta elő; másokban pedig a proletárforradalmak különböző típusait, sok polgári demokratikus feladattal.

3. A gyarmati, a félgyarmati és a függő országokban a program egy egész időszakot tartott szükségesnek a polgári demokratikus forradalomnak szocialista forradalomba való átnövéséhez; a sikeres szocialista építést pedig az esetek többségében csak más országok győztes proletariátusa segítségével látta megvalósíthatónak.

A programnak fontos megállapítása volt, hogy számos elmaradott gyarmati országban el lehet jutni a szocializmushoz a kapitalista szakasz teljes elkerülésével, amennyiben ezek az országok segítséget és támogatást kapnak a proletárdiktatúra országaitól és a nemzetközi proletariátustól.

A program nagy figyelmet szentelt a szocialista építésnek a Szovjetunióban, méltatta a Szovjetuniónak mint a győztes proletariátus országának

102 Programma Kommunyisztyicseszkovo Internacionala. 76–77. old.

jelentőségét a nemzetközi forradalmi mozgalom szempontjából. „A proletárdiktatúra megerősödése a Szovjetunióban, a Szovjetunió tekintélyének és befolyásának megnövekedése a proletártömegek és a gyarmatok elnyomott népei között – mondotta a program – a nemzetközi szocialista forradalom folytatását, erősítését és kibontakoztatását jelenti."[103]

A két rendszer egyidejű fennállása: a szocialistáé a Szovjetunióban és a kapitalistáé a világ többi részén – állapította meg a program – azt a feladatot állítja a proletariátus állama elé, hogy kivédje a tőkés világ támadásait, s ugyanakkor manőverezzen, használja fel a tőkésországokhoz fűződő gazdasági kapcsolatokat. „A fő és alapvető irányvonal az – mondotta a program –, hogy a lehető legtöbb külföldi kapcsolatot építsük ki, de olyan keretek között, hogy ez kedvező legyen a Szovjetuniónak, s mindenekelőtt magában a Szovjetunióban megerősítse az ipart..."[104]

A program megfogalmazta az SZK(b)P-nek mint „a Komintern olyan szekciójának" nemzetközi kötelezettségeit, amely „a Szovjetunióban a proletariátus diktatúráját vezeti"[105]: köteles támogatni a tőkésországok munkásmozgalmát, a gyarmati népek antiimperialista mozgalmát, a nemzeti elnyomás bármely formája elleni harcot. Ugyanakkor a nemzetközi proletariátusnak is vannak kötelességei a Szovjetunió iránt: a szocialista építés sikereinek az elősegítése, a szovjetország védelme minden eszközzel a tőkés hatalmak támadásaival szemben.

A kommunista pártok akkor valósíthatják csak meg fő feladatukat, a munkásosztály többségének megnyerését, ha a kommunisták aktívan dolgoznak a tömegszervezetekben, mindenekelőtt a szakszervezetekben. Fokozniuk kell munkájukat a parasztság körében, az értelmiség alsó rétegei és a kispolgárság között, s forradalmi harcot kell folytatniuk a gyarmatokon, a félgyarmatokon és a függő országokban – mondotta a program.

Taktikai vonaluk meghatározásánál a kommunista pártoknak figyelembe kellett venniük hazájukban a konkrét belső és külső helyzetet, az osztály-erőviszonyokat, a burzsoázia pozícióinak szilárdságát és a rendelkezésére álló erőket, a proletariátus felkészültségének a fokát, valamint a közbülső rétegek helyzetét.

A Komintern felhívta a kommunista pártokat, hogy fokozzák a harcot az imperialista háborúk veszélye ellen, és a következő jelszavakat fogalmazta meg: az imperialista háború átváltoztatása polgárháborúvá, minden eszközzel arra törekedni, hogy a „saját" imperialista kormány vere-

103 Ugyanott, 84. old.
104 Ugyanott, 91. old.
105 Ugyanott, 92. old.

séget szenvedjen, védelmezni a Szovjetuniót és a nemzeti felszabadító forradalmakat.

Nagy jelentőséget tulajdonított a programdokumentum az egység megerősítésének, az osztályfegyelem megtartásának a nemzetközi kommunista mozgalomban. „Ennek a nemzetközi kommunista fegyelemnek abban kell kifejezésre jutnia, hogy a mozgalom részleges és helyi érdekeit alárendelik általános és tartós érdekeinek, s hogy valamennyi kommunista feltétlenül végrehajtja a Kommunista Internacionálé vezető szerveinek a határozatait."[106]

A Komintern programjában megfogalmazták a kommunista mozgalom alapvető feladatait, és megjelölték megoldásuk útjait. De szerepeltek benne nem helyes meghatározások és értékelések is. Annak megállapítása mellett, hogy bizonyos politikai konjunktúra esetén a szociáldemokrácia ellenzékbe vonulhat a burzsoá kormánnyal szemben, a program nem tett elég világosan különbséget a szociáldemokrácia és a fasizmus között. A szociáldemokrácia balszárnyát „a szociáldemokrata pártok legveszélyesebb frakciójaként" jellemezte.[107] Ez az értékelés és az az állítás, hogy a fő csapást elsősorban a szociáldemokrácia balszárnyára kell mérni, megnehezítette az egységfronttaktika megvalósítását, zavarta a kommunisták és a szociáldemokrata munkások együttműködését, s az elkövetkező években a szektás nézetek terjedését segítette a kommunista mozgalomban.

Egészében a Kommunista Internacionálé programja történelmi jelentőségű dokumentum volt, a kommunista világmozgalomnak a marxizmus–leninizmus tanításán alapuló tudományos programja, a proletár internacionalizmus megtestesülése. A program a Komintern-szekciók kollektív munkájának eredményeként született meg.

A Komintern VI. kongresszusa elfogadta a Kommunista Internacionálé szervezeti szabályzatát is. Ennek első változatát a II. kongresszuson hagyták jóvá, majd az V. kongresszuson változtatásokat hajtottak végre rajta és átdolgozták.

A VI. kongresszuson elfogadott szervezeti szabályzat kimondotta: „a Kommunista Internacionálé – a Nemzetközi Munkásszövetség – az egyes országok kommunista pártjainak egyesülése, egységes kommunista világpárt".[108] Minden országban csak egyetlen kommunista párt létezhet, ez a Kommunista Internacionálé tagja, szekciója. A szervezeti sza-

106 Ugyanott, 121. old.

107 Ugyanott, 28. old.

108 Programma i usztav Kommunyisztyicseszkovo Internacionala. Partizdat CK VKP(b) 1937. 72. old.

bályzat szerint a kommunista párt szervezeti alapja a vállalati sejt (az üzemben, a gyárban, a bányában stb.). A Kommunista Internacionálé és szekciói a demokratikus centralizmus elvén épülnek fel.

A kongresszus az imperialista háború veszélye elleni küzdelemről

A VI. kongresszus megfogalmazta a Kommunista Internacionálé álláspontját a háború kérdésében, a különböző típusú háborúkra vonatkozólag, és gyakorlati feladatokat tűzött a szekciók elé a háborús veszély elleni harcban.

A Komintern és a kommunista pártok háború elleni harcát megnehezítette, hogy a szociáldemokrácia jobboldali vezetői minden módon akadályozták a közös akciókat az új imperialista háború veszélyének elhárításáért. A burzsoá kormányok katonai terveit és programjait támogató európai szociáldemokrácia vezetőinek álláspontja különösen világosan megmutatkozott a Szocialista Munkásinternacionálé brüsszeli kongresszusán, amelyet a Komintern VI. kongresszusával egyidejűleg tartottak. A brüsszeli kongresszus napirendjén szintén szerepelt a háborús veszély kérdése. De a szociáldemokrata pártok, noha elismerték az imperialista háború veszélyét, minden reményüket a Népszövetségbe vetették, és elutasították az imperialista háborús kalandok elleni önálló fellépés gondolatát. Kongresszusuk nem fogadta el a brit Független Munkáspárt határozati javaslatát, amely üdvözölte a szovjet kormánynak az általános és teljes leszerelésre vonatkozó javaslatait, követelte a hadihitelek megszavazásának elutasítását, és azt ajánlotta, hogy a Kommunista Internacionálé és a Szocialista Munkásinternacionálé részvételével hívjanak össze háborúellenes világkongresszust.[109]

A brüsszeli kongresszus egy olyan határozat elfogadására szorítkozott, amelyben általános frázisok voltak a fegyverzet „korlátozásának", a „hadseregek demokratizálásának", a nemzetközi konfliktusok „kötelező döntőbíráskodás" útján történő megoldásának stb. szükségességéről.

Teljesen más jellegű volt az imperialista háború veszélyének megvitatása és az e kérdésben hozott határozat a Komintern VI. kongresszusán. Az előadói beszédet a háborús veszély elhárításának módszereiről Thomas Bell angol kommunista tartotta. Konkrét adatokat közölt a tőkésországok katonai előkészületeiről, s rámutatott arra, hogy a Szovjetuniót növekvő mértékben fenyegeti a háború.

Megvitatták a kommunista pártok háborúellenes tevékenységének több mozzanatát. Dimitrov azt mondotta, hogy „noha lehetségesek, sőt igen

109 Internationale Presse-Korrespondenz. 1928. II. köt. 84. sz. 1524. old.

valószínűek a tőkés hatalmak közötti háborúk, az alapvető, uralkodó veszély mégis a Szovjetunió elleni háború, a nemzetközi proletariátus hazája elleni háború marad..."[110] Szükséges – mondotta Dimitrov –, hogy a Komintern valamennyi szekciója egységes politikát folytasson a háború kérdésében, s hogy tanulmányozzák a világháború alatt lezajlott forradalmi tömegharcokat és a bolsevik párt munkájának tapasztalatait a régi hadseregben és a flottában.

Más küldöttek kifejtették, hogy népszerűsíteni kell a háborúra vonatkozó lenini tanításokat, méltatni a pártnak mint a békeharc szervező erejének jelentőségét, háborúellenes népszerű irodalmat kiadni, fokozni az antimilitarista munkát a nők és az ifjúság körében stb. Hangsúlyozták, hogy a háború elleni harcnak nem szabad elvont jellegűnek lennie, hanem a legszorosabban össze kell kapcsolódnia a munkásosztály mindennapi gazdasági harcával, követeléseivel, jogainak és vívmányainak a védelmével.

Az imperialista háborúk veszélye elleni rendszabályokról a VI. kongresszuson elfogadott tézisek kifejtették a proletariátus álláspontját és taktikáját a háború tekintetében. „A háborúnak mint történelmi jelenségnek az oka – mondották a tézisek – nem az emberekben levő »természetes rosszban« és nem a kormányok »rossz« politikájában rejlik, hanem abban, hogy a társadalom osztályokra oszlik: kizsákmányolókra és kizsákmányoltakra. A kapitalizmus okozta a legújabbkori történelem háborúit."[111]

A tézisek rámutattak: amikor a forradalmi proletariátus a szocializmusért és a háborúk kiküszöböléséért harcol, egyáltalán nem tagadja az igazságos háborúk jelentőségét. A proletariátusnak gondosan elemeznie kell minden egyes háború történelmi és politikai osztály-meghatározottságát, az uralkodó osztályok szerepét a háborúban.

A jelen korszakban – mutatott rá a kongresszus – a következő háborúk lehetségesek: az imperialista államok egymás közti háborúi; az imperialisták ellenforradalmi háborúi a proletárforradalom vagy a szocializmust építő országok ellen; nemzeti felszabadító háborúk, különösen a gyarmati országok háborúi az imperializmus ellen. „Az elnyomott népek háborúja az imperializmus ellen nemcsak igazságos, hanem forradalmi is, és jelenleg a proletár világforradalom láncszeme."[112] A proletariátus támogatja a nemzeti forradalmi háborúkat, megszervezi a proletárforradalom és a proletárdiktatúra államainak védelmét.

110 Sztyenograficseszkij otcsot VI kongressza Kominterna. 2. kiad. 175. old.
111 Ugyanott, 6. kiad. 85. old.
112 Ugyanott, 86. old.

A kongresszus felszólította a kommunistákat, hogy imperialista háború kitörése esetén azt a programot tartsák szem előtt, amelyet a bolsevik párt az első világháború éveiben valósított meg. E program sarkalatos pontja az imperialista háború átváltoztatása volt a proletariátus polgárháborújává a burzsoázia ellen.

A kongresszus kiemelte a szovjet kormány általános és teljes leszerelésre vonatkozó javaslatainak fontosságát. A proletárállam lenini békepolitikája nem arról tanúskodik, mintha a szovjethatalom „megbékélt volna a kapitalizmussal". E politika „csupán más – s a jelenlegi helyzetben előnyösebb – formája a kapitalizmus elleni harcnak, amihez a Szovjetunió az Októberi Forradalom óta következetesen tartja magát".[113]

A háborús veszély, az imperialista hatalmak részéről a Szovjetuniót közvetlenül fenyegető támadás feltételei között nagy jelentőségű volt a kongresszus ama kijelentése, hogy a háborús veszély elleni harc középpontjában a Szovjetunió védelmének kell állnia. A VI. kongresszus emlékeztette a kommunistákat Lenin szavaira: a háború elleni harc távolról sem könnyű dolog. Felszólította a szekciókat, hogy nemzetközi méretekben hangolják egybe antimilitarista forradalmi akcióikat.

A gyarmati és félgyarmati országok forradalmi mozgalmáról

A Komintern VI. kongresszusának egyik legfontosabb napirendi pontja a gyarmati és félgyarmati országok forradalmi mozgalmának kérdése volt. Számos elnyomott ország népei az imperialistaellenes harcban már nagy utat tettek meg.

Az időleges és részleges tőkés stabilizáció éveiben keleten egyre inkább kibontakozott a kommunista mozgalom, szoros összefüggésben a munkásmozgalom politikai érettségének és szervezettségének fokozódásával. 1925 decemberében megtartották India legális Kommunista Pártjának alapító kongresszusát; 1925 áprilisában Korea Kommunista Pártjának alapító kongresszusát; ugyanezen évben megalakultak az első marxista szervezetek Indokínában.

A gyarmati kérdésről az előadói beszédet Otto Kuusinen tartotta. A Komintern VI. kongresszusa kijelentette, hogy „a Lenin által kidolgozott és a II. kongresszuson elfogadott »Tézisek a nemzeti és a gyarmati kérdésről« megőrzik teljes jelentőségüket, és a kommunista pártok további munkájában vezérfonalul kell szolgálniuk".[114]

A gyarmatvilágra forradalmasító hatást gyakoroltak a szocializmus

113 Ugyanott, 99. old.
114 Ugyanott, 122. old.

építésének sikerei a Szovjetunióban és a kommunista mozgalom megszilárdulása a tőkésországokban.

A kongresszus rendkívül nagy jelentőséget tulajdonított annak, hogy a Szovjetunió proletariátusa és a tőkésországok munkásmozgalma támogatja a gyarmati népek szabadságharcát. „A szövetség a Szovjetunióval és az imperialista országok forradalmi proletariátusával Kína, India és valamennyi más gyarmati és félgyarmati ország dolgozó néptömegei számára megteremti az önálló, szabad gazdasági és kulturális fejlődés lehetőségét, elkerülve a tőkés rend uralmának a szakaszát, sőt általában még a tőkés viszonyokat is" – mondták ki a tézisek.[115]

A Kuusinen előadói beszédével kapcsolatos vita során véleményeltérés mutatkozott az imperializmus szerepéről a gyarmatokon. Egyes küldöttek azt állították, hogy az imperialista gyarmati politika elősegíti az iparosítást a gyarmatokon, hogy például India Anglia ellenőrzése mellett iparosodik. E nézet objektíve a szociáldemokraták „dekolonizációs" elméletének a védelmezését jelentette, amely elmélet szerint az imperializmus haladó szerepet játszik a gyarmatokon, mert sietteti a tőkés fejlődést és a gyarmatokat önálló tőkésországokká változtatja át. A „dekolonizációs" elméletnek az volt a célja, hogy igazolja a gyarmati uralmat, s gyengítse a népek forradalmi harcát az imperialista elnyomás ellen.

A kongresszus megállapította, hogy több küldött hibás nézeteket fejtegetett felszólalásában az imperializmus gyarmati szerepéről, és feltárta a „dekolonizációs" elmélet reakciósságát. Az imperializmus visszatartja a gyarmatok iparosodását, akadályozza a termelőerőik teljes kifejlődését; politikájának fő tendenciája, hogy megőrizze és fokozza a gyarmati országok függését. „Az imperialisták és lakájaik minden fecsegése az imperialista hatalmak által folytatott dekolonizációs politikáról, arról, hogy elősegítik »a gyarmatok szabad fejlődését«, nem egyéb imperialista hazugságnál. Rendkívül fontos, hogy a kommunisták mind az imperialista, mind pedig a gyarmati országokban leleplezzék a hazugságot" – szögezték le a kongresszus tézisei.[116]

Kína, India és más elnyomott országok forradalmi mozgalmainak távlatairól szólva a kongresszus megállapította, hogy ezen országokban polgári demokratikus szakaszról van szó. A gyarmatokon a polgári demokratikus forradalom elválaszthatatlanul összekapcsolódott az imperialista elnyomás elleni felszabadító harccal.

A kongresszus vitájában és téziseiben részletesen foglalkoztak a bur-

115 Ugyanott, 126. old.
116 Ugyanott, 134. old.

zsoázia szerepével a nemzeti felszabadító harcban. A tézisek szerint a nemzeti burzsoázia a gyarmati országokban nem foglal el egységes álláspontot az imperializmus tekintetében. E burzsoázia egy része közvetlenül az imperializmus érdekeit szolgálja, nemzetellenes, imperialistabarát nézetet védelmez. „A bennszülött burzsoázia másik része, különösen az a része, amely a hazai ipar érdekeit tartja szem előtt, a nemzeti mozgalom talaján áll, és emellett külön, ingadozó, kompromisszumokra hajlamos áramlatot képvisel, amelyet nemzeti reformizmusnak lehet nevezni (vagy a II. kongresszus téziseinek terminológiája szerint „polgári demokratikus" irányzatnak)."[117] A kongresszus rámutatott arra, hogy a burzsoá nemzeti reformizmus jelentőségének lebecsülése – amely, ellentétben a feudális-imperialista táborral, befolyást gyakorol a kispolgári tömegekre, a parasztságra s részben a munkásosztályra is – a kommunistáknak a dolgozó tömegektől való elszigetelődésére stb. vezethet.

Mint a kongresszus határozatában megállapították, „a burzsoá ellenzéknek az uralkodó feudális-imperialista blokk elleni akciói – még a kisebbek is – bizonyos mértékig meggyorsíthatják a dolgozó tömegek politikai életre ébredésének a folyamatát; a nemzeti reformista burzsoázia nyílt konfliktusai az imperializmussal, még ha magukban véve kis jelentőségűek is, meghatározott feltételek között közvetve nagy forradalmi tömegakciók okául is szolgálhatnak".[118]

Ugyanakkor a VI. kongresszusnak a gyarmati kérdésre vonatkozó téziseiben voltak helytelen és ellentmondásos tételek is. Noha a kongresszus határozatai különbséget tettek a nemzeti reformista és a feudális-imperialista tábor között, a nemzeti burzsoázia szerepének általános értékelése mégis szektás jellegű volt. Azt állították például, hogy „a nemzeti burzsoáziának mint az imperializmus ellen harcoló erőnek nincsen jelentősége". Javasolták: „el kell utasítani azt a gondolatot, hogy a kommunista párt bármiféle blokkra léphet a nemzeti reformista ellenzékkel".[119]

Később, az SZKP XX. kongresszusán Kuusinen azt mondotta, hogy a Komintern VI. kongresszusának értékelése a gyarmati és a félgyarmati országok nemzeti burzsoáziájának szerepéről „bizonyos fokig szektás színezetű volt".[120]

A keleti kommunisták tömegmunkájának feladatairól szólva, a kongresszus felhívta Kína Kommunista Pártjának a figyelmét a pártban mutatkozó balos jellegű hibák (puccsizmus, katonai kalandorság, egyéni

117 Ugyanott, 136. old.
118 Ugyanott, 142. old.
119 Ugyanott, 141. old.
120 *O. V. Kuusinen:* Izbrannije proizvegyenyija. Moszkva 1966. 509. old.

terror stb.) leküzdésének szükségességére. A pártnak fel kellett számolnia ama tendenciákat, amelyek arra irányultak, hogy „felcseréljék a tömegek meggyőzésének és nevelésének módszereit a kényszer, kommandírozás, a parancs módszereivel; hiszen ez utóbbiak a kegyetlen terror feltételei között fokozzák a veszélyt, hogy a párt elszakad a dolgozó tömegektől".[121]

A kongresszus kötelezte az imperialista országok kommunista pártjait, hogy létesítsenek állandó rendszeres kapcsolatokat a gyarmatokon folyó forradalmi mozgalmakkal, nyújtsanak nekik aktív támogatást és közvetlen gyakorlati segítséget.

A Szocialista Munkásinternacionálé brüsszeli kongresszusán, 1928 augusztusában, szintén megtárgyalták a gyarmati kérdést, és elfogadtak egy programot. A kongresszus nem helyeselte a gyarmati népek ama követelését, hogy teljes függetlenséget adjanak nekik. A formális függetlenség jogát csak az olyan országok tekintetében ismerte el, mint Kína, Egyiptom, Szíria, Irak, amelyek már sikereket értek el a nemzeti felszabadító harcban. Olyan ország számára, mint például India, a Szocialista Munkásinternacionálé csupán a helyi önkormányzat jogát ismerte el. A kongresszus határozata szerint az olyan gyarmati népek számára, amelyek még nem küzdötték le „a fejlődés kezdetleges fokát..., az idegen uralom azonnali megszüntetése egyetlen lépést sem jelentene előre a nemzeti kultúrához, hanem visszatérést eredményezne az ősi barbársághoz".[122]

A gyarmati országoknak a brüsszeli kongresszuson jelen levő képviselői, miután meggyőződtek arról, hogy a szociáldemokrácia jobboldali vezetői megvetéssel viseltetnek érdekeik iránt, és a burzsoázia gyarmati politikáját támogatják, otthagyták a kongresszust.

A Szovjetunió sikerei és az SZK(b)P helyzete

Mivel a Kominternnek az SZK(b)P volt az egyetlen olyan szekciója, amely egy óriási országban a szocialista építést vezette, és mert a proletárdiktatúra szovjetunióbeli tapasztalatainak igen nagy jelentőségük volt a kommunista pártok mindennapi harca szempontjából, a Komintern VI. kongresszusa megvitatta a Szovjetunió és az SZK(b)P helyzetét.

A Szovjetunió gazdasági helyzetéről Varga Jenő tartott előadói beszédet. Ismertette a Szovjetunió gazdasági sikereit az utóbbi években és a szocialista elemek növekedését a szovjet társadalomban; kiemelte a tervezés szerepét a Szovjetunió gazdaságában, rámutatott a szocializmus építésének nehézségeire, s ecsetelte a további nagy távlatokat.

121 Sztyenograficseszkij otcsot VI kongressza Kominterna. 6. kiad. 152. old.
122 Kommunyisztyicseszkij Internacional, 1928. 29–30. sz. 115. old.

Dmitrij Zaharovics Manuilszkij az SZK(b)P helyzetéről szóló előadásában kiemelte, hogy a trockista ellenzék nem volt csupán „nemzeti" jelenség. A harcot ellene nemzetközi méretekben folytatták, s ez valamennyi kommunista párt bolsevizálásának szerves része volt.

A testvérpártok küldöttei teljesen egyetértettek az SZK(b)P-nek és a Központi Bizottságnak politikai és szervezeti vonalával. Megállapították, hogy a párt helyes politikája az imperialista körülzárás igen nehéz viszonyai közepette a szocialista építés jelentős sikereihez, a munkás- és parasztttömegek élet- és műveltségi színvonalának emelkedéséhez, a munkásosztály és a parasztság szövetségének megszilárdításához, a Szovjetunió nemzetközi tekintélyének erősödéséhez vezetett. Ugyanakkor, mint a kongresszus leszögezte, a szocialista építésnek a Szovjetunióban elért sikerei erősítik a nemzetközi munkásosztály pozícióit, gyorsítják a tömegek forradalmasodását.

A Komintern VI. kongresszusa jóváhagyta az SZK(b)P XV. kongresszusának és a KIVB IX. plénumának határozatát, amely szerint a trockista ellenzékhez való tartozás és nézeteinek propagálása összeegyeztethetetlen a bolsevik párt-tagsággal. Elutasította Trockij kérelmét, hogy vegyék őt vissza a pártba, s aláhúzta, hogy „program jellegű politikai és szervezeti kérdésekre vonatkozó nézeteiben a trockista csoport a mensevizmus álláspontjára csúszott le, és objektíve a szovjethatalom ellen harcoló szervezetté vált. Ezért Trockij kizárása az SZK(b)P-ből helyes és elkerülhetetlen volt."[123]

Elutasították Ruth Fischer és Arkadi Maslow kérelmét is, hogy vegyék vissza őket Németország Kommunista Pártjába. A kongresszus ugyanakkor jóváhagyta az NKP Központi Bizottságának a nyilatkozatát, hogy „mindazon munkások számára, akiket a trockista csoportokhoz való tartozás miatt kizártak a pártból, nyitva áll az út Németország Kommunista Pártjába, ha szakítanak Maslowval, Fischerrel és a kommunizmus többi renegátjával, s feltétel nélkül alávetik magukat a Kommunista Internacionálé valamennyi határozatának".[124]

A Komintern befolyásának növekedése új kommunista pártok keletkezésében és az Internacionáléhoz való csatlakozásukban jutott kifejezésre. A VI. kongresszus felvette a Komintern szekciói közé Korea, Kuba, Új-Zéland, Paraguay kommunista pártjait, az Írországi Munkásligát, Ecuador Szocialista Pártját és Kolumbia Forradalmi Szocialista Pártját.

123 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 873. old.
124 Sztyenograficseszkij otcsot VI kongressza Kominterna. 6. kiad. 178. old.

A hét új szekció megalakulását és csatlakozását a kongresszus úgy tekintette, mint a munkás- és paraszttömegek, az elnyomott népek bizalmának megnyilvánulását a Kommunista Internacionálé iránt.

*

A VI. kongresszus után az események alakulása igazolta a világ gazdasági és politikai helyzetéről adott általános értékelést. A kapitalizmus stabilizációja, a szociáldemokrácia jobboldali vezetőinek jóslatai ellenére, nemcsak hogy nem állandósult, hanem, ellenkezőleg, egyre inkább kérdésessé vált.

1928 végén – 1929 elején a forradalmi munkásmozgalom fellendülésének első jelei mutatkoztak. Olyan akciók tanúskodtak erről, mint a łódzi általános sztrájk, a bányamunkások sztrájkja a Ruhr-vidéken, a bányászok és a textilmunkások sztrájkjai Franciaországban.

A Komintern programja alapján folytatódott a kommunista pártok eszmei és szervezeti megszilárdulása, pontosabb megfogalmazást nyert stratégiájuk és taktikájuk. Ebben az időben több latin-amerikai kommunista párt arra a következtetésre jutott, hogy országaikban a forradalom imperialistaellenes, agrár és demokratikus jellegű lesz. A forradalom jellegének kérdéseit megvitatták a latin-amerikai kommunista pártoknak Buenos-Airesben 1929. június 1-e és 12-e között tartott első konferenciáján, amelyen 38 küldött képviselte Argentína, Brazília, Bolívia, Ecuador, Guatemala, Kolumbia, Kuba, Mexikó, Panama, Paraguay, Peru, Salvador, Uruguay és Venezuela kommunista pártjait. Chile Kommunista Pártjának a konferenciára elindult küldöttsége az országban uralkodó rendőrterror miatt nem érkezhetett meg.

A konferencia különleges figyelmet fordított a munkásegység megszilárdítására. Még 1928-ban létrejött az első latin-amerikai szakszervezeti központ, a Szakszervezetek Latin-Amerikai Szövetsége. A konferencia hangsúlyozta a munkások és a parasztok szövetségének döntő fontosságát is a forradalom sorsa szempontjából. A latin-amerikai kommunista pártok konferenciája elutasította a trockizmus híveinek próbálkozásait, hogy rákényszerítsék a latin-amerikai forradalom közvetlen szocialista jellegére vonatkozó tézist.

Éles vita bontakozott ki a konferencián a taktika kérdéseiben. Egyes küldöttek, akik, mint mondották, saját személyes véleményüket fejezték ki, azt ajánlották, hogy ne vesztegessék az időt a proletárforradalom kivárására, hanem... hozzák létre mindenütt a felkelés gócait. Azt állí-

tották, hogy egész Latin-Amerikában megérlelődtek a forradalom feltételei, és javasolták, hogy „rendezzenek fegyveres felkelést".

E küldöttek álláspontját a konferencia a szubjektivizmus olyan megnyilvánulásaként jellemezte, amely gyakorlatilag a proletárpártok felszámolásához, a kispolgári elemben való feloldódásukhoz vezet. A konferencia segített a fiatal latin-amerikai kommunista pártoknak abban, hogy kibontakoztassák a harcot a kispolgári ingadozások ellen, szorosabbra fűzzék kapcsolataikat a munkásosztállyal, és harci fellépéseinek élére álljanak.

A Komintern Végrehajtó Bizottságának 1929 júliusában megtartott X. plénuma megállapította a Komintern befolyásának további növekedését, szekcióinak szervezeti és eszmei megerősödését.

A plénum határozatai rámutattak, hogy a Kominternnek és a kommunista pártoknak továbbra is központi feladata a jobboldali opportunista elhajlás elleni harc a belső pártpolitikában. A kommunista pártokban mutatkozó jobboldali elhajlás legjellegzetesebb vonásai a kapitalizmus stabilizációjának túlbecsülése, a háborús veszély lebecsülése, a vasfegyelem szükségességének tagadása voltak. Az Egyesült Államok Kommunista Pártjában Lovestone jobboldali opportunista csoportja az amerikai kapitalizmus speciális voltára vonatkozó saját platformját és a fegyelem szociáldemokrata felfogását állította szembe a Komintern vonalával. Lovestone-ék akadályozták a kommunisták forradalmi munkájának kibontakoztatását a tömegek között. A szociáldemokratizmus útjára csúszott le Jilek és Bolen csoportja Csehszlovákia Kommunista Pártjában. Kispolgári pesszimizmust igyekeztek terjeszteni a jobboldali opportunista elemek az Olasz Kommunista Pártban (Tasca csoportja), Németország Kommunista Pártjában (Brandler, Thalheimer), Svédország Kommunista Pártjában (Kilbom csoportja) és néhány más pártban.

A plénum megerősítette több kommunista párt határozatát az opportunista elemek kizárásáról. Újólag leszögezte, hogy a jobboldali opportunista nézetek összeegyeztethetetlenek a kommunista párthoz való tartozással.

A Komintern Végrehajtó Bizottságának X. plénuma jóváhagyta az SZK(b)P KB-ja és KEB-je egyesített ülésének határozatát, amely szerint Buharint leváltják a Kommunista Internacionáléban betöltött tisztségéből. „Már a Kommunista Internacionálé VI. kongresszusa előtt kirajzolódtak Buharin elvtárs nézeteltérései az SZK(b)P politikai irányvonalával szemben, amelyek Buharinnak és híveinek a párt elleni harca folyamán külön opportunista platformmá, lényegében a jobboldali elhajlás

platformjává váltak" – állapította meg a KIVB plénumának határozata.[125]

A Komintern Végrehajtó Bizottsága, miközben azt tanácsolta a kommunista pártoknak, hogy összpontosítsák figyelmüket a jobboldali elhajlás elleni harcra, lebecsülte a kommunista pártok soraiban mutatkozó „baloldali", szektás elhajlások elleni egyidejű harc szükségességét. Számos esetben hajlandóság mutatkozott arra, hogy a reformista szervezetekkel való akcióegységre irányuló törekvést a jobboldali elhajlás tendenciájaként fogják fel. Még a KIVB X. plénumának határozataiban is voltak olyan tételek és megfogalmazások, amelyek elősegíthették a szektás tendenciák erősödését. A plénum legfontosabb dokumentumában, amely „A nemzetközi helyzet és a Kommunista Internacionálé soron levő feladatai" címet viselte, az áll, hogy „az olyan országokban, ahol erős szociáldemokrata pártok léteznek, a fasizmus különleges formája a szociálfasizmus..." A kommunista pártok elé azt a feladatot tűzték, hogy „elszántan erősítsék a harcot a szociáldemokrácia ellen, különösen annak „balszárnya" ellen, amely a kommunizmus legveszélyesebb ellensége a munkásmozgalom soraiban, és a munkástömegek harci aktivitása növekedésének fő fékezője".[126] Ez az értékelés közvetlen reagálás volt a jobboldali szociáldemokrácia megalkuvó, munkásellenes politikájára. De a szociáldemokrácia egy síkba helyezése a fasizmussal, a jelszó, hogy a fő csapást a szociáldemokrácia baloldali elemeire kell mérni, akik a kommunisták szövetségeseivé válhattak a reakció és a fasizmus elleni harcban, hiba volt, ami megnehezítette a munkásosztály többségének megnyerésére irányuló plénumhatározat megvalósítását.

A VI. Komintern-kongresszus ama döntésének megfelelően, hogy nemzetközi harci napot kell tartani az imperialista háború veszélye ellen, a KIVB X. plénuma jóváhagyta 13 kommunista párt 1929 májusában Brüsszelben megtartott konferenciájának határozatát, hogy ez a nap augusztus elseje legyen. A munkásosztály augusztus elsejei akciójának olyan jelentőségű eseménynek kell lennie, amely túlnő a munkásosztály háborúellenes tüntetéseinek szokásos keretein – mondotta ki a plénum.

Az akciónak kapcsolódnia kell a munkásosztály gazdasági és politikai harcához, hatékony eszközévé kell válnia a proletárakciók nemzetközi méretű forradalmi egyesítésének.

125 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 911. old.

126 X plenum IKKI. Tyeziszi, rezoljucii, posztanovlenyija. Moszkva–Leningrád 1929. 14., 25–26. old.

A munkásosztály augusztus elsejei megmozdulásai az imperialista háború ellen és a Szovjetunió védelmére, sok országban a forradalmi proletárerők szemléjévé váltak.

*

Az 1924–1929. években a Kommunista Internacionálénak bonyolultabb feltételek között kellett dolgoznia, mint azelőtt. A kommunista világmozgalom vezérének, Leninnek a hiánya több ponton is érződött tevékenységében. A nemzetközi munkás- és kommunista mozgalom egyes problémái abban az időszakban nem nyertek következetes marxi–lenini megoldást. Ugyanakkor a kommunista mozgalom előrelépett sorainak eszmei és szervezeti megszilárdítása útján. A Komintern és szekciói állandó harcot folytattak a jobboldali opportunizmus és az „ultrabaloldali" elhajlások ellen. A Kominternnek és az SZK(b)P-nek külön érdeme volt a kommunista mozgalom fő irányvonalát revideálni törekvő trockizmus eszmei, politikai és szervezeti szétzúzása. Kollektív erőfeszítéssel kidolgozták a kommunista mozgalom legfontosabb programdokumentumait.

NEGYEDIK FEJEZET

A KOMINTERN A TŐKÉS VILÁG VÁLSÁGÁNAK ÉVEIBEN, MIALATT A SZOVJETUNIÓBAN LERAKTÁK A SZOCIALIZMUS ALAPJAIT

(1929–1933)

A Komintern stratégiája és taktikája a tőkés világ gazdasági válságának elmélyülésekor

A gazdasági világválság és a forradalmi mozgalmak megélénkülése

A Kommunista Internacionálé már a tőkés stabilizáció éveiben megmondta, hogy elkerülhetetlenül közeledik egy újabb gazdasági világválság. Erre a tőkés fejlődés ellentmondásainak alapos marxi–lenini elemzése nyomán következtetett. A Komintern VI. kongresszusa megállapította, hogy a gazdaság viszonylag gyors fejlődése a tőkésországokban az ellentmondásokat az előzőnél szélesebb méretekben termeli újra, s hogy a kapitalizmus ingatag stabilizációja a végéhez közeledik, mögötte már kirajzolódik a válság fenyegető árnyéka.

A Komintern Végrehajtó Bizottságának X. plénumán az előadók és a felszólalók kifejtették, hogy noha a gazdasági konjunktúra a legfontosabb tőkésországokban növekszik, „már jelentkeznek az új gazdasági válság kétségtelen tünetei".[1] Igen kevés idő telt el, és a Komintern e jóslatai teljes mértékben beigazolódtak.

1929 őszén az Egyesült Államokban soha nem látott börzepánik tört ki. A pénzügyi és hitelösszeomlás, amely más országokra is átterjedt, volt a közeledő gazdasági világválság első megnyilvánulása.

Az 1929–1933. évi válság nemcsak a leghosszabban tartó, hanem a legmélyebb és a legpusztítóbb is volt valamennyi gazdasági válság közül, amelyeket a kapitalizmus története ismert. A kapitalizmus általános válságának feltételei között folyt le, a tőkés világ minden országára kiterjedt, és igen erős csapásokat mért a burzsoázia gazdaságára, politikai rendszerére és ideológiájára. Még inkább fokozódott a kapitalizmus általános válsága.

A válság átfogta a tőkés gazdaság minden területét: az ipart, a mezőgazdaságot, a hitel- és pénzrendszert, a kereskedelmet, a nemzetközi gazdasági kapcsolatokat. A magas szintre emelkedett tőkés termelés a

1 X plenum Kominterna. Mezsdunarodnoje polozsenyije i zadacsi Kommunyisztyicseszkovo Internacionala. 1. kiad. Moszkva 1929. 210. old.

fizetőképes piac rendkívüli korlátozottságába ütközött és gyorsan visszaesett. Csupán egyetlen év alatt, 1929 végétől 1930 végéig, a legfontosabb tőkésországokban az ipari termelés 10–17 százalékkal csökkent. A tőkés gazdaság hanyatlása 1932-ben érte el mélypontját. Ebben az évben az ipari termelés a válság előttihez képest az Egyesült Államokban 46, Németországban 47, Angliában 16,5, Franciaországban 31, Olaszországban 33, Csehszlovákiában, Belgiumban és Hollandiában csaknem 37 százalékkal esett. Egészében a tőkés világ ipari termelése az 1929–1933. években 38 százalékkal csökkent.[2] A tőkésországokban kialakított óriási termelési kapacitásokat nem lehetett kihasználni. A kihalt bányák, kialudt nagyolvasztók, kiürült gyárépületek, géptemetővé átváltozott üzemek mindennél jobban bizonyították, hogy a kapitalizmus saját maga rombolja szét termelőerőit. A monopóliumok, csökkenteni igyekezve az el nem adott termékek készleteit, elhárítani az árak és a nyereség további esését, óriási árukészleteket semmisítettek meg, ócskavasnak nyilvánítottak új munkapadokat és gépeket.

Az ipari válság egybefolyt az agrárválsággal, és növelte ennek élességét. A nyersanyag- és élelmiszerárak esése a mezőgazdasági termelés csökkenésére vezetett. A termelt javak összessége az 1929–1933-as években több mint egyharmadával csökkent. Teljesen dezorganizálódott a hitel- és pénzrendszer. A bankok ezrei jutottak csődbe. Ötvenhat állam valutája elértéktelenedett. A tőkés piacon a külkereskedelem értéke a harmadrészére esett vissza.

A válság nagymértékben kiélezte az imperialista országok harcát a piacokért. Felborult minden korábbi megegyezés a világ befolyási övezetekre történt felosztására vonatkozólag; nem számoltak többé velük. Kezdett felbomlani a versailles–washingtoni szerződésrendszer. A válság megsemmisítő csapást mért az „örökös virágzás" burzsoá elméletére és az alapvető hibáiból állítólag már kigyógyult „szervezett kapitalizmus" jobboldali szocialista elméletére. Ezek a tudománytalan koncepciók, a rájuk épülő burzsoá és jobboldali szocialista illúziókkal együtt, teljesen csütörtököt mondtak. A válság szétzúzta azt a jobboldali opportunista állítást is, hogy a tőkés stabilizáció hosszan tartó lesz.

Az egész tőkés világot átfogó válság romboló hatása közepette különösen nagy benyomást keltett a Szovjetunió gazdasági fejlődésének gyors üteme. A szovjet dolgozók, a kommunista párt vezetésével, éppen ezek-

2 Mirovoje hozjajsztvo v 1936 godu. Jezsegodnyik. Moszkva 1937. 180., 184., 188., 192., 200., 214., 222. old.; az utolsó adatot lásd *Varga J.:* Kapitalizm i szocializm za 20 let. Moszkva 1938. 37. old.

ben az években valósították meg sikeresen az első ötéves terv grandiózus feladatait, eredményeikkel bámulatba ejtve a világot. Az élet megmutatta, mennyire más úton fejlődik a két társadalmi és gazdasági rendszer, a szocialista és a kapitalista. Mialatt a kapitalizmus ipari termelése zuhanásszerűen csökkent, a Szovjetunióban az 1929–1932-es években kétszeresére emelkedett a termelés. 1932-ben határidő előtt teljesítették az első ötéves tervet. Ennek keretében a Szovjetunió óriási lépést tett előre az iparosítás útján: 1500 új nagyvállalat épült fel az országban. Működni kezdett a harkovi traktorgyár, a kuznyecki kohóipari kombinát, a dnyeperi vízi erőmű, a bereznyiki vegyipari kombinát és más ipari óriások.

A mezőgazdaságban gyorsan haladt előre a kollektivizálás: a kicsiny, kis termelékenységű paraszti magángazdaságok helyén társas gazdaságok keletkeztek; folyamatban volt az utolsó kizsákmányoló osztály, a kulákság felszámolása.

A szovjet társadalomnak nagy szociális vívmánya volt a munkanélküliség teljes megszüntetése. Megvalósult a kulturális forradalom.

A szovjet nép sikerei azért voltak különösen nagy jelentőségűek, mert az emberiség történetében ez a nép fogott hozzá először a szocializmus alapjainak lerakásához. A szovjet dolgozók tetteikkel az egész világnak bebizonyították, hogy nemcsak a régi, kizsákmányoló rendszert képesek szétzúzni, hanem sikeresen tudnak új társadalmat is alkotni, amely a kommunizmus ragyogó eszméit testesíti meg. A Szovjetunió fejlődése szemléltetően megmutatta a szocializmus óriási előnyeit a kapitalizmussal szemben, a szocialista tervgazdálkodás magasabbrendűségét a tőkés gazdaság termelési anarchiájával szemben. A tőkésországok kommunista pártjai a Szovjetunió sikereit a szocializmus alapjainak építésében a nemzetközi munkásmozgalom győzelmeként értékelték, olyan tényezőként, amely az egész világon növeli a szocialista eszmék befolyását. Óriási jelentősége volt annak is, hogy a szocializmus országát korszerű technikával látták el, hogy az az imperializmussal szemben álló nagy anyagi erővé vált.

A gazdasági világválság óriási erővel sújtott le a tőkésországok néptömegeire. A burzsoázia az ő vállaikra igyekezett áthárítani a válság minden terhét. Különösképpen romlott a proletariátus helyzete, amely kétszeresen is szenvedett a válság csapásaitól: a munkabér állandó csökkenése mellett a munkanélküliség réme is fenyegette. A tőkésországok többségében a munkásoknak és alkalmazottaknak kifizetett munkabéralap 30–50 százalékkal csökkent. Az utcára dobtak több mint 35 millió embert. Közülük 16 milliót az Egyesült Államokban, 5,5 milliót Német-

országban, 3 milliót Angliában, 2,8 milliónál többet Japánban, 2,3 milliót Franciaországban, 900 ezret Csehszlovákiában, 800 ezret Magyarországon. Még több munkás volt részben munka nélkül. A burzsoá kormányok a „takarékossági tervek" alapján szisztematikusan csökkentették a munkanélküli-segélyt, s megkurtították a szociális segélyek minden egyéb formáját. Sok országban egyáltalán nem is létezett állami munkanélküli-biztosítás. Az Egyesült Államok, Németország, Anglia és más országok útjain az emberek milliói kóboroltak munkát és egy darabka kenyeret keresve.

A válság tönkretett sok millió parasztot. Az Egyesült Államokban az 1929–1933-as években mintegy 1 millió farm került kalapács alá. A tőkésországok többségében háromszor annyi, sőt még több parasztgazdaságot árvereztek el, mint korábban. Ezek rendszerint kisgazdaságok voltak. A városi munkanélküliek hadserege feltöltődött a falu kisemmizett lakosaival.

A válság csapásai alatt a kézművesek, a kisvállalkozók, a kiskereskedők, a hivatalnokok százezrei vesztették el anyagi létalapjukat, mentek tönkre.

Ijesztően nyomorgott a nép a gyarmatokon és a félgyarmatokon. Termékeik – a mezőgazdasági nyersanyag és az élelmiszer – a világpiacon elértéktelenedtek. Ugyanakkor fokozódott a gyarmatok imperialista kirablása. A parasztok millióinak a földje az uzsorások és a földbirtokosok kezére került, az emberek tízmilliói állottak az éhhalál küszöbén. Mindez fokozta a tömegeknek az imperialista gyarmatosítók elleni gyűlöletét.

A proletárok és a középrétegek anyagi és jogi helyzetének nagyfokú romlása az osztályharc éleződésével járt. Az 1929–1932-es években a 15 legnagyobb országban mintegy 19 ezer sztrájk volt 8,5 millió részvevővel.[3] Megindult és mind erőteljesebbé vált a harc a munkabér leszállítása, az elbocsátások, a szociális segélyek megkurtítása, a demokratikus vívmányokat megsemmisítő rendkívüli kormányrendszabályok ellen. Az Egyesült Államokban, Németországban, Franciaországban, Lengyelországban, Magyarországon, Romániában, Csehszlovákiában több sztrájk már a válság első éveiben a hatóságokkal és a rendőrséggel való éles összetűzésekbe torkollt. 1930 októberében 130 ezer berlini fémmunkás sztrájkolt. 1931 elején hatalmas bányászsztrájkok voltak a Ruhr-vidéken és Lengyelországban, a dąbrowai és a krakkói medencében.

3 *W. Foster:* Ocserki mirovovo profszojuznovo dvizsenyija. Moszkva 1956. 385. old.

Magyarországon 1930. szeptember 1-én 100 ezer munkás tüntetett. Megmozdulásukat a kommunisták és a baloldali szociáldemokraták harcos, forradalmi jellegű akcióvá változtatták. A rendőrség a munkásokra lőtt. Egy év múlva az országot újólag nagy politikai munkástüntetések rázták meg. A kormány nemcsak a rendőrséget vetette be a munkások ellen, hanem a tüzérséggel felszerelt katonai egységeket is.

1931 közepén az Egyesült Államokban „az éhhalál ellen" jelszóval bányászsztrájk robbant ki. A munkások felvették a harcot az ellenük fegyvert és könnygázt használó rendőrséggel. A tőkésországok többségében a sztrájkmozgalom felfelé ívelt.

A munkanélküliség növekedésével mind nagyobb lendületet vett a munkanélküliek mozgalma, akik szociális biztosítást, közmunkaprogram elfogadását, családjaiknak az éhségtől való megmentését követelték. „Munkát, kenyeret!" jelszóval az Egyesült Államokban, Németországban, Lengyelországban, Csehszlovákiában, Angliában, Franciaországban, Ausztriában, Kanadában és más országokban a munkanélküliek éhségmeneteket tartottak. Mindenfelé megjelentek a munkanélküliek bizottságai.

Ebben az időben a Kommunista Internacionálé nagy figyelmet szentelt a munkanélküliek mozgalmának, s arra törekedett, hogy létrehozza a dolgozók és a munkanélküliek egységfrontját, megakadályozza, hogy a burzsoázia széthúzást szítson közöttük. 1930 januárjában a KIVB Politikai Titkársága a Komintern szekcióinak szóló irányelveiben leszögezte, hogy ebből a célból fel kell venni a munkanélküliek tanácsaiba a dolgozók képviselőit, hogy „a munkanélküliek követeléseiért folytatott harcot össze kell kapcsolni a munkásosztály gazdasági és politikai harcával. A burzsoázia elleni általános jelszavakon kívül az önök országának viszonyaira alkalmazott népszerű, konkrét jelszavakat is ki kell adni."[4]

A kommunista pártok és a Komintern kezdeményezésére 1930. március 6-án és 1931. február 25-én nemzetközi harci napokat szerveztek a munkanélküliség ellen, amelyeken a munkanélküliek tömegtüntetéseket, nagygyűléseket, gyűléseket tartottak. A munkásosztály akciói során a proletárok millióinak növekvő gyűlölete nyilvánult meg a rájuk nyomort és szenvedéseket hozó burzsoá rendszer ellen.

Fokozódott az osztályharc falun is. Az eladósodott parasztok földjeik kényszereladásának megszüntetését, az adók csökkentését, az adósságok megsemmisítését követelték. Több országban érlelődtek a parasztok tömegakciói.

4 CPA IML. f. 495. op. 19. ed. hr. 242. l. 14.

Átterjedt az elégedetlenség a városi középrétegekre is. Képviselőik a munkásokkal vállvetve küzdöttek. De a középső rétegek zöme, azok, akiket kétségbeesés és pesszimizmus kerített hatalmába, még engedett a reakciós pártok demagógiájának vagy ingadozott. A burzsoáziát aggasztotta, hogy a nagyszámú „nyugtalan elem" a munkásosztályt követheti.

Az osztályharcoktól marcangolt tőkés világban előretörtek a forradalmi erők. Ez olyan nagy horderejű eseményekben jutott kifejezésre, mint a monarchia megdöntése és a polgári demokratikus forradalom kibontakozása Spanyolországban, a forradalmi mozgalom fellendülése Németországban, Lengyelországban, Csehszlovákiában és néhány más országban.

A gyarmati és a függő országokban az imperialista nyomás erősödése, a munkások kizsákmányolásának fokozódása és a parasztok, kézművesek tömeges tönkremenetele odavezetett, hogy valamennyi elnyomott réteg egyre elégedetlenebbé vált, és megnőtt az imperialistaellenes harc lendülete. A gyarmati országokon végigsepert a munkások sztrájkjainak, a tömegtüntetéseknek, a városi felkeléseknek, a parasztmegmozdulásoknak a hulláma. Kiéleződtek a nemzeti burzsoázia és az imperializmus ellentétei, s ez arra ösztönözte a nemzeti burzsoáziát, hogy aktívabban vegyen részt a nemzeti felszabadító mozgalomban. Sok országban reális lehetőséggé lett a különböző osztályerők tömörítése az antiimperialista egységfrontban.

Indiában a polgári engedetlenség kampánya folyt a gyarmati hatóságokkal szemben. A munkások, a parasztok, a városi szegénység tömeges részvétele támadó jellegűvé tette a kampányt. 1930-ban imperialistaellenes felkelések robbantak ki Csittagongban és Peshawarban. Harcra keltek Sholapur nagy ipari központ munkásai, kikergették a városból az angol hatóságok képviselőit és a helyi rendőrséget, létrehozták a helyi önkormányzat forradalmi szerveit, és néhány napon keresztül véres harcokat vívtak a büntetőcsapatokkal. A gyarmatosítók elleni népfelkelés hatalmába kerítette az Északnyugati Határtartományt. Az indiai nép nemzeti felszabadító harcának fellendülésére a gyarmatosítók megtorlásokkal válaszoltak. 1930-ban 60 ezernél több hazafit tartóztattak le, a többi között a nemzeti reformista párt, az Indiai Nemzeti Kongresszus vezetőit is, élükön Mahatma Gandhival. A Nemzeti Kongresszus vezetőinek többsége, megrémülve a tömegmozgalom méreteitől és jellegétől, valamint arra törekedve, hogy némi engedményeket kapjon az angol hatóságoktól, megegyezésre lépett a gyarmatosítókkal. A nemzeti függetlenség legkövetkezetesebb harcosai, az indiai kommunisták, élesen felléptek a reformisták egyezkedő politikája ellen.

Ez idő tájt Kína több déli tartományában szélesedett a parasztság antifeudális harca, nagy területeken forradalmi bázisok alakultak ki. Itt a munkás-paraszt hatalom szerveiként tanácsok keletkeztek. A partizánosztagokból kifejlődött a forradalom saját fegyveres ereje, Kína Vörös Hadserege. Ez a hadsereg 1931-ben 100 ezernél több harcost számlált, és sikeresen verte vissza a Kuomintang-csapatok támadásait a forradalmi területek ellen.

Fellendült az antiimperialista mozgalom Indokínában is. 1930-ban a francia gyarmatosítók ellen felkelt az észak-vietnami Jenbai erőd vietnami helyőrsége és néhány helyi katonai alakulat. A gyarmatosítóknak sikerült kioltani ezeket a rövid időre fellobbanó, elszigetelt tüzeket. A parasztok Közép-Vietnam néhány vidékén a kommunisták vezetésével rövidesen kezükbe vették a hatalmat, tanácsokat hoztak létre, és elkobozták a földbirtokosok földjeit. A néphatalom itt három hónapig állott fenn. A gyarmatosítók kegyetlen megtorlást alkalmaztak a felkelt parasztok ellen, a többi között néhány falut bombáztak. A hatóságoknak sikerült letartóztatniuk Indokína Kommunista Pártjának vezetőségét.

Az 1930–1931-es években parasztháború rázkódtatta meg Burmát. Két ízben fegyveres felkelésbe nőttek át Egyiptom dolgozóinak az angol gyarmatosítók elleni akciói. Fegyveres harcra keltek a parasztok a Fülöp-szigeteken, hogy az Egyesült Államok igája alól felszabadítsák az országot. 1933-ban a holland hadiflottában lázadoztak az indonéz matrózok.

Felvette a küzdelmet az imperializmussal több latin-amerikai ország népe. Chilében 1931-ben a lázadó matrózok vörös zászlókat vontak fel, és forradalmi bizottságokat alakítottak. A kormány bombáztatta hajóikat. A következő évben a felkelt munkások megkísérelték a szovjethatalom kikiáltását Chilében. A gyarmatokon és a függő országokban mind újabb harci tűzfészkek keletkeztek, mind újabb leigázott milliók indultak harcba az imperializmus ellen.

Ily módon a kapitalizmus viszonylagos stabilizációjának az időszaka után világszerte megélénkült a forradalmi munkásmozgalom és a nemzeti felszabadító mozgalom. A gazdasági válság elmélyülése és az osztályharc fokozódása aláásta a tőkés rendszer szilárdságát, s felkeltette a burzsoázia aggodalmát rendszerének sorsáért. A válság első évében a burzsoá közgazdászok és politikusok még abban reménykedtek, hogy gyorsan visszatér a gazdasági „virágzás"; a válság kiéleződésével azonban kezdtek a fennálló „rendet" fenyegető veszélyről beszélni, és a válságból való kijutásra a legkülönfélébb programokat javasolták. E programok lényege azonos volt: megtalálni a tőkés rendszer megmentésének

és megszilárdításának az útjait. A burzsoá közgazdaságtudomány neves képviselői, köztük az angol John Keynes, arra a gondolatra jutottak, hogy a tőkés piac és a szabad verseny mechanizmusa már nem lehet a kapitalista gazdaság egyetlen szabályozója, mert nem képes ezt a válság szörnyű csapásaitól megmenteni. Keynes olyan gazdaságpolitika megvalósítását javasolta, amely lehetővé tenné a szabad piac törvényein alapuló tőkés újratermelés mechanizmusának tökéletesítését, s azt, hogy a gazdaságba való állami beavatkozás, azaz az állammonopolista szabályozás útjára térjenek.

Az állammonopolista szabályozást, amelyhez a tőkésországok uralkodó körei fokozott mértékben kezdtek folyamodni, nemcsak gazdasági okok indokolták, hanem a szocialista gazdasággal elkezdődött verseny, a tőkésországok belső társadalmi, politikai ellentmondásai és az imperialisták közötti ellentétek nagymértékű kiéleződése is. Az állammonopolista átcsoportosítás segítségével a kapitalizmus igyekezett megszilárdítani meggyengült pozícióit. Emellett az országok többségében az átcsoportosítás a dolgozók gazdasági és politikai elnyomásának, mind reakciósabb hatalmi rendszerek bevezetésének a vonalán haladt.

A burzsoá reakció, a földbirtokosok és a katonatisztek felső rétege, látva, hogy a manőverezés és a burzsoá demokrácia módszereivel már nem lehet megállítani az osztályharc fokozódását, mindinkább hajlottak a nyílt erőszakra és a politikai kalandorságra. Készek voltak bármilyen gaztettre és bűncselekményre, hogy nyílt terrorista diktatúrát vezessenek be, s szétzúzzák a munkások és parasztok forradalmi szervezeteit. Az imperialista reakció sok országban a fasizmusba vetette végső reményét. A monopóliumok olyan erőt láttak a fasizmusban, amely képes a válság minden terhét „kemény kézzel" áthárítani a dolgozók vállaira és biztosítani a tőke magas nyereségeit. Az állammonopolista kapitalizmus fasiszta változata, az állam totális hatalmával, igen vonzó volt az imperialista burzsoázia legreakciósabb köreinek szemében. Hiszen a fasizmus rohamcsapatul szolgálhatott a Szovjetunió ellen is, amelynek sikerei a szocializmus példáját különösen vonzóvá tették az egész világ dolgozói előtt. Hogy az imperialista reakció irányt vett a fasizmusra, az megmutatkozott a burzsoá rendszerek fokozatos fasizálódásában, a fasiszta pártok gyors növekedésében.

Lenin annak idején megállapította: az imperializmusra jellemző, hogy a demokráciától a reakció felé fordul, s hogy mind a kül-, mind a belpolitikában a demokrácia megsértésére, reakcióra törekszik.[5] Az impe-

5 *Lenin:* Polnoje szobranyije szocsinyenyij. 30. köt. 93–94. old.

rialista burzsoázia reakciósságának nagymértékű fokozódását, népellenességének és antihumanizmusának növekedését a gazdasági világválság éveiben éppen a fasiszta tendenciák erősödése mutatta.

A burzsoáziával együttműködő jobboldali szociáldemokrácia teljesen képtelennek bizonyult arra, hogy utat mutasson a tömegeknek. A válság éveiben arra törekedett, hogy a kapitalizmust megmentse az összeomlástól és a forradalomtól, s szembeszállt a forradalmi mozgalommal. A szociáldemokrata vezetők felszólították a munkásokat: várják ki a válság végét, törődjenek bele az áldozatokba, számos korábbi vívmányuk elvesztésébe, de ne engedjék meg a polgárháború bekövetkezését. 1931-ben a német szociáldemokrácia lipcsei kongresszusán az egyik jobboldali pártvezér, Tarnow, nyíltan kijelentette: „Mi nemcsak mint diagnoszták állunk a beteg kapitalizmus ágyánál. Éppen arra vagyunk ... ítélve, hogy orvosok legyünk, akik komolyan akarnak gyógyítani, s ennek ellenére megőrizni azt az érzést, hogy örökösök vagyunk."[6] „Magától értetődik – írta E. Heilmann, a Reichstag szociáldemokrata frakciójának vezetője –, hogy az egész szociáldemokrácia azon munkálkodik, hogy elhárítsa a kapitalizmus összeomlását."[7]

A szociáldemokrata vezérek a forradalmi munkásokra, a kommunistákra összpontosították a tüzet, azzal vádolva őket, hogy zűrzavart akarnak – holott éppen a szociáldemokrácia által védelmezett kapitalizmus idézte elő a gazdasági zűrzavart, a nyomort és az éhséget. A jobboldali szociáldemokraták azzal ijesztették a dolgozó tömegeket, hogy a forradalom sokkal többe fog kerülni, és sokkal fájdalmasabb lesz, mint a legmélyebb válság. A forradalom, mondották, polgárháborút, szenvedést, a termelőerők pusztulását hozza magával. Ilyen és ehhez hasonló érvekkel igyekezett a jobboldali szociáldemokrácia a reformista munkásokat visszatartani az aktív fellépésektől, mert iszonyodott a proletárhatalomért folytatott harc gondolatától, a forradalomtól, a polgárháborútól.[8]

A jobboldali szociáldemokrácia a dolgozók érdekében csupán néhány kisebb követelésre szorítkozott. Így például a Szocialista Munkásinternacionálé és az Amszterdami Szakszervezeti Internacionálé egyesített bizottságának 1931 januárjában Zürichben megtartott ülésén elfogadott speciális nyilatkozat azt mondotta, hogy a szociáldemokrácia „a gazdasági válságok időszakában nem az állami rendszabályok korlátozását" támogatja, hanem „a termelőmunkára fordítandó maximális pénzkiuta-

6 Sozialdemokratischer Parteitag in Leipzig. 1931. Protokoll. Berlin 1931. 45. old.

7 Das Freie Wort, 1931. 29. sz.

8 *Julius Braunthal:* Geschichte der Internationale. II. köt. Hannover 1963. 384. old.

lásokat" ... Tehát a szociáldemokrácia az állammonopolista szabályozás mellett foglalt állást, a válság „enyhítése" céljából. Kiadta a bércsökkentés elleni harc jelszavát, s javasolta, hogy kezdjenek harcot az ötnapos munkahétért, „hogy ily módon munkalehetőséget teremtsenek a munkanélkülieknek".[9] A jobboldali szociáldemokrata vezetőket aggasztotta, hogy a további bérleszállítás és a munkanélküliség növekedése mélyíti a válságot, és még nagyobb veszélyt hoz a fennálló rendre.

A Szocialista Munkásinternacionálé IV. kongresszusán (1931 július–augusztus) a fő figyelmet nem a tőkés támadás elleni harcnak szentelték, hanem annak, hogy miként lehetne Németországot megmenteni a gazdasági csődtől. A reformista vezérek véleménye szerint ez elhárítaná a fasizmus veszélyét is.

A szociáldemokrata vezetők visszatartani igyekeztek a munkásokat a sztrájkoktól, mert szerintük a válság feltételei között bűnös dolog sztrájkharcot folytatni, hiszen ez a termelés még nagyobb mérvű csökkenésére vezet. Támogatva a burzsoá kormányok reakciós, munkásellenes intézkedéseit, kijelentették, hogy erre a „kisebb rossz" érdekében van szükség, azaz avégett, hogy elhárítsák a fasizmust vagy „a baloldali radikalizmust". Csakhogy a valóságban a nagyburzsoázia mérsékelt köreivel való együttműködés egymás után követelte az engedményeket, majd a lemondást a fasizmus elleni elszánt harcról. A jobboldali szociáldemokrácia a burzsoá parlamentarizmust tekintette az egyetlen olyan talajnak, amelyen megvalósíthatja reformista politikáját, ezért támogatta a burzsoá parlamenti rendszereket annak ellenére, hogy a válság éveiben mind reakciósabbakká váltak, több országban pedig a fasizálódást segítették elő.

A jobboldali szociáldemokraták, mialatt passzív magatartást tanúsítottak a fasizmus támadásával szemben, fokozták a szovjetellenes és kommunistaellenes kampányt. A Szovjetunióban épülő szocializmus eleven példájának igazságát a hazugságok és rágalmak tengerébe igyekeztek süllyeszteni. Kitartóan propagálták a tételt, miszerint a Szovjetunióban „nem a szocializmust, hanem az államkapitalizmust" építik, és hogy az ötéves terv csupán kísérlet arra, hogy erőszakos úton megcsinálják azt, amit más tőkésországokban már megvalósítottak.

Rosszindulatúan támadta a Szovjetuniót és a kommunista mozgalmat Karl Kautsky. „A bolsevizmus zsákutcában" című könyvében, elfordulva a világban folyó osztályharcokra vonatkozó reális elképzelésektől, azt állította, hogy a fehérgárdista ellenforradalom kevésbé veszélyes,

9 Vorwärts, 1931. január 27.

mint a bolsevizmus. Odáig ment, hogy a válság egyik fő okaként a bolsevizmus oroszországi uralmát jelölte meg, Oroszország piacának elszakítását az ipari Európától. „Eltávolítani az útból a bolsevizmust... – bujtogatott – ez azt jelenti, hogy megnyitják a virágzáshoz vezető utat nemcsak Oroszországban, hanem egész Európában is."[10] A renegát Kautsky az antikommunizmus talaján a szovjetellenes imperialista háború védelmezőihez csatlakozott.

A szociáldemokrácia jobboldali vezetőinek elnéző politikája a reakció irányában, valamint a kommunistaellenes hajsza a munkásosztály szétszakítottságát tartósította és odavezetett, hogy a munkásság meggyengült a támadó reakcióval szemben.

A Komintern stratégiájának és taktikájának problémái
a gazdasági világválság éveiben. A KIVB XI. plénuma

Az egyetlen szervezett politikai erő, amely a válság éveiben határozottan és kérlelhetetlenül fellépett az imperialista reakció ellen, a kommunista mozgalom volt. A Kommunista Internacionálé tudatosította a kommunista pártokban, hogy a gazdasági válság során nagymértékben ki fognak éleződni az imperializmus belső és külső ellentmondásai, s mind a tőkésországokban, mind a gyarmatokon új forradalmi fellendülésre lehet számítani. Már a KIVB Elnökségének 1930 februári kibővített ülésén megállapították, hogy a gazdasági világválság mind pusztítóbbá válik, mindinkább elmélyíti a szociális ellentéteket. Ez pedig egyrészt az osztályharc kiéleződésére, a tömegek terrorizálására, fasizmusra vezet, másrészt pedig „a forradalmi fellendülés fokozódását, a proletár harci front kiszélesedését, a gyarmatok és számos tőkésország paraszti tartaliékainak az általános forradalmi frontba való bevonását" eredményezi.[11]

A KIVB 1931 március–áprilisi XI. plénuma, a világhelyzetet elemezve, hangsúlyozta a két rendszer – az előrehaladó szocializmus és a pusztító válság harapófogójába került kapitalizmus – növekvő ellentétét. A válsággal kapcsolatban szociális konfliktusok érlelődnek, a burzsoázia a válság minden következményét a dolgozók vállaira igyekszik áthárítani, s „nemcsak a munkásosztály ellen, hanem a város és a falu dolgozóinak más, népes rétegei ellen is" támadást szervez – állapította meg a plénum. – Hogy biztosítsa magának a válságból kivezető utat, a burzsoázia a politikai reakció fokozásának, a fasizálásnak útjára lép. „Terroris-

10 *K. Kautsky:* Bolsevizm v tupike. Berlin 1930. 110., 152. old.
11 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 922. old.

ta, fasiszta bandákat szervez, rombolja a munkásszervezeteket és más forradalmi szervezeteket, megfosztja a munkásokat és a dolgozó parasztokat a gyülekezési és a sajtószabadságtól, kényszeregyeztetéssel és erőszakkal megfojtja a sztrájkokat, rálövet a tüntető munkanélküliekre és a sztrájkolókra, kíméletlenül elnyomja a forradalmi parasztmozgalmakat."[12]

A plénum megállapította, hogy a válság elmélyülésével és az imperialisták közötti ellentmondások kiéleződésével kapcsolatban erősödik a tőkés hatalmak háborús törekvése. Problémáikat a Szovjetunió elleni háború útján szeretnék megoldani. Marcel Cachin, a Francia Kommunista Párt képviselője tartott előadói beszédet erről. Hazájának, Franciaországnak uralkodó körei a nemzetközi szintéren igen aktívan részt vettek a különféle szovjetellenes kombinációk kidolgozásában. A plénum megállapítása szerint feltétlenül szükséges, hogy a kommunista pártok fokozzák az antimilitarista munkát, leleplezzék az imperialistáknak a Szovjetunió és a kínai forradalom ellen irányuló terveit és cselszövéseit, feltárják a tömegek előtt a hadseregekben, a hadiipari üzemekben, a parlamenti bizottságokban stb. folyó konkrét háborús előkészületeket.

A KIVB XI. plénuma megállapította, hogy a kommunista pártok fő feladata „a munkásosztály többségének megnyerése, mert ez a feltétele annak, hogy legyőzzék a burzsoáziát, és a munkásosztályt előkészítsék a proletariátus diktatúrájáért folytatott harcra".[13] A kommunista pártoknak le kell küzdeniük ama hibájukat, hogy lebecsülik a dolgozók mindennapi követeléseiért folytatott harcot, s fel kell számolniuk azon fogyatékosságot, hogy nem tudják „mozgósítani a tömegeket mindennapi szükségleteik alapján" – mondotta előadói beszédében az SZK(b)P képviselője, Manuilszkij. – Lengyelország Kommunista Pártjának képviselője, Leński, korreferátumában ezt mondta: „A proletariátus döntő többségét úgy nyerhetjük meg, ha szisztematikusan harcolunk az éhség, a nyomor és a munkanélküliség által kiváltott közvetlen követeléseiért."[14] Németország Kommunista Pártja nevében Thälmann, Csehszlovákia Kommunista Pártja nevében Gottwald, az SZK(b)P képviseletében Pjatnyickij szólalt fel; mindannyian kifejtették, hogy a kommunista pártoknak keményen kell védelmezniük a munkásosztálynak és a város, a falu széles, nem proletár tömegeinek mindennapi érdekeit, egyetlen őket nyugtalanító kérdést sem tévesztve szem elől. A felszólalók állást foglal-

12 Ugyanott, 954., 955. old.
13 Ugyanott, 964. old.
14 Kompartyii i krizisz kapitalizma. XI. plenum IKKI. Sztyenograficseszkij otcsot. 1. kiad. Moszkva 1932. 75., 130. old.

tak a sztrájkkal elért gazdasági sikerektől való szektás félelem ellen, megjegyezve, hogy éppen a sztrájkok folyamán elért némi anyagi eredmény segíti elő a szélesebb harcok kibontakozását.[15]

A XI. plénum határozataiban kimondotta, hogy a kommunista pártoknak az alábbiak szerint kell harcolniuk a tömegek megnyeréséért:

1. Küzdeniük kell a tőke támadása ellen, a munkabér csökkentése és a tömeges elbocsátások ellen, a munkabér felemeléséért, társadalombiztosításért a vállalkozók terhére és azonnali munkanélküli-segélyért;

2. Harcolniuk kell a burzsoá diktatúra ellen minden formájában, a vállalkozói és a rendőri terror ellen, a forradalmi munkásszervezetek szabadságáért, a fasiszta szervezetek lefegyverzéséért és feloszlatásáért, népi önvédelem megteremtéséért a fasiszták ellen, politikai sztrájkokat kell szervezniük a burzsoá diktatúra politikai reakciója ellen;

3. Végül küzdeniük kell az imperialista háború és a szovjetellenes katonai intervenció előkészítése ellen, a kínai forradalmi bázisok védelméért.[16]

Fontos mozzanat volt a plénum munkájában a fasizmusra vonatkozó egyes helytelen nézetek bírálata. Zárszavában Manuilszkij elítélte azt a leegyszerűsített értékelést, amely szerint a fasizmus a kapitalizmus felbomlásának elkerülhetetlen lépcsőfoka lenne, s gyorsan a kapitalizmus széteséséhez vezetne. „Ebből az következnék – mondotta –, hogy a fasizmus eljövetele szinte kívánatos: minél rosszabb, annál jobb. A fasizmus növekedése tehát előkészíti a kommunizmus győzelmét."[17]

Az ilyen nézeteket a Komintern elutasította. Az Olasz Kommunista Párt képviselője, Ruggiero Grieco (Garlandi) felszólalásában bebizonyította, hogy a fasizmust nem szabad elkerülhetetlen történelmi lépcsőfoknak tekinteni, s hogy a fasizmus támadása megnehezíti a munkásosztály harcát. Manuilszkij szerint a fasizmus nemcsak a kapitalizmus bomlásának és válságának a jele, hanem „a tőke támadásának egyik formája" is, „amely magában foglalja a válság felszámolásának az elemeit is... A fasizmus a tőke offenzívája és egyben védekezése."[18] A fasiszta diktatúra bevezetése a proletariátus ideiglenes vereségét jelentené. Ezért a kommunista pártoknak minden erejükkel harcolniuk kell nemcsak a meglevő fasiszta diktatúrák ellen, hanem a fasizmus minden támadó akciója ellen, a fasizálás ellen, a reakciós kormányoknak minden olyan rendszabálya ellen, amelyekkel a fasizmus útját egyengetik.

15 Ugyanott, 182., 217., 230. old.
16 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 965. old.
17 Kompartyii i krizisz kapitalizma. XI. plenum IKKI. 1. kiad. 607. old.
18 Ugyanott, 307–308., 606. old.

A plénum felhívta a kommunisták figyelmét a németországi hitlerista mozgalom különös veszélyességére.

A KIVB XI. plénumának a határozatai a kommunista pártok harcos, forradalmi szellemét juttatták kifejezésre, elszántságukat, hogy a tömegeket bátran a tőke elleni harcba vezetik. De e határozatokban visszatükröződött a forradalmi válság érlelődésének bizonyos túlbecsülése, valamint az osztályellenség erőinek a lebecsülése is.

Sok kommunista hosszú időn át túlbecsülte a gazdasági válság romboló erejét, azt gondolva, hogy „ez az utolsó válság, ebből a világválságból a burzsoázia nem lábal ki, ennek feltétlenül a proletárforradalom győzelmével kell végződnie".[19] Nemritkán helyettesítették ilyen elgondolásokkal a józan elemzést, hogy az adott országban az osztályellentétek fejlődése alapján mennyiben érett meg már a forradalmi helyzet. A kommunista sajtóban sokszor túlbecsülték a szocialista forradalom objektív lehetőségeit.

De a válság éveiben a szociális és a gazdasági fejlődés, az egész osztályharc fejlődése bonyolult, ellentmondásos utakon haladt.

A kommunisták látták, hogy az osztályerők gyorsan polarizálódnak, hogy a burzsoázia mind messzebb megy a fasizálás útján, s ugyanekkor azok a pártok, amelyek igényt tartanak arra, hogy a polgári demokratikus szabadságjogok védelmezőinek szerepét játsszák, képtelenek ellenállni a reakció és a fasizmus támadásainak. Látták a kommunisták azt is, hogy növekszik a munkások elkeseredése a reakciós burzsoá rendszerrel szemben, amely a dolgozókat nyomorra, az éhínség határát súroló tengődésre és jogtalanságra kárhoztatja; hogy a munkások legjobbjai körében mind népszerűbbé válik a kapitalizmus megsemmisítésének és a proletárdiktatúra megteremtésének a jelszava. Sőt, azokban az években még egyes burzsoá ideológusok is úgy vélték, hogy a tőkés rendszer a pusztulás felé halad.

Csak a legöntudatosabb munkások, nem pedig az egész proletártömeg hangulatát véve figyelembe, a Komintern és a kommunista pártok elegendő alap nélkül úgy vélték, hogy a dolgozókat már kevéssé érdekli a polgári demokratikus szabadságjogok védelme, és rövidesen harcba indulnak a proletárdiktatúráért. Az olyan példákat, amikor a kommunisták hősi rohama a munkások ezreit ragadta magával a burzsoázia elleni akciókra, úgy értelmezték, hogy gyorsan szaporodnak a szocialista forradalom hívei. Túlzott értékeléseiknek megfelelően a kommunista pártok úgy vélték, hogy egyrészt a válság és a fasizálódás a tőkésországokban,

19 CPA IML. f. 494. op. 1. ed. hr. 423. l. 13.

másrészt pedig a szocializmus sikerei a Szovjetunióban a munkásosztályt a tőke diktatúrájának minden formája ellen, a többi között a burzsoá demokrácia ellen is elszánt harcra ösztönzik. A KIVB XI. plénuma a gazdasági követelésekért, a reakció és a fasizmus támadása elleni harcot a szocialista forradalom közvetlen előkészítésének a feladatával kapcsolta össze.

A szocialista forradalom és a proletárdiktatúra szükségességének elismerése különböztette meg a kommunistákat és az igazi forradalmárokat a reformistáktól és a megalkuvóktól. De a proletárdiktatúra jelszava, amely helyes volt mint a dolgozók harcának végcélja, nem felelt meg annak a nagyon bonyolult és ellentmondásos konkrét helyzetnek, amely ezekben az években a tőkés világban kialakult. Mindenekelőtt még távolról sem élvezte a munkásosztály és általában a dolgozók többségének a támogatását.

Mint ismeretes, Lenin sokszor kiemelte a munkásosztály szervezettségének és felkészültségének rendkívüli jelentőségét. Mint teljes képtelenséget vetette el azt a nézetet, hogy a forradalmi osztályok elegendő erővel rendelkeznek arra, hogy bármely pillanatban forradalmat csináljanak, amikor erre még csak az objektív feltételek értek meg. „Nem, az emberi társadalom berendezése nem ilyen ésszerű és nem ilyen »kényelmes« az élenjáró elemek szempontjából. A forradalom megérhet, s meglehet, hogy a forradalmi alkotóerők nem elégségesek ennek megvalósításához..."[20] A kommunista pártok elképzelései a tömegek forradalmi hangulatáról és arról, hogy ez milyen ütemben érlelődik, a gazdasági világválság éveiben túlzottak voltak.

A válság éveiben egyébként az objektív helyzetben nagy változások mentek végbe, amelyek gondos elemzést követeltek. A válság feltételei között gyorsan növekedett és mélyült az imperializmusnak és rohamcsapatának, a fasizmusnak az ellentéte nemcsak a munkásosztállyal, hanem valamennyi demokratikus réteggel is. A reakció és a fasizmus, amely rátámadt a tömegek demokratikus szabadságjogaira, fokozódó ellenhatást váltott ki: a tömegek harcolni kívántak szabadságukért és jogaikért. A monopoltőke politikai rohamcsapatává vált fasizmus lényegesen megváltoztatta a helyzetet, sok tekintetben mássá tette, mint amilyen az 1918–1923-as évek időszakában volt.

Újból napirendre kerültek tehát az általános demokratikus feladatok, s ezeknek most kifejezetten fasisztaellenes és monopóliumellenes tartalmuk volt. Minél reakciósabbá vált az imperializmus, annál nagyobb

20 *Lenin* Művei 9. köt. Szikra 1954. 374. old.

jelentőségre tettek szert a demokratikus követelések. Ez volt az osztályharc feltételei között az objektív változások alapvető, mélyreható tendenciája, amely tapasztalható volt mindazokban az országokban, ahol támadott a fasizmus, de fokozatosan és kevésbé szembetűnően valamennyi más imperialista országban is érlelődött. Ily módon az élet ráébresztette a kommunistákat annak szükségességére, hogy a munkásosztályt és szövetségeseit mindenekelőtt az antifasiszta, általános demokratikus követelésekért folytatott harcra kell mozgósítani. Az imperialista országokban az első szakaszban, az első lépések során, a forradalmi harcnak, az objektív és szubjektív okok következtében, elkerülhetetlenül demokratikusnak, antifasisztának kellett lennie, s csak azután válhatott szocialista jellegűvé. Egyre inkább szükségesnek mutatkozott, hogy a Kommunista Internacionálé politikájában fordulatot hajtsanak végre: új stratégiai vonalat dolgozzanak ki, amely számításba veszi, hogy a tőkésországokban az adott pillanatban mindenképpen általános demokratikus célokért, a monopóliumok ellen kell harcolni.

A kommunista mozgalom nem mindjárt vette figyelembe a változó helyzet sajátosságait, és nem vonta le belőle a szükséges következtetést. Közvetlen célként tűzve ki a munkásosztály felkészítését a proletárdiktatúráért folytatandó harcra és párhuzamot vonva az 1918–1923. évi időszakkal, amikor a jobboldali szociáldemokrácia frontot alkotott a proletárforradalom ellen, és sikeresen meg tudta akadályozni, hogy a munkások többsége a kommunista pártok oldalára álljon, a Komintern és szekciói úgy vélték: az új feltételek között az előzőnél még több alapja van annak, hogy a szociáldemokráciát a burzsoázia fő támaszának tekintsék. A jobboldali szociáldemokrata vezetők politikája a gazdasági világválság éveiben megmutatta, hogy minden módon akadályozni kívánják a munkások forradalmi harcának a kibontakozását. De éppen ezzel kapcsolatban kezdett növekedni a szociáldemokrácia alsó rétegeiben az elégedetlenség a „felül levők" irányvonalával szemben. Baloldali tendenciák, baloldali csoportok keletkeztek, amelyek a fasizmus elleni harcot követelték. E tendenciákat pedig a kommunisták még nem vették eléggé számításba.

A KIVB XI. plénumának határozata szerint a szociáldemokrácia egész fejlődése „a fasizmus felé tendáló evolúció szakadatlan folyamata".[21] E beállítottság akadályozta az antifasiszta erők tömörítését.

Az, hogy a gazdasági világválság éveiben a kommunisták a szociáldemokrácia ellen élezték ki a harcot, hogy a szociáldemokráciát szociál-

21 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 961. old.

fasizmusként értékelték, sok tekintetben reakciója volt a jobboldali reformista vezérek áruló politikájának. Egyes ilyen vezetők magatartása, akik ténylegesen segítették a fasizálást, s attól sem riadtak vissza, hogy erőszakot alkalmazzanak a forradalmi munkások ellen, bizonyos alapot adott a szociálfasizmus vádjának.

A forradalmi munkások körében különösen nagy felháborodást váltott ki az, hogy Berlinben a városi rendőrfőkapitány, a szociáldemokrata Zörgiebel parancsára, 1929-ben a május elsejei tüntetőkre lőttek. Az ilyen cselekedeteket a kommunisták szociálfasizmusnak nevezték. De helytelen volt egészében szociálfasizmusnak minősítetni a szociáldemokráciát és a reformista szakszervezeteket, amelyek a munkások millióit egyesítették. Ez az értékelés akadályozta a kommunistákat abban, hogy idejében észrevegyék: a fasizmus támadása következtében a szociáldemokrácia, jobboldali vezetőinek és jobboldali csoportjainak kivételével, részt vehet a fasizmus elleni harcban. A szociálfasizmus formulája ürügyet szolgáltatott a kommunisták ellenségeinek arra, hogy azzal vádolják a kommunistákat: szociálfasisztáknak tekintik a szociáldemokrata pártok egyszerű tagjainak millióit. A KIVB XI. plénumának az a megállapítása, hogy a reformista szervezetek egészen az alsó láncszemekig fasizálódnak, gátolta a kommunista pártokat abban, hogy közelíthessék egymáshoz a reformista és a kommunista munkásokat. Sőt, mi több, az „osztály osztály ellen" taktikát a gyakorlatban nemcsak a jobboldali szociáldemokrata vezetők ellen alkalmazták, hanem a reformista szervezetek alsó funkcionáriusainak irányában is. Az „osztály osztály ellen" taktikának ilyen kiélezése éppen nem a reformista munkástömegek megnyerésére vezetett, hanem arra, hogy köztük és a kommunisták között mind feszültebbé vált a viszony.

Több kommunista párt ebben az időben ilyen jelszavakat adott ki: „Vörös egységfrontot!" „A fasizmus egységfrontja ellen a kommunizmus egységfrontját!" stb. Ez gyakorlatilag azt jelentette, hogy az egységfront csak a kommunistákat öntudatosan támogató munkásokat egyesíthette, s kívül maradtak rajta a reformistákat támogató munkások nagy tömegei.

A KIVB XI. plénuma támogatta a Profintern V. kongresszusának (1930. augusztus) ama határozatát, hogy a tőkésországok többségében a forradalmi szakszervezeti ellenzékeket önálló forradalmi szakszervezetekké kell átváltoztatni. Ezeknek, szemben a reformista szakszervezetekkel, a proletariátus gazdasági harcának élére kellett állniuk, a munkásokat forradalmi akciókba kellett vinniük. Mint később a gyakorlat megmutatta, ez a lépés szűkítette a kommunisták lehetőségeit, hogy széles

körben kibontakoztassák munkájukat a tömegek között, s elválasztotta a forradalmi kisebbséget a munkások fő tömegétől.

A plénum azt a következtetést is levonta, hogy véget kell vetni annak, hogy szembeállítsák „a fasizmust a burzsoá demokráciával, és a burzsoázia diktatúrájának parlamenti formáit a diktatúra nyíltan fasiszta formáival".[22] Ez a nézet olyan feltételek között, amikor a fasizmus igyekezett valamennyi polgári demokratikus intézményt szétzúzni, s még a dolgozók korlátozott jogait is felszámolni, akadályozta a kommunista pártokat abban, hogy reálisan értékeljék a polgári demokrácia és a fasizmus közötti ellentmondásokat, hogy megértsék és felhasználják a demokratikus szabadságjogok védelmében a fasizmus és az imperialista reakció ellen fellépő széles tömegek mozgósításának a lehetőségeit.

A polgári demokratikus és a fasiszta uralmi módszerek azonosítása arra vezetett, hogy bizonyos burzsoá parlamenti rendszereket már fasisztaként határoztak meg. Ez a beállítottság megakadályozta a valóban fasiszta erők részéről fenyegető veszély igazi nagyságának a felmérését, akadályozta a kommunista mozgalmat abban, hogy kihasználja a gazdasági világválság éveiben megnyílt óriási lehetőségeket a fasizmus elleni harc érdekében.

22 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 957. old.

Az osztályösszeütközések megsokszorozódása.
A kommunista pártok a fasizmus és a reakció elleni harcban

Az 1932. év az osztályharcok fokozódását hozta. Az év elején Lengyelországban elkezdődött bányászsztrájk a munkások és a felfegyverzett rendőrség közötti elkeseredett összetűzésbe torkollott. Májusban az országban egynapos általános sztrájkot tartottak, amelyből kivették részüket a kommunisták is. A sztrájkoló munkások arra kényszerítették a kormányt, hogy lemondjon a dolgozók több szociális vívmányának felszámolásáról. Új harci forma is született: olyan sztrájk, amelyet a vállalat elfoglalása kísér. Ezt a példát más országok munkásai is követték.

Nagy intenzitást ért el a sztrájkharc Csehszlovákiában. 1932 tavaszán az ország legfontosabb szénmedencéiben a bányászok sztrájkjait a rendőrséggel és a csendőrséggel való összeütközések kísérték. Észak-Csehországban a sztrájk során a kommunista pártnak sikerült egységes fellépésre bírnia az egész szénmedencét, ezért e sztrájk jelentősége túlnőtt az ország határain.

Megélénkült a sztrájkmozgalom és a munkanélküliek harca az Egyesült Államokban, Franciaországban, Angliában, Belgiumban, Romániában, Kanadában, Jugoszláviában és sok más országban. Az amerikai első világháborús veteránok 1932 nyarán Washingtonba meneteltek. Követelésükre, hogy fizessék ki a nyugdíjakat, a MacArthur parancsnoksága alatt álló csapatok kegyetlen megtorlással válaszoltak. Sok veterán megsebesült, táborukat és holmijukat felperzselték.

Éles konfliktusba torkollt Romániában a vasutasok harca. 1933 februárjában a vasutasok elfoglalták a Bukarest egyik kerületében levő grivicai főműhelyt, és órákon át valóságos csatát vívtak a büntető csapatokkal. A grivicai események országszerte óriási munkástömegeket ráztak fel, elősegítették az antifasiszták tömörülését.

Különösen nagy erővel bontakozott ki a harc Németországban. Itt csupán 1932. szeptember 5-től decemberig mintegy 1100 sztrájk volt,

amelyek többsége sikerrel vagy részleges sikerrel végződött.[23] Nagymértékben polarizálódtak az osztályerők: nőtt a fasizmus.

Több országban magasra csapott a parasztmozgalmak hulláma; e mozgalmak résztvevői nemcsak az adósságok csökkentését vagy törlését követelték, hanem a földosztást is. 1932 nyarán nagy fegyveres parasztfelkelés tört ki Lengyelországban, Nyugat-Ukrajna Lisszk járásában és Volhiniában. Tömegkonfliktusok remegtették meg a japán falvakat. A farmersztrájkok hulláma végigsöpört az Amerikai Egyesült Államokon. Mélységes elégedetlenség és passzív ellenállás a hatóságokkal szemben egyes országokban, nagy tüntetések másokban, fegyveres tömegakciók megint másokban – ilyen volt az osztályharc nagyméretű kiéleződésének általános képe a falun.

A forradalmi harc fokozódását a kizsákmányoló osztályok dühödt ellenállással fogadták. Megpróbálták erőszakkal elnyomni a megmozdulásokat, és totalitárius rendszereket igyekeztek bevezetni, amelyek csírájukban elfojthatnák a tömegek elégedetlenségének minden megnyilvánulását. Röviden: az imperialista reakció mind messzebb ment a fasizálódás útján. A fasizmus gyorsan erősödött, és sok országban az imperialista burzsoázia fő pártjává, mindazok egyesülési központjává vált, akik vadállati gyűlölettel viseltettek a szocializmus, a béke, a demokrácia és a haladás iránt.

A harmincas évek elején az imperialista reakció és a fasizmus a legfenyegetőbb méreteket Németországban öltötte, ahol a náci párt mind nagyobb támogatást kapott a rendkívül agresszív finánctőkés csoportoktól. Németország imperialista reakciója úgy látta: a fasizmus segítheti leginkább abban, hogy terrorral, „tűzzel-vassal" szétzúzza a forradalmi proletariátust, megsemmisítse – Hitler kifejezésével – „a demokrácia rákfenéjét", „a legszigorúbb tekintélyuralmi államrendszert" vezesse be, előkészítse a háborút, hogy megsemmisítse vagy rabjává tegye a többi népeket, „életteret" hódítson meg, germanizálja a meghódított területeket, azután pedig megvalósítsa „a német faj" világuralmát.[24] A hitleri fasizmust a monopoltőke legreakciósabb, legemberellenesebb vonásai és harcos antikommunizmus jellemezték.

A nemzetközi imperializmus támogatta a német fasisztákat, anyagi segítséget nyújtott nekik, segítette hatalmi törekvéseiket, mert a kommunista mozgalom és a Szovjetunió elleni rohamosztagot látott bennük.

23 Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung. 4. köt. Berlin 1966. 365–366. old.

24 Der Nationalsozialismus 1933–1945 in Dokumenten. Frankfurt am Main 1959. 180–181.old.

Németországban a fasiszták az 1932 júliusi Reichstag-választásokon 13,8 millió szavazatot kaptak, és az ország legnagyobb politikai erejévé váltak. Igaz, hogy a kommunisták és a szociáldemokraták 5,4, illetve 8 millió szavazatot értek el, de külön-külön léptek fel. Hitlerék kihasználták a munkásosztály megosztottságát, és terrorista bandáikat mind arcátlanabbul uszították a forradalmi munkásokra.

A fasiszta mozgalom megerősödött Franciaországban, Ausztriában, Spanyolországban, a Balti-országokban is.

A Kommunista Internacionálé és a kommunista pártok felhívták a figyelmet a fasiszta veszély növekedésére, csapásaikat a fasizmusra irányították. Megmagyarázták a tömegeknek a fasizmusra vonatkozó, annak osztályjellegét elpalástoló burzsoá és szociáldemokrata nézetek ártalmasságát. Németország Kommunista Pártja már az 1930 nyarán elfogadott dokumentumban – „A német nép szociális és nemzeti felszabadításának programjá"-ban – megállapította, hogy a fasizmus mint a szélsőséges reakció pártja, komoly veszélyt jelent; céljainak semmi közük a német nép igazi nemzeti érdekeihez, csupán az agresszív imperialista körök törekvéseit fejezik ki. 1932 elején Németország Kommunista Pártja Központi Bizottságának plénuma rámutatott a veszélyre, hogy a megerősödött fasizmus leverheti a munkásokat, ha nem egyesítik erőiket. Ezért a munkás-egységfront politikáját jelölte meg mint a fasizmus megállításának egyetlen eszközét, mint a párt politikájának fő láncszemét.[25]

Németország Kommunista Pártja önfeláldozóan harcolt a Brüning–Papen-kormány rendkívüli intézkedései ellen, amelyek a dolgozók életszínvonalának leszorítására irányultak. Antifasiszta küzdelme egyre intenzívebbé vált. 1932 nyarán a párt óriási tömegkampányt bontakoztatott ki, és sikerült is bizonyos mértékig feltartóztatnia a fasiszták befolyásának további növekedését. Németország Kommunista Pártja kinyilvánította, hogy kész vállvetve harcolni „minden olyan szervezettel, amely valóban harcolni kíván a fasizmus ellen és az újabb bércsökkentés megakadályozásáért".[26] 1932. július 8-án a szociáldemokrata párt húsz régi funkcionáriusával folytatott beszélgetésében Ernst Thälmann ezt mondotta: „Vajon lehetséges-e, hogy mi, kommunisták, ne törekedjünk a legőszintébben az antifasiszta proletár-egységfront megvalósítására olyan körülmények között, amikor az a szörnyű veszély fenyeget, hogy Németországot a máglyák és az akasztófák országává változtatják át?"[27] Az NKP nagyméretű fasisztaellenes tüntetéseket és gyűléseket szervezett.

25 Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung. 4. köt. 326. old.

26 Die Rote Fahne, 1932. április 27.

27 *W. Bredel:* Ernst Thälmann. Moszkva 1955. 129. old.

Kezdeményezésére az ország számos városában és községében önvédelmi osztagok alakultak, amelyekben nemcsak kommunisták vettek részt, hanem pártonkívüliek és a szociáldemokraták egy része is. A hiterlisták hatalomra jutása előtti fél év folyamán az NKP mintegy tíz alkalommal tett javaslatot az NSZDP-nek, hogy közösen szervezzenek általános sztrájkot a fasizmus ellen, de mindannyiszor elutasításban részesült.[28]

A Francia Kommunista Párt megmagyarázta a tömegeknek, hogy a reakciós burzsoá pártok már a fasizálás politikáját folytatják az országban. Az 1932. évi választási kampányban a kommunisták a háború, a nyomor és a fasizmus elleni jelszavakkal léptek fel. Aktívan részt vettek a sztrájkmozgalomban is. Az FKP fontos szerepet tulajdonított a munkásegységfrontnak abban, hogy a proletariátust a reakció, a fasizmus és a háború ellen egyesíteni lehessen. Benne volt a párt abban a kampányban is, amelyet az 1932-es amszterdami fasizmus- és háborúellenes kongresszus összehívásáért folytattak. Sikerült bevonnia a kampányba a szocialista párt 141 szekcióját és a haladó értelmiség jelentős részét is.[29]

Fokozta a fasizmus elleni harcot Csehszlovákia Kommunista Pártja, amely a sztrájkharcok során az egységfront-politika terén bőségesen szerzett tapasztalatokat. A CSKP 1932 közepétől fogva állandóan figyelmeztette a tömegeket a fasiszta veszélyre, amely mind kívülről, Németország részéről, mind belülről, az államot fasizálni akaró belső reakció részéről fenyegetett. A párt antifasiszta kampányt indított azzal a céllal, hogy mint Klement Gottwald írta – egységfrontban lépjenek fel és „megakadályozzák, hogy Csehszlovákia városainak utcáin fegyveres fasiszta bandák grasszáljanak és a munkásokra lőjenek. Csehszlovákia munkásosztálya véget vethet a munkások és parasztok büntetlen legyilkolásának. Csehszlovákia munkásosztálya megakadályozhatja a csehszlovák Papenek, Schleicherek és Hitlerek hatalomra jutását."[30]

Lengyelországban az osztályellentétek különösen kiélezettek voltak, a kommunista párt arra törekedett, hogy a munkások sztrájkmozgalmát, a tömegtüntetéseket és a parasztság akcióit együttesen a dolgozók általános sztrájkjává fejlessze a fasiszta rendszer ellen.[31]

Spanyolország, Románia, Magyarország, Jugoszlávia, Görögország, Anglia és még sok más ország kommunista pártjai ugyancsak fokozták antifasiszta harcukat.

28 XVII szjezd VKP(b). Sztyenograficseszkij otcsot. Moszkva 1934. 345. old.
29 La Correspondence Internationale, 1933. 15. sz. 212. old.
30 *Klement Gottwald:* Izbrannije proizvegyenyija. I. köt. Moszkva 1957. 287–288. old.
31 *J. Leński:* Obosztrenyije klasszovoj borbi v Polse. Pravda, 1933. január 27.

A Komintern és szekciói nagyarányú ideológiai és propagandamunkát bontakoztattak ki, amelynek során leleplezték a fasizmusra vonatkozó különféle kispolgári, jobboldali szocialista és trockista nézeteket, s igyekeztek gondosabban elemezni a fasiszta mozgalom jellemzőit, gyenge pontjait és növekedésének okait. Ebben az időben még széles körben terjedtek a fasizmusnak azok a meghatározásai, amelyek a szociáldemokratáktól és a különféle kispolgári ideológusoktól származtak. A szociáldemokrácia sok kiemelkedő teoretikusa a fasizmust a kispolgárság mozgalmaként és diktatúrájaként tüntette fel, megtévesztve ezáltal a tömegeket a fasizmus igazi mivoltát illetően.

A szociáldemokrata vezetők tagadták vagy elködösítették a fasizmus kapcsolatait a monopoltőkével, a leggonoszabb reakcióval, s kijelentették, hogy despotikus hatalmának a fasizmus egyaránt aláveti a proletariátust és a nagyburzsoáziát. A kispolgári teoretikusok és a trockisták gyakran úgy jellemezték a fasizmust, mint osztályokon felüli hatalmat, mint valamiféle bonapartizmust, amely akkor jön létre, amikor állítólag sem a burzsoázia, sem a proletariátus nem képes közvetlenül megvalósítani uralmát. Az ilyesfajta nézetek akadályozták a tömegek mozgósítását a fasizmus elleni harcra. Nem kis kárt okozott a szociáldemokrata és a liberális sajtó által terjesztett ama nézet sem, hogy a demokratikus országok többségében objektív okok folytán lehetetlen a fasizmus, különösen azért, mert ezekben az országokban nincs nagyszámú lumpenproletariátus, amely a fasiszta mozgalom tömegbázisául szolgálhatna. A nyugateurópai szociáldemokrata vezérek szívesen beszéltek a „demokratikus övezetről", amely szerintük nem fogékony, amely „immunitással rendelkezik" a fasizmussal szemben.

A Kominternnek és szekcióinak lapjai mint a nagytőke terrorisztikus diktatúráját leplezték le a fasizmust. A kommunisták kifejtették, hogy a fasizmus mint politikai áramlat a kapitalizmus általános válságának időszakában lép az osztályharc színterére, az osztályellentétek nagymértékű kiéleződésének és a burzsoá rendszerek ingatagságának az időszakaiban. A fasizmus a kapitalizmus rothadásával és összeomlásával kapcsolatos, és ebben az értelemben a burzsoázia gyengeségének jele. Ugyanakkor azonban megtestesíti a reakciós burzsoázia eszeveszett törekvését arra, hogy mindenáron, bármiféle gaztettekkel is, véres erőszak útján leküzdje gyengeségét, s nyíltan terrorista rendszereket juttasson hatalomra, amelyek a fennálló rend elleni legcsekélyebb fellépést sem engedik meg. A KIVB XI. plénumának ilyen megfontolásait a kommunista pártok felhasználták arra, hogy harcoljanak a fasizmus veszélyének lebecsülése ellen a tömegek körében, sőt a kommunisták egy részénél is.

Nemzetközi téren a fasizmus a szocializmus ellenlábasaként lép fel – hangsúlyozta a Komintern –, mint a szocializmus, a Szovjetunió legnagyobb ellensége, amely meg akarja semmisíteni az első szocialista államot. A fasizmus támadásával összefüggésben növekedett a szovjetellenes, imperialista háború veszélye.

A Komintern és a kommunista pártok figyelmét az sem kerülte el, hogy nacionalista és szociális demagógiájával a fasizmus bevonja soraiba a lakosság tönkrement kispolgári elemeit és általában a deklasszált elemeket, hogy tömegbázisra tegyen szert. A válság éveiben a középrétegekhez tartozók százezrei mentek tönkre, s a társadalmi létra legalsó fokára süllyedtek.

Lenin annak idején a következőt írta: „A kistermelők elégedetlensége igen gyakran felébreszti (és elkerülhetetlenül kell is hogy felébressze bennük vagy jelentős részükben) azt a törekvést, hogy *fenntartsák kistulajdonosi létüket*, vagyis hogy fenntartsák a mai rend alapjait, sőt még visszafelé is fordítsák."[32] Éppen ez jellemezte a kistulajdonosok jelentős részét a válság éveiben. A tönkrement és elkeseredett kistulajdonos hajlamosnak mutatkozott a kalandorságra és a terrorizmusra. E tulajdonos fogékonnyá vált a fasiszták kommunistaellenes, demokráciaellenes felhívásai, ügyes soviniszta propagandája és jelszavai iránt, amelyek azt ígérték, hogy a kisembernek visszaadják „méltóságát", az országnak pedig „nemzeti nagyságát". A nacionalista propaganda a fasisztáknak igen erős fegyvere volt, különösen azokban az országokban, amelyek vereséget szenvedtek a háborúban, s ahol a lakosság kénytelen volt a háború utáni szerződések terhét viselni. E körülményt a fasiszták soviniszta hangulatkeltésre és arra használták fel, hogy elvonják a tömegek figyelmét súlyos helyzetük igazi okairól. A Komintern és szekciói ezeket a veszélyes fejleményeket elemezve kitűzték a feladatot, hogy fokozni kell az antifasiszta munkát a lakosság középrétegeiben. Harcot indítottak a kommunisták egy részének olyan nézetei ellen is, hogy a középrétegek a fasizmus „természetes tartalékai".

A kommunista mozgalom térnyerése. Harc a kommunista pártokban a baloldali szektás csoportok ellen

A kommunista pártoknak igen nehéz feltételek között kellett harcolniuk. Eszeveszett megtorlással sújtotta tagjaikat a burzsoá államapparátus, ellenük irányult a fasiszta bandák és a különféle militarizált reakciós szervezetek terrorja. Különösen sokat szenvedtek azok a pártok,

32 *Lenin* Művei. 6. köt. Szikra 1953. 36. old.

amelyek még nem tudták elég ügyesen kombinálni a legális és az illegális munkát. Érzékeny csapások érték a kommunista pártapparátus középső és alsó szintjét, mert az ellenség elsősorban éppen a tapasztalt forradalmárok megsemmisítésére törekedett.

De a terror és az üldözések ellenére, az eszeveszett kommunistaellenes hajsza közepette, a kommunista mozgalom a gazdasági világválság éveiben is erősödött. Az a tény, hogy a Komintern és szekciói szilárdan és következetesen védelmezték a dolgozók érdekeit, hősiességük és a hajthatatlanságuk a fasizmus elleni harcban – az élvonalbeli munkások, a dolgozó parasztok és a baloldali értelmiség együttérzését váltotta ki. E rétegek legjobb képviselői beléptek a kommunista pártokba. Gyorsan növekedett Németország Kommunista Pártja, amely a fasizmus elleni harci front központi szakaszán helyezkedett el. 1933 elején a párt 300 ezernél több tagot számlált. Növekedett Kína, Csehszlovákia, Finnország és több más ország kommunista pártjainak a taglétszáma is.

Számos új szekcióval bővült a Komintern. Indokína francia gyarmat kommunista csoportjai létrehozták Indokína Kommunista Pártját, amelyet azután a Komintern elismert önálló szekciójaként. E kommunista párt megalakításában kimagasló szerepet játszott Ho Si Minh. 1930-ban november 7-e nevezetes napján megalakult a Fülöp-szigetek Kommunista Pártja. Kezdetben legálisan működött, de az amerikai gyarmatosítók már 1931-ben törvényen kívül helyezték.

1930-ban, 1931-ben megalakult a Maláj-félszigeten és Cipruson is a kommunista párt. Ugyanebben az időszakban a latin-amerikai kontinensen dolgozó kommunista csoportokból létrehozták Salvador, Venezuela, Kolumbia és Costa-Rica kommunista pártjait. Európában kommunista pártok keletkeztek Izlandon (1930) és Írországban (1933).

Indiában 1925-től 1933-ig a kommunista mozgalom nem rendelkezett központi vezetéssel: a Központi Bizottságnak minden tagja börtönben ült. 1933-ban fontos lépés történt az indiai kommunisták tömörítésére – új Központi Bizottságot választottak, amely összindiai méretekben kezdte megvalósítani a párt vezetését. Az IKP még ugyanebben az évben csatlakozott a Kominternhez.

*

Miközben a tőke és a fasizmus támadása ellen mozgósították a tömegeket, saját soraikban pedig a jobboldali opportunizmus ellen harcoltak, a Komintern és a kommunista pártok előtt felmerült a szükségesség: egyben csapást kell mérniük a balos, szektás elemekre és csoportokra is,

akik, illetve amelyek akadályozták a helyes politika kidolgozását és az igazi antifasiszta tömegmunka kibontakoztatását.

Spanyolország Kommunista Pártja a KIVB segítségével 1932-ben szétzúzta Bullejos és Trilla szektás, opportunista csoportját, amely egy ideig kezében tartotta a párt vezetését. Bullejosék nem értették meg, hogy az 1931-ben Spanyolországban elkezdődött forradalom polgári demokratikus jellegű, s központi kérdése az agrárkérdés. Úgy vélték, hogy „a proletariátusnak csak önmagáért kell harcolnia", s ezért kiadták a jelszót: „Le a burzsoá köztársasággal!" Emiatt a kommunista pártnak szűkültek a lehetőségei, hogy eljusson a polgári demokratikus átalakulásért harcoló tömegekhez. A Bullejos–Trilla-csoport helytelen nézeteket vallott a nemzeti kérdésben is: a nemzetiségi területek – Katalónia, a Baszkföld és Galícia – azonnali különválását követelte. Szektás, doktríner álláspontjából kifolyólag e csoport elhanyagolta a tömegek közötti munkát, lebecsülte a pártnak mint a tömegek szervezőjének a szerepét.

A radikális kispolgárság mentalitását tükröző csoport kizárása fontos szerepet játszott a párt fejlődésében és megerősödésében; „kiküszöbölték a párt növekedését fékező, szűk látókörű, dogmatikus irányzatot, amely bizonyos mértékben eltávolította a tömegektől".[33] A párt vezetésébe olyan forradalmárok kerültek, mint José Díaz, Dolores Ibarruri, Vicente Uribe és mások. Teljes erővel megindulhatott a harc a reakció és a fasizmus ellen, a polgári demokratikus forradalom végigviteléért.

A Francia Kommunista Pártban befejeződött az éles harc Barbé és Célor szektás-balos csoportja ellen. E csoport túlbecsülte a franciaországi gazdasági és politikai válságot, s azt állította, hogy a Tardieu-kormány már fasiszta diktatúrát valósít meg. A csoport álforradalmi jelszavakat adott ki, forradalmi frázisokat hangoztatott, ugyanekkor meghiúsította az egységfronttaktikát, elutasította a részleges követelésekért folytatott harcot, amelyet „történelmileg túlhaladottnak" tekintett.

Barbé és Célor a szocialista párt valamennyi tagját, a többi között a munkásokat is, „szociálfasisztáknak" és „a burzsoázia vérebeinek" nevezte, ami megkönnyítette a jobboldali reformista vezetők dolgát, hogy szembeállítsák a szocialista munkásokat a kommunistákkal. E csoport politikája komoly károkat okozott a pártnak, a taglétszám csökkent.[34]

A Barbé–Célor-csoport eltávolítása a párt vezetéséből 1930-ban és Maurice Thorez megválasztása a FKP Központi Bizottságának főtitkárává, a Barbé–Célor-csoport politikájának alapos bírálata az FKP

33 A Spanyol Kommunista Párt története. Kossuth Könyvkiadó 1964. 79. old.

34 1926-ban az FKP-nak 55 ezer tagja volt, 1930-ban 39 ezer. (*Maurice Thorez:* Oeuvres. 1. köt. Párizs 1950. 45. old.)

1932 márciusi VII. kongresszusán – mindez lehetőséget adott a pártnak arra, hogy a munkás-egységfront megvalósítását, a tőkés és fasiszta előretörés feltartóztatását tekintse legfőbb feladatának, s lényegesen megjavítsa munkáját a tömegek között.

A Kominternnek és Németország Kommunista Pártja vezetésének nagy harcot kellett vívnia Neumann és Remmele szektás csoportja ellen. Ez a csoport úgy vélte, hogy a gazdasági válság elkerülhetetlenül forradalomhoz vezet, s ezért nem tulajdonított megfelelő jelentőséget a részleges követeléseikért, a dolgozók mindennapi szükségleteiért folytatott harcnak. Neumannékra jellemző volt a fasizmus veszélyének lebecsülése és az a vélemény, hogy a hitleristák kísérlete a hatalom megragadására csak közelebb hozza, meggyorsítja a proletárforradalmat Németországban. Ugyanakkor Heinz Neumann, Hermann Remmele és híveik nem mérték fel reálisan a forradalmár munkások és az NKP lehetőségeit. 1931-ben Neumann azt állította, hogy a kommunista pártnak már „sikerült megállítania" a fasizmus előrehaladását, a párt a választásokon meg fogja kapni a szavazatok többségét, s az 1931–1932-es tél „a legforradalmibb tél" lesz stb.

A csoport a fasizmus elleni harcot a fasiszta bandákkal való közvetlen összeütközésekre szűkítette le, ami azzal fenyegetett, hogy az individuális terror módszerei kerülnek előtérbe. A baloldali szektások a szociáldemokrata munkásokat „szociálfasisztáknak", „kis Zörgiebeleknek" nevezték, s ezáltal tagadták annak a lehetőségét, hogy bevonhatók az aktív forradalmi harcba. A munkás-egységfront jelszava helyett a csoport a „vörös munkásfront" jelszót javasolta, ami eleve szűkítette az egységpolitika kereteit. Különösen erősen jellemezték a kártékony balosszektás nézetek a német kommunista ifjúsági mozgalom vezetését.

A Neumann–Remmele-csoport a Komintern Végrehajtó Bizottsága apparátusában dolgozó egyes balos érzelmű funkcionáriusok, nevezetesen Vilhelm Georgijevics Knorin támogatását élvezte, aki a német kommunistáknak időnként szektás szellemű javaslatokat tett.

Az NKP legnevezetesebb vezető egyéniségei – Thälmann, Pieck, Ulbricht és mások – mind a pártfórumokon, mind a pártsajtóban nemegyszer felléptek a balosok ártalmas nézetei ellen. 1932 februárjában a Központi Bizottság plénuma megbírálta ezeket. 1932 áprilisában és májusában a KIVB Politikai Bizottsága Heinz Neumann és Hermann Remmele, valamint az NKP képviselőinek a jelenlétében megvizsgálta a csoport tevékenységét, s mint frakciósokat és szektásokat elítélte.[35] Ez

35 Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung. 4. köt. 373. old.

megkönnyítette a pártvezetés dolgát a Neumann–Remmele-csoport gyors szétzúzásában.

Több kommunista pártban a baloldali-szektás csoportokra mért vereség nagy jelentőségű volt a kommunisták tömegmunkájának élénkítése, a rugalmasabb egységfront-politika, a pártok eszmei és szervezeti megszilárdítása szempontjából.

A gazdasági világválság éveiben a Komintern Végrehajtó Bizottsága nagy segítséget nyújtott Románia Kommunista Pártjának. 1929–1930-ban ebben a pártban éles frakcióharc kezdődött, amely a párt kettészakadására és tömegbefolyásának csökkenésére vezetett. 1930 augusztusában a KIVB Politikai Titkársága külön határozatot hozott „Az elvtelen frakcióharcról Románia Kommunista Pártjában és a pártegység helyreállításáról". A KIVB elítélte az egymással szemben álló csoportok mindegyikére jellemző frakciózást, bürokratikus módszereket, kispolgári kalandorságot, s rendszabályokat állapított meg a pártegység helyreállítására és a párt szanálására (új, ideiglenes vezetés létrehozása, pártvita megszervezése, a kongresszus előkészítése).[36]

A kommunista pártok eszmei és szervezeti megerősítésének rendkívül fontos mozzanata volt a harcos marxi–lenini vezető mag kiformálása a Komintern szekcióiban. A jobboldali és a „baloldali" opportunisták elleni éles harcban, a burzsoázia és a fasizmus támadása elleni osztályharcokban kikovácsolódtak a kommunista mozgalom vezérei. Ők alkották a kommunista pártok központi bizottságaiban azt a szilárd többséget, amely biztosította a helyes irányvonalat.

A KIVB XII. plénuma

A Komintern Végrehajtó Bizottságának 1932 augusztus–szeptemberében megtartott XII. plénumán a figyelem változatlanul arra irányult, miként lehetne mozgósítani a tömegeket a tőke támadása, a fasizmus, az imperializmus és a háború ellen. Mivel több tőkésországban folytatódott a forradalmi válság érlelődése, a plénum a kommunista pártok elé a következő feladatot tűzte: „Pillanatnyi késedelem nélkül erősíteni kell és meg kell gyorsítani a munkásosztály többségének megnyeréséért, a munkásosztály forradalmi aktivitásának fokozásáért folyó bolsevik munkát."[37]

Előadói beszédében Otto Kuusinen felszólította a kommunista pártokat, hogy agitációs és propagandamunkájukban „azokból a napi kér-

36 Kommunyisztyicseszkij Internacional, 1930. 23. sz. 54–59. old.
37 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 978. old.

désekből és eseményekből induljanak ki, amelyek az adott pillanatban különösen izgalomban tartják a munkásokat", s hogy egységfront-politikájuk alapjává „csakis a proletariátus mostani osztályharcainak közvetlen gyakorlati céljait, a kommunista politika időszerű akciójelszavait" tegyék, „ne pedig a kommunista program elveit, amelyek még kevéssé érthetők a párton kívüli és a reformista munkások számára, de amelyeket népszerűsíteni kell előttük az időszerű részleges harcok során". Az előadó hevesen bírálta azt a nézetet, mintha a szociáldemokrata munkások megnyerése szinte lehetetlen lenne („nem győzöd meg őket"), mintha a részleges követelésekért folytatott harc nem is lenne olyan fontos. Éppen ez teszi lehetővé a jobboldali szociáldemokrata vezetőknek – mondotta Kuusinen –, hogy saját politikájukat úgy tüntessék fel, mint reális és egyetlen, a munkások érdekei szempontjából hasznos politikát. Kuusinen hangsúlyozta annak szükségességét, hogy a kommunisták állandó kapcsolatot tartsanak fenn a szociáldemokrata és a szindikalista munkásokkal, s elnyerjék bizalmukat. Kijelentette, hogy az „egységfront alulról" és az, hogy a kommunista pártok a munkásokhoz fordulnak, nem zárja ki, hogy különleges esetekben egységfrontjavaslatot intézzenek a szakszervezetekhez alsóbb szinten, sőt akár a helyi szociáldemokrata szervezethez is; helytelen mindjárt kezdetben a reformista munkásoktól azt követelni, hogy szakítsanak vezetőikkel.[38]

Thälmann, a gazdasági sztrájkoknak és a munkanélküliek harcának a tanulságait elemezve, szintén a részleges követelésekért folytatott harcra és a kommunistáknak a szakszervezetekben végzett munkájára irányította a kommunista pártok figyelmét. Elítélte a részleges eredményekért folytatott harc álforradalmi elutasítását és a baloldali szektásságot a szakszervezeti politikában, „a reformista szakszervezetek szétzúzásának" helyenként tapasztalható követelését. Helytelen a reformista szakszervezeteket „a kapitalizmus iskolájának", „egységes reakciós tömegnek" tekinteni – mondotta Thälmann. – A szakszervezetekben tömörült munkások harcolni akarnak a tőke támadása ellen, s ezért a kommunistáknak nem szabad kilépniük a reformista szakszervezetekből, hanem küzdeniük kell a pozíciókért. Nem szabad bojkottálni a reformista szakszervezetek különféle alsó szerveit – a sztrájkbizottságokat, a munkanélküli-bizottságokat stb. –, hanem a legaktívabban részt kell venni munkájukban, tettekkel nyerve el a dolgozók bizalmát.[39]

38 XII plenum IKKI. Sztyenograficseszkij otcsot. I. köt. Moszkva 1933. 29., 30., 31. old.

39 Ugyanott, 58. old.

Ugyanezeket a kérdéseket taglalta beszédében Klement Gottwald is. Hangsúlyozta az időszerű, mindennapi követelések felállításának és az olyan harci formáknak a jelentőségét, amelyeket megértenek a tömegek, és amelyek közel állnak hozzájuk. Gottwald szerint nem csupán proklamálni kell a kommunista vezetést a munkásszervezetekben, hanem a gyakorlatban kell harcolni a munkások egységfrontjáért s benne a vezetésért.

„Igen figyelmesen olvastam Lenint, azt, amit 1917-ben a szovjetekről mondott – mondotta Gottwald. – De sehol sem olvastam, hogy Lenin olyan jelszót adott volna ki: »Hozzatok létre szovjeteket a bolsevikok vezetésével.« Egyszerűen csak ezt mondta: »Hozzátok létre a munkás-, paraszt- és katonaküldöttek szovjetjeit...« A mostani egységfrontszervek – az akcióbizottságok, a sztrájkbizottságok stb. – nagyon kis dolgok a szovjetekhez képest, s mégis gyakran makacsul ragaszkodunk ahhoz, hogy csakis a mi vezetésünkkel jöjjenek létre. Az igazi vezetést nem lehet felülről erőszakolni, nem lehet nyilatkozatok útján elérni. A proletár demokrácia alapján kell megszerezni, a proletariátus osztályérdekeinek szívós, türelmes védelmével kell hozzá eljutni."[40] Gottwald a továbbiakban arról beszélt, hogy a kommunista pártoknak nem felülről kell kinevezniük az olyan szerveket, mint a sztrájkbizottságok, a munkanélkülibizottságok stb., hanem arra kell törekedniük, hogy ezeket a proletár demokrácia elvei alapján a munkások válasszák. Éppen ez teszi lehetővé, hogy a kommunisták közelebb kerüljenek a munkástömegekhez, a gyakorlatban ismertessék álláspontjukat, és személyes, baráti kapcsolatokat létesítsenek a szociáldemokrata munkásokkal.

A KIVB XII. plénumának mindezek a megállapításai a munkásegységfront-politika kereteinek bizonyos fokú bővítését és egyes korábbi tételek leküzdését eredményezték: elutasították például a reformista pártok és szakszervezetek fasizálódására vonatkozó tételt, s azt is, amely szerint nem volt szabad akcióegység-javaslattal fordulni a szociáldemokrata párt alsó szerveihez. A plénum határozatai a kommunista pártokat a tömegmunka nagymértékű fokozására szólították fel. „Az a láncszem, amelyet e feladat megoldásakor a kommunista pártnak meg kell ragadnia – mutatott rá a plénum határozata –, a tömegek mindennapi gazdasági és politikai követeléseiért, a növekvő nyomor ellen, a jogtalanság, az erőszak, a terror ellen folytatott harc." A részleges eredményekért folytatott gazdasági küzdelmet, amely mind gyakrabban párosult

40 *K. Gottwald:* Izbrannije proizvegyenyija. I. köt. 302–303. old.

a politikai akciók különféle formáival, a plénum olyan útnak tekintette, amelyen a tömegeket el lehet vezetni a nagy forradalmi harcokhoz.[41]

A tőkés társadalomban zajló folyamatokat elemezve a plénum rámutatott: az állam fokozott mértékben beleavatkozik a gazdaságba, míg a monopóliumok ellenőrzése növekszik az állam felett. Teljes joggal megállapíthatta, hogy a tőkésországok többségében előrehaladt a reakció és a fasizálás, hogy „a nagyburzsoázia fasiszta osztagokat szervez, rendszerré változtatja a politikai banditizmust, a fehérterrort, a politikai letartóztatottak megkínzását, a provokációkat, a hamisított okiratokat, a sztrájkolók és a tüntetők lelövését, a munkásszervezetek feloszlatását és szétzúzását".[42] A plénum szólt a nacionalizmus és a sovinizmus tobzódásáról Németországban és más országokban, a soviniszta hangulatoknak a fasiszták által kihasznált hullámáról. A felszólalók jogosan leplezték le a „kisebbik rossz" jobboldali szocialista politikáját, amely a burzsoá reakcióval való cinkosságba torkollott.

A japán imperializmus Kína elleni támadása és Mandzsúria japán megszállása után kialakult helyzettel és az imperialisták közötti ellentétek mélyülésével kapcsolatban a plénum megállapította: mindez erősítette az imperialisták táborában ama tendenciát, hogy ellentéteiket a Szovjetunió rovására oldják meg, és hogy a Távol-Keleten újra felosszák a befolyási szférákat. A plénum határozata kimondta, hogy napirendre kerül két kérdés: „A fegyveres harc Kína felosztásáért és a Szovjetunió elleni intervenció."[43] A háború veszélyének növekedéséről nemcsak a Távol-Keleten létrejött háborús tűzfészek és a militarista Japán pozícióinak Észak-Kínában, a Szovjetunió határainál történt megerősödése tanúskodott, hanem sok más tény is: Franciaország és Anglia imperialista tervei szovjetellenes páneurópai blokk létrehozására, a francia imperializmus kísérletei kelet-európai szövetségeseinek aktivizálására a Szovjetunió ellen, a tőkésországokban folytatott eszeveszett kampány a „szovjet dömping" ellen a világpiacon, XI. Pius pápa felhívásai a Szovjetunió elleni keresztes hadjáratra, a szovjet leszerelési javaslatok elutasítása a genfi konferencián stb.

E nyugtalanító nemzetközi eseményeket elemezve, a KIVB XII. plénuma megállapította, hogy a háborús törekvéseket különösen serkenti a fasizmus, és a kommunista pártok kötelesek megszervezni az imperialista háború előkészítése elleni hatékony küzdelmet.

41 Kommunyisztyicseszkij Internacional v dokumentah. 979., 983. old.
42 Ugyanott, 975. old.
43 Ugyanott.

A KIVB plénumával egyidőben, 1932 augusztusában ülésezett az amszterdami nemzetközi háborúellenes kongresszus, melynek megszervezésében vezető szerepet játszottak a kommunisták. A kongresszus felszólította a népeket, hogy vegyék elejét az új imperialista háborúnak, ne engedjék meg, hogy az imperialisták megtámadják a Szovjetuniót. Részt vettek a kongresszuson párton kívüli munkások, szociáldemokraták, a haladó értelmiség képviselői is, egy táborba kerülve a fasizmus és a háború elleni harcban.

A KIVB XII. plénuma a Komintern szekcióinak feladatait így határozta meg: harcolni 1. a tőke támadása ellen, 2. a fasizmus és a reakció ellen, 3. a közelgő imperialista háború és a szovjetellenes intervenció ellen.[44]

A KIVB XII. plénuma, bár számos konkrét feladatot dolgozott ki a tömegek mozgósítása végett a fasizmus, a reakció és a háború ellen, ugyanakkor érvényben hagyta, sőt egyes esetekben még ki is élezte az előző plénum néhány egyoldalú határozatát. A XII. plénum álláspontját a forradalmi fellendülésnek a reálisnál magasabbra értékelése jellemezte, jóllehet az imperialista burzsoázia és a fasizmus gyorsabban mozgósította erőit, mint a forradalmi proletariátus.

A plénum résztvevői azt erősítgették, hogy helytelen a fasizálódást Németországban alapvető folyamatként felfogni, amely jellemző erre az országra; Németországban – mondották – az alapvető folyamat a gazdasági bomlás, az ellentmondások kiéleződése, a kommunizmus erőinek növekedése, s ezzel párhuzamosan folyik a fasizmus növekedése mint a burzsoázia erőinek összpontosítása a forradalom elleni harcra.[45] Németország Kommunista Pártjának azt ajánlották, hogy a fasiszta diktatúra jelszavával a „Szovjet Szocialista Németország" jelszavát állítsa szembe. A fő csapást a szociáldemokráciára mint a burzsoázia fő szociális támaszára kell mérni. Ezek az utasítások olyan körülmények között, amikor a fasizmus több országban a hatalom felé tört, nem feleltek meg annak a követelménynek, hogy minden erőt a fasizmus ellen egyesítsenek.

Hitler hatalomra jutása Németországban. A Komintern az antifasiszták tömörítéséért

Röviddel a KIVB XII. plénuma után olyan események következtek be, amelyek megmutatták, mennyire fenyegető erővé vált a fasizmus. Különösen aggasztó fordulatot vett az események alakulása Németországban.

44 Ugyanott, 979. old.
45 XII plenum IKKI. Sztyenograficseszkij otcsot. I. köt. 69. old.

A finánctőke legreakciósabb körei abban a pillanatban, amikor a hitlerista mozgalom kezdett némileg veszíteni erejéből, a kommunista párt befolyása pedig tovább növekedett, elhatározták, hogy hatalomra juttatják a fasisztákat. Hitler még 1932. január 27-én felszólalt az „istenek tanácsában" – a monopoltőke, a militaristák és a junkerek 300 képviselője előtt, akik szentesítették programját.

1933. január 30-án a monopolisták hatalomra juttatták Hitlert. A németországi kommunisták óriási erőfeszítéseket tettek, hogy megszervezzék a dolgozók általános sztrájkját a fasizmus ellen. De a szociáldemokrácia jobboldali vezetői „nyugalomra és óvatosságra" szólítottak fel. Vakon hittek a harc alkotmányos eszközeiben, a választások erejében, mialatt a fasiszták már régóta terrorista módszerekhez folyamodtak. Sőt a szociáldemokrata párt vezetői, bár nagy tömegek álltak mögöttük, még Hitler hatalomra jutása után is meghiúsították a kommunista pártnak az általános sztrájk megszervezésére tett kísérleteit. A „Vorwärts" azt írta, hogy „taktikai megfontolásból várni kell" a sztrájkkal.[46] Az NSZDP vezérei a Hitler-kormány „alkotmányos jellegéről" szavaltak, és arra szólították fel a párttagokat, hogy szavazócédulával harcoljanak ellene, miközben a fasiszták terrorhadjáratot bontakoztattak ki a haladó emberek ellen. A burzsoáziával együttműködő jobboldali szocialisták által a munkásosztályban előidézett mély szakadás volt az egyik leglényegesebb oka annak, hogy a német dolgozók a történelem e döntő fontosságú órájában nem tudták visszaverni leggonoszabb ellenségeiket.

A fasiszták hatalomra jutásával Németország történelmének egyik legsötétebb szakasza kezdődött el. Németország a világreakció központjává, az akasztófák és a koncentrációs táborok országává vált, ahol vérfürdőket rendeztek a forradalmárok és a demokraták között, s a legkegyetlenebbül üldözték a szabad gondolatot. A fasiszták uralomra jutása azt is jelentette, hogy a más népek leigázásának vagy megsemmisítésének és a „germán faj" világuralmának fantazmagorikus, embergyűlölő tervei Németország fő külpolitikai irányvonalává váltak. Létrejött Európában a háború fő tűzfészke. Hitler „totális államában", az állammonopolista szervezet e legkegyetlenebb formájában a legvilágosabban mutatkoztak meg a legújabb kapitalizmus hanyatló vonásai: a gazdaság teljes alárendelése a finánctőke érdekeinek; kíméletlen elnyomása minden ellenzékiségnek, még a legcsekélyebbnek is; az állami és a gazdasági apparátus alárendelése a nagy háború előkészítésének.

46 Vorwärts, 1933. január 31.

A nácik győzelme felbátorította a világ legreakciósabb erőit, maga után vonta a fasiszta támadás új hullámát más országokban.

Igaz, nem minden országban folyamodott a burzsoázia a fasizáláshoz és a fasizmushoz. Az Amerikai Egyesült Államokban a burzsoázia szélesebb látókörű csoportjai az állammonopolista szabályozás fokozására törekedtek, hogy enyhítsék az országban a szociális feszültséget. Ez Franklin Delano Roosevelt kormányának „új irányvonalában" jutott kifejezésre, amely a munkanélküliség felszámolása érdekében a közmunkák kiszélesítését és bizonyos, a dolgozóknak tett engedményeket irányzott elő. Sok tőkés elismerte az „új irányvonal" rendszabályainak szükségességét, mondván, hogy „jobb a kalapot elveszíteni, mint a fejet". De az Egyesült Államok finánccligarchiájának legreakciósabb része harcot folytatott az „új irányvonal" ellen, s azt javasolta, hogy a szociális ellentmondásokat a fasizmus módszereivel „oldják meg" az országban. Az „új irányvonalhoz" hasonló úton igyekeztek járni Svédország, Dánia és néhány más ország uralkodó körei. De egészében véve a tőkés világban mégis előretört a fasizmus.

Közvetlenül a nácik németországi győzelme után a Komintern és a kommunista pártok abban reménykedtek, hogy uralmuk pünkösdi királyság lesz, mert a fasizmus a kapitalizmus bomlásához fog vezetni, Németországban pedig gyorsan megnövekszik a forradalmi mozgalom és elsöpri a fasiszta diktatúrát.[47] De ezek a remények nem váltak valóra. A fasiszták súlyos csapást mértek Németország Kommunista Pártjára, különösen középkádereire. Miután megszervezték a Reichstag provokációs felgyújtását, a hitleristák terrorhadjáratot indítottak valamennyi forradalmi munkás ellen. 1933. március 3-án sikerült elfogniuk az NKP vezérét, Ernst Thälmannt, néhány nap múlva pedig Georgi Dimitrovot, az ismert bolgár forradalmárt, a KIVB Nyugat-Európai Irodájának vezetőjét, aki Németországban tartózkodott, hogy előkészítse az európai antifasiszta munkáskongresszust.

A fasiszták hatalomra jutása és a fasiszta bandák vad tobzódása Németországban, a német munkásosztály valamennyi politikai és gazdasági szervezetének szétzúzása, a munkásság megosztottsága és a jobboldali szociáldemokrata vezetők politikája, akik megkönnyítették a hitleristák győzelmét – mindez mélyen megrendítette a nemzetközi munkásmozgalmat. A németországi események riadójelként hatottak, amely nemzetközi méretekben kiváltotta a fasizmus elleni proletár- és általános demokratikus mozgalom fellendülését, megnövelte a fasizmus és a háború

47 Kommunyisztyicseszkij Internacional, 1933. 11. sz. 14. old.

ellenfeleinek egységfronttörekvését. Az akcióegység megvalósítása a munkásmozgalom legégetőbb, életbevágó szükségletévé vált. A fasizmus, amely vállalta a forradalmi proletármozgalom és a demokratikus mozgalom szétzúzásának feladatát, ugyanakkor objektíve azoknak az erőknek a fejlődését és egyesülését is ösztönözte, amelyek hivatva voltak eltemetni a fasizmust.

A Komintern és szekciói állhatatosan keresték a járható utakat valamennyi antifasiszta tömörítésére és a fasiszta támadás visszaverésére. 1933. február 13-án Franciaország, Németország és Lengyelország kommunista pártjai közös felhívással fordultak a szocialista munkásokhoz, hogy „kovácsolják ki a proletárharc legyőzhetetlen egységfrontját".[48]

A kommunistáknak a fasizmus elleni akcióegységre vonatkozó javaslatai mind nagyobb visszhangra találtak a szociáldemokrata munkásoknál, akik tanúi voltak Németország tragédiájának. Mind szélesebb körben terjedt a kommunisták és a szociáldemokraták megegyezésének eszméje. Február 6-án hét szocialista párt Párizsban megtartott konferenciája azzal a javaslattal fordult a Kommunista Internacionáléhoz és a Szocialista Munkásinternacionáléhoz, hogy azonnal hívjanak össze közös konferenciát a fasizmus elleni közös akciók kidolgozására.[49]

Több európai ország szociáldemokrata munkásai körében felmerült az a gondolat, hogy „meg nem támadási paktumot" kellene kötni a II. és a III. Internacionálé között. A Szocialista Munkásinternacionálé e törekvéseket már nem ignorálhatta. 1933. február 19-én a Szocialista Munkásinternacionálé Végrehajtó Bizottságának Irodája felhívást intézett a világ munkásaihoz, amelyben közölte, hogy a szocialisták készek közös antifasiszta akciókról tárgyalni a Kominternnel. De a felhívás semmiféle konkrét harci programot nem adott. Csak azt javasolta, hogy szüntessék meg a kommunisták és a szociáldemokraták az egymás elleni támadásokat. A felhívás nem volt mentes bizonyos demagógiától, amelynek az volt a rendeltetése, hogy szépítse a reformista II. Internacionálé politikáját. A kommunista pártok kimutatták a szocialisták javaslatainak passzív jellegét, és leleplezték demagógiájukat. De ez nem volt elegendő; az élet pozitív lépéseket követelt, amelyek elősegíthetik az antifasiszta proletárok közeledését egymáshoz. És a Komintern megtette e fontos lépést.

A KIVB 1933. március 5-én felhívással fordult a világ munkásaihoz,

48 L'Humanité, 1933. február 13.

49 A konferencián a Norvég Munkáspárt, az angol Független Munkáspárt, az Olasz Szocialista Párt, Franciaország Proletáregység Pártja, Hollandia Független Szocialista Pártja, Lengyelország Független Szocialista Pártja és Németország Szocialista Munkáspártja vett részt.

amelyben konkrét programot javasolt a két párt antifasiszta akcióegysége számára. „Figyelembe véve a fasizmus támadását a németországi munkásosztály ellen, amely szabadjára engedi a világreakció minden erejét – hangoztatta a felhívás –, a Kommunista Internacionálé Végrehajtó Bizottsága felhívja valamennyi kommunista pártot, hogy tegyen még egy kísérletet a szociáldemokrata munkástömegekkel való egységfront megvalósítására a szociáldemokrata pártok útján. A Komintern Végrehajtó Bizottsága azzal a szilárd meggyőződéssel teszi ezt a kísérletet, hogy a munkásosztály egységfrontja visszaverné a kapitalizmus és a fasizmus támadását, és rendkívül meggyorsítaná minden tőkés kizsákmányolás végét."[50] Ily módon a Komintern, amely 1932-ben azt ajánlotta, hogy a kommunista pártok csupán a reformisták alsóbb szintű szervezeteivel törekedjenek szükség esetén megegyezésre, most a kommunista és a szociáldemokrata pártvezetés szintjén javasolt megegyezést.

A szociáldemokrata pártoknak tett fő javaslatok a következők voltak: a kommunisták és a szociáldemokraták haladéktalanul hozzáfognak, hogy megszervezzék a védelmet a fasizmus és a reakció ellen, amely támadást intézett a munkások politikai szervezetei és szakszervezetei, szövetkezetei és más szervezetei ellen, a munkássajtó, a gyülekezési, a tüntetési és a sztrájkszabadság ellen; felkészülnek a fegyveres fasiszta bandák visszaverésére, közös önvédelmi osztagokat hoznak létre; a kommunisták és a szociáldemokraták közös harcot szerveznek a munkabér leszállítása és a munkanélküli-segély csökkentése ellen stb. A Komintern tehát előtérbe állította a kommunisták és a reformista munkások közös antifasiszta követeléseit, s így alapot teremtett a korábbinál szélesebb munkásegységfront-politikához. E feltételek gyakorlati megvalósításánál azt ajánlotta a kommunista pártoknak, hogy a tőke és a fasizmus elleni közös harc idejére tartózkodjanak a szociáldemokrata szervezetekkel való polémia kiélezésétől. Figyelembe vette tehát a szociáldemokraták javaslatát is, hogy az egységfront megvalósítása esetén ne polemizáljanak egymással.

Fontos lépés volt ez a Komintern részéről. Hozzájárult ahhoz, hogy a kommunista pártok figyelme a sürgető demokratikus, antifasiszta feladatok felé forduljon. Ugyanakkor a szociáldemokráciához való viszony megváltoztatását is jelentette, valamint előrehaladást a munkás-egységfront taktikájának szektásan szűk felfogásához képest.

Mindazonáltal kezdetben a Szocialista Munkásinternacionálé Titkársága, aztán pedig Végrehajtó Bizottsága is elutasító választ adott. Az elutasítást azzal indokolták, hogy a Komintern nem kíván tárgyalásokat

50 Pravda, 1933. március 6.

folytatni az Internacionálék szintjén, „csupán az egyes országokban ajánl tárgyalásokat". Erről pedig – mondották – kiderülhet, hogy csak manőver.[51] A jobboldali szocialista vezetők kijelentése, hogy előbb állítólag az egész Kommunista Internacionáléval akarnak megegyezést elérni, aztán pedig a kommunisták és a szocialisták között az egyes országokban, a nemzetközi akcióegységre vonatkozó megegyezés ellenfeleinek a kibúvója volt. Ez abból is látható, hogy később a jobboldali szocialista vezetők elutasították az egységfrontot a Kominternnel, kijelentve, hogy előbb létre kell hozni az akcióegységet az egyes országokban, s csak azután nemzetközi méretekben.

Minden szocialista párt, melyhez a kommunista pártok javaslattal fordultak, hogy hozzanak létre antifasiszta egységfrontot, különféle ürügyekkel elutasította e javaslatot.[52] Ennek ellenére a kommunisták tovább keresték az utakat az antifasiszta munkások és szövetségeseik tömörítésére a fasizmus ellen.

A Kominternben és a kommunista pártokban vita indult arról, hogy folytathat-e a KIVB tárgyalásokat a Szocialista Munkásinternacionálé vezetőségével. Klement Gottwald a CSKP Központi Bizottsága nevében 1933. április 7-én táviratot küldött a KIVB-nek, amelyben azt írta, hogy a Kominternnek javasolnia kell ilyen megbeszéléseket „a közös harc problémájának megtárgyalására. Ez szét fogja zúzni a Szocialista Internacionálé vezéreinek utolsó érvét, miszerint lehetetlen az egység kérdésének megvitatása országos méretekben, s erősödni fognak alulról az egységtörekvések. Egy ilyen javaslat fokozza az egységfront ellenfeleinek nehézségeit, szítani fogja az ellentéteket közöttük."[53] Hasonló véleményt továbbítottak Franciaország és Anglia kommunista pártjainak központi bizottságai is. De a KIVB e javaslatot nem tartotta célszerűnek, mert úgy

51 Kommunyisztyicseszkij Internacional pered VII Vszemirnim Kongresszom. Moszkva 1935. 41. old.

52 A labouristák arra szólították fel a munkásokat, hogy harcoljanak mind a fasiszta, mind a „kommunista diktatúra" ellen. Csehszlovákiában a szociáldemokraták azt a követelést állították fel, hogy a CSKP ismerje el a burzsoá demokrácia platformját. Az osztrák szociáldemokraták kijelentették, hogy az antifasiszta egységfrontot csak nemzetközi méretekben lehet megvalósítani. Ugyanezt jelentették ki a Francia Szocialista Párt és más pártok is. A Dán Szociáldemokrata Párt azt mondotta beszámolójában, hogy a párt vezetőségének fel kell szólítania a dániai munkásokat és szervezeteiket: „... ne engedjék kihasználni magukat, és utasítsák el ezt az új, rosszul leplezett megosztási kísérletet". (Pravo Lidu, 1933. március 26.; Arbeiter-Zeitung (Wien), 1933. április 5.; Social-Demokraten, 1933. március 26.)

53 CPA IML. f. 495. op. 19. ed. hr. 248. l. 32.

vélte, hogy a szociáldemokrata vezérek álláspontja kizárja az Internacionálék szintjén folytatandó tárgyalások lehetőségét.

A kommunisták és a szociáldemokrata munkások közeledését segítette az Európai Antifasiszta Munkáskongresszus, amelyet 1933 júniusában Párizsban, a Pleyel-teremben tartottak meg. A kommunisták kezdeményezésére hívták össze, és küldöttei 3 milliónál több európai dolgozót képviseltek: kommunistákat, a szociáldemokrata munkások egy részét és a haladó antifasiszta értelmiséget. A kongresszus alapeszméje az antifasiszta erők legszélesebb egységes harci frontjának a létrehozása volt, tekintet nélkül arra, hogy a résztvevők milyen párthoz, szakszervezethez tartoznak, milyen a vallási meggyőződésük. A lényeg az volt, hogy készek legyenek harcolni a fasizmus megdöntéséért, az új imperialista mészárlás ellen.[54] A kongresszus terjedelmes programot dolgozott ki. Noha a kongresszus okmányainak egyes megfogalmazásain még érződött a szektásság nyoma, egészében ez mégis minden proletár antifasiszta számára elfogadható program volt. Palmiro Togliatti később a következőt írta róla: „...a Pleyel-teremben tartott kongresszus után mozgalom indult, amely nem kapcsolódva egyvalamely párthoz – legalábbis egy országban, Franciaországban –, olyan talajt hozott létre, amelyen a szociáldemokrata pártok és a reformista szakszervezetek munkásai és alsó funkcionáriusai közeledni kezdtek a kommunista munkásokhoz és a kommunista párt vezető kádereihez."[55]

A kongresszuson létrehozott Antifasiszta Központi Bizottság számos antifasiszta kampányt kezdeményezett. Agitációt bontakoztatott ki a német hajók bojkottjáért a kikötőkben, tiltakozó gyűléseket kezdeményezett a német követségek és konzulátusok előtt, a fasiszta filmek bojkottálására hívott fel, megszervezte az antifasiszta irodalom Németországba küldését.

1933 augusztusában egyesült az Antifasiszta KB és az 1932. évi amszterdami kongresszuson a békeharc irányítására létrehozott Világbizottság. Megalakult belőlük a háború és a fasizmus elleni Világbizottság. Ez a mozgalom, amely az Amszterdam–Pleyel-mozgalom néven vált ismertté, fontos szerepet játszott a német fasizmus bel- és külpolitikájának leleplezésében, az európai dolgozóknak a fasiszta veszély elleni harcra mozgósításában, s a proletárok és más antifasiszta erők egymáshoz közeledésében.

Az antifasiszta erők tömörüléséhez a következő erős lökést Georgi

54 Kommunyisztyicseszkij Internacional, 1935. 19–20. sz. 99. old.
55 Ugyanott, 20–21. sz. 49. old.

Dimitrovnak, a lánglelkű forradalmárnak és az 1933. évi lipcsei per más vádlott kommunistáinak védelméért folyó kampány, illetve magának Dimitrovnak a fellépései adták. Amikor a hitleristák a pert megszervezték, arra számítottak, hogy „bebizonyítják": a kommunisták polgárháborút készítettek elő az országban, s állítólag ők gyújtották fel a Reichstagot. Meg szerették volna mutatni más tőkésországok uralkodó köreinek, hogy ők harcolnak a legjobban a kommunizmus ellen. Dimitrov a lipcsei perben bátran mint a fasizmus bestialitásainak és terrorista politikájának leleplezője lépett fel, s meggyőzően bebizonyította: a gyújtogatást a hitleristák azzal a céllal szervezték, hogy véresen leszámoljanak a kommunista párttal, és az országban terrorista és pogromrendszert vezessenek be. Dimitrov az egész világ előtt a proletár forradalmár magatartásának nagyszerű példáját adta. „Magamat mint vádlott kommunistát védem – mondotta Dimitrov. – Védelmezem saját kommunista forradalmi becsületemet, védelmezem eszméimet, kommunista meggyőződésemet, védelmezem életem értelmét és tartalmát."[56]

A bírósági teremből szárnyra kelt kommunista felhívás bejárta a világot. Dimitrov kifejezésre juttatott néhány fontos megállapítást a kommunisták politikájára vonatkozólag az antifasiszta harcban. Főképp arról beszélt, hogy a siker érdekében antifasiszta egységfrontot kell létrehozni a szociáldemokrata és más munkásokkal. Miután kiszabadult a fasiszta börtönőrök karmai közül, egy beszélgetés során azt mondotta: „...a perben nemcsak a kommunista munkásokat és a kommunista pártot védelmeztem, hanem a szociáldemokrata munkásokat is, és bizonyos mértékben a szociáldemokrata pártot is. Ezt tettem, mert politikailag ez volt a helyes."[57]

Beszédeiben Dimitrov állhatatosan végigvitte azt a gondolatot, hogy a kommunistáknak, inkább, mint valaha, a harc olyan formáit kell alkalmazniuk, amelyek a legnagyobb mértékben elősegítik valamennyi antifasiszta egyesítését. Megvédelmezve a perben a bolgár nemzet érdekeit a hitleristák támadásaival szemben, Dimitrov példát mutatott arra, hogy miként kell a kommunistáknak a fasizmus elleni harcban kezükbe venniük az általános nemzeti követelések zászlaját.

A hitleristák bűneinek leleplezése világszerte megnövelte az antifasiszták bátorságát. A Dimitrov és más vádlottak védelméért folytatott kampány valóban nemzetközi méreteket öltött. A tőkésországok többsé-

56 *G. M. Dimitrov:* Lejpcigszkij processz. Recsi, piszma, dokumenti. Moszkva 1961. 167. old.

57 Lásd Problemi mira i szocializma, 1958. 3. sz. 64. old.

gén végigsepert a gyűlések, népgyűlések, a hitlerista terror ellen tiltakozó tüntetések hatalmas hulláma. 1933 decemberében, amikor Lipcsében a fasiszta bíróság az ítéletet készítette elő, voltak olyan napok Párizsban, amelyeken a város munkásnegyedeiben 20 tiltakozó tüntetés is lezajlott.[58] Nemcsak kommunista munkások vettek részt a mozgalomban, hanem szociáldemokraták is, a reformista és a keresztény szakszervezetek tagjai, sőt a haladó értelmiségiek is. Ez utóbbiak tömegesen első ízben kapcsolódtak be az antifasiszta harcba. Sokat tettek a hitleristák gaztetteire vonatkozó igazság elterjesztéséért.

Később Dimitrov megállapította, hogy éppen az ártatlan kommunisták védelméért indult mozgalomban alakult ki világméretekben az egységfront, noha formálisan nem kötöttek paktumot. „A kommunisták is, a szociáldemokraták is, az anarchisták is, a pártonkívüliek is, valamennyien a német fasizmus ellen léptek fel. Nap mint nap millió és millió munkás és munkásnő figyelte a Lipcsében folyó harcot. Millió és millió kispolgár, paraszt, értelmiségi állt az antifasiszta egységfront mellé."[59]

A szociáldemokrata munkásoknak a kommunistákhoz való közeledését mind világosabban mutatta az a körülmény, hogy a reformista pártokban erősödtek a baloldali áramlatok, s az ide tartozó tagok követelték a fasizmus elleni forradalmi harcot. A Szocialista Munkásinternacionálénak Párizsban 1933 augusztusában megtartott konferenciája már visszatükrözte a szocialista pártokban végbemenő új folyamatokat. A jobboldali szocialista vezetők helyre akarták állítani a tömegek megingott bizalmát, s ezért igyekeztek megmutatni, hogy a szociáldemokrácia határozottan harcol a fasizmus ellen. Ugyanakkor beszédeik telve voltak a kommunista pártok és az egységfronttaktika elleni rágalmakkal. Kategorikusan elutasítottak minden közös akciót a kommunistákkal. Friedrich Adler a konferencián a munkás-egységfrontról a következőket mondotta: „Amint eddig tettük, ezután is minden erőnkből szembe fogunk szállni a Moszkva által bárminő formában megvalósított egységfrontmanőverrel."[60] A konferencia elutasította a KIVB 1933. március 5-i javaslatát. Ez a politika tartósította az antifasiszta erők megosztottságát, ami objektíve a fasizmus malmára hajtotta a vizet.

Csakhogy a konferencián hangos szóval jelentkezett a baloldali áramlat is: Zyromski a Francia Szocialista Pártból, az Olasz Szocialista Párt vezetősége, amely hajlott az akcióegységre a kommunista párttal, Spa-

58 Rundschau, 1933. 49. sz. 1875. old.
59 Kommunyisztyicseszkij Internacional, 1935. 20–21. sz. 13. old.
60 Populaire, 1933. augusztus 22.

nyolország és Belgium szocialista ifjúsági szervezetei, a baloldaliak Ausztria Szociáldemokrata Munkáspártjából és mások, szociáldemokrata platformon maradva, a fasizmus elleni gyakorlati akciók céljából megegyezést követeltek a kommunistákkal.

A nemzetközi proletariátus mozgósítása volt a témája a KIVB 1933 november-decemberében megtartott XIII. plénumának.

A plénum a kommunista pártok figyelmét ismét ráirányította a fasizmus óriási veszélyére. A fasizmusról a következő meghatározást adta: a finánctőke legreakciósabb, legsovinisztább és legimperialistább elemeinek nyílt terrorista diktatúrája. Ez a meghatározás feltárta a fasizmus igazi osztályjellegét a fejlett tőkésországokban. Ugyanakkor a plénum aláhúzta, hogy „a fasizmus igyekszik a monopoltőkének tömegbázist biztosítani a kispolgárság körében – a rendes kerékvágásból kizökkentett parasztságra, kézművesekre, alkalmazottakra, hivatalnokokra, s nevezetesen a nagyvárosok deklasszált elemeire apellálva – sőt megpróbál behatolni a munkásosztályba is."[61] A plénum megállapításai lehetővé tették, hogy a kommunisták a korábbinál jobban politizáljanak. A fasizmus osztályjellegének elemzése, a plénum utalása arra, hogy a monopoltőke áttér általában a parlamentarizmus és a polgári demokrácia módszereinek felszámolására, ama jövendő következtetés alapjául szolgált, hogy lehetséges valamennyi antifasiszta, demokratikus erő egyesítése. Mint a plénum hangsúlyozta, a fasiszta diktatúra nem elkerülhetetlen szakasza a burzsoázia diktatúrájának minden országban, mert a fasiszták hatalomra jutásának megakadályozása a harcoló proletariátus erejétől függ.

A plénumon elhangzott olyan vélemény, hogy a fasizmus megdöntését nem feltétlenül fogja követni a proletariátus diktatúrája. Ebben csírájában már megvolt a gondolat, hogy a fasizmus elleni harc általános demokratikus, éppen a fasiszta diktatúra ellen kiélezett harc lesz.

Sok tekintetben új módon vetette fel a KIVB XIII. plénuma a háborúellenes harc kérdéseit. Világosan leszögezte, hogy a németországi fasiszta kormány a fő háborús gyújtogató Európában, s ellene kell a békeharc alapvető erőit összpontosítani. Feladatul állította a kommunista pártok elé, hogy „mozgósítsák a legnagyobb tömegeket a háború ellen, mielőtt még a háború elkezdődnék, s gyorsítsák meg ezáltal a kapitalizmus pusztulását", mivel harcával a proletariátus képes „feltartóztatni, késleltetni a háborút". A kommunista pártoknak harcolniuk kell ama fatalizmust tükröző nézet ellen, mintha az imperialista háborút nem lehetne megakadá-

61 XIII plenum IKKI. Sztyenograficseszkij otcsot. Moszkva 1934. 589. old.

lyozni, mintha az igazi forradalom csakis az új imperialista háború következményeként kezdődhetne el.[62]

A plénum konkrétan a fasizmus elleni munkásegységfront megvalósításáról szólva, felhívta a kommunista pártokat, hogy „az áruló szociáldemokrata vezérek ellenére és ellenük küzdve, a legállhatatosabban" harcoljanak az ilyen frontért.[63]

A KIVB XIII. plénumának határozatai azonban több ponton olyan nézetekből indultak ki, amelyek nem feleltek meg a kialakult helyzetnek. Nevezetesen a plénum úgy vélte, hogy Németországban „új forradalmi fellendülés kezdődik".[64] Lebecsülte a fasiszta támadás méreteit. A fejlett tőkésországok kommunista pártjait továbbra is közvetlenül a szocialista forradalom előkészítésére orientálta, holott az antifasiszták többsége, a dolgozók többsége még nem volt képes felismerni ennek szükségességét. Annak ellenére, hogy a fasiszta előretörés kapcsán megváltoztak a feltételek, a plénum megerősítette a szociáldemokráciának mint a burzsoázia fő támaszának az értékelését, a többi között a fasiszta országokban is. Mint előzőleg, most is sematikusan szembeállította egymással az egységfronttaktikát alulról és az egységfronttaktikát felülről. Ennek ellenére a plénumnak a fasizmus és a háború elleni harcra vonatkozó sok következtetése lényeges segítséget nyújtott a kommunista pártok tevékenységéhez.

62 Ugyanott, 592., valamint 13., 312. old.
63 Ugyanott, 593. old.
64 Ugyanott, 591. old.

A kommunista pártok taktikája a nemzeti felszabadító mozgalomban

A gazdasági világválság éveiben a nemzeti felszabadító mozgalom fellendülése a benne részt vevő politikai erők megélénküléséhez vezetett. A burzsoá nacionalista pártok igyekeztek a mozgalom élére állani, hogy elérjék céljaikat, és elejét vegyék a dolgozó tömegek, különösen a forradalmi munkások önálló politikai akcióinak. A nemzeti burzsoázia jobboldali csoportjai hajlottak a megegyezésre a belső feudális erőkkel, s nemritkán hajlandóságot mutattak a kapitulációra a gyarmatosítók előtt is. A kispolgári pártok és szervezetek rendszerint nemzeti-forradalmi álláspontot foglaltak el, együtt léptek fel a munkásokkal, reális politikai programokat tűztek maguk elé, és képesek voltak támogatni az antiimperialista és antifeudális forradalom gondolatát.

Az elnyomott népek forradalmi felszabadító harcában a kommunista pártok voltak a legkövetkezetesebbek. A Komintern s a gyarmatok és félgyarmatok kommunista pártjai nagy munkát végeztek a nemzeti felszabadító mozgalom forradalmi erőinek megszilárdítása végett. A kommunisták mindenütt az első vonalakban küzdöttek önfeláldozóan és hősiesen.

A Komintern továbbra is különleges figyelmet szentelt Kína Kommunista Pártjának, amely a Komintern nagy szekciója volt, és a nemzeti felszabadító harc fontos szakaszán helyezkedett el.

A Komintern elemezte az 1925–1927. évi forradalom vereségének az okait, segítséget nyújtott Kína Kommunista Pártjának a Csen Tu-hsziu vezette jobboldali opportunista elhajlás szétzúzásában, a politikai irányvonal meghatározásában. A KIVB azt tanácsolta Kína Kommunista Pártjának, hogy a forradalmi harc sikere érdekében tömörítse a proletariátust, a parasztságot és a városi szegénységet. A KIVB-nek Kína Kommunista Pártja vezetőihez intézett 1929 decemberi levele hangsúlyozta: most a legfontosabb „harcolni a tömegek közötti befolyásért"; a kialakult helyzetet fel kell használni „a forradalmi mozgalom további kibontakoztatására"; a pártnak több figyelmet kell fordítania a szakszervezeti moz-

galomra, erősítenie kell pozícióit a munkásosztályban, s arra kell törekednie, hogy megszerezze a vezetést „az összes imperialista hatalmak elleni antiimperialista mozgalomban".[65] De Kína Kommunista Pártjában a vezetés Li Li-szan baloldali szektás csoportjának a kezébe került, s ez kalandor irányvonalat igyekezett ráerőszakolni a pártra. A Li Li-szan és hívei által kidolgozott harci program abból indult ki, hogy a kínai forradalom lesz „a világforradalom fő pillére", hogy a felkelés kirobbanása Kínában feltétlenül maga után vonja az imperializmus fő erőinek harcba lépését, a többi között Japán intervencióját is a Szovjetunió ellen és a világforradalom kirobbanását.[66] Első lépésként a Li Li-szan-féle vezetés néhány tartományban a hatalom azonnali meghódítását javasolta és fegyveres felkeléseket a legnagyobb városokban. Ezt a vonalat támogatta Mao Cetung is, aki akkor a KKP első frontja frontbizottságának élén állott. Li Li-szan és társai kalandor terveiket eltitkolták a Komintern előtt, sőt, félrevezették e szervezetet a tömegek közötti befolyásuk nagysága, valamint a proletariátusnak és a parasztságnak a fegyveres akcióra való készsége tekintetében. Hónapokon át nem vették figyelembe a Komintern figyelmeztetéseit, hogy a KKP vezetősége mondjon le végzetes irányvonaláról.

Ebben az időben Kína Kommunista Pártjában nacionalista tendenciák is feltűntek. Abban jutottak kifejezésre, hogy egyesek Kína „nemzeti kizárólagosságának" az ürügyén igyekeztek szembeállítani a párt platformját a Kominternnel, s arra törekedtek, hogy a pártban bizalmatlanságot keltsenek a Komintern iránt és ama pártmunkások iránt, akik a KIVB Lenin Iskolájában vagy más moszkvai tanintézetekben végezték tanulmányaikat.

A Komintern Végrehajtó Bizottsága és a KIVB Keleti Titkársága erélyes rendszabályokat hozott, hogy megakadályozza Li Li-szan puccsista vonalának megvalósítását, ami az idő előtti csatákban veréséggel fenyegetett, s hogy kijavítsa a KKP politikai irányvonalát. A KIVB Politikai Bizottságának 1930 augusztus végén megtartott ülésén a Keleti Titkárság képviselője a következőképpen határozta meg annak az irányvonalnak a tartalmát, amelyre a KKP-nek szüksége volt: „Szovjet kormány létrehozása a Vörös Hadsereg által leginkább biztosított szovjet területen. A szovjet kormány kidolgozza és megfogalmazza agrár- és antiimperialista forradalmi programját, ezt nyilvánosságra hozza, és szilárd területi bá-

65 Sztratyegija i taktyika Kominterna v nacionalno-kolonyialnoj revoljucii na primere Kitaja. Moszkva 1934. 256., 257. old.

66 Hunci, 1930. április 12. (Kínaiul.)

zissal rendelkezve hozzáfog megvalósításához; azután, amikor a területi bázist kellőképpen kialakították, amikor a Vörös Hadsereget megerősítették, lehetséges és szükséges lesz kitűzni a feladatot, hogy elfoglaljanak egy vagy több nagy ipari központot és általában nagyvárost, amelyek Kínában rendszerint ki vannak téve az imperializmus csapásainak."[67]

„A KIVB levele a KKP KB-hoz a liliszanizmusról" című, 1930 októberében kelt dokumentum élesen megbírálta a kínai párt vezetőségének kalandor, puccsista hibáit. Az agrárforradalom még nem vált általánossá – állapította meg a levél. – A Dél kivételével „a parasztság csak most kezd harcolni", a munkásmozgalom lassan fejlődik, „a proletariátus gyenge és fejletlen". „A nagy ipari központokban az erőviszonyok nem kedveznek a fegyveres felkelésnek, magukban a szovjet körzetekben pedig „a szovjethatalom nem konszolidálódott". A KKP „módfelett túlértékeli a forradalom fegyveres erejét", pedig a Vörös Hadsereg még sok vonatkozásban gyenge, például a haditechnikában.[68] Ilyen körülmények között Li Li-szanék elszántsága a városok azonnali elfoglalására csak a forradalomnak hoz véres vereséget. (Jól mutatja ezt Csausa város bevétele és elvesztése.)

Mint később a KIVB XI. plénuma megállapította, a kínai „baloldaliak" hibásan értékelték a helyzetet, és „a Kínában elkezdődött forradalmi fellendülés egyes tüneteit a forradalmi helyzet kezdeteként igyekeztek értelmezni Kínában és az egész világon, s ebből teljesen helytelen, puccsista következtetéseket vontak le".[69]

Levelében a KIVB olyan gondolatot vetett fel, amelynek teljes mélységét és jelentőségét a KKP vezetősége csak később, más feltételek között ismerte fel. A KIVB azt javasolta, hogy bontakoztassák ki a parasztmozgalmat a nem szovjet területeken, indítsanak partizánharcot, vegyék körül a városokat, köztük a nagyokat és a legnagyobbakat is, a parasztfelkelések gyűrűjével...", s ugyanakkor mozgósítsák harcra a munkásosztályt a városokban.[70]

A KIVB-nek a liliszanizmusra vonatkozó határozatai, amelyeket a KKP-nek a KIVB-ben működő küldöttségével szoros kapcsolatban dolgoztak ki, szilárd alapot teremtettek a KKP egységes erőinek harcához Li Li-szan és hívei ultraforradalmi, kispolgári-nacionalista irányvonalá-

67 CPA IML. f. 495. op. 19. ed. hr. 238. l. 3.; ed. hr. 242. l. 57.
68 Sztratyegija i taktyika Kominterna v nacionalno-kolonyialnoj revoljucii na primere Kitaja. 284., 285., 286., 287. old.
69 XI plenum IKKI. 71. old.
70 Sztratyegija i taktyika Kominterna v nacionalno-kolonyialnoj revoljucii na primere Kitaja. 289. old.

nak a felszámolásáért. Lerakták a KKP stratégiájának és taktikájának alapjait a „szovjetek" jelszavával folytatott forradalmi harc szakaszában.

1931-ben megtartották Kína tanácsainak – szovjetjeinek, azaz a forradalmi bázisterületeken a munkás-paraszt hatalom szerveinek – első kongresszusát. A kongresszus ideiglenes központi szovjetkormányt választott, és törvényt fogadott el a földről. A nagy magánföldbirtokosok földjét haladéktalanul, kártalanítás nélkül ki kellett sajátítani a szegény- és a középparasztok javára. A földtörvény hozzájárult a parasztság tömegeinek forradalmasodásához.

A szovjet gócok és a Vörös Hadsereg létrehozásának irányvonala szükséges taktikai lépés volt, melynek során a KKP előkészítette a feltételeket olyan új egységfront megteremtésére, amely képes megoldani a nemzeti felszabadító forradalom feladatait. A KKP ugyanakkor arra törekedett, hogy megvalósítsa Kína teljes szovjetizálását („Csak a szovjetek mentik meg Kínát!"), hogy mindenütt megragadja a hatalmat ami az akkori viszonyok között nem volt megvalósítható.

Miután 1931 szeptemberében a japánok betörtek Mandzsúriába, Kína hazafias erői közeledni kezdtek egymáshoz az ország megvédése, az imperialista hódítók visszaverése érdekében. A KIVB és a KKP több lépést tett, hogy fellendítse az imperialistaellenes küzdelmet, és bővítse a KKP szövetségeseinek a körét.

Csakhogy az imperialistaellenes front létrehozását több körülmény akadályozta: a nemzeti burzsoázia ingadozása, a Kuomintang fegyveres harca a kommunista párt és a szovjet területek ellen. Éreztették hatásukat a KKP balos hibái is. A párt vezetősége nem vette számításba a Kuomintang egyes csoportjai közötti komoly ellentéteket, lebecsülte a kínai nemzeti burzsoázia körében meglevő imperialistaellenes tendenciákat. A „Felhívás a sanghaji eseményekkel kapcsolatban" című dokumentumban (1932. január 31.) a KKP Központi Bizottsága azt írta, hogy „a Kuomintang valamennyi csoportja, az egész kínai burzsoázia a japán imperializmus cinkosa". A pártvezetés tévesen úgy vélte, hogy a dolgozó tömegek már felismerték: „...az imperializmus megdöntése céljából meg kell dönteni az imperializmus eszközét, a kínai Kuomintangot". Valójában azonban a japán intervenciósok ellen harcra keltek jó része még nem szűnt meg hinni a Kuomintangban, még nem volt kész arra, hogy harcoljon a szovjetek hatalmáért Kínában. Nem valósult meg a Komintern Végrehajtó Bizottságának arra vonatkozó rendkívül fontos útmutatása, hogy Kína viszonyai között megengedhetetlen az antiimperialista mozgalom fejlesztésének elhanyagolása.

Ugyanakkor azokban az irányelvekben, amelyeket a Komintern a har-

mincas évek elején Kína Kommunista Pártjának adott, előfordultak olyan megállapítások is, amelyek túlbecsülték a forradalmi fellendülést, a Kuomintang-rendszer válságának a fokát és a forradalmi erők lehetőségeit.

Kína Kommunista Pártjának szektás elemei azt követelték: a politikai vonalat abból az elképzelésből kiindulva határozzák meg, hogy Kínában „általános nemzeti válság", sőt közvetlen forradalmi helyzet van. Ez károsan hatott a párt tevékenységére. A hibák és nehézségek ellenére azonban Kínában a tanácsmozgalom ezekben az években tovább fejlődött, s gazdag tapasztalatokat gyűjtött. A Vörös Hadsereg, a megerősödött szovjet területekre támaszkodva, az 1930–1933-as években Csang Kaj-sek csapatainak négy büntetőhadjáratát verte vissza. A szovjet területek az ország életének fontos politikai tényezőivé váltak. Kína haladó erői támaszt láttak bennük a japán imperialista agresszió elleni harcra.

A Komintern segítette más elnyomott országok kommunista pártjait is, részt vett politikai vonaluk kidolgozásában, képezte kádereiket, politikailag és anyagilag támogatta harcukat.

Korea, Indokína, a Fülöp-szigetek és több más elnyomott ország kommunistái önfeláldozóan küzdöttek az imperializmus ellen, nem rettenve vissza az üldöztetéstől. Ha a nép fegyvert ragadott, az első sorokban kommunisták voltak. Sztrájkharcot szerveztek a városokban, kampányokat a proletárvezérek üldözése ellen, mint például Indiában, ahol a kommunisták harcra mozgósították a tömegeket a miruti per 33 foglyának védelmére.

Indokína Kommunista Pártjának akcióprogramja a következőképpen hangzott: „Az imperializmus életre-halálra háborút üzent a forradalmi mozgalomnak, mindenekelőtt hős pártunknak. Fizikai megsemmisítésünket tűzte ki céljául. A forradalmárok ezrei senyvednek börtönben, ezreket száműztek vagy agyonlőttek. Több száz esetben lőttek a tüntetőkre, a falvak tucatjait perzselték fel. Indokína vérben fuldokol."[71]

Az üldöztetés és a megtorlások ellenére a kommunisták folytatták a munkát a tömegek között. A Komintern felhívta a figyelmüket arra, hogy különösen szorgalmasan dolgozzanak az elnyomott országok parasztságának sokmilliós tömegei körében.

A keleti országok kommunista pártjai ebben az időben radikális programokat dolgoztak ki. A tömegek forradalmi elszántságát túlértékelve, a

71 Programmnije dokumenti kommunyisztyicseszkih partyij Vosztoka. Moszkva 1934. 117. old.

kommunista pártok kiadták a munkás-paraszt kormány jelszavát, s ennek megvalósítását úgy tekintették, mint a szocialista forradalomba való átnövés kezdetét. India kommunistái akcióprogramjukban a „szovjethatalom megvalósítását", az „Indiai Munkás-Paraszt Föderatív Tanácsköztársaság megteremtését" követelték.[72] A platform tagadta annak lehetőségét, hogy a nemzeti burzsoázia részt vegyen az imperialistaellenes harcban.

Indonézia Kommunista Pártja úgy vélte, hogy „meg kell hirdetnie az »azonnali szocializmust«, a »Szovjet-Indonézia«, »a proletariátus diktatúrája« és más hasonló jelszavakat".[73] A Fülöp-szigetek Kommunista Pártja I. kongresszusának (1931) dokumentumai sem vették figyelembe az imperializmus és a nemzeti burzsoázia ellentéteit. Sok gyarmati, félgyarmati és függő ország kommunista pártjai a „szovjetforradalom" megvalósítására készültek. „Szovjetforradalmon" nem tisztán szocialista forradalmat értettek, hanem olyant, amelyben az első szakaszban túlsúlyban lehetnek a polgári demokratikus forradalom feladatai. Ezek a jelszavak azonban, amelyek több esetben a KIVB megfelelő ajánlásain alapultak, az elnyomott országok többségében objektíve még koraiak voltak.

A keleti kommunista pártok némelyikének baloldali szektás hibái károsan hatottak az Antiimperialista Liga (1927–1935) sorsára is. A liga létrehozása a kommunisták és más haladó erők nagy vívmánya volt, ugyanakkor éppen a liga néhány határozata nehezítette meg az együttműködést a nemzeti reformista szervezetekkel. Kiléptek a ligából olyan szervezetek, mint az Indiai Nemzeti Kongresszus, az Összindiai Szakszervezeti Kongresszus, Egyiptom Nemzeti Pártja, Indonézia Nemzeti Pártja és mások.

Kelet több kommunista pártjának az álláspontját a forradalmi türelmetlenség magyarázta, amely óhatatlanul jelentkezett a tömegek hallatlan szenvedése és nyomora láttán, magyarázta továbbá a nemzeti burzsoázia iránti bizalmatlanság, amely ingadozott és hajlott az imperializmussal való megalkuvásra.

A gyarmatok és félgyarmatok kommunista pártjai az útjukban felmerült minden akadály és az elkövetett hibák ellenére, saját tapasztalataik alapján meggyőződhettek annak szükségességéről, hogy valamennyi imperialistaellenes erő egyesítésére kell törekedni, hogy olyan stratégiát és

72 Kommunyisztyicseszkij Internacional, 1931. 1. sz. 75. old.

73 *D. N. Aidit:* Kratkaja isztorija Kommunyisztyicseszkoj partyii Indonezii. Moszkva 1956. 19. old.

taktikát kell kidolgozni, amely megfelel az egyes országok konkrét történelmi és nemzeti feltételeinek, amint ezt az élő és fejlődő marxista–leninista tanítás megköveteli.

*

Az 1929–1933-as évek viharos eseményei közepette a kommunista mozgalom volt az egyetlen olyan szervezett politikai erő, amely a marxizmus–leninizmus forradalmi zászlaja alatt eltökélten, megalkuvás nélkül harcolt az imperialista reakció és a fasizmus ellen. Míg a jobboldali szociáldemokrácia tovább folytatta szakadár politikáját, s mindinkább engedett a fasizmus nyomásának, ténylegesen kapitulálva előtte, addig a kommunista pártok valamennyi forradalmi erő tömörítésére törekedtek. A nehézségek és a hibák leküzdése során a Komintern és a kommunista pártok értékes tapasztalatokat szereztek, és számos olyan fontos lépést tettek, amelyek megfeleltek a megváltozott helyzetnek, s kijelölték a munkásosztály különböző áramlatai közeledésének útját a fasizmus elleni harcban. Kemény tanulságok alapján a kommunista mozgalom fokozatosan jutott arra a felismerésre, hogy az új feltételeknek megfelelően konkretizálni kell a kommunista pártok stratégiáját a tőkésországokban és feladatait az elnyomott országokban. De a kommunista pártoknak még számos harcot kellett megvívniuk, hogy kidolgozzák valamennyi forradalmi és demokratikus erő egyesítésére irányuló új politikai irányvonalukat.

ÖTÖDIK FEJEZET

A KOMMUNISTA INTERNACIONÁLÉ HARCA A MUNKÁS-EGYSÉGFRONTÉRT, A FASIZMUS ÉS A HÁBORÚ ELLENI NÉPFRONTÉRT

(1934–1939)

A fordulat kezdete a kommunista mozgalom stratégiájában és taktikájában

A kommunista pártok újabb tapasztalatai a fasizmus elleni harcban

A harmincas évek közepén a világhelyzetet alapvetően két tényező határozta meg: a szocializmus építésének világtörténelmi jelentőségű sikerei a Szovjetunióban, valamint a fasizmus és az imperialista reakció támadása a tőkésországokban. A fejlődésnek ebben a két, ellenkező irányú vonalában különösen világosan mutatkozott meg a szocializmus és a kapitalizmus ellentéte.

A Szovjetunió munkásosztálya, szövetségben a parasztsággal, a kommunista párt vezetésével igen rövid idő alatt biztosította a szocializmus győzelmét a Szovjetunióban. Az emberiség történetében először jött létre olyan társadalom, amely megszüntette a kizsákmányolást és megvalósította a termelőeszközök társadalmi tulajdonát. Ezen az alapon fejlődött a szovjet társadalom eszmei-politikai egysége.

A szocializmus építése során a Szovjetunió élvonalbeli, erős ipari-agrár hatalommá lett. A szovjet dolgozók teljesítették Lenin végrendeletét: átültették Oroszországot „a gépi nagyipar, a villamosítás... lovára",[1] hogy vissza tudjanak verni egy esetleges támadást. Különös jelentőségűvé vált e feladat megoldása a fasizmusnak és az imperialista reakciónak a nemzetközi színtéren kibontakozó támadásával kapcsolatban, amelynek fő célja a szocializmus megsemmisítése volt.

A szocializmus győzelme a Szovjetunióban, a szocialista építés sikerei lényegesen a kapitalizmus hátrányára változtatták meg a világ erőviszonyait. A nemzetközi proletariátus most már olyan élenjáró osztaggal rendelkezett, amely gyorsan növelte iparát és hadseregét, s ezáltal fokozta képességét, hogy megvédelmezze és megszilárdítsa a világon a szocializmus vívmányait.

Kiépült a szocializmushoz vezető országút: megbízhatóan mutatta az irányt a nemzetközi munkásosztálynak, lelkesítette a dolgozókat, fokozta

1 *Lenin* Művei. 33. köt. 504. old.

harci aktivitásukat, megszilárdította a meggyőződésüket a végső győzelemben. Megnőtt a Szovjetuniónak, minden forradalmi és antifasiszta erő vonzási központjának a szerepe.

A tőkésországokban a harmincas évek közepén már nagy erővel támadott a fasizmus. Az imperialista burzsoázia reakciója volt ez a kapitalizmus általános válságának kiéleződésére, a forradalmi helyzet érlelődésére több országban, és a szocializmus sikereire a Szovjetunióban. Felbátorodva a hitleristák németországi sikerein, a fasiszták a tőkésországok többségében fokozták tevékenységüket. Az imperialista burzsoázia egy része a fasizálás mellett volt – a rendszer átépítése, a parlament jogainak csökkentése és a demokratikus szabadságjogok fokozatos felszámolása, a sztrájkjog stb. megsemmisítése útján. Másik része pedig, különféle fasiszta szervezetekre támaszkodva, államcsínyre készülődött.

Fenyegető méreteket öltött a fasiszta veszély Franciaországban, Ausztriában és Spanyolországban. Bulgáriában fasiszta államcsíny készült. Lengyelországban és Magyarországon az uralkodó körök igyekeztek befejezni a politikai rendszer fasizálását. Erősödött a fasiszta mozgalom Finnországban. Aktivizálódtak a fasiszta szervezetek az Egyesült Államokban. Japánban a politikai élet színterére léptek a militarista-fasiszta csoportok, amelyek az uralkodó köröktől még reakciósabb, még agresszívebb politikát követeltek. Felmerült a veszély, hogy a fasizmus baljós árnyéka egész Európát elborítja, sőt más kontinenseket is, és sok évtizeddel visszaveti fejlődésében az emberiséget.

A fasiszta bandák nemcsak a hitleri Németországban, hanem mindenütt a munkásosztályt tekintették célpontjuknak, igyekeztek véres terror útján elnyomni a kommunista pártokat és a munkásosztály más szervezeteit, lehetetlenné tenni a proletariátus osztálytömörülését. A fasizmust az a törekvés vezérelte, hogy megsemmisítse a sok évtizedes harcokban kivívott szabadságjogokat, és a dolgozókat a finánctőke türelmes rabszolgáivá változtassa. De a fasizmus nemcsak a szocializmussal és a munkásosztállyal állt szemben, hanem valamennyi demokratikus réteggel is. A fasiszták a polgári demokratikus rendszert veszélyesnek tartották a válság csapásaitól sújtott kapitalizmusra. Ezért dühödten rávetették magukat a polgári demokratikus intézményekre, a parlamenti rendszerekre, a demokratizmus minden megnyilvánulására.

A fasizmus és az imperialista reakció támadása halálos veszedelmet jelentett a szocializmus országára, a nemzetközi munkásmozgalomra, a dolgozók demokratikus szabadságjogaira, sok nép nemzeti létére. Elmélyült az imperializmusnak és rohamcsapatának, a fasizmusnak az ellentéte nemcsak a Szovjetunióval és a nemzetközi munkásosztállyal, hanem

valamennyi demokratikus és békeszerető erővel is. Ez azt jelentette, hogy a tőkésországok munkásságának és szövetségeseinek mindenekelőtt az általános demokratikus feladatokat kellett megoldaniuk, amelyek között a fasizmus elleni harc volt a legfontosabb.

A harmincas évek közepén a munkásoknak és a demokratikus rétegek haladó képviselőinek különösen nagy szükségük volt olyan új politikára, amelynek célja valamennyi antifasiszta egyesítése. Ezt a szükségletet nem voltak képesek kielégíteni sem a demokratikus kispolgári, sem a szociáldemokrata pártok. A kommunista mozgalom, noha némi késedelemmel, kezdte kidolgozni az új stratégiát: valamennyi forradalmi és demokratikus erőt egyesíteni kell a fasizmus szétzúzása érdekében. Mert – mint a kommunisták rámutattak – csakis a fasizmus szétzúzásán keresztül vezet az út a további társadalmi haladáshoz.

A KIVB Politikai Titkársága már 1934 elején kimondta, hogy a kommunistáknak ügyes politikával és az aktuális szükségletekre való gyors reagálással meg kell nyerniük a tömegeket a fasizmus elleni közös harcnak. Az 1934. évi események azután – különösen a Franciaországban, Spanyolországban és Ausztriában lezajlott összecsapások a fasizmussal – fordulatot jelentettek a munkásosztály antifasiszta harcában. Az itt szerzett tapasztalatok alapján a Komintern és a kommunista pártok kezdték lépésről lépésre kidolgozni az új orientációt. Továbbfejlesztették a munkás-egységfrontra és a dolgozók szövetségére vonatkozó lenini eszméket és következtetéseket, s igyekeztek alkotó módon alkalmazni ezeket az új feltételek között, amikor a fasizmus elleni harc vált fő feladattá.

Szélesebb munkásegységfront-politika megvalósítására tért át a Francia Kommunista Párt. 1934 elején Franciaországban megerősödtek és a hatalom megragadására készültek a fasiszta szervezetek. Az FKP helyesen értékelte a helyzetet: megértette, hogy vissza kell verni a fasizmust, meg kell védelmezni a demokratikus szabadságjogokat és valamennyi dolgozó gazdasági érdekeit. Amikor 1934 februárjában a fasiszta bandák Párizsban akcióba léptek, a kommunista párt felszólította a különböző irányzatokhoz tartozó munkásokat, hogy menjenek ki az utcára és kergessék szét a fasisztákat. S valóban, a fasizmus visszaverésében döntő szerepe volt a munkások közös fellépésének. A kommunisták és a szocialisták közös, február 12-i általános sztrájkja, amelyben 4,5 millió ember vett részt, megmutatta a proletáregység hatalmas erejét. Franciaországban a munkásosztály visszaverte a fasizmus első nagy támadását. A támadó fasizmus által keltett aggodalmat felváltotta a meggyőződés, hogy a fasizmust szét lehet zúzni.

Tapasztalatai alapján a Francia Kommunista Párt továbbfejlesztette

és új, fontos következtetésekkel gazdagította a munkás-egységfront politikáját. A Központi Bizottság 1934. évi márciusi plénumán rámutattak arra, hogy a különböző politikai irányzatokhoz tartozó munkások akcióegységét az általános antifasiszta követelések alapján kell létrehozni és megszilárdítani.[2]

Az FKP Ivryben 1934 június végén megtartott országos konferenciája arra szólította fel a tagokat, hogy összpontosítsák a fasizmus ellen „a proletártömegek akciójának minden erejét, és egyesítsék vele a dolgozó lakosság valamennyi rétegének az akcióit".[3] A kommunista párt kijelentette, hogy a fő cél a fasizmus szétzúzása, s hogy a kommunisták harcolnak és harcolni fognak a demokratikus szabadságjogok védelméért és kibővítéséért. Arra törekszenek, hogy bevonják a fasizmus ellen, a demokráciáért és a napi gazdasági követelésekért folytatott harcba nemcsak a munkásokat, hanem a dolgozó parasztság, a kispolgárság és az értelmiség legszélesebb tömegeit is. Így rajzolódtak ki az antifasiszta népfront politikájának a körvonalai.

A kommunista párt lankadatlan erővel dolgozott a tömegek között: egységgyűléseket, tüntetéseket rendezett, megszervezte a fasiszta támadások visszaverését. A munkásoknak mind nagyobb tömegei kívántak bekapcsolódni az egységakciókba: a szocialisták, a reformista szakszervezetek tagjai. Az FKP egyidejűleg egységfrontjavaslatokkal fordult a Francia Szocialista Párt (SFIO) vezetőségéhez.

A kommunista párt munkájának eredményeként sok városban és megyében egységfront-megállapodásra jutottak az FKP és az SFIO vezetőségei. Ilyen körülmények között, az alulról jövő nyomás hatására, az SFIO vezetősége elfogadta az FKP-nak a két párt fasizmus elleni egységfrontpaktumára vonatkozó javaslatát. 1934. július 27-én hivatalosan aláírták a paktumot. A kommunisták teljesítették a szocialisták több kívánságát. Megállapodásuk előnyös volt az egész munkásosztály számára: mindkét párt kötelezte magát arra, hogy a fasizmus és a reakció ellen az osztályharc hatékony módszereit fogja alkalmazni. A Franciaországban valósággá vált munkás-egységfront nagy jelentőségű fordulat kezdete volt a világ munkás- és kommunista mozgalmában. A kommunisták és a szocialisták között hosszú évek óta folyó éles harc után első ízben jött létre közöttük megegyezés a közös ellenség, a fasizmus ellen. A franciaországi munkás-egységfront világszerte mozgósító példává vált.

A nemzetközi munkásosztálynak fontos tanulságul szolgáltak az

2 La Correspondence Internationale, 1934. 34–35. sz. 647. old.
3 L'Humanité, 1934. április 26.

ausztriai események. Itt a fasiszták, miután fokozatosan megerősítették állásaikat, 1934 elején támadásba mentek át. A kommunista párt figyelmeztette a dolgozókat a fasiszta támadás közeledésére, és arra, hogy egyesülniük kell elhárítására. Csakhogy a kommunista párt gyenge volt; a munkások döntő többsége a szociáldemokráciát követte. Az ún. ausztromarxisták nem fukarkodtak az ígéretekkel, hogy cselekedni fognak, ha kell. A párttagság körében erősek voltak a baloldali elemek. Léteztek szociáldemokrata védelmi osztagok – a Schutzbund –, amelyek a hatóságok elől elrejtett fegyverekkel rendelkeztek. De a párt centrista vezetősége, amely a munkások félrevezetésére radikális frázisokat pufogtatott, a valóságban mindig visszatartotta őket az elszemtelenedett fasizmus elleni, parlamenten kívüli tömegakcióktól. Csak amikor február 12-én a fasiszták Linzben megtámadták a párt székházát, s amikor Linzben, majd Bécsben is elkezdődtek a fegyveres összeütközések egyrészt a schutzbundisták, másrészt a fasiszták és a rendőrség között, hirdették meg a szociáldemokrata vezérek, elkésve, az általános sztrájkot. A négy napig tartó fegyveres harc, amelyből a kommunisták is kivették részüket, a munkások vereségével végződött.

Az ausztriai események azt mutatták, hogy a szociáldemokrácia centrista politikája sem állta ki az összeütközés próbáját a fasizmussal. Nyilvánvaló volt a reformista politika és taktika minden formájának a csődje a támadó fasizmussal szemben. Míg a franciaországi egységfront tapasztalatai az egész világ munkásainak megmutatták, hogy sikeresen vissza lehet verni a fasizmust, addig az osztrák példa még egyszer arról győzött meg, hogy a reformista pártok lemondása a határozott osztályakciókról végső soron a dolgozók súlyos vereségéhez vezet.

Az ausztriai események során az is világossá vált, hogy a szociáldemokrata munkások közül sokan, vezéreik ellenére, a tényleges osztályharc útjára lépnek. 1934 februárja után az osztrák kommunista pártba, amelynek körülbelül 3 ezer tagja volt, néhány hónap alatt mintegy 13 ezer volt szociáldemokrata lépett be.[4] Magában a szociáldemokrata pártban erős baloldali csoportok keletkeztek.

A tömegeknek a fasizmus és a reakció elleni tömörítéséért harcolt Spanyolország Kommunista Pártja is, mivel a fasizmus szétzúzását tekintette legfontosabb előfeltételnek a demokratikus forradalom fejlődéséhez. A kommunista párt már 1933-ban kiadta az antifasiszta front jelszavát, mozgósítva mindazokat, akik készek voltak eltorlaszolni a reakció útját.[5]

4 Kommunyisztyicseszkij Internacional, 1934. 35. sz. 35., 36. old.

5 Lásd A Spanyol Kommunista Párt története. 83. old.

Ezen az úton az egyik első siker népi blokk létrehozása volt Malagában – a kommunisták, a szocialisták és a köztársaságiak részvételével. 1933 novemberében a blokk győzelmet aratott a választásokon. A proletáregységfront egyértelműen antifasiszta jellege lehetővé tette a kommunisták számára, hogy ne csak a szocialistákkal és az anarchistákkal valósítsanak meg számos közös akciót, hanem a baloldali köztársasági erőkkel is.

A szocialista ifjúsági szövetség a harcos együttműködés útjára lépett a kommunista ifjúsági szövetséggel. A kommunista párt 1934 szeptemberében belépett a szocialisták által létrehozott munkásszövetségekbe, s kijelentette, hogy a parasztságot mint a demokratikus forradalom egyik legfontosabb hajtóerejét be kell vonni a közös antifasiszta frontba. Az a tény, hogy a párt belépett a munkásszövetségekbe, és harcolt azért, hogy a parasztok széles körű képviseletet nyerjenek azokban, a spanyol kommunisták fontos hozzájárulása volt az antifasiszta egységpolitika kiformálásához.

1934 októberében, amikor a spanyol munkások általános sztrájkba léptek, csak Aszturiában értek el időleges győzelmet, ahol együtt haladtak a szocialisták, az anarchisták és a kommunisták. Bár a reakció vérfürdőt rendezett a felkelt munkások között, a spanyolországi októberi események fontos tanulsággal szolgáltak: a fasizmus legyőzéséhez a valamennyi irányzathoz tartozó munkások akcióegysége szükséges, szükséges az anarchisták és a szociáldemokrata párt politikájára jellemző szektásság, céhszellem, a vezetés monopolizálására való törekvés leküzdése. Ugyanekkor gyakorlatilag bebizonyosodott, hogy van lehetőség a kommunisták, a szocialisták és az anarchisták együttműködésére.

Az antifasiszta munkásegységfront-politika irányába fordult az Olasz Kommunista Párt is. A fasizmussal szemben tanúsított ellenállás során mind szorosabbá váltak a kapcsolatok a kommunisták és a szocialisták között. 1934 augusztusában akcióegységre léptek. Az ekkor kötött paktum meghatározta közös céljaikat a fasizmus megdöntéséért, a dolgozók létfeltételeinek megjavításáért folytatott harcban.[6] Mind az emigrációban, mind az országban ez vált az antifasiszták harci programjává. Sok kommunista párt kereste ebben az időben a különböző politikai irányzathoz tartozó munkások egyesítésének útjait az imperialista reakció, a fasizmus és a háború ellen, tapasztalatokat gyűjtve a gyakorlati harcban, új módon értékelve e tapasztalatokat.

6 Tridcaty let zsiznyi i borbi Italjanszkoj Kommunyisztyicseszkoj Partyii. Moszkva 1953. 361–362. old.

A kommunista mozgalom feladatainak megvitatása
a Komintern VII. kongresszusa előtt

A nemzetközi kommunista mozgalom új politikai orientációja a kommunista pártoknak és a Komintern vezető szerveinek közös erőfeszítése nyomán, a leninizmusnak az új feltételek közötti alkalmazása eredményeként alakult ki. Alighogy Franciaországban, Spanyolországban, Ausztriában és más országokban lezajlottak az ismertetett események, a KIVB Elnöksége és Politikai Titkársága – a Komintern-szekciók s mindenekelőtt az SZK(b)P képviselőinek aktív közreműködésével – megvitatták a tanulságokat. Alapjában támogatták az egyes kommunista pártok által már megfogalmazott új következtetéseket, és elősegítették ezek továbbfejlesztését. A Komintern vezetői hozzáláttak, hogy felülvizsgáljanak egyes olyan túlhaladott vagy helytelen nézeteket, amelyek akadályozták az egész munkásosztály egyesítését a fasizmus ellen.

1934. június 11-én a KIVB levelet intézett a Francia Kommunista Párt Központi Bizottságához. A levelet az FKP-nak a KIVB-nél működő képviselője részvételével dolgozták ki. Több olyan tanácsot megfogalmaztak benne, amelyek segítették a francia kommunistákat abban, hogy az ivryi pártkonferencián fontos döntéseket hozzanak. A levél hangsúlyozta, hogy a fő csapást a fasizmusra kell mérni, hogy létre kell hozni ellene a különböző politikai irányzatokhoz tartozó munkások frontját. Azt ajánlotta, hogy dolgozzák ki a fasizmus elleni harc olyan programját, amely tartalmazza a lakosság széles csoportjainak és szervezeteinek a követeléseit. A kommunistáknak ügyesen és kitartóan védelmezniük kell a kispolgári rétegek minden nem reakciós, a proletariátus és más dolgozók érdekeivel nem ellentétes követelését – mondotta a KIVB levele. Különös élességgel vetette fel a burzsoá demokráciához való viszony megváltoztatásának kérdését. A kommunistáknak – mondotta a levél – véget kell vetniük annak, hogy a pártsajtóban és a beszédekben kijelentések hangozzanak el arról, hogy a párt állítólag a burzsoá demokrácia megsemmisítéséért harcol, mert az ilyen kijelentések „politikailag helytelenek". A feladat: minden eszközzel harcolni kell nemcsak a fasizmus és általában a burzsoázia kísérletei ellen, hogy megsemmisítse vagy megkurtítsa a demokratikus szabadságjogokat, hanem „törekedni kell kiszélesítésükre" is.

A KIVB Politikai Titkárságában ebben az időben hozott határozatok Ausztria, Görögország, Bulgária, Kanada és más országok kommunista pártjainak harci feladatairól nemcsak támogatták a kommunista pártoknak a szélesebb munkásegységfront-politikára irányuló erőfeszítéseit, hanem tanácsokat is tartalmaztak arra, hogy e politikát bátrabban alkal-

mazzák a reformista szakszervezetekkel kapcsolatban, harcoljanak a kispolgári tömegek bevonásáért az antifasiszta táborba, helyezzék az első síkba a dolgozó lakosság demokratikus jogainak és vívmányainak védelmével kapcsolatos konkrét jelszavakat, s ezen az alapon törekedjenek az antifasisták akcióegységére.

Az osztályharcokban szerzett tapasztalatokról, az érvényüket vesztett korábbi megállapításokról különösen heves viták bontakoztak ki 1934 nyarán és őszén, a Komintern VII. kongresszusa előkészületei közepette.

1934. május 28-án a KIVB Elnöksége megállapította a VII. kongresszus napirendjét, megnyitásának módját, valamint határozatot hozott a mandátumok elosztásáról. Rövidesen bizottságokat alakítottak a fő napirendi pontok előkészítésére. E bizottságok tagjai az SZK(b)P-nek és a Kominternmás nagy szekcióinak kiemelkedő képviselői lettek: Dimitrov, Kuusinen, Manuilszkij, Pieck, Togliatti, Kun Béla, Šmeral, Fritz Heckert, Pjatnyickij, Varga Jenő, Lozovszkij, Bronkowski (Bortnowski), Maddalena, Vang Ming és mások. Később a bizottságok munkájába bekapcsolódtak más kommunista pártok képviselői is. Sok új kérdést vetettek fel az SZK(b)P-nek a Komintern vezető szerveiben levő küldöttei. Az előkészítő bizottságok ülésein részletesen megvitatták a nemzetközi munkásmozgalom problémáit, kollektívan keresték megoldásuk módjait.

1934. június 14-én, a kongresszus napirendjének első pontjával foglalkozó előkészítő bizottság első ülésén, a vitában felvetették a proletár osztályharc alapvető feladatainak a kérdését a fejlett tőkésországokban. Az SZK(b)P képviselője, Manuilszkij, azt a gondolatot fejtette ki, hogy a proletárdiktatúra azonnali megvalósításáért folytatott harc jelszava sok tőkésországban nem felel meg az adott feltételeknek. A szocializmus a mozgalom végcélja marad. De „konkrétabb harci programmal is rendelkeznünk kell – mondotta Manuilszkij. – Ez nem a proletárdiktatúra, nem a szocializmus, hanem olyan program, amely a tömegeket elvezeti a proletárdiktatúráért és a szocializmusért folytatandó harchoz."[7] Így érlelődött az antifasiszta, általános demokratikus szakasz elkerülhetetlenségére vonatkozó elképzelés. A vitában felszólalt Kuusinen is, s felhívta a figyelmet arra, hogy változtatni kell a kommunista mozgalom taktikáján.

Az új orientáció kidolgozásában nagy előrehaladást jelentett Dimitrovnak a KIVB-hez és az SZK(b)P-hoz intézett levele, 1934. július 2-i beszéde a második napirendi pontot előkészítő bizottság ülésén, továbbá az ülésre általa javasolt előadói beszéd vázlata. („A fasizmus támadása és a Kommunista Internacionálé feladatai a munkásosztály antifasiszta

7 CPA IML. f. 495. op. 1. ed. hr. 1. l. 7–8.

egységéért folytatott harcban.") Dimitrov kifejtette dokumentumaiban, hogy a Komintern VII. kongresszusa vitáinak és határozatainak központi kérdésévé a fasiszta előretörés és a háború veszélye elleni munkásegységfrontért folytatott harc problémáját tegyék. Megváltozott a helyzet – fejtegette Dimitrov –, s ezért bátran felül kell vizsgálni a túlhaladott taktikai nézeteket. Elítélte a kommunisták szektás hibáit, és fellépett az ellen, hogy a szociáldemokráciát mindenestül szociálfasizmusnak minősítsék, ami elzárja a kommunisták útját a szociáldemokrata munkásokhoz. Az ellen is felemelte szavát, hogy a szociáldemokráciát mindenütt és mindig a burzsoázia fő szociális támaszának tekintsék, a baloldali szociáldemokrata csoportokat pedig a fő veszélynek. Dimitrov bírálta azt a tézist, mintha a munkás-egységfrontot csakis alulról lehetne alkalmazni, s azt javasolta, hogy változtassák meg a kommunista pártok viszonyát a szociáldemokrata pártok és a reformista szakszervezetek kádereihez, nyerjék meg őket az antifasiszta harcnak, igyekezzenek elérni a forradalmi és a reformista szakszervezetek egyesülését, nem vetve fel előzetes feltételként a kommunista párt hegemóniájának elismerését. Az egységfronttaktikáról azt írta, hogy ezt „a fasizmus támadása elleni tömegharc kibontakoztatásának hatékony tényezőjévé"[8] kell átváltoztatni.

Georgi Dimitrov leszögezte, hogy véget kell vetni a sematizmusnak, amely néha a valóság marxista elemzését helyettesíti, s amely akadályozza a kommunista pártokat abban, hogy az antifasiszta harc igazi szervezői és vezetői legyenek. Tekintettel arra, hogy lehetetlen volt a Komintern valamennyi szekcióját *egy* központból vezetni, Dimitrov azt javasolta, hogy változtassák meg a Komintern munkamódszerét: a szervezet a kommunista mozgalom általános eszmei-politikai vezetésére összpontosítsa a figyelmet. Az előadói beszéd vázlatában Dimitrov foglalkozott még azzal is, hogy milyen lehetőségek vannak a kommunista pártok egyesülésére azokkal a szociáldemokrata szervezetekkel, amelyek elutasítják a megalkuvás politikáját a burzsoáziával és áttérnek a forradalmi harc útjára; foglalkozott a kommunista pártok jelszavaival a fasizmus elleni harcban, a kispolgárság különböző rétegeihez való viszonnyal és más kérdésekkel.[9] Dimitrov beszéde a proletár antifasiszták egyesülését akadályozó szektás nézetek és hibák elleni határozott fellépés volt.

Dimitrov javaslatai helyeslésre találtak a többi kommunista párt képviselőinél. Otto Kuusinen 1934. augusztus 22-én az első napirendi pont előkészítő bizottságában „A világhelyzet és a Komintern feladatai" című

8 *G. M. Dimitrov:* Piszma. 1905–1949. Szófia 1962. 298. old.
9 Voproszi isztorii KPSZSZ, 1965. 7. sz. 85–86. old.

tézisekről tartott előadásában és augusztus 29-i beszédében a helyzet józan elemzését követelte, függetlenül korábbi megfogalmazásoktól, amelyek túlbecsülték a forradalmi válság érettségének a fokát; követelte a kommunista pártok taktikájának felülvizsgálását, mivel ez bizonyos pontokon helytelen volt, vagy nem felelt meg a megváltozott feltételeknek; hangsúlyozta a balos-szektás elhajlások és hibák elleni komoly harc szükségességét; végül a szociáldemokráciához való viszony felülvizsgálását, mert a szociáldemokrata pártokban változások történtek, kialakultak a fasizmussal szemben álló baloldali csoportok és áramlatok.[10]

Ebben az időben az előkészítő bizottságok ülésein kritikai elemzésnek vetették alá a kommunista pártok politikáját a szakszervezeti mozgalomban. Dimitrov, Manuilszkij, Kuusinen, Németország Kommunista Pártjának képviselője, M. Maddalena és mások állást foglaltak a forradalmi szakszervezetek és a reformista szakszervezetek egyesülése mellett.

Az antifasiszta munkás-egységfrontnak mint fő kérdésnek a nyomatékosítása mellett a vita részvevői a front kiszélesítésének a gondolatával is foglalkoztak, mégpedig a nem proletár rétegekkel és pártokkal való szövetség útján. Dmitrij Manuilszkij arról beszélt, hogy tárgyalásokba kell bocsátkozni a kispolgári pártokkal, a parasztpártokkal s más olyan szervezetekkel, amelyeket a fasiszták igyekeznek saját befolyásuk alá vonni. Lengyelország Kommunista Pártjának a képviselője, B. Bronkowski úgy vélte, hogy az egységfrontnak fel kell ölelnie a parasztságot és a kispolgárságot, különösen pedig a forradalmi parasztszervezeteket. Így juttatták kifejezésre azt a gondolatot, amely később a népfront formáját öltötte.

A vita folyamán másféle nézetek is kifejezésre jutottak. Néhányan – Kun Béla, Lozovszkij, Knorin, Vang Ming – kezdetben az idejétmúlt nézeteket védelmezték, s csak a taktika bizonyos változásaival értettek egyet. Nagyobb hangsúlyt akartak helyezni a forradalmi fellendülésre, és irreális prognózisokra serkentették a Kominternt. Ők kitartottak amellett, hogy a szociáldemokráciát továbbra is a burzsoázia fő szociális támaszának kell tekinteni, hogy a nemzetközi kommunista mozgalomban továbbra is a jobboldali elhajlás marad a fő veszély, hogy az országok többségében fenn kell tartani az önálló kommunista forradalmi szakszervezeteket stb.[11] De a szívós viták során az ilyen nézeteket fokozatosan leküzdötték, s e nézetek védelmezői maguk is meggyőződtek a felülvizsgálás szükségességéről.

10 CPA IML. f. 495. op. 1. ed. hr. 3. l. 28–37., 206. old.
11 CPA IML. f. 495. op. 1. ed. hr. 3. l. 201–204.

Az előkészítő bizottságokban 1934 június–augusztusában folytatott viták lerakták a kommunista mozgalom új orientációjának alapjait. Kiderült az is, hogy a kongresszust még alaposabban kell előkészíteni. Ezzel kapcsolatban, és figyelembe véve a nemzetközi helyzet rendkívüli bonyolultságát, a KIVB Elnöksége 1934. szeptember 5-én elhatározta, hogy a Komintern VII. kongresszusának az összehívását 1935 első felére halasztja el.[12]

A Komintern és szekciói az új politikai orientáció felé fordulnak

A viták során leszűrt tanulságok nyomban testet öltöttek a Komintern konkrét határozataiban. A KIVB Elnöksége már július 9–10-i ülésén, amikor Németország Kommunista Pártjának a feladatairól hozott határozatot, a korábbiaknál sokkal szélesebben vetette fel a munkás-egységfront kérdését. Az erre vonatkozó lenini eszmét az új feladatoknak megfelelően konkretizálták, s az egységfront alapjaként minimális számú, a dolgozók legégetőbb érdekeit érintő követeléseket vetettek fel. Németország Kommunista Pártjának azt ajánlották, hogy vállalja magára a szabad szakszervezetek helyreállításának feladatát, bennük valamennyi antifasiszta munkás, köztük a funkcionáriusok legjobb részének az egyesítését, akik azelőtt a szabad, azaz a reformista szakszervezetek tagjai voltak.[13] Ily módon a határozat a szakszervezeti egység létrehozásának újszerű értelmezését tükrözte.

Az 1934. augusztus 21-én kelt „Levél a Francia Kommunista Párt Központi Bizottságához" című írásban a KIVB Politikai Titkársága jóváhagyta a francia párt politikáját. Felszólította a pártot, hogy „rugalmas és következetes politikájával maximálisan biztosítsa az egységfront fejlődését", hiúsítsa meg az SFIO jobboldali vezetőinek az egységfront szabotálására irányuló kísérleteit, s törekedjék a dolgozók közös akciói útján helyi egységfrontbizottságok létesítésére. A KIVB támogatta a Francia Kommunista Párt kampányát, amelynek célja a szakszervezetek összeolvasztása, az egyesítő kongresszus összehívása volt. A kommunista párt tegyen javaslatot az SFIO vezetőségének – mondotta a KIVB levele –, hogy kössenek megegyezést a jelöltek kölcsönös visszavonására a járási választások második fordulójában, s ily módon biztosítsák egy jelöltnek, a szocialistának vagy a kommunistának, a szavazatok többségét.

A KIVB helyeselte az SFIO-val való szervezeti egység, azaz a vele való

12 Kommunyisztyicseszkij Internacional, 1934. 28. sz. 3. old.
13 CPA IML. f. 495. op. 2. ed. hr. 189. l. 252.

egyesülés perspektiváját is. Csakhogy az ilyen egyesülés útja – állapította meg a levél –, nehéz, s magát az egységet csakis azon az alapon lehet elképzelni, hogy az SFIO teljesen szakít a burzsoáziával, s elismeri a marxizmus–leninizmus alapvető elveit.

A Komintern kollektív töprengése és kollektív tapasztalatai lassanként kialakították az új politikai orientációt. Fontos hozzájárulást jelentett ehhez az, hogy a Francia Kommunista Párt kiadta a népfront jelszavát: meghirdette valamennyi proletár és demokratikus erő harci szövetségét a fasiszta ligák megfékezésére, lefegyverzésére és feloszlatására, a dolgozók demokratikus szabadságjogainak védelmére és mindazok égető gazdasági követeléseinek kielégítésére, akiket elnyomott a „kétszáz család".[14] A népfront programját először Maurice Thorez hirdette meg a Nantesban 1934. október 24-én tartott népgyűlésen. Az FKP határozata megelőzte a Komintern egyes funkcionáriusainak eszmei-politikai fejlődését. Ezzel magyarázható, hogy néhány órával nantes-i beszéde előtt Thorez még azt a tanácsot kapta: „...mondjon le a népfront formulájáról és eszméjéről".[15]

Az új eszme gyorsan meghódította az elméket, s bekerült a politikai harc gyakorlatába. Az 1934. december 9-i ülésen elnyerte a KIVB Elnökségének támogatását is. A Komintern-szekciók többsége képviselőinek jelenlétében (több mint százhetvenen vettek részt az ülésen) Thorez előadást tartott a Francia Kommunista Pártnak a munkás-egységfrontért és a népfrontért folytatott harcáról. Elmondta, hogy az új politika és az egységpaktum rendkívüli módon megnövelte a tömegek között a kommunista párt tekintélyét és befolyását, „a párt hatékony tényezővé vált az ország életében".[16] Az előadó számos kérdést vitára bocsátott: a szakszervezeti egység megvalósításának útjai és feltételei; a monopóliumok nacionalizálásának követelése a népfront programjában; a szocialisták és a radikálszocialisták esetleges kormányának támogatása, ha e kormány rendszabályokat foganatosít a fasiszta bandák ellen, és a dolgozók érdekeinek megfelelő intézkedéseket tesz. Javasolta, hogy dolgozzanak ki közös álláspontot arra vonatkozólag is: részt vegyenek-e a kommunisták egy ilyen kormányban vagy sem. Az elnökségi ülésen lezajlott vitában még érezhetők voltak a Komintern egyes vezetőinek – pl. Lozovszkijnak – az előítéletei az FKP új politikájával szemben. Egyes felszólalók, bár elismerték az egységfront óriási jelentőségét, kifejezték aggályukat,

14 L'Humanité, 1934. október 25.
15 *Maurice Thorez:* Szin naroda. Moszkva 1960. 90. old.
16 CPA IML. f. 495. op. 2. ed. hr. 192. l. 15.

vajon nem köti-e meg ez a kommunista párt kezét, nem erősödnek-e meg a tömegek körében „a köztársasági hangulatok", s nem akadályozza-e mindez a munkásosztályban a forradalmi törekvések növekedését.[17]

1934. december 9-i és 19-i ülésén a KIVB Elnöksége fellépett az új politika lebecsülése ellen, s kiemelte a Francia Kommunista Párt tapasztalatainak nemzetközi jelentőségét. Kuusinen és Manuilszkij alaposan megbírálták a kommunista és a munkásmozgalom előtt felmerült problémák megoldásának szektás és mechanikus megközelítését, s rámutattak arra: e megközelítésre jellemző a régi sablonos formulák alkalmazása, reformizmussal vagy opportunizmussal való megvádolása annak a vonalnak, amely éppen az antifasiszta mozgalomhoz vonzza a tömegeket. Az SZK(b)P vezetői támogatták a Francia Kommunista Párt politikáját. Maurice Thorez azt írta, hogy I. V. Sztálin „elégedettségét fejezte ki a pártunk által megvalósított akcióegység bátor politikájával, azzal a politikával, amely, mint Sztálin aláhúzta, megfelel a leninizmus szellemének".[18]

A Komintern Végrehajtó Bizottságának támogatása segítette a Francia Kommunista Pártot abban, hogy továbbfejlessze új politikáját. Ennek eredményeként 1935 közepére Franciaországban létrejött a népfront. Megvalósult a demokratikus erők olyan egysége, amelynek jellege elvileg más volt, mint a „baloldali blokk" néven ismert, a szélső jobboldali pártokkal szemben korábban létrehozott egyesüléseké. A „baloldali blokkok" a burzsoázia vezetésével működtek, és végső soron a burzsoázia politikáját valósították meg. Emellett felső szintű egyesülések voltak. A népfront viszont a nagy dolgozó tömegek egyesülése volt, alapját maguknak a tömegeknek az akciói vetették meg. Vezető ereje a parasztsággal és a városi kispolgári rétegekkel szövetséges munkásosztály volt. Fő céljai megfeleltek valamennyi dolgozó, valamennyi demokrata forró vágyának, hogy visszaverjék a leggonoszabb kapitalista reakciót, a fasizmust, s megvédjék a dolgozók jogait.

A munkás-egységfront létrehozása Franciaországban és a népfront politikájára való áttérés a francia munkásmozgalmat Európa tőkésországai között a vezető helyre juttatta.[19]

A munkás-egységfrontért és a népfrontért küzdő mozgalom Spanyolországban is utat tört magának – mégpedig a legkegyetlenebb terror közepette, amelyet a kormány az aszturiai felkelés leverése után a kommu-

17 Ugyanott, 154–156. l.

18 *M. Thorez:* Szin naroda. 90. old.

19 *D. Z. Manuilszkij:* Itogi VII kongressza Kommunyisztyicseszkovo Internacionala. (Beszámoló a moszkvai és a leningrádi pártaktíván.) Moszkva 1935. 39. old.

nistákra és a haladó munkásokra zúdított. Az amnesztiáért és a politikai foglyok szabadon bocsátásáért, az ostromállapot megszüntetéséért folytatott kampányban a kommunistáknak nemcsak a munkásszervezetekkel sikerült kapcsolataikat megerősíteniük, hanem érintkezést létesítettek a polgári demokratikus erőkkel is. Noha a különféle baloldali csoportok a régi típusú koalíciókra törekedtek, a kommunista párt 1935 nyarán mégis számottevő sikereket ért el a népfrontért folytatott harcban. Spanyolország Kommunista Pártjának harci tapasztalatai fontos szerepet játszottak a Komintern VII. kongresszusának előkészítésében.

Előrehaladást értek el az új orientáció kialakításában Görögország, Olaszország, Nagy-Britannia, Csehszlovákia, Lengyelország, az Egyesült Államok és számos más ország kommunista pártjai is. E pártok harci feladatainak a megvitatása a Komintern vezető szerveiben új, elvi jelentőségű döntésekre vagy olyan kérdések felvetésére vezetett, amelyekre még meg kellett találni a választ.

1934 december elején, az Egyesült Államok kommunistáinak feladatait vizsgálva a KIVB Elnöksége nagy vonalakban felvázolta, milyen politikát kell követnie az amerikai pártnak. Nemcsak azt ajánlotta, hogy a kommunisták törekedjenek a forradalmi szakszervezetek belépésére az Amerikai Munkásszövetségbe (AFL), hanem azt is, hogy a legenergikusabban harcoljanak a munkások mindennapi érdekeiért, s ne engedjék meg, hogy a kommunisták feladatai az Amerikai Munkásszövetségben a „kisebbségi mozgalom" vagy az „ellenzék" létrehozására korlátozódjanak, amelyek csak a kommunistákhoz közel álló munkásokat egyesítik, hanem nyerjék meg az AFL óriási tagsága tömegének a bizalmát.[20] Ezzel kapcsolatban az elnökségi ülésen bírálták a kommunista pártok szakszervezeti politikájának egyes előző jelszavait, nevezetesen „a gazdasági harcok önálló vezetésének" jelszavát. Ennek korlátozottságáról Vaszil Kolarov azt mondotta, hogy „a harc állítólag önálló vezetéséhez ragaszkodva a kommunisták a gyakorlatban a harcon kívül maradnak".[21] Az Elnökség jóváhagyta az Egyesült Államok Kommunista Pártjának a munkás-farmer tömegpárt létrehozására irányuló vonalát.

1934 végén–1935 elején, Görögország Kommunista Pártjának a munkás-egységfrontért folytatott harcát elemezve, a KIVB Politikai Titkársága és Elnöksége jóváhagyta a görög kommunisták politikáját, és azt tanácsolta, hogy terjesszék ki az egységfronttaktikát mindazokra a pártokra és rétegekre, amelyek képesek szembeszállni a fasizmussal.[22]

20 CPA IML. f. 495. op. 2. ed. hr. 191. l. 124.
21 CPA IML. f. 495. op. 2. ed. hr. 191. l. 88.
22 CPA IML. f. 495. op. 2. ed. hr. 196. l. 87., 93., 103.

1935 márciusában a KIVB Elnöksége megtárgyalta Harry Pollitt beszámolóját Nagy-Britannia Kommunista Pártja XIII. kongresszusának előkészítéséről. Pollitt beszámolója, és különösen a VII. kongresszus elé írt cikke, a szektásság kiküszöbölésére irányult az egységfront-politikában. A szerző nem helyeselte, hogy a labourista munkásokkal való együttműködést olyan feltételekhez kössék, amelyek elfogadhatatlanok voltak azok számára, s amelyek nem vezettek gyakorlati eredményekre.[23] Pollitt felvetett több kérdést a szociáldemokráciával nemzetközi méretekben megvalósítandó egységfrontra vonatkozólag is. E javaslatokkal Nagy-Britannia Kommunista Pártja jelentős mértékben hozzájárult az új orientáció kidolgozásához.

A Komintern segítségével fordulatot hajtottak végre azok a kommunista pártok is, amelyekben a balos-szektás csoportok makacs ellenállást fejtettek ki az új politikával szemben.

Németország Kommunista Pártja – az illegalitás súlyos feltételei között s a fasiszta terror állandó csapásai alatt – már 1934 nyarán körvonalazta a taktikai fordulatot. Megvalósításánál azonban szektás ellenállásba ütközött; lényegében Neumann–Remmele „ultrabaloldali" vonalának öröksége állta útját. Az NKP vezetésében Schubert és Schulte csoportja szabotálta az egységfront-politikát, s a pártsajtóban kampányt folytatott a baloldali szociáldemokraták ellen. A csoport Wilhelm Piecket és Walter Ulbrichtot jobboldali elhajlással vádolta, s élesen fellépett az első megegyezések ellen, amelyeket az NKP és az NSZDP illegális szervezetei kötöttek. A szektás-doktrinér csoport nagy kárt okozott a pártnak.

A Komintern Végrehajtó Bizottságának Politikai Titkársága és Elnöksége 1934 októberében, december végén és 1935 januárjában, az NKP politikáját tanulmányozva elítélte a szektásokat, s azt javasolta a pártnak, hogy folytasson határozott harcot soraiban a szektásság és a „baloldali" doktrinérség ellen. A KIVB Politikai Titkársága 1935. január 19-i határozatában azt ajánlotta a pártnak, hogy vizsgálja meg az antifasiszta népfront kialakításának lehetőségét Németországban.[24] A KIVB segítette Piecket és Ulbrichtot abban, hogy alkotó szellemű marxista–leninista politika alapján tömörítsék a Politikai Bizottságnak, majd az NKP egész Központi Bizottságának a többségét, és hogy a fasiszta Németország feltételeit tartva szem előtt, részletesen kidolgozzák a munkásegységfront és a népfront politikáját.

23 CPA IML. f. 495. op. 2. ed. hr. 198. l. 63.
24 CPA IML. f. 495. op. 4. ed. hr. 316. l. 3.

Németország Kommunista Pártja a Komintern VII. kongresszusát megelőzően bizonyos tapasztalatokat szerzett a munkás-egységfrontért folytatott harcban, mégpedig a legkegyetlenebb üldözések közepette, olyan helyzetben, amikor a dolgozókat is felölelő fasiszta tömegszervezetek egész rendszere létezett.

A Kommunista Internacionálé a Bolgár Kommunista Pártnak is segített leküzdeni a szektás hibákat. Itt a szektás vezetés hosszú időn keresztül lebecsülte a fasiszta veszélyt, a fő csapást a parasztság többségét egyesítő Földművesszövetségre és a szociáldemokrata pártra mérte. Az 1934. május 19-i fasiszta puccs után a „baloldali" szektások nemcsak hogy nem javították ki hibáikat, de még inkább elmélyítették azokat, tovább támadták a Földművesszövetséget és a szociáldemokrata pártot, ahelyett, hogy velük együtt igyekeztek volna harcolni a fasizmus ellen.[25] A Komintern a párt Dimitrov és Kolarov vezette bolsevik magját támogatta. A pártvezetés újjászervezése elősegítette a párt irányvonalának kijavítását. A KIVB segítsége hozzájárult ahhoz, hogy a bolgár párt a tömegharc útjára lépjen, s ügyesen alkalmazza az egységfront és a népfront taktikáját.

Az elavult nézetek felülvizsgálásának folyamata elkezdődött a Kommunisták Magyarországi Pártjában is. Itt a helyzetet bonyolította, hogy a párt nagy tekintélyű vezetője, Kun Béla, aki nagy érdemeket szerzett a forradalmi mozgalomban, hajlamot mutatott a szektásságra. 1935 tavaszán még mindig kitartott amellett, hogy a munkásegységfront-taktikának nem antifasiszta, hanem antikapitalista platformon kell alapulnia.[26] De a párt már abban az időben a Horthy reakciós rendszere elleni harcban keresni kezdte a módját, hogyan alakíthatná ki a valamennyi antifasiszta összefogására irányuló politikát.

Ebben az időben közelítették egymáshoz az antifasisztákat a fasiszta terror elleni nemzetközi kampányok. Sok országban kibontakozott a munkásosztály és a haladó értelmiség mozgalma a német kommunisták vezére, Ernst Thälmann, a finn proletárok bátor harcosa, Toivo Antikainen és más forradalmárok védelmében. A fasizmus foglyaival való szolidaritás egyesítette a különféle politikai irányzatokhoz tartozó antifasisztákat.

Új politikai elhatározások érlelődtek a gyarmati, a félgyarmati és a függő országok kommunista pártjaiban is.

Nehéz időszakot élt át Kína Kommunista Pártja. A balos-szektás ele-

25 Isztorija Bolgarszkoj Kommunyisztyicseszkoj Partyii. Moszkva 1960. 303. old.
26 Kommunyisztyicseszkij Internacional, 1935. 15. sz. 13. old.

mek, élükön Li Li-szannal, újra megszerezték a párt vezetését, megint a városok elfoglalására, a Kuomintang-rendszer elleni frontális harcra vettek irányt. A KKP által meghirdetett politikát – hogy egyesülni kell a Kínát leigázással fenyegető japán imperialista agresszió ellen – nem valósították meg következetesen. A balosok tagadták, hogy egységfrontot lehet létrehozni a nemzeti burzsoázia egy részével vagy azokkal a katonai-politikai csoportosulásokkal, amelyek igyekeztek ellenállást tanúsítani a japán imperialistákkal szemben; még a kispolgárságot is ellenforradalminak tekintették. A kalandorság, a „baloldali" elhajlás, a merev, szűk látókörű politizálás óriási kárt okozott a kínai pártnak. Részben ezek a hibák okozták, hogy nem sikerült visszaverni Csang Kaj-sek ötödik hadjáratát, és hogy a forradalmi bázisok nagy területeit elvesztették. Kína Vörös Hadserege súlyos harcok és óriási veszteségek közepette, 1934–1935-ben áttört észak-nyugatra, ahol a Szovjetunió határa közelében új forradalmi bázisterületet hoztak létre.

Az 1934. év vereségének tanulságai a „baloldaliak" kalandor vonalának elutasítását követelték. A japán agresszió fokozódása a kommunistákat az elé a feladat elé állította, hogy kezdjenek azonnal harcot a hazafias, japánellenes erők egyesítéséért. 1935 júniusában a forradalmi bázisok központi kormányának és katonai tanácsának felhívásában megfogalmazták a gondolatot, hogy létre kell hozni „mindazok népfrontját, akik harcolnak a japán imperializmus és Csang Kaj-sek ellen".[27]

A KIVB óriási segítséget nyújtott Kína Kommunista Pártjának az új politika kidolgozásában. Közreműködésével készült el a párt és az ideiglenes munkás-paraszt kormány felhívása („1935. augusztus 1-i nyilatkozat" néven ismeretes), amely azt javasolta, hogy szüntessék meg az országban a polgárháborút, s kifejezte a Vörös Hadsereg készségét arra, hogy nem harcol többé Csang Kaj-sek csapatai ellen, inkább szervezzenek közös harcot a japán imperializmus visszaverésére.[28] Ez a fordulat fontos mozzanat volt a kínai antiimperialista erők egyesítésének politikájában.

Sok gyarmati és függő ország kommunista pártja újból kiadta az imperialistaellenes egységfrontért folytatott harc jelszavát, melynek eszméjét a Komintern II. és IV. kongresszusának a határozatai, valamint a Komintern számos más dokumentuma tartalmazták.

A kommunista pártok az első időben még nem tudták leküzdeni szektás elképzeléseiket. India Kommunista Pártja 1934 decemberében úgy

27 Rundschau, 1935. 34. sz. 1960. old.
28 Kommunyisztyicseszkij Internacional, 1935. 33–34. sz. 106–111. old.

vélte, hogy az antiimperialista frontnak csak a munkásosztályt, a parasztságot, az imperialistaellenes kispolgári elemeket kell egyesítenie, s nem kell bevonni más imperialistaellenes rétegeket. E front elé idő előtt a munkás-paraszt szovjetköztársaság megvalósítását, a földbirtokosok földjének és a tőkés iparnak az elkobzását tűzték ki célul.[29] Szűkebb értelmű felfogás volt ez, ténylegesen akadályozta valamennyi imperialistaellenes erő szövetségének a megteremtését. Az ilyen nézeteket még le kellett küzdeni.

Latin-Amerika kommunista pártjai az 1934 októberében Montevideóban megtartott közös konferenciájukon arra a következtetésre jutottak, hogy szoros, kölcsönös kapcsolat áll fenn az agrárforradalom és az imperializmus elleni harc között, s ezért a „széles imperialistaellenes népfront"[30] létrehozásának a feladatát tűzték maguk elé. Noha a konferencia résztvevői még nem tudták teljesen leküzdeni a nemzeti-reformista és a kispolgári pártokra vonatkozó korábbi szektás álláspontjukat, mégis elismerték annak szükségességét, hogy megegyezést keressenek ezekkel a szervezetekkel az imperialista elnyomás elleni közös harc céljából. E politikával felfegyverkezve, Brazília, Chile és Kuba kommunista pártjai kibontakoztatták a harcot az imperialistaellenes szervezetek és mozgalmak tömörítéséért.

Közvetlenül a VII. kongresszus előtt a „Kommunista Internacionálé" című folyóiratban terjedelmes cikk látott napvilágot a gyarmati és a függő országok imperialistaellenes egységfrontjának problémáiról. E cikk, amellett, hogy bírálta a kommunistáknak a nemzeti felszabadító mozgalomban elkövetett szektás hibáit, tartalmazta néhány kommunista párt harci tapasztalatainak elemzését is, és megvizsgálta az antiimperialista erők egyesítésének, a többi között a nemzeti burzsoázia csatlakozásának lehetőségeit. A cikk hangsúlyozta, hogy az elmaradott országokban a szovjethatalom létrehozásának jelszavát csak propagandajelszóként szabad kiadni; ezt a jelszót, valamint a földbirtokosok földjének kártalanítás nélküli kisajátítása jelszavát csak akkor szabad meghirdetni, ha számot vetettek az egyes elnyomott országokban a forradalom fejlettségi fokával és a harc sajátos feltételeivel. „A lemondás a nemzeti egységfront taktikájának alkalmazásáról azoknak a veszélyeknek ürügyén, amelyeket a nemzeti burzsoáziával az imperializmus ellen megvalósítandó akcióegység maga után vonhat – fejtette ki a cikk –, a valóságban lemondást jelent a nemzeti felszabadító forradalmak előkészítéséről, s

29 CPA IML. f. 494. op. 1. ed. hr. 300. l. 45., 60.
30 Kommunyisztyicseszkij Internacional, 1935. 9. sz. 31. old.

elkerülhetetlenül a kommunista pártoknak a tömegmozgalomtól való elszigetelésére vezet."[31]

A fasizmus és az imperializmus elleni harcokban megszületett új kommunista politika hatással volt a szociáldemokrata munkásokra, akik közül sokan kezdték követelni pártjuktól, hogy a kommunistákkal együtt aktívan harcoljanak a fasiszta erőszak ellen.

1934. október 10-én a KIVB azt javasolta a Szocialista Munkásinternacionálénak, hogy haladéktalanul szervezzenek közös akciókat a harcoló spanyol proletariátus megsegítésére. A szükséges tárgyalások folytatásával a KIVB Thorezt és Cachint bízta meg. Az október 15-én Brüsszelben tartott tárgyalásokon a Szocialista Munkásinternacionálé vezetői, Émile Vandervelde és Friedrich Adler kétségbe vonták a Kominternjavaslatának őszinteségét. Hivatalos határozatot a Szocialista Munkásinternacionálé csak egy hónap elteltével hozott a KIVB felhívásáról. Lényegében elutasította a spanyol munkások együttes megsegítésére vonatkozó javaslatot, kijelentve, hogy e segítség már elkésett. A Szocialista Munkásinternacionálé Végrehajtó Bizottságának ülésén Franciaország, Spanyolország, Olaszország, Ausztria szocialista pártjainak és még néhány más pártnak a küldöttei „kisebbségi nyilatkozatot" tettek, amelyben követelték, hogy létesítsenek kapcsolatot a Kominternnel, és „keressék meg nemzetközi méretekben az akcióegység feltételeit a háború ellen, a demokratikus szabadságjogok védelmére azokban az országokban, ahol a fasizmus a szabadságot megsemmisítette".[32] A Szocialista Munkásinternacionálé Végrehajtó Bizottsága kénytelen volt megszüntetni a tilalmat, mely szerint szekciói nem köthetnek egységfront-megegyezéseket a kommunistákkal. Ekkorra néhány országban már úgyis megszegték a tilalmat. De a Szociálista Munkásinternacionálé vezetése továbbra is fellépett a kommunistákkal való egységfront ellen.

Valamennyi antifasiszta egyesülésének a kommunisták által meghirdetett eszméje meghódította a haladó értelmiséget is. Legjobb képviselőinek ezrei özönlöttek be a népfrontmozgalomba, mert megértették, hogy eljött az ideje a demokrácia, a humanizmus, az alkotói szabadság, a civilizáció megvédelmezésének a véres fasiszta terrorral és a középkori népbutítással szemben. A kultúra és a tudomány olyan világszerte ismert képviselői hirdették lelkesen az antifasiszta egységet, mint Maxim Gorkij, Henri Barbusse, Romain Rolland, Paul Langevin, Thomas Mann,

31 Ugyanott, 20–21. sz. 109. old.
32 Rundschau, 1934. 6. sz. 2718. old.

Lion Feuchtwanger, Martin Andersen-Nexö, Rafael Alberti, Rabindranath Tagore és sokan mások.

Az antifasiszták körében nőtt az első szocialista állammal való együttérzés. Az öntudatos dolgozók, az értelmiség legjobb képviselői a Szovjetunióba vetették reményüket, mert olyan erődnek tekintették, amelyre támaszkodva el lehet hárítani a világot fenyegető fasiszta rabság veszélyét.

VII. kongresszusának előestéjén a Kommunista Internacionálé már láthatta, hogy az új politika utat talált a tömegekhez, mert megfelelt antifasiszta törekvéseiknek.

1935. július 25-én Moszkvában a szakszervezetek székházában megnyílt a Kommunista Internacionálé VII. kongresszusa. Csaknem egy hónapig folytak az ülések, az utolsó ülés augusztus 21-re virradó éjszakán fejeződött be. A kongresszus időpontjában a Komintern 76 kommunista pártot és szervezetet egyesített, köztük 19 szimpatizáns szervezet volt.

A VI. kongresszus óta eltelt hét év alatt megnőtt a világon a kommunisták száma: elérte a 3 millió 140 ezret. Ebből a tőkésországokban 785 ezer volt a korábbi 445 300 helyett. Megnövekedett a kommunista ifjúsági szervezetek taglétszáma is: 127 230 főről 221 100 főre.[33] A tőkésországok kommunista pártjainak, mint ismeretes, igen nehéz feltételek között kellett működniük. Közülük 1935-ben csak 22 párt – ebből 11 Európában – végezhette munkáját legálisan vagy féllegálisan, a többiek illegalitásban voltak, s szörnyű terrort szenvedtek el.[34]

A VII. kongresszus munkájában 513 küldött vett részt. Ezek 65 kommunista pártot, valamint több, a Kominternhez csatlakozott nemzetközi szervezetet képviseltek. A küldöttek között a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom kimagasló képviselői foglaltak helyet: Haled Bagdas, John Gollan, Bento Gonçalves, Klement Gottwald, José Díaz, Georgi Dimitrov, Joseph Jacquemotte, Antonín Zápotocký, Dolores Ibarruri, Marcel Cachin, Vaszil Kolarov, Johann Koplenig, Kun Béla, Otto Kuusinen, Julian Leński, Dmitrij Manuilszkij, Szandzo Noszaka (Okano), Wilhelm Pieck, Harry Pollitt, Walter Ulbricht, Joszif Aronovics, Pjatnyickij, Waldeck Rochet, Ioszif Visszarionovics Sztálin, Palmiro

33 Rundschau, 1935. 43. sz. 1974. old. – Ezen adatok meghatározásánál minden valószínűség szerint nem vették kellőképpen figyelembe azokat a veszteségeket, amelyeket Kína Kommunista Pártja az 1934-ben, 1935 első felében vívott súlyos harcokban szenvedett. (Lásd még CPA IML. f. 494. op. 1. ed. hr. 400. l. 3–4., 6.)

34 *W. Pieck:* Otcsot o gyejatyelnosztyi Iszpolnyityelnovo Komityeta Kommunyisztyicseszkovo Internacionala. Moszkva 1935. 72. old.

Togliatti, Maurice Thorez, William Foster, Hilding Hagberg, Ho Si Minh, Lawrence Sharkey, Ján Šverma, Bohumír Šmeral és mások.

Megnyitó beszédében Wilhelm Pieck üdvözölte a szocializmust építő szovjet dolgozókat, akiknek példája új erővel tölti el a munkásokat a tőke országaiban. Tisztelettel adózott a burzsoá rendszerek börtöneiben sínylődő kommunisták hősiességének és önfeláldozásának. A kongresszus tiszteletbeli elnökévé a fasiszták által fogva tartott Ernst Thälmannt, a német kommunisták vezérét választották meg.

A Komintern VII. kongresszusának napirendjére a következő kérdéseket vették fel: 1. Beszámoló a Kommunista Internacionálé Végrehajtó Bizottságának tevékenységéről (előadó: Pieck). 2. Beszámoló a Nemzetközi Ellenőrző Bizottság munkájáról (előadó: Angarietis). 3. A fasizmus támadása és a Kommunista Internacionálé feladatai az antifasiszta munkásegységért folytatott harcban (előadó: Dimitrov). 4. Az imperialista háború előkészítése és a Kommunista Internacionálé feladatai (előadó: Ercoli–Togliatti). 5. A szocializmus építésének eredményei a Szovjetunióban (előadó: Manuilszkij). 6. A Komintern vezető szerveinek megválasztása.

Wilhelm Pieck a KIVB tevékenységéről tartott beszámolójában értékelte a nemzetközi kommunista mozgalom útját a VI. és a VII. kongresszus között eltelt időben. Mint mondotta, ez a fordulat időszaka volt, s számos bonyolult feladat elé állította a Kominternt és a kommunista pártokat. A dolgozók érdekeiért folytatott harcban a kommunista pártok a szilárdság és a hősiesség példáit adták. „De a viharos és bonyolult politikai fejlődés közepette – mondotta az előadó – jelszavaikkal néha elkéstek, nem mindig értékelték helyesen az osztály-erőviszonyokat, s néha ragaszkodtak olyan jelszavakhoz és harci módszerekhez, amelyek nemrégen még helyesek voltak, de a helyzet megváltozásával túlhaladottakká váltak."[35] Pieck elemezte a kommunista pártok tevékenységének fontos területeit, szerepüket az elmúlt időszak osztálycsatáiban, s felvázolta a fasizmus elleni harc feladatait.

A kongresszus figyelmének középpontjában Georgi Dimitrov előadói beszéde állott. Ez a beszéd az előkészítő bizottságban és a Komintern vezető szerveiben sok hónapon át folytatott kollektív munkának és egyben magának Dimitrovnak, az ő erőfeszítéseinek eredménye volt. A beszéd elméleti tételeinek kidolgozásában részt vett az SZK(b)P Központi Bizottsága, s főbb gondolatait még a kongresszus előtt jóváhagyta az

35 *W. Pieck:* Otcsot o gyejatyelnosztyi Iszpolnyityelnovo Komityeta Kommunyisztyicseszkovo Internacionala. 34. old.

SZK(b)P Politikai Bizottsága, valamint a Komintern más szekcióinak képviselői. Az előadó által felvetett, a munkás-egységfrontért és a széles antifasiszta és háborúellenes népfrontért folytatott harcra vonatkozó problémák megvitatásában 76 küldött vett részt, azaz csaknem valamennyi kommunista párt képviselője. Támogatták az új politikai orientációt, s igyekeztek azt saját országuk feltételeinek megfelelően konkretizálni.

A VII. kongresszus a fasizmus elleni harcról

Előadásában Dimitrov, majd hozzászólásaikban a küldöttek nagy figyelmet szenteltek a fasiszta veszély és a fasiszta diktatúra jellemzésének. A kapitalizmus általános válságának kiéleződése közepette és a tömegek forradalmasodásának feltételei között „az uralmon levő burzsoázia – mondotta az előadó – egyre inkább a fasizmusban keres kiutat, hogy megvalósíthassa a dolgozók határtalan kifosztására irányuló intézkedéseit..."[36] A kongresszus aggodalommal állapította meg, hogy a fasizmus nemzetközi veszéllyé vált, a legveszedelmesebb és a legkegyetlenebb ellenséggé, amellyel a nemzetközi munkás- és demokratikus mozgalom valaha is szembekerült; ez az ellenség megpróbálja megsemmisíteni a szocializmus, a demokrácia és a haladás erőit, örökössé akarja tenni az imperialista reakció uralmát. Az előadó hangsúlyozta a német fasizmus különös veszélyességét; a nácizmusban testet öltöttek a fasiszta mozgalom legreakciósabb és legszörnyűbb vonásai. A német fasizmus – állapította meg Dimitrov – a nemzetközi ellenforradalom rohamcsapataként, a fasiszta világreakció fő erejeként, az új imperialista háború fő gyújtogatójaként, a Szovjetunió halálos ellenségeként lépett a színre.

A VII. kongresszus a fasiszta veszély lebecsülése ellen mozgósította a kommunista pártokat. Elítélte „a fasiszta diktatúra automatikus összeomlására vonatkozó veszedelmes illúziókat", és a fasiszta mozgalom minden lépésénél éberségre szólította fel a dolgozókat. Georgi Dimitrov szerint helytelen volt az olyan elképzelés, mintha a fasizmus támadását csak abban a pillanatban kellene várni, amikor az ország a szocialista forradalomhoz közeledik; a valóságban a fasizmus megsemmisítő csapást igyekszik mérni a munkásosztály szervezeteire, mielőtt még a tömegek döntően a forradalom felé fordulnának. Több küldött kifejtette, hogy a kommunista pártoknak számításba kell venniük mind a burzsoázia politikai rendszereinek fokozatos fasizálását, mind pedig a fasiszták frontális támadását.

36 *G. M. Dimitrov:* Válogatott cikkek és beszédek. Szikra 1952. 40. old.

A fasizmus osztálylényegét jellemezve, előadói beszédében Dimitrov megismételte a KIVB XIII. plénumának megállapítását: a hatalomra jutott fasizmus a *finánctőke legreakciósabb, legsovinisztább, legimperialistább elemeinek nyílt terrorista diktatúrája.*[37] E jellemzés feltárta a fasizmus alapvető osztályfunkcióját, s megmutatta, hogy a fasizmus a monopoltőke eszköze. A kongresszus küldöttei rámutattak a fasizmusra vonatkozó szociáldemokrata nézetek rendkívül káros voltára, miszerint ez a kispolgárság mozgalma lenne. Az ilyen nézetek zavart keltettek a munkásmozgalomban, tompították az éberséget a fasiszta veszéllyel szemben; a dolgozók, a kispolgárok „sohasem követték volna a fasizmust, ha megértették volna a fasizmus igazi osztályjellegét, igazi természetét".[38] A kongresszus, miközben hangsúlyozta a fasizmusnak mint a monopoltőke legreakciósabb körei eszközének szerepét, figyelmeztetett arra is, hogy e formulát nem szabad sablonosan értelmezni, hanem konkrétan tanulmányozni kell a fasiszta diktatúra fejlődésének sajátosságait és különféle formáit az egyes országokban s a különböző szakaszokban. Spanyolország, Olaszország és Lengyelország kommunista pártjainak küldöttei megállapították, hogy országaikban nyilvánvalóak a fasizmus kapcsolatai a földbirtokos reakcióval.

A kongresszus levonta azt a következtetést, hogy a fasizmus uralomra jutása „nem az egyik burzsoá kormány *egyszerű felcserélése* egy másikkal, hanem a burzsoá osztályuralom egyik államformájának, a burzsoá demokráciának *felváltása* a burzsoá osztály uralmának másik formájával, a nyílt terrorista diktatúrával".[39] Ez a következtetés elvi jelentőségű volt, mert elutasította a különféle burzsoá parlamenti rendszerek egy síkba helyezését a fasiszta rendszerrel, rámutatott a fasizmus és a burzsoá demokrácia közötti ellentmondásokra, tudományos alapot adott ezen ellentmondások megértéséhez és felhasználásához.

Dimitrov, Thorez, Kolarov, Palme Dutt és több más küldött is úgy látta, hogy a burzsoázia uralkodásának két módszerére vonatkozó lenini tétel érvényben marad. A kommunisták vessenek véget a burzsoá tábor sematikus értékelésének, különböztessék meg a fasizmust azoktól a politikai áramlatoktól, amelyek szembekerülnek vele, s a tüzet a főellenségre irányítsák.

A fasizmus – szögezte le a kongresszus – a burzsoá demokráciához képest óriási visszalépés.

37 Ugyanott, 42. old.
38 Ugyanott, 43. old.
39 Ugyanott.

„Most a fasiszta ellenforradalom – mondotta Dimitrov – a burzsoá demokráciát támadja, s igyekszik a dolgozók legbarbárabb kizsákmányolásának és elnyomásának a rendszerét bevezetni. Most egész sor tőkésországban a dolgozó tömegeknek *konkrétan* nem a proletárdiktatúra és a burzsoá demokrácia között kell választaniuk, hanem a burzsoá demokrácia és a fasizmus között."[40] A kongresszus világosan kimutatta, hogy az adott szakaszban a tőkésországok valamennyi dolgozója számára az antifasiszta, az általános demokratikus feladatok a fő feladatok, és hogy ezek megoldásán keresztül vezet előre az út. A fasizmussal nemcsak a Szovjetunió és a forradalmi munkások állottak szemben, a szocializmus hívei, hanem mindazok, akik kiálltak a demokrácia, a béke és a társadalmi haladás mellett, a vadállati erőszak és a háború ellen. E feltételek között különösen veszélyes lehetett a „fasiszta" címke ráakasztása a félproletár tömegeket és a középrétegeket egyesítő pártokra és szervezetekre, amelyeken belül növekedett az antifasiszta hangulat. Vaszil Kolarov, aki a kongresszuson tartott beszédének nagy részét a kommunista pártok és a parasztszervezetek viszonyának szentelte, meggyőzően megcáfolta azt a tézist, mintha a parasztszervezetek elkerülhetetlenül a fasizmushoz vonzódnának. Maurice Thorez elmondotta, miként találták meg a francia kommunisták az utat a városi középrétegekhez és ama szervezeteikhez, amelyeket a fasiszták megkíséreltek ellenőrzésük alá vonni. A kongresszus elvetette azt a hosszú időn át alkalmazott irányelvet, amely szerint a forradalom minden szakaszában a közbülső politikai erőkre kell mérni a fő csapást, mert e „szabály" teljes mértékben helytelennek bizonyult. A kommunisták kijelentették, hogy a fasizmus ellen, a demokráciáért vívott harcban a középrétegek nagy, pozitív szerepet játszhatnak.

A szemben álló politikai táborok közti erőviszonyok alakulása jelentős mértékben attól függött, vajon sikerül-e a kommunista pártoknak és a munkásosztálynak az antifasiszta zászló alatt egyesíteniük a középrétegeket, vagy pedig a fasizmus el tudja kábítani, s felhasználja őket reakciós céljaira. Igen fontos feladattá vált tehát a harc a fasizmus ama kísérletei ellen, hogy szociális és nacionalista demagógia segítségével széles tömegbázist hozzon létre magának a lakosság középrétegeiben.

A fasiszta demagógia hazug voltáról és cinizmusáról szólva Dimitrov azt mondotta, hogy ez nemcsak a tömegek alantas magántulajdonosi és nacionalista előítéleteit használja ki, hanem gyakran megkísérel játszani a dolgozók rabló nagytőke elleni gyűlöletének, radikális követeléseinek

40 *G. M. Dimitrov:* Izbrannije proizvegyenyija. I. köt. 468. old.

húrjain is. A kommunista pártoknak – jelentették ki a küldöttek – óriási erőfeszítéseket kell tenniük, hogy a tömegek előtt leleplezzék a fasiszta demagógiát, hogy a fasizmus által becsapott kispolgárok millióiban tudatosítsák: a fasizmus céljai ellentétesek a nép érdekeivel.

A kongresszus felhívta a figyelmet a veszélyre, hogy a tömegeket megfertőzi a fasiszta ideológia – a sovinizmus, a fajgyűlölet és az embergyűlölet ideológiája. A rafinált demagógiával álcázott fasiszta ideológia a leggonoszabb imperialista reakció mérgezett fegyvere volt, s ellene állandó, jól argumentált, a nemzeti sajátosságokkal számot vető ideológiai harcra volt szükség.

A fasizmus sokoldalú és mélyreható elemzése elengedhetetlen feltétele volt annak, hogy a VII. kongresszus részletesen kidolgozhassa a munkásegységfront és a népfront politikáját. A munkásmozgalom egysége és körülötte valamennyi demokratikus erő egyesítése a fasizmus és a háború elleni harcra – ez volt a Komintern VII. kongresszusának alapgondolata.

A munkás-egységfront politikájának továbbfejlesztése

A VII. kongresszus előtt a fasizmus ellen folytatott harcok legfőbb tanulsága az volt, hogy immár létfontosságúvá vált valamennyi proletár antifasiszta egyesítése.

„A fasizmus *mindenekelőtt* azért tudott hatalomra kerülni – mondotta Dimitrov –, mert a szociáldemokrata vezéreknek a burzsoáziával való osztály-együttműködési politikája következtében a munkásosztály *kettészakadt, politikailag és szervezetileg fegyvertelenül állt* a támadó burzsoáziával szemben. A kommunista pártok viszont *nem voltak elég erősek* ahhoz, hogy a szociáldemokrácia nélkül, illetve annak ellenére mozgósítsák és döntő harcba vigyék a tömegeket a fasizmus ellen."[41] A jobboldali szociáldemokráciát terheli a bűn ezért, hogy a munkásosztálynak a szociáldemokrata pártokat követő többsége tétlen maradt, amikor a fasiszta banditák a hatalomra törtek – mondotta a kongresszus. De élesen bírálta a kommunista pártokat is, mert bár kérlelhetetlenül harcoltak a fasizmus ellen, nem mindig törekedtek arra, hogy minden proletár antifasisztát egyesítsenek.

A munkásoknak az akcióegységhez való vonzódását a kommunisták nemcsak a fasiszta bandák támadásával szembeni védekezés szempontjából tartották fontosnak, hanem a munkások harcos egyesülésének a csíráját is meglátták benne a jövendő ellentámadásra. „*A proletariátus akcióegysége nemzeti és nemzetközi méretekben: ez az a hatalmas fegyver, amely a mun-*

41 *G. M. Dimitrov:* Válogatott cikkek és beszédek. 51. old.

kásosztályt képessé teszi nemcsak az eredményes védekezésre, hanem az eredményes ellentámadásra is a fasizmus, az osztályellenség ellen" – állapította meg előadói beszédében Dimitrov.[42]

Franciaország, Spanyolország és több más ország kommunista pártjának a munkás-egységfrontért folytatott harcban szerzett tapasztalatait értékelve, a Komintern VII. kongresszusa világosan rámutatott arra, hogy ilyen frontot a legsikeresebben antifasiszta, általános demokratikus jelszavakkal lehet létrehozni. A különböző politikai szervezetekhez tartozó munkások még nem tudnak a kapitalizmus megdöntéséért folytatandó harcra egyesülni, de felléphetnek közösen a fasizmus ellen, létérdekeik védelmében. A kongresszus határozatai kimondották: valamenynyi tőkésországban a kiindulópont a munkás-egységfront tartalma, éppen a munkásosztály gazdasági és politikai érdekeinek védelme, a munkásosztály megvédelmezése a fasizmus ellen.[43] Egyidejűleg rámutattak arra is, hogy ha a helyzet megengedi, a munkás-egységfrontot fel lehet használni a szocialista forradalom előkészítésére. Megváltozott tehát a munkásegység politikájának tartalma. Míg azelőtt e politikát a szocialista forradalom közvetlen előkészítése céljából főként a munkásosztály többsége megnyerésének feladatával kapcsolták össze, úgy most mindenekelőtt az antifasiszta harc volt a cél, a fasizmus ellen mozgósítani a tömegeket, hogy aztán elvezessék őket az osztályharc következő szakaszához, a szocialista forradalomhoz. Az új feltételek között így fejlesztették tovább a munkás-egységfront politikájára vonatkozó lenini tanítást.

A munkás-egységfront létrehozása mind nemzetközi méretekben, mind pedig az egyes országokban mindenekelőtt a kommunista pártok és a szociáldemokrata pártok viszonyától függött. A burzsoáziával való osztály-együttműködés szociáldemokrata politikája, amely előidézte és elmélyítette a szakadást a munkásosztályban, a dolgozók vereségének egyik fő oka volt több országban. De a fasizmus előretörésekor a szociáldemokrácia álláspontja sok országban kezdett jelentősen megváltozni, a szociáldemokrata tömegek antifasizmusa fokozódott.

A munkásszervezetek, köztük a szociáldemokrata szervezetek szétzúzása, a több országot fenyegető fasiszta veszély megnehezítette, egyes országokban pedig egyenesen lehetetlenné tette a szociáldemokrácia számára, hogy továbbra is a burzsoázia szociális támasza legyen. Megerősödtek a szociáldemokrácia baloldali csoportjai, s kezdtek áttérni a

42 Ugyanott, 63. old.

43 Rezoljucii VII kongressza Kommunyisztyicseszkovo Internacionala. Moszkva 1935. 15–16. old.

forradalmi osztályharc álláspontjára. A Komintern elutasította a szociáldemokráciát egységes reakciós tömegnek minősítő nézetet. A szociáldemokráciával akcióegységre lehet lépni, szoros kapcsolatot lehet kialakítani baloldali csoportjaival és áramlataival – szögezte le a kongresszus. Antifasiszta egységfrontot kell alkotni a szociáldemokráciával minden szinten: a vállalatoknál, a városokban, országos méretekben és az internacionálék szintjén.

Ugyanakkor a kongresszus rámutatott arra, hogy a munkás-egységfront politikáját folytatva, a kommunisták egy pillanatra sem feledkeznek meg önálló osztályálláspontjukról, arról, hogy harcolniuk kell a burzsoáziával való osztály-együttműködés elmélete és gyakorlata ellen. „A közös akciók a szociáldemokrata pártokkal és szervezetekkel nemcsak hogy nem zárják ki – mondotta a határozat –, hanem még inkább szükségessé teszik a reformizmus, a burzsoáziával való osztály-együttműködés ideológiájának és gyakorlatának komoly, megalapozott bírálatát, s a kommunizmus elveinek és programjának türelmes megmagyarázását a szociáldemokrata munkásoknak."[44]

Új módon vetették fel a kongresszuson a szakszervezeti mozgalom egységéért folytatott harc kérdését. Ez az egység a munkás-egységfront létrehozásának és megszilárdításának igen fontos láncszeme volt. A küldöttek elítélték a reformista szakszervezetek vezetőinek szakadár politikáját, azt, hogy falat emeltek a kommunista és a reformista munkások közé, s ezáltal gyengítették őket az osztályellenséggel szemben. Egyidejűleg bírálták a kommunisták szakszervezeti politikájának szektás-dogmatikus hibáit is: azt a szemléletet, hogy a reformista szakszervezetek a burzsoá állam szervei, az irányvételt a független, kommunista szakszervezetek létrehozására, a kommunisták és a forradalmi szakszervezetek húzódozását a reformista vezetéssel folyó sztrájkoktól stb.

A kongresszuson több kommunista párt küldöttei részletesen elemezték azokat a lépéseket, amelyeket a szakszervezeti egység helyreállítására egy sor országban már megtettek. A francia kommunisták tapasztalatai mellett a kongresszus figyelmét magára vonta Finnország Kommunista Pártjának szakszervezeti politikája is. Mint H. Mäkkinen finn küldött elmondotta, a párt már 1933-ban határozatot hozott, hogy minden kommunista és forradalmi munkás lépjen be a szociáldemokraták által a fasiszta államcsíny idején létrehozott új szakszervezetekbe. Ez a szakszervezeti mozgalom balszárnyának megerősödésére vezetett.[45]

44 Rezoljucii VII Vszemirnovo kongressza. 17–18. old.

45 Kommunyisztyicseszkije partyii Pribaltyiki v borbe za jegyinyij front protyiv fasizma i vojni. Moszkva 1935. 19. old.

Franciaország, Finnország és néhány más ország kommunista pártjainak tapasztalataira támaszkodva a VII. kongresszus bátran felvetette a szakszervezeti egység feltételeinek a kérdését. A kommunisták csak két ilyen feltételt állítottak fel: hogy az egyesített szakszervezetek osztályharcot folytassanak, és hogy belső életüket demokrácia jellemezze. Ugyanakkor beleegyeztek abba, hogy a szakszervezetek függetlenek legyenek a politikai pártoktól. Ez egyáltalán nem azt jelentette, hogy a kommunisták a szakszervezetek semlegességének a híveivé váltak. Mint előzőleg, a kommunisták továbbra is felléptek a szakszervezetek határozott osztályálláspontja mellett, a burzsoáziától való bármiféle függésük ellen, de elismerték az egységes szakszervezetek szervezeti önállóságát. „Mi még a szakszervezeteken belüli kommunista frakciók alakításáról is készek vagyunk lemondani, ha erre a szakszervezeti egység érdekében szükség van. Mi készek vagyunk abban is megegyezni, hogy az egyesített szakszervezetek függetlenek legyenek minden politikai párttól. De határozottan ellene vagyunk annak, hogy a szakszervezetek bármilyen *függő helyzetben* legyenek a burzsoáziától, s nem mondunk le arról az elvi álláspontunkról, amely szerint megengedhetetlen a szakszervezetek semlegessége a proletariátus és a burzsoázia között folyó osztályharcban."[46]

A kongresszus a forradalmi szakszervezeteknek azt javasolta, hogy ott, ahol nem váltak tömegszervezetté, lépjenek be a reformista szakszervezetekbe. A nagy tömegeket egyesítő forradalmi szakszervezeteknek pedig állhatatosan és türelmesen arra kellett törekedniük, hogy az egyenlőség alapján egyesüljenek a reformista szakszervezetekkel. A kongresszus állást foglalt a két szakszervezeti Internacionálé összeolvadása mellett is. Mi – mondotta a VII. kongresszuson a Profintern vezetője, Sz. A. Lozovszkij – készek vagyunk asztalhoz ülni és „megtárgyalni a nemzetközi szakszervezeti mozgalom egységének létrehozására vonatkozó valamenynyi politikai kérdést és a szervezeti részletkérdéseket".[47]

Hogy milyen fontosnak tartotta a Komintern a szakszervezeti egység ügyét, mutatja az a tény is, hogy pontosan egy nappal a VII. kongresszus befejezése után a KIVB nemzetközi szakszervezeti tanácskozást hívott egybe, amelynek tisztáznia kellett, miként akarják kibontakoztatni a harcot a kommunista pártok a szakszervezeti egységért.[48]

46 *G. M. Dimitrov:* Válogatott cikkek és beszédek. 168. old.

47 *Sz. A. Lozovszkij:* Za jegyinsztvo profdvizsenyija. Moszkva 1935. 29. old.

48 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1061(a). – A tanácskozáson Sz. A. Lozovszkij tartott előadói beszédet. A vitában felszólaltak Lengyelország, Csehszlovákia, Németország, Japán, Ausztria, Kína, Finnország, Brazília, Spanyolország, Bulgária, Chile és sok más ország kommunista pártjainak a képviselői.

A szociáldemokráciával és a reformista szakszervezetekkel való együttműködés szempontjából fontos volt, hogy a kommunisták olyan követeléseket vessenek fel, amelyek *politikai nézeteiktől függetlenül*, ténylegesen egyesítik a munkásokat. Nem volt szabad a munkás-egységfront feltételeként felvetni azt, ami az egységfrontnak csak eredménye lehetett. A kongresszus elítélte azt a gyakorlatot, amikor csupán azzal a céllal, hogy megmutassák a tömegeknek a kapitalizmus kizsákmányoló jellegét, vagy hogy leleplezzék a reformista vezetőket, nem reális követeléseket vetettek fel. Ez csak akadályozhatta a sikeres akciókat. A küldöttek nem győzték hangsúlyozni, mennyire fontos a mindennapi szükségletekért, a részleges követelésekért vívott sikeres harc, mennyire fontos, hogy a kommunisták reagálni tudjanak a munkások egyik vagy másik csoportját izgalomban tartó kérdésekre. Csak abban az esetben lehet új, magasabb rendű célokat kitűzni, ha a tömegeket már sikerült bevonni a harcba e részleges követelésekért.

A munkás-egységfrontban nemcsak a kommunistákat és a szociáldemokratákat kellett egyesíteni, hanem be kellett vonni az anarchista és a katolikus munkásokat is, valamint a fasiszta szervezetekben levő munkásokat. Az előadók és a hozzászólók rámutattak arra, hogy a fasiszta diktatúra elleni harcban a kommunisták hősiessége egymagában kevés. Fáradságos mindennapi munkára van szükség a fasiszta szakszervezetekben és más, munkásokat egyesítő tömegszervezetekben. Meg kell találni a közös nyelvet ezekkel a munkásokkal, mégpedig legelemibb érdekeik védelmének a talaján. A kongresszus arra buzdította a kommunistákat, hogy restelkedés nélkül, a megalázkodás érzése nélkül menjenek be a fasiszta tömegszervezetekbe, s dolgozzanak ott is a fasizmus megdöntése végett.

A VII. kongresszus úgy vélte, hogy a munkások akcióegységének megvalósulása esetén létre kellene hozni bizonyos szervezeti kereteket is a munkások harci együttműködésének megszilárdítására. Párton kívüli osztályszervek megalakítására kell törekedni az üzemekben, a munkanélküliek között, a munkásnegyedekben, a városi kisemberek körében és falun. Az ilyen egységfrontszervek, anélkül, hogy helyettesítenék a bennük részt vevő szervezeteket, egyesíthetnék a dolgozók óriási, szervezetlen tömegeit.[49]

A munkás-egységfront politikájának továbbfejlesztéseként a VII. kongresszus foglalkozott azzal is, milyen lehetőségek vannak rá, hogy az egyes országokban létrehozzák a munkásosztály egységes politikai tömegpárt-

49 Rezoljucii VII Vszemirnovo kongressza. 18. old.

ját. Itt a kongresszus figyelembe vette, hogy a kommunista pártok többsége már keresztülment az osztályharc sokoldalú iskoláján, s a marxizmus–leninizmus talaján állva, megtisztulva a trockizmustól, a jobboldali és a „baloldali" opportunizmustól, kikovácsolta sorainak egységét. A pártokban kialakult a káderek meglehetősen szilárd gárdája és az állhatatos marxista–leninista vezető mag. A balra tartó szociáldemokrata pártokkal történő egyesülésnél a kommunistákat nem fenyegette az a veszély, hogy elnyeli őket az erősebb és tapasztaltabb reformista apparátus. Számításba vette a kongresszus a szociáldemokrácia balszárnyának a közeledését is a kommunisták eszmei álláspontjához.

Az egységes munkáspárt létrehozásához nem volt elegendő a kommunisták és a szociáldemokraták közötti megegyezés; a fasizmus, a tőke és a háború elleni harcra a politikai egységet csakis marxi–lenini alapon lehetett megvalósítani. Ennek az egységnek a feltételei, mint a kongresszus rámutatott, a következők voltak: a szociáldemokrácia és a burzsoázia blokkjának megszüntetése és a burzsoáziától való teljes függetlenség; az akcióegység előzetes megvalósítása; elismerése annak, hogy a burzsoázia uralmát forradalmi úton meg kell dönteni, s létre kell hozni a proletariátus diktatúráját; az imperialista háborúban a saját burzsoázia támogatásának megtagadása, a pártnak a demokratikus centralizmus alapján történő felépítése.[50] E feltételek meghatározták a jövendő egységes munkáspártok forradalmi arculatát.

Nagy figyelmet szentelt a kongresszus a dolgozó ifjúság antifasiszta egységéért folytatott harcnak. Felszólalásaikban a küldöttek elismerték, hogy sokkal jobb munkára van szükség a felnövekvő nemzedék körében, különösen azokban az országokban, ahol a fasizmus az ifjúság jelentős tömegeit toborozza osztagaiba. A kongresszus határozata a következőt mondotta: „Feladatul kell kitűzni a kommunista és a szocialista ifjúsági szervezetek összevonását az osztályharc platformján."[51]

A népfront legfontosabb problémáinak kidolgozása a VII. kongresszuson

A proletáregység politikáját és valamennyi antifasiszta erő egyesítésének a feladatát egymással kölcsönös összefüggésben vizsgálták. A fasizmust nem lehetett legyőzni egyedül a munkásosztály erőfeszítéseivel, még akkor sem, ha a munkásosztály egységesen lépett fel. A szövetségi politikát ki kellett terjeszteni azokra a társadalmi csoportokra is, ame-

50 Ugyanott, 30–31. old.
51 Ugyanott, 27. old.

lyek nem voltak ugyan a proletárdiktatúra hívei, de érdekeltek voltak a hagyományos demokratikus szabadságjogok védelmében. Ez az irányvonal a népfront politikájában testesült meg, s a VII. kongresszus különös figyelmet szentelt kidolgozásának. A népfrontpolitika azon alapult, hogy a kommunisták megértették a demokráciáért és a szocializmusért folytatott harc szoros kapcsolatát. A kommunisták a demokrácia mellett vannak – szögezte le a kongresszus. – Számukra nem közömbös, milyen feltételek között kell a proletariátusnak harcolnia: a monopóliumok nyílt terrorista diktatúrájának a feltételei között vagy a burzsoá demokrácia feltételei között, amikor a proletariátusnak több a lehetősége a szervezkedésre és az előrehaladásra. A burzsoá demokráciáról Lenin a következőket írta: „Az osztályharc és az osztályelnyomás szélesebb, szabadabb, nyíltabb *formája* óriási mértékben megkönnyíti a proletariátusnak az osztályok megszüntetéséért vívott harcot általában."[52] De a kommunisták nemcsak azért álltak ki a burzsoá demokrácia mellett, mert ez a fasizmushoz képest a „kisebbik rossz". Magában a burzsoá demokráciában sem minden egyenértékű. A kommunisták szemében itt a néptömegek sokéves harcban kivívott szabadságjogai voltak a legfontosabbak. E szabadságjogok védelmével és kiszélesítésével a VII. kongresszus a burzsoázia legreakciósabb erőinek pozícióit kívánta aláásni, új távlatokat nyitva meg a munkásosztály és valamennyi dolgozó harca előtt.

Az a gondolat, hogy az általános demokratikus követelésekért folytatott harcban egyesíteni lehet a dolgozókat, s vereséget lehet mérni a fasizmusra, el lehet érni a tőke hatalmának korlátozását és kedvező kiinduló állásokat teremteni a szocializmusért vívott harcra, a népfrontpolitika egyik legtermékenyebb gondolata volt.

Ez a gondolat a demokráciáért és a szocializmusért folytatott harc közötti kölcsönös kapcsolat lenini tanításán alapult. „Súlyos hiba volt azt hinni – írta Lenin –, hogy a demokráciáért folyó harc képes elvonni a proletariátust a szocialista forradalomtól, vagy képes elfedni előle, háttérbe szorítani stb. a szocialista forradalmat. Ellenkezőleg, ahogyan lehetetlen az olyan győzelmes szocializmus, amely nem valósítja meg a teljes demokráciát, ugyanúgy nem készülhet fel a burzsoázia legyőzésére az a proletariátus, amely nem folytat mindenre kiterjedő, következetes és forradalmi harcot a demokráciáért."[53] Lenin többször hangsúlyozta, hogy a demokráciáért folytatott harc elősegíti a dolgozók felkészülését

52 *Lenin* Összes Művei. 33. köt. Kossuth Könyvkiadó 1965. 73. old.
53 *Lenin* Művei. 22. köt. Szikra 1951. 146. old.

a burzsoázia feletti győzelemre: a demokráciában a munkásosztály és szovetségesei egyesülnek, nagy iskolán mennek keresztul, s felemelkednek annak tudatáig, hogy szocialista célokért kell harcolniuk; a demokráciáért folytatott harc olyan kezdetté, megközelítéssé válhat, amely elvezet a szocializmusért vívott harc kibontakoztatásához, mert „a fő dologért vívott harc úgy is fellángolhat, hogy részletkérdésben kezdődik el a harc".[54] A demokráciáért vívott harcban a proletariátus elsajátítja a tomegek, a tobbi kozott a nem proletár tomegek vezetésének a művészetét is, készül politikai uralmának megvalósítására, szocialista céljainak elérésére.

A demokráciáért és a szocializmusért vívott harc osszekapcsolásáról, a proletariátus szovetségeseiről szóló lenini tanításból kiindulva, a kongresszus fontos elméleti kovetkeztetésekre jutott. Leszogezte: szükséges és lehetséges minden országban megvalósítani az antifasiszta, általános demokratikus harcban a lakosság túlnyomó tobbségének – a proletariátusnak, a parasztságnak, a városi kispolgárságnak, a kézműveseknek, a dolgozó értelmiségnek – az akcióegységét. A kongresszuson olyan vélemények is kifejezésre jutottak, hogy egyes esetekben a népfrontban részt vehetnek a burzsoázia antifasiszta érzelmű elemei is.

A kommunista pártnak minden országban olyan népfront-platformot kellett kidolgoznia, amely visszatükrozte a lakosság minél nagyobb tomegeinek általános politikai torekvéseit, mindenekelőtt a fasizmus visszaverésének, a dolgozók demokratikus szabadságjogai védelmének, a béke védelmének a kovetelését, s amely magában foglalta a parasztság, a városi kozéprétegek, az értelmiség, valamennyi demokratikus erő gazdasági kovetelését is. A munkásosztály a népfrontba a demokratikus rétegeket csakis mindazon kovetelésekért harcot folytatva vonhatja be, amelyek nem állnak ellentétben a proletariátus érdekeivel. Kulonosen fontos volt – mint ezt felszólalásaikban Maurice Thorez, Klement Gottwald, Vaszil Kolarov, Waldeck Rochet és Julian Leński kiemelték –, hogy a kommunista pártok képesek legyenek megszervezni a harcot a dolgozó paraszttomegek legkozvetlenebb szukségleteiért, legégetőbb gazdasági és politikai kovetelésekért, hogy a pártok megtalálják a helyes módszereket a városi kozéprétegek megkozelítésére, s bebizonyítsák nekik: a népfront arra torekszik, hogy megakadályozza tonkremenésuket és lecsúszásukat a proletariátus, sőt esetleg a lumpenproletariátus soraiba.

A Francia Kommunista Párt tapasztalatairól beszámolva Maurice Thorez ezt mondotta: „Figyelmunket a dolgozó tomegek kozvetlen ko-

54 *Lenin* · Polnoje szobranyije szocsinyenyij. 49. kot. 347. old.

veteléseire, mindennapi érdekeik védelmére összpontosítottuk; pártunk innen kiindulva bontakoztatta ki sikeresen a fasizmus elleni harc egységes népfrontját."[55] A sikerek második tényezőjének Thorez azt tartotta, hogy a párt következetesen védelmezte a demokratikus szabadságjogokat és a nép általános nemzeti érdekeit, ismételten hitet téve a kommunisták hazaszeretetéről, a forradalmi és demokratikus hagyományok tiszteletéről. E politika meggyőzte a tömegeket arról, hogy a kommunisták országuk szabadságának és függetlenségének következetes védelmezői, igaz patrióták.

A kongresszus világosan kifejtette, hogy a kommunisták nem lehetnek közömbösek népük nemzeti érdekei iránt, hogy a kommunistáknak, kitartva internacionalista álláspontjuk mellett, igazi nemzeti politikai erővé kell válniuk. A munkásosztály – mutatott rá a kongresszus határozata – „a nép nemzeti szabadságának és függetlenségének egyetlen igazi harcosa... A kommunisták, akik a burzsoá nacionalizmus minden válfajának kérlelhetetlen elvi ellenségei, egyáltalán nem hívei a nemzeti nihilizmusnak, a saját népük sorsa iránti megvető magatartásnak."[56]

A középrétegek megnyerése céljából a kongresszus azt ajánlotta a kommunista pártoknak, hogy dolgozzanak mindazokban a szervezetekben és pártokban, amelyek e rétegeket egyesítik, tekintet nélkül arra, hogy e szervezetek vezetése burzsoá vagy kapitalista-barát elemek kezében van-e. A kongresszus visszautasította a „baloldaliak" ama kijelentését, hogy a népfront a kommunista pártokat elvtelen blokkra vezeti a kispolgári szervezetekkel. Az ilyen nézeteket bírálva Lengyelország Kommunista Pártjának képviselője, Julian Leński azt mondotta: a népfront nem reformista csinálmány, hanem az élet parancsoló követelménye. „A népfrontnak, a fasiszta akadályok áttörésére és a népelnyomó fasiszta klikk megdöntésére törekedve, milliós tömegeket kell harcba vezetnie."[57]

A népfrontban a kommunista mozgalom az egyesülés olyan formáját találta meg, melynek keretei között a munkásosztály vezető szerepet játszhatott az általános demokratikus, antifasiszta célokért folytatott harcban, s mindinkább olyan erőként léphetett fel, amely döntő befolyást gyakorol a politikai események menetére.

A népfrontban egyesült tömegek a harcok során megdönthették a fennálló reakciós kormányokat. Ebben az esetben napirendre kerülhetett a

55 *M. Thorez:* Jegyinyij i narodnij front vo Francii. Moszkva 1935. 25. old.

56 Rezoljucii VII Vszemirnovo kongressza. 24., 25. old.

57 Kommunyisztyicseszkaja partyija Polsi – za antifasisztszkij narodnij front. Moszkva 1935. 40–41. old.

munkás-egységfront vagy az antifasiszta népfront kormányalakítása. Itt a VII. kongresszus a Komintern IV. és V. kongresszusának Lenin részvételével levont következtetéseire támaszkodott: a „munkás-paraszt kormány" jelszavára. Akkor – mondotta Dimitrov – „kezdetben lényegében véve majdnem ugyanolyan kérdésről volt szó, amilyet ma teszünk fel".[58]

A VII. kongresszus meghatározta a feltételeket, amelyek mellett népfrontkormányt lehet alakítani: a burzsoá államapparátus nagymértékben szétzilálódott, és nem tudja megakadályozni ilyen kormány létrehozását; a tömegmozgalom fellendülőben van, de a dolgozók még nem készek harcba menni a szocialista forradalomért; a népfrontban részt vevő pártok kíméletlen rendszabályokat követelnek a fasiszták ellen, s készek a kommunistákkal együtt e rendszabályokat megvalósítani.

A népfrontkormány feladata minden esetben az volt, hogy határozott rendszabályokat foganatosítson a fasizmus és a reakció ellen, s hogy megerősítse a munkásosztály és valamennyi dolgozó pozícióit. Eközben a konkrét feltételektől függően, megszervezhette anélkül a fasizmus és a reakció visszaverését, hogy érintette volna a burzsoá rendszer alapjait; más esetekben, nevezetesen azokban az országokban, amelyekben polgári demokratikus forradalom bontakozott ki, a népfrontkormány a munkásosztály és a parasztság demokratikus diktatúrájává válhatott. A népfrontkormány a proletárhatalomra való átmenet sajátos formájává válhatott azokban az imperialista országokban is, ahol a monopóliumok nyomása újból időszerűvé tette a demokratikus követelésekért vívott harcot. „Lenin 15 évvel ezelőtt arra hívott fel bennünket – mondotta Dimitrov –, hogy egész figyelmünket »a proletárforradalomba vezető *átmenet* vagy a feléje vezető *út* formáinak kutasására« összpontosítsuk. Lehetséges, hogy *az egységfront kormánya* számos országban az egyik legfontosabb átmeneti forma lesz"[59], és utat tör majd a proletariátus diktatúrájához.

A kongresszus a kommunisták kötelességévé tette, hogy minden erejükkel támogassák a népfront kormányát, bizonyos feltételek között pedig helyesnek és kívánatosnak tartotta, hogy belépjenek az ilyen kormányba. Ennek megfelelően a kommunisták kijelentették, hogy készek a népfront kormányában és a parlamentekben megosztani a felelősséget az antifasiszta rendszabályokért, a mélyreható demokratikus átalakításokért.

Annak idején Lenin „»Baloldaliság« – a kommunizmus gyermekbetegsége" című könyvében megmagyarázta: mivel a tömegek még hisznek a burzsoá parlamentben, a kommunisták kötelesek felhasználni ennek szó-

58 *G. M. Dimitrov:* Válogatott cikkek és beszédek. 107. old.
59 Ugyanott, 111. old.

székét a tömegek nevelésére, a reakciós burzsoá politika leleplezésére. A harmincas években a munkásosztály és a kommunista mozgalom erejének megnövekedése következtében több tőkésországban olyan helyzet alakult ki, hogy a harc parlamenti formái az előzőnél lényegesen nagyobb szerepet játszhattak a fasizmus és a reakció visszaverésének megszervezésében. A VII. kongresszus tudatosította a lehetőségeket és hangsúlyozta, hogy a kommunisták és más antifasiszták parlamenti harcának sikerét csakis úgy lehet biztosítani, ha a harc a tömegek parlamenten kívüli mozgalmára támaszkodik; egyben továbbfejlesztette a kommunista pártok politikáját a parlamentarizmus tekintetében az általános demokratikus harc feltételei között.

A népfront politikájának és különösen a népfrontkormány problémáinak mint a proletárdiktatúrára történő átmenet lehetséges formájának a kidolgozása alkotó továbbfejlesztése volt annak a lenini tanításnak, amely a szocialista forradalom útjaira, a demokráciáért folytatott harcnak a szocializmusért vívott harccal való összekapcsolására, a munkásosztály és a dolgozók más rétegeinek a szövetségére vonatkozott. E kérdésekben a legfontosabb elméleti következtetéseket a kommunista pártok kollektív alkotó erőfeszítéseinek eredményeként vonták le.

A demokráciáért és a szocializmusért vívott harc kölcsönhatásának lenini tanítását továbbfejlesztve világossá vált, hogy a tőkésországokban a forradalmi folyamat nem azonnal és nem közvetlenül szocialista forradalom útján fog előrehaladni, hanem ehhez az általános demokratikus, antifasiszta harc szakaszán keresztül fog közeledni. Ez a fejlődési út egyáltalán nem azt jelentette, hogy a szocialista célok halasztást szenvednek. Ellenkezőleg: a munkás-egységfront és a népfront azzal, hogy nagy tömegeket bevont a fasizmus ellen, az új demokrácia győzelméért vívott harcba, előkészítette a szocialista forradalomhoz szükséges feltételeket. Éppen ebben állott a népfrontpolitika fő értelme. Ily módon az új orientáció új utakat nyitott a szocialista forradalomhoz. Mint a kongresszus határozatai megállapították, „a fasizmus elleni harc meggyorsítja a világforradalom fejlődését".[60]

Az imperialistaellenes egységfront kérdései a gyarmati és függő országokban

Ebben az időben Németország, Olaszország és Japán már megindította a harcot a világ újrafelosztásáért. A japán imperialisták kiszélesítették agressziójukat Kínában, az ország egységét, sőt a kínai nép nemzeti létét

60 Rezoljucii VII Vszemirnovo kongressza. 29. old.

fenyegették. A fasiszta Olaszország támadásra készült Etiópia ellen. Németország és Olaszország gazdasági és politikai téren intenzíven behatolt Latin-Amerika országaiba. Az imperialista gyarmattartó államok – Anglia, Franciaország, Hollandia, Belgium és mások – igyekeztek megerősíteni uralmukat gyarmataikon, s fokozták ott az elnyomást. Mindez fokozta az elnyomott népek elégedetlenségét, és újabb milliókat vont be a nemzeti felszabadító harcba. Ebben az irányban hatott az imperialisták közötti ellentétek erősödése is, mivel ezeket a nemzeti felszabadító mozgalmak bizonyos mértékben kihasználhatták.

A nemzeti felszabadító mozgalmak sorsa szempontjából igen fontos volt a gyarmatokon és a függő országokban végbemenő vagy érlelődő forradalmak jellegének a meghatározása.

A VII. kongresszus elutasította azokat a balos nézeteket, melyek a gyarmati országok forradalmát csupán a szocialista forradalomba gyorsan átnövő polgári demokratikus forradalomként jellemezték. A gyarmati és függő országok kommunista pártjainak képviselői szerint a „munkás-paraszt forradalom" és a „szovjetkormány" stb. jelszavak az illető országok többsége számára korainak bizonyultak s az általános nemzeti, imperialistaellenes feladatok lebecsülését jelentették.

A gyarmatok és a félgyarmatok többségében a valóban népi forradalom első szakasza elkerülhetetlenül az imperialista elnyomás elleni nemzeti felszabadító harc lesz – mondotta a kongresszus. Elvetette azt az elképzelést, mintha a gyarmatok felszabadítása csakis a proletárforradalmak talaján vagy a gyarmattartó országok szocialista forradalmai révén lenne lehetséges. A nemzeti felszabadítást nem szabad elhalasztani arra az időpontra, amikorra a munkás-paraszt hatalom győzelmének összes feltételei megérnek.

Harcolni „a növekvő imperialista kizsákmányolás ellen, a kegyetlen leigázás ellen, az imperialisták kiűzéséért, az ország függetlenségéért"[61] – ebben jelölték meg a határozatok a gyarmatok és a félgyarmatok kommunista pártjainak feladatait. Ugyanakkor felhívták a figyelmet arra, hogy számításba kell venni a feltételek óriási különbözőségét, amelyek közepette a gyarmatokon, a félgyarmatokon, az imperializmustól különböző mértékben függő országokban az imperialistaellenes harc folyik.

Sok függő országban az antifeudális demokratikus forradalmak is elkerülhetetlenül imperialistaellenes jelleget öltenek, mivel az illető országok lakosságának túlnyomó többsége és az imperialisták között elmélyültek az ellentétek.

61 Ugyanott, 28. old.

Hogy a siker reményében készülhessenek fel a forradalomra, a kommunistáknak az elnyomott országokban imperialistaellenes egységfrontot kell létrehozniuk. – Ez volt a kongresszus fő jelszava az elnyomott és a függő helyzetben levő országok népei számára. Egy ilyen front egyesíteni tudja az országban a szabadságszerető embereket.

Az antiimperialista egységfront jelszava a Komintern által korábban kidolgozott nemzeti és gyarmati politika következetes folytatását és továbbfejlesztését jelentette. A kommunisták, az elnyomott országokban lezajlott harcok tanulságait megszívlelve, úgy értelmezték az antiimperialista frontot, mint a nemzet egészséges erőinek egyesítését az imperializmus elleni döntő harcra. A kongresszus élesen megbírálta azokat a nézeteket, amelyek a nemzeti burzsoáziát mindenestül imperialistabarátként jellemezték, a kommunistáktól pedig azt követelték, hogy elsősorban a nemzeti burzsoázia szervezetei ellen harcoljanak. Az ilyen nézetek akadályozták a kommunisták hatékony részvételét a nemzeti burzsoázia vezetésével folyó imperialistaellenes akciókban, de még a kispolgári tömegmozgalmakban is. Voltak küldöttek, akiknek beszédén az ilyen nézetek hatását még észre lehetett venni.

A kongresszus arra buzdította a gyarmatok és a félgyarmatok kommunista pártjait, hogy bátran tömörítsék egységfrontban mindazokat, akik képesek harcolni az imperializmus ellen, ideértve a nemzeti burzsoáziát is, melynek ellentétei az imperializmussal nemcsak hogy fennmaradtak, hanem több országban nagymértékben ki is éleződtek. Ugyanakkor figyelembe kellett venni, hogy azokban az országokban, ahol már viszonylag erős nemzeti burzsoázia alakult ki, gondosan mérlegelni kellett egyrészt, hogy mennyire erősek ennek az imperializmussal és a földbirtokos oligarchiával való megegyezési tendenciái, másrészt pedig, hogy milyen mértékben taszítja az imperialista elnyomás erősödése a nemzeti burzsoáziát imperialistaellenes pozíciókba.

Nagyon fontos volt, hogy a proletariátus szövetséget kössön a parasztsággal, amely a leigázott országok lakosságának többségét alkotta. A parasztsággal való szilárd szövetség nélkül – jelentették ki az elnyomott országok kommunista pártjainak küldöttei – sohasem sikerül megsemmisíteni az imperializmust. Viszont a szövetség létrejötte óriási előrehaladást jelent majd a felszabadító mozgalom fejlődésében. Fontos volt bevonni az imperialistaellenes frontba a városi középrétegeket is, amelyekről az arab küldött azt mondotta, hogy „nagy jelentőségű imperialistaellenes erőt képviselnek".[62]

62 CPA IML. f. 494. op. 1. ed. hr. 295. l. 10.

Részletesen megvilágították a nemzeti felszabadító harc fejlődésének problémáit Kínában. A kongresszus rámutatott arra, hogy a kommunistáknak megegyezésre kell jutniuk mindazokkal, akik őszintén harcolni akarnak az idegen megszállók ellen. „Kína Kommunista Pártjának mindent el kell követnie – mondotta a határozat – a nemzeti felszabadító harc frontjának a kiszélesítése érdekében és azért, hogy bevonják abba mindazokat a nemzeti erőket, amelyek készek visszaverni a japán és más imperialisták rablóhadjáratát."[63]

Az arab Kelet tekintetében a VII. kongresszus az egész arab világra kiterjedő imperialistaellenes egységfront létrehozásának, a szabadságért küzdő valamennyi arab szoros szövetségének a jelszavát adta ki. „Egyesíteni kell valamennyi arab ország imperialistaellenes harcát – mondotta Szíria Kommunista Pártjának küldötte. – Olyan elengedhetetlen feltétel ez, amely nélkül lehetetlen kivívni a döntő győzelmet az imperializmus felett."[64]

A kommunista pártoknak olyan konkrét imperialistaellenes programot kellett kidolgozniuk, amelyet hozzáidomíthattak az egyes elnyomott országok sajátosságaihoz. Ezzel kapcsolatban a kongresszuson részletesen megvitatták Kína lehetséges antiimperialista és antifeudális programját. Tanácsolták a KKP-nak, hogy vizsgálja felül néhány rendszabályát avégett, hogy az adott szakaszban a párt politikája egyértelműen össznépi, nemzeti jelleget nyerjen.[65]

Sok latin-amerikai ország számára megközelítőleg példaként szolgálhatott Brazília Nemzeti Felszabadító Szövetségének a programja, amely az antifeudális és a demokratikus követeléseket összekapcsolta az imperialista elnyomás felszámolásának és imperialistaellenes népi-forradalmi kormány létrehozásának a követelésével.

A kongresszus nyomatékosan hangsúlyozta, hogy igen fontos lenne megteremteni a leigázott népek nemzeti felszabadító mozgalmainak és a nemzetközi munkásmozgalomnak a szövetségét. Közös érdekeltségük a fasizmus, az imperializmus szétzúzásában és a világháború megakadályozásában talajt teremtett legszorosabb egységükhöz. A küldöttek felidézték, hogy a gyarmatokon és a félgyarmatokon a forradalmi erők nagyrészt a Nagy Októberi Forradalom és a további történelmi jelentőségű szovjet győzelmek hatására növekednek sikeresen, hogy ezek az erők a Szovjetunió és az egész világ proletariátusának segítségére támaszkodnak.

63 Rezoljucii VII Vszemirnovo kongressza. 42. old.
64 CPA IML. f. 494. op. 1. ed. hr. 295. l. 14.
65 CPA IML. f. 494. op. 1. ed. hir. 265. l. 57–58.

Mivel a világ valamennyi forradalmi erejének egyesülése beláthatatlan jelentőségű lenne, a kongresszus arra kötelezte a kommunista pártokat, hogy „aktívan támogassák az elnyomott gyarmati és félgyarmati népek nemzeti felszabadító harcát, különösen pedig a kínai szovjetek Vörös Hadseregének a harcát..."[66]

A gyarmati mozgalmak és a munkásmozgalom egységének megteremtése érdekében – mutatott rá a kongresszus – mind az anyaországok, mind pedig a gyarmatok népeit az internacionalizmus, a sovinizmussal szembeni engesztelhetetlenség szellemében kell nevelni. A fasizmus és az imperialista reakció nemcsak az anyaországokban terjeszti a sovinizmus mérgét, hanem a gyarmatokon is. Annak idején már Lenin figyelmeztetett arra, hogy a leigázott népek gyűlölete imperialista elnyomói iránt, az antiimperialista tartalmú nacionalizmus keveredik az anyaországok népei, a többi között a munkásosztály iránti haraggal és bizalmatlansággal.[67] Ezek a nacionalista maradványok szívósak; sok kongresszusi küldött példákat mondott el arra, hogy miként szították a gyarmatosítók a sovinizmust, a nemzeti gyűlölködést, s igyekeztek elszakítani egymástól a nemzeti felszabadító mozgalom különböző osztagait.

Az elnyomott nemzet kommunistáinak határozottan fel kell lépniük a saját népüknél mutatkozó sovinizmus ellen, s ugyanakkor a gyakorlatban meg kell mutatniuk, hogy mindent megtesznek az imperialista járomtól való megszabadulásért – mondotta Lenin nyomán a téma előadója a kongresszuson. – A gyarmattartó országok kommunistái pedig kötelesek maximális segítséget nyújtani a nemzeti felszabadító mozgalmaknak. A nemzeti felszabadító forradalmak és a nemzetközi munkásmozgalom szövetségének szilárd, internacionalista alapokon kell nyugodnia, nehogy a szövetségbe behatoljon a sovinizmus, és aláássa az imperializmus elleni közös frontot.

A Komintern politikájának továbbfejlesztése a háborúellenes harc kérdéseiben

A VII. kongresszus munkájában igen fontos helyet foglalt el a békéért, az új világháború és a szovjetellenes intervenció ellen folytatott harc. Az ezzel kapcsolatos problémáknak külön előadói beszédet szenteltek, amelynek kidolgozásában részt vettek az SZK(b)P vezető személyiségei, s amelyet Palmiro Togliatti mondott el. Togliatti megállapította, hogy a világ-

66 Rezoljucii VII Vszemirnovo kongressza. 42. old.
67 *Lenin:* Polnoje szobranyije szocsinyenyij. 41. köt. 167. old.

imperializmus agresszív erői már készülődnek a háborúra, a Szovjetunió megtámadására.

A háborús veszéllyel kapcsolatban a VII. kongresszus kinyilvánította: „Legyen a kommunista pártok központi jelszava: harc a békéért!"[68] A háború megakadályozásáért vívott harccal egyben a kommunisták megszilárdítani kívánták a forradalmi erőket. „Mi nem azért védelmezzük a békét – mondotta beszédében Togliatti –, mintha lagymatag tolsztojánusok lennénk, hanem azért, mert igyekszünk biztosítani a forradalom győzelmének a feltételeit."[69] Ez a szemlélet új volt, s mintegy továbbfejlesztette a KIVB XIII. plénumának megállapításait.

A VII. kongresszus elutasította mind a baloldali opportunistáknak a békeharcot lebecsülő nézeteit, mind pedig a trockisták állításait, hogy a háború „megtisztítja" az utat a forradalomhoz. Megcáfolta azt a rágalmat, hogy „a kommunisták háborút akarnak, háborúban reménykednek, mert azt hiszik, hogy a háború teremthet csak kedvező helyzetet a forradalomért, a hatalomért való harchoz".[70]

A Kominternnek, ha már központi feladatként vetette fel a békeharcot, választ kellett adnia arra a kérdésre is: mennyire reálisak a háború megakadályozásáért folytatott harc távlatai? A VII. kongresszus szerint nem szabad a békéért folytatott harcot kilátástalan, reménytelen harcnak tekinteni, amelynek nincs esélye a sikerre. A békeharc új lehetőségei az osztály-erőviszonyok világméretű megváltozásából, a Szovjetunió politikai, gazdasági és katonai hatalmának növekedéséből és a forradalmi világmozgalom más osztagainak a megerősödéséből következtek.

Vilhelm Georgijevics Knorin a békeharc új lehetőségeiről a következőket mondotta: „Az Októberi Forradalom győzelme és a Szovjetunió átváltozása békepolitikát folytató hatalmas szocialista állammá, amely a háborút elutasító népeket és államokat a maga útjára vonja, új lehetőségeket adott a proletariátusnak arra, hogy hatni tudjon a háború szervezőire. Ezen erők egyesülése a dolgozók hatalmas tömegmozgalmának az erejével a békéért folytatott harcnak hasonlíthatatlanul nagyobb erőt kell hogy adjon, mint amilyennel az eddig bármikor is rendelkezett."[71]

A béke megőrzése, még ha ideig-óráig tart is, biztosítja a szocializmus további sikereit a Szovjetunióban, gazdasági és politikai hatalmának növekedését, s hozzájárul a forradalmi proletariátusnak és a világ vala-

68 Rezoljucii VII Vszemirnovo kongressza. 38. old.

69 *Ercoli:* O zadacsah Kommunyisztyicseszkovo Internacionala v szvjazi sz podgotovkoj imperialisztami novoj mirovoj vojni. Moszkva, 53. old.

70 Ugyanott, 54. old.

71 CPA IML. f. 494. op. 1. ed. hr. 357. l. 58.

mennyi háborúellenes erejének megszilárdulásához. A békeharc megadja a kommunista pártoknak a lehetőséget az antifasiszta erők egyesítésére a népfrontban, szövetségeseinek és mindazoknak az egyesítésére a proletariátus körül, akik érdekeltek a háború megakadályozásában.

A VII. kongresszus nem helyezkedett arra az álláspontra, hogy valamennyi tőkésország egyformán felelős a háborús politikáért. Mindenekelőtt a fasiszta háborús gyújtogatókat – Németországot, Japánt és Olaszországot – marasztalta el. A német fasizmust nyilvánította a béke legnagyobb ellenségének.

A kongresszus levonta azt a fontos következtetést, hogy olyan körülmények között, amikor a fasiszta agresszió nemcsak a Szovjetuniót fenyegeti, hanem több más országot is, Európában nemzeti felszabadító háborúk indulhatnak a fasiszta agresszorok ellen. Erről beszélt a kongresszuson Wilhelm Pieck, Klement Gottwald és Ján Šverma, valamint Németalföld Kommunista Pártjának küldötte, A. de Leeuw és mások. A. de Leeuw emlékeztetett Lenin ama véleményére az első világháború éveiben, hogy Európában lehetségesek nemzeti felszabadító háborúk; majd hozzátette, hogy olyan helyzetben, amikor a hitleristák sok európai országot leigázni igyekeznek, e lenini szavak jelentősége megkétszereződik.[72]

A kongresszus határozata kimondotta, hogy amennyiben egy vagy több imperialista állam megtámad egy kis országot, s meg akarja semmisíteni nemzeti függetlenségét, „akkor az ilyen ország nemzeti burzsoáziájának a támadás visszaverésééért folytatott háborúja felszabadító háború jellegét öltheti, amelyhez ezen ország munkásosztályának és kommunistáinak csatlakozniuk kell".[73] Ez az álláspont nem jelentette azt, hogy a kommunisták feltétel nélkül támogatnák valamely agresszió áldozatává vált kis ország burzsoá kormányát. A proletariátusnak – mondotta zárószavában P. Togliatti – ügyesen és rugalmasan össze kell egyeztetnie a haza védelmét a nemzeti felszabadító háborúban a dolgozó tömegek osztálytörekvéseivel, el kell érnie a rendszer demokratizálását, különösen a hadsereg demokratizálását, meg kell hiúsítania a burzsoázia kapitulációs kísérleteit. Rugalmas politikát kell követnie a burzsoá kormányok védelmi rendszabályai tekintetében. A kommunista pártoknak – hangsúlyozták a kongresszus határozatai – „a nemzeti függetlenségi harc első soraiban kell küzdeniük, s nem szabad megengedniük »saját« burzsoáziájuknak, hogy az ország érdekeinek feláldozásával megalkudjon a támadó hatalmak-

72 CPA IML. f. 494. op. 1. ed. hr. 368. l. 7–8.
73 Rezoljucii VII Vszemirnovo kongressza. 41–42. old.

kal".[74] A kommunisták mint igaz hazafiak, mint hazájuk nemzeti érdekeinek védelmezői hozták határozataikat.

A fasiszta agresszió által fenyegetett kis országok különösképpen érdekeltek voltak az együttműködésben a Szovjetunióval, a békére törekvők legmegbízhatóbb támaszával. Ez az érdekeltség kedvező feltételeket teremtett a béke híveinek egyesítésére nemzetközi téren.

Az imperialisták közötti éles ellentétek és különösen a fasiszta hatalmak támadása olyan helyzetet hoztak létre, amelyben – mint a kongresszus megállapította – lehetséges az együttműködés a Szovjetunió és azon tőkés hatalmak között, amelyeknek az adott időpontban érdekük a béke megőrzése. A Szovjetunió békepolitikája elősegítette az ilyen együttműködés megszervezését. A szovjetállam belépése a Népszövetségbe (1934 szeptember), 1935 májusában pedig a szovjet–francia és a szovjet–csehszlovák kölcsönös segítségnyújtási szerződés megkötése lerakta az európai kollektív biztonsági rendszer alapját a hitlerista agresszorok visszaverése céljából.

Ily módon a VII. kongresszus a legszélesebb békefront létrehozását javasolta. Ez a front nemcsak a munkásosztályt, a dolgozókat és a demokratikus erőket foglalná magában, hanem egészében mindazon országokat is, amelyeket a fasiszta agresszió fenyeget. A kommunisták ide várták a pacifistákat is, ha valóban készek harcolni a háború ellen. Ilyen széles békefront megszervezése, az együttes intenzív akciók a mérleg nyelvét a béke híveinek oldalára billenthetik – szögezte le a kongresszus.

Ha pedig mégis kirobban az imperialista háború, a kommunistáknak azért kell harcolniuk, hogy átváltoztassák a burzsoázia elleni polgárháborúvá, hogy megdöntsék a kizsákmányoló rendszereket és megnyissák a népek előtt az utat a békéhez és a szabadsághoz.

A kongresszus a nemzetközi kommunista mozgalom legfontosabb feladatának tekintette a Szovjetunió védelmét. A Szovjetunió elleni ellenforradalmi háború esetére a kommunistáknak azt javasolta, hogy szólítsák fel a dolgozókat: minden eszközzel segítsék elő a Vörös Hadsereg győzelmét az imperialista agresszorok felett. A kongresszus azt a célt tűzte a kommunista pártok elé, hogy a szocializmus első országának a védelmére vonatkozó elvi álláspontjukat a munkásmozgalom nemzetközi és nemzeti érdekeinek megfelelő rugalmas taktikával hangolják egybe.

A kongresszus figyelmeztette a kommunista pártokat, hogy háború esetén a legváratlanabb helyzetek állhatnak elő. Ezért már ma valameny-

74 Ugyanott, 42. old.

nyi kommunista pártot, minden kommunistát a maximális kezdeményezés és a személyes felelősség szellemében kell nevelni.

Azok a megállapítások, amelyeket a VII. kongresszus a közeledő világháborúval kapcsolatban tett a kommunista pártok feladatairól, felfegyverezték a kommunistákat a fasizmussal való fegyveres összecsapásra.

A VII. kongresszus a szocializmus győzelméről a Szovjetunióban

A kongresszus meghallgatta Dmitrij Zaharovics Manuilszkij beszámolóját a szocialista építés eredményeiről a Szovjetunióban, az ott végbement világtörténelmi fontosságú átalakulásokról. Jelentést téve a kongresszusnak, a Szovjetunió Kommunista Pártja beszámolt a nemzetközi munkásosztálynak, az egész földkerekség dolgozóinak arról, hogy miként váltotta valóra a történelemben először a győztes munkásosztály a szocializmus elveit. Az SZK(b)P ismertette, mit csinált már meg és mit csinál még avégett, hogy a szocialista ország erős ipari hatalommá, a szocialista világforradalom legyőzhetetlen erődjévé, a fasizmussal és a militarizmussal szemben szilárd bástyává változzék. Az előadó kijelentette, hogy az első szocialista ország sikerei „az egész világ dolgozóit szolgálják, tekintet nélkül nemzetiségükre és fajukra, nyelvükre és bőrük színére; mindazokat, akik a kizsákmányolás és az elnyomás ellen harcolnak."[75]

A szocializmus győzelme a Szovjetunióban, a szocialista iparosítás – mint a kongresszusi küldöttek megállapították – az emberiség egész további történelmére óriási befolyást gyakorol. A Szovjetunió vívmányaira támaszkodva a világ dolgozói biztonságosabban és sikeresebben folytathatják a harcot a fasizmus támadása, az imperialista reakció és a háború ellen. A kongresszus határozata kimondotta, hogy a szocializmus győzelme a Szovjetunióban világméretekben módosítja az osztály-erőviszonyokat „a szocializmus javára, a kapitalizmus hátrányára";[76] hogy a Szovjetunió hatalmas állami, politikai, gazdasági és kulturális erővé, az imperialista reakció, a fasizmus és a háború ellen harcoló erők vonzási központjává vált. A világ forradalmi mozgalmának fejlődése elválaszthatatlan a Szovjetunió megerősödésétől, amelynek sikerei növelik a világ munkásmozgalmának és kommunista élcsapatának a jelentőségét, a szocializmus eszméinek a jelentőségét.

Előre látva, hogy a fasizmussal és az imperialista reakcióval eljövendő

75 *D. Z. Manuilszkij:* Itogi szocialisztyicseszkovo sztrojityelsztva v SZSZSZR. Moszkva 1935. 59. old.

76 Rezoljucii Vszemirnovo kongressza. 53–54. old.

összeütközés fő terhe a Szovjetunióra fog hárulni, a kongresszus külön kiemelte a nemzetközi munkásosztály és valamennyi kommunista párt kötelességét, hogy „minden erejükkel és minden eszközzel segítsék elő a Szovjetunió megerősödését, harcoljanak a Szovjetunió ellenségei ellen".[77]

Határozatok a kommunista pártok és a Komintern vezető szerveinek a viszonyáról

A VII. kongresszus fontos határozatokat hozott a pártok és a Komintern vezető szerveinek a viszonyáról. Azt javasolta a KIVB-nek, hogy tevékenysége súlypontját helyezze át a nemzetközi munkásmozgalom alapvető politikai és taktikai irányvonalának kidolgozására, figyelembe véve az egyes országok sajátosságait, s ugyanekkor „általában kerülje a közvetlen beavatkozást a kommunista pártok szervezeti belügyeibe".[78] Ez az irányvonal a kommunista pártok kezdeményező készségének kifejlesztésére, a hazájukban folyó osztályharcért érzett felelősségtudat növelésére, az egyes országok sajátos feltételeihez való hatékonyabb alkalmazkodásra serkentett. Itt a sablon elutasítása volt a lényeg, az, hogy az egyes kommunista pártok munkaformáit és módszereit más országok kommunistái más feltételek között ne vegyék át mechanikusan, hanem alkotóan használják fel a testvérpártok tapasztalatait. Később, 1937 júniusában a KIVB Titkárságának egyik ülésén, Georgi Dimitrov a kommunista pártok nagyfokú autonómiájáról és önállóságáról beszélt: „A VII. kongresszus valóban fordulatot hajtott végre a pártok Komintern által való vezetésében. A pártoknak mindinkább a saját lábukra kell állniuk, s képeseknek kell lenniük arra, hogy önállóan határozzák meg politikájukat és taktikájukat, valamint hogy bármely pillanatban operatívan ellássák a vezetést. S azt akarjuk, hogy ezt minden pártunk, minden szekciónk véglegesen elérje."[79] De a kommunista pártok nagyobb önállósága megkövetelte, hogy különös gondossággal ügyeljenek arra, nehogy lecsússzanak a nemzeti elszigetelődés útjára, hanem mindig hűek legyenek a mozgalom általános nemzetközi feladataihoz.

A VII. kongresszus sokat tett azért, hogy lenini szellemben megvilágítsa a nemzeti és a nemzetközi feladatok viszonyát a kommunista pártok tevékenységében. Bírálta a nemzeti nihilizmus mindenfajta megnyilvánulását. „A proletár nemzetköziségnek minden országban, hogy úgy mondjuk »akklimatizálódnia« kell – mondotta Dimitrov –, hogy a szülőföldben

77 Ugyanott, 54. old.
78 Ugyanott, 5. old.
79 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1206. l. 101–102.

mély gyökereket eresszen. Az egyes országok proletár osztályharcának és munkásmozgalmának *nemzeti formái* nincsenek ellentétben a proletár nemzetköziséggel. Ellenkezőleg, éppen ilyen formák között lehet sikeresen megvédeni a proletariátus *nemzetközi érdekeit* is."[80]

A kongresszus nyomatékosan hangsúlyozta: a nemzet igazi érdekeit képviselő osztály, a munkásosztály élén álló kommunistáknak mindig gondoskodniuk kell erőfeszítéseik nemzetközi egybehangolásáról. Ezért minden pártnak át kell vennie a nemzetközi tapasztalatok legjavát. A VII. kongresszus határozata arra kötelezte a KIVB-t, hogy „segítsen a kommunista pártoknak mind saját tapasztalatainak, mind a kommunista világmozgalom tapasztalatainak a felhasználásában..."[81] Ily módon a VII. kongresszus, számításba véve a kommunista pártok feladatainak sokféleségét és bonyolultságát, valamint a kommunista mozgalom magasabb színvonalát, előrehaladt abban az irányban, hogy biztosítsa a kommunista pártok nagyobb mozgékonyságát és önállóságát, s ezzel egyidejűleg nagyobb nemzetközi összeforrottságát is.

A kongresszus megválasztotta a Kommunista Internacionálé vezető szerveit: a 46 tagból és 33 póttagból álló Végrehajtó Bizottságot és a 20 tagú Nemzetközi Ellenőrző Bizottságot. A KIVB Elnökségének tagjai lettek: Gottwald, Dimitrov, Cachin, Kolarov, Koplenig, Kuusinen, Leński, Manuilszkij, Marty, Moszkvin (Triliszer), Vang Ming, Okano (Noszaka), Pieck, Pollitt, Sztálin, Thorez, Foster, Ercoli (Togliatti). A KIVB Titkárságának tagjaivá a következőket választották meg: Dimitrov (főtitkár), Togliatti, Manuilszkij, Pieck, Kuusinen, Marty, Gottwald; a Titkárság póttagjai lettek: Moszkvin, Florin, Vang Ming. Később, 1939-ben a KIVB Titkárságának tagjává vált José Díaz és Dolores Ibarruri is.

A Komintern VII. kongresszusának jelentősége

A Kommunista Internacionálé VII. kongresszusának határozatai történelmi jelentőségűek voltak. Nagy hatást gyakoroltak a nemzetközi kommunista és munkásmozgalomra, valamennyi forradalmi és demokratikus erőnek a fasizmus, az imperializmus és a háború elleni harcára.

A valóság mélyreható marxi–lenini elemzése és az osztályharcok tapasztalatainak általánosítása alapján a kongresszus kidolgozta a kommunista mozgalom új irányvonalát: a munkás-egységfront és a népfront politikáját az antifasiszta, az általános demokratikus feladatok megoldása

80 *G. M. Dimitrov:* Válogatott cikkek és beszédek. 116. old.
81 Rezoljucii VII Vszemirnovo kongressza. 7. old.

érdekében. Ez egyben új távlatokat nyitott az előrehaladásra a forradalmi harc szocialista szakaszához. Nemcsak új taktika született, hanem új stratégiai vonal is, amely az osztály-erőviszonyok megváltozásából, a lakosság széles rétegeivel mindinkább szembekerülő monopolkapitalizmus ellentmondásainak a növekedéséből következett. A VII. kongresszus a kommunista mozgalom törvényszerű válasza volt az osztályharc objektíve megérett szükségleteire. Gazdagította a marxi–lenini elméletet, eszmeileg magasabb szintre emelte a kommunista mozgalmat, felfegyverezve a fasizmus és a háború ellen folytatott harc perspektívájának világos ismeretével. A kongresszus a kommunista pártok kádereinek eszmei-elméleti iskolájává vált.

A kongresszus határozatai megmutatták a dolgozóknak, minden demokratának, a béke minden hívének a fasizmus feletti győzelemhez, a békéhez, a társadalmi haladáshoz vezető utat. Kiemelték a nemzetközi munkásosztály és élenjáró osztaga, a Szovjetunió megnövekedett szerepét a leggonoszabb imperialista reakció ellen, az emberiség napfényes sorsáért vívott harcban.

A VII. kongresszus határozatai csapást mértek az opportunizmusra, valamint a dogmatizmusra és a szektásságra a kommunista és a munkásmozgalomban. A kommunista pártoknak lehetőséget adtak kezdeményező készségük és alkotó tevékenységük kifejlesztésére. A kongresszus elítélte a szektás hibákat, amelyek ebben az időpontban a kommunista pártok tömegpolitikáját leginkább akadályozták. Egyidejűleg megjegyezte, hogy fennáll az új orientáció jobboldali opportunista értelmezésének a veszélye is, és a kommunista pártoknak számításba kell venniük, hogy „a jobboldali veszély növekedni fog".[82]

A Komintern VII. kongresszusával új korszak kezdődött a nemzetközi kommunista és munkásmozgalomban.

82 Ugyanott, 27. old.

A Komintern VII. kongresszusa határozatainak visszhangja

A Komintern VII. kongresszusán kidolgozott új politikai vonal nagy visszhangot keltett. A kommunisták saját programjukként fogadták a VII. kongresszus határozatait. „A Kommunista Internacionálé valamennyi szekciója előtt – írta 1935. augusztus 29-i szerkesztőségi cikkében a „Pravda" – teljes nagyságában merül fel a feladat, hogy átültessék a gyakorlatba a VII. kongresszus által meghatározott fordulatot. E fordulatnak semmi köze a kész sablonokhoz, a kiagyalt sémákhoz és az élettelen formulákhoz. A győzelem kulcsa maguknak a kommunistáknak a kezében van. Csak helyesen kell használniuk e kulcsot." Több pártban nehézségekbe ütközött az új határozatok érvényesítése, mivel nem lehetett egy csapásra felszámolni a szektás elképzeléseket. De a VII. kongresszus határozatai és néhány kommunista pártnak a tapasztalatai annyira meggyőzőek voltak, hogy a szektásság és a dogmatizmus mindinkább talajt veszített. Az új irányvonallal felfegyverkezve, a kommunista pártok mindjárt bátrabban léptek fel az osztályharcban, és politikai szerepük megnőtt. Ekkortájt igen jól megmutatkozott a szubjektív tényező fontossága, a kommunista mozgalom azon képessége, hogy bonyolult feltételek között a tömegek megérett szükségleteinek és öntudatuk színvonalának megfelelő politikát dolgozzanak ki. Az, hogy a harmincas évek közepén a Komintern képes volt helyes politikát adni a dolgozóknak, mindjárt megmutatkozott harcukban. 1934-ig – egyes országokban a következő év kezdetéig – a fasizmus folytatta támadását; ettől az időponttól fogva azonban a dolgozók antifasiszta harca gyorsan erősödött. A kommunisták új politikája hatalmas lendületet adott a munkásosztály és más demokratikus rétegek antifasiszta és antimilitarista harcának. Megnövekedett a Komintern eszmei és politikai szerepe.

Helyesléssel fogadták a VII. kongresszus határozatait a szociáldemokrata munkások tömegei és a szociáldemokrácia baloldali csoportjai. Jogosan úgy vélték, hogy a VII. kongresszus kedvező feltételeket teremtett a

munkások közös akcióihoz. Nőtt a szociáldemokrata munkások bizalma a kommunisták iránt, erősödött egységtörekvésük. Éppen ilyen tendenciák fejlődésétől tartottak a szociáldemokrácia jobboldali vezetői, amikor propagandakampányt indítottak a VII. kongresszus ellen. A Szocialista Munkásinternacionálé októberi ülései időpontjában Adler terjedelmes levelet küldött a Végrehajtó Bizottság valamennyi tagjának, s ebben kérve-kérte őket: ne higgyenek a Komintern VII. kongresszusának, mert ez csak manőver, határozatai csupán áttérést jelentenek a „rugalmasabb taktikára".[83] A jobboldali szociáldemokrácia vezéreinek reagálása a Komintern VII. kongresszusának a határozataira megmutatta, hogy a munkás-egységfrontért folytatott harc kibontakoztatása a továbbiakban is komoly ellenállásba fog ütközni részükről.

A munkásmozgalom és a demokratikus szervezetek balos, félig-meddig trockista elemei megkísérelték „balról" bírálni a VII. kongresszus határozatait. Azzal vádolták a Kominternt, hogy állítólag letért az osztályálláspontról, s a reformizmus és a kispolgári pacifizmus álláspontjára helyezkedett. Az ilyenfajta „baloldali" bírálat kísérlet volt arra, hogy kétséget keltsen a VII. kongresszus irányvonala iránt és táplálja a szektás előítéleteket a kommunisták soraiban.

VII. kongresszusával kapcsolatban dühödt kampányt folytatott a Komintern ellen a reakciós burzsoá sajtó. Követelte, hogy a munkás-egységfront és a népfront politikájával valamennyi antikommunista egységfrontját állítsák szembe.

Minden politikai áramlat állást foglalt tehát. Sajátos elismerése volt ez annak az óriási hatásnak, amelyet a világban folyó osztályharcra az új kommunista irányvonal gyakorolt.

A KIVB apparátusának újjászervezése

Azzal kapcsolatban, hogy az új irányvonal nagyobb kezdeményezést és több mozgékonyságot követelt a kommunista pártoktól, a Komintern vezetőinek pedig az alapvető politikai és taktikai irányelvek kidolgozására kellett összpontosítaniuk figyelmüket, felmerült annak szükségessége, hogy átszervezzék a Komintern Végrehajtó Bizottságának a munkáját és magát az apparátus felépítését is. A KIVB Titkársága 1935 szeptemberében határozatot hozott a KIVB apparátusának átszervezéséről, s ezt a KIVB Elnökségének októberi ülésein végérvényesen jóváhagyták. A pártok operatív vezetése közvetlenül maguknak a pártoknak a feladata lett. Ennek következtében a regionális titkárságokat (Länder-Sekretariate),

83 *Julius Braunthal:* Geschichte der Internationale. II. köt. Hannover 1963. 500. old.

amelyek addig bizonyos mértékben az operatív vezetést is ellátták, feloszlatták. Megszüntették a pártok mellett működő KIVB-meghatalmazottak intézményét is, tekintettel arra, hogy emelkedett a pártok vezető gárdájának színvonala.[84] A KIVB addigi osztályai helyett csak két osztályt hoztak létre: a káderosztályt s a propaganda és tömegszervezetek osztályát.[85] A KIVB-nek volt irodája, ügyintézősége, híradó- és utazási szolgálata. A főtitkár és a titkárok funkciójukat együttesen gyakorolták a pártoknak a KIVB-nél levő képviselőivel, akik fontos szerepet játszottak a szekciójukra vonatkozó ajánlások vagy határozatok előkészítésében. A KIVB minden titkára a Titkárság és az Elnökség előtt az országok meghatározott csoportjáért volt felelős. Az újjászervezés nyomán olyan KIVB-apparátus született, amely képes volt összehangolni a kommunista pártok erőfeszítéseit és előkészíteni a kvalifikált politikai irányelveket a kommunista pártok számára. Ez az átszervezés új szakasz kezdetét jelentette a nemzetközi kommunista mozgalom kapcsolatainak fejlődésében, amikor minden egyes párt kezdeményezése és önállósága egyre nagyobb jelentőségűvé vált.

A kommunista mozgalom a fasiszta Olaszország etiópiai agressziója elleni harcban

A Kominternnek és a kommunista pártoknak már a VII. kongresszust követő első hónapokban mozgósítaniuk kellett a nemzetközi proletariátus erőit a fasiszta Olaszország etiópiai agressziója ellen, aminek bekövetkezésére a kommunisták már jó ideje figyelmeztették a dolgozókat.

1935 nyarán az etiópiai nép védelmére a kommunisták tevékeny részvételével sok országban bizottságokat hoztak létre, amelyek széles körű harci kampányt bontakoztattak ki a fasiszta Olaszország hódító tervei ellen. Szeptember 3-án Párizsban a bizottságok nemzetközi konferenciát tartottak. A haladó értelmiség, az antifasiszta szervezetek, a munkáspár-

84 A KIVB meghatalmazottai, akik funkciójukat a kommunista pártok központi bizottságaival szoros együttműködésben gyakorolták, nagy segítséget nyújtottak a kommunista pártoknak a Komintern határozatainak végrehajtásában és a konkrét politikai irányelvek kidolgozásában. A KIVB képviselői közül sokan megérdemelten tettek szert nagy tekintélyre azon ország kommunistáinak körében, ahová küldték őket. Lafferte, Chile Kommunista Pártjának elnöke azt írta Miguel Contrerasról, a Komintern képviselőjéről, hogy jól ismerte a pártot foglalkoztató kérdéseket, „s távol állott tőle az inspektor szerepe, amint azt sokan gondolják. Nem, a Komintern nem inspektorokat küldött, hanem elvtársakat, barátokat." (*Elias Lafferte:* Zsizny kommunyiszta. Moszkva 1961. 164. old.)

85 Később a propaganda- és tömegszervezetek osztályát kettéosztották, és a propaganda jobb megszervezése céljából megerősítették a sajtóosztályt és a könyvkiadót.

tok képviselői határozott rendszabályokat követeltek a Népszövetségtől a háború elhárítására. Követelték valamennyi antifasiszta párt és szervezet összefogását az agresszor ellen. Ebben a helyzetben a Szocialista Munkásinternacionálé vezetői kijelentették, hogy hajlandók a Végrehajtó Bizottság következő ülésén megvitatni a kommunistákkal közös akciók feltételeit a háború és a fasizmus, Etiópia fenyegetettsége ellen. De a Szocialista Munkásinternacionálé és az Amszterdami Szakszervezeti Internacionálé Végrehajtó Bizottságainak 1935. szeptember 6-i ülésén olyan határozatot fogadtak el, amely minden reményt a Népszövetségbe vetett. Mindkét reformista csúcsszervezet tartózkodott attól, hogy akcióra hívja fel a tömegeket, s csupán annak szükségességét ismerte el, hogy az agresszor ellen kell mozgósítani a közvéleményt.[86]

Ebben az időben a Francia, az Olasz Kommunista Párt, Nagy-Britannia, Csehszlovákia és több más ország kommunista pártjai konkrét javaslatokat tettek arra vonatkozólag, hogy a munkásszervezeteknek milyen közös rendszabályokat kell megvalósítaniuk a háború megakadályozására. A közös akciók lehetőségeinek tisztázására egyes baloldali szociáldemokrata csoportok és pártok is felhívásokat bocsátottak ki. A Kominternn Végrehajtó Bizottsága kidolgozta a Szocialista Munkásinternacionálénak szóló javaslattervezetét az etiópiai háború elleni akcióegységre vonatkozólag. Ezt a KIVB Titkárságának 1935. szeptember 24-i ülésén megerősítették, és jóváhagyták a Komintern azon küldöttségének az összetételét is, amelynek a kérdésről tárgyalnia kellett.[87] A küldöttség tagjai lettek: Marcel Cachin, Maurice Thorez, Harry Pollitt, Ján Šverma. A Szocialista Munkásinternacionálé Titkárságához intézett szeptember 25-i levél megállapította, hogy az olasz és a német fasizmus katonai rendszabályai „világháborúhoz vezethetnek... A két Internacionálénak egymással összhangban kell cselekednie, s közös erővel le kell fogniuk a fasiszta háborús gyújtogatók kezét." Ezért a KIVB azt javasolta, hogy az Internacionálék képviselőinek együttes ülésén vitassák meg a béke megőrzéséhez szükséges halaszthatatlan rendszabályokat.[88]

A KIVB-küldöttség számára kidolgozott irányelvek szerint a Komintern javaslatait „a vita kiindulópontjának kell tekinteni az egységfront sikeres megvalósítására nemzetközi méretekben, a VII. világkongresszus határozatai alapján". A dokumentumban a Komintern következő javaslatait fogalmazták meg: háborúellenes tömegkampányt kell szervezni,

86 Rundschau, 1935. 46. sz. 2055. old.
87 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1017.
88 Kommunyisztyicseszkij Internacional, 1935. 28–29. sz. 56–57. old.

követelni kell az Olaszország és Németország részére történő fegyver- és hadianyagszállítás megakadályozását, a Népszövetség szankcióit, a Szuezi-csatorna lezárását a fasiszta Olaszország szállítmányai előtt, az olasz és a német fasizmusnak nyújtott pénzügyi segítség beszüntetését stb. Ugyanakkor a dokumentum rámutatott arra, hogy a javaslatok „nem ultimatív jellegűek. A küldöttségnek arra kell törekednie, hogy megegyezést érjen el, még ha csupán néhány pontban is".[89]

A KIVB sürgős levelére a Szocialista Munkásinternacionálé azzal az ígérettel válaszolt, hogy a Komintern javaslatait megvitatásra Végrehajtó Bizottsága elé terjeszti, és közölni fogja ennek döntéseit, „mihelyt meglesznek". E késlekedés a béke ellenségeinek a malmára hajtotta a vizet. Október 3-án Etiópiában megindult a fasiszta Olaszország csapatainak inváziója.

A Komintern Végrehajtó Bizottsága október 7-én valamennyi munkáshoz és munkásszervezethez, a háború minden ellenségéhez felhívást intézett „Le a háborúval!" címmel. Ebben a következőt mondotta: „Egyetlen pillanatig sem szabad többé halasztani valamennyi munkásszervezet, valamennyi békeszerető ember akcióegységét minden országban a fasiszta háború főkolomposainak elszigetelésére és megfékezésére." Felhívásában a KIVB a konkrét rendszabályok egész programját fejtette ki, amelyek megvalósítása az olasz fasiszta agresszió megszüntetéséhez vezetett volna. Ugyanazon a napon Dimitrov a Komintern Végrehajtó Bizottsága nevében egy második levelet küldött a Szocialista Munkásinternacionálénak. Még egyszer kifejtette, mennyire fontos, hogy a Komintern pozitív választ kapjon javaslatára.[90]

A Szocialista Internacionálé 1935. október 12-én Brüsszelben ülésező Végrehajtó Bizottsága olyan feltételek között vitatta meg a Komintern javaslatát, amikor Európában sok szocialista az egységakciót követelte, és kifejezte reményét, hogy ezúttal nem fognak elutasító választ adni a Komintern kezdeményezésére. A Végrehajtó Bizottság ülésén 17-ből 12 párt képviselői foglaltak állást a fasiszta agresszió elleni egységakciók mellett. De öt párt – Nagy-Britannia, Hollandia, Svédország, Dánia és Csehszlovákia pártja – kitartott amellett, hogy utasítsák el az egységakciókat a kommunistákkal.[91]

Az a tény, hogy a jobboldali szocialista vezetők meghiúsították az agresszió elleni egységakciót a Kominternnel, s hogy kizárólag a Népszövet-

89 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1018. l. 24., 26.
90 Kommunyisztyicseszkij Internacional, 1935. 28–29. sz. 57., 59., 58. old.
91 Internationale Information, 1935. október 14. 35. sz.

ség rendszabályait kívánták támogatni, megakadályozta a békeharcosok frontjának lehetséges megszilárdulását. A Szocialista Munkásinternacionálé lényegében elutasította a nemzetközi proletariátus önálló akcióit, s cselekvését saját burzsoá kormányai politikájának rendelte alá. Ez az álláspont nem segítette elő azt sem, hogy a Népszövetség hatékony rendszabályokat valósítson meg a háború és a háborús veszély ellen. .

A Komintern Végrehajtó Bizottsága külön nyilatkozatban élesen elítélte az antimilitarista munkásmozgalom szakadárjait, akik a burzsoáziával kötött szövetségük megőrzéséért feláldozták a munkásosztály és a békeharc érdekeit. A KIVB újból felszólított minden antifasisztát: „Törjék meg az egységfront ellenfeleinek az ellenállását, s vessenek véget annak, hogy a fasizmus és a háború elleni harcban szétforgácsolódnak erőik."[92]

A Kommunista Internacionálé és a kommunista pártok számos akciót szerveztek a fasiszta Olaszország agressziója és a hitleri Németország hódító törekvései ellen. Anglia, Franciaország, Görögország, az Egyesült Államok, Mexikó és több más ország nagy kikötővárosain végigsöpört a háborúellenes gyűlések és tüntetések hulláma. Több kikötő dokkmunkásai megtagadták az olasz hajókra való berakodást. Néhány hajó legénysége nem volt hajlandó árut szállítani az agresszor számára. Egyes országokban az olasz követségeket és konzulátusokat ostrom alá vették a tüntetők. Aláírásokat gyűjtöttek az etiópiai háború ellen tiltakozó petíciókra. A háború és a fasizmus ellen harcoló Nemzetközi Bizottság szintén több háborúellenes rendszabályt valósított meg, a többi között a Párizsban 1935 november végén megtartott nemzetközi antimilitarista és antifasiszta konferenciát. Békealapot létesítettek, amely az agresszió áldozatainak a megsegítésére gyűjtést kezdett.

A jobboldali szocialista szakadárok hibájából azonban mindezek a megmozdulások nem érték el a kívánt mértéket, s nem nőttek olyan hatalmas nemzetközi kampánnyá, amely képes lett volna nyomást gyakorolni az agresszorra. Emellett a jobboldali szocialisták sok országban kezdték azt a tételt propagálni, miszerint az Olaszország és Németország elleni határozott kiállás csak világháborúra vezethet, és hogy jobb lenne megegyezni ezekkel az országokkal. Ez a propaganda elködösítette a fasiszta agresszió veszélyét s olyan hamis illúziókat vitt be a munkásmozgalomba, mintha a béke megőrzésére teljesen elegendők lennének a Népszövetség rendszabályai.

92 Kommunyisztyicseszkij Internacional, 1935. 31–32. sz. 58. old.

Ebben az időben az volt a Komintern-szekciók fő feladata, hogy bátran alkalmazzák a munkás-egységfront és a népfront politikáját. A KIVB Titkársága és Elnöksége csakhamar megállapíthatta, hogy e pártok az antifasiszták egyesítésére irányuló rugalmas lépéseket tesznek. A KIVB jóváhagyta a monarchofasiszta reakció valamennyi ellenfelének egységfrontját Görögországban, s támogatta a kommunista párt együttműködésre vonatkozó javaslatát valamennyi köztársasági erővel, a liberális pártig bezárólag.[93] 1935 november elején a KIVB Spanyolország Kommunista Pártjának azt tanácsolta, hogy serényebben munkálkodjon a népfront létrehozásán. Elhatározta, hogy Madridba küldi Jacques Duclos-t tárgyalások folytatása céljából a baloldali szocialisták vezérével, Largo Caballeróval; tekintettel a fasiszta államcsíny növekvő veszélyére, meg kellett győzni őt és a szocialista párt más vezetőit „a kommunista és a szocialista párt közötti szoros kapcsolat és akcióegység megvalósításának a szükségességéről".[94] A KIVB elképzelhetőnek tartotta a kapcsolatot a baloldali köztársaságiakkal is.

November 20-án a KIVB Elnöksége a pártok képviselőivel együttes ülést tartott, amelyet az egységfront megvalósításánál tapasztalt hiányosságok kérdésének szenteltek. Az előadó, Otto Kuusinen megállapította, hogy a kommunista pártok egy része egyelőre általános propagandát folytat az egységfrontról, de nem szervez elég hatékony tömegakciókat, amelyek alkalmasak lennének arra, hogy megtörjék az egység ellenfeleinek az ellenállását. Elhatározták, hogy leküzdik a passzivitást.

1935. december 1-i ülésén a KIVB Elnöksége Németország Kommunista Pártja IV. konferenciájának eredményeit vitatta meg. Ezzel kapcsolatban kifejezésre juttatott több olyan tanácsot, amelyek Németország konkrét viszonyai között a népfront bővítésére vonatkoztak. Nevezetesen megállapították, hogy Németországban a burzsoá pártoknak olyan maradványai léteznek, amelyek ma harci pozíciót foglalhatnak el a fasizmus ellen, a népfront pedig egyesítheti a proletariátus ilyen ideiglenes szövetségeseit is.[95]

Mindazonáltal a Komintern számításba vette, hogy a harc az új politikai vonal megvalósításáért bizonyos jobboldali opportunista veszélyekkel is járhat abban az esetben, ha túlságosan nagy figyelmet szentelnek a szociáldemokrata és a kispolgári pártok vezetőségeivel folytatott tárgya-

93 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1024. l. 1.

94 30-letyije VII kongressza Kominterna. Mezsdunarodnaja vsztrecsa, poszvjascsonnaja 30-letyiju VII kongressza Kominterna. Prága 1966. 81. old.

95 CPA IML. f. 495. op. 2. ed. hr. 203. l. 66.

lásoknak, s ha ugyanakkor meggyengül maguknak a tömegeknek a mozgósítására irányuló tevékenység. Néhány kommunista párt elkövetett ilyen jellegű hibákat. A Komintern Végrehajtó Bizottsága 1935 végén – 1936 elején, nevezetesen Csehszlovákia Kommunista Pártja feladatainak a KIVB Titkárságában és Elnökségében történt megvitatása alkalmával, élesen felvetette a jobboldali hibák veszélyét. A pártban, mint Gottwald rámutatott, hajlamosság mutatkozott arra, hogy a tömegek mozgósítását parlamenti kombinációkkal helyettesítsék, s a parlamenti frakció néhány hibás lépést tett.[96] Az aggodalom, hogy egyes pártok az új irányvonal megvalósításánál jobboldali opportunista vágányra csúszhatnak, arra késztette a Komintern Végrehajtó Bizottságát, hogy a csehszlovák kérdésben rendkívül éles bírálatot tartalmazó határozatot hozzon. De a KIVB Titkárságának és Elnökségének az ülésén rámutattak arra is, hogy a jobboldali hibák kijavításának nem szabad olyan fordulatra vezetnie, amely a pártot szektásságba taszítaná.[97]

A Komintern aránylag gyorsan leküzdötte a kommunista mozgalom néhány személyiségének a munkás-egységfront és a népfront merész politikájával szembeni túlzott aggályait.

A franciaországi szakszervezetek egyesülési kongresszusának az előkészítésével kapcsolatos kérdések megvitatásánál a KIVB Titkársága 1936. február 21-i ülésén elutasította Sz. A. Lozovszkij ide vonatkozó szektás jellegű kétségeit. Dimitrov, Manuilszkij és mások nagyra értékelték a Francia Kommunista Pártnak a szervezett munkások egységének megvalósítására irányuló szakszervezeti politikáját.[98]

Fontos szerepet játszott a szektás előítéletek leküzdésében a KIVB Elnökségének 1936 március–áprilisi ülése, amelyen az egységfront alkalmazásának fő eredményeit és a háború elleni harc fő feladatait vitatták meg. Ezen az ülésen jelen voltak a KIVB Elnökségének csaknem összes tagjai és póttagjai, valamint a pártok többségének a képviselői. A KIVB Elnöksége behatóan elemezte Franciaország, az Egyesült Államok, Lengyelország, Németország, Csehszlovákia, Nagy-Britannia kommunista pártjainak tapasztalatait, s az imperialistaellenes harc problémáit Kínában. Az egységfront-politika Franciaországban, Spanyolországban és néhány más országban elért sikereiről szólva Dimitrov azt mondotta, hogy az új irányvonal helyessége „már nyilvánvaló, már megállapított, már bebizonyított". Megvitatták az ülésen a konkrét népfrontformák létre-

96 Kommunyisztyicseszkij Internacional, 1936. 2. sz. 20–32. old.
97 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1040. l. 154.
98 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1075. l. 328.

hozásának a lehetőségét. Az új politika sok országban még nem elég konkrét – jegyezték meg –, „még nem találták meg a tömegek mozgósítására a legalkalmasabb jelszavakat". Ez különösen a háború elleni harcban volt felismerhető. Kifejtették, hogy ki kell dolgozni „a konkrét platformot az adott háború elleni meghatározott harcra", s hogy a fasizmus és a háború elleni harcban a szociáldemokrata pártok zömével egységre kell törekedni.[99]

A KIVB Elnökségének március–áprilisi ülésén a fő figyelmet a háború elleni harc feladatainak szentelték. Rámutattak arra, hogy a fasizmus néhány országban már leigázta a dolgozókat, majd támadásba lendült más népek jogai és függetlensége ellen. A hitleri Németország és az imperialista Japán agresszív tervei perspektívájukban a Szovjetunió ellen irányulnak. A szovjetek országa elleni háború a nemzetközi fasizmus és az imperialista reakció fő külpolitikai célja. De az adott pillanatban – mondotta Dimitrov – a hitlerizmus közvetlenül Csehszlovákiát, Ausztriát, Franciaországot s Lengyelországot vette célba, s „minden valószínűség szerint a Kelet, a Szovjetunió elleni csapás az a csapás lesz, amelyet Hitler nem elsőnek tervez".[100] Hasonlóképpen keleten Japán az első csapást a kínai nép ellen irányítja, a Szovjetunió elleni csapást pedig második lépésként készíti elő. Ebben a helyzetben az európai országok kommunista pártjainak fel kellett készíteniük népeiket a hitleri agresszió visszaverésére, meg kellett határozniuk viszonyukat burzsoá kormányaik védelmi rendszabályaihoz, hadiköltségvetéséhez, a Népszövetség akcióihoz stb.

Az Elnökség tagjai szerint a fasiszta támadástól fenyegetett országok védelmi rendszabályai iránt negatív álláspontot tanúsítani helytelen lenne; ugyanakkor a nemzetközi politika kérdéseiben a kommunista mozgalomnak saját pozitív programjával kell fellépnie. Megvitatták egy ilyen, valamennyi békeszerető erő megszilárdítására alkalmas program konkrét pontjait. Hangsúlyozták, hogy a fasiszta agresszió által közvetlenül fenyegetett országok kommunista pártjainak nem szabad szemet hunyniuk a külső veszély előtt, hanem aktívan részt kell venniük ezen országok védelmi rendszabályaiban, részt kell venniük a parlament különféle katonai bizottságaiban; a hadseregben végzett munka kérdéseinek a kommunista pártpolitika szerves részévé kell válniuk.[101]

A KIVB Elnökségének 1936. április 1-i határozata kimondta, hogy

99 CPA IML. f. 495. op. 2. ed. hr. 215. l. 6–8.
100 CPA IML. f. 495. op. 2. ed. hr. 222. l. 26.
101 Ugyanott, l. 34–39.

„a háború fasiszta főkolomposainak a megfékezése, a békeharc ma a nemzetközi proletariátus fő feladata".[102] A kommunista pártokat arra kötelezte, hogy szorosan kapcsolják össze a honvédelem kérdéseit a dolgozók demokratikus jogainak kibővítésére, a hadsereg demokratizálására, a fasiszta és reakciós elemektől történő megtisztítására, a munkás- és paraszttömegek létérdekeinek kielégítésére vonatkozó követelésekkel. Csakis e rendszabályok, különösen a hadsereg demokratizálása biztosíthatta a nép védelmi képességének fokozását a fasiszta támadással szemben. A kommunisták nem támogatták egészében a burzsoá kormányok katonai politikáját és a katonai költségvetést, mert a burzsoázia az államapparátust és a hadsereget a dolgozók ellen használta fel. Mindazonáltal, mint a határozat rámutatott, ez nem zárta ki, hogy a kommunisták konkrét esetekben síkraszálljanak olyan rendszabályokért, amelyeknek az volt a céljuk, hogy a lakosságot a háború szörnyűségeitől megóvják (gázóvóhelyek, gázálracok, egészségügyi segítség stb.), s hogy a fasiszta agresszióval szemben erősítsék az ország védelmi képességét.

A KIVB Elnöksége állást foglalt a Népszövetség ama rendszabályainak támogatása mellett, amelyek valóban a béke megőrzésére irányulnak, de arra kötelezte a kommunista pártokat, hogy bírálják e rendszabályok következetlenségét és elégtelenségét. A Komintern újból kijelentette, hogy kész a Szocialista Munkásinternacionáléval és az Amszterdami Szakszervezeti Internacionáléval együtt harcolni egy általános kölcsönös segítségnyújtási paktum létrehozásáért, a Szovjetunió részvételével. Rámutatott a szakszervezeti egység óriási jelentőségére a békefront megszilárdítása szempontjából. A KIVB Elnökségének határozatai nemcsak konkretizálták a VII. kongresszusnak a békeharcra vonatkozó több nézetét, hanem tovább is fejlesztették azokat, elméletileg megalapozták a kommunista pártok aktívabb politikáját a fasiszta agresszió elhárításával kapcsolatos kérdésekben.

A Komintern és a Francia Kommunista Párt harca a népfrontért

Az új irányvonal birtokában a Kommunista Internacionálé kezdett olyan politikát folytatni, amely gyorsan megnyerte a tömegeket a munkás-egységfrontnak és a népfrontnak. Alkotó módon alkalmazva a VII. kongresszus útmutatásait országaik feltételeire, a kommunista pártok megmutatták, hogy képesek megoldani az osztályharc igen bonyolult kérdéseit, képesek egyesíteni a tömegeket. Az 1935–1937-es évek több országban a nemzetközi munkás- és antifasiszta mozgalom megélénkülé-

102 Kommunyiszt, 1969. 2. sz. 4. old.

sét és fellendülését hozták. Ez lehetővé tette, hogy nagy csapásokat mérjenek a reakcióra, és számos frontszakaszon meghátrálásra kényszerítsék.

Hatékony politikát bontakoztatott ki a Francia Kommunista Párt. Sikerült megnyernie a népfrontprogramnak a szocialista és a radikális párt tagjainak többségét. Megszilárdult a népfront alapja is, a munkásegységfront. A CGT és a CGTU 1936 tavaszán történt összeolvadásával az országban létrejött az egységes Általános Munkásszövetség (CGT), melynek vezetésébe a kommunisták is bekerültek. A népfront győzelme az 1936. évi választásokon nagy lehetőségeket nyitott meg a munkásosztály, a parasztság és a városi középrétegek további harca előtt. 1936 nyarán az országban hatalmas sztrájkok voltak; a sztrájkolók mélyreható társadalmi-gazdasági reformokat követeltek.

A tömegmozgalmak nyomása arra kényszerítette a választások után Léon Blum vezetésével megalakult népfrontkormányt, hogy reformokat léptessen életbe.

A munkások kivívták a munkabér 7–15 százalékos felemelését s biztosított minimális bér megállapítását; kollektív szerződéseket vezettek be, amelyek meghatározták a munkáért fizetendő bér feltételeit. A burzsoá országok történetében első ízben vezették be országos méretekben a 40 órás munkahetet és a fizetett szabadságot. A szakszervezetek a vállalatoknál jelentős jogokat kaptak.

Kielégítették a parasztság és a városi középrétegek néhány követelését is. Ily módon a népfront kommunisták meghirdette politikája óriási társadalmi vívmányokat hozott Franciaország dolgozóinak.

Franciaországban a népfront nagy érdeme volt, hogy megmentette az országot a fasiszta barbárságtól. Egyesülve és maga köré tömörítve a középrétegeket, a munkásosztály meghiúsította a fasiszta ligák terveit és fondorlatait. E sikereknek óriási nemzetközi jelentőségük is volt. Abban az időszakban a fasizmusnak nem sikerült biztosítania uralmát Nyugat-Európában.

Népfrontpolitikája következtében a francia munkásosztály az általános demokratikus harc vezető erejének, a nemzet motorjának bizonyult. Igazi hazafias politikát folytatott, egyesítve a nemzetet a Franciaország érdekeit eláruló monopolista felső réteg ellen. A népfrontpolitika nagy szerepet játszott magának a kommunista pártnak a fejlődésében is. Az FKP megnövelte tömegbefolyását, megerősítette kapcsolatait a tömegszervezetekkel. Taglétszáma 1935 közepétől 1937 végéig a nyolcszorosára emelkedett, és elérte a 320 ezer főt.

A Francia Kommunista Párt, miközben bátran és rugalmasan harcolt a népfront programjának megvalósításáért, állandó eszmei-politikai se-

gítséget kapott a Kominterntől. Ennek vezeto szerveiben, az FKP vezetőinek a részvételével, rendszeresen megvitatták a franciaországi munkás- és antifasiszta mozgalom legfontosabb problémáit.

A népfront pártjainak a parlamenti választásokon aratott győzelme után a KIVB Titkársága több alkalommal megvitatta a kommunista párt viszonyát a népfrontkormányhoz. Rámutatott arra, hogy ha Franciaországban a népfront győzelme még nagyobb lett volna, ha még nagyobb tömegeket tömörítettek volna, akkor kommunista–szocialista kormányt lehetett volna alakítani. De ilyen fokú tömörülés még nem volt. A kormány nem nélkülözhette a radikálisokat és más csoportokat. Az FKP részvétele a kormányban megijesztette volna a radikálisokat, s jeladásul szolgálhatott volna arra, hogy a reakciósok frontális támadást indítsanak a népfront kormánya ellen.[103] Ezért a KIVB Titkársága nem elvi kérdésként, hanem a politikai célszerűség szempontjából vizsgálta meg a kommunisták belépését Léon Blum kormányába. Nem lehetetlen – vélte –, hogy a tömegek harcának további fellendülése esetén az FKP részt vegyen a kormányban.

1936 júniusában a KIVB Elnöksége jóváhagyta az FKP KB plénumának határozatát, hogy a kommunista párt becsületesen és lojálisan együttműködik a kormánnyal a népfrontprogram megvalósításában. A KIVB egyetértett azzal is, hogy a jelen helyzetben a kommunista párt a népfront szempontjából nem tartaná hasznosnak, ha a kommunisták belépnének a kormányba. Gondosan mérlegelve az okokat és az indítékokat, amelyek az FKP-t vezérelték, amikor tartózkodott attól, hogy belépjen a kormányba, a KIVB Elnöksége határozatilag kimondta, hogy az adott helyzetben a fő feladata a népfront programjának a megvalósítása, ami a népfrontot alkotó pártok és szervezetek együttműködésének továbbfejlesztését és a tömegek között helyileg a front megerősítését követeli.[104]

A Francia Kommunista Párt gyakorlatában felmerült kérdések megvizsgálása lehetővé tette a Kominternnek, hogy konkretizálja a VII. kongresszus megállapításait a kommunistáknak a népfrontkormányban való lehetséges részvételéről, s mélyrehatóbban tanulmányozza e részvétel körülményeit és előfeltételeit. A Komintern támogatta az FKP ama rendszabályait, amelyek az SFIO-hoz és a radikálszocialistákhoz fűződő kapcsolatok megszilárdítására, a velük közös akciók megvalósítására irányultak. Felvetődött az is, hogy a tömegmozgalomba be kell vonni a

103 CPA IML. f. 495. 18. ed. hr. 1086. l. 5.
104 CPA IML. f. 495. op. 2. ed. hr. 229. l. 130.

katolikusokat is. A katolikusoknak „nyújtott kéz" Thorez által meghirdetett politikáját helyeselte a Komintern vezetése.

Amikor Léon Blum kormánya a népfrontpolitikában ingadozni kezdett, a KIVB egyetértett a francia kommunistákkal, hogy nem erőltetik a kormányválságot, mivel az akkori feltételek között a kormány távozása jobbratolódást jelentett volna.[105]

Miután a Blum-kormány 1937 közepén lemondott s a radikális Chautemps-kormány került hatalomra, a Komintern segítette az FKP-t a népfront megőrzéséért vívott kemény harcában.

A Komintern és a nemzeti forradalmi háború Spanyolországban

A tőkésországok munkás- és demokratikus mozgalmai a harmincas évek második felében érték el a legmagasabb szintet a spanyol nép nemzeti forradalmi háborúja idején. Spanyolország Kommunista Pártjának sikerült az országban megvalósítania a népfrontot, amely 1936 februárjában a cortez-választásokon nagy vereséget mért a reakciós pártokra. Az országban kezdett kibontakozni a demokratikus forradalom.

A Komintern Végrehajtó Bizottsága ebben az időben Spanyolország Kommunista Pártját a demokratikus átalakulásért folytatott harcra orientálta. A fasizmusnak még elég erős bázisa van az országban – fejtette ki irányelveiben a KIVB –, s a fasizmus „a népfront programjának meghiúsítása céljából polgárháború szervezésére fog törekedni."[106] A KIVB Titkársága és Spanyolország Kommunista Pártjának a vezetősége 1936 májusában egyértelműen leszögezte, hogy Spanyolország dolgozóinak a demokratikus köztársaságért kell harcolniuk, s nem szabad most még közvetlen feladatul kitűzniük a polgári demokratikus forradalomról a szocialista forradalomra való áttérést.[107] A Komintern támogatta az SKP-t abban, hogy közeledni kívánt a szociáldemokrata és az anarcho-szindikalista munkásokhoz, s kereste az utat a katolikus tömegekhez. A párt harcot indított annak érdekében, hogy megtisztítsák a hadsereget a monarchista és fasiszta összeesküvőktől, hogy megerősítsék a munkás-paraszt milíciát. Lojálisan támogatta a köztársasági kormányt, nem mondva le következetlenségének bírálatáról, a jövőben pedig a népfront kormányának létrehozását tervezte. Mindez ugyancsak elnyerte a Komintern helyeslését.[108]

A demokratikus forradalom kibontakozásától megrémült spanyol reak-

105 CPA IML. f. 495. op. 2 ed. hr. 1125. l. 71–72.
106 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1075. l. 85.
107 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1092. l. 6.
108 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1092. l. 7–14.

ciós erők 1936 júliusában lázadást robbantottak ki, amelyet a fasiszta hatalmak – Németország és Olaszország – kívülről támogattak. Spanyolországban nemzetközi méretekben is a legnagyobb csata bontakozott ki a fasizmus ellen. A köztársasági erők egyesítéséért, a fasiszták leveréséért folytatott küzdelem összefonódott a demokratikus átalakulásért folytatott harccal. Földreformot valósítottak meg, nacionalizálták a nagyvállalatokat, demokratizálták az egész társadalmi és politikai életet. A kommunista párt képviselői beléptek a szocialista Caballero kormányába, s állhatatosan és türelmesen törekedtek valamennyi antifasiszta egyesítésére, a katonai győzelem kivívásáért és a demokratikus átalakulás biztosításáért.

Spanyolországban a demokratikus forradalom messze túlhaladta az addig ismert polgári demokratikus forradalmak kereteit. Jellegét és feladatait az SKP és más szekciók képviselőinek részvételével a Komintern vezető szerveiben figyelmesen tanulmányozták.

A KIVB Titkársága 1936. szeptember 18–19-én megvitatta D. Z. Manuilszkij előadását a spanyolországi helyzetről. Ezzel kapcsolatban a felszólalók – Dimitrov, Codovilla, Florin, Kuusinen, Pieck, Gottwald, Pollitt és mások – ilyen vagy olyan formában érintették e forradalom jellegének a kérdését. Dimitrov megállapította, hogy tekintettel a világban kialakult osztály-erőviszonyokra, egyrészt a szocialista Szovjetunió létezésére, másrészt pedig a több nagy országban bevezetett fasiszta diktatúrára, a korábbiaktól eltérően kell felvetni a polgári demokratikus forradalom és a polgári demokratikus állam kérdését. A spanyol demokratikus köztársaság, amelynek győzelméért a nép küzd, nem a régi demokratikus köztársaság lesz, hanem „az igazi népi demokrácia különleges állama. Még nem szovjetállam lesz, hanem antifasiszta, baloldali állam, a burzsoázia valóban baloldali csoportjainak részvételével".[109]

Dimitrov fellépett a régi nézet ellen, amely szerint tartalmát tekintve az állam mindig vagy kapitalista, vagy szocialista; most olyan demokratikus állam születik – mondotta –, amelyben „a népfront döntő befolyással rendelkezik... Itt arról van szó, hogy a termelést a tőkés magántulajdon végleges megszüntetése nélkül szervezzék meg, a munkásosztály és szövetségesei... azaz a kispolgárság és a parasztság részvételével és ellenőrzése mellett. Elméletileg ezt talán így lehetne kifejezni: a munkásosztály és a parasztság demokratikus diktatúrájának különleges formája."[110]

Togliatti „A spanyol forradalom sajátosságairól" című cikkében a

109 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1135. l. 7–8.
110 Ugyanott, l. 8.

spanyolországi forradalmat népforradalomként, nemzeti forradalomként, antifasiszta forradalomként értékelte, amelyet új nemzetközi feltételek között és a proletariátus növekvő részvételével valósítanak meg; majd azt a következtetést vonta le, hogy „a Spanyolországban megvalósuló demokratikus köztársaság" a demokratikus köztársaság új típusa, „új demokrácia".[111]

Spanyolország Kommunista Pártjának főtitkára, José Díaz megfogalmazta a tételt, hogy a harc „az új típusú demokratikus köztársaságért" folyik, amelyben felszámolják a kiváltságos osztályok uralmát, és a dolgozóknak lehetőségük van helyzetük megjavítására.[112]

Az új típusú forradalomra és demokratikus államra vonatkozó következtetések a VII. kongresszus elméleti tételeinek, a forradalomról szóló lenini tanításoknak a továbbfejlesztését jelentették. Lenin még az Októberi Forradalom előestéjén azt írta, hogy a forradalmak sokféleségét nem lehet „a burzsoá forradalom és a proletárforradalom szembeállítására" korlátozni.[113] Később sokszor beszélt arról, hogy az életben nincs „tiszta" formában forradalom, hogy a forradalom fejlődésének formái és útjai nem férnek bele kész sémákba, mindig bonyolultabbak a sémáknál, hogy a forradalmak a leggyakrabban nem azon az úton haladnak, amely világosnak, egyenesnek és a legkönnyebbnek látszik. Ezért Lenin már 1920-ban felszólította a nyugati országok kommunistáit, hogy összpontosítsák minden erejüket, minden figyelmüket „a proletárforradalomra való *áttérés* vagy a proletárforradalom *megközelítése* formáinak a felkutatására".[114] A kommunista mozgalom elméletileg megtalálta és gyakorlatilag kezdte kiépíteni az utat a szocialista szakaszhoz az új típusú demokratikus forradalmon és az „új demokrácia" államán keresztül. Mindez igen nagy jelentőségű volt a kommunista mozgalom stratégiája szempontjából a tőkésországokban.

Az az alapos elemzés, amelyet a Komintern és Spanyolország Kommunista Pártja a nemzeti forradalmi háború jellegéről és hajtóerőiről adott, megalapozta a spanyol kommunistáknak a népfront megerősítésére, a szocialistákkal és az anarcho-szindikalistákkal megvalósítandó harci együttműködésre irányuló politikáját. A KIVB Elnöksége 1936. december 28-án helyesnek ítélte a párt ama irányvonalát, hogy a nacionalizálást a köztársaság védelmének érdekeitől tegyék függővé, s hogy

111 Kommunyisztyicseszkij Internacional, 1936. 16. sz. 20–21. old.

112 *J. Díaz:* Pod znamenyem narodnovo fronta. Recsi i sztatyi. 1935–1937. Moszkva 1937. 160. old.

113 *V. I. Lenin:* Polnoje szobranyije szocsinyenyij. 33. köt. 39. old.

114 Ugyanott, 41. köt. 77. old.

csak a közvetlenül vagy közvetve a lázadók tulajdonában levő vállalatokat nacionalizálják. A KIVB azt is helyeselte, hogy átadják a parasztoknak a fasiszta birtokosoktól elvett földeket, védelemben részesítsék és biztosítsák a kis- és középbirtokosok tulajdonjogát és érdekeit, s hogy megakadályozzák a rekvirálást a városi és a falusi dolgozó lakosságnál. A KIVB a balosságot, a többi között a parasztgazdaságok kollektivizálására tett kísérleteket elítélte mint olyan politikát, amely a kialakult feltételek között a fasiszta lázadók elleni harcban csak a népfront szilárdságát veszélyezteti.[115]

A népfrontpolitikát segítette az SZK(b)P vezetőinek és a Szovjetunió kormányának Largo Caballeróhoz intézett 1936. december 21-i levele is, amelyet Sztálin, Molotov és Vorosilov írt alá. A levél az alábbi baráti tanácsokat tartalmazta:

„1. Figyelmet kellene fordítani a parasztságra, amelynek igen nagy a jelentősége az olyan agrárországokban, mint amilyen Spanyolország. Jó lenne olyan agrár és adó jellegű rendeleteket kibocsátani, amelyek figyelembe vennék a parasztok érdekeit. Ugyancsak jó lenne bevonni a parasztokat a hadseregbe, vagy a fasiszta hadseregek hátában partizánosztagokat szervezni soraikból. A parasztok javára kibocsátandó rendeletek ezt a dolgot megkönnyítenék.

2. Meg kellene nyerni a kormánynak a városi kis- és középburzsoáziát, vagy legalábbis lehetővé tenni, hogy a kormány iránti jóindulatú semlegesség álláspontjára helyezkedjenek, megvédve őket az elkobzási kísérletektől és a lehetőség szerint biztosítva a kereskedelem szabadságát. Ellenkező esetben e rétegek a fasisztákat fogják követni.

3. Nem kell eltaszítani a köztársasági pártok vezetőit, hanem ellenkezőleg, be kell vonni és részeltetni kell őket a kormány közös munkájában."[116]

Ezek a pontok valamennyi köztársasági erő egyesítését tanácsolták a lázadók és az intervenciósok ellen.

Spanyolország Kommunista Pártjának és a Kominternnek a vezetése gyorsan reagált minden, a népfront gyengítésére irányuló kísérletre Spanyolországban, és olyan rendszabályokat dolgozott ki, amelyek lehetővé tették a tömegek tömörítését a fasizmus elleni harcra. A Komintern segítséget nyújtott a kommunista pártnak olyan rugalmas politika kidolgozásában, amely egyrészt a közeledést szolgálta az anarcho-szindikalista munkásokhoz, másrészt a szembenállást az anarchisták kalandor

115 Kommunyisztyicseszkij Internacional, 1937. 1. sz. 61. old.
116 Vojna i revoljucija v Iszpanyii 1936–1939. Moszkva 1968. 419–420. old.

kísérleteivel, akik azonnal be akarták vezetni a „szabad kommunizmust", miközben a fasiszta lázadók és az intervenciósok egyre újabb területeket foglaltak el az országból. Hogy a támadó intervenciósok visszaverése végett a köztársasági erők szélesebb egyesülését érje el, Spanyolország Kommunista Pártja a KIVB egyetértésével új jelszót adott ki: valamennyi spanyol hazafi blokkjának a jelszavát. Követelte, hogy vessenek véget a túlkapásoknak a kis- és közép-magántulajdon elkobzása terén, állítsák vissza a kis- és középtulajdonosok tulajdonjogát és garantálják minden, a köztársasághoz hű polgár vallásszabadságát stb.

Spanyolországban ezekben az években haladt leginkább előre a munkásosztály két áramlatának, a kommunistának és a szocialistának a közeledési folyamata is. Egyesültek a kommunisták és a szocialisták befolyása alatt álló szakszervezetek, azután pedig a két párt ifjúsági szervezetei is. Az egyesült szervezet egyik vezetője Santiago Carillo lett, aki addig a szocialista ifjúság vezetője volt. Katalóniában négy munkáspárt összeolvadásának eredményeként létrejött az Egységes Szocialista Párt. 1937-ben a kommunista párt és a spanyolországi szocialisták országos összekötő bizottságot hoztak létre és közös akcióprogramot dolgoztak ki. Az egységes proletárpárt létrehozásának előkészítéséről volt itt szó. A Kommunista Internacionálé figyelemmel kísérte a folyamatot. Amikor kiderült, hogy a szocialisták egy része még nem akarja az egyesülést, a kommunista párt és a KIVB arra a következtetésre jutott, hogy a kommunistáknak „nem kell siettetniük a kommunista párt és a szocialista párt összeolvadását"; a fődolog „a két párt akcióegysége a kormányban, a hatalom valamennyi szervében, a szakszervezetekben, a hadseregben, az ipar vezetésében, valamint közös fellépésük a parlamenti és a municipális választásokon".[117] Azokat a szocialistákat, akik már be akarnak lépni a kommunista pártba – ajánlották –, meg kell győzni arról, hogy több haszonnal jár, ha folytatják munkájukat a szocialista pártban, erősítik az akcióegységet, és előkészítik a két pártot az egyesülésre. A vereség következtében előállott események és a szocialista párton belüli kapituláns elemek megélénkülése félbeszakította a munkáspártok egyesülési folyamatát.

A Spanyol Köztársaság tapasztalatai nemcsak a Komintern VII. kongresszusának történelmi jelentőségű határozatait igazolták, hanem jelentékenyen gazdagították is a nemzetközi kommunista és munkásmozgalom elméletét és gyakorlatát. „Spanyolország volt az első olyan ország – mondotta Dolores Ibarruri –, ahol a fasizmus elleni harc során

117 CPA IML. f. 495. op. 2. ed. hr. 257. l. 77.

létrehozták a munkások, a parasztok s a kis- és középburzsoázia demokratikus diktatúráját."[118] E népi hatalom, kifejlesztve és mind következetesebben megvalósítva az új demokráciát, a szocialista átalakuláshoz is fokozatosan megtisztította az utat. A Spanyol Köztársaság veresége ellenére a fejlődés e tendenciája teljesen világosan megmutatkozott.

Egyes kommunisták még a VII. kongresszus után is csupán a fasizmus és a háború elleni védekezés indokolta új taktikát látták a népfrontpolitikában. De az események fejlődése Spanyolországban rendkívül nagy jelentőségű tényt tárt fel: a népfront, az új demokrácia összekötő láncszem az antifasiszta védelmi harc és a végcél, a szocializmusért folytatott harc között. A Komintern megértette a spanyolországi tapasztalatok jelentőségét a forradalom szocialista szakaszára történő előrehaladás szempontjából.

A Komintern közreműködése más tőkésországok kommunista pártjainak a népfrontért folytatott harcában

Az antifasiszta demokratikus forradalom és az új típusú demokrácia megvalósításának irányvonala elősegítette az olasz kommunisták és szocialisták akcióegységének a megszilárdulását. 1937-ben a kommunisták és a szocialisták új akcióegység-paktumot kötöttek. Együttesen léptek fel az új köztársaság mellett, amelynek keretében megoldhatók lesznek a földre vonatkozó követelések, megsemmisítik a monopóliumok hatalmát és biztosítják a nép jogait.[119] Így jöttek létre az olaszországi antifasiszta mozgalom alapjai.

Az egységfrontért és a népfrontért folytatott harc hozott bizonyos eredményeket az Amerikai Egyesült Államok dolgozóinak is. Megerősödött a baloldali erők befolyása a szakszervezeti mozgalomban. 1938-ban új szakszervezeti központ alakult – az Ipari Szakszervezetek Kongresszusa, amely ebben az időben haladó álláspontot foglalt el. A dolgozók fontos engedményeket vívtak ki a szociális törvényhozás területén.

Az Egyesült Államok Kommunista Pártja kinyilvánította, hogy létre kell hozni egy munkás–farmer pártot, amely szervezetileg felölelné a népfronttal rokonszenvező valamennyi réteget és csoportot. Röviddel később a kommunista párt úgy látta, hogy a népfrontot nem szabad a munkás–farmer párt keretei közé szorítani, mert ez több politikai csoportosulás számára még nem elfogadható. A KIVB Titkársága 1937 áprilisában támogatta az Egyesült Államok Kommunista Pártjának arra

118 30-letyije VII kongressza Kominterna. 207. old.
119 *P. Togliatti:* Italjanszkaja kommunyisztyicseszkaja partyija. Moszkva 1959. 63. old.

irányuló lépéseit, hogy bevonják a népfrontba a Demokrata Párt baloldali elemeit is. De a Titkárság ülésén William Foster bíráló észrevételeket tett E. Browderre vonatkozólag (aki később renegát lett); Browder idealizálta a Roosevelt-kormány politikáját, s úgy vélte, hogy „a Roosevelttet támogató erők a népfront fontos összetevőjeként és tényezőjeként fognak fellépni".[120]

1938 januárjában a KIVB Titkársága megvitatta az amerikai kérdést, és jóváhagyta a pártnak „a fasizmus elleni demokratikus front" létrehozására vonatkozó irányvonalát. Megjegyezte azonban, hogy a pártban észrevehető bizonyos félelem attól, hogy bekapcsolódjanak „a kispolgári, a haladó és a demokratikus erőkkel közös tömegmozgalomba".[121] Ugyanakkor a KIVB rámutatott arra, hogy Browder egyoldalúan értékeli a Roosevelt-kormány politikáját, s ezzel kapcsolatban a pártot uszálypolitika fenyegeti; a KIVB itt részletesen elemezte a Roosevelt-kormány politikáját.

Dimitrov beszédet tartott a KIVB amerikai bizottságának ülésén. Azt tanácsolta az amerikai kommunistáknak, hogy támogassák a kormány haladó rendszabályait, de aláhúzta, hogy „nem szabad apologizálni Rooseveltet", hanem tárgyilagosan bírálni kell az antifasiszta demokratikus front követeléseivel ellentétben álló cselekedeteit.

A KIVB segítségére volt az amerikai kommunistáknak abban, hogy hatékonyabb tevékenységet folytassanak. Növelték befolyásukat a tömegek között, előrelendítették a munkás- és a demokratikus mozgalmakat. Maga a párt számszerűleg is gyors növekedésnek indult. 1939-ben mintegy 90 000 tagja volt.

A kommunisták új politikája nagy szerepet játszott az angol dolgozók harcában is a reakció ellen, a munkásosztály szükségleteinek kielégítéséért, a demokráciáért, a békeszerető külpolitikáért. A munkások tömegmozgalma megállította az angol fasiszták támadását. A harc 1936 októberében tetőzött, amikor London lakossága elállta Mosley fasiszta pribékjeinek az útját. 1936 végén Nagy-Britannia Kommunista Pártja megegyezésre lépett a Független Munkáspárttal és a Szocialista Ligával. E három szervezet kampányt indított a munkásmozgalom egységéért és a Labour Party irányvonalának a megváltoztatásáért. A KIVB Titkársága részt vett a párt egységpolitikájának kialakításában. 1937 őszén jóváhagyta, hogy a kommunista párt kollektív tagként belépjen a Labour Partyba. Felhívta a figyelmet arra, hogy a kommunistáknak

120 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1088. l. 13.
121 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1234. l. 17.

meg kell magyarázniuk a munkásoknak: a párt elismeri a Labour Party szervezeti szabályzatát, s ugyanolyan kötelezettségeket vállal, mint más, a Labour Partyhoz csatlakozott szervezetek, és ugyanolyan jogokat fog élvezni, mint azok.[122] A kommunisták meg voltak győződve arról, hogy a munkásmozgalom egységének megvalósítása magában a Labour Partyban is nagy, haladó jellegű változásokra vezetett volna, ez pedig lehetővé tette volna, hogy sikeres támadást intézzenek a Chamberlain-kormány reakciós bel- és külpolitikája ellen.

A Komintern és szekciói az antifasiszta egységpolitikát folytatták Németországban, Ausztriában, Magyarországon, Lengyelországban, Görögországban, Bulgáriában és más országokban, ahol fasiszta vagy félfasiszta diktatúrák voltak uralmon. Ezen országok kommunista pártjai világosan meghatározták a fő célt: olyan fejlett tőkésországokra is vonatkoztatták, mint Németország és Ausztria. Georgi Dimitrov már 1936 májusában, e probléma tárgyalásokor azt mondotta, hogy ha egyes elvtársak és a szociáldemokrata baloldal „igen radikális hangulatúak, s nem akarják elfogadni a demokratikus köztársaságért folytatott harc jelszavát, úgy ez azt jelenti, hogy ezek az emberek a legelemibb dolgokat sem értik meg és nem is akarják megérteni. Csak a demokratikus köztársaság követelésével fogják a kommunisták megnyerni a szövetségesek széles körét és tömöríteni az antifasisztákat."[123] Walter Ulbricht elítélte azokat, akik a demokratikus köztársaság jelszavát csak ügyes taktikának tekintették. A KIVB Titkárságának 1937. február 7-i ülésén a következőket jelentette ki: „De nekem valóban az a véleményem, hogy Hitler megdöntése után először meg kell teremtenünk a demokratikus köztársaságot, mert nem létezik semmiféle más út, mint e stratégiai cél megvalósítása után továbbmenni a proletárdiktatúráért folytatott harcra vonatkozó követelésünk megvalósításához."[124]

Azoknak az országoknak a kommunista pártjai, ahol fasiszta diktatúra volt, ebben az időben a fasizmus valamennyi ellenfelének egyesítésére irányuló politikát folytatták, ideértve a burzsoá körök antifasiszta ellenzékét is. A legkegyetlenebb terror, az állandó üldözések, a börtön és a kínzások ellenére a kommunisták az antifasiszta harc élén haladnak. Sok ilyen országban helyileg, sőt országos méretekben is sikerült a kommunistáknak népfrontbizottságokat létrehozniuk. Az antifasiszta harcban, a többi között, jelentős szerepet játszottak a németországi és lengyelországi népfrontbizottságok.

122 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1222. l. 8.
123 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1086. l. 12.
124 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1169. l. 192.

1936. december 30-án a KIVB Titkársága határozatot hozott Lengyelország Kommunista Pártjának a feladatairól. Arra orientálta a lengyel kommunistákat, hogy harcoljanak a széles demokratikus frontért. A fő erőfeszítéseket ama irányban kell kifejteni, hogy „az ország valamennyi demokratikus erejét mozgósítsák Lengyelország elszakítására a hitleri Németország tömbjétől" – mondotta a határozat. – A Titkárság jóváhagyta a kommunista párt nyilatkozatát, hogy támogatni fog egy olyan kormányt, amely kész megvalósítani az ország demokratizálását és a békés külpolitikai vonalat.[125]

A tőkésországok kommunista pártjai sok bonyolult problémát vetettek fel a Komintern vezető szerveiben. Itt azután a pártok képviselőinek közreműködésével a helyzet gondos tanulmányozása után rendszerint olyan határozatok születtek, amelyek a kommunistákat intenzívebb politikára buzdították a reakció, a fasizmus és a háború elleni harcban.

A Komintern vezetői segítettek Jugoszlávia Kommunista Pártjának az 1936 áprilisi plénumon elkövetett szektás hibák kijavításában. 1936 júniusában Moszkvában tanácskozást tartottak, s ezen új ajánlásokat dolgoztak ki, amelyek elutasították a „csak alulról" megvalósítandó egységfront szektás elképzelését.[126] A KIVB segítette a JKP-t nemzeti politikájának kidolgozásában is, rámutatva arra, hogy a nemzetek önrendelkezési jogának jelszavát nem szabad úgy értelmezni, mint Jugoszlávia feldarabolásának irányvonalát. A kommunista pártnak a népi erők egyesítésére kell törekednie a Föderatív Demokratikus Köztársaság jelszavával, ahol az addig elnyomott nemzetiségek belső autonómiát kapnak. Ezzel kapcsolatban foglalkoztak azzal a gondolattal is, hogy Szlovéniában és Horvátországban önálló kommunista pártot hozzanak létre. A KIVB támogatta a javaslatot, hogy a JKP vezető apparátusát áthelyezzék az országba.[127] Ez megfelelt a Komintern általános irányvonalának, hogy fejleszteni kell az egyes pártok kezdeményező készségét, s hogy olyan politikát kell folytatni, amely gondosan számításba veszi az illető ország konkrét sajátosságait.

A Komintern még sok más pártot is segített az antifasiszta népfrontpolitika kialakításában: a többi között Magyarország, Dánia, Hollandia stb. kommunista pártját. 1937 decemberében a KIVB Titkárságának hollandiai bizottságában megvitatták Hollandia Kommunista Pártjának szektás hibáit. Megállapították, hogy a párt veszedelmes beteg-

125 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1133. l. 6–7.

126 Pregled isztorije Szaveza Kommuniszta Jugoszlavije. 1. köt. Belgrád 1963. 235–236. old.

127 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1109. l. 5.

ségben szenved. „E betegség – a szektás önelégültség, a saját erők eltúlzása, a saját lehetőségek túlbecsülése s a nehézségek és az ellenség erejének a lebecsülése."[128] A KIVB tanácsokat adott a szektás hibák felszámolására és a párt tömegmunkájának megjavítására.

Az antifasiszta mozgalom sikerei és a dolgozók vívmányai azon alapultak, hogy a Komintern és a tőkésországok kommunista pártjai következetesen alkalmazták egységpolitikájukat. Sok országban óriási tömegeket mozgósítottak a fasizmus ellen, s a fasizmus kénytelen volt meghátrálni. Megnőtt a munkásosztály szerepe a nemzetek életében. A kommunista pártok és a munkásosztály más szervezetei az antifasiszta harcban gazdag tapasztalatokra tettek szert. Több kommunista párt a dolgozók harcának elismert vezetőjévé vált. 1936–1938-ban a kommunista pártok taglétszáma jelentősen emelkedett. 1939-ben a tőkésországokban 1 millió 750 ezer kommunista volt, több mint kétszer annyi, mint a Komintern VII. kongresszusa idején.[129]

A gyarmati és félgyarmati országok kommunista pártjainak politikájáról

Új stratégiája révén a kommunista mozgalom a gyarmatokon és a félgyarmatokon is befolyásosabb politikai erővé válhatott. A Komintern VII. kongresszusát követő években hatalmas gyarmati területeken bontakozott ki a tömegek felszabadító harca; ezzel párhuzamosan fellángolt az imperialista agresszorok háborúja az uralmi és a befolyási szférák újraelosztásáért. Sok népet, a többi között a sokmilliós kínai népet a leigázás, sőt a nemzeti katasztrófa veszélye fenyegette. Ilyen feltételek között az antiimperialista frontoknak a Komintern által meghirdetett politikája lehetőséget nyitott az elnyomott nemzet túlnyomó többségének egyesítésére a gyarmatosítók ellen.

Különösen nagy jelentőségű volt e politika a kínai forradalom kifejlődése szempontjából. A VII. kongresszus határozatainak megfelelően a kommunista párt harcot folytatott a polgárháború megszüntetéséért és a japánellenes nemzeti frontért. A Komintern rendszeresen megvitatta a kínai felszabadító harc legfontosabb problémáit. 1935 októberében a KIVB Titkárságának ülésén hangsúlyozták valamennyi imperialistaellenes, japánellenes erő egyesítésének a szükségességét, és bírálták a kulákok és a kereskedők felszámolására tett intézkedéseket, amelyek Kínában

128 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1230. l. 197.
129 Velikaja hartyija kommunyisztyicseszkih i rabocsih partyij. Moszkva 1961. 268. old.

a harc akkori szakaszában csak akadályozták a széles imperialistaellenes front létrehozását.[130]

1935 végén a Komintern segítségével meghatározták az egységes japánellenes nemzeti front politikájának alapelveit Kínában. Mindazonáltal a KKP KB Politikai Bizottságának 1935. december 25-i határozata, bár előírta az új politikát, több komoly hibát és több olyan régi értékelést tartalmazott, amelyek ténylegesen arra orientálták a pártot, hogy egyidejűleg harcoljon mind a japán hódítók, mind a Kuomintang ellen. A KIVB helytelenítette ezt az irányvonalat, mert a kínai nép fő ellensége a japán imperializmus volt, s az adott szakaszban mindent alá kellett rendelni az ellene folytatott harcnak. Ezenkívül nem lehetett egyidejűleg sikeres harcot folytatni a japán hódítók ellen is és Csang Kaj-sek ellen is. Nem volt helyes az egész Kuomintangot és Csang Kaj-sek egész hadseregét Japán szövetségesének tekinteni. A KIVB bírálata hozzájárult a KKP-ban uralkodó több helytelen nézet kijavításához és az erőegyesítés politikájának a kidolgozásához. A kommunista párt kezdett hajlani afelé, hogy az egységfrontba bevonják a nemzeti burzsoáziát, s hogy minden becsületes hazafit egyesítsenek a japán imperializmus ellen. Ebből a célból a „munkás-paraszt köztársaság" jelszavát felcserélték a „népi köztársaság" jelszavával. Megengedték, hogy a hatalmi szervekben részt vegyenek a nemzeti fronthoz tartozó valamennyi réteg képviselői. Kihirdették, hogy megvédik a nemzeti burzsoázia vállalatait.

Nagy segítséget nyújtott a Komintern Végrehajtó Bizottsága Kína Kommunista Pártjának 1936 decemberében, amikor Csang Kaj-seket fellázadt katonái letartóztatták. A KIVB beavatkozása segített elejét venni a polgárháború újabb fellángolásának, ami csak a japán hódítók malmára hajtotta volna a vizet. A Komintern irányvonalának megfelelően a KKP javaslatokat tett a Kuomintangnak a polgárháború teljes megszüntetésére.

A KKP problémái rendszeresen szerepeltek a Komintern vezető szerveinek napirendjén. 1937 augusztusában a KIVB Titkársága meghallgatta Vang Ming beszámolóját a kínai helyzetről. Az előadó állást foglalt amellett, hogy a KKP folytasson tárgyalásokat a Kuomintanggal imperialistaellenes, japánellenes front létrehozása céljából, s ugyanakkor rámutatott arra, hogy meg kell őrizni a kommunista párt önállóságát, továbbra is a pártnak kell vezetnie a Vörös Hadsereget, s állandó éberséget kell tanúsítani Csang Kaj-sekkel szemben, aki szét akarja zúzni a

130 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1014. l. 276–278.

kommunistákat és a baloldali erőket.[131] Ezt a politikai vonalat elfogadták. Megvalósítása lehetővé tette a polgárháború megszüntetését az országban, és a nemzeti egységfront létrehozását a japán imperializmus elleni sikeres harcra.

Kína Kommunista Pártjának fejlődésében ebben az időben ellentmondásos tendenciák voltak megfigyelhetők. A KKP harca az antiimperialista egységfrontért hozzájárult a párt tekintélyének és befolyásának növekedéséhez. Pozitív mozzanat volt, hogy a KKP fokozta munkáját a parasztság körében, tekintve, hogy a parasztok alkották az antiimperialista front tömegerejét. Ugyanakkor az a tény, hogy a KKP elveszítette a déli forradalmi bázisokat, a félreeső mezőgazdasági körületekbe ment, és így eltávolodott az ipari központoktól, a munkástömegektől való bizonyos fokú elszakadásra, a párt elparasztosodására vezetett. A harmincas években a párt már 90 százalékban parasztokból állt, míg 1926-ban a párttagság 66 százalékát munkások alkották. A párt összetételének ilyen módosulásával volt kapcsolatos a kispolgári-nacionalista nézetek elterjedése soraiban, továbbá a párt vezető szerveiben Mao Cetung és hívei pozíciójának a megerősödése, akiknek nézetei nem nélkülözték a hasonló tendenciákat.

A Komintern tehát a KKP fejlődésében bizonyos negatív vonásokat látott, és segített azokat felszámolni.

A KIVB Titkársága és Elnöksége, a KKP képviselőivel együtt, gondosan elemezte a kínai eseményeket, s olyan ajánlásokat dolgozott ki, amelyek a japánellenes össznemzeti frontban, különösen a nagyvárosok munkásosztálya körében a párt szerepének megszilárdítására irányultak. Az 1938. június 11-i elnökségi határozat különösen a következőkre hívta fel a párt figyelmét: hajtson végre önálló akciókat, fokozza a vezetése alatt álló 8. hadsereg és az új 4. hadsereg harcképességét, s az ún. különleges területet változtassa át „az egész kínai köztársaság mintaszerűen legdemokratikusabb alkotórészévé". A KIVB feltétlenül szükségesnek tartotta, hogy pártszervezeteket hozzanak létre a Kuomintang-területeken és Kína egész területén, különösen a nagyvárosokban, a hadiipari munkások és a vasutasok között, s a párt kádereit a marxizmus–leninizmus tanításai alapján neveljék.[132] Ez utóbbi különösen fontos volt, mivel a pártban erősödtek a kispolgári-nacionalista tendenciák.

A kínai antiimperialista egységront létrehozása egész Ázsiában nagy hatással volt a nemzeti felszabadító harc fejlődésére.

131 CPA IML. f. 495. op. 2. ed. hr. 263. l. 23.
132 CPA IML. f. 495. op. 2. ed. hr. 263. l. 24–26.

Fellendült a nemzeti felszabadító mozgalom Indiában. 1936 februárjában a KIVB Titkársága az indiai problémákról tárgyalt. Javasolta: arra kell törekedni, hogy az imperialistaellenes szervezetek munkásait és parasztjait felvegyék az Indiai Nemzeti Kongresszus Pártba, hogy szervezzenek imperialistaellenes választási blokkot és egyesítsenek minden erőt az angol imperializmus és a vele megalkuvók ellen.[133] Miután a kommunisták beléptek az Indiai Nemzeti Kongresszus Pártba, ebben erős balszárny keletkezett. Az egyesített szakszervezetekre és az egységes országos parasztszervezetekre támaszkodva a baloldal számottevő befolyást gyakorolt a nemzeti felszabadító mozgalom programjára és fejlődésére.

Az új politikához fordultak az arab kommunisták is. A Komintern az arab országok kommunista pártjainak képviselőivel együtt felülvizsgálta az arab kommunisták munkáját. Nagy előkészítő munka után a KIVB Titkársága 1936 februárjában határozatot fogadott el, amelyben feltárta az arab kommunisták sok hibáját és gyengeségét. Elítélte a nemzeti reformista szervezetek elleni harc és az önálló vörös szakszervezeti mozgalom létrehozásának az irányvonalát, és rámutatott a legszélesebb antiimperialista front szükségességére az arab országokban. „Az arab országok kommunistáinak – mondotta a határozat – teljesen tudatában kell lenniük annak, hogy felelősek népük és országuk sorsáért, hogy rájuk hárul a felelősség a nemzeti függetlenségért és a szociális felszabadulásért folytatott harc sikeres vagy sikertelen kimeneteléért, hogy népeik legjobb nemzeti és kulturális hagyományainak az örökösei és védelmezői." A KIVB Titkársága azt ajánlotta a kommunista pártoknak, hogy „biztosítsanak szoros együttműködést a nemzeti forradalmárokkal, törekedjenek együttműködésre a nemzeti reformista szervezetekkel, támogassák e szervezeteknek az imperializmus pozícióit gyengítő követeléseit", és harcoljanak az imperializmussal való megalkuvás, a sovinizmus és a cionizmus ellen.[134] Néhány arab ország kommunistáinak a KIVB azt javasolta, hogy lépjenek be a nemzeti forradalmi tömegszervezetekbe, és dolgozzanak bennük serényen. Mindez a nemzeti felszabadító mozgalom bonyolult problémáira irányította az arab kommunisták figyelmét. Felfegyverkezve az új határozatokkal, az arab kommunisták igyekeztek aktívabban részt venni a nemzeti felszabadító harcban. A Komintern önálló szekciójaként működni kezdett Tunisz és Algéria kommunista pártja.

A népfront és az antiimperialista front jelszavával folytatott nemzeti

133 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1073. l. 403–404.
134 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1029. l. 21.

felszabadító és demokratikus harcban érzékeny csapást mértek a fasizmusra Latin-Amerika országaiban.

Chilében a kommunista párt részvételével 1936-ban népfrontot hoztak létre, amely egyesítette a lakosság köréből mindazokat, akik a társadalmi-politikai élet demokratizálása mellett, a külföldi tőke ellen, a nemzeti függetlenségért, a dolgozók gazdasági követeléseinek kielégítéséért küzdöttek. A kommunisták arra törekedtek, hogy a szövetség ne csak az észak-amerikai és a német imperialistákat tekintse ellenségeinek, hanem a chilei földbirtokosokat és nagytőkéseket is. Miután a népfront az 1938. évi parlamenti választásokon győzelmet aratott, népfrontkormány alakult. E siker, a munkások nagy sztrájkharcaival egyetemben, komoly csapást mért a chilei reakció és az idegen imperializmus pozícióira. A tömegek áthúzták a reakciónak a katonai-fasiszta diktatúra bevezetésére irányuló számításait. Chile dolgozói kiharcoltak egyes szociális és gazdasági vívmányokat. De a munkásosztály itt még nem játszott vezető szerepet a népfrontban, s ez okozta a népfront gyengeségét.

A baloldali erők széles frontja 1936-ban Argentínában is kialakult, de nem volt eléggé szilárd, egyebek között szervezetileg sem. A kommunista párt az imperializmus, a reakció és a fasizmus elleni demokratikus szövetség létrehozásán fáradozott. 1937 júliusában a Komintern megerősítette az Argentína Kommunista Pártja által javasolt dokumentumokat. Egyetértett azzal, hogy a demokratikus szövetség célja „a feudalizmus maradványainak felszámolása és olyan demokratikus rendszer bevezetése Argentínában, amely lehetővé teszi a munkásosztálynak, valamennyi dolgozónak, az egész népnek jogai és érdekei védelmét, létfeltételeinek megjavítását".[135] A KIVB ugyanakkor célszerűnek tartotta, hogy a demokratikus szövetség platformján a fő tüzet a külföldi hódítók ellen irányítsák, akik eltulajdonították az ország természeti kincseit és az argentin nép munkájának gyümölcseit.

1937-ben a kommunisták kezdeményezésére Kubában népi-forradalmi blokkot alakítottak, amelyben a szakszervezetek és a parasztligák is részt vettek. E blokk arra kényszerítette a kormányt, hogy bizonyos engedményeket tegyen a dolgozóknak, s hogy engedélyezze a kommunista párt és a forradalmi szakszervezetek legális működését.

A népfrontpolitika jelentős szerepet játszott abban a küzdelemben is, amelyet Mexikó dolgozói vívtak a harmincas évek végén az imperialista-ellenes reformok megvalósításáért. Cardenasnak, a Nemzeti Forradalmi Párt balszárnya vezetőjének a kormánya, a tömegmozgalom megélén-

135 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1210. l. 9.

külése közepette hozzáfogott a földreform megvalósításához s a külföldi tőke tulajdonát képező vasutak és ásványolajipar államosításához. Maga a párt, amely felvette kebelébe a tömegszervezeteket, a Mexikói Forradalom Pártjává alakult át.

A kommunista párt kifejezésre juttatta, hogy kollektív tagként megőrizve politikai önállóságát, belépne a Mexikói Forradalom Pártjába. Ez lehetővé tette volna az utóbbi párt átváltoztatását széles népfronttá. A KIVB Elnöksége támogatta a kommunista párt e taktikáját. A kommunisták világosan adjanak számot maguknak arról – mondotta –, hogy Mexikóban nincs napirenden a proletariátus diktatúrájának bevezetése, s ne kíséreljék meg átugrani az általános demokratikus harc szakaszát, mert ez csak szétbomlasztaná a népfrontot. De a KIVB Elnöksége azt is a mexikói kommunisták figyelmébe ajánlotta, hogy határozottan vissza kell verniük minden olyan tendenciát, amely uszálypolitikára, vagyis arra vezet, hogy a kommunista pártot alárendeljék a kispolgári forradalmároknak.[136]

A népfrontpolitika tehát Latin-Amerikában cselekvésre késztette a proletariátus, a parasztság, a kispolgárság, a radikális nemzeti burzsoázia köreinek nagy tömegeit. Mozgalmuk sok latin-amerikai országban meghiúsította a fasiszta reakció messzire mutató terveit.

Ám a gyarmatokon és a függő helyzetben levő országokban az imperialistaellenes egységért folytatott harc nagy akadályokba ütközött. A gyarmatosítók, az imperialista tőke emberei különféle manőverekkel visszatartották a megalkuvás álláspontján a nemzeti burzsoázia egy részét. A nemzeti burzsoázia egyes csoportjai, kihasználni igyekezve az imperialisták közötti ellentéteket, szövetkezni kívántak azokkal az imperialistákkal, akik az ő imperialista elnyomóik vetélytársai voltak. Ez természetszerűleg gyengítette a tömegmozgalmat. Mindennek ellenére a gyarmati és a függő országokban erősödött és az előző időszakhoz képest kiterjedtebbé vált az antiimperialista és antifeudális harc. Ebben jelentős szerepet játszott a kommunisták új politikája.

A Komintern a fasiszta háborús gyújtogatók elleni széles frontért folytatott harc élén

Különleges feladatok hárultak a Kominternre és a nemzetközi kommunista mozgalomra a világháború veszélyének növekedésével kapcsolatban. Az agresszív fasiszta hatalmak egyeztették a háború előkészítésére vonatkozó terveiket és cselekedeteiket. 1936 októberében Németország

136 CPA IML. f. 495. op. 2. ed. hr. 264. l. 187–189.

és Olaszország szövetkezett, s létrehozta a Berlin–Róma „tengelyt". Tisztázták céljaikat az idegen területek meghódítására vonatkozóan is. 1936 novemberében Japán is csatlakozott, és így kialakult az úgynevezett antikomintern paktum. Ez a Szovjetunió, a nemzetközi munkásmozgalom és a nemzeti felszabadító mozgalmak ellen irányult, de célja volt a gyarmatok újrafelosztása, s Európában és Ázsiában egész országok és népek leigázása is.

A Komintern és a kommunista pártok kettőzött erőfeszítésekkel keresték a lehetőségeket a béke híveinek egyesítésére. Az etiópiai olasz agresszió elleni egységes nemzetközi proletárakciók szervezésének viszonylagos sikertelensége nem bátortalanította el a kommunistákat. Új nemzetközi háborúellenes akciókat kezdeményeztek.

A háború és a fasizmus elleni harc Világbizottságának kommunista frakciója elé a Komintern Végrehajtó Bizottsága azt a feladatot tűzte, hogy mindenképpen fokozza a bizottság tevékenységét, s érje el, hogy az a fasizmus és a háború elleni tömegmozgalom központjává váljék. Szigorúan szem előtt tartva a Világbizottság pártokon felüli jellegét, a kommunisták igyekeztek egyesíteni a békemozgalom keretében „valamennyi szociális rétegből a béke minden barátját". A KIVB Titkársága tárgyalt a nemzetközi békekongresszus előkészítéséről, és 1936. március 17-i határozatában kimondotta: a kongresszuson mindenekelőtt a szociáldemokrata pártok és a szakszervezetek képviselőinek, e szervezetek funkcionáriusainak, valamint a parasztság, a városi középrétegek, az értelmiség és a burzsoá pacifista szervezetek képviselőinek kell részt venniük.[137] Javasolta, hogy olyan kérdéseket vessenek fel a kongresszuson, amelyek körül a béke valamennyi híve egyesülhet.

A nemzetközi békekongresszust 1936 szeptemberében Brüsszelben tartották meg. Előestéjén a KIVB Titkársága a kommunista küldötteknek adott ajánlásaiban még egyszer rámutatott arra, hogy a fő kérdés „a béke mellett fellépő legkülönbözőbb elemek, csoportok és szervezetek további lehető legnagyobb méretű bevonása a mozgalomba, tekintet nélkül politikai vagy vallási irányzatukra".[138] A kommunisták álláspontja hozzájárult ahhoz, hogy a kongresszuson biztosítva volt a békét akaró különféle szervezetek széles körű képviselete. 35 országból 4,5 ezer küldött 750 országos és 40 nemzetközi szervezetet képviselt. Noha a Szocialista Munkásinternacionálé és az Amszterdami Szakszervezeti Internacionálé hivatalosan nem vett részt a kongresszuson, mégis a

137 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1082. l. 62.
138 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1102. l. 27.

szakszervezetek többsége és számos szocialista párt elküldötte képviselőit; ott voltak többen a két reformista internacionálé kiemelkedő személyiségei közül is. A kongresszus munkájában nemcsak a dolgozók szervezeteinek a képviselői vettek részt, hanem a legkülönfélébb polgári-demokratikus, pacifista, vallási és burzsoá háborúellenes csoportok küldöttei is.

A kommunisták nem állítottak össze külön programot, hanem egyetértettek azzal, hogy olyan célokért kell harcolni, amelyeket a béke valamennyi becsületes híve elfogadhat. A kongresszus alapként négy pontot hirdetett meg: 1. a szerződések sérthetetlensége; 2. a fegyverzet csökkentése és korlátozása; 3. kollektív biztonság és a Népszövetség megerősítése; 4. olyan hatékony rendszer létrehozása a Népszövetség keretében, amely képes leküzdeni a háború előidézésére alkalmas nemzetközi feszültséget. Javaslat merült fel egy nemzetközi béke-népszavazásra. A kongresszus eredményei az imperialista agresszorok – Németország, Japán és Olaszország – ellen fellépő erők fokozatos tömörüléséről tanúskodtak.[139]

Az egyidejűleg Genfben megtartott ifjúsági kongresszus a különböző irányzatú ifjúsági szervezeteket a háborús veszély elleni harcra szólította fel.

A Komintern fáradhatatlanul leleplezte a fasiszta agresszorok terveit, megmagyarázta a tömegeknek a különleges veszélyt, amely a két fő háborús tűzfészekből – a fasiszta Németországból és az imperialista Japánból – indult ki, segített a kommunista pártoknak kidolgozni minden országban a békeszerető erők egyesítésének s a nemzetközi békefront létrehozásának a politikáját.

A Komintern mindenekelőtt arra a veszélyre hívta fel az európai dolgozók figyelmét, hogy Hitler elfoglalja Csehszlovákiát és több más Németországgal szomszédos országot. A KIVB 1936 májusában figyelmeztette Ausztria dolgozóit, hogy az országot az állami függetlenség elvesztésének veszélye fenyegeti. A KIVB Titkársága 1937. szeptember 3-i határozatának első pontja a következőképpen szólt: „Az osztrák népet fenyegető legnagyobb veszély ma az, hogy a hitleri Németország megsemmisíti Ausztria függetlenségét."[140] 1938 elején a Komintern dokumentumaiban és felhívásaiban újból kijelentette, hogy számolni kell a hitleristák még arcátlanabb merényleteivel Ausztria, Csehszlovákia és más országok ellen.

139 Rundschau, 1936. 41. sz. 1714. old.
140 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1222. l. 79.

E fenyegetéseket a kommunista pártok nem szemlélték tétlenül. Csehszlovákia Kommunista Pártja a nép védelmében harcot indított a hitleri fasizmus és ügynökei ellen. Már 1936-ban a társadalmi-politikai élet és a hadsereg demokratizálását, a dolgozók létérdekeinek kielégítését követelte, s konkrét rendszabályokat javasolt a munkásoknak, a demokratikus pártoknak és a kormánynak Csehszlovákia védelmi képességének fokozására, a Szovjetunióhoz fűződő barátság megerősítésére.

Miután a hitleristák 1938 tavaszán megszállták Ausztriát, Csehszlovákia a németek által félig már be volt kerítve. A burzsoázia reakciós része hajlott a megegyezésre Hitlerrel. A KIVB Titkársága 1938. május 25-én határozatot hozott a csehszlovák kérdésről, amelyben teljes mértékben jóváhagyta a CSKP irányvételét egy függetlenségi front létrehozására. Javasolta, hogy a frontba ne csak a cseh és a szlovák népet vonják be, hanem a Csehszlovákiában élő németeket, magyarokat, ukránokat és lengyeleket is. „A pártnak arra kell törekednie – mondotta a határozat –, hogy ne csak a munkásosztályt, a parasztságot, városi kispolgárságot és a dolgozó értelmiséget egyesítse, hanem a burzsoáziának azokat a rétegeit is, amelyeknek érdekeit veszélyezteti a köztársaság függetlenségének megsemmisítése, s amelyek ezért hajlandók védelmezni a függetlenséget."[141] A jelszó, hogy a különböző társadalmi rétegek részvételével, ideértve a burzsoázia hazafias részét is, hozzák létre a köztársaság védelmének a frontját, azt jelentette, hogy a CSKP áttért a hitleri fasizmus elleni nemzeti front politikájára. Így rakták le a jövendő ellenállási mozgalom politikájának az alapjait. Belgium, Hollandia és a skandináv országok kommunista pártjai azon voltak, hogy tudatosítsák a tömegekben a hitleri agresszió veszélyét, s létrehozzanak egy olyan szövetséget, amely képes biztosítani annak visszaverését. A Komintern és a kommunista párt megmagyarázta a dolgozóknak, hogy európai vagy világkonfliktus esetén ezeket az országokat sem fogja megkímélni a háború, ezért idejekorán el kell torlaszolni a fasizmus útját. 1938-ban Belgium, Hollandia és a skandináv országok kommunista pártjainak képviselőivel együtt a KIVB nemegyszer megvitatta ezen országok feladatait, s azt tanácsolta nekik, hogy tegyenek meg mindent a tömegek mozgósítására a fasiszta agresszió veszélye ellen. Ebből a célból a kommunista pártoknak hatékony honvédelmi programot kellett javasolniuk, követelve ugyanakkor, hogy az államapparátust és a hadsereget tisztítsák meg a fasisztáktól. A kommunisták elítélték a skandináv országok vezető köreinek úgynevezett semlegességi politikáját, mert e politika a valóságban a

141 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1245. l. 14.

hitlerista kormány s az országban vele kapcsolatban álló reakciós körök követelései előtti kapitulációra vezetett és a kollektív biztonság megtagadását jelentette.

A hitleri hódító tervek elleni harc a balkáni népeknek is sürgető feladata volt. A Kominternnel együtt a Balkán országainak kommunista pártjai jelszavakat adtak ki arra, hogyan szálljanak szembe a hitleri Németország gazdasági és politikai behatolásával e területeken.

A nemzetközi kommunista mozgalom a békeharc legkövetkezetesebb erejeként lépett fel. A fasiszta hatalmak agressziói, az általuk kirobbantott helyi háborúkat a Komintern, helyesen, közvetlenül a világháborúhoz vezető mozzanatokként értékelte, és igyekezett e veszély ellen egyesíteni a legnagyobb tömegeket.

A harci szolidaritásért Spanyolország és Kína népeivel

A kommunista mozgalom békeharcában fényes lap volt az a küzdelem, amelyet a Komintern nemzetközi szolidaritási kampány megszervezéséért folytatott a Spanyol Köztársaság mellett, az olasz–német intervenció ellen. 1936 szeptemberében a KIVB Titkársága és Elnöksége e célból a világ munkásainak és antifasisztáinak terjedelmes akcióegységprogramját állította fel. Elhatározta, hogy a spanyol nép megsegítésére széles körű kampányt bontakoztatnak ki, a következő célokkal: leleplezni, hogy Németország, Olaszország és Portugália fasiszta kormányai megsértették a semlegességet; harcolni azért, hogy a lázadóknak ne lehessen fegyvert szállítani; kampányt szervezni a spanyol nép védelmére; követelni a szállítás szabadságát a Spanyol Köztársaság részére, és „a különböző országok munkásai között katonailag kiképzett önkénteseket toborozni, hogy Spanyolországba küldjék őket".[142]

A KIVB szükségesnek tartotta, hogy megegyezésre jusson a Szocialista Munkásinternacionáléval a munkásszervezetek nemzetközi konferenciájának megvalósítása végett a Spanyolországnak nyújtandó közös gyakorlati segítség kérdésének megvitatására. Javasolta: szervezzenek tömegakciókat, hogy nyomást gyakoroljanak több ország kormányára és a Népszövetségre; kényszerítsék őket arra, hogy megszűnjön a fegyverszállítás a lázadóknak, s hogy biztosítsák a szükséges védelmi eszközöket Spanyolország törvényes kormányának. A Komintern felszólította a munkásszervezeteket, valamennyi demokratát, hogy nyújtsanak gyakorlati és erkölcsi támogatást a spanyol népnek.

Megindult Spanyolország felé az önkéntesek áradata. A Spanyol Köz-

142 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1185. l. 2.

társaság iránti szimpátiáról világosan beszél az a tény, hogy az Egyesült Államokban a spanyol követséghez körülbelül 300 ezer ember fordult azzal a kérelemmel, hogy engedélyezzék belépésüket önkéntesként a köztársasági hadseregbe.[143] De az Egyesült Államok hatóságai megakadályozták az önkéntesek többségének elutazását Spanyolországba.

A Franciaországból, Olaszországból, Németországból, Lengyelországból, Magyarországból, Bulgáriából, Belgiumból, az Egyesült Államokból, Latin-Amerikából és máshonnan Spanyolországba érkezett önkéntesekből megszervezték a nemzetközi brigádokat. Szervezésükben és hadműveleteik irányításában vezető szerepet játszottak a kommunisták, a többi között olyan kiemelkedő személyiségek, mint Palmiro Togliatti, Luigi Longo, Giuseppe Di Vittorio, Victorio Codovilla, Zalka Máté, Hans Beimler, Karol Swierczewski és mások. A nemzetközi brigádokban különböző politikai irányzatokhoz tartozó antifasiszták egyesültek: sok szocialista és pártonkívüli is volt bennük. A KIVB Elnöksége 1936. december 28-i határozatában azt írta, hogy a nemzetközi brigádok „Spanyolország egységes néphadseregének a részei, amely hadsereg teljes mértékben alá van rendelve a Spanyol Köztársaság kormányának és katonai parancsnokságának",[144] s hogy nincsen a népfront kormányának céljaitól különböző semmiféle saját céljuk. A nemzetközi brigádokban 54 országból 35 ezer önkéntes harcolt. Katonai tekintetben nem lehetett őket összehasonlítani az olasz–német intervenciósok 300 ezer főnyi hadseregével. Mégis megtestesítették a világ dolgozóinak szolidaritását a harcoló spanyol néppel. Spanyolország csatamezőin gyakorlatilag létrejött a nemzetközi antifasiszta front. A háború és a politika igazi iskolája volt ez; sok párt-, politikai és állami vezető elvégezte.

A spanyol dolgozók mellett állt a Szovjetunió, amely az általános nemzetközi antifasiszta harc részének tekintette küzdelmüket. A Szovjetunió jelentékeny segítséget nyújtott a Spanyol Köztársaságnak. Kifejezésre jutott ez szolidaritási tömegkampányban és a Spanyol Köztársaság részére végzett gyűjtésben. Élelmiszerrel, gyógyszerrel és fegyverrel megrakott hajók tucatjai indultak a köztársaság felé. Spanyolország a Szovjetunióból harckocsikat, repülőgépeket, lövegeket kapott. Szovjet katonai szakemberek is harcoltak Spanyolország frontjain – repülők, harckocsizók, tüzérek, tengerészek, műszaki káderek. S noha számuk nem volt nagyon nagy, mégis, mint harcosok és mint a spanyol köztársasági parancsnokság segítői, óriási szerepet játszottak.

143 Kommunyisztyicseszkij Internacional, 1936. 16. sz. 84. old.
144 Kommunyisztyicseszkij Internacional, 1937. 1. sz. 62. old.

„A spanyol népnek a fasiszta lázadás, a fasizmus és a nemzetközi reakció egyesült erői ellen viselt háborúja során – írta Dolores Ibarruri – rendkívül fontos szerepet játszott a Szovjetunió népeinek szolidaritása, a spanyol kormánynak és a spanyol harcosoknak nyújtott hathatós anyagi segítsége. A felszabadító háború idején a spanyol dolgozók a saját tapasztalatukból tudták meg, hogy mi a proletár internacionalizmus; megértették, milyen nagy jelentőségű a Szovjetunió létezése a munkásosztály és valamennyi nép felszabadító harca szempontjából."[145]

A kommunisták kezdeményezésére sok minden történt másutt is a Spanyol Köztársaság védelmére. Megalakították a Spanyolország Megsegítését Koordináló Bizottságot. A spanyol nők és gyermekek megsegítésére nemzetközi konferenciákat szerveztek. Mindenfelé gyűjtést rendeztek, és jelentős összegek gyűltek össze. A kommunista pártok az egész világon erőteljes politikai kampányt bontakoztattak ki, népgyűléseket és tüntetéseket szerveztek: felemelték hangjukat a parlamentekben, a városi és községi tanácsokban, a sajtóban. Sok országban egységes védelmi bizottságok, éberségi bizottságok alakultak, hogy megakadályozzák a lázadók és az intervenciósok részére történő hadianyagszállítást. Nemcsak a kommunisták, hanem általában a demokratikus gondolkodású emberek is akcióegységre, a fasiszta agresszió elleni közös akciókra szólították fel a béke barátait. Az íróknak a spanyol kultúra védelmére, a fasiszta barbárság ellen alakult nemzetközi szövetsége felhívásaiban kijelentette, hogy „a spanyol nép veresége fokozni fogja általában a békét fenyegető veszélyt. Viszont győzelme csapást fog mérni az új világháború szervezőire és gyújtogatóira. Segíteni kell a spanyoloknak, hogy szétzúzzák a fasizmust..."[146]

A kommunista pártok a szolidaritási egységakciókra vonatkozólag sok országban gyakorlati lépéseket javasoltak a szocialistáknak. Három hónappal a spanyolországi lázadás után, 1936. október 14-én, a KIVB megbízásából Marcel Cachin és Maurice Thorez találkozott a Szocialista Munkásinternacionálé vezetőivel. Azt javasolták nekik, hogy haladéktalanul szervezzék meg a közös segítségnyújtást a spanyol népnek. Javaslataival a Komintern 1936. október 25-én, november 7-én és december 28-án ismételten a Szocialista Munkásinternacionáléhoz és az Amszterdami Szakszervezeti Internacionáléhoz fordult.[147]

De a Szocialista Munkásinternacionálé vezérei elutasították a közös

145 Mezsdunarodnoje znacsenyije Oktyabrszkoj revoljucii. Moszkva 1957. 10. old.
146 Pravda, 1936. október 9.
147 Kommunyisztyicseszkij Internacional, 1937. 1. sz. 62. old.

akciókat a köztársasági Spanyolország védelmére. Nem tettek semmit a blokád megszüntetése érdekében. Az Amszterdami Szakszervezeti Internacionáléval 1937 márciusában Londonban tartott közös konferenciájukon arra az ígéretre szorítkoztak, hogy „felrázzák a világ közvéleményét",[148] holott a spanyol szocialisták fegyvert követeltek. A Spanyol Szocialista Párt a határozat elleni tiltakozásul elhagyta a konferenciát.

Számolva egyrészt a nemzetközi munkásosztály elszántságával, hogy segítsen Spanyolországnak, másrészt pedig a német intervenció további fokozódásával (Alméria bombázása német hadihajók által), a Komintern 1937 nyarán újból javaslatot tett a kommunisták és a szocialisták közös fellépésére. A közvélemény nyomására a Szocialista Munkásinternacionálé vezetői beleegyeztek abba, hogy találkozzanak a KIVB képviselőivel. A Franciaországban 1937 június–júliusában megtartott tárgyalások több közös akcióit illetően megegyezésre vezettek.[149] De a reformista vezetők papírrongynak tekintették a megegyezést, s csak ruhával, élelmiszerrel és gyógyszerrel voltak hajlandók segíteni a köztársaságiakat. Szavakban fogadkozva, hogy szolidárisak a Spanyol Köztársasággal, e vezetők, akik több országban is kormánypozíciókkal rendelkeztek, valójában elutasították a köztársaság érdekeinek a védelmét. A „be nem avatkozás" politikáját követő Blum-kormány ténylegesen blokád alá helyezte a Spanyol Köztársaságot és lezárta a határt. Ez nehéz helyzetbe hozta a köztársaságot. A belga kormány feje, a szocialista Spaak, serkentette a nemzetközi brigádok harcosainak az üldözését. A szocialista miniszterek a Népszövetségben lényegében felléptek az ellen, hogy szankciókkal sújtsák a spanyolországi fasiszta agresszorokat. Elutasítva az akcióegységet a Spanyol Köztársaság megsegítésére, a szociáldemokrácia vezetői súlyos csapást mértek a népfrontpolitikára. Csak a Kommunista Internacionálé és a nemzetközi kommunista mozgalom volt mindvégig hű a kölcsönös testvéri segítség nemzetközi elveihez a fasizmus és a háború elleni harcban.

A Komintern óriási munkát végzett a nemzetközi munkásosztály segélymozgalmának megszervezésére a kínai nép felszabadító harca vonatkozásában is. A KIVB több határozatot hozott e kérdésben. „A spanyol és a kínai nép megsegítéséről" című, 1937. október 3-án kelt irányelveiben a KIVB Titkársága a kínai nép támogatására a kommunista pártok egész akcióprogramját fejtette ki.[150] 1937. október 15-én a KIVB

148 Bulletin des Internationalen Gewerkschaftsbundes, 1937. 11. sz. 4. old.
149 Kommunyisztyicseszkij Internacional, 1937. 8. sz. 87. old.
150 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1225. l. 141–142.

határozatot hozott arról, hogy felhívással fordul a reformista internacionáléhoz és valamennyi háborúellenes szervezethez a kínai néppel való szolidaritás és segítség ügyében. A KIVB Titkársága 1937 decemberében újból tárgyalt egy ilyen kampányról, s jóváhagyta az Amerikai Egyesült Államok, Anglia, Hollandia és más országok kommunista pártjainak kezdeményezését, a Kína Barátainak Bizottsága létrehozását. Ez a bizottság nagy szerepet játszott a kínai népnek való pénzgyűjtésben, a szolidaritási kampány szervezésében, a japán áruk bojkottálásában.

Óriási segítséget nyújtott a kínai népnek a Szovjetunió. Nemcsak érzelemdús morális támogatásról volt szó; a szovjetek országa 1937 augusztusában megnemtámadási szerződést írt alá a Kínai Köztársasággal, s ezáltal megsokszorozta a kínai nép reményét az imperialisták elleni harc sikerében. A szerződés elősegítette az imperialistaellenes egységfront megvalósulását Kínában. Ugyanakkor a Szovjetunió nagyösszegű hitelt nyújtott Kína kormányának fegyvervásárlásra. Az óriási kiterjedésű kínai frontokon szovjet katonai tanácsadók működtek, s néhány önkéntes repülőosztag is.

A Komintern nemzetközi szekcióinak mozgósítása a fasizmus és a háború ellen

A fasizmus és a háború elleni munkás-egységfrontért és népfrontért folytatott harcra a Kommunista Internacionálé a hozzá csatlakozott nemzetközi szervezeteket is mozgósította: a Profinternt, a Kommunista Ifjúsági Internacionálét, a Sportinternacionálét, a Nemzetközi Vörössegélyt.

A Komintern VII. kongresszusa után a Vörös Szakszervezeti Internacionálénak nem volt fontosabb feladata annál, mint hogy a szakszervezeti egységet megvalósítsa a tőkésországokban a fasizmus és a háború ellen, a munkások gazdasági követeléseinek kielégítéséért és jogaik kibővítéséért. Az ilyen szakszervezeti egység, mint Franciaországban is bebizonyosodott, megnöveli a proletariátus harci erejét. Ezért a Komintern Végrehajtó Bizottsága a Profinternnek azt javasolta, hogy összpontosítsa erőfeszítéseit a szakszervezeti egységért folytatott harcra mind nemzeti, mind pedig különösen nemzetközi méretekben.

1936 júniusában, amikor több ország vörös szakszervezetei már beléptek a reformista szakszervezetekbe, s más országokban is hasonló irányú fejlődés mutatkozott, a KIVB titkársága úgy határozott, hogy a Profintern feladata Nemzetközi Egységbizottság létrehozása lesz, amely a már meglevő egységes szakszervezetekre vagy egyesült szakszervezeti központokra támaszkodik. „A Profintern tevékenységének Nemzetközi

Szakszervezeti Egységbizottság létrehozására kell összpontosulnia" – mondotta a határozat.[151]

1937-ben a Vörös Szakszervezeti Internacionálé, amely a nemzetközi szakszervezeti mozgalomban oly sokat tett a forradalmi erők egyesítéséért, gyakorlatilag megszüntette tevékenységét, tekintettel arra, hogy szekcióinak túlnyomó többsége egyesült a reformista tömegszervezetekkel vagy belépett e szakszervezetekbe. 1937 decemberében a Profintern apparátusát is felszámolták.[152] Ily módon a Komintern és a Profintern nagy engedményt tett az Amszterdami Internacionálénak, őszintén megkönnyíteni törekedve a szakszervezeti világmozgalom egységének útját.

A Profintern tevékenységének megszűnésével kapcsolatban a szovjet szakszervezetek, amelyek a Profintern legnagyobb szervezetét alkották, kinyilvánították, hogy belépnének az Amszterdami Szakszervezeti Internacionáléba, csupán egy feltételt állítanak fel: az Internacionálénak következetes harcot kell folytatnia a fasizmus és a háború ellen. A reformista szakszervezeti vezetők az egységtörekvéstől áthatott tömegek nyomása alatt manőverezni kezdtek. 1937 őszén delegációt küldtek Moszkvába, hogy a szovjet szakszervezeteknek az Amszterdami Internacionáléba való belépéséről tárgyaljanak. De Citrine, Schevenels és más reformista szakszervezeti vezetők, az egység ellenségei, meghiúsították a megegyezést.

A Komintern VII. kongresszusa után a Kommunista Ifjúsági Internacionálé VI. kongresszusa (1935 szeptember–október) fontos következtetésre jutott: a fasizmus és a háború elleni harc megköveteli a kommunista ifjúsági szövetségek jellegének a megváltoztatását. Azt a feladatot tűzték ki, hogy e szövetségeket a dolgozó ifjúság tömegszervezeteivé változtassák át, amelyek nemcsak meggyőződéses, „kész kommunistákat" egyesítenek, hanem mindazokat, akik rokonszenveznek a kommunizmussal vagy el akarják azt sajátítani. A KIVB Titkárságának 1936 márciusi ülésén a következőképpen határozták meg a KII feladatait: „Az ifjúság kommunista szervezeteit a dolgozó ifjúság széles tömegszervezeteivé kell átváltoztatni, pártonkívüli, de a dolog lényegét tekintve forradalmi szervezetekké."[153] Egy ilyen mag körül a leggyorsabban alakulhatott ki az ifjúság valamennyi antifasiszta szervezetének egységfrontja. Ezt az általános irányvonalat szervezeti változtatásokkal is megerősítették, s szélesebbre tárták a kommunista ifjúsági szövetségek kapuit.

151 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1095. l. 66.
152 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1230. l. 89.
153 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1079. l. 586.

Kedvezőbb kiinduló pozíciók jöttek létre az antifasiszta dolgozó ifjúság egyesüléséhez. Spanyolországban összeolvadt a kommunista és a szocialista ifjúsági szövetség, s 1936 áprilisában létrejött az egyesült szocialista ifjúsági szövetség, amely azután a fasizmussal szembeni ellenállás fontos erejévé vált. 1936 júliusában Lettországban is egyesült a kommunista és a szocialista ifjúsági szövetség. Több országban (Franciaországban, Belgiumban, Bulgáriában stb.) az antifasiszta irányzatú ifjúsági szervezetek megegyeztek a közös cselekvésben. A kommunista ifjúsági szövetség sok helyen kapcsolatot és együttműködést teremtett a munkás-farmer és a katolikus ifjúsági szervezetekkel, s felhasználta a kapcsolatokat arra, hogy kibontakoztassa az ifjúság harcát a fasizmus és a háború ellen. Annak ellenére, hogy a Szocialista Ifjúsági Internacionálé vezetői nemzetközi méretekben elutasították az akcióegységet a KII-vel, a KII új politikája az ifjúság mind nagyobb tömegeit vonta be a fasizmus és a háború elleni harcba.

A Komintern az antifasiszta tömegpropagandára mozgósította a Sportinternacionálét, a Nemzetközi Vörössegélyt, a Forradalmi Színházak Nemzetközi Szervezetét, a Szovjetunió Barátainak Társaságait is. Ezek átszervezését azonos céllal valósították meg; hogy megkönnyítsék a tömegmunka kibontakoztatását, hogy felserkentsék a fasizmus és a háború ellen a nemzetek legjobb erőit.

A Szovjetuniónak mint a forradalmi világmozgalom bástyájának megerősödése

A Kommunista Internacionálé politikájának szilárd támasza volt a Szovjetunió. E támasz szerepe különösen jelentőssé vált akkor, amikor az imperialista reakció és a fasizmus teljes gőzzel haladt a világháború felé, s amikor az antifasiszta és antimilitarista harc még nem volt elég erős ahhoz, hogy elhárítsa a pusztító háború és a fasiszta leigázás szörnyű veszélyét. A Szovjetunió sokoldalú megerősödésétől most minden korábbinál nagyobb mértékben függött a forradalmi világmozgalom sorsa.

A Szovjetunió Kommunista Pártja, a szovjet dolgozók tudatában voltak e nagy történelmi felelősségnek. Nem sajnálták erőfeszítéseiket a szocialista társadalom építésében. 1937-ben teljesítették a második ötéves tervet. Az iparban, a mezőgazdaságban és a kereskedelemben osztatlanul uralkodóvá váltak a szocialista termelési viszonyok. Az ország újabb óriási előrelépést tett az ipari fejlődésben. Gyorsan növekedtek az újonnan létrehozott iparágak, különösen azok, amelyeknek elsőrendű fontosságuk volt a honvédelemben. A szocialista ország katonai és gazdasági hatalma biztosítéka volt annak, hogy a világban a szocializmus ügyét nem fojthatják vérbe az imperialista agresszorok. A lenini párt, a szov-

jet nép teljesítette nemzetközi kötelességét azzal, hogy a Szovjetuniót a szocializmus és a béke hatalmas erődjévé változtatta.

1936 végén elfogadták az alkotmányt, amely tükrözte a szocializmus győzelmét a Szovjetunióban, s törvényben rögzítette a szovjet dolgozók vívmányait és jogait. 1938-ban hozzáláttak a harmadik ötéves terv megvalósításához.

A Szovjetunióban erre az időre az emberek új nemzedéke nőtt fel, amelyet a kommunista párt a szocializmus iránti odaadás, az internacionalizmus és a népek testvériségének szellemében nevelt. E nemzedék készen állott arra, hogy önfeláldozóan megvédelmezze a szovjethatalomnak és a világ felszabadító mozgalmának a vívmányait.

A szocializmus megszilárdítása a Szovjetunióban, az ország iparosítása, katonai erejének megnövelése, a mezőgazdaság kollektivizálása, a dolgozók erkölcsi-politikai egységének a megvalósítása – azaz a szocializmus első országának belső megerősítése – az SZKP nagy hozzájárulása volt a nemzetközi kommunista mozgalom ügyéhez, az egész világ forradalmi és demokratikus erőinek jövendő győzelmeihez.

A szovjetország nemzetközi téren is a forradalmi és a demokratikus erőket tömörítő legfontosabb tényezőként lépett fel. Európában kollektív biztonsági rendszer létrehozására és a Népszövetségnek mint az agresszorok útjában álló egyik akadálynak a megerősítésére törekedett.

A kommunista pártok nehézségei a fasizmus és a háború elleni harcban

A Komintern politikájának útjában jelentős nehézségek állottak. 1938-tól kezdett világosan megmutatkozni, hogy az imperialista reakció, a fasizmus és a háború erői, amelyek több országban három-négy éven keresztül kénytelenek voltak védekezni és visszavonulni, kezdték újból szorongatni a munkás- és a demokratikus mozgalmat. Rendkívül éles harc folyt a két tábor között a jobb pozíciókért a közeledő világméretű összeomlás előtt. S a tőkésországok dolgozói e harcban több oknál fogva hátrányosabb helyzetben voltak ellenségeiknél.

A jobboldali szociáldemokrácia nem tartotta lehetségesnek, hogy megszakítsa együttműködését a burzsoáziával, ezért mindinkább támadta a munkás-egységfront és a népfront politikáját. Szétrombolta ezt az egységet ott, ahol már létrehozták. Ez történt Franciaországban. A nagyburzsoázia által szervezett gazdasági diverzióknak, a tőke óriási méretű külföldre szökésének, a reakció politikai zsarolásának hatása alatt a radikális és a szocialista párt vezetői, akiket mindezen felül még a népfront fejlődésének a perspektívája is rémített, a monopolisták előtti kapituláció útjára léptek. A népfrontprogram megvalósításában bekövetkezett „szü-

netet" követően elkezdődtek a bomlasztási akciók a népfronton belül. A belülről aláásott, kívülről pedig a reakciós burzsoázia által támadott franciaországi népfrontot 1938-ban szétrombolták.

A szociáldemokrácia jobboldali vezetői mindenütt elzárkóztak az új demokráciáért folytatandó harctól. A gazdasági és a társadalmi élet állami szabályozása fokozásának terveit melengették, azt remélve, hogy ily módon elkerülhetik a fenyegető veszélyeket.

Az antifasiszta, háborúellenes erők egyesítését akadályozta az imperialisták szovjetellenes megegyezése, ami akcióik bizonyos konszolidálására vezetett. Sok ország imperialista burzsoáziájának köreiben ebben az időben felülkerekedtek a fasisztabarát elemek, fokozódott a törekvés, hogy a Szovjetunió megsemmisítése árán megegyezzenek Hitlerrel.

A félelem a Szovjetunió növekvő erejétől, több országban a népfronttól, a forradalmi mozgalom fellendülésétől, s a rettegés a népi hatalom lehetséges győzelmétől Spanyolországban – mindez Hitler karjaiba taszította a burzsoáziát. A világméretű összeütközés közeledtekor az imperialista burzsoázia arra törekedett, hogy Hitlerrel menjen együtt a Szovjetunió ellen, a forradalmi és demokratikus világmozgalom ellen.

Az imperialista reakció és a fasizmus újabb támadása sok eseményben jutott kifejezésre: a spanyolországi német–olasz intervenció fokozódásában, a dolgozók több akciójának sikertelenségében Franciaországban és más országokban, a rendszer fasizálásában egy sor kis országban. Romániában például 1938-ban a királyi diktatúra bevezetése döntő lépést jelentett az ország fasizálásának, a fasiszta Németország csatlósává változtatásának az útján.

A szovjetellenes imperialista megegyezés politikája a müncheni egyezményben érte el csúcspontját, amelyet 1938 szeptemberében négy hatalom – Németország, Anglia, Franciaország és Olaszország – képviselői kötöttek. Ez az egyezmény kiszolgáltatta Csehszlovákiát a német fasiszta agresszoroknak, ezeket egyben a Szovjetunió megtámadására ösztönözve. Tíz európai ország, az Egyesült Államok és Kanada kommunista pártjai közös nyilatkozatukban azonnal kijelentették, hogy „a müncheni árulás nem mentette meg, hanem veszélybe sodorta a békét, mert az egész világon csapást mért a béke erőire és felbátorította a fasisztákat..."[154]

A müncheni egyezmény rendkívül nehéz helyzetbe hozta a Spanyol Köztársaságot. A német–olasz fasiszták nemcsak teljes cselekvési szabadságot kaptak a Spanyol Köztársaság megfojtására, hanem Anglia, Franciaország és az Amerikai Egyesült Államok vezető körei részéről köz-

154 Kommunyisztyicseszkij Internacional, 1938. 10. sz. 126. old.

vetlen támogatást is. Számos ország úgynevezett demokratikus kormányai és a szociáldemokrácia jobboldali vezetői közömbös nézői maradtak a Spanyol Köztársaság leverésének.

München súlyos csapást jelentett a nemzetközi munkásmozgalomra és különösen a háborúellenes mozgalomra. A müncheni egyezmény zöld utat adott a fasiszta agressziónak, és valamennyi reakciós erőt felbátorította a proletariátus és a demokratikus erők elleni harcában. Világossá vált, hogy a tőkésországokban a fasizmussal való döntő összeütközés előestéjén a munkásosztály és valamennyi dolgozó szempontjából kedvezőtlen és nehéz helyzet alakult ki.

Ebben a nyugtalanító időszakban a Komintern több ízben leleplezte a Szovjetunió elleni imperialista összeesküvést, s a kommunista pártokat a fasiszta agresszorokkal szembeni ellenállás kibontakoztatására orientálta. A KIVB Titkársága 1939. június 14-i irányelveiben – „Új helyzet Csehszlovákiában és a párt feladatai" címmel – megállapítja: a hitleristák a megszállt Csehszlovákiában egy egész nép megsemmisítésének a politikáját folytatják; most a kommunista pártnak az a feladata, „hogy megszervezze a nép ellenállását"; a kommunistáknak a nemzeti ügy harcosaiként kell fellépniük, az ellenállás legmegfelelőbb és legcélszerűbb formáit választva. Az ellenállás feladataiból az következik – mondották az irányelvek –, hogy nemzeti egységfrontokban kell egyesíteni a népi erőket a munkásoktól és a parasztoktól kezdve a városi kispolgári rétegeken keresztül egészen a burzsoáziának azokig az elemeiig, amelyek a német nyomás következtében hajlandók lemondani kapituláns vonalukról... s készek a néppel együtt a német fasiszta erőszak visszaverésének vonalára lépni."[155] A KIVB több közép-európai ország, a balkáni országok és Skandinávia kommunista pártjainak is irányelveket adott az ellenállásra.

Az imperialisták összeesküvése a Szovjetuniót 1939 nyarán választás elé állította: vagy elszigetelődik a szovjet népet mind nyugatról, mind keletről háborúval fenyegető imperialista világfronttal szemben, vagy időlegesen lélegzethez jut azáltal, hogy elfogadja a német kormány javaslatát megnemtámadási szerződés megkötésére. A szerződést aláírták. Nem mindenki ismerte fel azonnal a szovjet kormány e külpolitikai lépésének okait és motívumait. A paktum kezdetben még a kommunista pártok soraiban is bizonyos értetlenséget váltott ki. Több esetben bonyolulttá vált a kommunisták helyzete a német fasizmus elleni harcban. De a paktum megkötése megakadályozta az imperialista hatalmak szovjetellenes egységfrontjának kialakulását, bizonyos időre elhalasztotta a Szov-

155 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1282. l. 99., 101–102.

jetunió elleni hitlerista támadást, és a szovjet népnek lehetővé tette, hogy ezt az időt az ország további megerősítésére használja fel. Ugyanakkor a paktum megsemmisítő csapást mért a müncheni megegyezésre. Elhárult az a veszély, hogy az események a legkedvezőtlenebb irányban fejlődnek, s valamennyi imperialista hatalom egyesül a Szovjetunió ellen.

Voltak problémák magában a kommunista mozgalom irányító szervében is. A KIVB Elnökségének és Titkárságának 1936–1939. évi sok határozatában, a trockizmus veszélyére és a kommunista pártok soraiban tapasztalható ellenséges tevékenységre vonatkozó helyes figyelmeztetések mellett, előfordult a nem kommunista politikai erők helytelen értékelése is. Az ellenséges szervezetekhez soroltak egyes olyan szervezeteket, amelyekkel a kommunista pártok előzően együttműködtek. Ez elősegítette a szektás tendencia erősödését, s arra ösztönzött, hogy csökkentsék vagy szűkítsék a széles antifasiszta szövetségek politikáját, amelyet a Komintern oly határozottan folytatott. Bonyolította a helyzetet az a körülmény, hogy a szociáldemokrácia vezetése sok országban nyíltan a munkásegységfrontpolitika és a népfrontpolitika meghiúsításának útjára süllyedt. Ez pedig elkerülhetetlenül arra vezetett, hogy a Komintern ismét élesebben bírálta a szociáldemokrácia politikáját.

Nehézségek merültek fel ebben az időben a kommunista mozgalomban Sztálin személyi kultuszával s az ezt mind a Szovjetunióban, mind a Kominternben kísérő negatív jelenségekkel kapcsolatban.

Sztálinnak nagy érdemei voltak a szocializmusért és a kommunista mozgalom egységének megszilárdításáért folytatott harcban. De a kollektív vezetés lenini elveinek Sztálin személyi kultuszával kapcsolatos megsértése, a szocialista törvényesség megsértése, a pártot és a népet híven szolgáló emberekkel szemben alkalmazott törvénytelen eljárások kárt okoztak a szovjet társadalomnak. Teljesen nyilvánvaló, hogy a nemzetközi imperializmus fondorlatai, a tőkés körülzárás viszonyai, a trockisták ellenforradalmi támadásai feszültté tették a légkört az országban, s ez a párt nagyobb összeforrottságát követelte meg. Ilyen feltételek között nem kevés becsületes pártembert, szovjet- és katonai funkcionáriust alaptalanul vádoltak meg államellenes bűncselekményekkel.

Sztálin személyi kultuszának negatív következményei a Kommunista Internacionálét, kádereit, politikájának több aspektusát is érintették. A trockizmus, az imperialista hatalmak javára végzett kém- és összeesküvő tevékenység vádjával 1937–1938-ban hajszát indítottak a nemzetközi kommunista mozgalom néhány kiemelkedő személyisége, több kommunista párt vezetői ellen.

Mindezeket a negatív jelenségeket a szocializmus ellenségei kihasz-

nálták; ezekre hivatkozva támadást intéztek a szocialista társadalmi rendszer és a kommunista pártok ellen; a jobboldali szocialisták fokozták szakadár tevékenységüket a munkásmozgalomban.

Azoknak az éveknek bonyolult viszonyai között Lengyelország Kommunista Pártját alaptalanul megvádolták, hogy vezetése az osztályellenség kezébe került. E vád alapján a KIVB Elnöksége 1938 augusztusában határozatot hozott a párt feloszlatásáról.[156] A határozat azt állította, hogy a reakció a munkás-, a nemzeti demokratikus és a kispolgári szervezetekben fiktív szakadásokat szervezett, és a kommunista pártba átlépő elemek révén becsempészte oda a maga ügynökeit. Nem titok, hogy a reakció több országban valóban ezt az utat is igyekezett felhasználni, hogy beküldje ügynökeit a pártba. De az arra való hajlandóság, hogy a kommunista pártokhoz közeledő sok csoportban álcázott ellenségeket lássanak, szűkítette a kommunista politika lehetőségeit. Lengyelország Kommunista Pártjának feloszlatása, annak ellenére, hogy a KIVB röviddel később egy csoportot alakított a párt újjászervezésére, majd ideiglenes vezető központot is létesített, ebben az országban súlyos csapást mért a munkásmozgalomra. Még előbb ténylegesen feloszlatták Lettország Kommunista Pártjának a vezetőségét.

Az a tény, hogy a Komintern tevékenységében ezekben az években negatív jelenségek is előfordultak, nem homályosíthatja el e szervezet nagy történelmi jelentőségét. A Komintern a dolgozók antifasiszta és háborúellenes harcának a középpontjában állott, erre a harcra lelkesítette őket; utat mutatott a tömegeknek leggonoszabb ellenségük, a fasizmus szétzúzására, utat mutatott a társadalmi haladás felé.

*

A Kommunista Internacionálé tevékenysége az 1934–1939-es években, különösen pedig a munkás-egységfront és a népfront terén szerzett tapasztalatai, történetének egyik legfontosabb időszakát alkotják. A Komintern

156 1956 februárjában a Szovjetunió Kommunista Pártja, a Lengyel Egyesült Munkáspárt, az Olasz Kommunista Párt, a Bolgár Kommunista Párt, Finnország Kommunista Pártja képviselőinek az aláírásával nyilatkozatot tettek közzé, amelyben kijelentették, hogy Lengyelország Kommunista Pártjának a feloszlatása alaptalan volt. E nyilatkozat visszaállította Lengyelország Kommunista Pártja forradalmi múltjának a becsületét. „A lengyel kommunisták – mondja egyebek között a nyilatkozat – a kommunista párt feloszlatása után is aktív harcot folytattak a lengyel tőkések és földbirtokosok fasiszta diktatúrája ellen, a hitleri agresszió növekvő veszélye ellen, felhasználva a munkás- és paraszt tömegmozgalom minden létező szervezeti formáját." (Pravda, 1956. február 21.)

politikája ebben az időszakban hatalmas osztálycsatákban, erős antifasiszta mozgalomban testesült meg. A munkás-egységfront és a népfront érzékeny csapásokat mért a fasizmusra, kialakítva egyben a feltételeket a forradalmi világmozgalom későbbi fellendüléséhez.

A Komintern és a kommunista pártok harca a munkás-egységfrontért és a népfrontért nemcsak igazolta a Komintern VII. kongresszusán kidolgozott stratégiai-taktikai vonalat, hanem gazdagította is, megnyitva a tőkésországok dolgozói előtt a perspektívát, hogy a demokráciáért folytatott harcon keresztül előrehaladjanak a szocializmushoz. E perspektíva megértése egy egész történelmi időszakra felfegyverezte a kommunista és a munkásmozgalmat.

Az 1934–1939-es évek harcai megnövelték a munkásosztály szerepét a társadalmi és a politikai életben, megszilárdították a munkásosztályt mint az általános demokratikus követelésekért, a népek nemzeti érdekeiért folytatott harc vezető erejét. A kommunista pártok ebben az időszakban több országban számottevő politikai tényezőkké váltak, elnyerték a tömegek támogatását. Kevés kivétellel az egész világon megerősödtek.

A Lenin és a Komintern által kidolgozott, a gyarmati és a függő helyzetben levő országok kommunista pártjai által megvalósított imperialistaellenes egységfront-politika volt az egyedül helyes út az elnyomott nemzetek valamennyi antiimperialista erejének az egyesítésére. E politika hozzájárult a gyarmatosítók elleni harci front kiszélesítéséhez és megszilárdításához, s lerakta a nemzeti felszabadító forradalmak jövendő győzelmének alapjait.

A forradalmi és demokratikus mozgalomnak egy mederbe terelése a fasizmus és a háború ellen nemcsak az 1934–1939-es évek osztálycsatáinak sorsára volt óriási jelentőségű. Egyidejűleg előkészítette a világ munkásait és elnyomott népeit a fegyveres összecsapásra a fasizmussal és az imperializmussal, s az együttműködésre a Szovjetunióval e történelmi jelentőségű csatában.

HATODIK FEJEZET

A KOMMUNISTA PÁRTOK AZ ANTIFASISZTA KÜZDELEM ÉLÉN. A KOMINTERN FELOSZLATÁSA

1939. szeptember 1-én a hitleri Németország megtámadta Lengyelországot. Kirobbant a második világháború, s ez megváltoztatta a nemzetközi helyzetet és a forradalmi világfolyamat feltételeit. Elkezdődött az emberiség történelmének egyik legnehezebb időszaka.

A fasiszta Németország leigázta Európa országainak többségét, és hozzálátott rabló „új rendjének" bevezetéséhez. A leigázott népeknek harcot kellett indítaniuk nemzeti függetlenségük visszaszerzéséért. Agresszív terveinek további megvalósításaképp a hitleri Németország hitszegően megtámadta a Szovjetuniót, célul tűzve ki a béke és a szocializmus bástyájának megsemmisítését, amely világuralmi terveinek megvalósításában a fő akadály volt.

Már a népek valamennyi forradalmi és demokratikus vívmányát, nemzeti függetlenségüket, sőt életüket is halálos veszély fenyegette, amikor a kommunista párt vezette Szovjetunió az antifasiszta erők élére állott, s ezzel biztosította a hitlerista koalíció szétzúzását. A Szovjetunió döntő mértékben járult hozzá a népek felszabadításához a fasiszta rabság alól. Győzelmei több országban kedvező feltételeket teremtettek a népi demokratikus forradalmak kibontakozásához, a szocialista világrendszer létrejöttéhez, az imperializmus által elnyomott népek felszabadító mozgalmának fellendüléséhez. Ez az SZKP által folytatott lenini politika történelmi igazságának legfényesebb bizonyítéka volt.

A háború éveiben az antifasiszta harcban igen megnövekedett a néptömegek szerepe, a munkásosztály szerepe a haladó népi mozgalmakban. Az antifasiszta harc vezető osztálya a nemzetközi proletariátus volt, s maga körül egyesítette az antifasiszta, demokratikus hazafias érzelmű rétegeket és csoportokat. A munkásosztályt előkészítette erre a szerepre a demokráciáért és a szocializmusért folytatott egész korábbi harc, amelyet a kommunisták szerveztek meg.

A háború időszakában, amely a világ szabadságszerető népeinek legsúlyosabb megpróbáltatása volt, a nemzetközi kommunista mozgalom a

legkövetkezetesebben és a legelszántabban folytatta antifasiszta harcát. A kommunista pártok álltak az ellenállási mozgalom élén, ők voltak e mozgalom szervezői és lelkesítői. A fasizmus elleni harcban a kommunisták a nép jogainak és szabadságának leghívebb védelmezőiként, a legszilárdabb hazafiakként, a haladás ügyének legbátrabb harcosaiként tevékenykedtek. Tekintélyük ezért óriási mértékben megnövekedett. A háború végére a nemzetközi kommunista mozgalom új, magasabb szintre emelkedett, igen fontos nemzetközi politikai tényezővé vált.

A kommunista mozgalom azért játszhatott ilyen nagy szerepet az antifasiszta harcban, mert erre felkészítették a Kommunista Internacionálé vezetésével szerzett tapasztalatai. Közülük a legfontosabbak a munkásegységfrontért és a népfrontért folytatott küzdelemben gyűjtött gazdag tapasztalatok voltak. A kommunisták négymilliónyi hadserege, melynek fő osztagát a szovjet kommunisták alkották, éretten és harcképesen fogadta a háborút. A bonyolult, olykor gyorsan változó feltételek között a kommunista mozgalom gyorsan haladt előre, s a harc során valamennyi antifasiszta erő élére került.

A Komintern és a kommunista pártok a második világháború első szakaszában (1939 szeptember–1941 június)

A háború jellege és a kommunista pártok viszonya a háborúhoz

A második világháború kitörése és kibontakozása a kommunista világmozgalmat az elé a feladat elé állította, hogy meghatározza a háború jellegét és saját viszonyát hozzá. „A háború jellegének tisztázása – mondotta Lenin – a marxista számára elengedhetetlen feltétele annak, hogy meghatározhassa a viszonyát hozzá. A háború jellegének tisztázásához pedig mindenekelőtt az szükséges, hogy megállapítsuk, milyen objektív feltételek, milyen konkrét helyzet szülte az adott háborút. E háborút abba a történelmi környezetbe kell helyezni, amelyből ered, s csakis akkor lehet a hozzá való viszonyt meghatározni."[1] Lenin különösen fontosnak tartotta, hogy a háború jellegének tisztázásához a háborút „kapcsolatba hozzák az adott állam, az államok adott rendszere, az adott osztályok megelőző politikájával".[2] Emellett azt követelte, hogy mindkét hadviselő csoport politikáját hosszú időszakra vonatkozólag tanulmányozzák, nehogy véletlenekre hagyatkozzanak, nehogy egyes példákat ragadjanak ki. Lenin óva intett a háború jellegének leegyszerűsített megközelítésétől. A következőt írta: „A háborúk rendkívül tarka, változatos, bonyolult valamik. Nem szabad általános sablonnal közelíteni hozzájuk."[3]

A második világháborúhoz, ugyanúgy, mint az elsőhöz, a kapitalista országok egyenlőtlen fejlődésének törvénye vezetett az imperializmus idején. Az imperialisták közötti ellentétek nagymértékű kiéleződésének, a piacokért, a nyersanyagforrásokért, a tőkebefektetési szférákért folytatott harcnak a következménye volt. Kitöréséért a legnagyobb tőkéshatalmak uralkodó osztályai viselik a felelősséget.

Mindazonáltal, bár az első és a második világháborút azonos okok idézték elő, az utóbbi háború olyan helyzetben jött létre, amely gyökere-

1 *Lenin:* Polnoje szobranyije szocsinyenyij. 26. köt. 27. old.
2 Ugyanott, 32. köt. 82. old.
3 Ugyanott, 49. köt. 369. old.

sen különbözött a negyedszázaddal előbbi helyzettől. A második világháború kitörésekor a kapitalizmus már nem volt mindent átfogó rendszer, már létezett és erősödött a világ első szocialista állama, a Szovjetunió. A világ két ellentétes társadalmi rendszerre való széthasadása azt eredményezte, hogy létrejött a korszak új, fő, döntő ellentéte, a növekvő szocializmus és a halódó kapitalizmus ellentéte. Az imperialisták közötti ellentmondások már nem alkották a világpolitika egyedüli tényezőjét. A két szemben álló társadalmi rendszer közötti mélyreható ellentéttel kölcsönhatásban fejlődtek. Ez az ellentét odavezetett, hogy a két, egymással ellenségeskedő kapitalista csoportosulás ugyanakkor megsemmisíteni igyekezett a Szovjetuniót és visszaállítani a tőkés világ egykori hegemóniáját. A Szovjetunió léte, növekedése, erősödése, példájának az egész világ dolgozóira gyakorolt hatása miatt a tőkés világ vezetői rémületbe estek. Egyesítette őket az a vágyuk, hogy véget vessenek a világ első szocialista államának. Csakhogy ez a közös kívánságuk, a két ellentétes rendszer közötti antagonisztikus ellentmondás nem szüntette meg a tőkés rendszeren belüli ellentéteket.

A második világháború sajátossága abban is állott, hogy e háborúban nem egyszerűen a világ újrafelosztásáról volt szó, mint 1914–1918-ban. A hitleri Németország vezette fasiszta csoport a világuralom megvalósítását és egész népek leigázását, sőt megsemmisítését tűzte ki célul. A fasiszták vissza akarták fordítani az emberiség történelmét, a társadalmi haladás folyamatát. Ez a tőkés rendszer általános válságának nagymértékű kiéleződéséről tanúskodott. A Kommunista Internacionálé több ízben felhívta erre a néptömegek figyelmét, s a VII. kongresszus határozataiban rámutatott a fasizmus óriási veszélyére „a munkásosztály és minden vívmánya szempontjából, a dolgozók és elemi jogaik, a béke és a népek szabadsága szempontjából".[4]

A politikai erők csoportosulásának sajátos jellegéből, a fasiszta agresszorok céljainak és feladatainak sajátosságaiból következett, hogy kezdettől fogva megvoltak a népek igazságos, antifasiszta felszabadító háborújának a lehetőségei.

De ezzel az objektív tendenciával szemben állott egy másik, a nyugati hatalmak uralkodó köreinek politikájában kifejezésre jutó tendencia. Az imperialisták egymás közötti ellentmondásaikat a Szovjetunió rovására igyekeztek megoldani. Nem folytattak aktív harcot a hitleri Németország ellen, s mindent elkövettek annak érdekében, hogy a Szovjetunió

4 Rezoljucii VII Vszemirnovo kongressza Kommunyisztyicseszkovo Internacionala. Moszkva 1935. 15. old.

elleni agresszióba taszítsák. Ez az irányzat öltött testet az agresszor bátorításának mücheni politikájában, amelynek sugalmazói akadályozták a népek antifasiszta harcát. Ily módon két tendencia hatott, amelyek mindegyike különbözőképpen befolyásolta a kialakulóban levő háború jellegét.

Az első világháborútól eltérően a második világháború nem hirtelen, hanem fokozatosan kezdődött. A fasiszta Olaszország betörése Etiópiába, a fasiszta hatalmak intervenciója Spanyolországban, Japán támadása Kína ellen, Ausztria, majd Csehszlovákia meghódítása a hitleri Németország által – a fasiszták ezen agresszív cselekedetei alkották a láncolatot, melynek során mind magasabbra csapott az új világháború lángja.

Ezekre az agressziókra a népek nemzeti felszabadító harccal válaszoltak. A német és az olasz fasizmus, a japán militarizmus ellen vívott harcuk a leigázás ellen, a nemzeti függetlenségért és a demokráciáért folytatott igazságos harc volt.

A hitleri Németország Lengyelország ellen intézett támadása betetőzte a második világháborúba való belecsúszás folyamatát. E háború a fasiszta agresszió áldozatává vált Lengyelország részéről az első naptól fogva igazságos, felszabadító, antifasiszta háború volt. A lengyel kommunisták megértették ezt, és részt vettek hazájuk védelmében a hitleri invázió ellen. Franciaország és Anglia hadat üzent Németországnak, azzal az indokkal, hogy korábbi kötelezettségeiknek megfelelően segítséget kell nyújtaniuk Lengyelországnak. De ezeknek az országoknak az uralkodó körei egyáltalán nem akarták a háborút mint antifasiszta háborút folytatni. Azt remélték, hogy Hitler, szétzúzva Lengyelországot, tovább menetel kelet felé, s nem fordul nyugatra. Az angol–francia uralkodó körök meg akartak alkudni Hitlerrel, hogy a Szovjetunió ellen irányítsák a második világháborút. E politikájukat a hitleri agresszió elleni kormánynyilatkozatokkal ügyesen álcázták, s ezért az angol és a francia imperialista burzsoázia politikájának igazi jellege a tömegek előtt még nem volt világos.

Franciaország és Anglia kommunista pártjai a háború megítélésében abból a tényből indultak ki, hogy ezt a háborút a sok ország és nép leigázására törekvő hitleri Németország robbantotta ki, s ezért mindent meg kell tenni annak érdekében, hogy valóban antifasiszta, nemzeti felszabadító háborúvá váljék. A francia és az angol kommunisták arra törekedtek, hogy mozgósítsák a néptömegeket, nyomást gyakoroljanak országaik uralkodó köreire, s arra kényszerítsék őket, hogy ne szavakban, hanem a valóságban folytassanak antifasiszta háborút. Arra számítottak, hogy a tömegek nyomása majd elmozdítja a reakciós kormányokat, és a háborúban az antifasiszta felszabadító tendenciák kerekednek felül.

A Francia Kommunista Párt még a háború megindulása előtt, 1939. augusztus 25-én meghatározta álláspontját a közelgő fasiszta agresszió tekintetében. Nyilatkozatában azt mondotta, hogy „a fasiszta agresszor elleni igazi harcban a kommunista párt védelmezi a jogát, hogy az első sorokban legyen".[5] A párt egyesülésre szólította fel a francia nemzetet az agresszor ellen, s követelte, hogy a kormány tegyen meg minden szükséges intézkedést az ország védelmére. A francia kormányt kényszeríteni kell arra, hogy a népre támaszkodva igazi Hitler-ellenes háborút folytasson – mondották a kommunisták. „Az olyan kormány, amely fél a néptől, a vereség felé halad."[6]

Hasonló politikát folytatott Nagy-Britannia Kommunista Pártja is. Kijelentette, hogy a háborút át kell változtatni a fasizmus elleni igazi háborúvá, nem gyengítve ugyanakkor a Chamberlain reakciós politikája elleni harcot. Nagy-Britannia Kommunista Pártja 1939 szeptember elején, a Németországhoz intézett hadüzenettel kapcsolatban közzétett nyilatkozatában, kétfrontos harcra szólított fel, „azaz harcra a fasiszta Németország ellen, s ugyanakkor Chamberlain ellen, kormányának megbuktatásáért".[7]

Ez az álláspont, amelyet a háború kezdetén más kommunista pártok is magukénak vallottak, megmutatta, hogy tudatában voltak annak, mekkora veszélyt jelent a fasiszta agresszió országaik nemzeti függetlenségére, az egész emberiségre. Azzal, hogy valódi háborút követeltek a hitleri Németország ellen, s a fasiszta agresszió áldozatának, Lengyelországnak segítséget kívántak nyújtani, a kommunista pártok teljesítették mind nemzeti, mind nemzetközi kötelességüket.

Mindazonáltal a kommunista pártok, noha rámutattak Anglia és Franciaország imperialista törekvéseire a háborúban, lebecsülték a burzsoázia reakciós csoportjainak ellenálló erejét, amely csoportok nem akartak a háborúnak valóban antifasiszta jelleget adni.

A tények egyre inkább arról tanúskodtak, hogy Anglia és Franciaország vezető körei nem szándékoztak igazi háborút viselni a fasizmus ellen. 1939 végén ez nyilvánvalóvá vált. A nyugati hatalmak uralkodó körei értésére adták a hitleri Németországnak, hogy a Szovjetunióval kötött megnemtámadási szerződés felmondását és a szocializmus országa elleni közös front kialakítását várják tőle. Egyrészt a segítségnyújtás megtagadása a gyakorlatban Lengyelországnak, a hadicselekmények csak-

5 L'Humanité, 1939. augusztus 25.

6 La Vie Ouvrière, 1939. szeptember 21.

7 *R. Palme Dutt:* Internacional. Ocserk isztorii kommunyisztyicseszkovo dvizsenyija 1848–1963. Moszkva 1966. 275. old.

nem teljes beszüntetése a hitleri Németország elleni fronton („furcsa háború"), másrészt pedig a reakció támadása a nép jogai ellen, a demokratikus erőkkel szemben, s mindenekelőtt a kommunista pártokkal szemben alkalmazott megtorlások a pillanatnyilag túlsúlyban levő imperialista tendenciát mutatták. De a tendencia nem akadályozhatta meg az igazságos antifasiszta harc elemeinek fokozatos növekedését, amelyek a háború elején Lengyelország és Csehszlovákia népeinek antifasiszta szabadságküzdelmeiben jutottak kifejezésre.

A kialakult helyzetet értékelve, a kommunista pártok 1939 október eleji nyilatkozataikban a háborút mindkét részről imperialista háborúként határozták meg, s elítélték kormányaik reakciós, szovjetellenes politikáját. Emellett a kommunista pártok a hitleri Németországgal szemben álló államokban számoltak azzal a veszéllyel, amelyet a fasiszta agresszió az egész emberiségre jelentett. Ezért Franciaország és Anglia kommunista pártjai nem jelölték meg célként saját kormányaik vereségének előidézését.

Németország Kommunista Pártjának feladata mindenekelőtt az volt, hogy a fasiszta háború ellen, az országnak a náci zsarnokságtól való megszabadításáért harcoljon. Ez a harc szorosan kapcsolódott az elnyomott népek szabadságküzdelmeihez. Németország, Ausztria és Csehszlovákia kommunista pártjainak 1939. november 2-i közös nyilatkozata megállapította: „A kommunisták mindent megtesznek avégett, hogy a német munkásosztály felszabadító harcát egyesítsék a csehek, a szlovákok, az osztrákok és a lengyelek nemzeti felszabadító harcával, s hogy megbonthatatlan egységfrontot hozzanak létre a német imperializmus ellen."[8]

1939 november elején közzétették a Komintern Végrehajtó Bizottságának felhívását, amely értékelte a nemzetközi helyzetet és meghatározta a kommunista pártok feladatait a háborúval kapcsolatban. A felhívás a háborút mindkét részről imperialista, igazságtalan és reakciós háborúként jellemezte, amelyben „bűnös valamennyi tőkés kormány, s mindenekelőtt a hadviselő államok vezető körei".[9] E meghatározás, miközben a tőkés uralkodó körök imperialista törekvéseit hangsúlyozta, figyelmen kívül hagyta a kétségtelenül meglevő nemzeti felszabadító tendenciát.

A Komintern vezetői úgy vélték, hogy a háború kitörése következtében eltűnt a különbség a két tőkéscsoport között. Ezt az értékelést nagyrészt Anglia és Franciaország uralkodó köreinek szovjetellenes politikája váltotta ki.

8 *W. Ulbricht:* K isztorii novejsevo vremenyi. Moszkva 1957. 319. old.
9 Kommunyisztyicseszkij Internacional, 1939. 8–9. sz. 4. old.

Különösen világossá vált e politika jellege a szovjet–finn háború időszakában. Az angol és a francia kormány nemcsak a Szovjetunió elleni háborúba taszították bele a finn reakciót, hanem bőségesen ellátták fegyverrel is. Vezérkaraik csapatokat készültek küldeni Finnországba, s terveket dolgoztak ki arra, hogy dél felől megtámadják a Szovjetuniót. Ezeket az álnok terveket meghiúsították a Vörös Hadsereg győzelmei, a Szovjetunió helyes külpolitikája s a békeszerződés megkötése a Szovjetunió és Finnország között.

Németország betörése 1940 tavaszán Dániába és Norvégiába, aztán pedig Belgiumba, Hollandiába és Luxemburgba, valamint a Franciaországot fenyegető veszély növekedése feltárta a francia és az angol vezető körök politikájának végzetességét.

A fasiszta agresszió kiszélesítése, Nyugat-Európa számos országának megszállása, s ott a bestiális erőszak és rablás rendszerének a bevezetése nagy tömegfelháborodást keltett, s arra késztette az antifasisztákat, hogy határozott, kíméletlen harcot folytassanak a leigázók ellen. Ez nem maradt hatástalan az uralkodó osztályokra sem. Körükben is megindult az erők átcsoportosulása a Hitler-ellenes tendenciák javára. Erősödtek a háború felszabadító motívumai, s mindinkább megváltozott magának a háborúnak a jellege.

Lenin 1916-ban rámutatott arra: „...az imperializmus korszakában még Európában sem tarthatjuk lehetetlennek a nemzeti háborúkat"; a háború mindig rendkívül bonyolult jelenség; „a nemzeti háború imperialista háborúvá *változhat és fordítva*".[10]

Az 1940. év eseményei, a fasiszták újabb európai hódításai nemzeti antifasiszta mozgalmakat hívtak életre a leigázott országokban. E helyzetben a kommunista világmozgalom folytathatta valamennyi antifasiszta erő egyesítésének a Komintern VII. kongresszusán kidolgozott politikáját.

A Komintern vezetősége irányelveiben azt ajánlotta a megszállt országok (Hollandia, Dánia, Norvégia) kommunista pártjainak, hogy álljanak a nemzeti függetlenség visszaállításáért, a dolgozók létérdekeinek védelméért folytatott harc élére. A megváltozott helyzetet jellemezve a Komintern vezetése 1940 június végén megállapította, hogy a német imperializmus „Olaszországgal együtt sok európai népet le akar igázni, meg akarja őket fosztani nemzeti függetlenségüktől".[11]

Tekintettel a Franciaországot fenyegető katasztrófára, a Francia Kom-

10 *Lenin Művei*, 22. köt. 324., 321. old.
11 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1322. l. 5.

munista Párt programot dolgozott ki az ország védelmének hatékony megszervezésére és az imperialista háborúnak igazságos, nemzeti függetlenségi háborúvá való átváltoztatására. A program, amelyet az illegálisan megjelenő „l'Humanité"-ban tettek közzé, előirányozta a kommunista párt és a szakszervezetek betiltásának hatálytalanítását, követelte, hogy tegyék ártalmatlanná az államapparátusba beszivárgott fasiszta ügynököket, és javasolta, hogy a hitlerista betörés feltartóztatása végett folyamodjanak a népi kezdeményezéshez.[12] E program megvalósítása megmenthette volna Franciaországot a nemzeti és politikai leigázástól.

A német támadás megindulása után Franciaországban mind feszültebbé vált a helyzet. Június elején közvetlen veszélybe került Párizs. 1940. június 6-án a kommunisták átadták a kormánynak az FKP Párizs védelmére vonatkozó javaslatait. Ezek a következőképpen hangzottak: „A kommunista párt árulásnak tekinti Párizs átengedését a fasiszta támadóknak. Elsőrendű nemzeti feladatnak tekinti a főváros védelmének megszervezését. Ebből a célból feltétlenül szükségesek a következő rendszabályok:

1. Meg kell változtatni a háború jellegét: a szabadságért és függetlenségért vívott nemzeti háborúvá kell átalakítani.

2. Szabadon kell engedni a kommunista képviselőket és a mozgalom harcosait, s velük együtt a bebörtönzött és internált munkások tízezreit.

3. Haladéktalanul le kell tartóztatni az ellenség ügynökeit, akik valósággal nyüzsögnek a Parlament két házában, a minisztériumokban, sőt a vezérkarban is; példás büntetéssel kell őket sújtani.

4. Ezek az első intézkedések magukkal ragadnák a népet, és ez a hazafias lelkesedés lehetővé tenné a népfelkelést, amit haladéktalanul el kell rendelni.

5. Fel kell fegyverezni a népet és Párizst bevehetetlen erőddé kell tenni."[13]

Csak a nép felfegyverzése és a népfelkelés megszervezése útján lehetett volna elkerülni a katasztrófát és megmenteni Franciaországot. De a francia burzsoázia félt a néptől; ez a félelem, szűk osztályérdekei és antikommunizmusa erősebbnek bizonyultak a nemzeti érdekeknél. A nép felfegyverzése helyett a kormány inkább kapitulált, s a hitleristák ellenőrzése alá helyezte az országot.

Franciaország veresége után a kommunista párt feladata a nép hazafias erőinek egyesítése volt. Ezt a célt tűzték eléje a Komintern 1940.

12 Le Parti Communiste français dans la Résistance. Párizs 1964. 48. old.

13 *Maurice Thorez:* A nép fia. Szikra 1950. 129–130. old.

június 22-i irányelvei. Az irányelvek rámutattak arra, hogy „egyesíteni kell a népi erőket különböző segélybizottságok formájában..." Itt a munkanélkülieknek, a menekülteknek, a sebesülteknek, a leszerelteknek stb. nyújtandó segítség különféle formáiról volt szó. Az irányelvek igen fontos útmutatást tartalmaztak arra vonatkozólag, hogy a legnagyobb elővigyázatossággal eljárva, meg kell szervezni az ellenállást a hódítók rendszabályaival szemben. „Nem esve bele a provokáció csapdájába és elkerülve az idő előtti akciókat, mégis támogatni és szervezni kell a tömegek ellenállását a hódítók erőszakos rendszabályaival, rablásával, önkényével szemben... A kommunistáknak minden körülmények között a néppel kell maradniuk, felszabadító harcának első soraiban kell haladniuk."[14]

A Francia Kommunista Párt Központi Bizottsága ebben a szellemben dolgozta ki a francia néphez szóló felhívását. Előkészítésében részt vettek az FKP KB Moszkvában tartózkodó tagjai és a Komintern vezető személyiségei. A „Felhívás a francia néphez", amelyet Maurice Thorez és Jacques Duclos írt alá, 1940. július 10-én az illegális „l'Humanité"-ban jelent meg, majd röpcédulán több százezer példányban egész Franciaországban elterjesztették. A párt a népi egység megvalósítását tűzte ki feladatul, mert Franciaország valamennyi hazafias erejének az egysége volt a nemzeti függetlenség visszaszerzéséért folytatott sikeres harc elengedhetetlen feltétele. Ennek az egységnek a magja csak a munkásosztály lehetett, élén a kommunista párttal. „A nép – íme, hozzá kapcsolódik a nemzeti és a szociális felszabadulás nagy reménysége – mondotta a felhívás. – A szabadság, a függetlenség és Franciaország újjászületése frontját csakis a munkásosztály körül lehet létrehozni, amely forrón érző és nagylelkű, hittel és bátorsággal teli, mert övé a jövő, s amelyet a kommunista párt, a tiszta lelkiismeret, a becsület és a hősiesség pártja vezet."[15]

A felhívás erőt öntött a francia hazafiak szívébe, megszilárdította hitüket a harc lehetőségében, és megmutatta nekik a nemzeti és a társadalmi felszabadulás útját. E felhívás „megvilágítja az ország felszabadításáért vívott harc perspektíváját: a felszabadulás... magától a francia néptől függ, amely szövetségeseként tudhatja maga mellett az egész világ demokratikus és antifasiszta erőit."[16]

Már 1940 őszén megmutatkoztak a francia kommunisták szervező munkájának első eredményei. 1940. november 11-én az ő vezetésük alatt

14 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1321. l. 190–191.
15 *Maurice Thorez:* Oeuvres. Livre V. T. XIX. Párizs 1959. 58. old.
16 A Francia Kommunista Párt története. Kossuth Könyvkiadó 1968. 239. old.

zajlott le a megszállt Párizsban a diákok első tömegtüntetése. Megszervezték az első fegyveres egységeket, a Francia Szabadcsapatok és Partizánok csoportjait; e szervezet „különösen eredményes munkát végzett, és legjobb előkészítője volt a betolakodók elleni nemzeti felkelésnek".[17]

Más leigázott országokban is nőtt az ellenállás a fasiszta hódítókkal szemben. Belgium Kommunista Pártjának felhívására a munkások sztrájkokat szerveztek a megszállók ellen. 1940 júniusában sztrájkoltak a liège-i munkások, szeptemberben pedig a Borinage tízezer bányásza. Norvégia Kommunista Pártja 1940 őszén több városban tüntetéseket és népgyűléseket szervezett. Lengyelországban a kommunisták kezdtek antifasiszta csoportokat létrehozni a megszállók elleni harcra.

Az ellenállási mozgalom arról tanúskodott, hogy az emberek nem szándékoztak megbékélni a fasiszta terroristák „új rendjével", s hogy fáradhatatlanul akartak harcolni ellene. Törvényszerű válaszuk volt ez a fasiszta népcsalók rabló terveire, akik egész népeket igyekeztek rabjaikká tenni. Az ellenállási mozgalom a fasiszta hódítók elleni háború objektíve igazságos jellegének visszatükröződése és megnyilvánulása volt.

Az ellenállási mozgalomban a kommunista pártok – amelyek a legkövetkezetesebb antifasiszta hazafias politikai erőt képezték – kiemelkedő helyet foglaltak el. A burzsoá körök egy része gyávaságot és ingadozást tanúsított a hitleri megszállók elleni harcban, másik része pedig szégyenletesen csúszott-mászott előttük; a kommunisták viszont a nemzeti szabadság legbátrabb, önfeláldozó harcosai lettek. Elutasították a kivárás taktikáját, amelyet egyes politikai csoportok alkalmazni akartak.

A kommunistákat támogatták a hazafias tömegek, amelyek ösztönösen szembehelyezkedtek a fasiszta leigázókkal: ellenállással fogadták a katonai rekvirálásokat és a büntető rendszabályokat, szabotázst szerveztek a hadiüzemekben stb. A kommunista pártok minden erejükkel az antifasiszta hazafias erők egyesítésére és harcos ellenállási mozgalom megszervezésére törekedtek.

A kommunista pártok új feladatai és átszervezésük

A kommunista pártoknak, hogy eleget tehessenek fő feladatuknak, s tömöríthessék és harcba vezethessék a néptömegeket a fasizmus ellen, meg kellett őrizniük és fokozniuk kellett harcképességüket s manőverező képességüket, rugalmasan alkalmazkodniuk kellett a harc feltételeinek gyors változásaihoz. Ebből a célból a kommunista pártoknak gyökeresen meg kellett változtatniuk szervezeti felépítésüket.

17 *Maurice Thorez:* A nép fia. 137–138. old.

A harci feltételeknek megfelelő rugalmas szervezeti formákra, a legális és az illegális módszerek kombinálására vonatkozó, Lenin és a Komintern által kidolgozott tételek hatalmas fegyverré váltak az illegalitásban működő kommunisták kezében. E tételekre támaszkodva keresték a kommunisták a legcélszerűbb szervezeti formákat, amelyek megfeleltek a megváltozott körülményeknek és feladatoknak.

Azokban az országokban, ahol a kommunista pártok legálisan működtek, a reakció igyekezett a hadihelyzetet kihasználni arra, hogy véget vessen tevékenységüknek. A fasiszta koalíció országaiban, ahol a kommunista pártokat már régen illegalitásba kényszerítették, még nehezebbé vált a munkájuk. A Németország által meghódított országokban a megszállók terrorja arra kényszerítette a kommunista pártokat, hogy olyan szervezetet hozzanak létre, amely lehetővé teszi számukra a néptömegek harcának hatékony vezetését, s ugyanakkor megvédi a párt apparátusát és kádereit a fasiszta katonai hatóságok csapásaitól. A megszállt országokban a helyzet a kommunista pártok szervezetének szigorúan illegális alapon történő átalakítását követelte, azt, hogy a párt egyes szervezeteit a konspiráció céljából felosszák, s hogy a lebukás veszélyét a minimálisra csökkentsék.

Valamennyi pártnál korábban kellett az átszervezés útjára lépnie Csehszlovákia Kommunista Pártjának. A Szlovákiában kialakult sajátos viszonyok miatt 1939 májusában létrehozták Szlovákia Kommunista Pártját, s megszervezték illegális vezetőségét. A politikai vonal egységét és Csehszlovákia Kommunista Pártjának általános vezető szerepét megőrizték. Óriási munkát végeztek az illegális hálózat megszervezésére, a pártkáderek helyének, feladatainak meghatározására.

A Francia Kommunista Párt ugyancsak kidolgozta a párt szervezeti felépítésének új rendszerét. Az alapszervezet a három főből álló csoport lett. Ebben csak a csoport vezetője ismerte a másik két elvtársat és valósította meg a kapcsolatot a következő pártláncszemmel. A párt egész munkáját a Központi Bizottság tagjai vezették. Tekintettel arra, hogy az ország két részre volt vágva, a Központi Bizottság, amely az északi, megszállt övezetben tartózkodott, 1940 júliusában megszervezte képviseletét a déli, meg nem szállt övezetben. Ez lehetővé tette a párt egységének megőrzését és a lebukások kockázatának minimumra csökkentését. Bizonyos nehézségek keletkeztek a párt tömegkapcsolataiban. Hogy e nehézségeket kiküszöböljék, a Komintern azt javasolta a Francia Kommunista Pártnak: alakítson ki „együttérző és segítő tömegkörnyezetet, és a mindennapi követelésekért folytatott harc alapján politikailag és szervezetileg

szilárdítsa meg befolyását a nép körében".[18] A francia kommunisták arra törekedtek, hogy ügyesen egybekapcsolják az illegális munkát a tevékenység legális formáival. Részt vettek a legális szervezetekben, például a vichyi kormány által létrehozott szakszervezetekben, és vezettek illegális szervezeteket: a lakónegyedi vagy üzemi népi bizottságokat, a Francia Nők Szövetségének és a Kommunista Ifjúsági Szövetségnek a csoportjait. Nem mentek bele kalandor akciókba, amelyek lebukással végződhettek, viszont ellene voltak a megszállókkal szembeni ellenállás passzív formáinak is. Megszilárdítva és kiszélesítve kapcsolataikat a tömegekkel, a kommunisták megteremtették a feltételeket arra, hogy megvalósítsák vezető szerepüket a nemzeti felszabadító mozgalomban.

Több kommunista párt szempontjából különös jelentősége volt a stabil, állandóan működő vezető pártközpont létrehozásának. Ez mindenekelőtt a német, az olasz és a magyar kommunista pártra vonatkozott. „Németország Kommunista Pártjának politikai platformja", amelyet az NKP Politikai Bizottsága a KIVB részvételével dolgozott ki, s amelyet az utóbbi megerősített, kimondotta: az antifasiszta harc minden területén törekedni kell a párt vezető szerepére, s ezzel kapcsolatban létre kell hozni magának Németországnak a területén az NKP Központi Bizottságának alárendelt operatív pártvezetést. Ez igen nehéz dolog volt. Az NKP KB tapasztalt pártfunkcionáriusokat küldött Németországba, akiknek az üzemekben, a kerületekben, a területeken kapcsolatot kellett létesíteniük a meglevő pártszervezetekkel, s új vezető szerveket kellett alakítaniuk ott, ahol ilyenek nem léteztek – mindezzel előkészítve a talajt a centralizált operatív pártvezetőség megalakításához. Különösen nagy figyelmet fordítottak a Berlini Területi Pártvezetőség megteremtésére, amelynek egyesítenie kellett az NKP illegális szervezeteit és össze kellett hangolnia tevékenységüket. A Berlini Területi Bizottságra támaszkodva meg lehetett volna szervezni az országos operatív vezető központot. 1940-ben létrehozták a berlini földalatti pártszervezetek egységes vezetőségét, élén Robert Uhriggal. E vezetőség nagy szervező munkát végzett, kapcsolatba lépett más városok kommunista csoportjaival, s kezdte megvalósítani a kommunista csoportok vezetését az ország több vidékén. De a konspiráció rendkívüli nehézségei miatt az NKP operatív vezetését Németországban csak 1943-ban hozták létre.[19]

Nem kevésbé fontos volt a vezető központ létesítése Olaszországban.

18 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1326.

19 Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung. 5. köt. Berlin 1966. 253., 256., 258., 280., 282., 398. old.

Az erre vonatkozó határozatot az Olasz Kommunista Párt 1939 augusztusában Párizsban megtartott pártkonferenciája hozta. Megvalósítását azonban megakadályozta a háború és a Franciaországban bekövetkezett események, hiszen a párt külföldi vezetősége ott tartózkodott. A kapcsolat az országgal megszakadt, a külföldi vezetőség ellen pedig a francia hatóságok megtorló rendszabályokat alkalmaztak. A KIVB Titkársága Palmiro Togliatti vezetésével létrehozta a kommunista párt ideiglenes külföldi irodáját. Ez hozzálátott, hogy az országban erős illegális szervezetet és vezető pártközpontot hozzon létre. Olaszországba küldték Umberto Massolát, akinek sikerült 1941 nyarán helyreállítania a kapcsolatot Milánó és Torino illegális szervezeteivel. 1941. augusztus 1-én Milánóban újból megkezdte tevékenységét a párt belső szervező központja.[20]

Hasonló feladatok álltak a Kommunisták Magyarországi Pártja előtt is. Mire a háború kitört, a párt a rendőrterror következtében nagymértékben meggyengült. Az egyes kommunista csoportok egymástól elszakítva dolgoztak. A KIVB Titkársága 1940 januárjában megvitatta a párt helyzetét, és megállapította: a KMP központi feladata a pártvezetőség létrehozása magában az országban, valamint a párt megerősítése, amelynek erős, a tömegekkel kapcsolatot tartó szervezetekkel kell rendelkeznie. Tehát egységes, központosított pártot kell kialakítani. 1940 augusztusában a KIVB Titkársága megvonta a KMP szervezeti átépítésének bizonyos mérlegét és nyugtázta a párt több sikerét. Ezek a következők voltak: létrehozták a pártvezetést az országban, de annak még számos területtel nem volt kapcsolata; az ország egyes részeiben működtek megyei és járási vezető központok; újból kiadták a párt központi orgánumát. De az egységes pártszervezet hiánya Budapesten, mint a KIVB rámutatott, arról tanúskodott, hogy Magyarországon még nem létezett centralizált párt.[21] Az 1940-es tavaszi és nyári nagyarányú letartóztatások megnehezítették a párt szervezeti kiépítésének a munkáját. De e nehézségek ellenére folytatódott a szervezeti hálózat és a központi vezetőség szervezésének a munkája. 1941 januárjában működni kezdett Magyarországon a kommunista párt Központi Bizottsága. Létrejött a párt területi és üzemi szervezeteinek hálózata, a többi között a Budapesti Pártbizottság is. Kommunista sejtek és bizottságok alakultak a legális munkásszervezetekben; ez legális fedezéket adott a sejteknek, s leginkább megfelelt az

20 Tridcaty let zsiznyi i borbi Italjanszkoj kommunyisztyicseszkoj partii. 402., 656. old.

21 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1323.

illegális munka feltételeinek. A centralizált kommunista pártnak és vezetőségének újjáalakítása a magyar kommunisták számára lehetővé tette, hogy megszilárdítsák kapcsolataikat a tömegekkel, és kibontakoztassák a harcot az antifasiszta egységfrontért.

Amikor Európában megindult a háború, nehezebbekké váltak az Egyesült Államok Kommunista Pártja tevékenységének feltételei. A hatóságok fokozottabban üldözték a pártot. Letartóztatták néhány kiemelkedő vezetőjét. 1940 októberében az amerikai Kongresszus egy olyan törvényt hozott, amely lényegében megfosztotta a kommunista pártot attól a jogától, hogy nemzetközi szervezet tagja legyen. Az új helyzet megbeszélése céljából 1940 novemberében New Yorkban az Egyesült Államok Kommunista Pártja rendkívüli kongresszust tartott. A kongresszus, megerősítve a párt töretlen hűségét a proletár nemzetköziség elveihez, s elhatározva, hogy fáradhatatlanul harcolni fog az új törvény érvénytelenítéséért, határozatában kijelentette: az Egyesült Államok Kommunista Pártja megszünteti szervezeti kapcsolatát a Kominternnel. A KIVB Elnöksége 1940 decemberében kijelentette, hogy „az Egyesült Államok Kommunista Pártja rendkívüli kongresszusának határozatát célszerűnek és helyesnek tartja". Kifejezte meggyőződését, hogy „az amerikai reakciós burzsoázia arra irányuló erőfeszítései ellenére, hogy megsemmisítse az Egyesült Államok munkásainak forradalmi osztálypártját, az amerikai kommunisták képesek lesznek a proletár internacionalizmus szellemében fokozni propagandájukat és tevékenységüket".[22] Mindamellett az Egyesült Államok Kommunista Pártjának kilépése a Kominternből tápot adott az opportunista és revizionista tendenciáknak, amelyeket Browder képviselt.

A Komintern segítségével megvalósított átszervezés megnövelte a kommunista pártok harcképességét. Rendkívül bonyolult körülmények között dolgozva, e pártok megerősítették szervezetüket, s vezető pozíciókat foglaltak el a nemzeti függetlenségért és a társadalmi felszabadításért vívott harcban.

A Komintern segítsége Kína Kommunista Pártjának

Noha az európai háború viszonyai közepette a Komintern elsősorban az európai országok kommunista pártjainak tevékenységére fordította figyelmét, nem esett ki látóköréből az ázsiai országok kommunista pártjainak tevékenysége sem. Ez elsősorban Kína Kommunista Pártjára vonatkozott, amely a japán hódítók elleni küzdelem élén állott. Megvaló-

22 CPA IML. f. 495. op. 2. ed. hr. 276. l. 3–4.

sítva a Komintern VII. kongresszusa határozatainak megfelelően kidolgozott új taktikát, a kínai párt elérte, hogy az országban kialakult a japánellenes nemzeti egységfront.

Kína Kommunista Pártjának tevékenységét a KIVB Elnöksége 1940 januári és márciusi ülésén vizsgálta meg. Határozataiban megállapította, hogy Kína Kommunista Pártja nagy munkát végzett a népi erők mozgósítása terén a japán hódítók ellen, s hogy kitartóan megvalósítja a japánellenes nemzeti egységfront taktikáját. A KIVB Elnöksége hangsúlyozta, hogy a kínai pártnak az ellenállás megszervezéséért és a nemzeti felszabadító háború sikeréért folytatott harca nemcsak a kínai nép sorsára nézve óriási jelentőségű, hanem a gyarmati és a függő országok népei számára is. A KIVB Elnöksége felszólított minden kommunista pártot, hogy bontakoztassanak ki szolidaritási és segítségnyújtási kampányt a kínai nép harca mellett. Egyidejűleg a határozat felhívta Kína Kommunista Pártjának a figyelmét arra, hogy „nem következetesen valósítja meg a demokratikus centralizmus és a párton belüli demokrácia bolsevik elveit (noha ezt a körülményt jelentős mértékben megmagyarázzák azok a rendkívüli nehézségek, amelyek közepette Kína Kommunista Pártja e harcot folytatta). Abban az időben, amikor a párt 11 éven keresztül nem tartott kongresszust, egyetlen országos pártkonferenciát sem tartott, s ennek következtében a KB tagjainak és póttagjainak 80 százaléka kooptált: nem hajtotta végre a VI. kongresszus határozatát, hogy a párt vezető szerveibe proletár elemeket kell bevonni (a KKP jelenlegi Központi Bizottságában mindössze 11 százalék a munkás)."[23]

A KIVB Elnöksége jóváhagyta a kínai párt Központi Bizottságának politikai irányelveit a következő kongresszusra.[24] Ezeket a pártvezetőség a KIVB Elnöksége által alakított bizottsággal együtt dolgozta ki. Központi feladatként a kínai nép mozgósítását jelölték meg annak megakadályozására, hogy a Kuomintang reakciós elemei kapituláljanak a japán hódítók előtt. Jóváhagyták a japánellenes nemzeti egységfront taktikáját és a kommunista párt készségét arra, hogy mindent elkövessen a nemzeti egységfront megőrzésére és megerősítésére.

Hogy a kommunista párt sikeresen vezethesse a nemzeti felszabadító harcot, összkínai párttá kellett válnia, meg kellett szilárdítania befolyását a munkásság körében. Ebből a célból – mutatott rá a KIVB – a pártnak mindenekelőtt fel kell számolnia elszakítottságát „Kína munkástömegei-

23 CPA IML. f. 495. op. 2. ed. hr. 275. l. 15.

24 Kína Kommunista Pártjának VII. kongresszusát csak 1945 április–júniusában tartották meg.

től, különösen a japánok által megszállt iparvidékeken; fokozni kell tevékenységét mind a megszállt területeken, mind Kína többi területein; mind jobban be kell vonni a munkásokat a kommunista pártba, és meg kell növelni a proletárkáderek részarányát a párt vezető szerveiben".[25]

E határozatok nyomán helyes irányban fejlődhetett Kína Kommunista Pártjának tevékenysége.

Valamennyi antifasiszta erő egyesítéséért

A megszállt országok kommunistáinak, ha a fasiszták elleni harcra egyesíteni akarták a hazafias erőket, ismét az antifasiszta népfrontpolitika pozitív tapasztalataihoz kellett fordulniuk.

A Komintern VII. kongresszusán kidolgozott vonal és annak sikeres megvalósítása több országban megvetette az alapot az antifasiszta erők egyesítésére. De a háború előestéjén az imperialista reakció érzékeny csapásokat mért a népfrontra. Szakadár politikájával a jobboldali szociáldemokrácia ténylegesen segített a reakciónak abban, hogy a mérleg nyelvét a maga oldalára billentse; az országok többségében szégyenletes módon támogatta a müncheni politikát. A háború első időszakában mindez rögössé tette az antifasiszta akcióegységhez vezető utat.

A fasiszta „új rend", amelynek nemcsak a kommunisták ezrei estek áldozatul, hanem a szociáldemokraták ezrei és a haladó értelmiség képviselői is, szent gyűlöletet váltott ki a hazafiakból és cselekvésre serkentette őket. A kommunista pártok fáradhatatlanul és kitartóan kovácsolták a munkásosztály és az egész nép egységét. A népfrontnak a VII. kongresszuson megfogalmazott eszméje fényesen bevált a háború súlyos feltételei közepette. A kommunista párt kezdeményezésére létrehozott antifasiszta nemzeti frontok a fasizmus feletti győzelem fő eszközei közé tartoztak.

A Komintern vezetősége a kommunista pártokat a nép valamennyi egészséges erejének egyesítésére biztatta a megszállók ellen. Az antifasiszta, nemzeti felszabadító mozgalomban a vezető szerepet a munkásosztálynak kell játszania, élén a kommunista pártokkal. A KIVB Titkársága 1940 végén Csehszlovákia Kommunista Pártjának tett javaslataiban hangsúlyozta a nemzeti és a társadalmi felszabadítás közötti kapcsolatot és annak szükségességét, hogy a párt vezetésével a munkásosztály a felszabadító harc fő erejévé váljék.

Az antifasiszta munkásegység, majd az antifasiszta népfront megvalósítása az európai országok kommunista pártjainak közvetlen feladatává vált.

25 CPA IML. f. 495. op. 2. ed. hr. 275. l. 13.

Az Olasz Kommunista Pártnak 1940 júniusában, az olasz hadba lépés után közzétett nyilatkozata így szólt: „Olaszországban létezik olyan erő, amely képes az egész népet tartós, szilárd szövetségben egyesíteni, s harcba vezetni a fasiszta diktatúra ellen, az imperialista háború ellen, a szabadságért... Ez az erő – hős munkásosztályunk... Csak ha egyesíti osztagait, képes a munkásosztály egyesíteni a nemzet minden, a háborúval és a fasiszta zsarnoksággal szemben ellenséges erejét."[26] A kommunista párt kijelentette: kész együttműködni minden olyan párttal és csoporttal, amely hasonló célokat tűz maga elé.

Ahhoz azonban, hogy a néptömegek megértsék és támogassák az antifasiszta egységfront eszméjét, a kommunisták óriási erőfeszítéseire volt szükség, és szükség volt maguknak a tömegeknek a tapasztalataira is. 1941 májusában az Olasz Kommunista Párt újból felszólított „minden hazaszerető és hazája jövőjéért aggódó olaszt, hogy egyesítsék erejüket és harcoljanak elszántan a háború mielőbbi befejezéséért, az olasz nép szabadságáért, jólétéért és függetlenségéért".[27] 1941 októberében a franciaországi emigrációban létrehozták Az Olasz Nép Egyesítésének Akcióbizottságát, amelynek a kommunista, a szocialista párt és az Ifjúság és Szabadság csoport képviselői lettek a tagjai.

1940 augusztusában a KIVB Titkársága azt javasolta Románia Kommunista Pártjának, hogy dolgozza ki a népfrontért folytatott harc platformját, középpontjában ilyen célokkal: harc „Románia háborúba sodródása ellen, az országnak a német imperializmus függvényévé változtatása ellen, a békéért és szoros barátságért a Szovjetunióval". Tükröződniük kellett a platformban a következő fontos demokratikus elveknek: a szomszéd népekkel meglevő viták eldöntése békés úton, minden nemzeti elnyomás megszüntetése, harc az általános amnesztiáért, a dolgozók demokratikus jogaiért (gyülekezési-, sajtó- és szervezkedési szabadság), a dolgozók helyzetének lényeges megjavításáért. Befejezésül javasolta a KIVB, hogy vegyék fel a platformba: „A kommunista párt együtt fog működni mindazokkal a politikai csoportokkal és személyekkel, amelyek, illetve akik készek e követeléseikért harcolni."[28] E tervezet alapján Románia Kommunista Pártja elkészítette és 1941 januárjában közzétette „A békéért és a román nép nemzeti függetlenségéért" című dokumentumát, amely programot adott az antifasiszta erők egyesítésére. A dokumentum tartalmazta a fentebb említett követeléseket és a párt ama kije-

26 Tridcaty let zsiznyi i borbi Italjanszkoj kommunyisztyicseszkoj partyii. 481. old.
27 Ugyanott, 485. old.
28 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1323.

lentését, hogy kész együttműködni valamennyi hazafival e követelések bármelyikének a kiharcolására; egyedüli feltétele a román nép nemzeti függetlenségéért folytatandó harc. Noha Románia Kommunista Pártjának ebben az időben – főként a jobboldali szocialista vezetők és a burzsoá-földbirtokos pártok vezetőinek ellenállása miatt – nem sikerült elérnie az antifasiszta erők egyesülését, kezdeményezésével mégis nekilátott a jövendő antifasiszta front fundamentumának lerakásához.

Az antifasiszta erők egyesítésében már a háború első időszakában nagy sikereket ért el a Francia Kommunista Párt. A „Franciaország szabadságáért, függetlenségéért és újjászületéséért" jelszó jegyében a párt sokat tett a különféle segélybizottságok megszületéséért, amelyek fontos szerepet játszottak az antifasiszták egyesítésében. 1940 őszén a kommunista párt százezres példányszámban kiadta a „Levél egy szocialista dolgozóhoz" című írást. Meg kell valósítani a munkásosztály egységét – mondották ebben a kommunisták –, mert ez döntő feltétele a nemzet megmentéséért folytatott harc sikerének. Az FKP harcolt a munkásosztály és a dolgozó parasztság, az értelmiség és a városi középrétegek szilárd szövetségéért. 1940 végén kiadta a „Levél egy radikális dolgozóhoz" című írást, majd a parasztsághoz és az értelmiséghez is felhívásokkal fordult.

1941. május 15-én a Francia Kommunista Párt Központi Bizottsága nyilatkozattal fordult a néphez. Ebben a következők álltak: „A Francia Kommunista Párt a nemzeti függetlenség kivívását tartja jelenleg legfontosabb feladatának, amely cél elérésére a nemzeti erők összefogására van szükség. A hatalmas nemzeti felszabadító front megteremtése érdekében minden más szempontot félretéve ünnepélyesen kijelenti, hogy kész támogatni minden francia kormánynak, szervezetnek vagy bárkinek arra irányuló törekvését, hogy tényleg harcot folytasson a nemzeti elnyomatás, a támadók zsoldjában álló árulók ellen."[29]

A felhívás élénk visszhangra talált a francia hazafiak körében. Rövidesen létrehozták a Nemzeti Frontot, amelyben a munkások, a parasztok, a kézművesek, a kereskedők, az értelmiség és a papság képviselői vettek részt; vezető ereje a kommunista párt volt. A Nemzeti Front fokozatosan a francia ellenállás legnagyobb és leghatékonyabb szervezetévé vált.

Az antifasiszta egységfront-politikát valósította meg a norvég, a belga, a holland és a dán kommunista párt is. E pártok lerakták annak az egységnek az alapjait, amelyre nagy szerep várt a népek felszabadító harcában.

Annál is nagyobb szükség volt az egységre, a népek mozgósítására, mi-

29 *Maurice Thorez:* A nép fia. 136. old.

vel a fasiszta agresszió tovább tört előre. Nyugat-Európa több országának lerohanása után a fasiszta hódítók hozzáláttak agresszív terveik megvalósításához a Balkánon. Az itt élő népeket a fasiszta leigázás, a vazallussors veszélye fenyegette.

Válaszként a fasiszta Olaszország 1940 októberében Görögország ellen intézett támadására, a görög nép harcra kelt az imperialista hódítók ellen. Görögország Kommunista Pártja felszólította a népet: verje vissza a hódítókat. „Mussolini fasizmusa szégyenletesen, hitszegően, orvul megtámadta Görögországot, hogy megtörje és leigázza – mondotta a párt felhívása. – Ma mi, görögök, szabadságunkért, becsületünkért, függetlenségünkért harcolunk."[30]

A KIVB Titkársága 1941 január elején megvizsgálta a görögországi helyzetet. Az olasz fasizmus Görögország elleni támadásának célja a görög terület meghódítása és a görög nép feletti uralom megszerzése – állapította meg. – Az ország függetlenségét a legsúlyosabb veszély fenyegeti. A Komintern helyeselte, hogy a kommunista párt a nép egyesítésére törekszik az imperialista hódítók elleni harcban.

A német fasiszta csapatok bevonulása Romániába és Bulgáriába veszélyeztette a szóban forgó országok nemzeti szuverenitását és arról tanúskodott, hogy a fasiszta Németország a Szovjetunió elleni támadás felvonulási területévé akarja változtatni őket. A német csapatok Bulgáriába való átdobásáról a KIVB Titkársága 1941 januárjában külön is tárgyalt. Mint határozatában leszögezte, a bolgár kommunista pártnak fel kell lépnie a német csapatoknak Bulgáriába dobása ellen, mert ez odavezet, hogy Bulgáriát bevonják a háborúba, az ország hadszíntérré válik, és veszélybe kerül az ország önálló állami léte. A kommunista pártnak a Titkárság az javasolta: bontakoztasson ki tömegkampányt azellen, hogy az országban megszállási rendszert vezessenek be, s hogy kirabolják gazdasági erőforrásait, és élelmiszer-tartalékait. A párt Központi Bizottságának 1941 januárjában megtartott plénuma tárgyalt a háborúba sodródás veszélyéről és elhatározta, hogy tömegkampányt bontakoztat ki e veszély elhárításáért és a Szovjetunió javasolta barátsági és kölcsönös segítségnyújtási szerződés megkötéséért.[31]

Románia Kommunista Pártja előtt is a nemzeti függetlenségért folytatott harc feladatai állottak. Ezekre hívta fel a figyelmet a Komintern Végrehajtó Bizottságának Románia Kommunista Pártjához intézett 1941. április 20-i levele. A levél szerint az adott pillanatban a párt fő fel-

30 *G. D. Kirjakidisz:* Grecija vo vtoroj mirovoj vojnye. Moszkva 1967. 65. old.

31 Isztorija Bolgarszkoj Kommunyisztyicseszkoj Partyii. Moszkva 1960. 352–353. old.

adata: „Élére állni a népmozgalomnak azellen, hogy Romániát leigázói bázisként és eszközként használják fel, továbbá a román népnek a balkáni háborúba való bevonása ellen, és a baráti viszonyért a nagy szomszéddal, a Szovjetunióval... Az adott pillanatban erre az alapvető feladatra kell összpontosítani a párt erőfeszítéseit és tömegmunkáját."[32]

A balkáni országok kommunista pártjai tehát következetesen harcoltak azellen, hogy bevonják országaikat a német fasizmus szférájába; a nemzeti katasztrófát azonban mégsem sikerült megakadályozniuk.

1941 tavaszára Európa nagy része a fasiszta megszállók csizmája alá került. Mindinkább megmutatkozott a fasizmus vadállati arculata, mind világosabbá váltak egész népek kiirtására irányuló kannibál szándékai. Az egész emberiség létét fenyegető fasiszta veszély láttán a népek fokozottan törekedtek arra, hogy megállítsák a barna pestist. Valamennyi megszállt országban harc indult a hódítók ellen. Mindinkább előtérbe került a háború objektíve törvényszerű, igazságos, antifasiszta tendenciája. A háború mind jobban nemzeti felszabadító háború jellegét öltötte.

A fasiszta Németország betörése Görögországba és Jugoszláviába e népek ellenállását váltotta ki. Jugoszlávia Kommunista Pártjának Központi Bizottsága katonai bizottságokat szervezett az egész országban; ezeknek az volt a feladatuk, hogy ellássák magukat fegyverrel, és antifasiszta diverziós csoportokat szervezzenek és képezzenek ki. E csoportok fokozatosan partizánosztagokká alakultak át. 1941. április 15-én a JKP KB felhívással fordult az ország népeihez. Felszólította őket, hogy egyesüljenek a függetlenségi harcra. „A kommunisták és az egész munkásosztály – mondta a felhívás – a hódítók elleni harc első soraiban küzdenek, és kitartanak a végső győzelemig."[33]

1941. május 31-én Görögország Kommunista Pártjának Központi Bizottsága is felhívást intézett a néphez. A Komintern általános vonalának megfelelően felszólított minden görög hazafit, mindenekelőtt a kommunistákat, hogy szervezzenek és vezessenek össznépi harcot a nemzeti függetlenségért. Az ellenállási mozgalom kibontakoztatásához Manolisz Glezosz és Aposztolosz Szantasz görög hazafiak hőstette szolgált jeladásul. Az 1941. május 31-re virradó éjjelen letépték az Akropoliszról a fasiszta zászlót. A nép harci felhívásként fogadta e hőstettet.

A fasiszta hódítók elleni harc tovább fokozódott a régebben megszállt országokban is. Franciaországban a Különleges Harci Szervezet oszta-

32 CPA IML. f. 495. op. 74. ed. hr. 451. l. 123.

33 Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda. V. köt. I. könyv. Belgrád 1952. 7. old.

gai tevékenykedtek. A kommunista párt vezetésével az ország északi részén 1941 május végén sztrájkba lépett százezernyi bányász. 1941 február végén egész Hollandiában végigsepert a megszállók elleni általános sztrájk, elsőként Európában. Lengyelországban egyes partizánosztagok fegyveres harcban álltak a megszállókkal. Belgiumban sztrájkhullám indult; a sztrájkok leghatalmasabbika 1941 májusában a Liège-terület százezer munkásának a sztrájkja volt. A kommunisták vezetésével 1941. május 1-én a dolgozók nagy antifasiszta tüntetést tartottak Norvégia fővárosában, Oslóban.

A megszállók elnyomása és önkénye elleni első tömegakciók az antifasiszta harc komoly iskoláját jelentették a kommunisták számára. Mint a tömegek első számú szervezői és vezetői, értékes tapasztalatokat szereztek a hazafias rétegek vezetésében általában. A háború első éveiben kifejtett tevékenységüket értékelve, a „Kommunista Internacionálé" című folyóirat a következőket írta: „Népüket védelmezve, érdekeit védve a burzsoázia önző érdekeivel szemben, ugyanakkor harcolva azellen, hogy népüket az idegen imperializmus leigázza, más országokban pedig határozottan fellépve saját burzsoáziájuk imperialista hódításai és azellen, hogy idegen népeket igázzon le, a kommunisták az igazi proletár internacionalizmus ügyét szolgálják, mert ily módon nyújtják a leghatékonyabb segítséget mind saját népüknek, mind pedig más országok dolgozóinak".[34]

A kommunista pártok sikerei a tömegek egyesítésében és ellenállásuk fokozásában a fasiszta hódítókkal szemben arról tanúskodtak, hogy a VII. kongresszus vonala megbízható iránytű volt, amely megmutatta a népeknek a fasiszta iga alóli felszabadulás útját.

1941 tavaszára a kommunista pártok már megtették az első lépéseket abban az irányban, hogy egyesítsék a népeket az antifasiszta harcra, s ezzel lerakták e harc jövendő sikereinek az alapjait. Ugyanakkor az Európában és az egész világon kialakult bonyolult helyzet, a harcos kommunistaellenes és szovjetellenes tendenciák létezése a nagy tőkésországok uralkodó osztályainak politikájában bizonyos fokig megnehezítette, hogy a Komintern és a kommunista pártok véglegesen tisztázzák a háború jellegének minden aspektusát, a legszélesebb antifasiszta front létrehozásának lehetőségeit.

34 Kommunyisztyicseszkij Internacional, 1941. 4. sz. 12. old.

A Komintern és a kommunista pártok tevékenysége Németországnak a Szovjetunió ellen intézett támadása után

A kommunista világmozgalom politikai irányvonala a második világháború új szakaszában

Németországnak a Szovjetunió ellen intézett agressziója a második világháború új szakaszát nyitotta meg. Mint ismeretes, a hitleristák azt a célt tűzték maguk elé, hogy megsemmisítik a szovjet államot, elfoglalják területét, kiirtják lakosságának egy részét, hogy „életteret" biztosítsanak a német „uralkodó faj" számára, a többi szovjet embert pedig rabszolgáikká teszik. A német imperialisták ezt a háborút a világuralomért és a világ valamennyi népének leigázásáért folytatott harcuk döntő szakaszának tekintették. A Szovjetunióban látták messzire tekintő imperialista terveik megvalósításának legfőbb akadályát.

1941 nyaráig Németország megszállta és uralma alá vetette az európai országok többségét. Ausztria, Csehszlovákia, Lengyelország, Dánia, Norvégia, Belgium, Hollandia, Luxemburg, Franciaország, Albánia, Jugoszlávia és Görögország a fasiszta hódítók kegyetlen terrorrendszerét nyögték. Az olyan országok, mint Finnország, Magyarország, Románia, Bulgária, amelyeket a burzsoá-földbirtokos körök bevontak a fasiszta Németország szövetségi rendszerébe, ténylegesen elvesztették önállóságukat, s Németország csatlósaivá váltak.

Csaknem egész Európa, óriási emberi és anyagi erőforrásaival együtt, a náci Németország ellenőrzése alatt állott. Még olyan nagy tőkésországok függetlensége is kérdésessé vált, mint Anglia és az Amerikai Egyesült Államok.

A szovjet nép Nagy Honvédő Háborújának kezdetével beteljesedett az a folyamat, amelynek során az agresszív fasiszta tömbbel szemben álló hatalmak részére a világháború igazságos, felszabadító háborúvá vált. Gyökeresen megváltozott a második világháború jellege. A népek antifasiszta fegyveres harcának élcsapata a Szovjetunió lett, amely a fasiszta agresszorok szétzúzásának és megsemmisítésének, a népek felszabadításának világos programjával lépett fel. Körülötte egyesült a világ valameny-

nyi demokratikus ereje. Vele szövetségben harcolt Anglia és az Amerikai Egyesült Államok. A történelemben először alakult ki nagyon különböző politikai erőkből álló nemzetközi front: az államok és a népek Hitler-ellenes koalíciója nemcsak a Szovjetuniót és a megszállt országok népeit foglalta magában, hanem a legnagyobb tőkésországokat, Angliát és az Egyesült Államokat is.

Lenin a polgárháború és az intervenció éveiben rámutatott arra, hogy a proletárdiktatúra országa, a politikai és a katonai célszerűség szempontjaiból kiindulva, egyezményt köthet a tőkéshatalmak valamely csoportjával. Azt mondotta, hogy a kommunisták egyáltalán nem utasítják el „általában a katonai egyezményeket az egyik imperialista koalícióval a másik ellen, amikor ez az egyezmény, nem sértve a szovjethatalom alapjait, erősítheti helyzetét és megbéníthatja valamely imperialista hatalom reá gyakorolt nyomását...”[35] E lenini tétel azt a célt tűzte a szovjetország kommunistái elé, hogy a világszocializmus megerősítése érdekében használják ki az imperialisták közötti ellentéteket. S annál inkább szükség volt a Szovjetunió megegyezésére más országokkal a fasiszta tömb elleni háborúban, mert a náci Németországnak és szövetségeseinek hódító céljai a legnagyobb fenyegetést jelentették a szocializmusra, a társadalmi haladásra az egész világon, az egész emberiség sorsára.

Noha az Egyesült Államok és Anglia nemzeti érdekeit fenyegető veszély arra kényszerítette ezen országok kormányait, hogy a Szovjetunióval való együttműködés útjára lépjenek, a szóban forgó országok legreakciósabb imperialista körei továbbra is szovjetellenes álláspontot foglaltak el, a hitleristákkal való megegyezést pártolták, helytelenítették az antifasiszta koalícióban való részvételt. Ezek az imperialisták mindvégig rosszindulatú, szovjetellenes propagandát folytattak, s arra törekedtek, hogy meghiúsítsák az agresszív fasiszta tömb elleni katonai erőfeszítéseket, hogy elvéreztessék a Szovjetuniót. Az angol és az amerikai uralkodó körök jelentős része számításait arra alapozta, hogy a Szovjetunió és a fasiszta Németország kölcsönösen meggyengítik egymást, s így a háború után biztosítva lesz az angolszászok világuralmi helyzete. Ennek a politikának legvilágosabb megnyilvánulása az európai második front megnyitásának halogatása volt.

Anglia és az Egyesült Államok katonai erőfeszítéseinek korlátozottsága ellenére a Hitler-ellenes koalíció létrejötte nagy nemzetközi jelentőségű esemény volt, amely a közös ellenség elleni harcban a különböző társadalmi rendszerű államok együttműködésének lehetőségéről tanúskodott.

35 *Lenin:* Polnoje szobranyije szocsinyenyij. 36. köt. 323. old.

A Hitler-ellenes koalíció vezető erejévé a Szovjetunió vált, ő viselte a náci Németország és európai szövetségesei elleni háború fő terhét. A szovjet–német front a második világháború fő frontja volt, amelyen eldőlt a világ történelmi fejlődésének iránya, az emberi civilizáció sorsa.

A Szovjetunió felszabadító háborúja óriási befolyást gyakorolt az ellenállási mozgalom fejlődésére a fasiszták által megszállt országokban. A Szovjetunió Nagy Honvédő Háborújának kezdetétől fogva az ellenállási mozgalom a legszorosabban összekapcsolódott a szovjet–német front eseményeinek menetével.

A Szovjetunió megtámadása után a kommunista világmozgalom előtt teljes nagyságában felmerült a feladat, hogy még inkább fokozni kell a fasizmus, az emberiség leggonoszabb ellensége elleni harcot. Életfontosságúvá vált, hogy valamennyi haladó erőt tömörítsenek a fasiszta államok tömbje elleni harcra, hogy megmentsék a népeket a leigázástól, a kiirtástól, és biztosítsák szabadságukat és függetlenségüket. A háború új szakaszában különösen élesen vetődött fel a demokratikus és a hazafias erők egységének kérdése. A kommunista mozgalom stratégiájának és taktikájának kidolgozásában a Kommunista Internacionálé Végrehajtó Bizottságát a VII. kongresszus határozatai vezérelték.

Június 22-én ülést tartott a KIVB Titkársága, amelyen megvitatták a kommunista pártok feladatait Németországnak a Szovjetunió elleni támadásával kapcsolatban.[36] Elhatározták, hogy sürgősen átszervezik a KIVB apparátusának munkáját. Dimitrov, Manuilszkij és Togliatti részvételével egy csoportot szerveztek, amelyet megbíztak a KIVB egész munkájának közvetlen operatív vezetésével.

Tekintettel a nemzetközi színtéren bekövetkezett eseményekre, a KIVB leveleket küldött a kommunista pártoknak, amelyekben rámutatott arra, hogy Németország hitszegő támadása a Szovjetunió ellen nemcsak a szocializmus országára mért csapást, hanem a világ valamennyi népének szabadságára és függetlenségére is. Ezért a szovjet nép védelme egyben a hitleristák által leigázott népek védelme is, valamint minden más nép védelme, melyeket a fasizmus fenyeget.

A KIVB megállapította, hogy Nagy-Britannia Kommunista Pártja és más olyan országok kommunista pártjai előtt, amely országok a náci Németország elleni harcban a Szovjetunióval való együttműködés útjára léptek, a következő feladatok állanak: védelmezni népeiket a német fasizmussal szemben, kívülről támogatni a szovjet népet igazságos háborújában, leleplezni a burzsoázia Hitler-barát elemeit, harcot folytatni

36 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1335. l. 1–3.

mindenki ellen, aki a pacifizmus és az izolacionizmus álarcában a német fasizmust segíti. Szembe kell szállni a reakciós körök mindenfajta szovjetellenes tervével, a németekkel való megegyezési kísérleteivel.

A KIVB a fasizmus ellen harcoló országok kommunistáinak azt tanácsolta, hogy a német és az olasz fasiszta agresszorok elleni nemzetközi egységfront jelszavával bontakoztassanak ki tömegmozgalmat az elnyomott népek védelmére, a szovjet nép védelmére. Emellett – ajánlotta a KIVB – támogassák kormányaiknak mindazon rendszabályait, amelyek biztosítják a fasiszta Németország elleni háború folytatását, mert ez megfelel népeik érdekeinek, és reális segítséget jelentett a Szovjetuniónak. Eközben természetesen a kommunista pártoknak meg kellett őrizniük önállóságukat kormányaikkal szemben.

A Komintern Végrehajtó Bizottságának ez az irányvonala abból a lenini tanításból következett, amely a szocialista haza védelmére és a haladó jellegű háborúk lehetőségére vonatkozott az imperializmus időszakában. Lenin határozottan fellépett a burzsoá haza védelmének jelszava ellen, de rámutatott arra, hogy a bolsevikok sohasem voltak általában a honvédelem elutasításának álláspontján. „Egyáltalán nem ellenezzük *általában* »a haza védelmét«, nem ellenezzük *általában* a »védekező háborúkat«. Ilyen badarságot *sohasem* fog találni egyetlen határozatunkban (és egyetlen cikkemben) sem. Igenis ellenezzük a haza védelmét az 1914–1916-os *imperialista háborúban* és más, az imperializmus *korszakára* nézve tipikus *imperialista* háborúkban. Az imperializmus korában azonban *lehetnek* »igazságos«, »védekező«, forradalmi háborúk is [mégpedig: 1. nemzeti háborúk; 2. polgárháborúk; 3. szocialista háborúk stb.].[37]

Lenin hangsúlyozta, hogy a „haza védelme" szavak „*egyáltalán nem* jelentenek ámítást" a demokratikus és a forradalmi háborúban.[38]

A Szovjetunió Nagy Honvédő Háborúja egybefolyt a német fasiszták által leigázott népek felszabadító mozgalmával, valamennyi demokratikus és antifasiszta erőnek a fasizmus elleni harcával.

A megszállt országokban, mint a KIVB rámutatott, a kommunista pártok fő feladata az volt, hogy kibontakoztassák a megszállók elleni harcot. Azt ajánlotta a pártoknak, hogy minden országban igyekezzenek kialakítani olyan széles nemzeti frontot, amely – függetlenül politikai orientációjuktól és jellegüktől – a demokrácia és a nemzeti függetlenség védelmének jelszavával képes egyesíteni minden antifasiszta erőt. Csakis

37 *Lenin* Művei. 35. köt. 209–210. old.
38 *Lenin* Művei. 23. köt. 21. old.

az ilyen front foghatta össze a lakosság minden rétegének akcióit a hitleri rabszolgaság ellen. A megszállt országok kommunistáinak a politikai tömegharcot össze kellett kapcsolniuk a hitleri csapatok hátországának dezorganizálására irányuló tevékenységgel, hogy lehetetlenné tegyék a fasiszta hadseregek ellátását, a csapatok és hadianyag szállítását; ki kellett bontakoztatniuk a partizánmozgalmat.

A fasiszta országok kommunista pártjai a náci Németország és szövetségesei vereségéért, a fasiszta rendszerek megdöntéséért harcoltak. Ez nemcsak az antifasiszta koalíció népei érdekeinek felelt meg, hanem Németország és a fasiszta tömbhöz tartozó országok népei alapvető érdekeinek is. Ezen országok kommunista pártjaihoz intézett leveleiben a KIVB javasolta, hogy fokozzák a fasiszta rendszerek elleni harcot.

A Bolgár Munkáspártnak adott irányelveiben a KIVB a többi között megállapította, hogy a Szovjetunió védelme egyben a bolgár nép védelme is, amelyet vezető körei be akarnak vonni a szovjetellenes kalandba. A KIVB azt tanácsolta a bolgár kommunistáknak, hogy szálljanak szembe a bolgár reakció szovjetellenes terveivel, erősítsék a német fasizmus elleni népfrontot, indítsanak mozgalmat nemzetközi egységfront létrehozásáért a német és az olasz fasiszta rablók elleni harcra, mert ezek a Balkán valamennyi népét le akarják igázni. A balkáni népek függetlensége és jövője a Szovjetunió győzelmével kapcsolatos – mondotta a KIVB.

Némileg másként vetették fel a feladatokat a semleges országok kommunista pártjai előtt. Például Svédország Kommunista Pártjának adott ajánlásaiban a KIVB megállapította, hogy a Szovjetunió védelme nemcsak a Németország által megszállt országok valamennyi népének a védelme, hanem a svéd népé is, amelyet német fasiszta leigázás fenyeget. Azzal kapcsolatban, hogy Svédország Kommunista Pártja a szovjet–német háborút illetően „Minden ország tekintetében Svédország semlegességé"-nek pontatlan jelszavát adta ki, a KIVB azt írta: Svédország Kommunista Pártja nem köteles felszólítani országát arra, hogy vegyen részt a háborúban a Szovjetunió oldalán. De a kommunista pártnak meg kell mutatnia, hogy „Svédország függetlenségét a fasiszta Németország fenyegeti, hogy egyedül a Szovjetunió védelmezi a kis népek, köztük Svédország szabadságát és függetlenségét. Meg kell mutatnia, hogy Svédország a svéd nép létérdekeiből kiindulva, a szovjet nép győzelmében érdekelt..."[39]

A szocializmus első országának megtámadása a világ kommunistái

39 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1335. l. 14.

számára azt jelentette, hogy meg kell tízszerezniük erőfeszítéseiket a fasizmus elleni harcban. A kommunista pártok nyilatkozatokat tettek közzé, amelyekben megbélyegezték a Szovjetunió elleni fasiszta agressziót, és a Szovjetunióval való szolidaritásra, elszánt küzdelemre szólították fel a népeket.

„Németország Kommunista Pártjának felhívása a Szovjetunió védelmére" 1941. június 24-én kelt, és a következőt mondotta: „A német hadsereg rablótámadása a szovjetország ellen a leghitványabb hitszegés, amely bemocskolja népünk legnemesebb érzelmeit és hagyományait, végzetes csapás országunk létérdekei ellen...

Az ellenség a saját országunkban van: a mi ellenségeink a fasiszta rabszolgatartók. A Vörös Hadsereg győzelme és a nemzeti függetlenségükért harcoló népek győzelme egyben a német nép győzelme is lesz."[40] A kommunista párt felszólította a német dolgozókat, hogy harcoljanak a hitlerista banda megdöntéséért, a német nép szabadságáért és boldog jövőjéért.

A Francia Kommunista Párt 1941. június 22-i felhívásában azt mondotta, hogy a náci fasizmust feltétlenül szétzúzzák, s hogy „mindenkinek, aki méltó a francia névre, a Szovjetunió szövetségesének kell tekintenie magát. Hitler győzelme a Szovjetunió felett a mi vereségünk lenne, s a Szovjetunió minden győzelme Hitler felett a mi győzelmünk lesz." A Francia Kommunista Párt arra szólította fel a hazafiakat, hogy hozzák létre az országban „a harci frontot Franciaország függetlenségéért".[41]

Nagy-Britannia Kommunista Pártjának Központi Bizottsága is felhívással fordult a dolgozókhoz: „Hozzátok létre az angol, az amerikai és a szovjet nép hatalmas egységfrontját, szövetségben az egész világ népeivel, a fasizmus feletti győzelemre."[42]

Az Egyesült Államok Kommunista Pártja 1941. június 23-án közzétett nyilatkozatában kijelentette: mindenkinek, aki gyűlöli a fasizmust és az elnyomást, akinek drága a béke és a szabadság, mindenkinek, aki úgy véli, hogy a Szovjetuniónak és népeinek az ügye az egész haladó emberiség ügye, aktív és testvéri szolidaritásra kell törekednie a Szovjetunió népeivel: „Le a német fasizmus bűnös háborújával a Szovjetunió ellen! A Szovjetunió harcának teljes támogatásáért és a vele való

40 Kommunyisztyicseszkij Internacional, 1941. 6–7. sz. 123–124. old.

41 Mezsdunarodnaja szolidarnoszty trugyascsihszja v borbe za mir i nacionalnoje oszvobozsgyenyije protyiv fasisztszkoj agresszii, za polnoje unyicstozsenyije fasizma v Jevrope i Azii (1938–1945). Moszkva 1962. 283–284. old.

42 Daily Worker (New York), 1941. július 4.

szolidaritásért! A reakciósok minden fajtája ellen, akik bármilyen formában támogatni igyekeznek Hitlernek a Szovjetunió elleni támadását."[43]

Jugoszlávia Kommunista Pártjának Központi Bizottsága 1941. június 22-én felhívással fordult az ország népeihez, hogy bontakoztassák ki a fegyveres harcot a fasiszta megszállók ellen. „Ütött a döntő óra – mondotta a JKP felhívása. – Elkezdődött a döntő harc a munkásosztály leggonoszabb ellenségei ellen, a harc, amelyet hitszegő támadásukkal a Szovjetunió ellen, az egész világ dolgozóinak reménysége ellen a fasiszta bűnözők maguk kényszerítettek ki. A hős szovjet nép nemcsak a szocializmus országának védelmében ontja drága vérét, hanem az egész dolgozó emberiség végleges szociális és nemzeti felszabadításáért is. Ezért harca a mi harcunk is, támogatnunk kell minden erőnkkel, életünk árán is."[44] A Központi Bizottság minden hazafit partizánharcra szólított. A tömegek lelkesen követték a párt felhívását. 1941 június végén megalakították Jugoszlávia népi felszabadító partizánosztagainak parancsnokságát. Július 4-én a JKP KB határozatot hozott a fegyveres felkelésről: ez rövidesen az ország jelentős területeire kiterjedt. A nemzeti felszabadító mozgalom Jugoszláviában kezdett tömegessé válni.

1941. június 23-án Kína Kommunista Pártjának Központi Bizottsága „Antifasiszta egységfrontot az egész világon" címmel hozott határozatot. Ebben Németország Szovjetunió elleni támadását úgy értékelte, hogy „ez az agresszió nemcsak a Szovjetunió ellen irányul, hanem az egész világ demokráciája, szabadsága és függetlensége ellen is... A fasiszta agresszorok elleni szent háború nemcsak a szovjet nép háborúja hazája védelmére – mondotta a határozat. – Egyidejűleg valamennyi állam és nemzet háborúja is a fasiszta leigázás ellen."[45]

Hitlerék háborújának bűnös jellegét leleplezték Latin-Amerika országainak kommunista pártjai is. A Szovjetunió elleni agresszió másnapján Argentína Kommunista Pártjának Központi Bizottsága az SZK(b)P KB-nak küldött táviratában kijelentette, hogy szolidáris a szovjet nép harcával. Az argentin néphez intézett felhívásában pedig felszólította a dolgozókat és minden demokratát, hogy minden lehetséges módon nyújtsanak támogatást a Szovjetuniónak. „A jelen legfőbb törvénye a Szovjetunió védelme a fasiszta agresszióval szemben!..."[46]

43 Ugyanott, 1941. június 23.

44 Zbornik dokumenata i podataka o narodnooslobodilačkom ratu jugoslovenskih naroda. I. köt. I. könyv. Belgrád 1949. 16. old.

45 Mezsdunarodnaja szolidarnoszty trugyascsihszja v borbe za mir i nacionalnoje oszvobozsgyenyije. 305. old.

46 Kommunyisztyicseszkij Internacional, 1941. 6–7. sz. 126–127. old.

A kommunista pártok tehát mindenütt hozzáláttak, hogy szolidaritási kampányt szervezzenek a Szovjetunióval; gyakorlati segítséget nyújtottak a Szovjetuniónak és a Hitler-ellenes koalíció más országainak; mozgósították a tömegeket a fasiszta agresszorok elleni fegyveres harcra; nagy agitációt és propagandát bontakoztattak ki, hogy leleplezzék a fasizmus bűnös céljait, s megmagyarázzák a tömegeknek, milyen nagy jelentőségű a szovjet nép felszabadító missziója.

A Komintern és a kommunista pártok az antifasiszta erők harcának megszervezéséért a náci Németország ellen

A háború feltételei között jóval bonyolultabbakká és sokoldalúbbakká váltak a kommunista pártok feladatai, tömegmunkájuk formái és módszerei. Rendkívül megnehezült, sőt időnként lehetetlenné vált a pártok kapcsolata egymással és a Kominternnel. De a Komintern nevelte kommunista pártok érettsége világosan megmutatkozott abban, hogy a kommunisták még a legnehezebb feltételek között is, miközben a fasiszta hódítók részéről állandóan a fizikai kiirtás veszélye fenyegette őket, a legkövetkezetesebben felléptek a fasiszta leigázás ellen, a népek szabadságáért és függetlenségéért. A háború olyan iskolává vált, amelyben a kommunisták, valamennyi haladó és demokratikus erő, kemény próbán mentek keresztül. A proletár internacionalizmus szellemében nevelődött kommunisták mindenütt igazi hazafiaknak bizonyultak, össze tudták kapcsolni népük szabadságharcát a nemzetközi antifasiszta felszabadító mozgalommal. A kommunisták mindenütt a küzdelem élvonalában haladtak.

A Hitler-ellenes koalíció országainak kommunista pártjai a Szovjetunió ellen intézett agresszió első napjától fogva azon dolgoztak, hogy népeik tömörüljenek a fasizmus ellen, a szabadságért és függetlenségért, a Szovjetunió támogatásáért folytatott harcra. Úgy látták, hogy nincs fontosabb cél, mint a német fasizmus szétzúzása; ezért támogatták kormányaiknak a fasiszta Németország ellen irányuló rendszabályait, ami reális támogatást jelentett a Szovjetuniónak és az antifasiszta ellenállási mozgalomnak. A tüzet főképp a saját országukban levő Hitler-barát elemek ellen irányították.

Számot vetve azzal, hogy a szovjet–német fronton nemcsak a Szovjetunió sorsa dől el, hanem saját hazájuké is, Anglia és az Egyesült Államok dolgozói már közvetlenül a Szovjetunió elleni háború megindulása után mozgalmat bontakoztattak ki a szovjetország megsegítésére. A legnagyobb angol és amerikai városokban 1941 nyarán tömegtüntetéseket, népgyűléseket, konferenciákat tartottak, amelyeken követelték a kor-

mánytól, hogy azonnal nyújtson segítséget a Szovjetuniónak, s kifejezték a dolgozók kívánságát, hogy haladéktalanul bekapcsolódjanak a fasiszta agresszorok elleni harcba. A londoni és a washingtoni szovjet követségre számos levél érkezett, amelyekben Anglia és az Egyesült Államok polgárai önkéntesnek jelentkeztek a Vörös Hadseregbe.

Az Egyesült Államok Kommunista Pártjának elnöke, William Foster, felszólalva a párt Központi Bizottságának 1941 június végén tartott rendkívüli plénumán, kijelentette: „Döntő feladatunk, hogy minden segítséget megadjunk a Szovjetuniónak, ... hogy biztosítva legyen Hitlernek és nemzetiszocialista barbarizmusának a megsemmisítése... Pártunk központi követelése: az Egyesült Államok kormánya nyújtson minden elképzelhető és lehetséges segítséget a Hitler ellen harcoló szovjet és angol népnek."[47]

Az Egyesült Államok Kommunista Pártja „az amerikai nép óriási többsége" akaratának kifejezéseként üdvözölte Roosevelt kormányának ama kijelentését, hogy segítséget nyújt a Szovjetuniónak, és nyomban kampányt bontakoztatott ki a reakciós körök leleplezésére, amelyek a Szovjetunió megsegítése ellen és a Hitlerrel való megegyezés mellett voltak. A kommunista párt jól látta, hogy a kormány ígéretének teljesítését „komoly akadály veszélyezteti. E veszély az amerikai burzsoázia legreakciósabb köreinek óriási befolyása és nyomása... E körök meg akarnak alkudni Hitlerrel, feláldozva az amerikai nép igen fontos nemzeti érdekeit."[48]

Miközben valamennyi nemzeti erő tömörítéséért harcolt, az amerikai párt egyidejűleg osztályálláspontját is védelmezte, s viaskodott a revizionista elemekkel, akik feldicsérték az amerikai kapitalizmust, amely állítólag a Szovjetunióval való őszinte és állandó együttműködés útjára lépett. Ezt a revizionista álláspontot vallotta E. Browder, aki akkor az Egyesült Államok Kommunista Pártjának főtitkára volt.

Anglia és az Egyesült Államok kommunista pártjai elsők voltak a termelés növeléséért folytatott harcban is, különösen a hadiüzemekben, országaik katonai erőfeszítéseinek fokozása céljából. Az angol és az amerikai munkásosztály aktívan részt vett a „termelési csatában", s munkájával hozzájárult a haditermelés, nevezetesen a Szovjetuniónak készülő harckocsik termelésének nagymérvű növeléséhez, ami hozzájárulást jelentett a fasiszta tömb szétzúzásához. A Hitler-ellenes koalíció országaiban gyűjtést szerveztek a Szovjetunió megsegítésére.

47 Kommunyisztyicseszkij Internacional, 1941. 6–7. sz. 121. old.
48 Ugyanott, 120. old.

Amerika és Anglia népeinek szolidaritási kampánya egyik fontos tényezője volt annak, hogy megszületett az angol–szovjet szövetségi szerződés a fasiszta Németország elleni háborúban, majd a szovjet–amerikai egyezmény is 1942-ben.

A Hitler-ellenes koalíció kormányai között létrejött megegyezés értelmében Angliából és az Egyesült Államokból megindultak az élelmiszer-, fegyver- és hadianyag-szállítások a Szovjetunióba. De az angolszász országok vezető körei nem siettek hatékonyabb segítséget nyújtani a Szovjetuniónak, nevezetesen hadműveleteik megkezdésével Európában.

A kommunisták és más haladó erők kampányt folytattak a második front megnyitásáért. Ecsetelték a tömegek előtt a szovjet emberek harcának nehézségeit és jelentőségét. „Mi – mondotta William Gallacher 1942 májusában a kommunista párt konferenciájának megnyitása alkalmából a Trafalgar téren tartott gyűlésen – kétségtelenül képesek vagyunk betörni a kontinensre. Elérkezett a cselekvés ideje."[49] Angliában és az Egyesült Államokban a dolgozók, a kommunisták részvételével, hatalmas tüntetéseket tartottak és az európai második front azonnali megnyitását követelték. Erősítsék meg az együttműködést és a szövetséget a Szovjetunióval, teljesítsék a vállalt kötelezettségeket – hangoztatták a dolgozók. Az üzemi munkások és a szakszervezetek elküldték képviselőiket a minisztériumokba, a parlamentbe, a Kongresszusba, ahol kifejtették, hogy a dolgozók elégedetlenek a második front megnyitásának halogatásával. Az egyik határozat, amelyet London 105 ezer munkása nevében a Churchill-kormánynak nyújtottak át, a következőképpen hangzott: „Hitlert gyorsabban szét lehet verni két fronton Európában; minden áldozatra készek vagyunk, amit a második front követel. Nem engedhetjük meg többé, hogy egyedül a Szovjetunió hozzon áldozatokat... Tetteket követelünk!"[50]

1942 őszén, miközben Sztálingrádnál a legelkeseredettebb csaták dúltak, az Egyesült Államok szakszervezeteinek többsége országos kongresszusain határozatokat hozott, amelyekben felszólították a kormányt, hogy nyissa meg a második frontot Európában. Hasonló határozatokat fogadtak el még az AFL és a CIO országos kongresszusán is, pedig e szervezetek vezetése a konzervatív elemek kezében volt.

Anglia és az Egyesült Államok kommunistái kampányt szerveztek a kapituláns elemeknek a kormányból való eltávolításáért és a háborús erőforrások maximális mozgósításáért.

49 Kommunyisztyicseszkij Internacional, 1942. 5. sz. 20. old.
50 Pravda, 1942. augusztus 16.

A lakosság mozgosításában nagy munkát fejtett ki Kanada illegálisan működő Kommunista Pártja. A háború kezdetén már kiadta a jelszót: „Nemzeti frontot a győzelemért!" Felszólította a párttagokat: „Feszítsék meg a végsőkig erejüket, hogy biztosítsák a munkásosztály egységét a győzelem kivívására."[51] A kommunista párt támogatni kívánta a kormány katonai erőfeszítéseit. Hogy biztosítsák a legális működést, a kommunisták létrehozták a „háborús győzelem Tim Buck-bizottságainak" hálózatát. Később e bizottságok országos kongresszusra gyűltek össze, és legális politikai szervezetet alakítottak. Hosszan tartó, szívós harc eredményeként 1943 nyarán a pártnak lehetősége nyílt a legális tevékenységre Haladó Munkáspárt néven. Ez a kanadai kommunisták nagy sikere volt.

Teljesítette nemzetközi kötelességét India Kommunista Pártja is, amely kijelentette, hogy az indiai nép érdekei egybeesnek a nemzetközi antifasiszta harc érdekeivel. A párt India egyesült nemzeti frontjának megteremtésére szólította fel a népet közös antifasiszta platformon.

Időközben a Hitler-ellenes koalíció országaiban felmerült az a probléma, milyen legyen a munkások viszonya a sztrájkokhoz, amelyek akadályozhatták a fasiszta agresszorok elleni háborús erőfeszítések fokozását. Anglia, az Egyesült Államok és a velük együtt harcoló más tőkésállamok kommunista pártjai a munkaügyi konfliktusoknak a munkások és a vállalkozók közötti tárgyalások útján történő rendezését ajánlották. A szakszervezetekben azt mondották a munkásoknak, hogy időlegesen tartózkodjanak a sztrájkoktól, feltéve, hogy a vállalkozók megtartják a megállapodásos kötelezettségeket. Ez az álláspont megfelelt a fasiszta agresszorok tömbje elleni harc szükségleteinek. De a Szovjetunióval szövetséges Angliában, Amerikában és másutt a háborús nemzeti erőfeszítések fokozásáért kibontakozó mozgalom nem jelentette az osztályharc megszüntetését. Ha a vállalkozók durván megsértették a szakszervezetekkel kötött megállapodásokat, a munkások kénytelenek voltak megvédelmezni magukat, s egyebek között sztrájkokhoz is folyamodtak. A munkaügyi konfliktusok tárgyalások útján történő rendezését pártolva, a kommunisták az antifasiszta koalíció erősítésének érdekeit tartották szem előtt. Ugyanakkor a kommunista pártok továbbra is védelmezték a dolgozók osztályérdekeit, ha kellett, leleplezték a monopóliumok rablópolitikáját.

A második világháború egyik döntő kísérőjelensége volt a megszállt

51 *Tim Buck:* Tridcaty let kommunyisztyicseszkovo dvizsenyija v Kanagye (1922–1952). Moszkva 1954. 180–181. old.

országok népeinek felszabadító harca. E harc szerves részét alkotta a fasiszta agresszorok ellen viselt közös háborúnak, nagymértékben hozzájárult a náci Németország és szövetségesei szétzúzásához.

A megszállt országokban a helyzet kedvezett a nagy antifasiszta szövetségek létrehozásának. A felszabadító mozgalomban a lakosság különböző rétegeinek képviselői vettek részt: munkások, parasztok, városi középrétegek és a nemzeti burzsoázia egy része. Ebben a fasizmus elleni általános népi harcban vezető szerepet játszott a munkásosztály, élén a kommunista és munkáspártokkal. A finánctőkések, a nagybirtokosok és más nemzetellenes elemek viszonylag kis csoportja kivételével lényegében valamennyi társadalmi réteg érdekelt volt a fasiszta megszállók kiűzésében és szétzúzásában. Valamennyi antifasiszta és hazafi tömörítéséért harcolva, a kommunista pártok döntő szerepet játszottak nemzeti frontok létrehozásában a megszállt országokban. (Jugoszláviában, Franciaországban, Görögországban stb.)

A kommunista pártok hozzáláttak a Komintern VII. kongresszusán kidolgozott stratégiai és taktikai irányvonal megvalósításához. Következetes harcuk elősegítette a tömegek összeforrását, az óriási méreteket öltött ellenállási mozgalom fellendülését, s ennek során befolyásuk megnövekedett.

A Komintern állandó segítséget nyújtott a megszállt országok kommunista pártjainak alapvető politikai irányvonaluk kidolgozásában, káderekkel, propagandaanyaggal való ellátásukban, s amiben csak lehetett.

Nagy figyelmet szentelt a Komintern a jugoszláviai harc szervezésének. A KIVB 1941. június 22-én Jugoszlávia Kommunista Pártjának küldött levele azt a célt tűzte a párt elé, hogy nemzeti egységfrontot hozzon létre az országban, s tömegharcot szervezzen a megszállók ellen.

A jugoszláv kommunisták partizáncsoportokat és osztagokat szerveztek, s megmagyarázták a tömegeknek, hogy a Szovjetunió részvétele a fasiszta Németország és csatlósai elleni háborúban megnyitja Jugoszlávia népei előtt a fasizmus feletti győzelem, a szabadság és a függetlenség kivívásának a perspektíváját. Az országban nagyszámú partizánosztag keletkezett, amelyeket azután Jugoszlávia reguláris Nemzeti Felszabadító Hadseregében vontak össze. 1942 végén ebben 150 ezer katona és tiszt harcolt.

A felszabadító harc során létrehozták az Egységes Népi Felszabadítási Frontot, amely munkásokat, parasztokat, haladó értelmiségieket, hazafias tiszteket s más antifasiszta és hazafias erőket egyesített. Vezető ereje Jugoszlávia Kommunista Pártja volt.

A nemzeti felszabadító erőket nemcsak a helyi fasiszta osztagok tekin-

tették ellenségüknek, hanem az emigrációban levő monarchista kormány hívei is. Ezek fegyveres osztagokat szerveztek, amelyek rövidesen harcot indítottak a partizánmozgalom ellen. A jugoszláv hazafiak sikeres fegyveres harcának eredményeképp 1942 végére az ország területének egy részét felszabadították, s ott a forradalmi hatalom szerveiként népi felszabadító bizottságok működtek.

1942 őszén a JKP Központi Bizottsága intézkedett Jugoszlávia Nemzeti Felszabadító Bizottságának létrehozásáról, amelyet amolyan kormányfélének tekintettek. A KIVB elvileg helyeselte s „igen szükséges és rendkívül fontos lépésnek" tekintette ezt. Ugyanakkor 1942. november 20-i táviratában azt tanácsolta, hogy e bizottságnak mind személyi összetétele, mind pedig akcióprogramja tekintetében adjanak „össznemzeti jugoszláv jelleget és összpárt jelleget". A KIVB szerint e szervet a népi felszabadító harc politikai szervének kell tekinteni, s nem szabad idő előtt kiadni a köztársaság jelszavát; a Jugoszláviában folyó harcot ne csak nemzeti szempontból közelítsék meg, hanem a fasiszta tömb elleni harc általános céljainak az álláspontjáról is. A KIVB a következőt tanácsolta: „Mindenképpen törekedjenek pozícióik megszilárdítására a népi felszabadító harcban, s ugyanakkor nagyobb politikai rugalmassággal és manőverező képességgel járjanak el."[52]

1942 november végén a felszabadított boszniai városban, Bihaćban megtartották az antifasiszta politikai csoportok képviselőinek gyűlését, amelyen összjugoszláviai politikai szervet hoztak létre, Jugoszlávia Népi Felszabadító Antifasiszta Tanácsát (AVNOJ), a jugoszláv népek első forradalmi parlamentjét. Az ülésen megválasztották Jugoszlávia Népi Felszabadító Antifasiszta Tanácsának Végrehajtó Bizottságát, amelynek a kommunisták mellett az antifasiszta csoportok kiemelkedő képviselői is tagjai voltak. E Végrehajtó Bizottság a jugoszláv partizánháború politikai vezetését irányító szervvé vált.

A JKP tapasztalatait a hazafias erők harcra mozgósításában nagyra értékelte a Komintern Végrehajtó Bizottsága, s más országok kommunista sajtójában széles körben népszerűsítette.

A Komintern nagy segítséget nyújtott a lengyelországi kommunistáknak is, nevezetesen a lengyel munkásosztály marxista–leninista pártjának újjáalakításában.

Miután Németország megtámadta a Szovjetuniót, a lengyel kommunisták fokozták a harcot szétaprózott csoportjaik tömörítéséért, az antifasiszta erők egyesítéséért. A kommunisták vezette illegális szervezetek-

52 CPA IML. Az 1942. évi dokumentumok gyűjteménye.

ben 1941 végén mintegy 5–6 ezer ember dolgozott. E szervezetek legjelentősebbike a Felszabadító Harci Szövetség volt; tagjai között baloldali szocialisták és párton kívüli szakszervezeti aktivisták is helyet foglaltak.[53] Az országban különböző antifasiszta szervezetek működtek: forradalmi munkás-paraszt tanácsok, a Szovjetunió Barátainak Társasága, Munkás-Paraszt Harci Szervezet, a Ti Szabadságtok és a Mi Szabadságunk Harci Frontja.

1941 július–augusztusában a KIVB a Szovjetunió területén élő lengyel kommunistákból szervező csoportot hozott létre, amelynek a marxista–leninista pártot kellett helyreállítani odahaza. Ez a csoport kidolgozta az új párt programnyilatkozatának tervét, amely a hitleristák elleni széles nemzeti front létrehozásának a feladatát tűzte ki.

1941 decemberében és 1942 januárjában a szervező csoport tagjai megérkeztek Lengyelországba, és kapcsolatot létesítettek a kommunisták vezette illegális antifasiszta szervezetekkel.[54] Ezek egyesülésével létrejött a Lengyel Munkáspárt, Lengyelország dolgozóinak marxista–leninista pártja.

A Lengyel Munkáspárt 1942 január elején megtartott alapító gyűlésén megválasztották az LMP ideiglenes vezetőségét. Titkára Marceli Nowotko lett. Később Pawel Finder és Władisław Gomułka voltak az LMP titkárai.

1942. január 10-én kiáltványt tettek közzé „A munkásokhoz, parasztokhoz és értelmiségiekhez, minden lengyel hazafihoz". E dokumentum bejelentette a Lengyel Munkáspárt megalakulását, és meghirdette alapelveit. A párt az egész lengyel népet harcba hívta a német fasiszta hódítók ellen s az egységes antifasiszta nemzeti front létrehozásáért, amely felöleli a lakosság valamennyi rétegét az árulók és a kapitulánsok kivételével.

A Lengyel Munkáspárt megalakulása a lengyel nép felszabadító harcának új szakaszát nyitotta meg. A kommunisták azonnal hozzáláttak a megszállók elleni fegyveres harc kibontakoztatásához. Rövidesen létrehozták a párt katonai szervezetét, a Népi Gárdát. Ennek első osztagai 1942 május–júniusában kezdtek tevékenykedni, s csapásokat mértek az ellenségre. Az erős és gonosz ellenség – egyfelől a fasiszta megszállók, másfelől magában Lengyelországban a reakciós körök – elleni kemény harcban az LMP fokozatosan megerősítette sorait, s a lengyel antifasiszta ellenállás leghatékonyabb erejévé vált.

53 Polszkoje rabocseje dvizsenyije v godi vojni i gitlerovszkoj okkupacii. Szentyabr 1939–janvar 1945. Moszkva 1968. 135. old.

54 Ugyanott, 141. old.

Németországnak a Szovjetunió ellen intézett támadása után Franciaországban is új szintre emelkedett a mozgalom. „Június 22-től fogva – mutatott rá Maurice Thorez – a hazafiak másként kezdtek gondolkodni: »Nem vagyunk egyedül. Olyan szövetségessel, mint a Szovjetunió, felszabadulhatunk, győzhetünk.«"[55] 1941 nyarától elkezdődött a Francia Szabadcsapatok és Partizánok osztagainak szervezése.

A kommunisták kibontakoztatták a harcot a Nemzeti Front megszilárdításáért. Ehhez nagyszámú munkás- és parasztszervezet, a Francia Nők Szövetsége, az Ifjúsági Front és mások csatlakoztak.

A német hatóságok és szövetségeseik, a vichyi hatóságok kegyetlen megtorlásokat zúdítottak a francia hazafiakra. A legnagyobb áldozatokat a Francia Kommunista Párt hozta, amelyet nem véletlenül neveztek „az agyonlőttek pártjának". A megszállók elleni harcban 75 ezer kommunista áldozta életét. Köztük volt az FKP Központi Bizottságának 8 tagja: Pierre Semard titkár, a vasutasszakszervezet vezetője, Gabriel Péri, a „l'Humanité" szerkesztője és mások. A kommunisták az ellenállási mozgalom igazi hősei voltak.

Fellendült az ellenállási mozgalom Csehszlovákiában is. A CSKP Központi Bizottságának kezdeményezésére 1941 szeptemberében létrehozták Csehszlovákia Központi Forradalmi Nemzeti Bizottságát, amelyben részt vettek a különböző ellenálló csoportok képviselői. A városokban és a falvakban helyi nemzeti bizottságokat hoztak létre, amelyek a nép harci szervei voltak a megszállók ellen.

Szlovákiában, amelyet a cseh országrészek megszállása után a németek teljesen tőlük függő bábállammá változtattak, a kommunisták nagy munkát végeztek. A hadseregben, az egységekben és alegységekben illegális kommunista szervezeteket hoztak létre, és röpiratokat terjesztettek, amelyek felszólították a katonákat, hogy ne harcoljanak a Vörös Hadsereg ellen. A forradalmi propaganda hatására a szovjet–német frontra küldött szlovák haderőnek egész alegységei álltak át a Vörös Hadsereg és a szovjet partizánok oldalára.

1941 végén Szlovákiában, majd Csehországban és Morvaországban is elkezdődött a partizánosztagok szervezése. A kommunisták a Nemzeti Front megalakítására törekedtek.

Nagy figyelmet szentelt a KIVB Spanyolország Kommunista Pártjának. E párt feladatairól a Titkárság több ízben megbeszélést tartott. Franco Spanyolországa hivatalosan ugyan nem vett részt a háborúban, de mind nagyobb segítséget nyújtott a náci Németországnak. Stratégiai

55 *Maurice Thorez:* Izbrannije proizvegyenyija. I. köt. Moszkva 1959. 573–574. old.

nyersanyagokat szállított neki, és a szovjet–német frontra küldte a „kék hadosztályt", amely azután a német csapatok részeként harcolt. A fasiszta Spanyolország uralkodó körei azzal a tervvel foglalkoztak, hogy Németország oldalán belépnek a háborúba. Ez a politika a spanyol nép alapvető érdekeit fenyegette.

Spanyolország Kommunista Pártja leleplezte a Franco-rendszer politikájának kalandorságát, és felszólította az antifasisztákat s mindazokat, akik szívükön viselték a nemzeti érdekeket, hogy egyesüljenek: „...akadályozzák meg Spanyolország hadba lépését, és szegüljenek szembe a diktatúra részéről a fasiszta hatalmaknak nyújtott segítséggel".[56] Spanyolország Kommunista Pártjának nemzeti egységpolitikája azon alapult, hogy nemcsak a baloldali erők voltak érdekeltek Spanyolország semlegességében, hanem a lakosság többsége is, ideértve a konzervatív és a katolikus köröket, a katonák egy részét és az angol–amerikai tőkével kapcsolatban álló spanyol tőkések jelentős csoportját is.

1942 szeptemberi kiáltványában a kommunista párt kiadta a nemzeti egységkormány jelszavát. Ennek a kormánynak mindjárt a fasiszta diktatúra megdöntése és a politikai szabadságjogok helyreállítása után választásokat kellett tartania, amelyek lehetőséget adtak volna a népnek, hogy a szabadság és a demokrácia feltételei között döntsön a jövendő államrendről.

A KIVB sokat foglalkozott Kína Kommunista Pártjának tevékenységével, hiszen ez a párt a kínai nép fegyveres ellenállásának fő szervezője volt a japán hódítókkal szemben. Az európai és az ázsiai események menete egyaránt a harc fokozását követelte, hogy ezáltal meghiúsítsák Japán Szovjetunió elleni háborúba lépésének a lehetőségét. Ez nemcsak a Szovjetunió érdekeinek felelt meg, hanem más szabadságszerető népek és különösen a kínai nép érdekeinek is.

A nemzeti egységfront létrehozása a kínai nép nemzeti felszabadító háborúja szempontjából nagy jelentőségű volt. De Csang Kaj-sek reakciós csoportjának politikája komoly nehézségeket okozott Kína Kommunista Pártjának. Nemegyszer a Csang Kaj-sek klikkje által kiprovokált összeütközésekre került sor a Kuomintang csapatai és a nemzeti felszabadító hadseregek között.

Annak biztosítása érdekében, hogy a kínai nép eredményesen harcolhasson a japán hódítók ellen, a KIVB azt tanácsolta a KKP-nak, hogy hozzon a nemzeti front megerősítésére és a Kuomintanghoz fűződő viszony megjavítására irányuló rendszabályokat. Így például a KIVB-nek

56 A Spanyol Kommunista Párt története. Kossuth Könyvkiadó 1964. 216. old.

a KKP Központi Bizottságához intézett 1942. június 16-i levele leszögezte: „A jelenlegi helyzet parancsolóan megköveteli, hogy Kína Kommunista Pártja minden tőle telhetőt elkövessen a Kuomintanghoz fűződő viszonya megjavítására és a japánok elleni harcban Kína egységfrontjának a megszilárdítására." Csang Kaj-sek és a Kuomintang más vezetői provokatív taktikát követnek, arra törekednek, hogy diszkreditálják a kommunista pártot és elszigeteljék a néptömegektől – állapította meg a KIVB. – Nem helyes „a politikánk, ha embereink lépre mennek a provokációknak ahelyett, hogy okosan reagálnának rájuk".[57]

A japán hódítók hátában, különösen Kína paraszti vidékein, nagy lehetőségek nyíltak a tömeges partizánháború kibontakoztatására. Minthogy a japán imperialisták a milliós Kvantung-hadsereget a Szovjetunió határain összpontosították, aztán pedig kirobbantották a háborút a Csendes-óceánon, erőiket korlátozniuk kellett a Kína elleni háborúban. A feltételek tehát kedveztek a kínai nép felszabadító harcának fokozásához.

A kedvező helyzetet a KKP a felszabadított kerületek kibővítésére és a fegyveres erők megszilárdítására használta fel. De a pártvezetés, élén Mao Cetunggal, fő figyelmét a pártszervezetek „munkastílusának rendbe hozására" fordította. 1941 nyarától egészen 1945 tavaszáig tartott ez a kampány, s a Mao Cetung és hívei számára nemkívánatos pártmunkások elleni hadjárattá változott. Sok párttag ellen alkalmaztak megalapozatlan megtorlást.

A „stílus rendbe hozásának" kampányát Mao Cetung dicsőítése, csoportjának a pártvezetésben való megerősítése és a maoizmus népszerűsítése kísérte. A maoizmust úgy tüntették fel, mint a „Kína sajátos viszonyaira alkalmazott marxizmust". A párton belüli harc során fokozatosan kialakították a feltételeket ahhoz, hogy Mao Cetung nézeteit a kommunista pártban uralkodó ideológiává tegyék, neve körül pedig a „csalhatatlan vezér" reputációját teremtették meg.

A KKP fejlődésében mutatkozó negatív jelenségek ellenére a párt, a tömegek hazafias mozgalmának a hatása alatt és a Komintern segítségével, általános nemzeti jelszavakkal vezette a harcot az ország felszabadításáért a japán imperialisták igája alól.

Elkezdődött a harc a japán imperialista hódítók ellen a Maláj-félszigeten, a Fülöp-szigeteken, Burmában, Indokínában, Indonéziában és Koreában is. Miközben megszállták Délkelet-Ázsia országait, a japán

57 CPA IML. Az 1942. évi dokumentumok.

militaristák az „angolszász imperialisták" igája alóli „felszabadítók" álarcában léptek fel.

A japán gyarmatosítók képmutatása, akik a megszállt országokban a helyi burzsoázia, a földbirtokosok és a hivatalnokok korrupt elemeiből báb-közigazgatást hoztak létre, valamint a lakosság egy részének ama illúziói, hogy Japán segítségével kivívhatják a függetlenséget, akadályozták az imperialistaellenes erők egyesülését. Csakhogy a japán imperialisták kíméletlenül kirabolták a megszállt területeket, s vadállati terrort és erőszakrendszert vezettek be; ezzel maguk ellen fordították az egész nép gyűlöletét. E gyűlölet azután kezdett ellenállási mozgalomba átnőni.

Hevesen harcolt a japán gyarmatosítók ellen a maláj nép. A kommunista párt vezetésével hadsereg született, s harcba lépett a hódítók ellen.

Határozott ellenállásba ütköztek a japán hódítók a Fülöp-szigeteken. 1942 tavaszán a Fülöp-szigetek Kommunista Pártjának kezdeményezésére japánellenes egységfrontot hoztak létre, amelyben munkás-, paraszt-, diák- és vallási szervezetek képviselői vettek részt. A partizánosztagok 1942 tavaszán egységes japánellenes néphadseregben egyesültek, s a lakosság támogatásával az ország központi és déli tartományaiban felszabadítottak néhány kerületet.

Burmában a kommunisták szintén igyekeztek minden hazafias erőt tömöríteni. Partizánosztagokat szerveztek, és más hazafiakkal együtt harcot folytattak a megszállók és a szolgálatukban álló helyi katonai adminisztráció ellen.

Vietnamban a kommunista párt kezdeményezésére még 1941-ben létrehozták az ország függetlenségéért harcoló egységfrontot, a Viet Minh-t (Vietnami Függetlenségi Liga). Soraiban egyesültek a munkások, a parasztok, a városi kispolgárság, a haladó értelmiség és a középburzsoázia képviselői. Vezére Ho Si Minh lett. A Viet Minh a japán megszállók elleni harc élére állott, majd később általában minden gyarmati elnyomás elleni harc vezetőjévé vált.

Indonéziában a japánellenes mozgalomban részt vettek a munkások, akik szabotázsakciókat szerveztek az üzemekben és a vasúton, továbbá parasztok, értelmiségiek, diákok, fiatalok. Több helyen parasztfelkelések és katonai lázadások robbantak ki.

Növekedett az ellenállási mozgalom Koreában is. Itt még a háborút megelőző években a kommunista párt vezetésével létrehozták a Haza Újjászületésének Társaságát. A társaság támaszai a koreaiak partizánosztagai voltak, amelyek Mandzsúriában, a Koreával határos vidékeken tevékenykedtek.

A tömegek mozgósításának hatalmas eszköze volt az antifasiszta propaganda, a többi között a rádiópropaganda. A háború viszonyai között, amikor az európai országok többségét megszállták a németek, az antifasiszta földalatti mozgalommal főként rádió útján lehetett megvalósítani a kapcsolatot. A szovjet rádióadások és a megszállt területek némelyikéről sugárzott illegális adások a nemzetközi helyzetre, a frontok helyzetére, valamint a megszállt országok és a fasiszta országok belső helyzetére vonatkozó igaz tájékoztatás egyik legfontosabb forrását alkották. A moszkvai rádióadásokban leleplezték a német fasiszta hódítók politikáját, feltárták a fasiszta propaganda trükkjeit, s tanácsokat adtak az antifasiszta ellenállás konkrét kérdéseiben.

A rádiópropaganda a fasiszta megszállók elleni szent gyűlöletre nevelés és a meggyőzés egyik legfontosabb eszköze volt: tudatosította, hogy a fasiszta rablók veresége és a népek felszabadulása elkerülhetetlen.

A rádiópropagandában a kommunista világmozgalom olyan neves képviselői vettek részt, mint Gottwald, Ibarruri, Kolarov, Pieck, Togliatti, Thorez, Ulbricht és sokan mások. Az egyes országok felé sugárzott rádióadásokat szerkesztőségi kollektívák valósították meg, amelyek ezen országok kommunista pártjainak felelős funkcionáriusaiból álltak. A munka egészét a KIVB Titkársága által kinevezett központi szerkesztőség irányította.

1943-ban a nemzeti rádiók adásai csaknem 24 órán keresztül 18 nyelven folytak: németül, lengyelül, csehül, szlovákul, bolgárul, szerbül, szlovénül, spanyolul, franciául, olaszul, magyarul és más nyelveken. Az igaz rádiótájékoztatás eljutott a megszállt országok lakosságához, s harcra lelkesítette őket a fasiszta megszállók ellen szabadságukért és függetlenségükért. Az antifasiszta propaganda a hitlerista tömb országaiban elért a kommunistákhoz és a haladó munkásokhoz, növelte az antifasiszták táborát.

A KIVB Titkársága sűrűn kapott jelentéseket a rádióadásokról, szerepükről az antifasiszta ellenállási mozgalom kibontakoztatásában. 1942. február 27-i határozatában megállapította, hogy a nemzeti rádióadásokból hiányzik a passzív magatartást tanúsító antifasiszták bírálata; azokról van szó, akik kivárják „a kedvezőbb helyzetet a harcra", és csakis a Vörös Hadsereg győzelmére számítanak. A KIVB azt követelte, hogy a rádiópropagandában ne túlozzák el az antifasiszta mozgalom sikereit, s hogy mindenképpen ösztönözzék az antifasiszta csoportok akcióit és a néptömegek megmozdulásait. Fel kell számolni azt a nézetet, mintha a

nagy tömegakciókra és a fasiszta megszállók elleni harci cselekményekre még nem érett volna meg az idő – mondotta a KIVB.

A KIVB Titkársága javaslatokat dolgozott ki a rádiópropaganda megjavítására. „Továbbra is szüntelenül arra kell törekedni, hogy leleplezzük az ellenséget – mondotta a határozat. – A nemzeti rádióadásoknak a Hitler által előkészített tavaszi offenzíva meghiúsítására kell irányulniuk." Valamennyi nemzeti rádióadás szerkesztőségének fokoznia kellett a propagandát annak érdekében, hogy a tömegek szembeszálljanak a hitleristákkal és az őket kiszolgáló áruló kormányokkal. A KIVB útmutatása szerint propagálni kell a mozgalom nemzeti támaszpontjainak azonnali kialakítását különféle népi bizottságok formájában, megmagyarázni ezek szerepét, jelentőségét és feladatait. E bizottságok közös feladatai a következők: harc a háború azonnali befejezéséért; Hitler háborús vereségének előmozdítása minden eszközzel; sokoldalú segítségnyújtás a felszabadító Vörös Hadseregnek; harc Hitler uralmának megdöntéséért Németországban és az áruló kormányok megdöntéséért a vele szövetséges országokban; igazi nemzeti kormányokat kell alakítani, amelyek szabadságot, békét és jólétet hoznak a népnek. „Mindezen feladatok propagálásánál minden ország nemzeti érdekeiből kell kiindulni."[58]

A KIVB Titkársága azt ajánlotta: az antifasiszták – különösen Németországban és Olaszországban – erősítsék meg illegális szervezeteiket, illetve hozzanak létre ilyeneket ott, ahol még nincsenek. Dolgozzanak a lehető legintenzívebben, ne várjanak fentről utasításokat, hanem maguk kezdeményezzenek.

A Komintern Végrehajtó Bizottsága rendszeresen reagált a front fontos eseményeire, és megfelelő tanácsokat adott a kommunista pártoknak. Amikor a németek 1942-ben megindították nyári offenzívájukat, külön határozatban mutatott rá annak szükségességére, hogy „az ellenség időleges sikereivel kapcsolatban erőteljesebben és okosabban reagáljanak az ellenséges propagandára". „Meg kell magyarázni – mondotta a határozat –, hogy a második front kérdése mind időszerűbbé válik, és hogy a második front megvalósítása reálisabb, mint azelőtt, mert a hitlerista hadsereg fő erői a szovjet–német fronton vannak lekötve. Ezáltal kedvezőbbé válnak a feltételek a megszállt országok népeinek harca, nevezetesen a partizánmozgalom számára..." Egyidejűleg a KIVB figyelmeztette az antifasisztákat a második frontra való passzív várakozás veszélyére. „Nem szabad megvárni a második front megnyitását – mu-

58 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1336. l. 85–86.

tatott rá a KIVB –, hanem már most ki kell bontakoztatni a harcot a megszállók ellen."[59]

A KIVB tárgyalt az ifjúsági propagandáról is. A Titkárság 1942. július 28-i határozata rámutatott arra, hogy mindenekelőtt az ifjúságnak érdeke Hitler minél gyorsabb veresége. A jelenlegi feltételek között – mondotta – a szabadság kivívásának csak egyetlen útja van, mégpedig a fegyveres harc útja. Ezért minden megszállt ország ifjúsága tekintse szent kötelességének, hogy a népi harc rohamcsapata legyen. A KIVB javasolta, hogy az ifjúsági rádióadásokat ezzel a jelszóval folytassák: „Hazám boldogsága drágább nekem, mint az életem."[60] A nemzeti rádióadásokban nagy teret kapott a partizánmozgalom propagandája. A kommunista pártoknak mindenütt, ahol megvolt rá a lehetőség, partizánharc kibontakoztatására kellett törekedniük. 1942 szeptember végén a KIVB Titkársága külön határozatban arra kötelezte a nemzeti rádiószerkesztőségeket, hogy napról napra folytassanak propagandát a partizánmozgalom mellett, indokolják meg a partizánharc, a fasizmus elleni szabotázs és diverzió jogosságát.

Politikai munka a hadifoglyok között

A Kommunista Internacionálénak egyik igen fontos problémája volt a hadifoglyok között végzendő politikai munka. A fasiszta vezető körök nagy gondot fordítottak a katonák és a lakosság megdolgozására a faji szemlélet, a sovinizmus és a militarizmus szellemében. A hadifoglyok – a német fasiszta Wehrmacht, az olasz, a magyar, a román és más hadseregek volt katonái és tisztjei – túlnyomórészt az antikommunista propaganda erős befolyása alatt állottak. Ezzel kapcsolatban merült fel az a rendkívül fontos feladat, hogy a hadifogoly katonákat és tiszteket antifasiszta szellemben átneveljék, s belőlük a demokratikus társadalmi rendért folyó harc kádereit alakítsák ki. E feladat megoldása nem volt könnyű.

A KIVB a szovjet szervekkel történt megegyezés alapján már 1941 nyarán elküldte képviselőit a hadifogolytáborokba, akik nyomban hozzáfogtak a rendszeres munkához a hadifoglyok között. E munkában részt vettek a nemzetközi kommunista mozgalom kiemelkedő személyiségei, ismert német írók (Johannes Becher, Willy Bredel, Erich Weinert), sok német kommunista. A külföldi országok kommunistáival együtt vállvetve dolgoztak szovjet kommunisták is.

59 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1338. l. 6–7., 9–10.
60 Ugyanott, l. 36–37.

A KIVB Titkársága 1941. augusztus 21-én, miután meghallgatta Walter Ulbricht, Sz. Draganov és Ján Šverma tájékoztatóját a német és a román hadifoglyokról, azt ajánlotta, hogy szervezzenek az antifasiszta beállítottságú katonák és tisztek részére külön tanfolyamokat.

1941 októberében az egyik hadifogolytáborban megtartották a német hadifoglyok első tanácskozását az NKP képviselőivel. A tanácskozás elfogadta a „Felhívás a német néphez" című dokumentumot, amely kimondotta: „Hitler megdöntése a német nép megmentését jelenti." A német katonák egy nagy csoportja tehát első ízben fordult nyíltan felhívással a német néphez, hogy vessen véget a háborúnak, döntse meg Hitler uralmát és lásson hozzá a szabad, független Németország megvalósításához. E felhívásnak nagy politikai jelentősége volt: irányt mutatott az antifasiszta mozgalomnak a Szovjetunió hadifogolytáboraiban.[61]

A továbbiakban a KIVB a kommunista világmozgalom kiemelkedő képviselőinek részvételével rendszeresen tanulmányozta a hadifoglyok között végzett munka helyzetét és tapasztalatait. 1942 január végén a Titkárság a hadifoglyok közötti politikai munkáról tanácskozott. Elfogadott egy határozatot is, s ebben a következőt mondotta: „A hadifoglyok közötti további munkát az első német hadifogoly-konferencia felhívására, valamint a más országok vonatkozásában elfogadott megfelelő felhívásokra kell alapozni."[62] A Titkárság háromhónapos antifasiszta iskola létrehozását határozta el. Azokat, akik ezt az iskolát elvégezték, politikai munkára lehetett beosztani a táborokban.

A hadifoglyok körében végzett politikai munka állandó irányítására a KIVB bizottságot hozott létre, Walter Ulbricht, Johann Koplenig és Szántó Béla részvételével.

A Vörös Hadsereg 1942 végén–1943 elején aratott győzelmei következtében a fasiszta hadseregnek igen sok katonája és tisztje esett fogságba. Ezzel összefüggésben a KIVB azt a feladatot tűzte ki, hogy indítsanak a hadifoglyok között antifasiszta tömegmozgalmat. A KIVB Titkársága az antifasiszta iskolák bővítését, valamint aktivisták előkészítése végett rövid hadifogoly-tanfolyamok szervezését javasolta. A hadifogoly tisztek számára speciális szemináriumokat terveztek.[63]

A KIVB Titkárságának javaslatára német, olasz, magyar és román hadifogoly-küldöttértekezleteket szerveztek, amelyeken megvitatták a hadifoglyok politikai feladatait a Hitler és cinkosai elleni harcban.

61 Geschichte der deutschen Arbeiterbewegung. 5. köt. Berlin 1966. 317–318. old.
62 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1336. l. 22.
63 Ugyanott.

A hadifoglyok között végzett lelkiismeretes politikai munka eredményeként a német és más fasiszta hadseregek sok volt katonája és tisztje a fasizmus elleni harc katonájává vált. Németország Kommunista Pártjának az antifasiszta egységfrontért folytatott harcában igen fontos esemény volt 1943-ban a „Szabad Németország" Nemzeti Bizottságának megalakulása. Lényegét tekintve a „Szabad Németország"-mozgalom az antifasiszták harci szövetsége volt, ideértve a hadseregnek a hadifoglyok által képviselt nemzeti erőit is. E szövetségben a hegemóniát, Németország Kommunista Pártjának a vezetésével, a munkásosztály valósította meg. A „Szabad Németország"-mozgalom elősegítette olyan káderek nevelését, akik később tevékenyen részt vettek az új, demokratikus Németország építésében.

A Komintern a háborúban elkezdődött gyökeres fordulat feltételei között

A fasiszta rabszolgaság elleni harc kimenetele mindenekelőtt a szovjet–német fronton, a második világháború fő frontján dőlt el. A Szovjetunió megtámadásától 1943 közepéig itt volt a hitlerista tömb haderejének több mint kétharmada.

A Nagy Honvédő Háború első időszakában elszenvedett vereségek ellenére a Vörös Hadsereg elkeseredett, véres harcokban helytállt, majd gyökeres fordulatot ért el a háborúban. Az 1942 második felében és 1943 elején a Volga és a Don folyók között kibontakozott hatalmas csata a fasiszta csapatok megsemmisítő vereségével végződött. Ez megrendítette az egész hitleri hadigépezetet, s megváltoztatta a háború menetét. Elkezdődött a fasiszta megszállók kiűzése a szovjet földről.

A sztálingrádi győzelem után Európában megnövekedett a fasiszta rabságban szenvedő embermilliók reménye, hogy rövidesen üt a felszabadulás órája. A szovjet hadsereg győzelmeinek hatására az ellenállási mozgalom mind nagyobb lendületet vett. Megnövekedett a kommunista párt vezette Szovjetunió tekintélye és a kommunisták tekintélye az egész világon.

De még nehéz harcok voltak hátra. Minden fronton és frontszakaszon keményen kellett küzdeniük az antifasisztáknak.

A második világháborúban elkezdődött gyökeres fordulat időszakában a Komintern Végrehajtó Bizottsága valamennyi antifasiszta és hazafi tömörítésére, a harc fokozására irányuló politikát folytatott.

Ugyanakkor új feladatokat is kijelölt az antifasiszta propaganda és agitáció területén. A KIVB Titkárságának 1943. február 10-i határozatában a következő állott: „A háború menetében bekövetkezett döntő fordulat, Hitler közeli vereségének lehetősége teljes fordulatot követel pro-

pagandánkban, amelynek most a hitlerizmus elleni harc új feltételeiből kell kiindulnia. Propagandánknak minden vonalon támadásba kell átmennie, maximálisan harcosnak és határozottnak kell lennie, s meg kell magyaráznia a tömegeknek, hogy a háború döntő szakaszába léptünk."[64]

Ebben az időben a KIVB Titkársága a megváltozott nemzetközi helyzettel kapcsolatban különleges figyelmet fordított a francia és az olasz kommunisták feladataira.

A Francia és az Olasz Kommunista Párt legközelebbi feladataira vonatkozóan Maurice Thorez, André Marty és Palmiro Togliatti dolgozott ki javaslatokat, amelyeket 1942. december 1-én jóváhagyott a Dmitrij Manuilszkij és Georgi Dimitrov részvételével működő KIVB-bizottság. E javaslatok megállapították: a szovjet csapatok támadása Sztálingrádnál, az amerikai és angol csapatok partraszállása Észak-Afrikában, továbbá Franciaország korábban meg nem szállott övezetének a hitleristák részéről történt elfoglalása új helyzetet teremtett ebben az országban. Lehetőség nyílt arra, hogy megnöveljék az ország felszabadításáért harcoló nemzeti front bázisát. Meg kell erősíteni a nemzeti frontot mindazon franciák bevonásával, akik valóban harcolni akarnak Hitler ellen, függetlenül az előző politikai nézeteltérésektől – mondották a javaslatok.

A francia nemzet egyesítése érdekében a kommunisták szükségesnek tartották az együttműködést De Gaulle mozgalmával és minden olyan hazafias csoporttal és személlyel Franciaországban és Észak-Afrikában, amelyek és akik valóban bekapcsolódtak a Hitler elleni harcba.

A bizottság követelte, hogy hozzanak létre Észak-Afrikában olyan vezetést, amely képes a szövetségesekkel együtt azonnal hadműveleteket szervezni. A kommunista pártnak támogatnia kellett minden arra irányuló erőfeszítést, hogy Észak-Afrikát bázisként használják fel olyan igazi francia nemzeti hadsereg létrehozására, amelynek célja Franciaország felszabadítása. Fontos követelés volt, hogy állítsák helyre Észak-Afrikában a demokratikus szabadságjogokat, engedjék szabadon a bebörtönzött hazafiakat és antifasisztákat, tisztítsák meg a hadsereget, a rendőrséget és az igazgatási szerveket az árulók, az ún. ötödik hadoszlop maradványaitól.

A kommunistáknak Franciaországban minden erejükkel az ellenállási mozgalom kiterjesztésére s különösen a partizánmozgalom fokozására kellett törekedniük. Ebből a célból minél több embert kellett bevonni a Francia Szabadcsapatok és Partizánok szervezeteibe, új osztagokat kel-

64 Ugyanott, l. 47–48.

lett szervezni, amelyek majd a jövendő nemzeti hadsereg magját alkotják. Mindennek az volt a célja, hogy fokozódjék a tömegek harcképessége és meggyorsuljanak a megszállók elleni általános népi felkelés előkészületei.[65]

1942 végén a kommunisták megegyezést kötöttek De Gaulle-lal a hitlerista megszállók elleni együttműködésről. E megegyezés nagy jelentőségű volt Franciaország hazafias erőinek tömörítése szempontjából.

A kommunisták a francia ellenállási mozgalom első soraiban küzdöttek. 1943 tavaszáig a szabadcsapatok és partizánok nagyszámú osztagát szervezték meg. Sok osztagban a francia hazafiakkal vállvetve harcoltak spanyol, lengyel, csehszlovák, német és olasz antifasiszták is. Ott voltak soraikban a franciaországi német koncentrációs táborokból megszökött jelentős számú szovjet hadifoglyok.

1943 tavaszán Franciaországban megalakították az Ellenállás Nemzeti Tanácsát, amelynek tagjai voltak a kommunisták vezette Nemzeti Front és a polgári ellenállási szervezetek képviselői. Ez a hazafias erők további tömörítését jelentette az országban. Az ellenállási mozgalomban megnövekedett a kommunista párt és más baloldali erők befolyása. Az Ellenállás Nemzeti Tanácsa támogatta a kommunisták javaslatát, hogy készítsék elő a fegyveres felkelést a megszállók és az áruló vichyi rendszer ellen. Ez új távlatokat nyitott a francia nép felszabadító harca előtt.

Ebben az időben a francia kommunisták fontos feladatuknak tekintették, hogy megakadályozzák a francia munkások németországi hadiüzemekbe hurcolását. A fasiszta „totális mozgósítás" elől a munkások és parasztok tömegei rejtőztek el az erdőkbe. A kommunisták megszervezték katonai kiképzésüket, s bevonták őket a partizánharcba. Ez a „totális mozgósítás" elleni harc olyan méreteket öltött, hogy a vichyi kormány képtelen volt teljesíteni a munkások Németországba szállítására vonatkozóan vállalt kötelezettségét.

Olaszországban 1942 végére megrendültek a fasiszta rendszer alapjai elsősorban a szovjet fronton és Észak-Afrikában elszenvedett vereségek következtében. Ilyen feltételek között halaszthatatlanná vált a fasiszta rendszer megdöntéséért és a háborúból való mielőbbi kilépésért folytatott harc. A Togliatti, Thorez és Marty által kidolgozott javaslatok azt mondották, hogy a háborúból való kilépés akadálya Mussolini kormánya, amely Olaszországot a náci Németország vazallusává tette, s Hitler bástyájává változtatta át Európa déli részén. A Mussolini-kormány meg-

65 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1338. l. 160–162.

döntése konkrét és közvetlen feladata nemcsak az antifasiszta erőknek, hanem mindazoknak, akik elutasítják a fasiszta háborús politikát. A KIVB és az Olasz Kommunista Párt olyan kormányt kívánt alakítani, amely a népre támaszkodva képes hatékony rendszabályokat foganatosítani a hadműveletek beszüntetésére és a béke megkötésére, az országnak a katasztrófától való megmentésére. A Mussolini-kormány megdöntését és egy ilyen békekormány megalakítását csakis fegyveres felkelés eredményeként lehetett megvalósítani.[66]

1942 őszétől az országban megsokasodtak a sztrájkok, s mind szívósabb jelleget öltöttek. Erősödött az antifasiszta egységmozgalom. Torinóban és Észak-Olaszország más városaiban Nemzeti Front bizottságok keletkeztek, amelyekben a kommunisták és a szocialisták mellett a kereszténydemokrata párt és a kispolgári akciópárt képviselői is részt vettek. 1943 tavaszán az észak-olaszországi nagy ipari központokban óriási sztrájk tört ki. A sztrájkolók száma elérte a 300 ezer főt. A gazdasági követelésekkel indult sztrájk politikai tömegharc jellegét öltötte. A munkások elítélték a fasizmust, s a háború befejezését és a békét követelték. A sztrájkokkal egyidejűleg antifasiszta és háborúellenes népgyűlések és tüntetések zajlottak le. A fasiszta Mussolini-kormányzat fennállása óta első ízben volt kénytelen bizonyos engedményeket tenni a munkásoknak.

A márciusi megmozdulások súlyos csapást mértek a fasizmusra Olaszországban. Nyilvánvalóvá vált az olasz fasizmus katonai és politikai válsága. Kezdett gyorsan növekedni a kommunisták befolyása, s erősödött a haladó erők tömörítéséért folyó mozgalom.

A kommunisták kezdeményezésére összehívták a Nemzeti Akcióbizottság konferenciáját. A konferencia résztvevői programnyilatkozatukban kijelentették: kötelezik magukat, hogy közösen fognak harcolni Olaszország megmentéséért, s „össznépi felkelés útján véget vetnek a végzetes fasiszta háborús politikának, megdöntik a Mussolini-kormányt és különbékét igyekszenek kötni".[67] A programnyilatkozat a továbbiakban rámutatott arra, hogy a bizottság tagjai szilárd irányvonalat fognak követni az olasz állam demokratikus helyreállítására, a fasizmussal együtt fel akarják számolni azokat a gazdasági, politikai és társadalmi erőket, amelyek életre hívták a fasizmust, s biztosítani kívánják olyan demokrácia létrejöttét, amelyben a munkáé lesz a fő szerep.

Olaszországban tehát megindult a Nemzeti Akciófront kialakulásának folyamata, s e frontba a lakosságnak mind újabb rétegei kapcsolódtak be.

66 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1338. l. 163–165.

67 Tridcaty let zsiznyi i borbi Italjanszkoj Kommunyisztyicseszkoj partyii. 489. old.

Ez az antifasiszta mozgalom fellendülésének nagy távlatait nyitotta meg, s rövidesen Mussolini fasiszta rendszerének elsöpréséhez vezetett.

Jugoszláviában a reguláris Népi Felszabadító Hadsereg mind érzékenyebb csapásokat mért a megszállókra, mind újabb és újabb szabad körzeteket hozott létre. Az országban egyre nagyobb méreteket öltött a nemzeti felszabadító háború a fasiszta hódítók és burzsoá-nagybirtokos kiszolgálóik ellen.

Görögországban a kommunisták vezetésével megalakult a Nemzeti Felszabadító Front (EAM), amelyben az ország összes hazafias erői részt vettek. A felkelők fegyveres osztagai a Görög Népi Felszabadító Hadseregben (ELASZ) egyesültek. A harcok során ez a hadsereg nagy területeket szabadított fel, különösen az ország északi részén. A kommunisták a nép érdekeiért folytatott odaadó harcukkal megnövelték befolyásukat a tömegek között.

Fokozatosan erősödött Albánia fiatal, 1941 őszén alakított Kommunista Pártja. Tagjainak részvételével létrehozták Albánia Nemzeti Felszabadító Frontját. Partizánosztagokat szerveztek, amelyeket 1943 nyarán Nemzeti Felszabadító Hadseregben egyesítettek. A Nemzeti Felszabadító Hadsereg már 1943-ban hadműveleteket indított, amelyek egyre nagyobb lendületet vettek, és az ország számottevő területeit átfogták.

Nagy változások mentek végbe a politikai erőviszonyokban Lengyelországban. A londoni és a washingtoni lengyel emigráns körökkel kapcsolatban álló belső reakciós és konzervatív elemek befolyása komoly akadályt jelentett a megszállók elleni tömegharc kibontakoztatásában. E szervezetek képviselői passzív ellenállást tanúsítottak a megszállókkal szemben, viszont aktívan harcoltak az LMP vezette igazi hazafias erők ellen. Az LMP és a befolyása alatt álló hazafias szervezetek azonban a bonyolult feltételek között, a súlyos áldozatok és veszteségek ellenére is fokozták a fasiszta megszállókra mért csapásaikat. Az LMP befolyása 1943 tavaszán megnövekedett, s szervezeteinek hálózata csaknem az egész országra kiterjedt. Partizánosztagai sok körzetben működtek. A lengyelországi ellenállási mozgalmat előrelendítette, hogy a Szovjetunió területén megalakították a Lengyel Hazafiak Szövetségét és a Tadeusz Kosciuszko hadosztályt.

Klement Gottwald és Ján Šverma részvételével a Komintern Végrehajtó Bizottsága körvonalazta Csehszlovákia Kommunista Pártjának politikai vonalát és legközelebbi feladatait. Az 1943. január 5-én elfogadott javaslatok a következőt mondották: „A hitleri Németország elleni döntő harcok közeledtével a fő figyelmet az országban a felszabadító

harc kibontakoztatásának és fokozásának kell szentelnie."[68] Azt javasolták, hogy cseh területeken a német megszállók kiűzése, Szlovákiában pedig a Hitler oldalán folytatott háború megszüntetése legyen a fő feladat.

Csehszlovákiában a nemzeti felszabadító mozgalom legfontosabb céljaként a városokban fegyveres csoportok, a falvakban partizánosztagok szervezését, majd a partizánmozgalomnak az egész országra való kiterjesztését jelölték meg. Nemzeti bizottságokat kell alakítani, amelyek megtestesítik a nép egységét a fasizmus elleni harcban – mondották. A CSKP vezetői és a KIVB Titkársága szükségesnek tartották, hogy felhívják a szlovák népet: szervezzen nemzeti felkelést a német elnyomók ellen. Hangsúlyozni kell – mondotta a határozat – a szlovákok és a csehek sorsának szoros történelmi kapcsolatait, és hogy e népek közös harca megfelel a szlovák nép alapvető érdekeinek; mert a csehek szabasága nélkül nem valósulhat meg a szlovákok szabadsága és fordítva."[69]

1943 tavaszán Csehszlovákiában megerősödött az ellenállási mozgalom. Több helyen partizánosztagok keletkeztek, sokasodtak és tömegjellegűvé váltak a szabotázsakciók. A munkások megvalósították a jelszót: „Lassan dolgozz!", igyekeztek kevéssé termelékenyen dolgozni. 1943 tavaszán a Szovjetunióban Ludvík Svoboda parancsnoksága alatt csehszlovák katonai egységet szerveztek, ami ugyancsak ösztönözte az országban az ellenállási mozgalmat. Csehszlovákia Kommunista Pártja 1943-ban feladatul tűzte ki, hogy a partizánmozgalmat a nemzeti felszabadító mozgalom fő láncszemévé változtatja.

A tömegmozgalmak letörése céljából a megszállók a legkegyetlenebb megtorlást zúdították a csehszlovák hazafiakra, különösen a kommunistákra. 1943 tavaszáig Csehszlovákia Kommunista Pártjának két, Szlovákia Kommunista Pártjának három Központi Bizottságát semmisítették meg. A kommunisták ezreit – köztük a legendás Július Fučikot – gyilkolták meg vagy kínozták halálra a fasiszta hóhérok. De az országban az ellenállási mozgalom mind nagyobb méreteket öltött, s erősödött a kommunisták befolyása.

1943 tavaszára megerősödött az ellenállási mozgalom Belgiumban, Hollandiában, Dániában, Luxemburgban és Norvégiában, s ezekben az országokban is megnőtt a kommunisták befolyása. Belgiumban a kommunista párt kezdeményezésére sok városban megszervezték a hazafias milícia osztagait, amelyek támogatták a partizánokat. 1943 tavaszán

68 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1340. l. 9.
69 Ugyanott, l. 12.

sztrájkhullám sepert végig Hollandián; ezek a sztrájkok a „totális mozgosítás" elleni tiltakozás jelszavával folytak. Norvégiában a kommunisták 1943 februárjában arra szólították fel a lakosságot, hogy tanúsítson ellenállást a quislingek[70] által meghirdetett „totális munkamozgósítással" szemben. A norvég nép ellenállása következtében a „totális mozgósítás" terve megbukott.

A második világháború menetében beállt gyökeres fordulat katonai és politikai válságot idézett elő a fasiszta tömb országaiban. Összeomlottak a Szovjetunió szétzúzásához és területének meghódításához fűzött remények. A katonai vereség árnyéka ráborult a fasiszta tömb országaira.

Németországban 1942 és 1944 között mind szélesebb körben tevékenykedtek az illegális szervezetek, általában a kommunisták vezetése alatt. Berlinben Robert Uhrig antifasiszta csoportja működött, amely több más német város antifasisztáival kapcsolatot tartott fenn. Szászországban a Georg Schumann által szervezett antifasiszta csoport folytatott munkát, Türingiában pedig a Theodor Neubauer vezetése alatt álló szervezet. Az 1942-ben Berlinben és más városokban is működő egyik befolyásos antifasiszta szervezet Harro Schultze-Boysen és Arwid Harnack szervezete volt. Antifasiszták tevékenykedtek Hamburgban, Lipcsében, Düsseldorfban, Mannheimban és más városokban is. 1943–1944-ben a kommunisták legnagyobb illegális szervezete az Anton Saefkow, Franz Jacob és Bernhard Bästlein vezetése alatt működő szervezet volt, amely Németország különböző városaiban kapcsolatot tartott fenn sok antifasiszta csoporttal. A német kommunisták bátran és önfeláldozóan harcoltak Hitlerék ellen, a nácizmus valamennyi ellenfelének egyesítéséért. Leleplezték a nácik kalandorpolitikáját, s megmagyarázták a német népnek, hogy azok katasztrófába sodorják az országot. Hogy letörjék az antifasiszták ellenállását, a hitleristák intézményesítették a terrort. Az NKP 1933. évi 300 ezer tagjából 150 ezer szenvedett üldöztetést, került börtönbe vagy koncentrációs táborba, ahol tízezrek pusztultak el közülük. Így a nemzetközi munkásmozgalom kimagasló személyisége, a német proletariátus vezére, Ernst Thälmann.

Erősödött az antifasiszta harc és a kommunisták befolyása Romániában, Magyarországon, Bulgáriában és Finnországban. A kommunista pártok élére állottak azoknak az erőknek, amelyek a Németországgal való szakításért, a német fasiszták elleni fegyveres küzdelemért, országukban a

70 Az árulók elnevezése. Quisling norvég hadügyminiszter volt, aki már a háborút megelőző években a hitleristák kiszolgálásának útjára lépett.

fasiszta rendszer megdöntéséért és demokratikus rendszer létrehozásáért harcoltak. Romániában 1943 elején a kommunisták kezdeményezésére megalakították a Nemzeti Frontot, amely különböző demokratikus szervezeteket egyesített a fasizmus elleni közös harcra: Románia Kommunista Pártja mellett részt vett benne az Ekés Front nevű paraszti tömegszervezet, továbbá a Hazafias Egyesülés, a Magyar Dolgozók Szövetsége és más antifasiszta szervezetek. A Nemzeti Front programja a következő követeléseket tartalmazta: Románia azonnali kiválása a hitlerista háborúból és csatlakozása az antifasiszta koalícióhoz; a német hódítók kiűzése Romániából; az Antonescu-kormány megdöntése; nemzeti kormány alakítása; a demokratikus szabadságjogok helyreállítása. A dolgozók támogatták ezt a programot.

A 2. magyar hadsereg pusztulása után észrevehetően megélénkült az antifasiszta mozgalom Magyarországon. Mind többen követelték a háború beszüntetését. A Kommunisták Magyarországi Pártja azért harcolt, hogy Magyarország lépjen ki az agresszív tömbből, és térjen át az antifasiszta koalíció oldalára. Arra törekedett, hogy a függetlenségért harcolók nemzeti frontban egyesüljenek.

Mind tömegesebbé és mind szervezettebbé vált az ellenállási mozgalom Bulgáriában. A Bolgár Munkáspárt Központi Bizottsága még 1941-ben Központi Katonai Bizottságot hozott létre, amely később a nemzeti felszabadító erők vezérkarává vált.

A párt mozgalmat indított valamennyi antifasiszta erő tömörítésére. 1942 közepén megalakult a Hazafias Front, amelybe beléptek a kommunisták, a Szociáldemokrata Párt, a Bolgár Földműves Szövetség, a Zveno nevű népi szövetség és más szervezetek. A vezető erő a Bolgár Munkáspárt volt.

Országszerte erősödött a partizánmozgalom. 1943 március–áprilisában a Bolgár Munkáspárt KB-ja a partizánosztagokat Népi Felszabadító Felkelő Hadsereggé egyesítette. A fegyveres harc mind nagyobb méreteket öltött.

Nehéz feltételek között harcolt Finnország Kommunista Pártja. A kegyetlen terror ellenére a kommunisták megmagyarázták a tömegeknek, hogy Finnország részéről a háború nem védelmi háború, amint ezt az ország reakciós vezetői feltüntetni igyekeztek, hanem a Szovjetunió elleni rablóháború. Felszólították honfitársaikat, hogy döntsék meg a fasiszta kormányt, vessenek véget a hadviselésnek, és szabadítsák fel hazájukat a német fasiszta iga alól. A sztálingrádi csata után a háborúval szembeni elégedetlenség mindinkább aktív ellenállássá nőtt.

Németország Kommunista Pártja és a fasiszta tömb más országainak

kommunista pártjai körül egyesültek a népek legjobb erői, s odaadóan harcoltak a német fasiszta kalandorok bűnös politikája ellen, katonai terveik meghiúsításáért, a fasiszta rendszerek megdöntéséért, a jobb jövendőért. Az antifasiszta mozgalom Németországban, Olaszországban, Romániában, Magyarországon, Bulgáriában és Finnországban a második világháború éveiben a nemzetközi antifasiszta harc szerves része volt.

A Kommunista Internacionálé feloszlatása

A második világháború éveiben bebizonyosodott, hogy mennyire helyes volt a kommunista mozgalomnak valamennyi antifasiszta erő tömörítésére irányuló politikája. Ez biztosította a lehető legnagyobb tömegek mozgósítását a fasizmus elleni elszánt harcra. Kialakult a fasizmus elleni harc nemzetközi frontja. Ily módon a Kommunista Internacionálé VII. kongresszusán meghatározott vonal olyan stratégiai irányvonallá vált, amely hozzásegítette a népeket a fasizmus legyőzéséhez.

Hősi harcával a szovjet nép megfordította a háború menetét. Mind nyilvánvalóbbá vált: kudarcot vallott a fasiszta Németországnak és csatlósainak kísérlete, hogy megsemmisítsék a Szovjetuniót, leigázzák Európa népeit, s megfojtsák a demokratikus és a forradalmi erőket. A leigázott országok népei is fokozták harcukat a fasiszta megszállók és cinkosaik ellen. A nagy küzdelemben érlelődött a népek elszántsága, hogy gyökerestül kiirtják a fasizmust, s nem engedik meg a fasiszta rabszolgaság megismétlődését. A kommunista pártok az antifasiszta harc első soraiban küzdöttek, s önfeláldozásukkal, vérük hullatásával elnyerték a tömegek tiszteletét és együttérzését. Kialakulóban voltak a kommunista világmozgalom új fellendülésének feltételei.

A kommunista pártok megerősödtek, s szükségessé vált, hogy gyorsan és operatív módon dönthessenek a tevékenységük során felmerült kérdésekben. Szerepük megnövekedése az össznemzeti érdekekért folytatott harcban a korábbinál sokkal nagyobb önállóságot és kezdeményezőkészséget követelt tőlük. Le kellett mondani az egy központból megvalósított vezetési formáról, amely már akadályozni kezdte a pártok munkáját.

Amikor a Kommunista Internacionálé megalakult, a kommunista pártok eszmeileg és szervezetileg nagyrészt még gyengék voltak, nem rendelkeztek tapasztalt vezető káderekkel, s a káderek száma viszonylag kicsiny volt. Az ilyen kommunista pártok az országukban rájuk háruló feladatokat – a forradalmi mozgalom vezetését, az osztályharc stratégiájának és taktikájának kidolgozását – csakis egyesült erővel, kollektív, központi szervük, a Komintern révén tudták megoldani. A Komintern tevékenységének idején a kommunista pártok eszmeileg és szervezetileg meg-

erősödtek, az osztályharc vezetésében nagy tapasztalatokra tettek szert, s tapasztalt vezető káderekét neveltek ki a marxizmus–leninizmus szellemében. Fontos tényező volt, hogy a külföldi országok kommunista pártjai számbelileg megnövekedtek, sőt egyesek közülük kezdtek a munkásosztály tömegpártjaivá válni.

A kommunista pártok tevékenysége mind változatosabb lett, kiterjedt az élet legkülönfélébb területeire, s ez fokozott mértékben követelte a konkrét nemzeti feltételek és hagyományok figyelembevételét.

Már a Kommunista Internacionálé VII. kongresszusa számolt a kommunista pártok növekvő szerepével és felelősségével a dolgozó tömegek vezetéséért folytatott harcban. Kimondotta, hogy az operatív vezetést magukban a szekciókban kell összpontosítani. Ezzel kapcsolatban a KIVB-nek azt tanácsolta: helyezze át tevékenységének súlypontját a nemzetközi munkásmozgalom legfontosabb politikai és taktikai nézeteinek kidolgozására, minden kérdés eldöntésénél az egyes országok konkrét feltételeiből és sajátosságaiból induljon ki, s általában kerülje a közvetlen beavatkozást a kommunista pártok belső szervezeti ügyeibe. A VII. kongresszus a KIVB kötelességévé tette, hogy „biztosítsa a Kommunista Internacionálé vezető szerveinek szorosabb kapcsolatát a szekciókkal, a legfontosabb szekciók tekintélyes képviselőinek a KIVB mindennapi munkájába való fokozottabb bevonása útján".[71]

A háborús viszonyok, az egyes kommunista pártok helyzetében levő óriási különbségek s a kommunisták előtt álló konkrét feladatok különfélesége még sürgetőbben követelte a kommunista pártok operatív önállóságát és nagyobb manőverezési lehetőségét, mint a háború előtti helyzet. Az események menete megmutatta, hogy „a munkások egyesítésének a Kommunista Internacionálé első kongresszusán választott formája, amely megfelelt a munkásmozgalom újjászületésekor fennállott viszonyoknak, a mozgalom növekedésével és a feladatok bonyolulttá válásával mindinkább túlhaladottá vált, sőt a nemzeti munkáspártok további megerősödésének akadálya lett".[72]

Különösen fontos volt a kommunista pártok önállósága avégett, hogy biztosítani lehessen valamennyi hazafias erő mozgósítását a fasizmus ellen. A lakosság egyes rétegei, amelyek készek voltak csatlakozni az antifasiszta harchoz, fenntartással viseltettek a kommunista pártok nemzetközi kötelezettségei és kapcsolatai iránt, s nagy kétségekkel mentek bele az

71 Rezoljucii VII kongressza Kommunyisztyicseszkovo Internacionala. 4–5. old.

72 Posztanovlenyije Prezigyiuma Iszpolnyityelnovo Komityeta Kommunyisztyicseszkovo Internacionala. Kommunyisztyicseszkij Internacional, 1943. 5–6. sz. 8. old.

akcióegységbe a kommunistákkal. A fasizmus legyőzése érdekében meg kellett szüntetni minden, az antifasiszta és a hazafias erők egyesítésének útjában álló akadályt.

Az élet mind világosabban megmutatta, hogy „az össznemzeti felemelkedést és a tömegek mozgósítását az ellenség feletti győzelemre minden egyes ország munkásmozgalmának az élcsapata a legjobban és a legtermékenyebben saját államának keretei között valósíthatja meg".[73]

A háború idején a Kommunista Internacionálé létezését a reakciósok arra használták fel, hogy rágalmakat szórjanak a Szovjetunióra és a különböző országok kommunista pártjaira. E tekintetben különösképp buzgólkodott a náci propaganda, amely az antifasiszta koalícióban részt vevő államok burzsoá köreit „a kommunizmus veszélyével" ijesztgette. Kísérlet volt ez a Hitler-ellenes koalíció megbontására és a megszállt országokban az ellenállás nemzeti frontjainak felrobbantására. A reakciós propaganda szívósan terjesztette azt a hazug állítást, hogy Moszkva, úgymond, „más országok belügyeibe" akar avatkozni, hogy a különböző országok kommunista pártjai állítólag külső parancsra cselekszenek, „idegen érdekeket" képviselnek és „a külföldiek pártjai". A kommunizmus ellenségei ilyen és hasonló koholmányok segítségével igyekeztek aláásni a kommunista pártok befolyását és elszigetelni őket a tömegektől.

Mindezeket a körülményeket figyelembe véve, a KIVB Elnöksége 1943 tavaszán felvetette a Kommunista Internacionálé feloszlatásának a kérdését.

1943. május 13-án a KIVB Elnöksége ülést tartott, amelyen jelen voltak az Elnökség tagjai – Dimitrov, Manuilszkij, Pieck, Thorez, Marty, Koplenig és Kolarov; a KIVB tagjai és póttagjai – Ibarruri, Rákosi Mátyás, Ulbricht, Šverma, Wolf (Farkas Mihály); és pártképviselők – Ana Pauker (Románia Kommunista Pártja), Vlaszov (Veljko Vlahović – Jugoszlávia Kommunista Pártja), Lehtinen (Finnország Kommunista Pártja).

Az ülés részvevői megtárgyalták a Kommunista Internacionálé feloszlatására vonatkozó javaslatot s az e kérdésben hozandó határozat tervezetét. Az elnöklő Dimitrov hosszasan beszélt a javaslat lényegéről, s kiemelte a szabad véleménycsere fontosságát. A Kommunista Internacionálénak mint a nemzetközi kommunista mozgalom vezető központjának nem formális, hanem tényleges feloszlatásáról van szó. Felszólította a KIVB Elnökségének tagjait, hogy komolyan és sokoldalúan fontoljanak meg, mérlegeljenek minden véleményt, érvet, ami a feloszlatás mellett és

73 Ugyanitt, 9. old.

ellene szól, s józanul értékeljék, hogy vajon e lépés politikailag célszerű-e és időszerű-e.

Az utána felszólaló Manuilszkij azt javasolta, hogy a kérdést a következő keretek között vitassák meg: *a)* politikailag célszerű-e a Komintern feloszlatása; *b)* helyesen választották-e meg ehhez az időpontot; *c)* eléggé megindokolt-e a határozattervezetben a Komintern feloszlatására vonatkozó javaslat; *d)* milyen változtatásokat és kiegészítéseket kell eszközölni magán a tervezeten.

Maurice Thorez támogatta a Kommunista Internacionálé feloszlatására vonatkozó javaslatot. Kijelentette: „A munkások nemzetközi egyesítésének régi formája túlhaladottá vált. A Francia Kommunista Párt már a háború előtt is a népfrontpolitika alkalmazása következtében nőhetett meg. Most Franciaországban, miután a hitleristák megszállták az országot, létrejött a legszélesebb »nemzeti front« alapja." Thorez megállapította, hogy a feloszlatásra helyesen választották meg az időpontot. E lépés „Franciaországban hozzá fog járulni a Hitler-ellenes nemzeti front kiszélesítéséhez" – mondotta.[74]

Wilhelm Pieck egyetértett a Komintern feloszlatására vonatkozó javaslattal, megjegyezve: véleménye szerint kívánatos lenne, hogy a tapasztalt szovjet barátok valamilyen formában eszmei segítséget nyújtsanak Németország Kommunista Pártjának.

Kifejezték egyetértésüket a feloszlatási javaslattal Kolarov, Ibarruri, Šverma és a KIVB elnökségi ülésének többi résztvevői is.

A nemzetközi helyzet és a kommunista világmozgalom helyzetének beható elemzése után a Kommunista Internacionálé Végrehajtó Bizottsága, minthogy a háború feltételei között nem hívhatta össze a Kommunista Internacionálé kongresszusát, 1943. május 15-én a Komintern feloszlatására vonatkozó javaslattal fordult a kommunista pártokhoz. A KIVB Elnöksége felszólította a Kommunista Internacionálé valamennyi hívét, hogy minden erejükkel támogassák a Hitler-ellenes koalíció népeinek és államainak felszabadító harcát a dolgozók halálos ellenségének, a német fasizmusnak és szövetségeseinek mielőbbi szétzúzása céljából.

A KIVB Elnökségének javaslatát magáévá tette 31 szekció; egyetlen egynek sem volt ellenvetése. A kommunista pártok túlnyomó többségének nyilatkozata leszögezte, hogy a Komintern feloszlatása nem jelenti a kommunista világmozgalom eszmei közösségének és a proletár szolidaritásnak a gyengülését. Csupán Kína Kommunista Pártja Központi Bizottságának nyilatkozata tartotta fontosabbnak ennél azt a következtetést,

74 CPA IML. f. 495. op. 18. ed. hr. 1340. l. 78–82.

hogy Kína Kommunista Pártja ezáltal megszabadul a nemzetközi kommunista mozgalommal szembeni kötelezettségeitől.[75]

A KIVB Elnöksége áttanulmányozta a kommunista pártok határozatainak szövegét, és 1943. június 8-án kinyilvánította, hogy a Kommunista Internacionálé feloszlatására vonatkozó javaslatot egyhangúlag elfogadták. Ennek megfelelően határozat született, hogy 1943. június 10-től megszűnik a Kommunista Internacionálé Végrehajtó Bizottsága, a KIVB Elnöksége és Titkársága, valamint a Nemzetközi Ellenőrző Bizottság.

Egyidejűleg a Kommunista Ifjúsági Internacionálé Végrehajtó Bizottságának határozata alapján megszűnt a KII tevékenysége.

A későbbi események igazolták a Kommunista Internacionálé feloszlatására vonatkozó határozat helyességét és időszerűségét.

Kiderült: homokra épültek a reakciósok számításai, hogy a Komintern feloszlatása után a kommunista világmozgalom hanyatlásnak indul. A kommunista pártok, híven a marxizmus–leninizmus nemzetközi tanításához, még energikusabban és még rugalmasabban folytatták a harcot az antifasiszta, hazafias nemzeti erők egyesítéséért, a fasizmus szétzúzásáért. A kommunista pártok tevékenysége, odaadó harcuk a népek érdekeiért, hozzájárult a náci Németország és az egész fasiszta tömb szétzúzásához.

A kommunista pártok politikája mind jobban vonzotta a tömegeket, s az egyes pártokba beléptek az antifasiszta küzdelem legjobbjai. Míg a második világháború kitörése előtt a földkerekségen 4 millió 200 ezer kommunista volt, addig a háború végén számuk már 20 millióra emelkedett.

A szovjet népnek a fasiszta hódítók felett aratott győzelmei alaposan megváltoztatták a nemzetközi helyzetet; a kommunista pártok az antifasiszta küzdelem első soraiban harcoltak, s tekintélyük jelentékenyen megnövekedett; az ellenállás hatalmas tömegmozgalommá fejlődött – mindez megteremtette az előfeltételeket a munkásmozgalom és a kommunista mozgalom újabb fellendüléséhez, több országban a népi demokratikus forradalmak sikeres megvalósításához, a szocializmus, a béke és a demokrácia pozícióinak megszilárdulásához.

A világ dolgozóinak harca, amelyben csaknem negyedszázadon át a Kommunista Internacionálé fontos szerepet játszott, a fasizmus felett aratott győzelemmel új fejezethez érkezett az emberiség történetében. Ezt az új fejezetet a népi demokratikus országok keletkezése és a szocialista világrendszer kialakulása, az imperialista gyarmati rendszer felbomlása és a tőkésországokban a munkásmozgalom további erősödése jellemezte.

75 Kommunyisztyicseszkij Internacional, 1943. 5–6. sz. 23. old.

HETEDIK FEJEZET

A KOMINTERN HAGYOMÁNYAI ÉS A JELENKORI KOMMUNISTA MOZGALOM

A Komintern öröksége és a kommunista világmozgalom növekedése

A forradalmi világmozgalom és marxista–leninista élcsapata fél évszázadon keresztül bonyolult, de sikerekben gazdag utat tett meg, s a legkülönbözőbb viszonyok között sok tapasztalatot halmozott fel.

A kommunista pártok vezették a tömegek forradalmi harcát a fejlett és a közepesen fejlett országokban, a félgyarmatokon és a függő helyzetben levő országokban, valamint a gyarmatokon, ahol néha még többé-kevésbé szervezett proletariátus sem létezett. Működtek e pártok ostromállapotban a rendkívüli törvények, a nyílt és kegyetlen diktatúra nyomása alatt, amikor munkájuk nagyrészt illegálisan folyt, és működtek a burzsoá demokratizmus feltételei között, amikor a burzsoázia „törvényes" elnyomó gépezetével kellett megküzdeniük, s az uralkodó osztályok szociális és politikai demagógiájával. Fél évszázadon keresztül sikeresen verték vissza a hol nyíltan rágalmazó, hol pedig burkoltan bomlasztó ádáz antikommunista propaganda támadását. A kommunista pártok bátran cselekedtek mind a békés fejlődés körülményei között, mind pedig a kegyetlen háború viszonyai közepette – az imperialista háborútól kezdve a polgárháborúkig –, mind a gazdasági válságok idején, mind pedig a viszonylagos stabilizáció éveiben. A kommunisták mindig a tömegek élén haladtak: akkor is, amikor a forradalom fellendülőben volt, s akkor is, amikor apadt a forradalmi hullám.

A szocialista országokban a kommunista pártok hatalmon vannak, vezetik a szocialista építést, és sikeresen haladnak előre a történelmi fejlődés új útjain.

A konkrét történelmi helyzet és a nemzetközi feltételek meglepő változatossága, e feltételek gyors változása rendkívül magas követelményeket támasztott és támaszt a kommunista pártok vezető tevékenységével szemben. Olyan politikai vonalat kell kidolgozniuk, amely a legteljesebben visszatükrözi a helyzetet; olyan stratégiai koncepciókat kell kiérlelniük, amelyek megfelelnek a gyorsan változó történelmi helyzetnek; helyes jelszavak kiadására, helyes taktika meghatározására kell törekedniük.

A forradalmi átalakító folyamat vezetése magas szintű politikai művészet, amely alá van vetve az osztályharc szigorúan tudományos törvényeinek, meghatározott szabályoknak és követelményeknek.

Kiemelkedő szerepet játszott a Kommunista Internacionálé abban, hogy a kommunista pártok megtanulták a politikai vezetés művészetét, hogy elsajátították az osztályharc bonyolult törvényeit, s hogy megszerezték a készséget e törvények gyakorlati alkalmazására. A Komintern lenini hagyományai és legfontosabb eszmei irányelvei a szervezeti feloszlatással nem váltak semmivé, hanem tovább hatnak a kommunista világmozgalom fejlődésére.

A Komintern lenini hagyományai élnek

A forradalmi párt elméleti, politikai, szervezeti alapelveit, a proletár osztályharc vezetéséről szóló tanításokat Marx, Engels és Lenin dolgozták ki műveikben.

A Lenin vezetésével megalapított Komintern átvette és továbbfejlesztette ezeket az alapelveket, gazdagította a kommunista világmozgalom forradalmi hagyományait. Ott állt azoknak a folyamatoknak a forrásainál, amelyek a kommunista mozgalmat a jelenkor legtömegesebb, legtekintélyesebb és legszervezettebb politikai erejévé változtatták.

A munkásmozgalomban tevékenykedő egyes politikai személyiségek és teoretikusok készek elismerni a Komintern múltbeli érdemeit, de kijelentik, hogy a forradalmi világmozgalom már túlhaladta a Komintern tapasztalatait, ezek már csak a történelemhez tartoznak. E nézetek melengetői rendszerint a társadalmi élet minden szférájában bekövetkezett gyors változásokra hivatkoznak, amelyek állítólag az osztályharc teljesen új teoretikus és stratégiai koncepcióit követelik meg.

Vitathatatlan, hogy a Komintern feloszlatása óta eltelt negyedszázad alatt gigászi változások történtek az emberiség életében. A világ másként fest, mint a Komintern tevékenységének éveiben, lényegesen megváltoztak az osztályharc objektív és szubjektív feltételei. Kialakult a szocialista világrendszer, s megszilárdítja állásait. A marxi–lenini szocialista eszme nemcsak materializálódott, hanem az emberi társadalom fejlődésének meghatározó tényezőjévé is vált. A világszocializmus hat a kapitalista világ valamennyi társadalmi, gazdasági, politikai és ideológiai folyamatára, az osztályok magatartására és a pártok politikájára. Összeomlottak a gyarmatbirodalmak, a korábban elnyomott országok tucatjai vívták ki a politikai önállóságot, erősödik a fejlődő fiatal államok többségének antiimperialista bel- és külpolitikája. Gyengülnek az imperializmus pozíciói, s az erőviszonyok eltolódnak a demokrácia és a szocializmus javára.

Nagy változások történtek magában a kapitalizmusban is: véglegesen kialakult az állammonopolista kapitalizmus rendszere, amely idegen és ellenséges erőként áll szemben a nemzetek többségével. Komoly változásokon ment keresztül maga a munkásosztály, a jelenlegi társadalom forradalmi átalakításának hordozója. A forradalmi folyamat tartalmilag mélyebbé, méreteiben szélesebbé, mozgatóerőit tekintve gazdagabbá, harci formáiban sokoldalúbbá vált.

Ennek ellenére, mint a kommunista pártok számos dokumentuma megállapította, a népek életében bekövetkező bármiféle változások nem érvényteleníthetik a társadalom fejlődésének és az osztályharcnak azokat a törvényeit, amelyeket Marx, Engels és Lenin fedezett fel, s amelyekre a Komintern alapozta tevékenységét. Magát a társadalmi dinamizmust is csak úgy érthetjük meg, ha alkotó módon alkalmazzuk a marxizmus–leninizmus által felfedezett törvényeket, ha számításba vesszük az osztályharcok igen gazdag történelmi tapasztalatait, a kommunista mozgalom, a Komintern tapasztalatait is. E tapasztalatok világraszóló jelentőségűek, mert a Komintern a kommunista mozgalomnak olyan eszmei, politikai, stratégiai és taktikai értékeket hagyott örökül, amelyeket Lenin vezetésével és az ő eszméinek megfelelően halmoztak fel.

A lenini eszmék jegyében a Komintern továbbfejlesztette és gazdagította a forradalmi hagyományokat, új tartalommal töltötte meg azokat és új formába öntötte. Így visszatükrözhette a világproletariátus osztályharcának az októberi forradalom győzelme után kialakult feltételeit, s lehetővé tette olyan új, fontos következtetések levonását, amelyek révén megnövekedett a kommunista mozgalom átalakító ereje. A Komintern hagyományai közül sok a jelenkori kommunista mozgalomban is megőrzi jelentőségét. Az időnként előfordult hibák és szubjektív jelenségek nem homályosíthatják el azt a nagy szerepet, amelyet a Komintern a népek felszabadító harcában játszott, nem kisebbíthetik hagyományainak jelentőségét, amelyeket korunk kommunista mozgalma gazdagít és továbbfejleszt.

Természetesen a Komintern eszmei-politikai tételeit és következtetéseit nem lehet automatikusan lemásolni és gépiesen alkalmazni korunkban. De tudnunk kell, hogy sok olyan lényegbevágó problémát, amelyet ma a kommunista mozgalom megold, annak idején a Kommunista Internacionálé vetett fel és oldott meg.

Lenin vezetésével, a lenini eszmék jegyében a Komintern általánosította valamennyi kommunista párt tevékenységének, kora valamennyi forradalmi mozgalmának a tapasztalatait, s ezen az alapon kollektív munkával kidolgozta az osztályharc legfontosabb elveit az imperializmus

és a proletárforradalmak időszakában, a két rendszer – a szocializmus és a kapitalizmus – közötti harc idején, egy hosszú történelmi időszakra megszabta a kommunista világmozgalom fő irányát.

1. *A Komintern tevékenységében megvalósította a forradalmi világfolyamat időbeli folytonosságát,* az egyes láncszemek kapcsolatát nemzetközi méretekben. Felvette a marxista stafétabotot, amelyet a II. Internacionálé vezetői eldobtak, s büszkén vitte előre, utat mutatva az egész emberiségnek. Gazdagította az osztályharc elméletét és gyakorlatát, s átadta a proletár világforradalom zászlaját a harcosok jövendő nemzedékeinek.

2. *A Komintern az új viszonyok között megvédte és továbbfejlesztette a marxi–lenini elméletet, s nemzetközi méretekben biztosította a marxizmus–leninizmus egyesítését a munkásmozgalommal.* Határozatai megmutatják, milyen fontos szerepe van a gyorsan változó világ marxi–lenini elemzésének a kommunista pártok helyes politikájának kialakításában. A Komintern feltárta az opportunizmus minden áramlatának, a marxizmus–leninizmus minden fajtájú revizionista eltorzításának társadalmi és eszmei forrásait, s fellépett minden ingadozás és tévelygés ellen az elmélet terén. Arra tanította a kommunista pártokat, hogy alkotó módon alkalmazzák a leninizmust az osztályharc konkrét feltételeire.

3. *A Komintern kidolgozta a kommunista pártok stratégiáját és taktikáját az Október utáni korszakban.* Dokumentumai a történelmi helyzet változása során felmerülő új kérdések megoldásának a módszertanát adják, tisztázzák az alapelveket, amelyek szerint a kommunista pártok politikáját és taktikáját az egyes szakaszokban ki lehet dolgozni. Ezek az elvek magukban foglalják az elmélet és a gyakorlat egységét, az adott pillanat szükségleteit legteljesebben visszatükröző feladatok és jelszavak megfogalmazását, az objektív feltételek változásának megfelelően a jelszavak idejében történő megváltoztatását, a taktika rugalmasságát és azt a képességet, hogy éppen azokat a harci formákat és módszereket válasszák, amelyek az adott történelmi feltételek között, a harc adott szakaszában, s az adott osztály-erőviszonyok közepette a leghatékonyabbak.

4. *A Komintern tovább vitte és új tartalommal töltötte meg a proletár internacionalizmus hagyományait.* Bebizonyította, hogy az internacionalizmus legfontosabb ismertetőjele a Szovjetunióban épülő valóságos szocializmus támogatása. A proletár szolidaritás létfontosságú dolog – tanította a Komintern. – Az elméleti, ideológiai, a forradalmi gyakorlati tevékenységben, az egész párton belüli munkában biztosítani kell a nemzeti és a nemzetközi szerves egységét. A szocializmus győzelmének legfontosabb feltétele a következetes proletár internacionalizmus. A Komintern egész tevékenységével elősegítette a kommunista pártok eszmei-politikai és

szervezeti megerősödését, mint olyan vezető szervezetekét, amelyek segítségével a forradalmi proletariátus történelmi céljait megvalósíthatja.

5. *A Komintern a megalkuvás és a kispolgári kalandorság elleni harcban megfogalmazta a forradalmiság elvét* az imperializmus, a proletárforradalmak és a két rendszer harcának korszakára vonatkozóan. Ez az elv magában foglalja a rendíthetetlen hűséget a munkásosztályhoz és valamennyi dolgozóhoz, érdekeik védelmét, a kérlelhetetlen harcot a monopóliumok mindenhatósága ellen, a monopóliumokkal való mindenféle megalkuvás, a szocializmus ügyének rovására menő egyezkedés határozott elítélését. A Komintern arra tanított, hogy a végcélhoz való előrehaladást össze kell kapcsolni a proletariátus és valamennyi dolgozó létkövetelményeiért folytatott következetes, szívós harccal. A forradalmiság fő tartalma minden erő és eszköz mozgósítása a tőkés rendszer szétzúzására, a szocializmus építésére, majd a kommunizmus fokozatos megvalósítására.

6. *A Komintern meghatározta a gyarmati népek nemzeti felszabadító harcának tartalmát, mozgatóerőit és távlatait.* A nemzeti-gyarmati kérdést a forradalmi világstratégia színvonalára emelte, s kimutatta, hogy a nemzeti felszabadító mozgalom része a forradalmi világfolyamatnak, a szovjet köztársaságok népei, a nemzetközi munkásosztály és az elnyomott népek pedig e folyamat mozgatóerői. A Komintern arra törekedett, hogy ezek az erők egyesüljenek a „Világ proletárjai és elnyomott népei, egyesüljetek!" jelszó alatt.

7. *A Komintern elméleti és gyakorlati tevékenysége során megmutatta, hogy a békéért folytatott harc elszakíthatatlan a forradalmi világfolyamat fejlődésétől.* A békéért, a népek biztonságáért, a militarizmus ellen, az agresszív imperialista háborúk ellen folyó harc tradícióját a forradalmi proletármozgalmat jellemző új szintre emelte.

A nemzeti és a világpolitikáról, a kommunisták stratégiájáról és taktikájáról szóló legfontosabb megállapítások és tételek, amelyeknek figyelembevétele elengedhetetlen feltétele a proletariátus győzelmének, a következők:

A kapitalizmus bástyái elleni döntő roham legfontosabb előfeltétele a munkásosztály többségének megnyerése a forradalom számára;

a szakadás felszámolása a munkásosztályban, az egység létrehozása az egyes országokban a harc konkrét történelmi feltételeinek s egyes szakaszainak megfelelő formákban (munkás-egységfront, egységes ágazati, országos és nemzetközi szakszervezetek, akcióegység általános vagy konkrét kérdésekben stb.);

minden tőkésországban a munkásosztály és a parasztság, a középrétegek, valamennyi demokratikus erő szövetségének megvalósítása a konkrét

történelmi helyzetnek megfelelő formákban (népfront, antifasiszta front, nemzeti front, a monopoltőke elleni front stb.);

a nemzeti-gyarmati kérdésre vonatkozó lenini tanítás átültetése a gyakorlatba, a hazafias erők perspektívájának és feladatainak meghatározása az imperializmus elleni harcban;

a nemzeti függetlenségért és a társadalmi haladásért harcoló országokban valamennyi hazafias, imperialistaellenes erő egységének biztosítása (antiimperialista egységfront);

egyesíteni kell a világforradalom valamennyi erejét – a győztes proletariátus országainak erejét a tőkésországok forradalmi mozgalmával és az elnyomott népek felszabadító harcával. Lenin és a Komintern nyomatékosan hangsúlyozta, hogy a világforradalom sorsára nézve elsőrendű fontosságú a nemzetközi proletariátus és az elnyomott népek nemzeti felszabadító mozgalmának szoros szövetsége;

a demokrácia védelméért és kiszélesítéséért folytatott harcot szervesen össze kell kapcsolni a szocializmusért folytatott harccal;

rendkívüli fontosságú feladat a forradalmi élcsapat eszmei-politikai és szervezeti megerősítése a marxizmus–leninizmus alapján, határozott harc a kommunista mozgalomban minden opportunista áramlat ellen – a jobboldali opportunizmus és a kispolgári kalandorság, a szektásság ellen –, a kommunisták egységének megvalósítása országos és nemzetközi méretekben a történelmi feltételek által meghatározott formában, ami lehetővé teszi a kommunista pártok vezető szerepének biztosítását a forradalmi mozgalomban és a szocializmus építésében, az élcsapat önállóságát a munkásosztály más politikai erőivel való viszonyában.

A Kominternnek ezek és más forradalmi hagyományai, marxista–leninista következtetései és tételei ma is élnek és fejlődnek. A jelenkor olyan alapvető problémái, mint:

a békéért, a demokráciáért, a nemzeti függetlenségért és a szocializmusért folytatott harc,

a forradalmi világfolyamatot alkotó három áramlat egységének a biztosítása,

a munkásosztály egységének megvalósítása országos és nemzetközi méretekben s a munkásosztály megnyerése a forradalom számára,

a helyes kölcsönös viszony kialakítása a demokráciáért és a szocializmusért folytatott harc között, a demokratikus követelések megvalósítása és a szocialista forradalom között;

a baloldali erők szövetségének, a monopoltőke elleni frontnak a létrehozása a fejlett tőkésországokban;

imperialistaellenes egységfront létrehozása a fejlődő országokban, a

kommunista mozgalom egységének biztosítása, a marxi–lenini elmélet alkotó továbbfejlesztése a szüntelenül gazdagodó tapasztalatok általánosítása alapján, mind a balos kalandor, mind pedig a revizionista elemek elleni határozott harcban. – Ezeket és más problémákat a kommunisták a Komintern elméleti és politikai örökségének figyelembevételével döntik el.

A kommunista pártok hangsúlyozzák, hogy a Komintern tapasztalatait és hagyományait nem lehet gépiesen átvinni a jelen helyzetre. Csak akkor igazán élők, csak akkor őrzik meg átalakító erejüket, ha alkotó szellemben alkalmazzák őket.

A Komintern megalakítása és tevékenysége a modern kommunista mozgalom fejlődésének azt az időszakát tükrözte, amikor a kommunista pártok éppen keletkezőben voltak, amikor folyamatban volt kialakulásuk, eszmei-politikai megszilárdulásuk és megerősödésük. Ebben az időszakban dolgozták ki a világkommunizmus minőségileg új korszaka politikájának és stratégiájának az alapjait. A kommunista pártok e feladatokat csak egyesült, kollektív erőfeszítésekkel oldhatták meg, s ennek legjobb szervezeti formája „a pártok nemzetközi szövetsége"[1] volt – így nevezte Lenin a Kommunista Internacionálét.

A világ kommunistái úgy gondolták, hogy pártjaik csakis a *nemzetközi kommunista szervezet szekcióiként* létezhetnek és tevékenykedhetnek sikeresen. Csak a nemzetközi szervezet keretei között lehetett megerősödni, hatalmas, országos erővé fejlődni, leküzdeni a nagy nemzetközi kapcsolatokkal rendelkező reformista, centrista, anarcho-szindikalista és más opportunista áramlatok támadását a munkásmozgalomban. Leghatékonyabban a kommunista pártoknak a Komintern égisze alatt kollektívan szervezett akcióival lehetett visszaverni a belső és a nemzetközi tőke rohamait, így lehetett felkészülni a támadásba lendülésre és megvalósítani a támadást nemzeti és nemzetközi téren. A Komintern keretei között lehetett a legsikeresebben tanulmányozni és általánosítani a forradalmi világmozgalom tapasztalatait, s ez lehetővé tette a marxizmus–leninizmus alkotó továbbfejlesztését az új feltételek között, valamint a fiatal kommunista pártok fiatal kádereinek nevelését, e káderek megedzését.

A Kominternt jellemezte: a demokratikus centralizmus, mint a proletár internacionalizmus szervezeti-politikai formája; a kollektivitás az elmélet továbbfejlesztésében és a gyakorlati tevékenységben; a harc egybehangolása s a pártok egymás mellé rendelése a kommunista mozgalom keretei között. Ezek az elvek egyetlen párt jogait sem csorbították, nem

1 *Lenin:* Polnoje szobranyije szocsinyenyij. 38. köt. 303. old.

nyomták el nemzeti sajátosságait, hanem, éppen ellenkezőleg, végső soron a nemzeti-különös, a nemzeti-sajátos virágzására vezettek, hozzájárultak a kommunista pártok eszmei-politikai fejlődéséhez és megerősödéséhez, növelték teljes önállóságuk potenciális lehetőségeit. Ezt maga a történelem bizonyítja.

Ahogy a forradalmi harc mind nagyobb méreteket öltött és elmélyült, mozgatóerői pedig szélesedtek, formái és módszerei változatosabbakká váltak, amikor mind újabb népeket, a dolgozók újabb millióit vonták be a forradalmi, felszabadító mozgalomba – s éppen ez teszi nemzetivé, a tömegekhez közelállóvá, számukra érthetővé a harcot, fokozva a szocialista eszmék életerejét –, akkor a kommunista mozgalom centralizált vezetése már csak fékezhette volna fejlődését. E történelmi folyamat dialektikája, hogy a Kominternnek a tömegek ébresztésére és mozgósítására, a politikába való bevonására irányuló tevékenysége éppen saját elhalásának *objektív* társadalmi feltételeit érlelte.

Másrészről: a kommunista pártok, miután elvégezték a Komintern nagy iskoláját, s kollektív erőfeszítésekkel sokoldalú politikai, forradalmi tapasztalatokat halmoztak fel, megértek arra, hogy hazájukban önállóan vezessék az osztályharcot. Ez megnövelte annak a lehetőségét, hogy a kommunista pártok döntő, össznemzeti politikai erővé váljanak. Képesek lettek arra is, hogy új formákban valósítsák meg a nemzetközi proletárkapcsolatokat; ez nemcsak a forradalmiság döntő ismérve, hanem a sikerek elengedhetetlen feltétele is nemzeti keretek között. Végül a kommunista pártok megértek a történelmi helyzetnek és az osztály-erőviszonyoknak, az osztályerők csoportosulásának, a harc tendenciáinak önálló marxista–leninista elemzésére, a forradalom fejlődési útjainak és távlatainak meghatározására, a forradalom vezetésére. Ilyen helyzetben a kommunista pártok centralizált vezetése fékezhette volna kezdeményezésüket a hazai osztályharc legfontosabb kérdéseinek megragadásában, elemzésében és eldöntésében, csökkenthette volna a forradalmi alkotó munka lendületét, s ezáltal gyengíthette volna a kommunista pártok vezető szerepét. E fejlődésnek a dialektikája abban áll, hogy a Komintern a kommunista pártok megszilárdítására, tagjaik marxista–leninista nevelésére, a káderek eszmei-politikai megedzésére és a párt harcképességének fokozására irányuló tevékenységével megteremtette saját elhalásának szubjektív feltételeit, s közelebb hozta ennek időpontját.

Bármit mondjanak is hát a Komintern nyílt vagy titkos ellenségei, tény, hogy a *jelenkori* kommunista mozgalom, melynek tekintélyét, befolyását és erejét mindenki elismeri, a Komintern keretei között alakult és fejlődött ki. A kommunista pártok a Komintern gyökeréből sarjadtak.

A második világháború után, a hitlerista blokk és a japán militaristák szétzúzása következtében, amiben a Szovjetunió döntő szerepet játszott, a Szovjetunióban folytatott szocialista építésben elért gigászi eredmények hatása alatt, a kapitalizmus ellentmondásainak nagyfokú kiéleződése következtében, a tömegeknek az antifasiszta mozgalomban, a reakció elleni harcban felhalmozott gazdag tapasztalatai alapján a tőkésországokat, a gyarmatokat, a félgyarmatokat és a függő országokat átfogó hatalmas forradalmi felszabadító mozgalom bontakozott ki. E mozgalom élére az antifasiszta harc hagyományait folytató kommunisták álltak, szövetségben vagy együttműködésben más forradalmi, demokratikus szervezetekkel és csoportokkal.

Új szakasz kezdődött a kommunista mozgalomban. E szakasz legfontosabb jellemzői: a kommunista mozgalom viharos fejlődése; számos kommunista párt hatalomra jutása, szövetségben más demokratikus erőkkel; az egész kommunista mozgalom tekintélyének megnövekedése; a kommunista pártok befolyásának megerősödése országaik politikai életében; a kommunisták tömeges bekapcsolódása a közéleti tevékenységbe; soraik gyors megszaporodása, kommunista tömegpártok kialakulása; sok kommunista párt aktív és széles körű részvétele a parlamentekben és a municipális szervekben, a kormányokban és az adminisztratív intézményekben, miáltal lehetővé vált, hogy a munkásosztály fokozza befolyását az egész polgári demokratikus államgépezetre; a pártok szervezeti és politikai önállóságának megnövekedése, elméleti aktivitásuk és autonómiájuk fokozódása a nemzetközi politika, stratégia és taktika kidolgozásában. Kibontakozott az a messze előremutató folyamat, amelynek során a kommunista mozgalom korunk döntő erejévé változik át.

A legfontosabb politikai esemény, amely a kommunista mozgalmat új, magasabb szintre emelte, a kapitalizmus láncának újabb átszakítása volt: Európa és Ázsia egy sor országában összeomlott a nagybirtokostőkés uralom, és megszületett a népi demokratikus rendszer. A fasizmus szétzúzása előtt kis létszámú és illegalitásban vagy félig illegálisan működő kommunista pártok egész családja szövetségeseivel együtt hatalomra került, s a népi demokrácia keretei között kormányzó párttá vált.

Általános formában a népi demokrácia eszméje, amely a proletárhatalom formáinak változatosságára vonatkozó lenini koncepción, Leninnek a munkás-egységfrontra, az imperialistaellenes egységfrontra, a munkáspárt kormányra vonatkozó tételein alapult, a spanyolországi polgárháború tapasztalatainak a Komintern által történt alkotó szellemű általánosításából született meg.

Később – különösen a német fasiszta megszállók, a japán militaristák és a helyi reakciós, fasiszta erők elleni harc éveiben – a népi demokrácia eszméje tovább konkretizálódott, gazdagodott, és a nemzeti felszabadító, antifasiszta harcnak, a demokratikus forradalomnak s szocialista forradalomba való átnövésének politikai koncepciója lett. A népi demokrácia a proletárhatalom új állami formájává vált.

A népi demokrácia elméletét és gyakorlatát alkották: ama lenini eszme megvalósítása, hogy a tömegek többségét meg kell nyerni a demokráciának és a forradalomnak; a munkásosztály megosztottságának leküzdése, akcióegységének biztosítása, később pedig szilárd politikai és szervezeti egységének megteremtése a marxizmus–leninizmus alapján; a munkásosztály, a parasztság, más dolgozó rétegek és hazafiak szilárd szövetségének létrehozása széles antifasiszta hazafias nemzeti frontok, politikai blokkok formájában vagy más hasonló szervezeti formákban, amelyek a Komintern VII. kongresszusa népfront-tanításainak továbbfejlesztését és konkretizálását jelentették.

A népi demokrácia, amely az antifasiszta felszabadító népi harc tüzében, hatalmas erejű hazafias forradalmi fellendülés hullámán született, sem elméleti, sem gyakorlati szempontból nem jelentett valami kész, befejezett, változatlan dolgot. Mindig fejlődésben volt, alakult, tökéletesedett az egyes országok konkrét történelmi feltételei szerint, de elméletileg soha nem szakadt el a szocializmusra való átmenet formáinak sokféleségére vonatkozó lenini eszméktől. A népi demokrácia keretei között előrehaladó sikeres szocialista fejlődés, szoros együttműködésben a Szovjetunióval, a szocialista világrendszer kialakulására vezetett. Ez a világ proletariátusának szülötte, a szocialista forradalom továbbfejlődésének hatalmas anyagi bázisa.

A szocialista rendszerhez tartozó országok kommunista pártjai nagy fejlődésen mentek keresztül: eszmeileg, politikailag és szervezetileg megerősödtek. Számszerűleg megnőttek, az új élet építése során bőséges tapasztalatokat szereztek a tömegek vezetésében, bebizonyították, hogy felkészültek a marxi–lenini elmélet alkotó alkalmazására, a szocialista átalakulás bonyolult és változatos feladatainak megoldására hazájukban. A kommunista pártok történelmi fejlődés eredményeképpen vezető erővé váltak a szocialista országok társadalmi és politikai életében, mintegy vezető nemzeti erővé lettek, s egyben tekintélyt szereztek maguknak nemzetközi téren is. A szocializmus útjára lépett országok kommunista pártjai tudatában vannak élcsapatszerepüknek az imperializmus elleni harcban, s célul tűzték ki az antiimperialista világfront erejének és hatalmának növelését.

A szocialista világrendszer kialakulása és sikerei, az ellentétek kiéleződése a fejlett tőkésországokban és a munkásmozgalom megélénkülése hozzájárult a kommunista mozgalom erősödéséhez a kapitalizmus fellegváraiban is.

Valamennyi tőkésországban léteznek és működnek kommunista pártok. A kommunisták tevékeny részvétele a nemzeti érdekek védelmében és a fasizmus elleni harcban jelentősen megnövelte a kommunista pártok tekintélyét és befolyását. Ez mindenekelőtt soraik növekedésében jutott kifejezésre. 1939-ben a tőkésországok kommunista pártjainak 1,2 millió tagjuk volt. Jelenleg a kommunisták hadserege a kapitalizmus világában mintegy 4 millió főt számlál.

Azt a tényt, hogy a tőkés világ kommunista pártjai szervezetileg és eszmeileg megerősödtek, önállóságuk és forradalmi érettségük megnövekedett, jól mutatja, hogy a marxizmus–leninizmus szellemében új, program jellegű irányelveket dolgoztak ki a megváltozott történelmi helyzetre és a harc konkrét feltételeire. A pártok sorai összeforrottak, kialakult szilárd vezető magjuk, a pártszervezetek és tömegek kapcsolatai szorosabbá váltak.

Több tőkésországban a kommunisták vezető helyet foglalnak el a rájuk eső szavazatok tekintetében. A háború utáni első években a kommunisták 12 országban vettek részt a kormányban, és fontos tisztségeket töltöttek be az önkormányzat helyi szerveiben. Megszilárdultak szakszervezeti pozícióik is mind nemzeti, mind nemzetközi méretekben. Hatalmas szakszervezeti egyesülések és szakszervezeti központok jöttek létre, amelyeknek tagjai a békéért, a demokráciáért és a szocializmusért folytatott harcban szolidárisak a kommunistákkal.

Kormánypozícióikat és más hivatalos politikai tisztségeiket, szakszervezeti és általában tömegszervezeti befolyásukat a kommunisták a dolgozók érdekeinek védelmére, a demokrácia kiszélesítésére és elmélyítésére, az Egyesült Államok imperialista agressziója elleni harc szervezésére használták fel. Éppen ezekben az években sikerült a dolgozóknak eredményeket elérni, sőt sok esetben ezeket az alkotmányokban és a törvényekben is rögzíteni.

A nemzetközi tőke azonban, élén az Egyesült Államok monopolistáival, egyesült erővel támadást bontakoztatott ki a kommunista pártok ellen. Sok országban korlátozták vagy betiltották a kommunista pártok politikai tevékenységét, a kommunistákat kizárták a kormányból; a reakció minden törvényt és biztosítékot megsértve arra törekedett, hogy a kommunistákat és a demokratákat megfossza a politikai jogoktól. A kommunisták sok éven keresztül kénytelenek voltak a „hidegháború" és a kommunistaellenes hisztéria feltételei között folytatni a harcot.

A tőkésországok kommunista pártjai a tömegek megnyeréséről, a forradalmi demokratikus erőknek a munkásegység alapján való tömörítéséről szóló lenini tanítások alapján következetesen védelmezték a békét, a nemzeti függetlenséget és a demokráciát, harcoltak a szocializmusért. Ezen az úton haladva már több kommunista párt jelentékeny össznemzeti politikai erővé vált. Más országokban csak most bontakozik ki a harc a kommunista pártoknak a munkásosztály politikai tömegszervezeteivé való átváltoztatásáért, pozícióik megerősítéséért a dolgozók körében. A kommunista pártok mindenütt a forradalmi mozgalom élcsapatát alkotják, a jövő letéteményesei.

Bonyolult politikai és ideológiai feltételek között tevékenykednek a fejlődő országok kommunistái. A kommunista világmozgalom, melynek magját a szocialista országok kommunista pártjai alkotják, döntő mértékben hozzájárult olyan feltételek létrehozásához, amelyek közepette sikerrel járhat az elnyomott népeknek a gyarmatosítók ellen, a nemzeti függetlenségért vívott harca. A nemzetközi munkásmozgalom és a nemzeti felszabadító küzdelem szövetségének Lenin által megfogalmazott és a Komintern által megvalósított politikája nagy, történelmi jelentőségű sikereket hozott. A szocialista rendszer gyors megerősödésének, a munkásmozgalom hatalmas fejlődésének feltételei között, a felkelt népek csapásai alatt összeomlottak az évszázados gyarmatbirodalmak. A kommunista pártok az első sorokban küzdöttek. E harc folyamán megerősödtek a kommunista mozgalom pozíciói. Az antiimperialista harcot folytató országok övezetében húsznál több új kommunista párt alakult.

A nemzeti felszabadító mozgalom viharos fejlődése az illető országok kommunista pártjai előtt sok olyan új problémát és kérdést vetett fel, amelyek önálló marxista–leninista megoldást követeltek. A kommunista pártoknak tudományosan meg kellett alapozniuk a gyarmati elnyomástól megszabadult országok fejlődésének útjait, meg kellett határozniuk a forradalmi-demokratikus erőkhöz és pártokhoz, a demokratikus kormányokhoz való viszonyukat, valamint saját szerepüket a fejlődő társadalom alakuló szociális, gazdasági és politikai struktúrájában. E téren egyes pártok szektás hibákat követtek el; de a kommunista pártok és a kommunista világmozgalom egésze alapjában véve mégis elvileg helyes álláspontot foglalt el a lenini eszmék jegyében, amelyeket továbbfejlesztett és alkotó szellemben alkalmazott az új történelmi feltételekre. A kommunista pártok következetesen folytatják valamennyi hazafias, imperialistaellenes erő mozgósításának politikáját. Több országban különböző formákban imperialistaellenes nemzeti frontok, hazafias szövetségek és blokkok keletkeztek. A kommunista pártok vagy részt vesznek e szövet-

ségekben, vagy melegen támogatják őket, segítve az igazi nemzeti függetlenségért, a gazdasági felvirágzásért és a társadalmi haladásért folytatott harcot.

A kommunista pártok befolyásának növekedése a fejlődő országokban komolyan megijesztette az imperialistákat és a helyi reakciót. Több országban, például Indonéziában, a legkegyetlenebb terrort alkalmazták a kommunisták ellen. A nép legjobb fiainak százezreit gyilkolták meg. De ezek az egyes vereségek, bármilyen súlyosak voltak is, nem tartóztathatták fel a kommunista mozgalom növekedésének és megerősödésének általános folyamatát.

A kommunista mozgalom pozíciói a Komintern feloszlatása után nem gyengültek, hanem inkább megszilárdultak és kibővültek. A kommunizmus hajója nemegyszer került veszélyes viharba. A burzsoázia és a jobboldali szocialisták sokszor kiabáltak a kommunizmus válságáról. De a kommunista mozgalom a megpróbáltatásokból még inkább megerősödve és megedzve került ki; megsokszorozódtak a kommunisták történelmi sikerei, növekednek soraik. Jelenleg 88 országban működnek kommunista pártok, a kommunisták száma mintegy 44 millió. Ezek a pártok a munkásosztálynak, a nép valamennyi haladó rétegének az érdekeit fejezik ki. Mind szorosabbra fűzik kapcsolataikat a demokratikus, hazafias, antiimperialista erőkkel, s így, a történelmi fejlődés logikája folytán, egész népük vezetőjévé válnak.

A kommunista világmozgalom fejlődésére nagy hatással voltak az SZKP XX. kongresszusának határozatai. „Az SZKP XX. kongresszusának történelmi határozatai nemcsak az SZKP és a kommunizmus szovjetunióbeli építése szempontjából voltak nagy jelentőségűek, hanem a nemzetközi kommunista mozgalom új szakaszának a kezdetét is alkották, hozzájárultak továbbfejlődéséhez a marxizmus–leninizmus alapján."[2]

A XX. kongresszus határozatai a belpolitika és a nemzetközi politika legfontosabb kérdéseiről, a személyi kultusznak és következményeinek felszámolása, a pártélet és a kollektív vezetési módszerek lenini normáinak helyreállítása és továbbfejlesztése, a párton belüli és a szovjetdemokrácia elmélyítése és tökéletesítése megnövelte a szocialista eszmék átalakító erejét, a kommunista mozgalom tekintélyét. A kongresszuson meghirdetett elméleti tételek továbbfejlesztették és gazdagították a forradalom marxi–lenini elméletét. Ilyen az a tétel, amely a kapitalizmusból a kommunizmusba való átmenet sokféleségére, a jelenlegi feltételek között a külön-

2 Programmnije dokumenti borbi za mir, demokratyiju i szocializm. Moszkva 1961. 84–85. old.

böző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élésére vonatkozik; foglalkoztak azzal, hogyan lehetne megszilárdítani a tőkésországokban a munkásmozgalom egységét; milyen sajátosságai vannak az osztályharcnak az állammonopolista kapitalizmusban; hogyan lehetne egyesíteni az antimonopolista erőket; mi a demokráciáért folytatott harc jelentősége az évszázad legfontosabb szociális problémáinak, a nemzeti felszabadító forradalom útjainak a meghatározásánál stb.

A XX. kongresszus után még inkább nőtt a kommunista pártok vezető szerepe a nemzeti forradalmi mozgalomban, a forradalmi harc politikai, stratégiai és taktikai koncepcióinak kidolgozásában.

A Komintern forradalmi hagyományai és a jelenkori kommunista mozgalom fő irányvonala

A nemzetközi kapcsolatok új formái

A Komintern feloszlatása után a kommunista pártok közötti nemzetközi kapcsolatok problémája új megvilágításba került. A kommunista mozgalomban két, külsőleg ellentétes, de a valóságban szerves kölcsönös kapcsolatban álló tendencia hat.

Először: *internacionalizálódik* a forradalmi mozgalom. Bármilyen forradalmi akcióra kerüljön is sor bármely országban, az az egységes forradalmi folyamat része, e folyamat általános állapotától függ. Bármelyik nemzeti forradalmi osztag sikere valamennyi nép felszabadító harcának a vívmánya és fordítva: a földkerekség bármely pontján elszenvedett sikertelenség fájdalmasan hat vissza a harc általános frontjára. A nemzeti forradalmi osztag mindinkább meggyőződik arról, hogy a harcnak nemcsak helyi körülményeit kell figyelembe venni, hanem a nemzetközieket is.

Másodszor: mindjobban *differenciálódnak* a forradalmi mozgalom objektív és szubjektív *feltételei*. Megnő az egyes népek forradalmi átalakító tevékenységét jellemző nemzeti sajátosságok fontossága.

A Komintern feloszlatása után, az új feltételek között a kommunista mozgalomban keresték és keresik a nemzetközi kapcsolatok és az akciók egybehangolásának mind hatékonyabb formáit.

A második világháború befejezése után Tájékoztató Irodát hoztak létre Jugoszlávia, Bulgária, Románia, Csehszlovákia, Magyarország kommunista pártjai, valamint a Lengyel Munkáspárt, az SZKP, a Francia Kommunista Párt és az Olasz Kommunista Párt képviselőiből. 1947-ben

Varsóban megtartott tanácskozásuk határozata a következőket mondja:

„A tanácskozás megállapítja, hogy a kapcsolatok hiánya a jelen tanácskozáson részt vevő pártok között, a jelenlegi helyzetben, komoly hiányosság. A tapasztalatok megmutatták, hogy a kommunista pártok ilyen elkülönülése nem helyes és káros. Az egyes pártok tapasztalatcseréjére és

az akciók önkéntes összehangolására különösen nagy szükség van ma, a háború utáni nemzetközi helyzet bonyolulttá válása közepette, amikor a kommunista pártok elkülönülése káros lehet a munkásosztályra."[3]

A kommunista mozgalom további fejlődése, a harc feltételeinek differenciálódása, a kommunista pártok politikai és elméleti érettségének növekedése következtében nemsokára korlátozottá váltak a kapcsolatok olyan formái, amilyeneket a Tájékoztató Iroda képviselt. Ezért 1956-ban feloszlatták a Tájékoztató Irodát.

Nagy jelentőségre tettek szert a kétoldalú és sokoldalú kapcsolatok, a küldöttségek cseréje, a tapasztalatok kölcsönös tanulmányozása, a véleménycsere stb. Az utóbbi időben mind nagyobb szerepet játszanak a regionális találkozások és tanácskozások, amelyeken megvitatják a politikai tevékenység és az antiimperialista harc egész sor párt számára közös kérdéseit.

De e formák minden fontosságuk és értékességük mellett sem fejezik ki teljesen a kommunista mozgalom internacionalista lényegét.

Szükségessé vált, hogy megtalálják a nemzetközi kapcsolatok olyan új, a jelenlegi helyzetnek inkább megfelelő formáit, amelyekben megvalósul a kommunista osztagok közös antiimperialista politikájának összhangja valamennyi kommunista párt függetlenségével, ötvöződik önállóságuk a harc politikai és elméleti koncepciójának megalapozásában a nemzetközi forradalmi elmélet és gyakorlat alapjainak kollektív kidolgozásával. Ilyen formává váltak a kommunista és munkáspártok tanácskozásai. Feladatuk, hogy behatóan megvizsgálják a nemzetközi helyzet legújabb jelenségeit és tényeit, ezek egyeztetett marxista–leninista értékelését adják, s kollektívan meghatározzák a harc és a kölcsönös segítség közös céljait és feladatait, formáit és módszereit.

A Komintern feloszlatása után a kommunista pártok tanácskozást tartottak 1957-ben és 1960-ban. E tanácskozásokon a kommunista mozgalom fejlődése szempontjából elvi jelentőségű határozatokat fogadtak el. 1957-ben kidolgozták és elfogadták „A szocialista országok kommunista és munkáspártjai Nyilatkozatát", amelyhez aztán a tőkésországok kommunista pártjai is csatlakoztak. E tanácskozás résztvevői Békekiáltvánnyal fordultak a világ munkásaihoz és parasztjaihoz, a férfiakhoz és a nőkhöz, minden jóakaratú emberhez. Az 1960. évi nemzetközi tanácskozás résztvevői, amelyen 81 marxista–leninista párt képviselői voltak jelen, közösen kidolgozták és egyhangúlag elfogadták „A kommunista és mun-

3 Informacionnoje szoobscsenyije predsztavityelej nyekotorih kompartyij. Moszkva 1948. 11. old.

káspártok Nyilatkozatát", valamint a „Kiáltványt az egész világ népeihez".

Az 1957. és 1960. évi dokumentumokban kollektívan kidolgozták és egyhangúlag elfogadták *a kommunista világmozgalom fő irányvonalát a jelenlegi történelmi feltételek között.*

A nemzetközi kommunista mozgalom fő irányvonalának fogalmát Leninnek az első világháború alatt írott elméleti munkái alapozták meg, noha akkor e kifejezést még nem használták. „...egy nemzetközi *egységes akció* megvalósítása a fő eszmei nézetek terén világosságot és pontosan meghatározott, gyakorlati cselekvési módokat követel" – írja Lenin 1915-ben.[4]

A Komintern hagyományai azt mutatják, hogy a nemzetközi stratégia és taktika kidolgozásánál a világgazdaság és a világpolitika sokoldalú értékeléséből kell kiindulni, minden egyes párt taktikájának kidolgozásánál pedig az osztály-erőviszonyok értékeléséből nemcsak az adott államban, hanem nemzetközi méretekben is. A munkásosztály mind világosabban megérti, hogy csak abban az esetben vívhatja ki a győzelmet, ha a nemzetközileg összefonódó tőkével a harc minden szférájában – a politikai, a gazdasági és az ideológiai szférában – szolidaritást és reális nemzetközi akcióegységet állít szembe.

A stratégia és a taktika kollektív kidolgozásának szükségessége abból is következik, hogy a forradalmi elmélet „az egész világ forradalmi tapasztalatának és forradalmi gondolatának összességéből *nő ki*".[5] Mind a nemzetközi munkásosztály érdekeinek objektív egysége folytán a tőke elleni harcban, mind annak következtében, hogy csakis a felszabadító mozgalom összes nemzetközi tapasztalatainak figyelembevétele óvhat meg a nemzeti korlátoltság és egyoldalúság álláspontjára való lecsúszástól, a Kominternnek *„nemzetközileg* kell kidolgoznia taktikáját" – mondotta Lenin.[6]

A nemzetközi tanácskozásokon a jelenlegi korszakra vonatkozóan kidolgozták a nemzetközi stratégia és taktika alapjait. Az 1957. és az 1960. évi tanácskozásokon kidolgozott dokumentumok jellemző vonása alkotó szellemük, a forradalmi mozgalom alapvető problémáinak lenini megközelítése.

A kommunista világmozgalom fő irányvonalának kidolgozásánál figyelembe vették a mozgalom által felhalmozott történelmi tapasztalatokat, valamint az egyes testvérpártok tapasztalatait is. A tanácskozásokon elfo-

4 *Lenin* Művei. 21. köt. 378. old.
5 Ugyanott, 359. old.
6 *Lenin:* Polnoje szobranyije szocsinyenyij. 41. köt. 44. old.

gadott dokumentumok *elméletileg általánosították a legújabb forradalmi gyakorlatot, összegezték a kommunista pártok tevékenységének tapasztalatait, előreléptek a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet elméletének továbbfejlesztésében: a dokumentumok meghatározták a kommunista világmozgalom fő irányvonalát.*

A kommunista pártok dokumentumai továbbfejlesztették a szocializmus építésének törvényszerűségeire, a forradalmi világfolyamat jellemző vonásaira, a tömegekért folytatott harcra, a munkásosztály és más dolgozó rétegek szövetségének létrehozására, a kommunista pártoknak a békéért, a demokráciáért és a szocializmusért vívott harcban alkalmazott taktikájára vonatkozó eszméket. A dokumentumok a marxista–leninista pártok kollektív alkotómunkáját dicsérik. A forradalmi politika, stratégia és taktika legfontosabb kérdéseinek kollektív kidolgozása még Lenin idején kezdődött el, a Kominternkeretei között. Lenin kitartóan törekedett arra, hogy a Kominternben minden felmerült problémát sokoldalúan megvitassanak, hogy figyelembe vegyenek minden tudományosan megalapozott észrevételt, a kommunista pártok tapasztalatainak minden elemét. Az 1957. és 1960. évi moszkvai értekezleteken a kommunista mozgalom jelenlegi feltételeinek megfelelően újólag megerősödött a lenini tradíció. A bonyolult helyzetben, miközben komoly nehézségeket kell leküzdeni – egyebek között az elkülönülést, a nézeteltéréseket a mozgalomban – a kommunista pártok továbbfejlesztik a kollektivizmust.

Korunk és a jelenkori forradalmi folyamat jellemzése

A kommunista és munkáspártok tanácskozásainak dokumentumai korunkat is jellemezték, s elemezték a forradalmi harcnak a háború utáni években kialakult történelmi feltételeit.

„Korunk alapvető tartalma a szocializmusba való átmenet, amely az oroszországi Nagy Októberi Szocialista Forradalommal kezdődött meg" – mondja a Nyilatkozat.[7]

Ezt az eszmét továbbfejlesztette és konkretizálta az 1960. évi Nyilatkozat, amely a következőt mondja:

„Az emberi társadalom történelmi fejlődésének fő tartalmát, fő irányvonalát és fő sajátosságait korunkban a szocialista világrendszer, azok az erők határozzák meg, amelyek az imperializmus ellen, a társadalom szocialista átalakításáért harcolnak."[8]

7 Az emberiség békéjéért, jövőéért. A kommunista és munkáspártok nyilatkozata és békefelhívása. Kossuth Könyvkiadó 1957. 9. old.

8 A békéért, a nemzeti függetlenségért, a demokráciáért, a szocializmusért. Kossuth Könyvkiadó 1960. 14. old.

A kommunista pártok az imperializmusra vonatkozó lenini eszmék továbbfejlesztésével a jelenkori állammonopolista kapitalizmus tudományos elemzését adták, kimutatták, hogy éleződnek a jelenkori kapitalizmus ellentmondásai, ami a legnagyobb erővel a vezető imperialista országban, az Amerikai Egyesült Államokban mutatkozik meg.

Az amerikai imperializmusnak és szövetségeseinek agresszív politikája következtében felmerült az új világháború reális veszélye; ezt a háborút az imperialisták rakéta- és atomfegyverekkel s más tömegpusztító eszközökkel vívták volna. A kommunista pártok ezért a jelenkorra alkalmazták a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élésére vonatkozó lenini eszmét.

A tanácskozásokon kidolgozták a békeharcnak mint a társadalmi haladásért folytatott harc szerves részének a stratégiáját. Az 1960. évi értekezleten fontos tételt fogalmaztak meg: „...a háború nem elkerülhetetlen, a háborút el lehet hárítani, a békét meg lehet védeni és tartóssá lehet tenni."[9] Ebből az elvi álláspontból kiindulva a kommunista pártok harcot indítottak valamennyi békeszerető erő egyesítéséért. Felhívással fordultak a munkásokhoz és a parasztokhoz, a tudomány és a művészet embereihez, a pedagógusokhoz, az alkalmazottakhoz, az ifjúsághoz, a kézművesekhez, a kereskedőkhöz, minden jóakaratú emberhez, függetlenül politikai és vallási meggyőződésüktől, hogy fokozzák a harcot a békéért és a népek biztonságáért, a leszerelésért, az atom- és hidrogénrobbantások azonnali megszüntetéséért, a fegyverek termelésének és felhasználásának betiltásáért.

A tanácskozásokon, Lenin tanításaiból kiindulva megállapították, hogy a demokrácia és szocializmus erőinek a reakció és a kapitalizmus erői elleni harca három egyenjogú, egymással kölcsönösen kapcsolatos folyamból alakul ki:

a szocialista országok élén járó népeknek forradalmi-átalakító tevékenységéből;

a tőkésországok munkásosztályának forradalmi mozgalmából;

a gyarmatok, a félgyarmatok és a fejlődő országok népeinek nemzeti felszabadító harcából.

A jelenkor vezető forradalmi ereje a szocialista világrendszer, amely növekvő befolyást gyakorol a reakció elleni harc egész menetére, az osztályerők csoportosulására és erőviszonyaira nemcsak nemzetközi, hanem nemzeti méretekben is. A szocialista országok népeinek egész alkotó, átalakító tevékenysége a forradalmi világfolyamat szerves része.

9 Ugyanott, 92. old.

Világtörténelmi szempontból a szocializmus rendszere társadalmi, gazdasági, politikai és ideológiai téren versenyre hívja a kapitalista társadalmat. A szocializmus megsemmisítette a kizsákmányolás minden formáját, megvalósította a gazdasági fejlődés tervszerűségét, válságnélküliségét és gyors ütemét, s a haladó, humanista marxista–leninista ideológiát vallja; mindez azt mutatja, hogy a szocializmus történelmileg magasabb rendű, mint a kapitalizmus, hogy a jövő a szocializmusé. Ez növeli a szocializmus vonzóerejét, erősíti a kapitalista országokban a szocialista mozgalmat.

A szocialista rendszer erejének növekedése mindinkább az ő javára változtatja meg az erőviszonyokat, gyengíti és aláássa a kapitalizmus pozícióit.

Az a tény, hogy a Szovjetunió rendelkezik nukleáris és rakétafegyverekkel, a föld békéjének legfontosabb biztosítéka, kemény figyelmeztetés minden agresszornak, ellenméreg katonai kalandjaikkal szemben. Fokozatosan szűkül a monopolista burzsoázia manővereinek a tere, csökkennek az ellenforradalom fegyveres exportjának a lehetőségei, az imperialisták nehezebben avatkozhatnak be más országok belügyeibe. Ennélfogva nagyobb lehetőségek nyílnak a népek előrehaladására, a gyarmatosítók és az elnyomók elleni harcra s ellenük fegyveres akciók kibontakoztatására.

A szocialista országok gazdasági erejének növekedése lehetővé teszi, hogy szélesebb körű és hatékonyabb segítséget nyújtsanak a fiatal nemzeti államoknak abban, hogy igazi nemzeti szabadságot és társadalmi haladást érjenek el.

Nemzetközi téren az osztályharc fontos tényezője a szocialista országok külpolitikai tevékenysége, amely a szocialista vívmányok védelmére, az imperialista államok reakciós tevékenységének megfékezésére, a békéért, a demokráciáért és a társadalmi haladásért harcoló népek támogatására irányul.

A tanácskozások feltárták a tőkésországok munkásmozgalmának szerepét és jelentőségét a jelenkor forradalmi folyamatában. Lenin megállapítása szerint a marxizmus legfontosabb eleme, hogy meghatározta a proletariátusnak mint a szocialista társadalom megalkotójának világtörténelmi szerepét. A Kommunista Internacionálé, híven a marxizmus–leninizmus tanításához, tevékenysége során a fő figyelmet a munkásosztály történelmi felemelésének, politikai nevelésének és szervezeti tömörítésének szentelte. Egész tevékenységével elősegíteni igyekezett, hogy a munkásosztály a legrövidebb idő alatt teljesíthesse történelmi küldetését.

A munkásosztály forradalmi-átalakító szerepe fokozódásának a Komintern és szekciói által kidolgozott általános társadalmi-történelmi koncepciója a jelenlegi feltételek között is megőrzi jelentőségét, de a történelem éles fordulóinál nemcsak kifejezési formái változnak meg, hanem új vonásokat, új sajátosságokat is felvesz.

Napjainkban a munkásosztály helyének kérdése a társadalmi viszonyok rendszerében, történelmi szerepének és forradalmi lehetőségeinek a kérdése éles politikai és ideológiai harc tárgyává vált. A burzsoá ideológusok, a reformisták és a revizionisták tagadják a munkásosztály társadalmi-történelmi perspektíváját, s különféle változatokban a munkásosztály deproletarizálódását hirdetik. Egyidejűleg a monopolista burzsoázia, a jobboldali szociáldemokraták segítségével, mindinkább tökéletesíti a munkásosztály bomlasztásának módszereit. Mind gyakrabban kapcsolja egybe a nyílt és durva elnyomás módszereit a megvesztegetés nagyon rugalmas formáival.

Egyidejűleg széles körben alkalmazzák a technika legújabb vívmányait arra, hogy elvonják a munkásokat a politikától. A mindennapi élet fokozott gépesítése, a kultúra-pótlék elterjesztése arra hivatott, hogy a munkások élete deideologizálásának céljait szolgálja.

A Szocialista Internacionálé jobboldali személyiségei és a szakszervezetek reakciós vezetői fokozzák a munkásosztály megosztottságának fenntartására és elmélyítésére irányuló akcióikat. Azt az antileninista tételt, miszerint a tőkésországok proletariátusa elvesztette forradalmiságát, támogatják egyes, magukat kommunistáknak nevező személyiségek is. Mindenekelőtt Mao Cetung csoportjáról van szó. A maoisták úgy vélik, hogy a fejlett tőkésországok munkásosztálya letért a forradalmi útról, hogy szűk értelemben vett osztály-, szociális és gazdasági problémái foglalják el, s nem képes harcot folytatni a kapitalizmus megdöntéséért. E feladatot más osztályok hivatottak megoldani, természetesen a „világfalu" lakosai, azaz a parasztság.

A tanácskozások dokumentumai és a kommunista pártok határozatai feltárják a tőkésországok munkásmozgalmának meghatározó és növekvő szerepét a monopóliumok elleni harcban.

A tőkésországokban számszerűen gyarapszik a munkásosztály, s növekszik szerepe a jelenkori politikai mozgalomban. A jelenkori proletariátus sokrétegű, mennyiségileg növekvő, minőségileg változó osztály. Mind nagyobb befolyást gyakorol a tőkés világ országainak társadalmi életére, az osztályharc fejlődésére.

A kommunista pártok hisznek a munkásosztályban, s a Komintern hagyományainak szellemében állandó harcot folytatnak a munkásosz-

tály tömörítéséért, osztályöntudatának emeléséért, szakmai és politikai szervezettségének fokozásáért.

A háború utáni időszak egész története azt mutatja, hogy a munkásosztály az antimonopolista harc fő tényezője, a legnagyobb társadalmi változások mozgatóereje. Az utóbbi években megnőtt aktivitása és politikai támadó ereje. A munkásosztály és a monopóliumok közötti harc feszültsége nem csökken, hanem növekszik. A munkásosztálynak, még ha nincs is hatalmon, lehetősége van arra, hogy a burzsoáziára rákényszerítsen egyes olyan döntéseket, amelyek visszatükrözik mindennapi érdekeit, s amelyek hozzájárulhatnak távolabbi céljainak eléréséhez. A tőkésországokban a burzsoázia a munkásosztály nyomására kénytelen szociális és politikai téren számos engedményt tenni.

A kommunista pártok figyelembe veszik azt is, hogy a tőkésországok társadalmi életének növekvő fontosságú társadalmi és politikai tényezője a demokratikus mozgalom hatalmas fejlődése, amelyben a dolgozók nagy tömegei vesznek részt: értelmiségiek, diákok, a középrétegek. Ezen új jelenség elemzése alapján, s továbbfejlesztve a lenini eszméket és a Komintern határozatait, a kommunista pártok kidolgozzák álláspontjukat a széles szövetségek és perspektívájuk kérdéseiben. A munkásosztály szoros szövetségére törekszenek a parasztsággal, az értelmiséggel, a diáksággal, a középrétegekkel; a monopóliumok fékentartásának és a forradalmi folyamat további elmélyítésének fő előfeltételeként széles monopóliumellenes front létrehozását tűzik ki céljukul.

A jelenkori forradalmi folyamatot a következő legfontosabb vonások jellemzik:

a) A forradalom előrehajtó erőinek megsokszorozódása a lakosság többsége és a monopolista burzsoázia közötti ellentétek rendkívüli kiéleződése következtében. A jelenkor alapvető kérdéseiben (demokrácia, szocializmus, nemzeti függetlenség stb.) a monopóliumok ellen folyó harcba mind újabb és újabb társadalmi erők kapcsolódnak be.

b) A forradalmi folyamat mind újabb és újabb formákban fejlődik, változatosabbakká válnak a forradalmi megmozdulások békés és nem békés formái egyaránt.

c) Egyre változatosabb módszerekkel és módokon lehet elvezetni a tömegeket a forradalomhoz. Ez is a Komintern VII. kongresszusa idevágó határozatainak és az alapjukat képező lenini eszméknek a helyességét mutatja, s mind a forradalom revizionista értelmezésének, mind pedig a forradalomcsinálás baloldali szektás és kalandor módszereinek a helytelenségét bizonyítja. A tanácskozások anyagai és a kommunista pártok dokumentumai hangsúlyozzák, hogy a tömegeket gyakorlati ta-

pasztalataik alapján, a kommunista pártok helyes forradalmi jelszavai, rugalmas és hatékony politikája révén kell elvezetni a forradalomhoz.

Ebből következik egy sor igen fontos taktikai követelmény: a támadó jelleg, a rugalmasság, a manőverező képesség, a kezdeményezés.

A kommunista pártok dokumentumai megalapozzák a demokratikus harc és a mozgalom szocialista céljai közötti kölcsönös kapcsolatot. Stratégiai feladatként első helyre a demokratikus célokat állítják: a harcot a monopóliumok mindenhatósága ellen, a demokrácia védelméért és elmélyítéséért, a béke megőrzését, szociális, gazdasági, politikai és kulturális téren a dolgozók legfontosabb követeléseinek kielégítését.

Ezzel az irányvonallal teljes összhangban, továbbfejlesztve a Kominternek VII. kongresszusának népfronteszméjét, a kommunista pártok a tőkésországokban mindenekelőtt demokratikus, monopóliumellenes kormány létrehozására törekszenek.

Az értekezletek dokumentumai és a tőkésországok kommunista pártjainak határozatai rámutatnak arra, hogy a demokratikus, monopóliumellenes kormányért folytatott harc idején és e kormány tevékenysége folyamán mélyreható forradalmi-demokratikus átalakításokat valósítanak meg, amelyek még nem szocialista jellegűek, de egészen közel vezetnek a szocialista átalakítások megvalósításához.

Az értekezletek továbbvitték a Kominternek ama eszmefuttatásait is, hogy fel kell számolni a munkásmozgalom szétszakítottságát. A munkásosztály céljaihoz vezető úton a fő akadály – mondotta az 1960. évi értekezlet Nyilatkozata – továbbra is sorainak megosztottsága, aminek fenntartásában nemzetközi és nemzeti méretekben egyaránt érdekelt a burzsoázia, a jobboldali szociáldemokrácia és a reakciós szakszervezeti vezetés.

Egyes jobboldali szociáldemokrata vezetők nyíltan átálltak a monopóliumok oldalára. Több országban a jobboldali vezetés keresztülvitte, hogy a szociáldemokrata pártok olyan programokat fogadjanak el, amelyekben a vezetés megtagadta a marxizmust, az osztályharcot, a tudományos szocializmus jelszavait. De a szociáldemokrata párton belül növekszik az ellenállás a jobboldali vezetők e politikájával szemben, izmosodnak azok az erők, amelyek a munkások és más dolgozók akcióegységét követelik a békéért, a demokráciáért, a társadalmi haladásért folytatott harcban. A kommunisták a szocializmusért folytatott harcban is lehetségesnek tartják az együttműködést a szociáldemokráciával.

Az 1960. évi moszkvai értekezlet Nyilatkozata nyomatékosan hangsúlyozta, hogy a kommunisták a munkásmozgalom megosztottságának felszámolását kívánják. A szociáldemokrata dolgozókban osztálytest-

véreiket látják, és velük, valamennyi szakszervezet tagjaival és a szervezetlen munkásokkal együtt szívós harcot folytatnak a közös célok megvalósításáért. A kommunisták nem mondanak le a szociáldemokrata ideológia és opportunista gyakorlat bírálatáról, de úgy vélik, hogy az eszmei kérdésekben a pártok között meglevő nézeteltéréseknek nem szabad akadályozniuk a véleménycserét, az elvtársi vitát, és ami a fő, a közös harcot a legfontosabb követelések megvalósításáért, s mindenekelőtt a háborús veszély ellen.

A tőkésországok munkásosztálya, ha leküzdötte a soraiban levő szakadást, rákényszerítheti az uralkodó köröket, hogy felhagyjanak az új háború előkészítésével, elháríthatná a monopoltőke támadását, biztosíthatná a mindennapi létkövetelések és demokratikus követelések teljesítését.

Az értekezleteken a nemzeti felszabadító mozgalom elméletével is foglalkoztak. Az 1960. évi dokumentumok kimutatják, hogy a gyarmati rendszer összeomlása elkerülhetetlen, feltárják a nemzeti felszabadító mozgalom fejlődésének útjait, meghatározzák az igazi nemzeti függetlenségért és társadalmi haladásért folytatott harc stratégiáját és taktikáját. Az 1960. évi moszkvai értekezlet megállapította, hogy egységes nemzeti demokratikus frontban kell tömöríteni a hazafias erőket, s meghatározta e front lehetséges összetételét és mozgatóerőit.

Azóta a nemzeti felszabadító mozgalom nagy sikereket ért el. Alapjában véve befejeződött a nemzeti szabadságért folytatott harc, s napirendre kerülnek az alapvető szociális kérdések. Több ország bizonyos gazdasági sikereket ért el, s szocialista tendenciával lépéseket tesz a társadalmi haladás útján.

A kommunista pártok a nemzeti szabadságért harcolókban antiimperialista harcosokat látnak, s továbbra is a lehető legszorosabban együttműködni kívánnak a forradalmi-demokratikus pártokkal, minden imperialistaellenes erővel.

Az értekezleteken közösen kidolgozott és kollektívan elfogadott határozatok a kommunista pártokat felfegyverezték a következetesen forradalmi politika, stratégia és taktika alapjaival, s elősegítik a kommunista pártok harcképességének fokozását.

A szocialista rendszer fejlődési törvényszerűségeinek elemzése. Az SZKP a szocialista világmozgalomban

A kommunista és munkáspártok moszkvai értekezletei jelentősen hozzájárultak a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet törvényszerűségeinek elemzéséhez. Ezeket a törvényszerűségeket még Lenin állapí-

totta meg, s a Komintern és az SZKP dolgozta ki a szocialista társadalom szovjetunióbeli kialakulása és fejlődése alapján. A második világháború után a szocializmus útjára lépett számos ország, amelyeknek társadalmi-gazdasági fejlődése igen különböző volt, s amelyek eltérő nemzeti sajátosságokkal, különleges történelmi és politikai hagyományokkal rendelkeztek. Mindez a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet elméletének és gyakorlatának jelentős gazdagodásához vezetett.

Az értekezletek résztvevői a tapasztalatok általánosítása alapján arra a következtetésre jutottak, hogy az új társadalmi rend megteremtése több olyan fő törvényszerűségen alapul, amely minden, a szocialista útra lépő ország sajátja. Ezek az általános törvényszerűségek a következők:

A dolgozó tömegeket a munkásosztály vezeti, melynek magját a marxista–leninista párt alkotja; ilyen vagy olyan formában megvalósítják a proletariátus diktatúráját;

a munkásosztály szövetségre lép a paraszttömegekkel, a középrétegekkel, a város és a falu valamennyi dolgozójával;

a tőkés tulajdont felszámolják, az alapvető termelőeszközöket köztulajdonba veszik;

a mezőgazdaságot fokozatosan kollektivizálják;

a népgazdaság tervszerűen fejlődik a szocializmus és a kommunizmus felépítése, a dolgozók életszínvonalának emelése érdekében;

a szocialista forradalom megvalósul az ideológia és a kultúra területén is, kialakul a szocializmus ügyéhez hű nagyszámú értelmiség;

a nemzeti elnyomás megszűnik, beköszönt a népek közötti egyenlőség és testvéri barátság ideje;

a szocializmus vívmányait megvédelmezik a külső és a belső ellenség merényleteivel szemben;

következetes proletár internacionalizmus érvényesül, azaz az adott ország munkásosztálya szolidáris más országok munkásosztályával, valamennyi forradalmi erővel.

E törvényszerűségek megalapozása a marxista–leninista kollektív gondolkodás jelentős vívmánya volt, fontos hozzájárulás a marxizmus–leninizmus elméletéhez.

Az értekezletek résztvevői kiemelték annak szükségességét, hogy a szocialista fejlődés általános törvényszerűségeit alkotó módon alkalmazzák, felléptek más országok tapasztalatainak gépies másolása ellen. Egyidejűleg rámutattak a nemzeti sajátosságok túlbecsülésének, a nemzeti sajátosságok figyelembevételének ürügyén az általános törvényszerűségek ignorálásának a veszélyére, ami a szocialista elvek gyengítésének és a nacionalista önelszigetelésnek a veszélyét rejti magában.

A szocialista országok egész következő fejlődése igazolta a kommunista pártok megállapításainak helyességét. Bebizonyosodott, hogy a törvényszerűségek megsértése mindig súlyos következményekkel jár a szocializmus ügyére.

„A szocialista országok kölcsönös viszonyukat a teljes egyenjogúság, a területi sérthetetlenség, az állami függetlenség és szuverenitás tiszteletben tartásának és egymás belügyeibe való be nem avatkozásnak elveire alapozzák. Ezek fontos elvek – mondja a Nyilatkozat –, de nem merítik ki a szocialista országok közötti kapcsolatok egész lényegét. A szocialista országok kölcsönös viszonyának elválaszthatatlan része a kölcsönös testvéri segítség. E kölcsönös segítségben tevőlegesen nyilvánulnak meg a szocialista internacionalizmus elvei."[10]

Az egyes szocialista országok s egészében a szocialista világrendszer jövendő sikereit az biztosíthatja, ha a gyakorlatban alkotóan alkalmazzák a szocializmusra való átmenet útjaira vonatkozó marxista–leninista tételeket és hűek maradnak a szocialista internacionalizmus elveihez.

A kommunista párt vezette Szovjetunió a szocialista világrendszer hatalmas ereje, a kommunista világmozgalom tevékeny harcosa. A Szovjetunió Kommunista Pártjára rendkívül nagy nemzetközi felelősség hárul, mégpedig azért, mert a Szovjetunió kulcspozíciót foglal el a szocializmus és a kapitalizmus erői közötti harcban, hatalmas katonai és gazdasági erő, a népek vívmányait védő pajzs, az SZKP pedig élen halad a kommunizmushoz vezető út építésében.

Felelőssége tudatában az SZKP elsőrendű internacionalista feladatának tartja a Szovjetunió erejének növelését. A szocializmus felépítésével minden nép számára feltörte a fejlődés útját. Az a tény, hogy a Szovjetunióban folyik a szocializmusból a kommunizmusba való átfejlődés, az egész világon megszilárdítja a demokrácia és a szocializmus pozícióit, megnöveli az egész emberiség verőfényes jövőjéért folytatott harc lehetőségeit. A Szovjetunió tudományos és műszaki eredményei, a világűr meghódításában elért sikerei világosan bizonyítják a szocializmus előnyeit, növelik vonzerejét.

Az SZKP következetesen harcol a kommunista pártok, a szocialista országok, minden haladó, antiimperialista társadalmi réteg tömörítéséért avégett, hogy megingathatatlanul és fáradhatatlanul növeljék az erőfölényt a tőkés világrendszerrel folytatott versenyben, s hogy megszilárdítsák a béke, a demokrácia és a szocializmus híveinek pozícióit.

Kongresszusain és plénumain az SZKP, a kommunista közösség

10 Az emberiség békéjéért, jövőjéért. 19. old.

egyenjogú tagjaként, mind nagyobb figyelmet szentel a világkommunizmus problémáinak, a forradalmi harc és a szocialista fejlődés elméleti kérdéseinek.

Kiemelkedő jelentőségű dokumentuma az SZKP-nak a párt XXII. kongresszusán elfogadott program. Ez a program, továbbfejlesztve és gazdagítva a marxizmus–leninizmus elméletét, elemezve a szakadatlanul változó történelmi helyzetet, több olyan fontos tételt fogalmazott meg, amelyek nemcsak nemzeti, hanem nemzetközi jelentőségűek is.

A program a szocializmus útjára lépő valamennyi országra jellemző törvényszerűségek elemzését adja, s megmutatja, hogy a szocialista világrendszer az országok közötti gazdasági viszony új típusát, a nemzetközi munkamegosztás új típusát testesíti meg.

A kapitalizmus általános válságának jelenkori szakaszát elemezve a program gazdagítja a kapitalizmus ellen, a békéért, a demokráciáért, a szocializmusért folytatott harc stratégiáját és taktikáját. Továbbfejleszti az általános demokratikus harc és a szocialista forradalom kölcsönös kapcsolatára vonatkozó lenini eszmét, megalapozza a jelen viszonyok között a széles szövetségek politikáját és a monopoltőke ellen egyesült haladó pártok és dolgozó osztályok közötti megegyezések és együttműködés szervezeti kereteinek sokféleségét, megmutatja az átmeneti fokozatok szükségességét a proletárdiktatúráért folytatott harcban, s azt, hogy el kell sajátítani a harc minden formáját: a békéseket és a nem békéseket is.

Új elemekkel bővíti a program a nemzeti felszabadító harc koncepcióját, s gazdagítja e kérdésben a lenini eszméket, a kommunista világmozgalom általános tételeit. Megfogalmaz egy sor fontos következtetést: *a szocializmus létrejöttével beköszönt az elnyomott népek felszabadulásának korszaka;* az elnyomott nemzetek nacionalizmusának *általános demokratikus tartalma van,* melyet a kommunisták támogatnak, mert bizonyos szakaszban azt történelmileg jogosultnak tekintik; a fiatal nemzeti államok objektíve haladó, antiimperialista erőt képeznek; a szocialista országoknak szövetkezniük kell ezekkel az országokkal, mert szövetségük az általános béke rendkívül jelentős tényezője. *A program hangsúlyozza, hogy a kommunisták céljai megfelelnek minden nemzet legmagasabb rendű érdekeinek.*

Az SZKP programját történelmi optimizmus, a világkommunizmus győzelmébe vetett határtalan hit hatja át.

„A kommunizmus – mondja a program – azzal teljesíti történelmi küldetését, hogy minden embert megszabadít a társadalmi egyenlőtlenségtől, az elnyomás és a kizsákmányolás minden formájától, a háború borzalmaitól, s meghozza a földkerekség minden népének a *Békét, a*

Munkát, a Szabadságot, az Egyenlőséget, a Testvériséget és a Boldogságot."[11]

Programjában az SZKP újból hangoztatta hűségét a proletár internacionalizmushoz. „*A párt úgy tekinti a Szovjetunióban folyó kommunista építést, mint a szovjet nép nagyszerű internacionalista feladatát*, amely megfelel az egész szocialista világrendszer érdekeinek" – olvashatjuk benne.[12]

Az SZKP nagymértékben emeli az egész kommunista mozgalom eszmei-elméleti színvonalát Marx, Engels és Lenin műveinek kiadásával. Fáradságos munkával összegyűjtötte Marx és Engels azelőtt ismeretlen műveinek óriási mennyiségét, és kibocsátotta a marxizmus megalapítóinak a korábbinál összehasonlíthatatlanul teljesebb második kiadását. E kiadás volt a Marx–Engels-művek kiadásának alapja az NDK-ban, Csehszlovákiában, Bulgáriában, Lengyelországban, Magyarországon, Romániában és Japánban.

Az egész emberiség szellemi életében nagy esemény Lenin Összes Műveinek 5. kiadása. Lenin Összes Műveit csaknem minden szocialista országban és sok tőkésországban megjelentetik. A lefordított művek között Lenin munkái a világon az első helyet foglalják el. Lenin tanítása – a marxizmus folytatása, továbbfejlesztése és gazdagítása a jelenkori feltételeknek megfelelően – igazi nemzetközi jellegű tanítás, amely segít a világ népeinek a társadalmi megújulás, a szocializmusért és a kommunizmusért folytatott harc nagy és bonyolult feladatainak a megoldásában.

A háború utáni években az SZKP még elszántabban harcol a munkásmozgalom egységéért. Vezetőinek találkozásai sok ország szocialista és szociáldemokrata pártjainak a vezetőivel, s e találkozásokon a munkásmozgalom alapvető problémáinak elvi jellegű megvitatása elősegítette az antiimperialista harc több problémájának tisztázását, és e vonatkozásban a kommunisták és a szociáldemokraták nézeteinek közeledését.

Az SZKP változatlanul hű a kommunista világmozgalom valamennyi kommunista párt által közösen kidolgozott fő irányvonalához, és fáradhatatlan harcot folytat a kommunista mozgalomban jelenleg meglevő szakadás leküzdéséért, a pártok közötti viszonyban a marxi–lenini eszmék teljes diadaláért.

Hozzájárult a kommunista világmozgalom pozícióinak megerősítéséhez, az egység megszilárdításáért folytatott harchoz az SZKP XXIII. kongresszusa is. A kongresszus elé terjesztett beszámoló, összegezve a kommunista mozgalomban kifejtett tevékenységének eredményeit, azt

11 Az SZKP XXII. kongresszusa. Kossuth Könyvkiadó 1962. 713. old.
12 Ugyanott.

mondotta: „A kommunizmus az egész világon az egyetlen olyan politikai mozgalom, amely a társadalmi fejlődés tudományos elméletével van felvértezve, világosan látja az emberiség történelmi fejlődésének perspektíváit. A kommunista mozgalom fő irányvonala, amelyet a testvéri pártok 1957. és 1960. évi értekezletén dolgoztak ki, a béke, a demokrácia, a nemzeti függetlenség és a szocializmus győzelemre juttatásának irányvonala. Ez a fő irányvonal az egész emberiség érdekeit szolgálja. A kommunista pártok többsége az utóbbi években e fő irányvonal alapján újabb program jellegű dokumentumokat fogadott el, amelyek mind a nemzeti, mind pedig a nemzetközi érdekeket és feladatokat egyaránt figyelembe veszik.

Az SZKP Központi Bizottságának az említett években kifejtett nemzetközi tevékenységét az a változatlan törekvés hatotta át, hogy erősítse egységét és testvéri szolidaritását más kommunista és munkáspártokkal, velük együtt küzdjön a nemzetközi kommunista mozgalom fő irányvonalának érvényesítéséért."[13]

A XXIII. kongresszus határozata kinyilvánította az SZKP változatlan törekvését, hogy erősítse a testvéri szolidaritást a kommunista és munkáspártokkal, s velük együtt harcoljon a kommunista világmozgalom fő irányvonalának megvalósításáért. A kongresszus fellépett a hegemonizmus ellen a kommunista világmozgalomban, valamennyi párt teljes egyenjogúságáért és testvéri kapcsolataiért a proletár internacionalizmus elvei alapján. Újból hangsúlyozta a jobboldali és a baloldali revizionizmus, a nacionalizmus elleni következetes harc fontosságát, azt, hogy törekedni kell a kommunisták sorainak tömörítésére a marxizmus–leninizmustól való mindennemű elhajlás leküzdése útján.

Az SZKP szoros kapcsolatot tart a világ csaknem minden kommunista pártjával, fogadja küldöttségeiket, elküldi hozzájuk delegációit, tapasztalatot cserél velük, baráti, elvtársi légkörben megvitatja a testvérpártokkal a forradalmi harc, a kommunista világmozgalom legfontosabb problémáit, más pártokkal együttesen fellép az imperializmus és annak politikai, ideológiai diverziói ellen.

Az SZKP nagyra értékelte és nagyra értékeli a Komintern szerepét a kommunista világmozgalom történetében. Az SZKP más pártokkal együtt alapította meg a Kominternt. Munkájában minden szakaszban a legaktívabban részt vett, s jelenleg is hű marad marxista–leninista határozataihoz és hagyományaihoz.

Az SZKP Központi Bizottságának határozata „Vlagyimir Iljics Lenin

13 Az SZKP XXIII. kongresszusa. Kossuth Könyvkiadó 1966. 17–18. old.

születésének 100. évfordulójáról" a következőt mondja: „A forradalmi erők tömörítésében kiemelkedő szerepet játszott a Lenin kezdeményezésére létrehozott Kommunista Internacionálé. Lenin az őt jellemző forradalmi szenvedélyességgel harcolt az opportunizmus, a kalandorság, a nacionalizmus ellen a nemzetközi munkásmozgalomban, s óvta a kommunista pártokat a veszélytől, amit ezek a forradalom és a szocializmus sorsára jelentenek."[14]

A kommunista világmozgalom nagy eseménye volt a Nagy Októberi Szocialista Forradalom ötvenéves jubileuma. A világ kommunista pártjai üdvözlő táviratokban és nyilatkozataikban leszögezték, hogy az Októberi Forradalom ötvenedik évfordulója az egész haladó emberiség ünnepe. Az Októberi Forradalom óta eltelt ötven esztendő nemcsak a szovjet nép életében hozott gyökeres változásokat, hanem a világtörténelemben is fordulatot jelentett. Ennek az ötven esztendőnek a folyamán elméleti és gyakorlati választ adtak az emberiséget nyugtalanító valamennyi legfontosabb kérdésre, s haladó szellemben oldották meg a korszak alapvető ellentmondásait.

Ez alatt az ötven év alatt a Szovjetunióban, majd más szocialista országokban is, lerakták a kommunista civilizáció alapjait.

14 O podgotovke k 100-letyiju szo dnya rozsgyenyija Vlagyimira Iljicsa Lenyina Posztanovlenyije Centralnovo Komityeta KPSZSZ. Moszkva 1968. 17. old.

A proletár internacionalizmus továbbfejlesztése

A munkásmozgalom, a kommunista mozgalom egyik legfontosabb forradalmi hagyománya a nemzetközi szolidaritás a kizsákmányolók elleni harcban. A munkásmozgalom legnagyobb nemzetközi jellegű megnyilvánulása az Oroszország dolgozói által, a munkásosztály vezetésével megvalósított Októberi Forradalom volt.

Az Októberi Forradalom, a jelenkori kommunista mozgalom megjelenése és a szocialista világforradalom további kibontakozása új szintre emelte a proletár internacionalizmus ideológiáját és gyakorlatát, gazdagította tartalmát, jelentősen megnövelte reális politikai szerepét. A nemzetközi szolidaritás a munkásosztály hatalmas fegyverévé vált a forradalmi harcban.

A világ első szovjetállamának megjelenése és új szocialista államok keletkezésének lehetősége felvetette a kérdést: milyen lesz a tőkésországok munkásmozgalmának viszonya a Szovjetunió s a jövendő szocialista államok fejlődéséhez és megerősödéséhez? Egyrészről: a nemzetközi munkásosztály a szovjetköztársaság megszületésével anyagi bázist kapott forradalmi-átalakító tevékenységéhez. Másrészről: éppen a szovjetköztársaság és más szocialista országok (ahogy egymás után létrejönnek) válnak a nemzetközi reakció egyesült támadásának tárgyaivá. Figyelembe véve ezt, a Komintern megfogalmazta a proletár internacionalizmus új, fontos vonását: minden párt, minden kommunista köteles odaadóan támogatni minden szocialista államot az ellenforradalmi erők elleni harcában. Amilyen mértékben élesedett az osztályharc és fejlődött a szocialista világforradalom, úgy vált e vonás mind nagyobb jelentőségűvé. Ennek az elvnek a valóra váltása elsőrendű szerepet játszott a szocializmus pozícióinak kiszélesítésében és megszilárdításában.

A kommunista pártok megerősödése és a proletariátus fokozódó előretörése új módon vetette fel a harcoló proletariátus különböző nemzeti osztagai közötti kölcsönös kapcsolatok problémáját. Lenin és az ő esz-

méinek megfelelően a Komintern azt mondotta, hogy az új feltételek között a proletár internacionalizmus magában foglalja a munkásosztály nemzeti osztagai forradalmi kezdeményezését is, valamint e kezdeményezés lehető legnagyobb támogatását más országok munkásai részéről. A proletariátus osztályharcának az érdekei megkövetelik „először, hogy az egy országban folyó proletárharc érdekeit alárendeljék a nemzetközi méretű harc érdekeinek; másodszor, hogy az a nemzet, amely győzelmet aratott a burzsoázia felett, képes legyen és kész legyen a legnagyobb áldozatokra a nemzetközi tőke megdöntése végett".[15]

A kapitalizmus általános válságának korszakában a történelmi fejlődés fontos jellemzője, hogy a dolgozók új osztaga kapcsolódik be az imperializmus elleni forradalmi mozgalomba: a gyarmati, a félgyarmati és a függő helyzetben levő országok lakóinak milliárdnyi tömege. A felszabadító harc új, széles frontja nyílt meg. A Komintern határozatai elméletileg és politikailag megalapozzák az anyaországok munkásmozgalmának és az elnyomott népek nemzeti felszabadító mozgalmának szövetségét és kölcsönös segítségnyújtását. Emellett a Komintern határozatai hangsúlyozzák azt a követelményt, hogy minden párt, amely a Kominternhez kíván tartozni, ne csak szavakban, hanem a valóságban támogassa a gyarmatok felszabadító mozgalmát, s követelje saját országa imperialistáinak kiűzését a gyarmatokról.

A forradalmi mozgalom fejlődése és a Komintern elméleti, politikai tevékenysége gazdagította a kommunista pártok politikájában a nemzeti és a nemzetközi elem kölcsönhatását, a proletariátus felszabadító harcában a hazafias és az osztály jellegű tendenciák viszonyát. Ismeretes, hogy a szociálsoviniszták a hazafi hamis pózába vágják magukat, s elárulják a proletariátus osztály- és nemzeti érdekeit. Álpatriotizmusuk reakciójaként a kommunista mozgalom némely vezetői általában tagadni kezdték a hazafiság szerepét és jelentőségét. Lenin s az ő vezetésével a Komintern arra az álláspontra helyezkedett, hogy a munkásosztály egyaránt teljesíti osztálykötelességét és nemzeti-hazafias feladatait, amikor összegezi valamennyi elnyomott és kizsákmányolt törekvését, amikor fáradhatatlanul küzd a nemzeti, a társadalmi, a gazdasági és a politikai problémák helyes megoldásáért. A munkásosztály a nemzet haladó hagyományainak, kulturális örökségének legjobb, leghívebb megőrzője és folytatója. Nemzeti küldetése az, hogy a fejlődés minőségileg új feltételeit teremtse meg a nemzeten belüli osztályellentétek forrásának – a kizsákmányolók magántulajdonának és politikai hatalmának – a felszámolása útján.

15 *Lenin:* Polnoje szobranyije szocsinyenyij. 41. köt. 166. old.

Az internacionalisták a legjobb hazafiak – ez volt e kérdésben a Komintern elvi álláspontja. A kommunisták mind jobban megértették, hogy az internacionalizmus és a következetes hazafiság összehangolása, a nemzeti és a nemzetközi feladatok helyes viszonya a proletárharc sikerének elengedhetetlen feltétele. Ilyen módon új, óriási politikai és erkölcsi tartalékok állnak csatasorba a szocializmus ügyéért, új szövetségesei támadnak a munkásosztálynak.

A szakadatlanul fejlődő és elmélyülő internacionalizmus emelte a kommunista mozgalom eszmei-elméleti és politikai színvonalát, elősegítette a nemzetközi felszabadító harc különböző folyamainak és nemzeti osztagainak tömörülését, a nemzetközi tőke elleni támadás kibontakozását. A proletár internacionalizmus zászlaja alatt építették fel a szocializmust a Szovjetunióban, arattak nagy győzelmet a fasizmus felett, valósítottak meg új áttöréseket az imperializmus láncában, alakult ki a három világrészre kiterjedő szocialista világrendszer. A proletár internacionalizmus jelszavával folyik most is a nagy küzdelem egyfelől a világszocializmus, a forradalmi mozgalom valamennyi folyama, másfelől a monopolista burzsoázia között.

A jelenkori kommunista, forradalmi világmozgalom örököse és folytatója a proletár szolidaritás nagy hagyományainak, amelyeket műveikben Marx, Engels, Lenin alapoztak meg, amelyeknek fundamentumát az I. Internacionálé rakta le, amelyeket legjobb időszakában a II. Internacionálé folytatott, és amelyeket új, magasabb szintre emelt a Kommunista Internacionálé elmélete és gyakorlata. Mindezen időszakokban az uralmon levő burzsoázia és a munkásmozgalom opportunista frakciói a legbőszebb támadásokat intézték a proletár internacionalizmus ellen. Jelenleg is komoly próbát kell kiállniuk az internacionalizmus elveinek: a reformisták, valamint a kommunista mozgalomban levő revizionista, nacionalista elemek nyomása nehezedik rájuk. De a proletár szolidaritás szilárdan állja a forradalmi mozgalom ellenfeleinek ezt a támadását is, sikeresen áll ellen a szakadár, diverziós próbálkozásoknak a kommunisták soraiban.

Kollektív határozataikban és programdokumentumaikban a kommunista pártok megállapítják, hogy a jelenkori feltételek között a proletár internacionalizmus legfontosabb jellemzői a következők:

1. A munkásosztály valamennyi nemzeti osztagának szolidaritása és kölcsönös segítségnyújtása a nemzetközi tőke és minden reakciós erő ellen, a békéért, a nemzeti függetlenségért, a demokráciáért és a szocializmusért folytatott harcban.

2. *Minden szocialista ország maximális erőfeszítése* az új társadalmi rend

megszilárdítására, a szocializmus befolyásának, tekintélyének és vonzerejének a növelésére nemzetközi téren.

3. A tőkésországok *munkásosztályának maximális erőfeszítése* a forradalmi és a demokratikus erők pozícióinak megszilárdítására, valamint a munkás, a demokratikus mozgalom növekvő erejének felhasználása a monopoltőke nemzeti és nemzetközi pozícióinak aláásására és gyengítésére, agressziós, reakciós cselekedeteinek megfékezésére, s az imperializmus láncában új áttörések megszervezésére.

4. Valamennyi kommunista párt részéről olyan nemzeti és nemzetközi politika megvalósítása, amely elősegíti a szocialista világrendszernek mint a forradalmi világfolyamat döntő tényezőjének megerősödését, s amely hozzájárul a szocialista országok kommunista pártjai közötti nézeteltérések leküzdéséhez, az egész világszocializmus akcióegységének megvalósításához az imperializmus elleni harcban.

5. A forradalmi mozgalom világfolyamai – a szocialista világrendszer, a nemzetközi munkásosztály, a nemzeti felszabadító mozgalmak – sokoldalú kölcsönös segítségnyújtásának biztosítása a legkülönfélébb formákban a közös imperializmusellenes, monopóliumellenes és a szocialista célok megvalósítására. A kölcsönös segítségnyújtás egyik fényes megnyilvánulása az amerikaiak vietnami agressziója elleni harc, amely valóban nemzetközi jelleget öltött.

6. A béke védelme megfelelő közös akció útján, mind nemzeti keretek között, mind nemzetközi téren.

7. A párt tagjainak, a munkásosztálynak, valamennyi dolgozónak a népek barátsága, a nemzetek és a fajok egyenlősége szellemében történő nevelése, a sovinizmus minden megnyilvánulásának, más népek lenézésének elutasítása, elszánt harc mindenfajta hegemonisztikus, nagyhatalmi tendencia, a reakciós nacionalizmus ellen, amely megosztja a munkás- és a demokratikus mozgalmat, s ezzel megfosztja fő erejétől, az akcióegységtől az imperialista világerőkkel szemben.

8. A nemzetközi kommunista mozgalom összeforrottságának következetes védelme és erősítése, a szakadások és a nézeteltérések felszámolására, valamennyi marxista–leninista nemzeti osztag akcióegységének megvalósítására irányuló politika a világimperializmus elleni harcban, a nagy szocialista eszmék megvalósításában – valamennyi testvérpárt önállóságának és egyenjogúságának szigorú megtartásával.

9. A marxista–leninista elmélet egységének és tisztaságának védelme, alkotó továbbfejlesztése valamennyi párt kollektív erőfeszítései útján annak érdekében, hogy a jelen viszonyok között mind mélyrehatóbban elemezni lehessen a forradalmi világfolyamat általános fejlődési tenden-

ciáit, az egyes munkásosztagok forradalmi átalakító tevékenységének konkrét történelmi sajátosságait.

10. Hűség a kommunista világmozgalom közösen kidolgozott fő irányvonalához, kitartó és türelmes munka az e vonaltól való bármiféle eltérés leküzdésére, legyen az a jobboldali revizionista elmélet és gyakorlat, vagy a baloldali szélsőség, a szektásság, a kalandor taktika.

A proletár internacionalizmus elveinek következetes megtartása új történelmi távlatokat nyit a kommunista mozgalom előtt, megszilárdítja egységét, növeli hatalmát és átalakító erejét, s a szocialista eszmények diadalára vezet az egész földkerekségen.

Harc a kommunisták sorainak egységéért

A Kominternnek és szekcióinak létrehozása és fejlődése a különböző frakciók, áramlatok és csoportosulások elleni feszült harc közepette történt. A marxisták–leninisták megvédték a kommunista mozgalom egységét és forradalmi jellegét, megőrizték tudományos alapjainak tisztaságát és a proletár internacionalizmus elveihez való hűséget, visszaverték a reformisták, a centristák, az anarcho-szindikalisták, a trockisták, a revizionisták, a jobboldali opportunisták, a kispolgári forradalmárok és kalandorok s más állhatatlan, ingatag elemek támadását.

A jelen korszakban a korábbinál is sokkal aktuálisabb és politikailag nagyobb jelentőségű kérdés, hogyan erősítsük a kommunista mozgalom egységét és összeforrottságát, hogyan biztosítsuk a marxista–leninista elmélet tisztaságát és továbbfejlesztését.

Egyrészről: megszűnt a központi vezetés és a kommunista pártok elméleti s gyakorlati tevékenységébe való beavatkozás minden formája. A kommunista mozgalomban a stratégia és taktika meghatározásában, a politika végrehajtásában meghonosodott és következetesen megvalósul a pártok önállóságának elve.

Másrészről: a kommunista mozgalom viharos erejű megnövekedése, a korábban elnyomott népek gigászi embertömegének a bevonása a forradalmi harcba, a társadalmi haladás hajtóerőinek megsokszorozódása a dolgozók nem proletár rétegei révén, a szellemi dolgozók óriási tömegének bekapcsolása a proletariátus soraiba – mindez a szocialista irányú fejlődés feltartóztathatatlanságáról tanúskodik, s ugyanakkor árnyoldalai is vannak. A kommunista és általában a munkásmozgalomba tőle idegen vonások kerülnek be: a nem proletár ideológia, az eszmei-politikai állhatatlanság elemei, a revizionista ingadozások, a forradalmi türelmetlenség, hajlam a nemzetközi fegyelem elutasítására és a nemzetközi kötelességek elhanyagolására, különféle nacionalista nézetek stb.

„Az elmaradott vagy fejlődésükben visszamaradó gazdasági viszonyok következtében – írta Lenin – állandóan megjelennek a munkásmozgalomban olyanok, akik a marxizmusnak csupán némely oldalát, az új világszemléletnek csak egyes részeit vagy egyes jelszavait, követeléseit sajátítják el, s nem képesek határozottan szakítani a polgári világszemlélet hagyományaival általában, s különösen a polgári demokratikus világszemlélet hagyományaival."[16]

Valóban, a kommunista mozgalomra a nem proletár dolgozó rétegek ideológiájának és politikájának óriási nyomása nehezedik. A marxizmus–leninizmustól idegen ideológia és politika legtöményebben az önelégült reakciós nacionalizmusban fejeződik ki, amelynek az a tendenciája, hogy sovinizmusba nőjön át.

A felszabadító harcot a nacionalizmus megerősödése kíséri, amely antiimperialista formájában haladó szerepet játszik. De ha beviszik a kommunista mozgalomba és a szocializmus világába, s szembeállítják a proletár internacionalizmus elveivel, akkor a nacionalizmus negatívan hat, kárt okoz a nemzetnek és általában a szocializmus ügyének, gyengíti a felszabadítás és az átalakítás erőit, fékezi a társadalmi haladást.

„...aki a nacionalizmus álláspontjára helyezkedett, az természetesen igyekszik majd kínai fallal körülvenni nemzetiségét, nemzeti munkásmozgalmát, azt még az sem zavarja, hogy minden egyes városban, helységben, faluban kell ilyen kínai falat építeni, azt nem zavarja még az sem, hogy elkülönülési és egységbontó taktikájával *felrúgja* a különböző nemzetiségű, fajú és anyanyelvű proletárok közelebbhozásának és egyesítésének nagy ügyét."[17]

Végezetül hangsúlyozni kell, hogy a nacionalista elkülönülés, a nézeteltérések a kommunista mozgalomban különösen veszélyesek a világkapitalizmus és a világszocializmus küzdelmének rendkívüli feszültsége közepette. Az imperialista reakció azt a célt tűzte ki, hogy a maga javára módosítson a történelem menetén. A kommunista mozgalomban tapasztalható nacionalista nézetek, a mozgalom szétszakítottsága, a szocialista országok viszonyában levő ellentmondások és nehézségek ellentámadási kísérletekre ösztönzik a monopolista burzsoáziát. Ezért a nacionalizmus ellen, a revizionizmus, a kispolgári forradalmiság és a balos szélsőség ellen, a marxizmus–leninizmus iránti hűségért, a proletár internacionalizmus elveinek következetes megtartásáért folytatott harc – amint ez a

16 *Lenin:* Polnoje szobranyije szocsinyenyij. 20. köt. 65. old.
17 *Lenin* Művei. 6. köt. Szikra 1953. 540. old.

programdokumentumokból következik – minden marxista–leninista párt, minden internacionalista forradalmár igen fontos feladata.

Az utóbbi negyedszázad folyamán a kommunista pártok nemegyszer kerültek szembe a revizionista veszéllyel. A revizionisták ténylegesen tagadják a marxizmus–leninizmus nemzetközi jellegét, s a forradalmi elmélet továbbfejlesztésének, az új jelenségek és tények általánosításának zászlaja alatt, kihasználva a meglevő nehézségeket és a szubjektív hibákat, megkísérlik eltemetni a forradalom fejlődésére, a szocializmus építésére és a szocialista élet megszervezésére vonatkozó közös törvényszerűségek tanát. A revizionisták eltúlozzák és abszolutizálják a nemzeti sajátosságokat, s szembeállítják ezeket a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet általános koncepciójával. Innen van az, hogy megjelennek a „nemzeti kommunizmus" különféle eszméi, hogy erősen propagálják a szocializmus új „modelljeit", amelyek figyelmen kívül hagyják mind a felhalmozott tapasztalatokat, mind a marxista–leninista tanítást. De a gyakorlat újból és újból azt igazolja: minden olyan próbálkozás, hogy eltérjenek a szocialista társadalom lényegének marxista–leninista értelmezésétől, súlyos politikai és gazdasági vereségekkel jár, elősegíti a burzsoá nyomás fokozódását.

Súlyos csapást mért a kommunista mozgalom egységére Mao Cetung csoportja. Ez a csoport antileninista pozíciókra csúszott, balos kalandorság jellemzi, s nemzetközi téren és a kommunista világmozgalomban egyaránt nagyhatalmi-soviniszta politikát akar folytatni. Opportunista elfajulása azoknak a hibás elméleti és politikai nézeteknek logikus továbbfejlődését és betetőzését jelenti, amelyek ellen annak idején a Komintern harcolt.

Mao Cetung csoportja lényegében revízió alá vette a nemzetközi kommunista mozgalom fő irányvonalát, amelyet a kommunista és munkáspártok 1957. és 1960. évi nyilatkozata jelölt meg, marxista–leninista szellemben vetve fel az alapvető politikai, stratégiai és taktikai kérdéseket.

A maoisták eszeveszett kampányt bontakoztattak ki a kommunista világmozgalom megbontására, nem riadva vissza semmiféle eszköztől, hogy elérjék céljukat. Arra törekedtek, hogy alávessék diktátumuknak a többi kommunista pártot vagy szétzüllesszék őket, összeszedtek mindenfajta renegátot, karrieristát, a pártok soraiból annak idején kizárt személyeket. A KKP égisze alatt létrehozták az úgynevezett „marxista–leninista pártokat vagy csoportokat", nagy anyagi támogatásban részesítették őket, kiadták és buzgón terjesztették a maoista irodalmat. Mao Cetung csoportja mindenekelőtt a tőkésországok leghatalmasabb és legerősebb kommunista pártjait igyekezett gyengíteni.

Nagymérvű szakadár tevékenységet bontakoztattak ki a maoisták a dolgozók nemzetközi tömegszervezeteiben is: a szakszervezetekben, az ifjúsági-, a diák-, a nőszervezetekben, az írószövetségekben.

Meghirdették a „világfalu" támadását a „világváros" ellen; ennek az „új forradalmi elméletnek" a jegyében Mao Cetung megkísérli elszakítani a szocialista országoktól és a nemzetközi munkásosztálytól a nemzeti felszabadító mozgalmat, hogy magának rendelje alá, s nagyhatalmi céljai megvalósítására használja fel.

Mao végzetes, kalandor politikája, amelyet ráerőszakol a neki engedelmeskedő csoportokra, már számos vereséghez vezetett. A kommunista mozgalom és a szocialista világrendszer megbontására irányuló politika ténylegesen az imperialisták malmára hajtja a vizet, katonai kalandokra, mindenekelőtt a vietnami rablóháború folytatására serkenti őket.

Mao Cetung szakadár politikája gyengíti a kommunista mozgalmat, ezért minden kommunista elsőrendű feladata a harc a kommunista mozgalom tömörítéséért, az egységért és a nemzetközi szolidaritásért.

A kommunista és munkáspártok 1960. évi nyilatkozata külön kiemelte: „A nemzetközi kommunista mozgalom egységének határozott megvédése a marxizmus–leninizmus, a proletár internacionalizmus elvei alapján, minden olyan akció megakadályozása, amely ezt az egységet alááshatná – ezek a győzelem kötelező feltételei a nemzeti függetlenségért, a demokráciáért, a békéért és a szocialista forradalomból, a szocializmus és a kommunizmus építéséből adódó feladatok sikeres megoldásáért folytatott harcban."[18]

A világ sorsa, a szocializmus és a kapitalizmus nemzetközi méretű harcának közeli és távolabbi perspektívái elsősorban a kommunista világmozgalom összetartásától, valamennyi forradalmi erő szolidaritásának megteremtésétől függnek.

Mint a kommunista világmozgalom gazdag tapasztalatai mutatják, a mozgalom *meghatározó tendenciája a tömörülés és az egység tendenciája, a proletár internacionalizmus tendenciája.*

E tendencia nem valósul meg simán és automatikusan. De a kommunista mozgalomban a nem proletár környezet befolyására időnként felbukkanó különféle szakadár, opportunista csoportok és áramlatok, szívósságuk ellenére, végső soron ideiglenes, múlékony jellegűek. A harc minden új szakaszával erősödik az objektív, a mélyről jövő tényezők szerepe, amelyek az egység és a tömörülés irányában hatnak. Az objektív

18 A békéért, a nemzeti függetlenségért, a demokráciáért, a szocializmusért. 80. old.

lehetőségek a következetesen forradalmi, marxista–leninista erők intenzív tevékenysége során valósulnak meg.

A kommunista mozgalom egysége objektív szükségszerűség. Ez az egység a társadalom forradalmi átalakításának hatalmas ereje, a haladás gyorsítója, az antiimperialista harc sikerének, a béke megerősítésének, a fejlődő országok társadalmi haladásának és gazdasági felvirágzásának, a szocializmus világméretű győzelmének döntő feltétele. A kommunista világmozgalom egységének megszilárdításában objektíve érdekeltek a társadalom összes haladó rétegei, az összes demokratikus pártok és szervezetek, mindenki, aki harcol a háború veszélye, a fasizmus és a reakció más megnyilvánulásai ellen.

Mint a kommunista és munkáspártok 1960. évi értekezletének nyilatkozata mondotta, a nemzetközi kommunista mozgalom egységének erősítése minden marxista–leninista párt legfőbb nemzetközi kötelessége. Minden kommunista párt, akár nagy, akár kicsiny, akár hatalmon van, akár nem, nagy történelmi felelősséget visel a világforradalom perspektívájáért, a kommunista világmozgalom egységéért.

A kommunisták egységéért folytatott harc során kiformálódtak és tovább tökéletesednek a pártok kölcsönös viszonyának alapelvei. Ezeknek az elveknek az alapvonása a dialektikus *kölcsönös kapcsolat a kommunista mozgalom nemzetközi lényege és minden kommunista párt tevékenységének nemzeti sajátosságai között.* E dialektika számos tételben jut kifejezésre, melyek közül a legfontosabbak a következők:

Következetes hűség a proletár internacionalizmus elveihez, a párt nemzetközi és a nemzeti feladatainak szerves összekapcsolása;

a nemzeti feltételeknek, a szocializmus ügyének, a nemzetközi kötelezettségeknek megfelelő elvi politika kidolgozására való képesség;

önállóság a politika meghatározásában, függetlenül attól, hogy az illető párt hatalmon van-e vagy sem, nagy-e vagy kicsiny, legális-e vagy illegális;

a kommunista pártok egymás belügyeibe való be nem avatkozása;

minden kommunista párt egyenjogúsága a társadalmi-politikai tevékenység valamennyi szférájában; olyan egyenjogúság, amely magában foglalja a forradalmi kezdeményezés egyenlő lehetőségét, és a forradalmi világmozgalom sorsáért érzett közös felelősséget;

kölcsönös politikai, szervezeti és elméleti segítség a forradalmi feladatok megvalósításában, kölcsönös gazdagodás sokoldalú és őszinte tapasztalatcsere útján; kölcsönös segítség az imperializmus és agresszív politikája, a szocialistaellenes erők elleni harcban;

közös határozatok kidolgozása a világpolitika alapvető kérdéseiben,

kollektivitás az imperialistaellenes harcban és önkéntes felelősség a közösen hozott határozatok megvalósításáért;

a kommunista világmozgalom sorsáért, a forradalmi világfolyamat sikeréért, a nemzetközi önfegyelemért viselt felelősség egybekapcsolása minden marxista–leninista párt nemzeti szuverenitásával;

nemzetközi szolidaritás, következetes proletár internacionalizmus, amely összeegyeztethetetlen az önelszigetelés, az elkülönülés minden formájával, s amely harcot jelent mindenfajta reakciós nacionalista nézet ellen.

Nyilvánvaló, hogy ezekben az elvekben a kommunista világmozgalom egységéről való gondoskodás jut kifejezésre. Élük a szakadár tevékenység és a politikai elkülönülés ellen irányul. Ezeket az elveket, amelyek teljes teret biztosítanak a nemzeti sajátosságok kibontakoztatására, a legszélesebb lehetőségeket a nemzeti önkifejezésre, a proletár internacionalizmus szelleme hatja át.

A kommunista pártok, minthogy természetüknél fogva internacionalisták, mindig is életszükségletüknek tartották és tartják a tapasztalatcserét, az akciók egybehangolását. A nemzeti forradalmi osztagok szolidaritásának erősítésében, a kommunista világmozgalom tömörítésében és a testvérpártok akcióinak egybehangolásában nagy szerepet játszottak a sokoldalú regionális találkozások. Ilyen fontos esemény volt az európai kommunista és munkáspártoknak 1967 áprilisában Karlovy Varyban megtartott konferenciája.

A konferencián képviselt pártok közösen kidolgozták és megvitatásra a közvélemény elé terjesztették a különböző társadalmi rendszerű államok létezésén alapuló kollektív biztonsági rendszer megszervezésének programját. E program magában foglalja a következő követelményeket: az európai határok sérthetetlensége; két szuverén és egyenjogú német állam, az NSZK és az NDK, elismerése; ama lehetőség kizárása, hogy az NSZK bármilyen formában hozzájusson az atomfegyverhez; a müncheni egyezmény érvénytelensége megkötésének pillanatától fogva; az európai államok olyan szerződésének előkészítése és megkötése, amelyben ezek lemondanak az erőszak alkalmazásáról kapcsolataikban, lemondanak az egymás belügyeibe való beavatkozásról, s minden vitás kérdést kizárólag békés eszközökkel oldanak meg; leszögezi a program annak történelmi szükségességét, hogy megvédelmezzék az NDK demokratikus fejlődését, megszüntessék az európai szocialista és kapitalista országok között a gazdasági viszonyok terén mesterségesen emelt sorompókat, s több rendszabályt megvalósítsanak a leszerelés és a katonai tömbök nélküli Európa megteremtése érdekében. A találkozás résztvevői

támogatták a javaslatot, hogy az európai biztonság és békés együttélés kérdésében hívják össze valamennyi európai állam konferenciáját, s hogy szervezzék meg valamennyi európai parlament képviselőinek a konferenciáját.

Fontos mozzanat, hogy a konferencia határozatai megállapítják minden kommunista párt történelmi felelősségét a világ és a szocializmus sorsáért.

„Minden egyes kommunista párt – mondja a konferencia dokumentuma – azon sajátos feltételek között, amelyekben harcolnia kell, felelősséget visel politikájáért országának munkásosztálya és egész dolgozó népe előtt. Ugyanakkor minden párt elismeri nemzetközi felelősségét a béke megőrzéséért, a népek közötti új, korunk szükségleteinek megfelelő viszony kialakításáért.

A felelősségnek ez az érzése megköveteli tőlünk, Európa kommunista pártjaitól, hogy egyesítsük erőinket a problémák megoldására. Minél szilárdabb lesz Európában és az egész világon a kommunista és munkáspártok szolidaritása, annál hatékonyabb lesz harcunk."[19]

Az utóbbi időben jelentősen megélénkült a kommunista mozgalom tömörítéséért folytatott harc. Mint ismeretes, az imperializmus fokozza az ideológiai harcot a kommunizmus ellen, megsokszorozza kísérleteit, hogy megossza a szocialista országokat és a kommunista pártokat, s különféle nacionalista elemeket használ fel céljaira. A kommunista mozgalomban tapasztalható bármiféle szakadár tevékenység, megosztottság tiszta nyereség a reakciónak.

A kommunisták harcképességét gyengítik a különböző elhajlások is a marxizmus–leninizmustól, a revizionizmus, a balos szélsőség, a nacionalizmus jelenségei. A következetes marxisták–leninisták kérlelhetetlen harcot folytatnak ezen elhajlások ellen, elszántan megvédelmezik a kommunista mozgalom fő irányvonalát, a marxizmus–leninizmus tisztaságát, a forradalmi proletariátus bevált és kipróbált ideológiáját. A marxisták–leninisták körében 1969-ben még inkább megerősödött a törekvés, hogy valamennyiük számára közös alapon, az antiimperializmus alapján megvalósítsák a kommunisták sorainak egységét.

E célból a világ kommunista pártjai óriási munkát végeztek a kommunista és munkáspártok újabb nemzetközi tanácskozásának előkészítésére.[20]

19 Konferencija jevropejszkih rabocsih partyij po voproszam bezopasznosztyi v Jevrope. Moszkva 1967. 278. old.

20 1969. június 5-e és 17-e között Moszkvában megtartották a kommunista és munkáspártok nagy nemzetközi tanácskozását. – *Szerk.*

A kommunisták egységének nagy eszméje a marxista–leninista pártok kollektív erőfeszítései révén utat tör magának. Ezt az egységet a történelem követeli: a munkásosztály érdekei, az egész emberiség érdekei. Ez az egység az előfeltétele a verőfényes jövendő biztosításának.

NÉVMUTATÓ

*A*bramov, Ruben – 5
Adler, Friedrich (Fritz) (1879–1960) – 23, 90, 147, 312, 343, 373
Adler, Victor (1852–1918) – 22
Aidit, Dipa Nusantara (1923–1965) – 320
Alberti, Rafael (szül. 1903) – 344
Alpári Gyula (1882–1944) – 16
Andersen-Nexö, Martin (1869–1954) – 136, 344
Angarietis, Zigmas (1882–1940) – 346
Antikainen, Toivo (1898–1941) – 340
Antonescu, Ion (1882–1946) – 468
Aronovics, Joszif – 345

*B*agdas, Haled (szül. 1912) – 5, 345
Balabanova, Angelica (szül. 1877) – 30, 57
Ballister, l. Minor
Barbé, Henri – 298
Barbusse, Henri (1873–1935) – 136, 169, 343
Bauer, Otto (1882–1938) – 90, 145
Bästlein, Bernhard (1894–1944) – 467
Becher, Johannes Robert (1891–1958) – 459
Beimler, Hans (1895–1936) – 403
Bell, Tom (Thomas) (1882/86?–1944) – 119, 131, 225, 259
Bergmann (Meyer), Ludwig – 128
Berzin, Jan (Antonovics) (1881–1941) – 26, 57, 132
Bissolati, Leonida (1857–1920) – 22
Blagoev, Dimitar (1856–1924) – 25
Blum, Léon (1872–1950) – 382–384, 405
Bodenmann, M. – 253
Bokányi Dezső (1871–1940) – 16
Bolen, Vaclav – 267
Bordiga, Amadeo (szül. 1889) – 79, 99, 140, 150, 200, 206, 208, 218
Borogyin (Gruzenberg), Mihail Markovics (1884–1951) – 177
Bortnowski (Bronkowski), Bronisław (1894–1937) – 332, 334
Brandler, Heinrich (szül. 1881) – 182–184, 186–187, 199–200, 267
Branting, Karl Hjalmar (1860–1925) – 22
Braunthal, Julius – 281, 373
Bredel, Willy (1901–1964) – 293, 459
Bronkowski, l. Bortnowski
Browder, Earl (szül. 1891) – 390, 431, 447
Brüning, Heinrich (szül. 1885) – 293
Buck, Tim (szül. 1891) – 5, 206, 449
Buharin, Nyikolaj Ivanovics (1888–1938) – 51, 89, 103–105, 136, 158–159, 252, 267
Bullejos, José – 298

*C*achin, Marcel (1869–1958) – 89, 97, 158, 284, 343, 345, 370, 375, 404
Cankov, Alekszandar (1879–1960) – 179
Cardenas-y-del-Río, Lazaro (1895–1970) – 397
Carillo, Santiago (szül. 1915) – 388
Célor, Pierre – 298
Chamberlain, Arthur Neville (1869–1940) – 391, 422
Chautemps, Camille (1885–1963) – 384
Churchill, Sir Winston Leonard Spencer (1874–1965) – 448

Citrine, Walter McLennan (szül. 1887) – 407
Clemenceau, Georges Benjamin (1841–1929) – 61
Codovilla, Victorio (szül. 1894) – 5, 31, 229, 385, 403
Cogniot, Georges – 5
Contreras, Miguel – 374
Crispien, Arthur (1875–1946) – 78, 82
Cuno, Wilhelm (1876–1933) – 170, 181–183

Csang Kaj-sek (szül. 1887) – 230, 232, 234–237, 243, 319, 341, 394, 454–455
Csen Tu-hsziu (1879–1942) – 234, 315
Csokroaminoto, Umar Szaid (1883–1934) – 174
Csurbanov, L. G. – 5

David, Eduard (1863–1930) – 26, 47
Dawes, Charles Gates (1865–1951) – 194, 210
De Gaulle, Charles André Joseph Marie (1890–1970) – 462–463
Díaz, José (1894–1942) – 298, 345, 370, 386
Dimitrov, Georgi (1882–1949) – 178–180, 226, 229, 243, 259–260, 306, 310–312, 332–334, 340, 345–353, 359, 369–370, 376, 379–380, 385, 390–391, 441, 462, 471
Dittmann, Wilhelm (1874–1954) – 78
Di Vittorio, Giuseppe (1892–1957) – 403
Draganov, Sz. – 460
Duclos, Jacques (szül. 1896) – 5, 98, 378, 426
Dutt, Rajane Palme (szül. 1896) – 5, 7, 348, 422

Eberlein, Hugo (szül. 1887) – 50–51, 55–56, 184
Ebert, Friedrich (1871–1925) – 22
Einstein, Albert (1879–1955) – 136
Engels, Friedrich (1820–1895) – 24, 44, 72, 80, 98, 203, 221, 478–479, 504, 509
Ercoli, M. – 346, 365, 370, l. még Togliatti, P.

Farkas Mihály (Wolf) (1904–1965) – 471
Faure, Paul (1878–1960) – 144
Feuchtwanger, Lion (1884–1958) – 344
Filipović, Filip (1879–1938) – 26
Finder, Pawel (1904–1944) – 452
Fineberg, Joseph – 56
Firszov, F. I. – 5
Fischer, F. – 48
Fischer, Ruth (szül. 1895) – 168, 184, 199, 206, 217–218, 265
Florin, Wilhelm (1894–1944) – 370, 385
Foster, William Zebulon (1881–1961) – 251–252, 276, 346, 370, 390, 447
France (Thibault), Anatole (1844–1924) – 136
Franco Bahamonde, Francisco (szül. 1892) – 453–454
Frossard, Ludovic Oscar (1889–1946) – 140, 147
Fučík, Julius (1903–1943) – 466
Fukumoto – 218
Fürnberg, Friedl (szül. 1897) – 5

Gallacher, William (1881–1965) – 73, 79, 89, 448
Gandhi, Mohandas Karamchand (Mahatma) (1869–1948) – 278
Garlandi, M., l. Grieco, R.
Gennari, Egidio – 114
Germanetto, Giovanni (szül. 1886) – 31
Geschke, Ottomar – 229
Ghioldi, Rodolfo (szül. 1896) – 31
Glezosz, Manolisz (szül. 1922) – 437
Gollan, John (szül. 1911) – 345
Gomulka, Władysław (szül. 1905) – 452
Gonçalves, Bento Antonio (1900–1942) – 345
Gorkij, Maxim (Peskov, Alekszej Makszimovics) (1868–1936) – 343
Gottwald, Klement (1896–1953) – 284, 294, 302, 309, 345, 357, 366, 370, 379, 385, 457, 465
Gramsci, Antonio (1891–1937) – 99, 218
Grieco, Ruggiero (Garlandi, M.) – 285
Grimlund, Otto – 56
Grimm, Robert (1881–1958) – 23, 30

Gruber (Steinhardt), Karl – 55
Guesde, Jules (1845–1922) – 22

Haase, Hugo (1863–1919) – 23
Hagberg, K. Hilding (szül. 1899) – 346
Hamburger Jenő (1882–1936) – 16
Hanecki (Fürstenberg), Jakub (1879–1937) – 26
Harnack, Arwid (1901–1942) – 467
Heckert, Friedrich (Fritz) Karl (1884–1936) – 108, 114, 169, 332
Heilmann, Ernst – 281
Henderson, Arthur (1863–1935) – 45
Herzog, Jakob – 79
Hilferding, Rudolf (1877–1941) – 47, 196
Hillquit, Morris (1869–1933) – 23
Hitler (Schicklgruber), Adolf (1889–1945) – 18, 170, 292–294, 304–305, 312, 326, 380, 391–392, 400–402, 410, 420–424, 440–441, 444–449, 458–463, 465–467, 471–472
Ho Si Minh (Nguyen Ai Quoc) (1890–1969) – 297, 346, 456
Hoernle, Edwin – 154, 164
Horthy Miklós (1868–1957) – 17, 340
Hörsing, Friedrich Otto (1874–1937) – 105
Hyndman, Henry Mayers (1842–1921) – 22

Ibarruri, Dolores Gómez (La Pasionaria) (szül. 1895) – 5, 298, 345, 370, 388, 404, 457, 471–472

Jacob, Franz (1906–1944) – 467
Jacquemotte, Joseph (1883–1936) – 113, 345
Jaroszlavszkij, Jemeljan Mihajlovics (1878–1943) – 254
Jilek, Bohumil – 267

Kabakcsiev, Hriszto Sztefanov (1878–1940) – 87, 158–159
Kaclerović, Triša (szül. 1879) – 26
Kalinyin, Mihail Ivanovics (1875–1946) – 198
Kamenyev (Rozenfeld), Lev Boriszovics (1883–1936) – 209, 225
Kapp, Wolfgang (1858–1922) – 40, 62
Kascher, Lea – 56
Katajama, Szen (1859–1933) – 158, 161, 228–229
Kautsky, Karl (1854–1938) – 16, 23, 26–27, 32, 42–47, 52, 78, 282–283
Keynes, John Maynard (1883–1946) – 280
Kilbom, Karl – 267
Kirjakidisz, G. D. – 436
Kirkov, Georgi (1867–1919) – 25
Knorin, Vilhelm Georgijevics (1890–1939) – 299, 334, 365
Kobeckij, M. V. – 89
Koenen, Wilhelm – 108, 114, 118, 125
Kolarov, Vaszil Petrov (1877–1950) – 25, 109, 113, 126, 178, 198, 205, 228, 338, 340, 345, 348–349, 357, 370, 457, 471–472
Kon, Feliks (1864–1941) – 164
Koplenig, Johann (1891–1968) – 345, 370, 460, 471
Koroljov, Ny. J. – 5
Koszutska, Maria (Kostrzewa, Wera) (1879–1939) – 180
Krupszkaja, Nagyezsda Konsztantyinovna (1869–1939) – 164
Kun Béla (1886–1939) – 16–18, 105, 158, 332, 334, 340, 345
Kuusinen, Otto Vilhelm (1881–1964) – 38, 55, 107–108, 113, 119, 126–127, 158, 183, 200, 229, 261–263, 300–301, 332–334, 337, 345, 370, 378, 385

Lafferte Gaviño, Elias (1886–1961) – 374
Landler Jenő (1875–1928) – 16
Langevin, Paul (1872–1946) – 343
Largo Caballero, Francisco (1869–1946) – 378, 385, 387
Laufenberg, Heinrich (szül. 1872) – 65
Ledebour, Georg (1850–1947) – 23
Leeuw, A. S. de – 366
Legien, Karl (1861–1920) – 47
Lehtinen, Inkeri – 5, 471
Lenin (Uljanov), Vlagyimir Iljics (1870–1924) – 7–10, 12, 15, 21–39, 41–54, 57–61, 63–76, 78–90, 96–97, 100–101, 103–104, 106–119, 121–123,

126–134, 136–137, 139–143, 145–146, 151, 153, 155–160, 166, 177, 183, 197–198, 201–203, 213, 216, 221–223, 226–228, 261, 269, 280, 287, 296, 302, 316, 325, 327, 356–357, 359–360, 364, 366, 370, 386, 408, 412, 414, 419, 424, 428, 440, 442, 478–480, 482–483, 485–486, 488–489, 493–496, 498, 500, 504–509, 511–512
Leński-Leszczyński Julian (1889–1939) – 284, 294, 345, 357–358, 370
Levi (Hartstein), Paul (1883–1930) – 104–105, 115
Li Li-szan (szül. 1896) – 316–317, 341
Liebknecht, Karl (1871–1919) – 23, 25, 30, 46–48
Longo, Luigi (szül. 1900) – 403
Longuet, Jean (1876–1938) – 23, 45
Lovestone, Jay – 267
Lozovszkij (Dridzo), Szolomon Abramovics (1878–1952) – 129, 164, 200, 207, 250, 332, 334, 336, 352, 378
Luxemburg, Rosa (1871–1919) – 25, 27, 46–47

*M*acArthur, G. Douglas (1880–1964) – 291
MacDonald, James Ramsay (1866–1937) – 23, 45, 50, 145
Maddalena, Maximilian – 332, 334
Mann, Thomas (1875–1955) – 343
Mann, Tom (1856–1941) – 210
Manner, Kullervo – 38, 229
Manuilszkij, Dmitrij Zaharovics (1883–1959) – 200, 213–214, 225, 265, 284–285, 332, 334, 337, 345–346, 368, 370, 379, 385, 441, 462, 471–472,
Mao Cetung (szül. 1893) – 316, 395, 455, 497, 513–514
Marchlewski, Julian (1866–1925) – 165
Martov, L. (Cederbaum, Julij Oszipovics) (1873–1923) – 23
Marty, André – 370, 462–463, 471
Marx, Karl (1818–1883) – 24, 43–44, 55, 72, 80, 98, 198, 203, 221, 370, 478–479, 504, 509
Maslow, Arkadi – 168, 184, 199, 217–218, 265
Massola, Umberto – 430
Mäkinen, Hannes – 352
Mehring, Franz (1846–1919) – 25
Meyer, Ernst – 89, 154
Meyer, Ludwig, l. Bergmann, L.
Minor (Ballister), Robert (1884–1952) – 113, 118
Modigliani, Emanuele (1872–1947) – 23
Molotov (Szkrjabin), Vjacseszlav Mihajlovics (szül. 1890) – 387
Monatte, Pierre – 211
Morgari, Odino – 30
Mosley, Oswald Ernald (szül. 1896) – 390
Moszkvin, M. A. (Triliszer) – 370
Mussolini, Benito (1883–1945) – 149, 436, 463–464
Müller, Alfred – 185
Münzenberg, Willi (1889–1940) – 136, 241

*N*aine, Charles – 30
Nemes Dezső (szül. 1908) – 5
Neubauer, Theodor (1890–1945) – 467
Neumann, Heinz – 299–300, 339
Noske, Gustav (1868–1946) – 40
Noszaka, Szandzo (Okano, Szuszumu) (szül. 1892) – 345, 370
Nowotko, Marceli (1893–1942) – 452

*N*yisztor György (1869–1956) – 16

*O*kano, Szuszumu, l. Noszaka, Sz.

*P*annekoek, Antonie (Horner, K.) (szül. 1873) – 26
Papen, Franz von (szül. 1879) – 293–294
Pauker, Ana (szül. 1897) – 471
Péri, Gabriel (1902–1941) – 453
Pieck, Wilhelm (1876–1960) – 165, 188, 299, 332, 339, 345–346, 366, 370, 385, 457, 471–472
Pius, XI. (Ratti, Achille) (1857–1939) – 303
Pjatnyickij, Oszip (Joszif) Aronovics (1882–1939) – 284, 332, 345
Platten, Fritz (1883–1942) – 50
Plehanov, Georgij Valentyinovics (1856–1918) – 22, 34

Pogány József (1886–1939) – 16
Poincaré, Raymond Nicolas (1860–1934) – 170
Pollitt, Harry (1890–1960) – 210, 339, 345, 370, 375, 385
Ponomarjov, Borisz Nyikolajevics (szül. 1905) – 5
Popović, Dušan (1884–1918) – 26
Pressemane, Adrien – 23
Próchniak, Edward (1888–1937) – 180

Quisling, Vidkun (1887–1945) – 467

Racovski, Christian (1873–1941) – 56
Radek (Sobelsohn), Karl Bernardovics (1885–1939) – 29, 35, 105–106, 147, 152
Rahja, Yukka (Ivan Abramovics) (1887–1920) – 55
Rákosi Mátyás (1892–1971) – 114, 471
Ravera, Camilla – 153
Remmele, Hermann – 299–300, 339
Renaudel, Pierre (1871–1935) – 22, 45
Renner, Karl (1870–1950) – 90
Reznyikov, A. B. – 5
Rochet, Waldeck (szül. 1905) – 345, 357
Roland-Holst van der Schalk, Henriette (1869–1952) – 124
Rolland, Romain (1866–1944) – 343
Roosevelt, Franklin Delano (1882–1945) – 306, 390, 447
Rosmer, Alfred – 211
Rotstein, Andrew – 5
Roy, Massabendra Nath – 83, 85
Rubnik – 211
Rudnyánszky Endre – 89

Sacco, Nicola (1891–1927) – 247
Sadoul, Jacques (1881–1956) – 56
Saefkow, Anton (1903–1944) – 467
Scheidemann, Philipp (1865–1939) – 22, 34, 45, 47
Schevenels, Walther – 407
Schleicher, Kurt (1882–1934) – 294
Scholem, Werner – 199
Schőnherz Zoltán (1905–1942) – 18
Schubert – 339
Schulte – 339
Schultze-Boysen, Harro (1909–1942) – 467
Schumann, Georg (1886–1945) – 467
Sémard, Pierre (1887–1942) – 228, 255, 453
Sembat, Marcel (1862–1922) – 22
Sereni, Emilio (szül. 1907) – 5
Serrati, Giacinto Menotti (1872–1926) – 78, 82–83, 85, 115
Sharkey, Lawrence Louis (szül. 1898) – 346
Shaw, George Bernard (1856–1950) – 136
Sirinya, K. K. – 5
Sirola, Yrjö Elias (1876–1936) – 38, 56
Šmeral, Bohumír (1880–1941) – 99, 110–111, 113, 158, 229, 332, 346
Snowden, Philip (1864–1937) – 23
Souvarine, Boris – 211
Spaak, Paul Henri (szül. 1899) – 405
Steinhardt, Karl, l. Gruber, K.
Stresemann, Gustav (1878–1929) – 182, 185
Sultan-Zade, A. – 85
Šverma, Jan (1901–1944) – 346, 366, 375, 460, 465, 471–472
Svoboda, Ludvík (szül. 1895) – 466
Swierczewski, Karel (Walter tábornok) (1897–1947) – 403

Szantasz, Aposztolosz (szül. 1922) – 437
Szántó Béla (1881–1951) – 460
Szobolev, A. I. – 5
Szokolov, E. Ny. – 5
Sztálin (Dzsugasvili), Joszif Visszarionovics (1879–1953) – 228, 232, 237, 240–241, 245, 337, 345, 370, 387, 412
Sztambolijszki, Alekszandar (1878–1923) – 173
Sztaszova, Jelena Dmitrijevna (1873–1966) – 165
Szun Jat-szen (1866–1925) – 178, 221, 236

Tagore (Thákur), Rabindranath (1861–1941) – 344
Tardieu, André (1876–1945) – 298
Tarnow, Fritz (1880–1951) – 281
Tasca, Angelo (1892–1960) – 267

Terracini, Umberto (szül. 1895) – 99, 114, 118
Thalheimer, August – 106, 187, 199–200, 267
Thälmann, Ernst (1886–1944) – 184, 187, 218, 228, 284, 293, 299, 301, 306, 346, 467
Thomas, James Henry (1874–1949) – 95
Thorez, Maurice (1900–1964) – 250, 298, 336–337, 343, 346, 348–349, 357–358, 370, 375, 384, 404, 425–427, 435, 453, 457, 462–463, 471–472
Togliatti, Palmiro (Ercoli, M.) (1893–1964) – 10, 99, 150, 212, 218, 225, 228–229, 253, 310, 332, 345–346, 364, 366, 370, 385, 389, 403, 430, 441, 457, 462–463
Triliszer, l. Moszkvin, M. A.
Trilla, E. – 298
Trockij (Bronstejn), Lev Davidovics (1879–1940) – 23, 203, 209, 225–227, 237–238, 245, 256, 265
Turati, Filippo (1857–1932) – 23

*U*hrig, Robert (1903–1944) – 429, 467
Ulbricht, Walter (szül. 1893) – 5, 154, 186, 299, 339, 345, 391, 423, 457, 460, 471
Uribe, Vicente (szül. 1902) – 298

*V*aillant-Couturier, Paul (1892–1937) – 98, 118
Vandervelde, Émile (1866–1938) – 22, 144–145, 343
Vang Csing-vej (1884–1944) – 232, 235
Vang Ming (Csen Sao-jü) (szül. 1905) – 332, 334, 370, 394
Vanzetti, Bartolomeo (1888–1927) – 247
Varga Jenő (1879–1964) – 16, 133, 158, 264, 274, 332
Vilmos, II., Frigyes Viktor Albert (1859–1941) német császár (1888–1918) – 39
Vlahović, Veljko (Vlaszov) (szül. 1914) – 471
Vlaszov, l. Vlahović, V.
Vojkov, Pjotr Lazarevics (1888–1927) – 244
Vorosilov, Kliment Jefremovics (1881–1969) – 387
Vorovszkij, Vaclav Vaclavovics (1871–1923) – 132

*W*alecki, Henryk (Horwitz, Maximilian) (1877–1938?) – 140, 180, 229
Warski (Warszawski), Adolf (1868–1937) – 26, 180
Weinert, Erich (1890–1953) – 459
Wels, Otto (1873–1939) – 147
Wieczórek, József (1893–1944) – 180
Wijnkoop, David (1877–1941) – 26
Wolf, l. Farkas Mihály
Wolffheim, Fritz – 65

*Z*alka Máté (Lukács Pál) (1896–1937) – 403
Zápotocký, Antonín (1884–1957) – 345
Zasztavenko, G. F. – 5
Zetkin, Clara (1857–1933) – 98, 104, 109, 113, 118, 136, 144, 147, 157–158, 165, 169, 172–173, 186, 188 205–206, 228–229
Zinovjev, Grigorij Jevszejevics (Radomiszlszkij; H. Apfelbaum) (1883–1936) – 29, 35, 57, 89, 103–105, 114, 136, 152–153, 172, 184–185, 188, 204–206, 209, 211, 225–226, 229
Zörgiebel, Karl Friedrich – 289, 299
Zyromski, Jean – 312

TARTALOM

A kiadó előszava 7

ELSŐ FEJEZET

A Kommunista Internacionálé megalakulása. A Komintern a világ forradalmi erőinek élén (1919–1920) 19

A Komintern megalakításának történelmi előfeltételei és körülményei 21
A Komintern megalapítása 37
A Komintern második kongresszusa 59

MÁSODIK FEJEZET

A Kommunista Internacionálé harca a tömegekért, a munkás-egységfrontért, a szovjetek köztársaságának megerősítéséért (1921–1923) 91

A kommunista pártok feladatai az új körülmények között 93
A Kommunista Internacionálé III. kongresszusa 112
Harc a munkás-egységfrontért 135
A Kommunista Internacionálé IV. kongresszusa 151
A Kommunista Internacionálé stratégiája és taktikája az 1923. évi őszi forradalmi események során 167

HARMADIK FEJEZET

A Komintern a kapitalizmus ideiglenes és részleges stabilizációjának és a szocializmus szovjetunióbeli építésének időszakában. A kommunista pártok eszmei és szervezeti megszilárdításának irányvonala (1924–1928) 191

A Komintern V. kongresszusa. A kommunista pártok eszmei és szervezeti megszilárdításának irányvonala 197
A Kommunista Internacionálé harca a tőke elleni munkásegységért és az imperialistaellenes egységfrontért 209
A Komintern és a forradalmi világmozgalom fejlődésének problémái az új feltételek között. A trockizmus szétzúzása 223
A Kommunista Internacionálé VI. kongresszusa 251

NEGYEDIK FEJEZET

A Komintern a tőkés világ válságának éveiben, mialatt a Szovjetunióban lerakták a szocializmus alapjait (1929–1933) 271

A Komintern stratégiája és taktikája a tőkés világ gazdasági válságának elmélyülésekor 273
A Komintern harca a fasizmus támadása ellen 291
A kommunista pártok taktikája a nemzeti felszabadító mozgalomban 315

ÖTÖDIK FEJEZET

A Kommunista Internacionálé harca a munkás-egységfrontért, a fasizmus és a háború elleni népfrontért (1934–1939) 323

A fordulat kezdete a kommunista mozgalom stratégiájában és taktikájában 325
A Kommunista Internacionálé VII. kongresszusa 345
Az új stratégia a gyakorlatban 372

HATODIK FEJEZET

A kommunista pártok az antifasiszta küzdelem élén. A Komintern feloszlatása 415

A Komintern és a kommunista pártok a második világháború első szakaszában (1939 szeptember–1941 június) 419
A Komintern és a kommunista pártok tevékenysége Németországnak a Szovjetunió ellen intézett támadása után 439

HETEDIK FEJEZET

A Komintern hagyományai és a jelenkori kommunista mozgalom 475

A Komintern öröksége és a kommunista világmozgalom növekedése 477
A Komintern forradalmi hagyományai és a jelenkori kommunista mozgalom fő irányvonala 491
A proletár internacionalizmus hagyományai. Harc a kommunisták sorainak egységéért 507

Névmutató 519

A kiadásért felel a Kossuth Könyvkiadó igazgatója. A fordítást ellenőrizte és szerkesztette Réz Miklósné. A borító és a kötésterv Haiman György munkája. Műszaki vezető Szécsi Andor. Műszaki szerkesztő Lengyel József. A szedést 1971. III. 26-án kezdték meg. Megjelent 1971. X. 20-án, 4000 példányban. Terjedelme 39,6 (A/5) ív. PL–118–K–7175
71.0127/1 – Zrínyi Nyomda, Budapest. Felelős vezető: Bolgár Imre